МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 70

ЗАПОРІЖЖЯ
2017

УДК 80(082)
ББК 80я43
Н 72

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету від 28 лютого 2017 року (протокол № 8).

РЕДАКЦІЙНА РАДА:
Головний редактор: С. М. Єнікєєва, доктор філологічних наук, професор
Заступник головного редактора: М. В. Залужна, кандидат філологічних наук
Відповідальний редактор: М. В. Воробйова, кандидат філологічних наук, доцент

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Алексєєв А. Я., доктор філологічних наук, професор
Бехта І. А., доктор філологічних наук, професор
Білоусенко П. І., доктор філологічних наук, професор
Бурде Ж.-Ф., доктор філології, професор (Франція)
Бялик В. Д., доктор філологічних наук, професор
Гарай К. Х., доктор філології (Іспанія)
Градінарова А., доктор філології, професор (Болгарія)
Зацний Ю. А., доктор філологічних наук, професор
Кияк Т. Р., доктор філологічних наук, професор
Кораза Е., доктор філології, професор (Канада)
Манакін В. М., доктор філологічних наук, професор
Морошкіна Г. Ф., кандидат філологічних наук, доцент
Нацистйоне А., доктор філології, професор (Латвія)
Озкан Й., доктор філософії, доцент (Туреччина)
Піхтовнікова Л. С., доктор філологічних наук, професор
Приходько Г. І., доктор філологічних наук, професор
Прохоров В. Ф., кандидат філологічних наук, доцент
Самохіна В. О., доктор філологічних наук, професор
Семенець О. О., доктор філологічних наук, професор
Швачко С. О., доктор філологічних наук, професор
Шевченко О. І., кандидат філологічних наук, доцент

Адреса редакційної колегії: 69096, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Жуковського, 66а, корп. 2, ауд. 319. E-mail: novafilologia@ukr.net

Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – № 70. – 244 с.
Н 72
ISSN 2414-1135

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття.

Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

УДК 80(082)
ББК 80я43

© Автори статей, 2017
© Запорізький національний університет, 2017

ЗМІСТ

АДАМЕНКО О. В. Теоретичні засади лінгвокогнітивного аналізу ґендерної стереотипізації 5

АКІШИНА М. О. Інфологічність образності англомовного поетичного дискурсу XXI століття 9

АЛЕКСЕЕВ А. Я. Метафора Рене Шара 13

АНДРЄЄВА І. О., ЛАТУШКІНА К. О. Лінгвокогнітивні параметри актуалізації мовної особистості (на матеріалі телесеріалу "Elementary") 17

АРТЕМЕНКО І. О. «Братній» соціолект студентської молоді як субкультура сучасного американського лінгвосоціуму 20

БЛИНОВА І. А. Комічне у творах сучасних англомовних прозаїків: комунікативно-прагматичний аспект 24

ВИШНИЦЬКА Я. С. Особливості репрезентації кольоронімів у романах Девіда Мітчелла "The Cloud Atlas", "Black Swan Green", "Number Nine Dream" 29

ВОВК И. Л. Метафорические и метонимические переносы в немецком политическом дискурсе 33

ВОРОБЙОВА М. В. Алюзивні неологізми англійської мови: синергетичний аспект .. 36

ГОЛОВКО О. М., БОДНАР Ю. С. Специфіка вербалізації концепту МИСТЕЦТВО у творі Д. Брауна «Янголи і демони» 40

ГОНЧАР М. М. Екстралінгвальні фактори впливу на поповнення суспільно-політичного лексикону англійської мови 46

ДЕРЕВЯНКО Ю. М. Особливості етикету як знакової системи 51

ДОРДА В. О., ГОЛОБОРОДЬКО Ю. К. Передача фоностилістичних прийомів під час перекладу сучасних англомовних рекламних текстів 58

ЄГОРОВА О. І. Ціннісні аспекти феномену МАЙДАН як інституту громадянського суспільства (на матеріалі німецькомовного медійного дискурсу) 62

ЄНІКЄЄВА С. М., ЄНІКЄЄВ Д. С. Антропонім DONALD TRUMP як основа для створення лексичних інновацій в сучасній англійській мові 66

ЄРШОВА І. М. Презентація PowerPoint як мультимедійний жанр на уроках англійської мови 70

ЗАЛУЖНА М. В., КАРПЕНКО М. Д. Лінгвостилістичні особливості публіцистичних текстів сучасної англомовної фешн-періодики 74

ЗАХАРОВА К. І. Дитинство як соціально-культурний феномен та мовний концепт ... 80

ІВАНОТЧАК Н. І. Емпатія та ввічливість у контексті стратегії збереження обличчя 86

КАЛАШНИКОВА М. Ю. Інноваційна репрезентація концепту МОДА у сучасній англійській мові 91

КЛИМЕНКО О. Л. Оказіональне словотворення в англомовному художньому дискурсі 96

КОЛОМІЙЧУК О. С. Лексико-стилістичні засоби вербалізації концепту МОРАЛЬНІСТЬ в текстах сучасної американської літератури і ток-шоу 101

КОЧ Н. В. Коммуникация антиповедения в лингвокультуре Киевской Руси 106

КУЛІШ В. С. Таксономія пейзажних образів в англомовному художньому дискурсі 110

КУРОХТІНА А. М. Лінгвальна характеристика німецької народної загадки 116

МОСКОВЧУК Л. Ю., КЛЮЙКО К. А. Системна організація лексико-семантичного поля “FLOWER” в англійській мові 119
НІКОЛАЄВА Н. М. Способи утворення колоронімів у публіцистичному дискурсі німецької мови 126
ОВСЯНКО О. Л. Статус опозицій GOOD − EVIL в англомовних прислів’ях 130
ОРЕШИЧ Ю. С. Науково-популярний текст: до проблеми визначення (на матеріалі телесеріалу “ELEMENTARY”) 137
ПАВЛЮК Е. О. Концепт ARGENT (ДЕНЬГИ) во французской языковой картине мира 140
ПИХТОВНИКОВА Л. С., МОТРОХОВ А. И. Композиция и стиль рассказа Юй Да-фу 春风沉醉的晚上 («Весенние ночи») 145
ПІЛЬГУЙ Н. М. Механізми самоорганізації та параметри порядку в англомовному науковому агротехнічному дискурсі 149
ПОЛГОРОДНИК Д. В. Методика експериментального дослідження концептів та її переваги 152
ПРИХОДЬКО А. И. Энергия фрейма: постановка проблемы 158
РАДІОНОВА К. С. Лінгвокультурологічні особливості стійких компаративних одиниць з компонентом-фітонімом в англійській мові 164
САБАДАШ Ю. О. Синергетичні особливості англомовного біблійного дискурсу 169
СВЄТЛІЧНА А. А. Лексичні особливості англомовних митних документів 173
STULINA E., ISSELÉ J.-L. Le rôle de l’enseignant natif dans l’apprentissage de la langue etrangère 177
СУХОВА А. В. Лексичні засоби вираження експресивності в англомовній новелі 180
ПОСОХОВА А. В. Термінологічна лексика як ефективний засіб відтворення фахового контексту в художньому творі 187
ТАРАНЕНКО Л. І. Просодичне вираження емоційно-прагматичного потенціалу англійської народної казки 192
ТАРАСЮК І. В. Номінативне поле “menace” у сучасній французькій мові 197
ТАЦЕНКО Н. В. Типи вербальних атракторів концепту ЕМПАТІЯ в сучасному англомовному дискурсі 201
ФЕНЮК Л. Д. Інтернаціоналізми у словниковому складі англійської, французької та української мов 207
ФЕСЕНКО І. М. До питання про співвідношення понять «політична комунікація», «політична мова» і політичні евфемізми у сучасній лінгвістиці 210
ЦАПЕНКО Л. В. Синтаксичні засоби виразності в англомовній детективній розповіді 216
ЧЕРНИК М. В. Лексико-семантичні засоби вираження мистецьких реалій в англомовних художніх текстах 219
ЧИРВОНИЙ О. С. Лексико-семантична аналогія як дієвий фактор поповнення англомовного комп’ютерного лексикону 225
ШАРУН Ю. Ф. Актуализация концепта ОБРАЗОВАНИЕ в президентском дискурсе Барака Обамы 229
ЯНКОВ А. В. Термінологічні епоніми у сьогочасній медичній лексиці 234
ЯРЦЕВА Л. І. Концепт SOUVENIR у мовній картині світу (на прикладі французького метафоричного слововживання) 240

УДК: 811.111’42’272’23

АДАМЕНКО О. В.
(Запорізький національний технічний університет)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО АНАЛІЗУ ҐЕНДЕРНОЇ СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ

Стаття присвячена виявленню основних теоретичних аспектів лінгвокогнітивного студіювання ґендерної стереотипізації. У ході дослідження визначено основні механізми процесу когніції. Проведено аналіз параметрів співвідношення трихотомії концепт-прототип-стереотип. Охарактеризовано особливості репрезентації ґендерних стереотипів в мові.
Ключові слова: категоризація, концептуалізація, ґендер, ґендерний стереотип, прототип, концепт.

Адаменко О. В. Теоретические основы лингвокогнитивного анализа гендерной стереотипизации. Статья посвящена выявлению основных теоретических аспектов лингвокогнитивного исследования гендерной стереотипизации. В ходе работы обозначено основные механизмы процесса когниции. Проведен анализ параметров соотношения трихотомии концепт-прототип-стереотип. Охарактеризованы особенности репрезентации гендерных стереотипов в языке.
Ключевые слова: категоризация, концептуализация, гендер, гендерный стереотип, прототип, концепт.

Adamenko O. V. Theoretical Basis of Linguo-cognitive Analysis of Gender Stereotypization. The article is devoted to revealing the main theoretical aspects of linguo-cognitive research of gender stereotypization. The main concept of the given theses is that the language is a cognitive means of recording, storing, processing and applying the knowledge. The language serves not only for receiving and transferring the information, but it also creates specific language constructs, the “packages” of knowledge, makes it possible to categorize and conceptualize the linguistic world-view. The stated processes are defined as the essential cognitive mechanisms, the ontological essence of which is language structuring.
Categorization and conceptualization result in mental representations, understood as functionally determined structures of human consciousness and mind, reflecting the real world. The article under consideration deals with the linguistic analysis of gender stereotypes, which are studied within mental models. Stereotypes are often contrasted with basic units of categorization and conceptualization – prototypes and concepts. Therefore the notion of a stereotype is specified; its position among cognitive structures is stated. Thus the concept is defined as a broader phenomenon, which includes all the knowledge about the object on the basis of human cognitive activity. The prototype is interpreted as minimized knowledge, which helps to categorize the information and forms the conceptual core. Hence, the stereotype is a part of the conceptual information within the prototype core, presenting standardized mental notion of the object. At the conceptual level gender stereotypes are regarded as a set of standardized notions about characters, attributes, modes of behavior and social roles which refer to a man or a woman in a particular linguocultural society.
In the language itself the stereotype should be considered as the system of signs, which represent a certain notion of a fragment of extra linguistic reality in a verbal form. Gender stereotypes can find their verbal objectivation in lexical nomination, as it makes it possible to connect language forms and extra linguistic facts.
Key words: categorization, conceptualization, gender, gender stereotype, prototype, concept.

Вектор сучасних лінгвістичних студій спрямований на дослідження мови як когнітивного інструменту фіксації, зберігання, оброблення й використання знань (Кубрякова О. С., Маслова В. А., Селіванова О. О., Робінсон П., Еліс Н.). Мова, таким чином, забезпечує доступ до когнітивного світу людини, структур її свідомості, стаючи головним знаряддям кодування, акумулювання та трансформації досвіду з пізнання світу. Виключна важливість мови у всіх когнітивних процесах частково пояснюється тим, що «мова відбиває пізнання, виявляючись головним засобом вираження думки» [Harman 1988, с. 259], саме мова слугує природним доступом до свідомості, є «найкращим вікном у знання» [Chafe 1996, с. 49]. Беручи до уваги сучасні наукові тенденції вважаємо перспективним дослідження ґендерних стереотипів з позицій когнітивної лінгвістики. **Метою** наукової розвідки є визначення основних теоретичних принципів когнітивного аналізу ґендерної стереотипізації в мові. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завданнь**:

- визначити основні механізми процесу когніції;
- встановити місце ґендерних стереотипів серед когнітивних структур свідомості;
- виявити механізм вербальної репрезентації ґендерних стереотипів.

Об'єктом дослідження є явище ґендерної стереотипізації в мові, а **предметом** аналізу стали когнітивні особливості вербалізації ґендерних стереотипів.

На думку О. С. Кубрякової, переваги когнітивного підходу до мови полягають у тому, що «вони відкривають широкі перспективи бачення мови в усіх її різноманітних зв’язках із людиною, з її інтелектом і розумом, з усіма мисленнєвими й пізнавальними процесами, здійснюваними нею, і, нарешті, з тими механізмами та структурами, які лежать у їх основі»

[Кубрякова 2004, с. 476]. Узагальнення людського досвіду було б неможливим поза мовою, яка об'єктивує всю інформацію, що надходить до людини ззовні за допомогою матеріальних знаків. Мова не тільки слугує шляхом отримання та передавання інформації, але й обробляє її, створюючи специфічні мовні конструкти, «упаковки» знань [Кубрякова 2004, с. 44], надає можливість для упорядкування мовної картини світу, її категоризації та концептуалізації [Маслова 2011, с. 11].

Категоризацію та концептуалізацію дійсності визначено основними механізмами процесу когніції [Болдырев 2001, с. 22], онтологічною сутністю яких є структурація знань. Являючи собою класифікаційну діяльність, ці механізми, однак, мають різну мету. Явище концептуалізації полягає в осмисленні й упорядкуванні результатів внутрішнього рефлексивного досвіду людини й уявлень про об'єкти, явища дійсності та їхні ознаки [Селіванова 2010, с. 298]. Результатом структурації знань є формування концептуальної системи, виокремлення певних мінімальних одиниць людського досвіду у їх змістовному уявленні – концептів. Об'єднання одиниць, що виявляють у тому чи іншому відношенні схожість або тотожність, у відповідні класи або рубрики досвіду, сформовані шляхом пізнавальної діяльності людини [Кубрякова 1997, с. 93], становить сутність категоріального механізму мислення.

Категоризація базується на здатності людської свідомості виокремлювати з потоку інформації регулярно повторювані в певному фоновому оточенні ознаки [Костюшкина 2006, с. 4]. По суті, це когнітивне розчленування всього онтологічного простору на категоріальні ділянки [Маслова 2011, с. 31-32]. Категоріальний механізм пов'язаний з усіма когнітивними системами й операціями (порівнянням, ототожненням, аналогією) і є основним способом надати сприйнятому світові впорядкованого характеру, систематизувати те, що людина спостерігає [Кубрякова 1997, с. 42-43]. Процеси категоризації та концептуалізації результують у ментальні репрезентації, під якими розуміють умовні, функціонально визначені структури свідомості та мислення людини, що відтворюють реальний світ, втілюють знання про нього та почуття, які він викликає, відображають стани свідомості та процеси мислення [Штерн 1998, с. 214-215]. Об'єктом нашої наукової праці є ґендерні стереотипи, які ми розглядаємо як різновид ментальних репрезентацій. З'ясовуючи сутність стереотипу, його часто зіставляють із базовими одиницями концептуалізації та категоризації – концептом та прототипом, тому, на нашу думку, слід детально розглянути та уточнити ці поняття, визначити місце ґендерних стереотипів серед цих структур свідомості.

Параметри, за якими можливе співвідношення трихотомії концепт-прототип-стереотип, пов'язані з особливостями їхньої структури. Концепт визнано ключовим поняттям сучасної когнітивістики. Однак, його термінологічний зміст суттєво варіюється в концепціях різних наукових шкіл та окремих наукових студій. Термінологічна розбіжність концепту пояснюється і його багатовимірною структурою, в якій виокремлюється як раціональне, так і емоційне, як абстрактне, так і конкретне, як загальнонаціональне, так і індивідуально-особисте [Маслова 2011, с. 48]. Концепт розглядають як квант структурованого знання [Кубрякова 1997, с. 90], дискретне ментальне утворення [Карасик 2002, с. 91; Попова 2010, с. 34], інформаційну структуру свідомості [Селіванова 2010, с. 292], оперативну змістовну одиницю мислення [Воркачев 2010, с. 43], що містить сукупність отриманих знань про результати пізнавальної діяльності людини [Прохоров 2009].

Велика кількість концептів виникає на базі предметно-образного, чуттєвого досвіду як певний емпіричний образ предмета або явища [Болдырев 2001, с. 25]. Концепт у такому випадку «переживається» [Степанов 2007, с. 33], долучаючи ті образи та асоціації, «що виникають у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом» [Приходько 2008, с. 59]. Ці образи та асоціації стають одиницями універсального предметного коду [Попова, Стернин 2001, с. 62]. Кодуючи концепти у свідомості людини та забезпечуючи найбільш легкий доступ до їх змісту, такі асоціативно-уявні одиниці становлять мінімізоване, типізоване знання. Це знання, складаючи найбільш яскраву, наочну та стійку частину концепту, входить

до його ядра і є прототиповим. На думку В. М. Телії, концепт корелює з усім, «що ми знаємо про об'єкт у всій екстенсії цього значення», тоді як прототип співвідноситься з типізованою формою знання, що «кореспондує з поняттям та формує зміст та умови референції» [Телия 1996, с.95-97].

Сучасна наука оперує двома визначеннями прототипу. Згідно з першим, прототип інтерпретовано як одиницю, що виявляє найбільшою мірою ознаки, спільні з іншими одиницями відповідної групи, друге характеризує прототипові одиниці, що цілком реалізують ці ознаки без домішок інших властивостей [Givon 1986, с. 195]. Прототип є суто індивідуальним емоційно-нейтральним утворенням, яке характеризується якостями найкращого представника сфери певної категорії [Полев 2009, с. 24]. Найважливіша функція прототипу полягає в тому, що, будучи точкою когнітивної референції, він утілює найбільш виразні ознаки рубрики досвіду і дозволяє визначити всю категорію в цілому [Rosch 1975, с. 532-547]. Завдяки наявності ефекту прототиповості центральні члени категорії швидше ідентифікуються, засвоюються та використовуються [Lakoff 1986, с. 32]. На основі прототипових ознак людина виконує таксономічну діяльність, що дозволяє розглядати різноманітні спостережувані як елементи однієї групи.

Одним з джерел прототипових ефектів є стереотипізовані знання. Більшість науковців послуговується думкою про прототипову природу стереотипу [Красных 2003, с. 269]. У процесі категоризації соціальної дійсності механізм стереотипізації «дозволяє швидко, легко й достатньо надійно спрощувати, схематизувати найближче та більш віддалене соціальне оточення» [Агеев 1986]. Характеристика стереотипу як одного із засобів категоризації полягає в тому, що він являє собою спрощену схему, що фіксує лише певні легко помітні риси явища, на засаді яких відбувається приблизне групування об'єктів, має емоційно-ціннісний характер, формується в соціальному середовищі та може транслюватися членам соціальної групи [Полев 2009, с. 23]. Будучи схематичним образом соціального об'єкта, стереотип виконує ряд когнітивних функцій. З одного боку, він покликаний здійснювати селекцію інформації, що надходить ззовні на основі яскравих, легко пізнаваних ознак. З іншого боку, «спрощуючи, мінімізуючи та типізуючи інформацію, він полегшує індивіду сприйняття нових феноменів, «підганяючи» їх під категорії, що вже сформувалися у свідомості» [Мартинюк 2006, с. 72]. Отже, за кожним прототипом стоїть певна «ментальна картинка», що має стереотипну сутність [Красных 2008, с. 154].

Узагальнюючи все вищезазначене, концепт розуміємо як абстракцію більш високого рівня, ніж прототип та стереотип. Ця абстракція становить собою гнучку когнітивну структуру свідомості, в якій сконцентровано всю сукупність знань про об'єкт на підставі пізнавальної діяльності людини. Прототип інтерпретуємо як мінімізоване типізоване знання, яке дозволяє категоризувати інформацію, що надходить та формує концептуальне ядро, а стереотип – як частину концептуальної інформації, що входить до прототипового ядра та є стандартизованим ментальним уявленням соціального об'єкта [Прохоров 2006]. На концептуальному рівні гендерний стереотип відповідно можна визначити як сукупність стандартизованих уявлень, що склалися в колективній свідомості певного лінгвокультурного соціуму про якості, атрибути, моделі поведінки та соціальні ролі, які є сумісними/несумісними з образом тих, кого суспільство категоризує як чоловіка або жінку [Мартинюк 2003, с. 106].

Одним із центральних питань когнітивної науки в цілому й когнітивного підходу до мови зокрема є особливості репрезентації знань мовними формами, тобто співвіднесення когнітивних і концептуальних структур знання з різноманітними мовними формами, що втілюють їхній зміст [Герасимов, Петров 1988]. На думку О. С. Кубрякової, когнітивний погляд на речі виникає лише тоді, коли досліджуваний феномен студіюється згідно з тими зв'язками та кореляціями, що виявляються між структурами свідомості або структурами знань, та тими мовними формами, що їх об'єктивують [Кубрякова 2004, с. 59]. Явище репрезентації є ключовим для когнітивної науки та відноситься як до процесу представлення

світу у свідомості людини, так і до тієї одиниці, що заміщує щось у мисленнєвих процесах [Кубрякова 1997, с. 157]. Подібна замінна функція репрезентації й робить її знаковим утворенням [Кубрякова, Демьянков 2007, с. 14].

Мова, таким чином, являє собою певну репрезентаційну систему, оскільки теж кодує в знаковій формі те, що знаходиться за її межами. Найвиразніше особливості людського пізнання фіксуються в номінативних мовних одиницях – словах [Серебренников, Уфимцева 1977, с. 30], де як в особливій формі репрезентації дійсності відбувається кодування та категоризація когнітивного знання [Фрумкина 1991, с. 45]. Слова стають мовними репрезентаціями та активізують у пам'яті людини ті сутності, знаковими замінниками яких вони виявляються [Кубрякова 1997, с. 158]. За метафоричним висловлюванням З. Д. Попової та Й. А. Стерніна, слово, як і будь-яка номінація, являє собою «ключ», що відмикає для людини концепт як одиницю мисленнєвої діяльності та дає можливість скористатися ним у цій діяльності [Попова, Стернин 2001, с. 38].

Висновки. Будучи, перш за все, когнітивним процесом, стереотипізація може відповідним чином відображатися в матеріальному субстраті мовного знака [Селіванова 2012, с. 297]. Тому на мовному рівні стереотип слід розглядати як систему знаків, що вербально репрезентують певне уявлення про фрагмент позамовної дійсності [Мартинюк 2003, с. 107]. Ґендерні стереотипи, як сутності позамовної дійсності, можуть знаходити вербальну об'єктивацію в лексичних номінаціях, адже номінація – це, перш за все, встановлення відношення мовних форм та позамовних фактів, що відбиваються у свідомості [Телия 1981, с. 110]. Тому **перспективи** подальшого студіювання явища ґендерної стереотипізації вбачаємо у дослідженні ґендерно маркованих прямих та образних номінацій як ємного засобу втілення стереотипних соціокультурних знань про ролі, якості та індивідуально-психологічні особливості чоловіків та жінок.

Література

Агеев В. С. Психологическое исследование социальных стереотипов [Электронный ресурс] / В. С. Агеев // Вопросы психологии. – № 1. – 1986. – Режим доступа : http://psyfactor.org/lib/stereotype6.htm

Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : ТГУ, 2001. – 123 с.

Воркачев С. Счастье как лингвокультурный концепт / С. Воркачев. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2010. – 314 с.

Герасимов В. И., Петров В. В. На пути к когнитивной модели языка / В. И. Герасимов, В. В. Петров // Новое в зарубежной лингвистике. - Вып. 23.- М. : Прогресс,1988. – С. 5-11.

Карасик В. И. Языковой круг : Личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.

Концептуализация и категоризация в языке / [Костюшкина Г. М., Озонова Л. Г., Попова А. А. и др.]. – Иркутск : Изд-во Иркутского гос. ун-та, 2006. – 584 с.

Красных В. В. "Свой" среди "чужих" : миф или реальность? / В. В. Красных – М : ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с.

Красных В. В. Культурное пространство : система координат (к вопросу о когнитивной науке) / В. В. Красных // Филология как средоточие знаний о мире / Сборник научных трудов. – М. – Краснодар : Просвещение-Юг, 2008. – С.140-155.

Краткий словарь когнитивных терминов / [сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьяненков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М. : Изд–во МГУ, 1997. – 245 с.

Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке : Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова; Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

Кубрякова Е. С., Демьянков В. З. К проблеме ментальных репрезентацій // Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков // Вопросы когнитивной лингвистики. – М. : Институт языкознания; Тамбов : Тамбовский гос. университет им. Г. Р. Державина, 2007. – № 4. – С. 8-16.

Мартинюк А. П. Гендерні стереотипи та їх відображення у мові та мовленні (на матеріалі англійської мови) / А. П. Мартинюк // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія "Філологія". – 2003. – Т.6, № 1. – С. 103-109.

Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови : дис. … доктора філол. наук : 10.02.04 / А. П. Мартинюк. – К., 2006. – 604 с.

Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – 5-е изд. – М. : Флинта: Наука, 2011. – 296 с.

Полев Д. М. Эталон, прототип и стереотип как механизмы восприятия человека человеком / Д. М. Полев // Вестник Южно-Уральского гос. ун-та. Серия: Психология. – 2009. - Вып. 18 (151). – С. 19-25

Попова З. Д, Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2001. – 191 с.

Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2010. – 314 с.

Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Зароріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

Прохоров Ю. Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого поведения и их роль в обучении русскому языку иностранцев / Ю. Е. Прохоров. – М. : URSS; КомКнига, 2006. – 224 с.

Прохоров Ю. Е. В поисках концепта / Ю. Е. Прохоров. – 2-е изд. – М. : Флинта: Наука, 2009. – 176 с.

Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2010. – 769 с.
Семантика и категоризация / Р. М. Фрумкина, А. В. Михеев, А. Д. Мостовая, Н. А. Рюмина ; Инст-т языкознания ; отв. ред. Ю.А. Шрейдер. – М. : Наука, 1991. - 168 с.
Степанов Ю. Концепты. Тонкая пленка цивилизации / Ю. Степанов. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 248 с.
Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1996. – 288 с.
Телия В. Н. Типы языковых значений : связанное значение слова в языке / В. Н. Телия. – М.: Наука, 1981. – 269 с.
Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : [енциклоп. словник для фахівців з теоретич. гуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки] / І.Б. Штерн. – К.: "АртЕк", 1998. – 336 с.
Языковая номинация : Общие вопросы / Академия Наук СССР Инст-т языкознаня; Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева . – М. : Наука, 1977. – 359 с.
Chafe W. Beyond beads on strings and branches in a tree / Wallace Chafe // Conceptual structure, discourse and language. – Stanford, 1996. – P. 49-66.
Givon T. Prototypes : Between Plato and Wittgenstein / T. Givon // Noun classes and categorization : Proceedings of a Symposium on Categorization and Noun Classification / ed. By Colette Craig. – Philadelphia : John Benjamins Pulishing Company, 1986. – P. 77-102
Harman G. Cognitive science? / Gilbert Harman // The making of cognitive science : essays in honor of George. A. Miller. – Cambridge (Mass.), 1988. – P. 258-268.
Lakoff G. Classifiers as a reflection of mind / G. Lakoff // Noun classes and categorization : Proceedings of a Symposium on Categorization and Noun Classification / ed. By Colette Craig. – Philadelphia, PA : John Benjamins Publishing Company, 1986. – P. 13-54
Rosch E. Cognitive reference points / E. Rosch // Cognitive Psychology. – 1975. – № 7. – P. 532-547.

УДК: 81`27

АКІШИНА М. О.
(Херсонський державний університет)

ІНФОЛОГІЧНІСТЬ ОБРАЗНОСТІ АНГЛОМОВНОГО ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ XXI СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу особливостям інфологічного підходу, у руслі якого досліджується поетичний дискурс XXI століття, а саме відбувається осмислення механізму функціонування тропеїки. Аналізуються основні поняття інфологічного підходу, що застосовуються при вивченні поетичного дискурсу.
Ключові слова: поетичний дискурс, інфологічність, троп.

Акишина М. А. Инфологичность образности англоязычного поэтического дискурса XXI века. Статья посвящена анализу особенностей инфологического подхода, в русле которого исследуется поэтический дискурс XXI века, а именно происходит осмысление механизма функционирования тропеики. Анализируются основные понятия инфологического подхода, который применяется при изучении поэтического дискурса.
Ключевые слова: поэтический дискурс, инфологичность, тропы.

Akishina M. The Infological Approach to the Imagery of the English Poetic Discourse of the XXI Century. The article focuses on the analysis of the the infological approach which is represented while analyzing the poetic discourse of the 21st century, especially the infological mechanisms of tropes. The infological approach to the science has been described. This work focuses on revealing the specific features of the imagery of the English poetic discourse of the 21st century in linguistic and cognitive perspectives. The poetic discourse of the XXI century is a kind of projection of social consciousness, which creates conditions for artistic identification of person and society. The English poetic discourse demonstrates a number of unique features that determine the characteristics of the national mentality and culture of the American and British language communities.
The investigation of the mechanism of language implementation realities in terms of the author's perception of the world is the trend of modern linguistic science. Imagery as a result of reflection of the world in the poetic discourse of the 21st century, is a form that accumulates various features of the phenomena surrounding reality, refracted through the prism of the author's artistic consciousness. It suggests a comprehensive methodology for exposing discursive properties of imagery in the frameworks of cognitive and the infological paradigm of linguistics. After having reviewed the basic concepts of the infological approach in cyber researches and having extrapolated their methodology to the problem of imagery of the English poetic discourse of the 21st century, it is possible to develop the infological "entity - relationship model". The essential difference between the infological and discursive approaches is modeling human activity with the help of reflection as internal feedback. The infological approach is the synthesis of cognitive, discursive and communicative-pragmatic approaches in the field of poetic discourse. It is argued that infological approach to the imagery ensure better understanding of functioning of trope, affects the perlocutionary effect on the reader of contemporary English and American poetic discourse.
Key words: imagery, imagery means, infological approach, tropes.

Поетичний дискурс XXI століття постає своєрідною проекцією суспільної свідомості, яка, у свою чергу, створює передумови для художньої самоідентифікації особистості та

суспільства. Англомовний поетичний дискурс сучасності демонструє низку унікальних ознак, що визначають особливості національного менталітету й культури американської та британської мовних спільнот. Вивчення механізму мовного втілення реалій дійсності з точки зору індивідуально-авторського сприйняття світу є трендом сучасної лінгвістичної науки. Образність, як результат відображення зовнішнього світу у поетичному дискурсі XXI століття, постає утворенням, що акумулює різноманітні ознаки явищ, фрагментів оточуючої дійсності у повному обсязі чуттєвого сприйняття, переломленого крізь призму художньої свідомості автора.

Актуальність статті зумовлена загальним спрямуванням сучасних лінгвістичних студій на встановлення та обґрунтування змін у функціонуванні одиниць мовної системи, зумовлених як розвитком мови в цілому, так і особливостями поетичного мовлення XXI століття. Окрім значних успіхів у дослідженні образності у руслі лінгвокогнітивного (Н. Ф. Алєфіренко, Н. Д. Арутюнова, Л. Л. Баранов Л. І. Бєлєхова, Н. Н. Болдирєв, В. І. Карасик, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, А. М. Приходько І. С. Шевченко, M. Freeman, M. Johnson, G. Lakoff, M. Turner, Z. Kovecses), та комунікативно-прагматичного (Л. Р. Безугла; І. П. Сусов; І. С. Шевченко; R. Carston; G. Preyer) підходів, актуальним є дослідження образності з огляду на кібернетичний, зокрема інфологічний, підхід.

Об'єктом дослідження є образність поетичного дискурсу, натомість **предметом** – інтерпретація образних засобів у руслі інфологічного підходу.

Інфологічність як ознака дискурсивності поетичного тексту базується на засадах кібернетики. Кібернетика як наука про загальні принципи управління містить такі основоположні поняття як поняття «чорного ящика», інформаційних потоків, зворотного зв'язку та самоорганізації. Природа кібернетичних систем фокусує увагу дослідження на задачах обробки зовнішньої інформації, реагуванні на неї та можливостях змінення внутрішньої структури з метою підвищення ефективності виконання перших двох задач [Глушков 1999, с. 124]. Екстраполюючи поняття кібернетики на дослідження поетичного тексту та його дискурсивної ознаки зокрема, вважаємо, що тут існує багато спільного. Так, наприклад, вбачаємо спільність між інтерпретацією тропеїки англомовного поетичного дискурсу та «чорним ящиком», поняття зворотнього зв'язку та самоорганізації пов'язуємо з властивостями поетичного тексту, а саме з взаємодією «автор – читач». Обробка зовнішньої інформації перегукується з прагматичними установками автора поетичного тексту.

Наразі актуальним у кібернетичній науці є дослідження суттєвих особливостей процесів життєзабезпечення та свідомості для моделювання задач штучного інтелекту. Підтвердженням такої тенденції можна вважати помітне концептуальне розширення понять так званого інфологічного підходу. Сам термін було запозичено з теорії баз даних, де під інфологічним рівнем розуміється інформаційно-логічна модель предметної області, з якої виключено збитковість даних, а, натомість, відображено інформаційні особливості об'єкта. Інфологічне представлення даних не враховує особливості та специфіку конкретної інформації, а орієнтовано, насамперед на людину, яка проектує та використовує базу даних [Бісікало 2009, с. 93]. Так, вважаємо, що таке трактування інфологічності перетинається з поняттям антропоцентричності поетичного тексту. Інфологічна модель є засобом структуралізації і деталізації концептуальних понять семантики даних.

Досліджуючи поетичний дискурс XXI століття через призму інфологічного підходу, виділяємо такі ознаки дискурсивності поетичного тексту: «чорним ящиком» служить текст, закодований за допомогою тропів та фігур; у якості критеріїв інфологічного підходу можуть застосовуватися виключно параметри, що пов'язані з поняттям мотивів (потреб), емоцій, рефлексії та асоціативної мережі образів як основного когнітивного ресурсу бази знань людини; діалог (автор – читач) як форма мовленнєвої діяльності можуть розглядатися як результат взаємодії двох чи декількох інфологічних систем.

На рис. 1 зображено схему інфологічної моделі мовленнєво-розумової діяльності людини, що, згідно з інфологічним підходом, включає у свій склад «чорний ящик» та

внутрішню інфологічну систему, на вхід якої неперервно подається множина образів подій у вигляді потоку X. Виходом такої системи служать образи потоку інформації Y згідно з теорією моделювання образного мислення людини [Бісікало 2009, с. 92]. Суттєвою відмінністю інфологічного підходу до моделювання дискурсивної діяльності людини від класичного кібернетичного підходу є використання рефлексії як внутрішнього зворотного зв'язку. «Висвітлювати» отримані з «чорного ящика» образні комбінації дозволяють наступні принципи рефлексії [Бісікало 2009, с. 90]: адекватність образного пізнання зовнішньому світу; використання внутрішніх мотивів та потреб як об'єктивних передумов; застосування механізму емоцій в якості сигнального апарату щодо стану мотиваційної сфери та вектору емоцій як критерію досягнення мети.

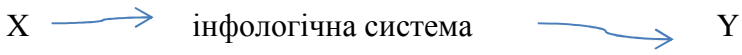

Рис. 1. Схема інфологічної моделі мовленнєво-розумової діяльності людини

Інфологічний підхід дозволяє ширше проаналізувати образність як одну з ознак поетичного дискурсу та полягає у моделюванні об'єктивної дійсності в інформаційному потоці. Інфологічна модель – це модель предметної області (у руслі нашого дослідження – соціальної сфери, історичної епохи), що конструюється за допомогою інформації та потреб потенційних користувачів (у руслі нашого дослідження – читачів). Під час інфологічного моделювання всі дії спрямовані на вивчення та аналіз предметної області, що допомагає отримати семантичну модель предметної області у вигляді неформального словесного описання (у руслі нашого дослідження – тропеїки). Основним джерелом відомостей про предметну область є потенційні користувачі (читачі), тому вкрай важливо враховувати їх інформаційні потреби (прагматичні установки автора). У залежності від особливостей створюваної інформації коло її користувачів може суттєво змінюватися [Валькман 2004, с. 94]. Застосовуючи термінологічний апарат інфологічного підходу у кібернетиці, вважаємо, що інфологічна модель поетичного тексту – це семантична модель, що описує структуру досліджуваної предметної області (дискурсу). Це структура данних, яка служить для збереження та ефективного використання вихідної інформації (тобто поняття, що міститься в семантиці тропу). Інфологічна модель може містити лакуни. У цьому випадку можливо виявити деяку відповідність фреймовій моделі представлення знань.

Вивчивши основні поняття інфологічного підходу в кібернетичних дослідженнях та екстраполюючи його методику на вивчення проблеми тропеїки англомовного поетичного дискурсу XXI століття, стає можливим розробити інфологічну модель «сутність-зв'язок» (entity – relationship model) [Бісікало 2009, с. 94]. Основи цієї моделі були закладені американським дослідником Пітером Ченом в 1976 році. Модель відображає уявлення автора про данні. Мета інфологічного моделювання полягає у забезпеченні природних способів репрезентації інформації. У випадку поетичного дискурсу таким природним способом є використання стилістичних засобів. Основними конструктивними елементами інфологічних моделей є сутності, зв'язки між ними та їх властивості (атрибути).

Для прикладу проаналізуємо вірш Саймона Армітажа *"A Time of Change"*, у якому йдеться про події 11 вересня 2001 року в Сполучених Штатах Америки. 11 вересня був здійснений теракт, під час якого загинуло близько 3 тисяч людей. Автор говорить про те, що винуватцем трагедії є жага до багатства і байдужість людей один до одного: *This is the news – / Not to be confused with reality,/ But rather some sci-fi blockbuster or nightmare flick/ Before the hero puts it all right – / Two dreadful flights into two uprights,/ Pillars of Mammon, alters for the dead to die on.* Цей поетичний текст є прикладом конвергенції тропів, які формують складний образ-метаболу. Фрагмент поетичного тексту *Not to be confused with reality,/ But rather some sci-fi blockbuster or nightmare flick/ Before the hero puts it all right/* складає парантезу, або самостійне, інтонаційно та синтаксично виділене висловлювання, що міститься в основному тексті та має значення додаткового повідомлення, пояснення, або авторської оцінки.

Парантеза нерідко слугує джерелом іронічного викладення, як це реалізується і в цьому випадку. Текст просякнутий іронією, яка, перш за все, відчувається у словах *the hero puts it all right*. Іронія полягає в тому, що автор, занурюючи читача у надсерйозну тему трагічних подій, переносить його в світ кіноіндустрії (на це вказує згадане ним слово *blockbuster,* що відноситься до сфери кіно) та натякає на поширене щасливе завершення розвитку сюжету в американських бойовиках, прикладом чого, зокрема, слугує кінострічка «Міцний горішок», де головний герой врятував заручників у хмарочосі та здолав безліч неймовірних труднощів.

Позитивність мислення та оптимізм американського народу відображені у багатьох фільмах. Національно-культурний компонент сприйняття іронічного є надважливим, адже він тісно пов'язаний із менталітетом американців, їх культурними традиціями, а також особливою зумовленістю ідеалу, на якому відбиваються етносоціальні особливості народу. Отже, рядок *the hero puts it all right,* вживаний у контексті трагічних подій 11 вересня, є іронічним тому, що утворює чітку межу між вигаданим (світ кіноіндустрії) і реальним світом та (події 9/11) та дає читачеві зрозуміти, що перетинання цих світів є неможливим. У загальному розумінні іронія – це фігура мовлення, в якій смисл прихований, або протиставляється реальному смислу. Іронія утворює уявлення, що предмет обговорення не є таким, як здається. Наведений приклад іронії дає зрозуміти, що вислів *the hero puts it all right* не може існувати як троп поза текстом, адже він виникає одноразово у тексті та потребує детального тлумачення за допомогою залучення знань, що виходять за межі тексту.

Дискурсивний образ з вірша Саймона Армітажа *"A Time of Change" Two dreadful flights in to two uprights* уводить читача у світ трагічних подій 11 вересня 2001 року, адже саме тоді два літаки були направлені терористами в хмарочоси-Близнюки. *Two dreadful flights into two uprights* – це дискурсивна метонімія, яка базується на застосуванні параболічного мислення, де домінантним є *наративне мапування* як комплексна лінгвокогнітивна операція, яка залучає різні види мапувань через проектування сюжету, теми, мотиву чи ідеї з будь-яких творів світової культури, або відомих історичних подій на словесний поетичний образ, втілюючи їх у ньому шляхом іносказання, параболи (Л. І. Бєлєхова). Параболічне мислення слугує підґрунтям для формування особливого виду словесного поетичного образу – образу-метаболи (Л. І. Бєлєхова). Отже, ми звертаємось до знань зі світової культури, що пов'язує метонімію *Two dreadful flights into two uprights* з соціально-політичним дискурсом, що й утворює дискурсивну метонімію. Такий процес звернення до знань актуалізується когнітивними моделями, що активуються у процесі сприйняття та розуміння тексту.

Словосполучення *Pillars of Mammon,* відсилаючи читача до знань про Мамону, акцентує дискурсивний характер метонімії. Культ Мамони заснований на ідеї примноження грошей, служіння грошам заради грошей. Кожна людина зустрічається з «мамоною» щодня через кредитні установи, тобто місця, де головним та єдиним змістом діяльності є маніпуляції з грошима з метою їх примноження. У Сполучених Штатах слово *Mammon* використовується для позначення жаги до грошей Уолл-Стріт, адже ця вулиця вважається історичним центром фінансового району Нью-Йорка. Вулиця відома тим, що на ній розташована Нью-Йоркська фондова біржа та безліч хмарочосів. Таким чином, ми вважаємо, що *Pillars* – це і є хмарочоси, а *Pillars of Mammon* ми асоціюємо з хмарочосами Уолл-Стріт. Рядок *Two dreadful flights into two uprights* приводить до висновку, що *Pillars of Mammon* – вежі знаменитого Всесвітнього торгового центру, Близнюки, уособлення Мамони – були зруйновані внаслідок терористичного акту 11 вересня 2001 року.

Конвергенція стилістичних засобів допомагає відчути сплетіння різних реальностей, які існують у свідомості сучасної людини та викликають почуття хаосу, що має бути подоланим через перлокутивний ефект поетичного тексту, спрямованого на формування гармонійного після текстового відчуття. Застосовуючи формулу метаболи до рядків *Two dreadful flights into two uprights,/ Pillars of Mammon, alters for the dead to die on/,* ми

визначаємо зображення процесу скоєння теракту (*Two dreadful flights into two uprights)* як вихідне поняття, натомість поетичне висвітлення руйнування економіки (*Pillars of Mammon)* – як результативне.

Перехідним поняттям є поняття стовпа (*uprights/Pillars),* який символізує світову вісь між небом та землею, що викликає асоціації з архетипним символом Дерева життя та стабільності на кшталт двох колон храму Соломона, які символізують силу та стабільність. Релігійний підтекст поняття стовпа доводять слова з Біблії, де йдеться про те, що тільки Бог може рухати землю так, що «стовпи її здригаються» (Іов 9:6). У цьому випадку алюзію на символ стовпа вбачаємо в архітектурній споруді Всесвітнього Торгівельного центру, що позначається словосполученням *two uprights*. Вислів *Pillars of Mammon* уособлюють образ економіки США, яка постраждала внаслідок теракту 2001 року. Отже, створюючи образ-метаболу, автор уможливлює одночасне існування двох реальностей – руйнування Всесвітнього торгівельного центру як архітектурної споруди та спроби зруйнування економіки США.

У інфологічній моделі сутність – це об'єкт, що виокремлюється (ідентифікується) користувачем предметної області (читачем). Атрибут – властивість сутності, яка є значущою з точки зору користувача (читача). Ключ – мінімальний набір атрибутів, за допомогою значення яких можна легко знайти сутність. Так, наприклад, у вислові *Two dreadful flights* автор має на увазі саме певні рейси 9/11, що знищили башти Торгівельного центру. Це стає зрозумілим завдяки атрибутам – *dreadful* (активує знання про жахливість рейсів 9/11), *two* (кількість літаків, що знищили башти, співпадає з тою, що згадується у вірші), які пов'язують дві сутності. Мінімальність означає, що виключення з набору будь якого атрибута не дозволяє ідентифікувати сутність, тобто відсутність числівника *two* значно ускладнювала б розуміння поетичного тексту. Зв'язок – відношення між усіма сутностями, що створюють складний образ.

Отже, дослідження образних засобів в руслі інфологічного підходу сприяє удосконаленню інтерпретації образності поетичного дискурсу XXI століття. Інфологічний підхід є синтезом лінгвокогнітивного, дискурсивного та комунікативно-прагматичного підходів у дослідженні поетичного дискурсу.

Перспективний напрямом подальших досліджень необхідно вважати розробку комплексу інфологічного моделювання образного простору поетичного дискурсу XXI століття.

Література

Бісікало О. В. Класифікація образного пошуку та моделювання інсайту / О. В. Бісікало // Вісник СумДУ. Серія Технічні науки : науковий журнал. – 2008. – № 2, 2008 – С. 53-59.

Бісікало О. В. Представлення пізнавальної діяльності на основі інфологічної моделі образного мислення людини / О. В. Бісікало // Вісник СумДУ. Серія Технічні науки : науковий журнал. – 2009. – № 5, 2009 – С. 90-96.

Валькман Ю. Р. О языке образного мышления / Ю. Р. Валькман, Л. Р. Исмагилова // Доклады международной конференции «Диалог 2004». –2004. – С. 90-97.

Глушков В. М. Введение в кибернетику / В. М. Глушков. – Киев : Изд-во АН УССР, 1999. – 324 с.

Урусов В. В. Инфология (R). Тема : метапсихология. Экибана. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://read.bookam.net/read/urusov_v_/page0/metapsihologija__yekibana.html

УДК: 81-115(075.8)

АЛЕКСЕЕВ А. Я.
(Национальный горный университет)

МЕТАФОРА РЕНЕ ШАРА

Статья посвящена оригинальной метафорике одного из известнейших поэтов Франции XX столетия, стоящего у истоков литературного модернизма.
Ключевые слова: индивидуальная метафора, концепт, лингвокогнитивная реконструкция.

Алексєєв А. Я. Метафора Р. Шара. У статті розглядається індівідуальна метафорика одного з найвідоміших поетів Франції XX століття, що стоїть біля витоків літературного модернізму.
Ключові слова: індівідуальна метафора, концепт, лінгвокогнітивна реконструкція.

Alexeev A. R. Char's Metaphor. The article broaches the necessity of linguo-cognitive reconstruction and explication of the main imaginative concept in the works by one of the prominent French poets René Char (René Char, 1907-1988), whose poetic heritage, according to his contemporaries and critics, is imbues with deep philosophical speculations about the sense of life, human existence and human intelligence. Metaphysics, being a fashionable trend in the surrealistic genre of European poetry in the 20s-30s of the previous century, takes an important place in his works. His prose poems are characterized by brief aphoristic nature, precision and amazing laconic brevity created by unique and deep individuality which is sometimes difficult to perceive: he does not just connect abstract senses with abstract ones or actual with actual, he combines the concepts which seem to be irreconcilable at first sight. All these stipulate modern interest to the investigation of linguo-poetic specific character of the author who Yves Berger considers to be the most ingenious master in words arrangement.
Key words: individual metaphor, concept, lingual and cognitive reconstruction

Поэтическое наследие одного из известнейших французских поэтов нашего времени Рене Шара (René Char, 1907-1988), по отзывам его современников и многочисленных критиков, пронизано глубокими философскими размышлениями о смысле жизни, бытии человека, человеческом разуме, где особое место занимает метафизика как дань модному в начале его творческой карьеры сюрреалистическому направлению в европейской поэзии 20-30-х гг. прошлого столетия. Его стихотворениям в прозе, опубликованным в многочисленных сборниках, свойственны особая глубоко афористичная метафорика, «пружинистый лаконизм коротких смысловых замыканий между вещами, очень далеко отстоящими друг от друга: словесная дуга дает мгновенные ослепительные сполохи как раз из-за пропуска, эллиптичного «зияния» промежуточных звеньев сближающей мысли-вымысла» [Poètes français 1982, с. 671]. Этим объясняются большие трудности осмысления заложенных в стихах идей поэта, который «живет порывом», собирая «урожай бездн», добытый в «пропастях тьмы» и «возводящий постройки на молнии».

В его стихах сочетается «сосредоточенность бодрствующего разума с темной, до конца не расшифрованной метафорикой первичных стихий» [БЭС 2010, с. 2033], тех стихий, которые пронизывают и творчество молодых романтиков, и творчество поэтов различных направлений последующего модернизма (имажинистов, импрессионистов и т.д.), где преобладают упаднические мотивы безысходности человеческого бытия. Однако то, что отличает Р. Шара от поэтов-импрессионистов, это его дуалистическое восприятие мира: он не отвергает и земные радости, в нем сквозит любовь к живой природе, «любовь к трепету яблоневой ветки в предчувствии листьев и плодов».

Ив Берже (Yves Berger) в предисловии к сборнику стихов поэта *Fureur et mystère* (éd. Gallimard, 1967), включающего различные циклы его поэтического творчества, дает глубокую и всестороннюю оценку философского и эстетического кредо Р. Шара, называя его нежным и страдающим, беспокойным и мечущимся, сердце которого кровоточит и трепещет за настоящее и будущее человека с его великим на земле предназначением (*tendre et douloureux, sans patience et coléreux dont le coeur saigne et tremble pour le présent, le devenir de l'homme, dont il énonce la grandeur*). Однако поэт во власти черного видения мира (*d'une vision noire du monde*), так как образы, картины, которые он создает с помощью *Слова (Verbe)*, как и само Слово, глубоко апокалиптичны: *l'univers de René Char ... est celui de l'Apocalypse*, – пишет Ив. Берже.

С болью и отчаяньем в сердце поэт говорит о том, что, несмотря на все предостережения поэта и мудрецов, люди слепы и по своей сути разрушители (*ils vont leur train aveugle et dévastateur*). Отсюда стихи Р. Шара полны пароксизмальных образов, крови, мегалитических пейзажей, извержений вулканов, преступлений словно это настоящее Средневековье с его страданиями и убийствами. Поэт не приемлет смирения, статус-кво: он – сам порыв, молния, разряд электричества, неиссякаемая энергия силы и духа, находящее свое воплощение в *Слове*. Ср.: *s'élancer, l'éléctricité du voyage, jaillir, la flèche de leur bouche, être du bond, le voyage de l'énergie de l'univers, la boue enflamée de la berge, la mince nuit de métal éclate, la fureur blanche, la foudre, faire feu, être pareil à un chien enragé, les nuages qui se déchirent au fond des os, etc.*

Мрачные картины Апокалипсиса, рисуемые Р. Шаром, порождающие *Страх (La Terreur)* и смятение у человека, должны уступить место красоте, земным радостям,

благоухающим краскам и жизненным сокам Природы. Поэт верит, что эта его мечта когда-то сбудется, и *Слово* поэта становится здесь уже другим. Ср.: *l'écorce tendre de la nuit* (нежная пелена ночи), *la fossette d'un visage caressé* (ямочка ласкаемого лица), *un buste aux couleurs vives qui s'est plié en souriant* (бюст в ярких красках, склонившись в улыбке), *la lampe rose* (розовая лампа), *le vent brille* (сверкающий ветер) и т.д.

Таким образом, поэзия Р. Шара антитетична: *Cmpax* (la Terreur) должен уступить место *He-Cmpaxy* (la Contre-Terreur). У поэта размышления в форме непреложных сполохов о тайне человека соседствуют с думами о тайнах вселенной (*les réflexions en forme d'éclairs axiomatiques sur le secret de l'homme voisinent avec la méditation sur les secrets du monde*), поэт говорит, что наше «сознание» только начинает пробуждаться (*la conscience en est à son «aurore»*), – пишет Ив Берже. В ARGUMENT, предваряющем цикл стихов, Р. Шар говорит:

L'homme fuit l'asphyxie.

L'homme dont l'appétit hors de l'imagination se calfeutre sans finir de s'approvisionner, se délivrera par les mains, rivières soudainement grossies.

L'homme qui s'épointe dans la prémonition, qui déboise son silence intérieur et le répartit en théâtres, ce second c'est le faiseur de pain.

Aux uns la prison et la mort. Aux autres la transhumance du Verbe.

Déborder l'économie de la création, agrandir le sang des gestes, devoir de toute lumière.

Nous tenons l'anneau où sont enchaonés côte à côte, d'une part le rossignol diabolique, d'autre part la clé angélique.

Sur les arêtes de notre amertume, l'aurore de la conscience s'avance et dépose son limon. Aoûtement. Une dimension franchit le fruit de l'autre. Dimensions adversaires. Déporté de l'attelage et des noces, je bats le fer des fermoirs invisibles.

Афористическая краткость и точность стиха, его удивительный лаконизм создается неповторимой, глубокой и нередко трудно воспринимаемой индивидуальной метафорой поэта: из всех современных поэтов Р. Шар, по определению Ива Берже, – самый искусный комбинатор слов (le plus grand marieur des mots). Ср.: *le rossignol diabolique* (дьявольский соловей), *un épuisement obscur* (темное бессилие), *l'audace écarlate* (яркое бесстрашие), *l'aurore de la conscience* (заря совести), *les routes de la mémoire* (дороги памяти), *l'embuscade des tuiles* (ловушки для черепицы) и многие другие.

В этих метафорах Р. Шар соединяет не только абстрактное с абстрактным или конкретное с конкретным, но и абстрактное с конкретным, т.е. несовместимые на первый взгляд смыслы. Сравните, например, заголовок одного из его стихотворений ***L'épi de cristal égrène dans les herbes sa moisson transparente***, который глубоко аллегоричен по отношению к его содержанию благодаря сложной когнитивной метафоре поэта. Это одно из немногих его все же жизнеутверждающих стихотворений, создающих *La Contre-Terreur*:

***La ville** n'était pas **défaite**. Dans **la chambre** devenue **légère le donneur de liberté** couvrait son amour de cet immense effort du corps, semblable à celui de la création d'un fluide par le jour. **L'alchimie du désir** rendait essentiel leur génie récent à l'univers de ce matin. Loin derrière eux leur mère ne les trahirait plus, leur mère si immobile. Maintenant ils précédaient le pays de leur avenir qui ne contenait encore que **la flèche de leur bouche** dont le chant venait de naître. Leur avidité rencontrait immédiatement son objet. Ils douaient d'omniprésence un temps qu'on n'interrogeait pas.*

*Il lui disait comment jadis dans **des forêts persécutées** il interpellait les animaux auxquels il apportait leur chance, son serment aux **monts internés** qui l'avait conduit à la reconnaissance de son exemplaire destin et quel **boucher secret** il avait dû vaincre pour acquérir à ses yeux la tolérance de son semblable.*

*Dans **la chambre** devenue **légère** et qui peu a peu développait **les grands espaces du voyage**, le donneur de liberté s'apprêtait à disparaître, à **se confondre avec d'autres naissances**, une nouvelle fois.*

Таким образом, *Апокалипсис* предстает в стихах Р. Шара как гиперконцепт с очевидным его дуализмом: *La Terreur* и *La Contre-Terreur*, порождаемых природными стихиями – бурей, ветром, водой и т.д. Именно эти концепты, которые по определению Г. Башляра являются константами воображения (*les constantes de la vie de l'imagination*), служат поэту для воплощения своего философского и эстетико-литературного кредо, как, впрочем, и для многих других поэтов и писателей.

Например, такие концепты (образы), как *солнце, вода, луна, зелень, холод* в произведениях Н. В. Гоголя, А. де Виньи, О. Гончара, А. Р. Вальдеса, Дж. Лондона и, по свидетельству исследователей, такие «images cosmiques», как *soleil, eau, terre, air, feu, lumière, ténèbres* (*солнце, вода, земля, воздух, огонь, свет, тьма*) в поэзии Дж. Менгена (Mangan); *eau, terre, air* (*вода, земля, воздух*) в произведениях Э. По; *nuages, feu, montagne, espace et mouvement* (*тучи, огонь, горы, пространство, движение*) в творчестве Дж. Болдуина (Baldwin), образуют особую категорию. Эти образы являются по сути архетипами К. Г. Юнга, который, в частности, говорил, что все самые мощные идеи и представления человечества сводимы к архетипам.

Г. Башляр писал: «Стихии – огонь, воздух, земля, вода, уже издавна помогавшие философам представить великолепие мироздания, остаются и первоначалами художественного творчества. Воздействие их на воображение может показаться довольно косвенным и метафоричным. И тем не менее, едва устанавливается подлинная причастность произведения искусства к космической силе элементов, сейчас же возникает впечатление, будто мы нашли основание единства, подкрепляющего единство и целостность самых совершенных произведений».

Эти образы-архетипы пронизывают творчество как молодых европейских романтиков (Виньи, Шенье, Ламартин, Делиль, Мильвуа, Гюго, Парни, Нерваль, Дж. Томсон, Грэй, Байрон, Гете и т. д), так и сюрреалистов. Все они эволюционируют от культуры к культуре в их мифо-исторических, религиозно-культурологических и поэтических смыслах. Выбор таких констант предопределен в тексте коллективно-индивидуальными факторами. Безусловно, эти концепты входят в сокровищницу каждой культуры, являются достоянием опыта всего человечества [Алексеев 2012, с. 431].

Художественный концепт *Апокалипсис* в его поэтическом смысле у Р. Шара несет в итоге смерть как его неизбежный основной когнитивный признак, который вербализуется целом рядом лексических единиц соответствующей семантики: *l'asphyxie, le sang, le rossignol diabolique, la chimère, la violence, la victime, le désespoir, le mystère, le monstre, la nausée des cendres, anéanti, le massacre, la torture, le joug, triste, obscure,*la lutte *noire, maudit, le déluge, le bestiaire de mensonges* и многие другие. Поэт задает себе вопрос, преодолеет ли он все эти темные силы, восторжествует ли Жизнь с ее земными радостями, как это мы видим, например, в его FORCE CLÈMENTE: *Je sais où m'entravent mes insuffisances, vitrail si la fleur se détache du sang du jeune été. Le coeur d'eau noire du soleil a pris la place du soleil, a pris la place de mon coeur. Ce soir, la grande roue errante si grave du désir peut bien être de moi seul visible... Ferai-je ailleurs jamais naufrage?*

Безусловно, более полная лингвокогнитивная реконструкция и экспликация основного художественного концепта этого выдающегося французского поэта еще ждет своего исследователя.

Литература

Алексеев А. Я. Сопоставительная стилистика [Текст]: учебное пособие/ А.Я. Алексеев. – Д.: НГУ, 2012. – 457с.
Большой энциклопедический словарь (БЭС) [Текст]. – М.: Рипол классик, 2010. – С. 2033.
Poètes français. XIX-XX-e siècles. Antologie [Texte]. – M. :Editions du Progrès, 1982. – 671 p.
Char R. Fureur et mystère [Texte] R. Char / P.: Gallimard, 1967. – 215 p.

УДК: 811. 111

АНДРЄЄВА І. О, ЛАТУШКІНА К. О.
(Запорізький національний університет)

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ПАРАМЕТРИ АКТУАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ "ELEMENTARY")

Статтю присвячено аналізу засобів реалізації мовної особистості на лінгвальному, лінгвокогнітивному та прагматичному рівнях. Предметом наукової розвідки виступають особливості аранжування когнітивних конструктів та їх вербалізантів в комунікативний практиці героя. Дослідження виконано на матеріалі англомовних діалогів телесеріалу "Elementary".
Ключові слова: мовна особистість, лінгвостилістичні засоби, концепт, концептуальна метафора, прецедентний феномен.

Андреева И. А., Латушкина К. О. Лингвокогнитивные параметры актуализации языковой личности (на материале телесериала "Elementary"). Статья посвящена анализу средств реализации языковой личности на лингвальном, лингвокогнитивном и прагматическом уровне. Предметом исследования выступают особенности ранжирования языковых единиц и когнитивных конструктах и их вербализантов в коммуникативной практике героя. Работа выполнена на материале англоязычных диалогов телесериала "Elementary".
Ключевые слова: языковая личность, лингвостилистические средства, концепт, концептуальная метафора, прецедентный феномен.

Andryeyeva I., Latushkina K. Lingual and Conceptual Pecularities of Actualization of the Linguistic Personality (on Materials of the Television Series "Elementary"). The article is dedicated to the analysis of realization of the linguistic personality at the lingual, conceptual and pragmatic levels. The object of the research is the lingual and stylistic peculiarities of verbalization of the construct of the cognitive and pragmatic levels of the linguistic personality. The subject of the research is the features of the arrangement of language units and cognitive constructs in the hero´s communication process. The work has been made on the basis of English dialogues from the television series 'Elementary'. The topic of the linguistic personality is an important part of the modern linguistic theory. However, the exemplification basis is not complete, which determined the vector of our studies. The aim of our research was to analyse the lingual and cognitive characteristics of actualization of the chosen linguistic personality. The conclusions drawn from the scientific linguistic sources form the theoretical part of the article. The practical part of our study includes the analysis of the communicative practice of the main hero of the television series 'Elementary' In the analysis of the verbal level of the linguistic personality special attention is given to the classification of the stylistic expressive means in the communicative practive of the chosen hero. In the research of his cognitive level, a number of actual concepts and conceptual metaphors are revealed. The pragmatic level of the linguistic personality is also considered as the one that contains certain precedent phenomena, the use of which is predetermined by particular communicative strategies. As a result of our complex research we can state that there is a number of uniquelingual features of our linguistic personality that can be explained due to the peculiarities of the individual worldview and its realization in the communication acts according to certain pragmatic purposes.
Key words: linguistic personality, lingual and stylistic device, concept, conceptual metaphor, precedent phenomenon.

У сучасній лінгвістиці проблема мовної особистості є досить актуальною. Зокрема, існує велика кількість наукових праць, присвячених детальному обґрунтуванню відповідних теоретичних питань [Богин 1980; Виноградов 1927; Караулов 2010]. Окрім цього, як вітчизняними, так й іноземними науковцями була здійснена низка досліджень з різних аспектів реалізації мовної особистості [Буров 2016; Караулов 2010].

Метою цієї наукової розвідки є встановлення лінгвальних та когнітивних параметрів актуалізації представленої мовної особистості. **Об'єктом** дослідження виступають лінгвостилістичні особливості вербалізації конструктів когнітивного та прагматичного рівнів мовної особистості. **Предмет** наукової розвідки представлено специфікою добору та використання мовних одиниць у комунікативних актах особистості з метою реалізації певних комунікативно-дійових потреб. **Матеріалом** дослідження слугували англомовні скріпти з сучасного телесеріалу "Elementary" у розмірі 300 сторінок. **Наукова новизна** дослідження представлена комплексністю підходу до аналізу мовної особистості.

Першим кроком до надання лінгвістичної характеристики особливостям конкретної обраної мовної особистості є уточнення дефініції та визначення структури останньої. На сьогодні загальноприйнятою та найбільш розгорнутою є теоретична позиція Ю. Н. Караулова, який визначає ***мовну особистість*** як сукупність особливостей вербальной поведінки, що виявляється у характеристиці текста [Караулов 2010, с. 35]. Відповідно, мовна особистість включає три окремих, проте взаємопов'язаних рівня: ***вербально-семантичний рівень*** вільного володіння мовою, ***когнітивний або лінгвокогнітивний рівень*** на межі мовної та когнітивної діяльності людини, та ***прагматичний*** або ***мотиваційний рівень***

комунікативних потреб, настанов та стратегій, які обумовлюють комунікативну поведінку особистості [Караулов 2010].

Визначивши каркас структури мовної особистості, перейдемо до його заповнення специфічними рисами обраної мовної особистості, починаючи з найпершого, лексичного рівня. Як відомо, мовні одиниці цього рівня розподіляють на лексичні, граматичні та стилістичні. В процесі дослідження стало очевидно, що ***стилістична виразність*** мовлення представленої мовної особистості досягається шляхом використання різнопланових лексичних, морфологічних та синтаксичних художніх засобів.

Серед стилістично забарвлених ***лексичних одиниць***, притаманних мовленню героя, слід виділити вживання стилістично-несумісних одиниць (розмовні фразові дієслова в офіційно-діловому стилі тощо), евфемізмів (*angel of death, hunting ground),* епітетів (*a slight angle, red eyes),* та книжної лексики (*vibrio parahaemolycitus, anisakis simplex* тощо) [Андрєєва, Латушкіна 2014, с. 174-179]. Особливого поширення в комунікативній практиці героя набули ***фразеологізми***. Детально проаналізувавши ідіоматику мовлення детектива, ми з'ясували, що ці лексичні одиниці в нашому випадку відрізняються кількістю значень (однозначні та багатозначні), стилістичним забарвленням (книжні, розмовні), мовленнєвою належністю (іменникові, прикметникові, прийменникові, прислівникові, дієслівні), єдністю компонентів (фразеологічні зрощення, фразеологічні вирази, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення) та за контекстуальною функцією (номінативна, кумулятивна, стилістична, резюмуюча, контактовстановлююча тощо) [Андрєєва, Латушкіна 2015, с. 37-40]. Наприклад, висловлювання Холмса *«The world balances on knife edge every single day»* містить розмовний фразеологізм, що є прикметниковим за своєю структурою.

До ***морфологічних стилістичних засобів***, які вживає представлений герой в процесі комунікації, ми відносимо оказіональні прикметники (*soul-crushing, well-dressed, highly-skilled*, тощо), наказові форми дієслова (*tell us, come down*) тощо [Андрєєва, Латушкіна 2014, с. 174-179]. Окремо слід виділити низку ***синтаксичних феноменів*,** що також функціонують в комунікативних актах обраної мовної особистості із стилістичною метою. А саме мова йде про розділові питання (tag-questions) (*You've desired to stay on as my companion, haven't you?*, *You never recovered the original murder weapon, did you?)*, заперечення (*not just for your car, I'm not listening)* різні вставні конструкції (*as you know, well*), ускладнені складні реченнями з підрядними частинами, речення з однорідними абсолютними номінативними конструкціями тощо. Зокрема, для мовлення Шерлока характерним є ускладнення речень однорідними абсолютними номінативними конструкціями: *Stale cigarette smoke, cheap cologne, a whiff of existential despair* [Андрєєва, Латушкіна 2014, с. 174-179].

Як бачимо із вищенаведених висновків аналізу вербального рівня мовної особистості обраного героя, його мовлення свідчить про непересічні когнітивні процеси та неелементарну індивідуальну картину світу, які стають об'єктами нашого дослідження вже на другому, когнітивному рівні. В результаті аналізу когнітивного простору детектива, ми дійшли висновку про функціонування ряду **концептів** (OBSERVATION, METHODICALNESS, SENSE, INFORMATION, CRIME) в його мовленні, що зумовлено певними домінантними рисами характеру Шерлока, зокрема спостережливістю, уважністю, логічністю, методичністю, нестандартністю мислення, інтравертивністю та схильністю до дедукції [Латушкіна 2015, с. 140-143]. Однак, серед низки вищезазначених когнітивних конструктів виокремлюється генеративний концепт REASONING. В процесі його концептуального аналізу, нами було встановлено, що периферію цього концепту становлять такі ознаки, як THOUGHT, REASON, ANALYSIS, HYPOTHESIS, INTERPRETATION, LOGIC, тощо (Див. Малюнок 1) [Андрєєва, Латушкіна 2015, с. 22-24]. Прикладом вербалізації цього генеративного концепту може слугувати момент знайомства детектива з Ватсон, коли Шерлок, звернувши увагу на зовнішній вигляд рук Ватсон, в результаті розумового аналізу дійшов висновку про її минулу медичну кар'єру: *«You were a surgeon, judging by your hands. It [Hand] was soft, no calluses. You've obviously gone to lengths to*

maintain it. Your grip is steady, firm, precise, yet protective of the hand itself. Also it smelled faintly of beeswax».

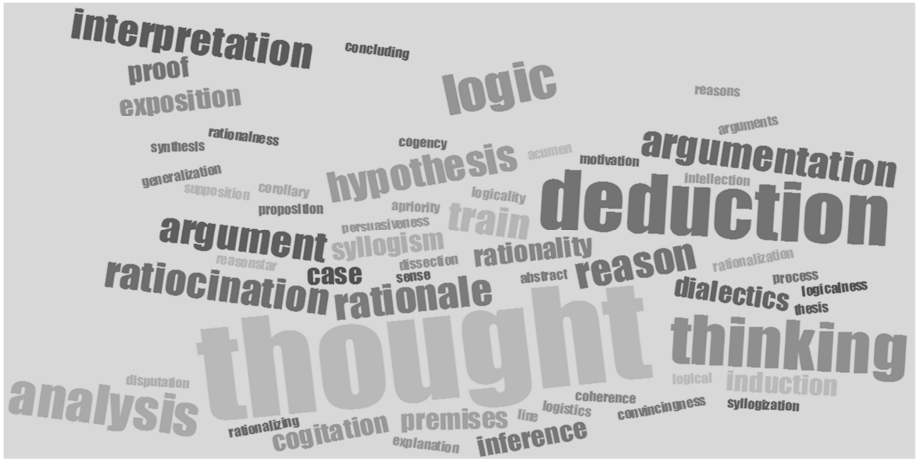

Рисунок 1

Більш того, ключові для нашої мовної особистості концепти трансформуються у низку ***концептуальних метафор*** у комунікативній практиці героя (VICTIM is TARGET, CRIMINAL is SHOOTER, DETECTIVE is PLAYER, CRIME is PICTURE, CRIMINAL is ARTIST). Так, в концептуальній системі Шерлока злочинець виконує роль гравця, який змагається з детективом (*I'm playing the probabilities. That's what I always do*) і всіма силами намагається попередити розкриття злочину слідчим: T*he boot print on his front door was an 11. He wore bigger shoes to throw us [detectives] off* [Андрєєва, Латушкіна 2016, с. 17-20].

Окресливши ключові концепти обраної мовної особистості, ми перейшли до визначення мотиваційного компоненту, що обумовлює певну комунікативну поведінку героя. Тобто йдеться про те, що за кожною ***комунікативною стратегією*** (генералізація, екземпліфікація, зміна ролей, уникнення вектору розмови тощо) стоїть певна ***комунікативна настанова*** (емфаза, створення ефекту, повідомлення, вплив на реципієнта тощо), яка й реалізується в мовленні героя через добір певних мовних одиниць [Шипицына 2015, с. 61-67 Bruhn 2012, с. 215-465; Kendall, Douglas, Doll 2005, с. 113-128]. В нашому випадку, ми звернули увагу на те, що у процесі комунікації Шерлок неодноразово звертається до різних прецедентних феноменів (прецедентного тексту, висловлювання, ситуації чи імені).

Наприклад, можна згадати про посилання детектива на «теорію горища», що вперше зявилася ще в літературній версії «Пригод Шерлока Холмса» [Конан Дойл 1886]. Наш герой в одній із розмов з Ватсон резюмує цю теорію з метою виправдати свою неуважну поведінку із її знайомими: *I´ve always believed human brain is like an attic, a storage space for facts, but because space is finite, it must be fitted only with the things one needs to be the best version of oneself. It´s important, therefore, not to have useless facts*. Наведений приклад є зразком вживання прецедентного висловлювання в комунікативній практиці героя, проте прагматичний рівень мовної особистості Шерлока не обмежується лише одним типом прецедентного феномену. Так, в одному з епізодів, характеризуючи власного батька та Ватсон, детектив порівнює першого із Чарлі Брауном, відомим анімаційним героєм, який ніколи не виконував запланованого, та другу із Люсі, яка завжди наївно вірила Чарлі. Тобто, йдеться про вербалізацію прецедентного імені: "*I'm gonna go get started getting ready to meet your dad. Last chance to accept there is no dinner". – "Dad never shows! […] He's Lucy with the football. You're [Watson] Charlie Brown". – "People don't make plans just to break them". – "People don't. My father does"*.

Як **підсумок**, можна зазначити, що в результаті комплексного аналізу трирівневої структури мовної особистості обраного героя, ми дійшли висновку про специфічність та багатоплановість його когнітивного простору, що позначилося на виборі прагматичних комунікативних установок, яким, в свою чергу, підпорядковується аранжування мовних

засобів у мовленні представленого героя. До **перспектив** подальшого дослідження відносимо зіставлення різних типів мовних особистостей та відповідних їх рівнів.

Література

Андрєєва І. О., Латушкіна К. О. Вербалізація генеративного концепту REASONING (на матеріалі телесеріалу "Elementary") / І. О. Андрєєва, К. О. Латушкіна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : збірник наукових праць. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – № 56. – С. 22-24.

Андрєєва І. О., Латушкіна К. О. Когнітивний простір мовної особистості героя Шерлока Холмса (на матеріалі телесеріалу "Elementary") / І. О. Андрєєва, К. О. Латушкіна // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : науковий журнал. – Чернівці : «РОДОВІД». – 2016. - № 11 – 12, Ч. 1. – С. 17-20.

Андрєєва І. О., Латушкіна К. О. Лінгвальні засоби реалізації мовної особистості героя телесеріалу «Elementary» та їх відтворення в перекладі / І. О. Андрєєва, К. О. Латушкіна // Нова філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ. – 2014. – № 65. – С. 174-179.

Андрєєва І. О., Латушкіна К. О. Фразеологізми як засіб актуалізації мовної особистості героя (на матеріалі телесеріалу «Elementary») / І. О. Андрєєва, К. О. Латушкіна // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф. – 2015. – С. 37-40

Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : Учебник для вузов. – М. : Флинта. – 2002. – 384 с.

Богин Г. И. Современная лингводидактика. // Калинин : Калинин. Гос. ун-т., 1980. – 61 с.

Буров А. А. Дискурс элитарной языковой личности : роль иронии (на примере научной коммуникации Казбека Шаззо // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2016. – №1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cyberleninka.ru/article/n/diskurs-elitarnoy-yazykovoy-lichnosti-rol-ironii-na-primere-nauchnoy-kommunikatsii-kazbeka-shazzo#ixzz4JC9rXf6z

Виноградов В. В. К теории построения поэтического языка : Учение о системах речи литературных произведений // Поэтика : сборник статей. Временник отдела словесных искусств. – Л., 1927. – 111 с.

Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личностью – М. : Издательство ЛКИ, 2010. – 264 с.

Конан Дойл А. Этюд в багровых тонах [Електроний ресурс]. - Режим доступу : http://www.lib.ru/AKONANDOJL/sh_scarl.txt

Латушкіна К. О. Лінгвоконцептуальні параметри об'єктивації індивідуальної картини світу (на матеріалі телесеріалу "Elementary") / К. О. Латушкіна // Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. – Острог : Видавництво національного університету «Острозька академія». – 2015. – № 55. – С. 140-143.

Шипицына Г. М. О коммуникативной установке текстов СМИ / Г. М. Шипицына, Ю. А. Воронцова // Русская речь. – М.. - 2005. – № 3. – С. 61-67.

Bruhn M. Kommunikationspolitik. Systematischer Einsatz der Kommunikation für Unternehmen. – München : Verlag Franz Vahlen. – 2012. – S. 215-465.

Kendall S., Douglas S. J., Doll J. Anoverview of communication strategy // Indian Journal of Applied Linguistics. – New Delhi : Bahri Publications. – 2005. – Vol. 31 (2). – P. 113-128.

УДК: 811.111 : 81'42(73)-057.875

АРТЕМЕНКО І. О.
(Запорізький національний університет)

«БРАТНІЙ» СОЦІОЛЕКТ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СУБКУЛЬТУРА СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ЛІНГВОСОЦІУМУ

У статті розкривається поняття «братнього» соціолекту американської студентської молоді та визначається його роль в американському варіанті сучасної англійської мови. Автор приділяє певну увагу лінгвостилістичним особливостям лексичних одиниць, що наповнюють зазначений соціолект. На основі новітнього мовного матеріалу здійснюється аналіз основних засобів поповнення його лексичного фонду.

Ключові слова: субкультура, «братній» соціолект, семантико-стилістичні функції, уподібнення, специфікація, образність, контамінація, усічення, переосмислення.

Артеменко И. А. «Братский» социолект студенческой молодежи как субкультура современного американского лингвосоциума. В статье раскрывается понятие «братського» социолекта американской студенческой молодежи и определяется его роль в американском варианте современного английского языка. Автор уделяет определенное внимание лингвостилистическим особенностям лексических единиц, которые наполняют данный социолект. На основе новейшего языкового материала осуществляется анализ основных способов пополнения его лексического фонда.

Ключевые слова: субкультура, «братский» социолект, семантико-стилистические функции, уподобление, спецификация, образность, контаминация, усечение, переосмысление.

Artemenko I. O. "Fraternal" Sociolect of the Student Youth as a Subculture of the Contemporary American Linguosocium. The article deals with the notion of "fraternal" sociolect of American student youth identifying its role in the American variety of the contemporary English language. The author fulfills an integrated research of the "fraternal" language spoken by a certain category of American students represented by the members of North American fraternities and sororitites and covers some peculiarities of its

functioning in the contemporary English language of the USA. The conducted research covers semantic and stylistic peculiarities of the given sociolect using the up-to-date language material that includes texts from nationwide mass media, American fiction stories, student youth TV series and films, speeches of statesmen as well as samples of everyday communication of American fraters and sorors. Besides that, the author considers American "fraternal" sociolect from the point of view of its replenishment with new lexical units and analyzes the main ways of their formation paying attention to their productiveness and identifying certain correlations between the different ways of word formation.

As a result of an integrated analysis of a certain number of sources of evidence, it has been ascertained that assimilation, specification, figurativeness, contamination, reconsideration and reduction appear to be the most productive ways of formation of the lexical units replenishing American "fraternal" sociolect. It has also been established that a small amount of lexemes has been formed on the base of adoption and the concerned lexical units have been divided into several lexico-semantic groups.

Thus, the main source of replenishment of American "fraternal" sociolect with new lexical units is represented by nationwide language resources. Moreover, the concerned lexical units are characterized by significant expressiveness and stylistic richness acting as an expressive stylistic means in different types of texts and samples of communication. Besides that, the given sociolect is quite a powerful source of new lexemes appearing in the contemporary American English and replenishing its lexical structure in particular.

Key words: subculture, "fraternal" sociolect, semantic and stylistic functions, assimilation, specification, figurativeness, contamination, reduction, reconsideration.

Значна частина соціолінгвістичних та лінгвокультурологічних досліджень сьогодення присвячена вивченню різноманітних варіантів існування мови, у тому числі й її територіальних та соціальних діалектів. Дослідження таких соціолектних форм передбачає вивчення мови у тісному взаємозв'язку з особистістю індивіда, його мисленням, світобаченням, духовною культурою та практичною діяльністю [Копытина 2011, с. 123]. Тож, «братній» соціолект американської студентської молоді у контексті діяльності студентських ґендерних об'єднань виявляється досить перспективною галуззю дослідження сучасної англійської мови та її американського варіанта, зокрема, у контексті лінгвокультурології та соціолінгвістики.

У даному дослідженні мова зазначеної категорії представників американської студентської молоді визначається як «братній» соціолект, що пов'язано з бурхливою діяльністю студентських ґендерних об'єднань у межах системи вищих навчальних закладів США, відомих як *fraternities* та *sororities* (тобто «братерства» та «сестринства» відповідно), й такою їх ключовою ознакою як «братськість» (*fraternization* – термін, що узагальнено вживається як по відношенню до юнацьких, так і по відношенню до дівочих студентських об'єднань), що й призвело до відгалуження їх в окрему субкультуру американського суспільства та, як наслідок, виникнення «братнього» варіанту мови американських студентів, котра функціонує в процесі комунікації зазначеної вікової та соціальної категорії.

На сьогоднішній день ціла низка лінгвістичних досліджень у межах таких дисциплін, як лінгвокультурологія та соціолінгвістика, присвячена вивченню у лінгвокогнітивному та аксіологічному аспектах таких мовних та мовленнєвих явищ як американський студентський сленг [Дорда 2006; Дорда 2013], молодіжний соціолект з точки зору структурного [Аминова 2004], функціонального [Андреева 2004] та соціального аспектів [Бойко 2002] та деяких інших субстандартних варіантів сучасної англійської мови та її американського варіанту, зокрема [Клименко 2005]. Тож, дослідження соціолінгвістичних та лінгвокультурологічних особливостей північноамериканського «братнього» соціолекту потребує ретельної уваги у зв'язку з тим, що до сьогодні дослідники торкались даної проблематики лише поверхнево, розглядаючи деякі її аспекти у рамках дослідження особливостей американського студентського сленгу [Дорда 2006; Дорда 2013] або ж в контексті класифікації реалій-американізмів як однієї із підкатегорій, що об'єднує реалії системи освіти [Томахин 1998].

Дана стаття присвячена комплексному дослідженню «братньої» мови та мовлення американських студентів та їх функціонування в сучасній англійській мові США. Зазначений соціолект стає настільки поширеним у зв'язку з невпинною активізацією діяльності студентських ґендерних об'єднань по всій країні, що вживання багатьох його елементів можна спостерігати не лише в повсякденному мовленні американських студентів, а й текстах і повідомленнях загальнонаціональних засобів масової інформації, у творах художньої літератури, у серіалах, кінофільмах, у промовах високопосадовців та державних діячів тощо.

Метою даної статті є дослідження соціолінгвістичних та лінгвокультурологічних особливостей «братнього» соціолекту американської студентської молоді як однієї із

субкультур сучасного американського лінгвосоціуму. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань:**

– визначити місце і роль «братнього» соціолекту в американському варіанті сучасної англійської мови;

– дослідити лінгвостилістичні особливості зазначеного соціолекту;

– охарактеризувати основні засоби поповнення його лексичного фонду.

Предметом дослідження постає семантико-стилістичний зміст мовних одиниць, що наповнюють зазначений соціолект, засоби їх утворення та особливості функціонування в сучасній англійській мові США. **Об'єктом** даного дослідження є «братній» соціолект американської студентської молоді та особливості його функціонування у межах національної мови.

Насамперед слід наголосити на соціолінгвістичних параметрах мовлення представників молодого покоління, серед яких виділяють віковий критерій, соціальну приналежність, територіальну ознаку, ґендерний критерій та ступінь освіченості [Копытина 2001, с. 123]. Найважливішими якостями представників молодого покоління та студентської молоді, зокрема, окрім вікових, також виявляються соціальні якості в контексті процесу соціалізації як становлення особистості та залучення її до матеріальної й духовної культури суспільства, психологічні особливості, що передбачають потребу в друзях та колективних формах діяльності, прагнення до самоствердження, культурологічні ознаки, що виявляються в потребі створення власного соціокультурного простору, протиставлення своєї культури культурі дорослих тощо [Кузьмина 2000].

Необхідність постійної демонстрації своєї приналежності до даної субкультури та одночасно неприналежності до інших субкультур призводить до вироблення певного набору ідентифікуючих ознак, що піддаються демонстрації, при чому, ними стають не лише зовнішні ознаки, як, наприклад, вбрання, зачіска, аксесуари, татуювання, а й мова даної субкультури [Бойко 2002, с. 352], що постає так званою «демонстрацією мовного паспорта» [цит. за: Копытина 2011, с. 123]. У межах даного дослідження певний інтерес становить вивчення механізмів лексичного поповнення соціального діалекту американських «сестер» та «побратимів», визначення їх продуктивності та виявлення кореляційних зв'язків між різними засобами словотворення.

Так, на основі методу уподібнення у лексичному складі «братнього» соціолекту американських студентів виникла певна кількість одиниць, наявних у загальному вжитку на позначення понять, що існують в реальному житті поза межами діяльності студентських ґендерних спільнот, серед яких можна виділити, приміром, наступні: *co-ed societies* (так звані «змішані» спільноти, що об'єднують в своєму складі і юнаків, і дівчат), *actives* або *active members* (діючі члени студентських ґендерних об'єднань), *umbrella organizations* (організації, що виступають «координаторами» діяльності студентських «братерств» та «сестринств» та регулюють їх діяльність), *hazing* (поняття на кшталт «дідівщини», що існує у лавах збройних сил, та вживається на позначення принизливого й жорстокого ставлення до новачків у лавах спільнот), *membership intake process, new member period, recruitment, intake, membership selection* (поняття, що вживаються на позначення процесу набору «новобранців» до лав спільнот), *infraction* (будь-яке порушення під час процедури набору нових членів), *open houses* (дні «відкритих дверей» у лавах спільнот, що проводяться з метою залучення нових членів), *bid* (запрошення до членства у студентському об'єднанні), *unanimous agreement* (одностайна домовленість про рівноправ'я всіх спільнот, що існують у межах «братньої системи»), *blackball* (видалення потенційного новачка з процедури проходження випробувального терміну) та деякі інші [Fraternity and Sorority Definitions; Greek Glossary; General Greek Life Vocabulary].

Певну кількість понять, що існують у межах студентських ґендерних об'єднань, було лексикалізовано на основі методу специфікації. Так, наприклад, таке уточнення, як *women's fraternal groups* служить позначенням жіночих студентських об'єднань у межах «братньої»

системи. Поняття *sorority rush* позначає період «гонитви» саме за місце у «сестринстві». Термін *new member education period* служить позначенням періоду «виховання» новачків, тобто набуття ними необхідних знань та навичок з метою перетворення на повноцінних членів [General Greek Life Vocabulary].

Одну з найбільш численних категорій лексичних одиниць, що наповнюють «братній» соціолект американських студентів, становлять метафоричні утворення. З точки зору стилістичного навантаження вони виявляються найбільш виразними та створюють яскраве стилістичне забарвлення як в художніх та публіцистичних текстах, так і в повсякденному мовленні представників зазначеної субкультури, наприклад: *Greeks* («греки» як загальне найменування всіх членів студентських ґендерних об'єднань, що виникло у зв'язку з такою їх ключовою ознакою, як найменування більшості цих організацій за допомогою літер грецького алфавіту), *Greek life* («грецьке» життя), *to go Greek* (податися в «греки»), *to earn one's letters* («заробити свої літери», тобто завоювати місце у «грецькій» спільноті), *rush week* (тиждень так званої «гонитви» серед новачків за отримання місця у спільноті), *hell week* («пекельний» тиждень, протягом якого новачки проходять «випробувальний термін» з низкою важких, а іноді навіть жорстоких та принизливих випробувань), *to take the pledge plunge* («пірнути» або «зануритися у випробування» для новачків – *pledges,* тобто так званих «заручників» або «випробуванців»), *big brothers* та *big sisters* («старші брати» та «сестри», що виконують роль наставників для новачків), *little brothers* та *little sisters* («молодші», тобто недосвідчені члени спільнот, що перебувають під «опікою» у «старших») та багато інших [Fraternity and Sorority Definitions; Greek Glossary; General Greek Life Vocabulary]. На основі такої ключової характеристики студентських ґендерних об'єднань, як «грецькість», у мові виникає й безліч метонімічних утворень на зразок *a Chi Omega, a Kappa Epsilon, a Delta Phi,* що позначають окремих членів спільнот, названих цими літерами.

Не менш численну категорію поміж лексичних одиниць, що розглядаються, становлять контаміновані поняття, котрі, поряд з одиницями, утвореними на основі образних засобів вербалізації, виявляються не менш експресивними та стилістично-забарвленими. Окрім цього, слід зазначити, що вербалізація таких понять відбувається паралельно з методом уподібнення та переосмислення, в результаті чого в лексиконі американських «побратимів» виникли наступні новоутворення: *fracation* («братній» відпочинок – *fraternal vacation*), *fratastrophe* (надзвичайна або катастрофічна подія у межах «братньої» спільноти – *fraternal catastrophe*), *fratbatical* (тимчасове відсторонення члена «братнього» об'єднання від своїх обов'язків та участі у житті спільноти – *fraternal sabbatical* – на зразок так званої творчої відпустки), *fratfit* («братнє» вбрання – *fraternal outfit*), *fratitude* (ставлення до світу, що передбачає лише «братнє» бачення реальності і відкидає все, що існує поза межами «братньої» системи – *fraternal attitude*), *fratmosphere* («братня"» атмосфера, що панує у певному місці або у певній ситуації на противагу речам, що існують поза межами «грецьких» спільнот – *fraternal atmosphere*), *Fratunday* («братня» неділя, що в розумінні американських «сестер» та «побратимів» триває протягом трьох днів – з п'ятниці і до неділі включно – у вирі безперервних розваг та вечірок – *Fraternal Sunday*) та ін. [Fraternity and Sorority Definitions; Greek Glossary; General Greek Life Vocabulary].

Деяку кількість лексичних утворень у межах «братнього» соціолекту становлять усічення, більшість з яких вживається переважно у розмовному мовленні студентів-«побратимів», що пов'язано з такою тенденцією, популярною серед молоді, як прагнення до мовної економії, наприклад: *frat, frat bro, big sis, big bro, little sis, little bro, rec letter* (від *recommendation letter*), *para* або *nalia* (від *paraphernalia*) тощо. Також незначну кількість лексем у межах «братнього» соціолекту становлять запозичення, серед яких, наприклад, можна виділити терміни *frater* та *soror,* що походять з латинської мови та послужили основою для утворення багатьох інших одиниць у межах даної категорії [Greek Glossary].

Проаналізовані у статті основні засоби поповнення лексичного складу «братнього» соціолекту дають можливість розподілити розглянуті лексичні одиниці за такими лексико-

семантичними групами: «устрій та внутрішня організація спільнот», «дозвілля та розваги їх членів», «стосунки між членами спільнот», «ставлення членів спільнот до зовнішнього світу та аутсайдерів», «елементи розмовного стилю», а також й деякі менш численні категорії, котрі можна виділити у межах зазначених.

Загалом, в основі словотворення «братньої» студентської лексики полягає тенденція до використання загальномовних ресурсів, характерних для загальнонаціональної англійської мови Сполучених Штатів. В результаті аналізу джерел фактичного матеріалу було виявлено, що найбільш продуктивними засобами поповнення лексичного фонду «братнього» соціолекту є уподібнення, конкретизація, метафоризація, контамінація, переосмислення, усічення. Незначну частину одиниць лексичного фонду зазначеного соціолекту складають запозичення. Лексичні одиниці зазначеної категорії характеризуються значною виразністю, високою стилістичною насиченістю, у зв'язку з чим виконують досить виразну стилістичну функцію у текстах публіцистичного й художнього характеру та у повсякденному мовленні. Окрім цього, «братній» соціолект американської студентської молоді постає доволі потужним джерелом поповнення лексичного складу сучасної англійської мови США.

Вивчення лексичного складу студентського «братнього» соціолекту виявляється перспективним напрямком лінгвокультурологічних та соціолінгвістичних досліджень з огляду на більш детальне вивчення специфіки вербалізації діяльності студентських «братерств» та «сестринств» на основі окремих способів словотворення, як, наприклад, контамінація, усічення, переосмислення тощо.

Література

Аминова Л. В. Структурно-семантические особенности молодежного сленга в английском и французском языках : автореф. дис. … канд. филол. наук / Л. В. Аминова. – Уфа, 2004. – 18 с.

Андреева Г. Р. Лексико-семантические особенности специального сленга (на материале английского языка) : автореф. дис. … канд. филол. наук / Г. Р. Андреева. – М., 2004. – 29 с.

Бойко Б. Л. Молодежный жаргон как отражение взаимодействующих субкультур / Б. Л. Бойко // Встречи этнических культур в зеркале языка (в сопоставительном лингвокультурном аспекте) : Научный совет по истории мировой культуры. – М. : Наука, 2002. – С. 352-361.

Дорда О. В. Аксіологічні аспекти американського студентського сленгу США / О. В. Дорда // Вісник СумДУ. – №11 (95)'. – 2006. – Том 2. – С. 39-43.

Дорда О. В. Американський студентський сленг : лінгвокогнітивні аспекти / О. В. Дорда // Вісник ХНУ № 1052. – 2013. – С. 130-135.

Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2002. – 333 с.

Клименко О. Л. Субкультури американського суспільства та розвиток словникового складу сучасної англійської мови / О. Л. Клименко // Вісник Сум. держ. ун-ту. – Серія : Філол. науки. – 2005. – № 6. – С. 5-11.

Копытина Н. Н. Молодежный социолект как одна из форм существования французького языка / Н. Н. Копытина // Научные ведомости. Серия «Гуманитарные науки». – 2011. – №12 (107). – Выпуск 10. – С. 123-130.

Кузьмина С. Г. Средства выражения межличностных отношений в текстах молодежной сферы общения (грамматический аспект) : автореф. дис. … канд. филол. наук / С. Г. Кузьмина. – М., 2000. – 23 с.

Томахин Г. Д. Реалии-американизмы / Г. Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1998. – 239 с.

Fraternity and Sorority Definitions : Greek Dictionary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unlv.edu/getinvolved/greek-definitions

General Greek Life Vocabulary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://greeklife.truman.edu/greekvocabulary.asp

Greek Glossary : Greek Life [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.twu.edu/greek-life/greek-glossary.asp

УДК: 811.111.81'42

БЛИНОВА І. А.

(Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова)

КОМІЧНЕ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ПРОЗАЇКІВ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування категорії комічного в художньому прозовому дискурсі на матеріалі творів найяскравішого представника сучасної англомовної літератури – Курта Воннегута. Охарактеризовані поняття «комічне» і «комунікативна ситуація» в сучасному мовознавстві з акцентом на їх значущості для лінгвістичної поетики. Проаналізовані типові приклади навмисного обігравання мовних явищ на певних рівнях з метою створення комічного ефекту, що будується на порушенні параметрів моделі комунікативної ситуації Д. Хаймса. Виявлено стилістичні

особливості функціонування комічного в межах художнього прозового дискурсу, що є ознакою індивідуально-авторського стилю письменника.
Ключові слова: художній прозовий дискурс, комічне, комунікативна ситуація, мовна гра, парадокс, ідіостиль.

Блинова И. А. Комическое в произведениях современных англоязычных прозаиков: коммуникативно-прагматический аспект. Статья посвящена исследованию особенностей функционирования категории комического в художественном прозаическом дискурсе на материале произведений яркого представителя современной англоязычной литературы – Курта Воннегута. Охарактеризованы понятия «комическое» и «коммуникативная ситуация» в современном языкознании с акцентом на их значимости для лингвистической поэтики. Проанализированы типичные примеры преднамеренного обыгрывания языковых явлений на определенных уровнях с целью создания комического эффекта, который строится на нарушении параметров модели коммуникативной ситуации Д. Хаймса. Выявлено стилистические особенности функционирования комического в пределах художественного прозаического дискурса, что является признаком индивидуально-авторского стиля писателя.
Ключевые слова: художественный прозаический дискурс, комическое, коммуникативная ситуация, языковая игра, парадокс, идиостиль.

Blynova I. A. The Comic Effect in the Works of Modern English Prose Writers: Communicative and Pragmatic Aspects. The article deals with the investigation of the comic category functioning in belles-lettres prose discourse on the material of the brightest representative in modern English literature – Kurt Vonnegut. It is natural that the aspects of the comic category research, its types, genres, making techniques, various visual and expressive means of the language verbalization to produce a comic effect in various types of discourse, on the material of different languages and in other languages translation, ways of learning have developed actively in the second half of the XX – the beginning of the XXI century.

The topicality of this research is confirmed by the need of more detailed study of the comic category structural characteristics, the originality of its implementation and disclosure of its role in the writer's works, the producing comic effect means (including language play and paradox) in such kinds of the comic as satire and irony. The aim of the article is to identify the peculiarities of the comic category functioning within the prose discourse.

The concepts of "comic" and "communicative situation" in modern Linguistics with an emphasis on their importance for the linguistic Poetics have been characterized. Typical examples of linguistic phenomena intentional playing of words by the author at certain levels have been analyzed. They are based on the violation of D. Hymes' model parameters of the communicative situation. The stylistic features of the comic category functioning in fiction prose discourse have been revealed, which is a characteristic of the author's individual style.

As a result of the analysis carried out on the material of K. Vonnegut's stories we conclude that any dialogue is the complex interaction of communicants' intentions. Comic situations are created by means of paradox and language play that can arise as the result of disparity between illocutive power of speech act and perlocutive effect.

The prospect of further investigation is to continue a detailed study of producing comic techniques means to examine the uniqueness and originality of K. Vonnegut's creative method and the creative method of other prose writers whose Poetics is combined with satire and irony.
Keywords: fiction prose discourse, comic effect, communicative situation, language play, paradox, idiostyle.

Постановка проблеми. Зазначимо, феномен «комічне» зводиться в різних науках до таких основних ознак: в філософії – це оціночне протиставлення несерйозного, ігрового начала серйозному, діловому; в естетиці – це м'яка форма критики потворного і неприємного; в психології – це несподівана розрядка емоційної напруги; в соціології – це карнавальне перевертання соціальних цінностей. Як наслідок, категорія комічного знаходить висвітлення у великій кількості наукових досліджень з лінгвістики та суміжних наукових парадигм, а її теоретичне вивчення в мовознавстві має давню традицію.

Для сучасної лінгвістичної літератури характерні різні точки зору на аналізоване поняття. За спостереженнями О. Л. Колесніченко, комічне розглядається як алогічне висловлювання; гра зі змістом; як гра слів, як каламбур; як лінгвоментальна психолінгвістична універсалія, що впливає на побудову гумористичного тексту; як природні події, так і певний вид творчості, суть якого зводиться до свідомого конструювання системи явищ або понять, а також системи слів з метою викликати ефект комічного [Колесніченко 2015, с. 48].

Слід наголосити, що особливо активно проблеми дослідження категорії комічного, його видів, жанрів, прийомів створення, різноманітних образотворчих і виражальних засобів вербалізації мови з метою створення комічного ефекту в різних видах дискурсу, на матеріалі різних мов та при перекладі іншими мовами, способів вивчення тощо стали розроблятися в другій половині XX – початку XXI століття в роботах Ю. Д. Апресяна, Н. Д. Арутюнової, Т. В. Булигіної, О. Д. Шмельова, О. А. Земської, О. В. Падучевої, Б. Ю. Нормана, Ю. Б. Борєва, В. З. Санніков, Т. О. Гридіної, С. І. Походні, О. Б. Шонь, В. Я. Проппа, М. Л. Желтухіної, Л. М. Пєсоріної, А. К. Кутоян, Н. Ю. Степанової, П. В. Мокрушиної,

Л. О. Печерських, О. В. Кірєєвої, Г. В. Яновської, Б. А. Гомлешко, В. К. Приходько, М. В. Якименка, А. С. Джанумова, С. О. Лук'янова, Н. О. Штирхунової, О. Т. Тимчук, Т. В. Устинової, М. Є. Лазарєвої, А. Р. Габідулліної, О. Л. Колесніченко, Р. Дж. Олександра, С. Аттарді, Р. Л. Брауна, У. Неша, Л. Г. Келлі, Ж.-Ж. Лесеркля та інших учених.

Отже, складність категорії комічного визначає неоднозначність підходів до інтерпретації її сутності, механізмів, філософської, культурологічної, психологічної, соціологічної, формально-логічної, естетичної і власне лінгвістичної природи. Звернення до цих проблем пояснюється прагненням лінгвістів всебічно досліджувати особливості індивідуально-авторської словотворчості, організації образної системи, семантичного перетворення смислу в іронічно, сатирично тощо вживаній одиниці тексту, що і обумовлює **актуальність** цієї розвідки. **Мета** статті полягає у виявленні та висвітленні особливостей виникнення і функціонування категорії комічного в межах персонажного діалогічного мовлення художнього прозового дискурсу. **Матеріалом** нашого дослідження слугують англомовні прозові твори малих форм одного з найвидатніших американських письменників сучасної літератури Курта Воннегута Молодшого (1922-2007), що входять до збірки оповідань "Palm Sunday. Welcome to the Monkeyhouse".

Зауважимо, що переважна більшість дослідників, міркуючи про обсяг категорії комічного, відзначає її відмежованість від таких суміжних категорій і явищ як смішне, веселе, сміх, дотепність. Зміст категорії комічного становить сукупність її варіантів. Ми виходимо з того, що категорія комічного включає чотири змістовні різновиди: гумор, іронія, сатира, сарказм. Як відомо, у лінгвістичній літературі широке розповсюдження набуває термін «комічний дискурс», різновидами якого виступають гумористичний, іронічний і сатиричний дискурси. На нашу думку, зовнішнє діалогічне мовлення головних персонажів оповідань Курта Воннегута репрезентується останніми двома типами, адже дослідники творчості письменника [Дмитрук 1984; Подкоритова 2010; Титаренко 2000] зосереджують увагу на всесвітній значущості проблематики його творів та поетиці *іронічного* і *сатиричного* зображення письменником світу, що захоплює уяву читача.

Разом з тим, існують різноманітні мовні та мовленнєві прийоми вираження комічного: мовна гра та її різновид – каламбур, деформація ідіом, комічна метафора, гіпербола, парадокс, повтор, оказіональне новоутворення, перифраз, вставна конструкція, алюзія, ремінісценція, цитата, імпровізація, персоніфікація, градація / спадна градація / клімакс (кульмінація) / антиклімакс, антитеза, сміхова помилка тощо. Одними з найбільш поширених прийомів створення комічного ефекту в досліджуваних оповіданнях, як засвідчив аналіз, є мовна гра, алюзія, ремінісценція, спадна градація / антиклімакс, гіпербола, повтор і антитеза:

1) *"Alma," he called.*
"Yes, Herbert."
"Will you start some coffee for us?"
*"**I don't drink coffee at night**," I said.*
*"**We have some from dinner**," Alma said.*
"I can't sleep if I touch it after supper," I said.
"Fresh – we want some fresh," Herbert said [Vonnegut 1994, c. 39];

2)*"I'm afraid," Anne said. "It's going to make our home look so sad." "**There's more to life than decorating**."* [Vonnegut 1994, c. 71];

3)*"Now get going. **That deer isn't on the payroll – he isn't going to wait for you**"* [Vonnegut 1994, c. 110];

4) *"**Change the subject**."*
*"**Change the course of the Mississippi! Talk about politics**, and **she talks about remodelling the White House; talk about dogs**, and **she talks about doghouses**."* [Vonnegut 1994, c. 71];

5) *"Oooh, George," Grace said, "you know how the Jenkinses are. Yes, they're nice, but…" She laughed and shook her head.*

*"**But what?**" I said. The possibilities raced through my mind. **Nudists? Heroin addicts? Anarchists? Hamster raisers?***

"In 1945 they moved in," Grace said, "and right off the bat they bought two beautiful Hitchcock chairs, and…" This time she sighed and shrugged.

*"**And what?**" I demanded. **And spilled India ink on them? And found a bundle of thousand-dollar bills rolled up in a hollow leg?***

"And that's all," Grace said. "They just stopped right there." [Vonnegut 1994, c. 69];

6) *"It'd be almost exactly like that problem living room in the **February** Better House and Garden. You remember that, of course."*

*"I must have missed that," said Anne. **The month was August*** [Vonnegut 1994, c. 69];

7) *So we tried to find another **Stella**. And there just wasn't one, not one woman in the club with the dew still on her. "All we've got are **Blanches**," I said, meaning all we had were **faded women** who could play the part of Blanche, Stella's **faded sister**. "That's life, I guess – **twenty Blanches to one Stella.**" "And when you find **a Stella**," said Doris, "it turns out she doesn't know what love is."* [Vonnegut 1994, c. 20].

Для будь-якого дискурсу, комічного зокрема, так само, як і для гри, характерна наявність мети, яка полягає в тому, щоб викликати сміхову реакцію адресата, проте характер сміху варіюється відповідно до розподілу комічного на види. Дослідники називають різні категорії вербалізованої комунікативної ситуації (дискурсу). Стосовно художнього твору, як нам видається, найбільш правомірно говорити про модель комунікативної ситуації Д. Хаймса, що лягла в основу дослідження особливостей комунікативно-прагматичних засобів реалізації комічного в творах К. Воннегута: 1) ролі адресанта й адресата; 2) категорія «предмет мовлення» (топік); 3) обставини (setting), тобто місце, час та інші значущі параметри; 4) канал спілкування; 5) код, тобто мова, діалект, стиль спілкування; 6) форма повідомлення (message form) визначає мовний жанр – бесіда, суперечка, казка та ін.; 7) подія (event) – природа комунікативної події, в одному з жанрів якої реалізується дана ситуація, наприклад, любовний лист – жанр листи; 8) ключ (key) – оцінка ефективності мовної події; 9) мета (purpose) – категорія, що відображає наміри учасників мовної ситуації – те, що, на їхню думку, мало б стати результатом цієї мовної події [Hymes 1972, pp. 35-71].

Зрозуміло, що рівень художньої комунікації, на відміну від реальної, передбачає відображення в тексті змодельованих автором ситуацій, основна функція яких – викликати в читача сміх. За приклад наведемо нижче комічні ситуації, які відображені в зовнішніх діалогах персонажів оповідань К. Воннегута і які, як правило, демонструють протиріччя, що виникають в результаті порушення стереотипних уявлень співрозмовників про комунікативний контекст. Комунікативна ситуація сприймається як комічна, тому що вона заснована на порушенні прагматичної пресупозиції як відношення між мовцем і доречності висловлювання в контексті.

Як свідчать наші спостереження, найбільш типовим параметром (спираючись на запропоновану модель Д. Хаймса) для виникнення комунікативної ситуації, матеріалізованій у комічному дискурсі, виступає **мета**. У партнерів за спілкуванням нараховуються різні типи обопільних реакцій, що обумовлені їхніми цілями і стосунками між собою, а також відносинами до конвенцій у певному суспільстві: 1) погоджувальна реакція; 2) відстрочена реакція; 3) конкуруюча реакція; 4) коригувальна реакція; 5) ігноруюча реакція [Сухих 1998, с. 70]. Лише в першому випадку спілкування є кооперативним (за Г. П. Грайсом). Інші типи обопільних реакцій є основою для створення комічних ситуацій, коли пропозиціональний зміст одного з висловлювань суперечить картині світу адресата-читача:

"I heard it (deer) was out by the lab," David said more calmly.

"Which lab?" said the man.

*"**That's what I'm not sure of**," said David. "**There's more than one**?"*

"Chemical lab?" said the man. "Materials testing lab? Paint lab? Insulation lab?"

"No – I don't think it's any of those," said David.

"Well, I could stand here all afternoon naming labs, and probably not hit the right one. Sorry, I've got to go. ***You don't know what building they've got the differential analyzer in, do you****?"*

"Sorry," said David [Vonnegut 1994, c. 111].

У наведеному фрагменті представлене поєднання конкуруючої й коригувальної реакцій партнерів, коли один з них указує на недоречність дій іншого (слід знати точну назву лабораторії для пошуку, адже на території заводу знаходяться десятки різноманітних лабораторій) та вводить до розмови іншу тему (про корпус, де розташований диференційний аналізатор), що і призводить до виникнення прагматичного комічного парадоксу. Парадокс полягає в наступному: кожного з персонажів хвилює місцезнаходження будівлі, що являє собою сферу лише його власних інтересів, тому комунікація відбувається за схемою «запитання – запитання» (Чи ви не знаєте, де знаходиться лабораторія? – А ви не знаєте, де розташований диференційний аналізатор?). На нашу думку, парадоксальні ситуації в досліджуваних діалогах оповідань К. Воннегута виникають у зв'язку з розбіжністю інтенцій співрозмовників, тобто невідповідністю ілокутивної сили мовленнєвого акту і перлокутивного ефекту: адресат неправильно тлумачить намір мовця і по-своєму реагує на нього, що спостерігаємо в наведеному далі діалозі:

"Alma," he called.

"Yes, Herbert."

"Will you start some coffee for us?"

*"****I don't drink coffee at night****," I said.*

*"****We have some from dinner****," Alma said.*

"I can't sleep if I touch it after supper," I said.

"Fresh – we want some fresh," Herbert said [Vonnegut 1994, c. 39].

Як видно, Альма не розуміє, що гість загалом не п'є каву ввечері, бо це шкодить його сну. Жінка тлумачить почуту інформацію по-своєму: він не п'є саме вечірню каву, тобто каву, що готується ввечері. Основоположним у розумінні ілокуції є інтенція адресанта, який виступає центральною категорією прагматики в координатах мовленнєвого акту на осі «відправник – висловлювання – одержувач». Адресат, у свою чергу, повинен інтерпретувати інтенцію і «правильно» (у межах запланованого результату) на неї відреагувати.

У наведеному нижче прикладі представлена коригувальна реакція адресата: на запитання, чи насправді аналізатор інтелекту аналізував інтелект, він повідомляє в іронічному тоні, що аналізатор інтелекту збивав масло. Насправді, це поверхове розуміння висловлювання, глибинний смисл якого зрозумілий: співрозмовник – нерозумна людина, яка не може второпати, що певний прилад / знаряддя має відповідну його призначенню назву. Обігравання, як видно, відбувається на прагматичному рівні завдяки натяку:

*Bullard was entranced. "Uh, this intelligence analyzer," he said, "****it analyzed intelligence, did it****?"*

*"****It was an electric butter churn****," said the stranger.*

"Seriously now," Bullard coaxed [Vonnegut 1994, c. 56].

Таким чином, **результати** проведених досліджень на матеріалі художніх прозових творів К. Воннегута доводять, що будь-який діалог – це, перш за все, складна взаємодія інтенцій комунікантів. Комічна ситуація, створена за допомогою парадокса і мовної гри, може виникнути в результаті невідповідності ілокутивної сили мовленнєвого акту і перлокутивного ефекту. Будучи детермінантами ідіостилю письменника, мовна гра і парадокс займають провідне місце в широкому діапазоні мовностилістичних і мовленнєвих прийомів вираження комічного. У діалогічному мовленні персонажів наявне навмисне обігравання мовних явищ на певних мовних рівнях з метою створення комічного ефекту, що будується на порушенні параметрів моделі комунікативної ситуації Д. Хаймса.

Перспектива подальшого дослідження полягає, як нам вбачається, у продовженні детального аналізу описаних засобів і прийомів створення комічного при вивченні

своєрідності та оригінальності творчого методу К. Воннегута та інших письменників-прозаїків, чия поетика комбінується з сатирою та іронією.

Література

Беляков А. А. Объем и содержание категории комического / А. А. Беляков // Стереотипы лингвокультуры : коллективная монография; отв. Ред. М. В. Пименова. – К. : Изд-ий дом Д. Бураго, 2013. – С. 90-103.

Габидуллина А. Р. Основы речевой коммуникации : учеб. пособие / А. Р. Габидуллина, М. В. Жарикова. – Горловка : Изд-во Горловского гос. пед. ин-та иностр. яз., 2005. – 282 с.

Дмитрук В. В. Творчество К. Воннегута: социально-критические тенденции, жанр, поэтика : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.05 / Виктор Владимирович Дмитрук. – К., 1984. – 202 с.

Колесниченко Е. Л. Парадокс в идиостиле М. М. Жванецкого : монография / Е. Л. Колесниченко. – Днепропетровск : Литограф, 2015. – 210 с.

Пєсоріна Л. М. Мовні засоби створення комічного ефекту в коротких оповіданнях (на матеріалі творів О. Генрі, Е. Кестнера, А. П. Чехова) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Л. М. Пєсоріна. – Донецьк, 2006. – 20 с.

Подкоритова О. П. Поетика сатири в романах Курта Воннегута / О. П. Подкоритова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 52. Філологічні науки. – С. 207-213.

Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / В. З. Санников. – М. : «Языки русской культуры», 1999. – 544 с.

Сухих С. А. Прагмалингвистическое моделирование коммуникативного процесса / С. А. Сухих, В. В. Зеленская. – Краснодар : КГУ, 1998. – 160 с.

Титаренко І. Л. Специфіка художнього світу Курта Воннегута : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / І. Л. Титаренко. – Дніпропетровськ, 2000. – 20 с.

Hymes D. Models of the Interaction of Language and Social Life / D. Hymes // Directions in Sociolinguistics : the Ethnography of Communication. – New York : Holt, Rinehart and Winston, 1972. – PP. 35-71.

Vonnegut C. Palm Sunday. Welcome to the Monkey House / C. Vonnegut. – Random House UK, 1994. – 281 p.

УДК: 821.111:82-31

ВИШНИЦЬКА Я. С.
(Запорізький державний медичний університет)

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОЛЬОРОНІМІВ У РОМАНАХ ДЕВІДА МІТЧЕЛЛА “THE CLOUD ATLAS”, “BLACK SWAN GREEN”, “NUMBER NINE DREAM”

У статті розглядаються кольороніми у романах Девіда Мітчелла та їх особливості. Ми зосереджуємо увагу на індивідуально-авторських кольоронімах, які автор вживає у текстах, звертаємося до структурних особливостей та типів, розглядаємо стилістичні характеристики та семантичне значення. Звертаємо увагу на кольори які найбільше та найменш часто вживаються автором у романах.

Ключові слова: кольороніми, первинна та вторинна номінація, ахроматичні та хроматичні кольороніми, функції кольоронімів, частотні кольороніми

Вишницкая Я. С. Особенности репрезентации колоративов в романах Дэвида Митчелла “The Cloud Atlas”, “Black Swan Green”, “Number Nine Dream”. В статье рассматриваются колоративы в романах Дэвида Митчелла и их особенности. Мы сосредоточим внимание на индивидуально-авторских колоративах, которые автор употребляет в текстах, обратимся к структурным особенностям и типам, рассмотрим стилистические характеристики и семантическое значение. Выделим также какие цвета наиболее и наименее часто употребляются автором в романах.

Ключевые слова: колоративы, первичная и вторичная номинация, ахроматические и хроматические колоративы, функции колоративов, частотные колоративы

Vishnitska Ya. S. Pecularities of Coloratives’ Representation in David Mitchell’s Novels “The Cloud Atlas”, “Black Swan Green”, “Number Nine Dream”. It should be emphasized that the colour has always been important in human life and has a great influence in all spheres of our life. Every colour has psychological influence on us, therefore it is widely used in commerce and advertising. It has been studied for a long time by different sciences such as linguistics, philosophy, psychology, ethnology, culturology, ethnolinguistics and psychosemantics. Every colour has own meaning and semantics, every nation and nationality has their own interpretation and meaning for the same colour. In this article we study the coloratives in David Mitchell’s novels and its characteristics. We also concentrate our attention on individual coloratives, which the author uses in his texts, we take into consideration their structural characteristics and types, stylistic features and semantic meaning. The special attention we pay to the nominations of colours frequently used by the author in his novels. David Mitchell who received the title of the "Best Young British Writer" always emphasizes in his interviews the fantastic origin of his creativity which is the main reason for his novels’ success. The coloratives occur frequently in his texts and they always have a special function, they are used to attract the reader’s attention and to interest him. When the author uses certain coloratives, he tries to picture some character or some atmosphere as bright and understandable as he can and the way it is in his mind. It is important that there are many original coloratives which help to reveal the features of the author’s style and the author’s purpose.

Key words: coloratives, the primary and secondary nomination, achromatic and chromatic coloratives, functions of the coloratives, frequency coloratives.

Мета даної статті – розглянути особливості репрезентації кольоронімів у трьох найвідоміших романах Девіда Мітчелла "The Cloud Atlas", "Black Swan Green", "Number Nine Dream". **Завдання** дослідження – представити прагматичну, семантичну та стилістичну характеристики кольоронімів у романах, визначити, до яких кольоронімів найчастіше звертається автор, які неологізми вживає і з якою метою. **Предметом** дослідження є всебічна характеристика кольоронімів у романах Девіда Мітчелла. **Об'єкт** – кольороніми у романах та їх функціональна, семантична та стилістична характеристики.

Колір завжди мав важливе значення в культурі та житті людини, що пов'язано з його відношенням до філософського та естетичного пізнання світу. У зв'язку з цим, питання кольору та кольоропозначень входять у проблематику багатьох сучасних наук, таких як лінгвістика, філософія, психологія, етнологія, культурологія, а також суміжних з ними – етнолінгвістики та психосемантики.

Колоративна лексика привертала увагу лінгвістів та дослідників дуже давно. Колір має своє «значення» та певне пояснення, для кожної культури та народу воно різне, може навіть кардинально відрізнятися у тих чи інших народів. Вежбицька А. А. підкреслила: «Колір – це не універсальне людське поняття… не універсальними є і «імена кольору»» [Вежбицька 1996]. Мабуть першим хто намагався зрозуміти сам та пояснити іншим психологію кольору у XVIII столітті був І. В. Гете у своїй праці «Вчення про колір». Він розділив кольори на дві основні групи «…кольори позитивної сторони – це жовтий, червонувато-жовтий (помаранчевий), жовтувато-червоний, які «викликають бадьорий, живий, діяльний настрій» та «кольори негативної сторони – синій, червонувато-синій та синювато-червоний. Вони викликають відчуття неспокою, м'якості та нудьги» [Месяц 2012].

Кольороніми вивчалися у різних мовах, у різні епохи, під час різних історичних подій, з різних точок зору, у творах письменників, у прозі та поезії з метою розкрити задум автора, вивчалися різні характеристики та якості кольору в цілому та кольоронімів як його похідної (Вежбицька А. А., Потебня О. О., Віноградов В. В., Брагіна А. А., Фрумкіна Р. М., Бахіліна Н. Б., Грановська Л. Н., Берлін Б., Кей П., Лакофф Р. Т., Бер У., Рош Е., Люшер М., Базима Б. А., Супрун Л. А., Губенко О. В., Громова П. Г., Іванова Ю. В., Петрусь Т. В., Рибальченко О. А., Власова О. А., Гайдукова Т. М., Жирмунська М. А., Іваненко С. В., Іваровська В. М., Маслєннікова К. І. та багато інших).

Досліджено вже досить багато, але і в сучасній мові з цими лексемами відбуваються такі процеси, що й досі вони викликають цікавість з боку лінгвістів. Як ми уже зазначили вище, сьогодні мова активно поповнюється новими словами, тому що розвивається соціум, змінюються покоління, з'являються нові культурні явища та елементи, не стоїть на місці науково-технічний прогрес, змінюється світ. Все це знаходить відображення у мові, кольороніми теж трансформуються, з'являються нові, деякі слова набувають додаткових значень, або кардинально нових та непритаманних їм раніше. Має місце не тільки первинна, але і вторинна номінація, причому набагато активніше ніж раніше.

Необхідно зазначити, що неологізми серед кольоронімів частіше за все з'являються в ЗМІ, в каталогах косметики, одягу, у світі моди, рекламі будь-якого продукту, а також у творах письменників. Доволі часто письменники створюють свої авторські кольороніми, незвичайні словосполучення з ними, тому що вони є невід'ємною частиною індивідуально-авторської картини світу, допомагають більш яскраво репрезентувати авторський замисел. Після того як вони з'являються на сторінках книг, кольороніми можуть повноцінно увійти в активний словниковий склад мови та продовжити своє існування в ній. Цей лексичний пласт мови виконує у текстах художньої літератури три основні функції: змістовну, описову (епітети у художніх текстах використовуються письменниками для того, щоб характеристика стала більш яскравою) та емоційну (для впливу на почуття та бажання читача).

У статті ми розглянемо кольороніми на прикладі трьох найвідоміших та найбільш визнаних критиками романів Девіда Мітчелла "The Cloud Atlas", "Black Swan Green",

“Number Nine Dream”, завдяки яким він був номінований на численні премії та у 2004 році отримав звання «Найкращий молодий британський письменник». Популярність Д. Мітчелла можна пояснити тим, що його романи поєднують у собі риси багатьох жанрів та течій, особливо він любить наголошувати на наявності фантастичних витоків у його творчості, про це свідчить і те, що він став лауреатом Всесвітньої премії фентезі [Барнетт]. Романи цього письменника не можна віднести до одної певної течії, можливо це, як і в випадку з творчістю Д. Брауна, «постмодернізм» або «постпостмодернізм». «Творчість Девіда Мітчелла не вписується в конкретні жанри і вар’юється від звичайної історичної белетристики, похмурого дистопічного роману і до літературного фарсу. В літературній критиці вже склалася традиція порівнювати письменника з такими фігурами, як В. Набоков та У. Еко, наголошуючи на постмодерністичності всіх романів автора» – стверджує одна з дослідниць творчості письменника [Прасол].

Цікавим буде розглянути структурно-семантичні, стилістичні та прагматичні характеристики кольоронімів у вищезазначених романах. Проведений нижче аналіз дозволяє зробити висновок, що є такі колоративні лексеми, яким автор надає перевагу у своїх романах, є ті, що зустрічаються рідко, а також одиночні, які можна побачити лише раз протягом всього тексту. На кожній з цих груп ми зупинимося окремо. Також, зазначимо, що у текстах присутні як хроматичні (кольори спектру), так і ахроматичні (білий, чорний та відтінки сірого) групи кольоронімів. Що стосується типів тропів, які зустрічаються в романах, можна виділити такі:

1. Епітети: *white gray wood, green universe, his black Porsche, brown eyes, grey sky, red pepper, white wine, greeny-red fruit, the Brazilian dark chocolate, black hair;*

2. Метафори та метонімії: *black magic, white world, silver hair, gold person, blue of her eyes, green universe, this summer isn’t green, instead of a green and grey shirt, black magic, her oil-black hair’s; white beard, white field, the white man, gray sea, sky-blue VW Jetta, black horse, black swans or green swans, black clothes, the yellow room, cream T-shirt;*

3. Звичайні порівняння, яких зовсім мало: *was as dark as night; black like a Goth’s.*

Як можемо побачити, серед тропів найуживанішими є епітети, тобто словосполучення, де є прикметник та іменник, зустрічаються і звичайні словосполучення, і словосполучення метонімічного та метафоричного типу, які вже не здаються нам такими. Далі за частотністю вживання йдуть метафори, метонімії, найменше всього у романах порівнянь. Потрібно відзначити, що метафори та словосполучення метафоричного та метонімічного типу є наулюбленішими для письменника, він уживає їх дуже часто в усіх романах, вони незвичайні, цікаві як для звичайного читача, так і для дослідника його текстів.

Якщо говорити про слова на позначення кольору, яким автор надає перевагу, то серед них найчастотнішим у романах Девіда Мітчелла є кольоронім «чорний», його ми можемо побачити і у складі метафор, і у складі метонімій, і як епітет *(black death, black-cherry yogurt, blackened, black-and-white landscape, black hair, black-rimmed eye, brittle black, black was purple, the one to black out, “the black arts”, black bit of earth, blackened periphery, jet black, black powder, black specks, black gloves, turning black and falling away, flecked with black, hair make black, blackened grass, black ink, a small window that was blacked out, black and white a little red up top, black hair, an ebony desk, black eyes, blackout dark, black field, nasty black, he had dressed me in my blacks).*

Дуже активно вживається автором кольоронім «білий» *(white teeth, white field, white beard, the blank white of the endlessly cloudy sky, the knuckles went white, their whole lives – white, white gray wood, the white man, the officers all white, white world, and many of the whites, English white chocolate, a large white envelope, brown-white skin, she wasn’t white, white Russians, white faces, behind a white person, is the white one the patient, dirty white in color, white field, both blond, the fact that I was white, the white man, white clapboard),* а також «червоний» *(red tongue, running red across it, red cross, titchy red, red with blood, the too-red blood, his collarbone was raw and red, turning red with alarm, red cloud, flushing red, red-stained, shade of*

red, turn red, red-haired, run red for years, red fury, Red Cross symbol, a shade of red, red rising sun, red-rimmed eyes, two red pins, a cluster of red, red-rimmed, of a bizzare red hue leapt, bright red bomb, red brighter than blood, blinking red lights, collection of red-roofed, red scar, clouds of bruises-red), та похідні від них.

Менш вживаними є кольороніми «сірий», «срібний», «сріблястий» *(silver-haired, silver hair, gray hair, dirty gray, suited in silver, a true silver lining for internees, gunmetal grey, in gray metal paneling, bluish-gray, light gray, a faint gray, was dirty and gray, empty gray pages, white gray wood, gray sea, all around him was gray, gray wash, gray gathers, not suited in silver, silver lining)*, «зелений» *(in green leather, green lawns, something green, green scab, the green looked so close now, green to the left, this forest smelled wet green, lighter-green, soupy green, chain with a green and gold, dark green, a bit green, gray-green blob)*, «голубий» *(in the blue, more blue than black, I could feel the blue dark slither up my skin, blue foxes, blue box, shade was indeed close to blue, the blue fox, blue, plans for a truly blue, watery blue, across the map's rinsed-out blue brown and green, milky blue eyes, clouds of blue).*

Найменш частотними є кольороніми, які позначають ступінь прояву кольору «темний/блідий» *(the dark, it was inside dark, darkened tent, window was dark, face darkened a bit, dark coat, dark forces, darkened office, endless dark, subarctic dark/ pale, his face was drawn and pale)*, кольоронім «рожевий» (*fingers were rosy and pink, the sky going into pink, rose-coloured paper, pink-black glove)*, «фіолетовий, пурпурний» *(purple, were a mottled purple, purple and brown, clouds of purple),* «жовтий», «золотий», «коричневий» *(yellow when we find him, gold chain, gold person, gold the comforter, but the liquid inside was brown, brown)* теж вживаються рідко.

Є в текстах романів також цікаві авторські метафоричні та метонімічні кольороніми, які мають особливу функцію у тексті, яскраво та незвичайно характеризують предмети, явища та людей. Наприклад: *I could feel the blue dark slither up my skin, milky blue eyes, her oil-black hair's, the tulips are black plum, wispy bronze hair, toffee hair, a silver birch, raspberry-cream lips, titchy red, blood red, an exit sign glowed alien-green in the dark, the clouds are candy-coloured from the lights, honey skin, ocean-blue tables*. Можна побачити, що більшість з цих словосполучень з кольоронімами вживаються автором для характеристики зовнішності персонажа або навколишньої атмосфери, тож за допомогою них письменник намагається яскравіше, ефектніше зобразити картинку, продемонструвати як її бачить він, «зачепити» око читача та змусити його поринути у цікавий та кольоровий світ, що дуже легко зобразити у фільмі наприклад, і зовсім непросто зробити на сторінках книги, потрібно мати неабиякий талант художника та величезний хист письменника, щоб все органічно поєднати та передати читачеві. І кольороніми Девіда Мітчелла цю важливу функцію дуже добре виконують.

Виділимо структурні особливості та типи кольоронімів у романах Девіда Мітчелла:

1) прості двослівні словосполучення, які складаються з іменника та прикметника *(green universe, black hair, black trousers, pink panther, grey sky);*

2) словосполучення, де є два прикметника, які більш яскраво характеризують предмет + іменник *(blue-and-white flag, black-and-white landscape, brown-white skin, bright red bomb, gray-green blob, pink-black glove, wispy bronze hair);*

3) словосполучення, яке складається з іменника, який характеризує більш яскраво чи уточнює прикметник після нього + іменник *(sky-blue Jetta, a gas-blue wood, coal-blue, oil-black hair, salmon-pink shirts, ocean-blue tables);*

4) одиночний прислівник або/+ іменник, яких небагато *(blackened grass, blackened periphery, blackened, red-stained, red-haired, red-rimmed eyes, silver-haired, darkened tent, darkened office).*

Аналізуючи все вищесказане, можемо зробити певні **висновки**: у романах Девіда Мітчелла зустрічається велика кількість різноманітних кольоронімів, як звичайних, так і індивідуально-авторських, що робить текст більш яскравим та барвистим для читача. Найбільш вживаними у проаналізованих нами найвідоміших романах є кольороніми (за

спаданням) «чорний», «білий», «червоний», «сірий, срібний, сріблястий», «зелений», «жовтий», «фіолетовий, рожевий», ступінь прояву коліру «темний, блідий» зустрічається менш часто. За частиномовною класифікацією найбільш частотні словосполучення: прикметник з іменником; дуже багато метафоричних словосполучень (іменник, який більш яскраво характеризує прикметник після нього + іменник); найменш вживаним є прислівник з іменником або одиночний прислівник. Функція цих слів у романах – зацікавити читача, привернути його увагу, а також спроба якомога яскравіше зобразити за допомогою лінгвістичних засобів ту картинку, яку бачить у своїй уяві письменник.

Література

Барнетт Д. Девід Мітчелл : Протипоставлення великої літератури та жанрової прози "шкодить вашому здоров'ю" [Електронний ресурс] / Девід Барнетт – Режим доступу до ресурсу: https://www.livelib.ru/blog/translations/post/17370.

Вежбицкая А. Обозначения цвета и универсалии зрительного восприятия [Електронний ресурс] / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: http://www.philology.ru/linguistics1/wierzbicka-96b.htm.

Месяц С. В. Иоганн Вольфганг Гёте и его учение о цвете (Часть первая) [Електронний ресурс] / С. В. Месяц // Кругъ. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://interesi.files.wordpress.com/2014/06/d0b8-d0b2-d0b3d191d182d0b5-d0b8-d0b5d0b3d0be-d183d187d0b5d0bdd0b8d0b5-d0be-d186d0b2d0b5d182d0b5-d187d0b0d181d182d18c-d0bfd0b5d180d0b2.pdf.

Прасол Є. А. Роман Девіда Мітчелла «Сон № 9» як інтертекстуальне поле творчості Харукі Муракамі [Електронний ресурс] / Є. А. Прасол // Naukovì zapiski Harkìvs′kogo nacìonal′nogo pedagogìčnogo unìversitetu ìmenì G. S. Skovorodi lìteraturoznavstvo – Режим доступу до ресурсу: http://journals.hnpu.edu.ua/ojs/liter/article/view/151.

УДК: 811.112.2:81’42:34

ВОВК И. Л.

(Запорожский государственный медицинский университет)

МЕТАФОРИЧЕСКИЕ И МЕТОНИМИЧЕСКИЕ ПЕРЕНОСЫ В НЕМЕЦКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье рассматриваются метафорические и метонимические переносы на материале немецкого политического дискурса. Мы формулируем основные признаки метафоры и метонимии и определяем их семантическую роль в немецком политическом дискурсе.

Ключевые слова: политический дискурс, метафора, метонимия, цветообозначение

Вовк І. Л. Метафоричні та метонімічні переноси в німецькому політичному дискурсі. У статті розглядаються метафоричні та метонімічні переноси на матеріалі німецького політичного дискурсу. Ми формулюємо основні ознаки метафори та метонімії та визначаємо їхню семантичну роль у німецькому політичному дискурсі.

Ключові слова: політичний дискурс, метафора, метонімія, кольоропозначення

Vovk I. L. Metaphorical and Metonymic Transfers in German Political Discourse. This article addresses metaphorical and metonymic transfers on the material of German political discourse. We formulate the basic features of metaphor and metonymy and determine their role in the German political discourse. The purpose of this article is to describe the semantics of metaphorical and metonymic in German political discourse. Based on our goal, we can formulate the following tasks: 1. To formulate the main features of metaphor and metonymy. 2. To determine their semantic role in German political discourse.

The subject of this article is a political discourse. The object of the study is lexical units that are used in the sense of metaphor and metonymy. We used the following methods: descriptive, contextual analysis method, the elements of component analysis, quantitative analysis. The relevance of this investigation is due to the insufficient material for explanation of certain aspects of the mass media, in particular, the possibility of programming the reaction of message recipients using verbal means. The study of color is very relevant in our time. On this subject, the scientists conducted a lot of research in the specific terms of color, exposure, and color perception. In political discourse, there are many methods of stylistic expression that emerged on the basis of secondary nomination. The essence of the secondary category is that newly created means of expression are designed taking into account the norms of natural language, resulting in a metaphorical (portable) speech.

There are two types of tropes we are going to investigate – metaphor and metonymy. Some examples of metaphor in the German political discourse are - der Schwarzmarkt, das Schwarzbuch des Kommunismus, der Schwarze September, der Schwarze Montag, die Weißgeldstrategie. The metonymy is also widely used in the political speech - Das Rote-Khmer-Tribunal, schwarz-grüne Gespräche, grüne Fraktionsvorsitzende, die Grünen-Spitze Verhandlungen, Rot-Grün, der schwarze Horst Seehafer und der grüne Wienfried Kretschmann, schwarz-gelbe Regierung, schwarz-gelbe Koalition, „roter Kronprinz“, schwarz-rot-goldene Minister, schwarz-rot-goldene Innenpolitik. The results of the investigation can be helpful while further researching of political linguistics.

Key words: political discourse, metaphor, metonymy, colour naming

Целью данной статьи является описание семантики метафорических и метонимических переносов в немецком политическом дискурсе. Исходя из нашей цели,

можно сформулировать следующие **задачи**: 1. Сформулировать основные признаки метафоры и метонимии. 2. Определить их семантическую роль в немецком политическом дискурсе. **Объектом** нашей статьи является политический дискурс. **Предметом** исследования являются лексические единицы, употребляемые в значении метафорических и метонимических переносов. В работе применялись следующие **методы**: описательный, метод контекстуального анализа, элементы компонентного анализа.

Актуальность данного исследоваия обусловлена недостаточной изученностью отдельных аспектов средств массовой коммуникации, в частности, возможности программирования реакции получателей сообщения с помощью вербальных средств.

Термин «дискурс» обозначает два понятия: дискурс как текст, актуализируемый в определенных условиях (дискурсия) и дискурс как дискурсивная практика. В дискурсе отражается менталитет и культура как национальная, всеобщая, так и индивидуальная, частная. Политический дискурс – «совокупность всех речевых актов, используемых в политических дискуссиях» [Миронова 2004, с. 55]. В политической речи существует множество приемов стилистической выразительности, которые возникли на основе вторичной номинации. Суть вторичной номинации состоит в том, что вновь созданные выразительные средства сконструированы с учетом нормы естественного языка, в результате чего получается метафорическая (переносная) речь. Существует две системы организации переносной речи – тропы и фигуры [Брандес 2004, с. 367].

В нашем исследовании мы бы хотели рассмотреть такие средства вторичной номинации как метафора и метонимия. Метафоры, используемые при обсуждении политической жизни общества, все чаще привлекают внимание специалистов, которые стремятся выяснить, как и почему рождаются эти метафоры, в какой мере они отражают социальную психологию, политические процессы и личностные качества их участников. Использование метафор нередко оказывается для политического лидера удачным способом «выразить многое, сказав немногое», тонко влиять на настроения в обществе, представлять обществу новые идеи и одновременно вызывать интерес к своим выражениям. Изучение метафорического репертуара того или иного политика помогает лучше понять подсознательные механизмы его деятельности и подлинное отношение к той или иной проблеме. Активизация метафор в социальной коммуникации может служить признаком приближающихся общественных потрясений и одновременно свидетельствовать о направлениях движения политического сознания [Будаев 2004, с. 5].

Метафора представляет собой значимый объект исследования политической лингвистики так как, что она относится в том числе и к сфере мышления и сознания человека. С точки зрения воздействия, использование метафор как в устной, так и письменной речи, позволяет в той или иной мере влиять на восприятие человека, а также на понимание им тех или иных социальных событий и явлений, а также формировать их оценку. В широком смысле метафоры способны структурировать мышление человека, его модель мира.

С точки зрения анализа дискурса, характер используемых журналистами или политиками метафор и метафорических моделей указывает на способ их мышления; дает представление об их истинном (часто не осознаваемом) отношении к различным событиям общественно-политической жизни; позволяет строить прогнозы относительно способов принятия решений, так как выбор той или иной метафорической модели представления событий навязывает, формирует набор альтернатив разрешения той или иной проблемной ситуации. Мы придерживаемся концепции М. Брандес, которая называет метафорой средство вторичной номинации, возникающей на основе внешнего сходства оригинала и объекта номинации [Брандес 2004, с. 371].

Прилагательное “schwarz”, к примеру, может использоваться для описания чего-то тайного, запрещенного, преступного или траурного: *der Schwarzmarkt* («черный рынок» - социальный институт теневой экономики, в котором отсутствует прямого государственное

регулирование и государственное налогообложение и существующий вне правовой системы общества), *das Schwarzbuch des Kommunismus* (Черная Книга Коммунизма – книга С Куртуа, А. Пачковского, Ж.-Л. Панне и др., представляющая авторский взгляд на коммунистические режимы XX века), *der Schwarze September* («Черный Сентябрь» – палестинская террористическая организация), *der Schwarze Montag* («черный понедельник» – 19 октября 1987 года, день, который ознаменовался самым большим падением биржевого индекса Dow Jones Industrial в истории – минус 22,6% за одну торговую сессию). Прилагательное "weiß" наоборот, подчеркивает нечто официальное, разрешенное законом – *die Weißgeldstrategie* («стратегия официальной зарплаты»).

В метафоре, как показывают примеры, символически-знаковое содержание выходит на первый план, утрачивая полностью предметное значение. К группе фигур качества относятся различные метафорические (метонимические) способы характеристики политических взглядов, например *die Roten, die Grünen*.

Метонимия основывается на реальной связи объекта номинации с тем объектом, название котрого переносится на объект номинации. Метонимический перенос устанавливет связь между названими [Брандес 2004, с. 373]:

1) Лица+ занятия:

Das Rote-Khmer-Tribunal (трибунал красных кхмеров – коммунистическое течение в Камбодже), *schwarz-grüne Gespräche* (переговоры между представителями партии «зелених» и ХДС), *grüne Fraktionsvorsitzende* (председатель партии «Зеленых»), *die Grünen-Spitze* Verhandlungen (отношения внутри правительства партии «Зеленых»), *Rot-Grün, der schwarze Horst Seehafer und der grüne Wienfried Kretschmann* (представители ХДС и партии «Зеленых»), *schwarz-gelbe Regierung* (федеральное правительство и представители ХДС), *schwarz-gelbe Koalition* (коалиция между ХДС и фередальным правительством), *"roter Kronprinz"* (сын героя-революционера), *schwarz-rot-goldene Minister* (федеральный министр), *schwarz-rot-goldene Innenpolitik* (федеральная политика), *schwarz-rote Koalitionäre* (коалиция ХСС и партии «Зеленых»), *rot-grüne Bunderegierung* (правительство ХСС и партии «Зеленых»), *rot-grüne Bündnis* (союз между социал-демократами и партией «Зеленых»), *die grüne Wirtschaftsministerin* (министр от партии «Зеленых»), *grüne Konflikte* (конфликты внутри партии «Зеленых»), *grüner Fraktionschef* (председатель фракции «Зеленых»), *der grüne Politiker* (политик, представитель партии «Зеленых»), *der grüne Verteidigungspolitiker* (политик, выступающий в защиту партии «Зеленых»), *der grüne Ministerpräsident von Baden-Württemberg* (президент земли Баден-Вюртемберг, относящийся к партии «Зеленых»), *die grüne Fraktion* (фракция «Зеленых»).

2) Материала + предмета:

Rot-grüne Länder (красно-зеленые земли), *das grüne Milieu* (зеленая окружающая среда), *schwarzer Star* («черная звезда»), *grüner Theaterkindergarten* (зеленый театр в детском саду), *rote Ampeln* (красный цвет светофора), *der rote Kreuz* (организация «Красный Крест»), *unendliche Blau der Bucht* (бесконечная синева бухты), *im Morgengrau* (рассвет), *das Weiße Haus* (Белый Дом), *graues Haar* (седые волосы), *weiße Läufer* (белокожие бегуны), *sich grün fühlen* (чувствовать себя неопытным юнцом), *der schwarze Präsident* (темнокожий президент), *der schwarze Scheriff* (темнокожий шериф), *Magic Johnson-die schwarze Legende* (Мэджик Джонсон – темнокожая легенда), *das Schwarzbrot* (черный хлеб), *die schwarze Aktentasche* (черный портфель), *das grüne Land* (зеленая деревня), *die schwarzen Säulen* (черные колонны), *schwarzer Pullover* (черный свитер), *grüne Punkte* (зеленые точки), *rote Haare* (рыжие волосы), *auf dem roten Teppich* (на красном ковре), *junger Mann mit rotem T-Shirt* (молодой человек в красной футболке), *die rosige Haut* (розоватая кожа), *Handzettel und rosa Kreideparolen* (записка от руки и розовые), *im einen kleinen gelben Haus* (в маленьком желтом доме), *ihre braune Flaschen* (ее коричневые бутылки), *er war braungebrannt und rotwangig* (он был загорелым и розовощеким), *sein silbergrauer Sommeranzug* (его серебристо-серый летний костюм), *aus grauem Beton* (из серого бетона), *die graublauen Augen* (зелено-голубые глаза),

sein blaugrauer Arbeitskittel (его сине-серый рабочий халат), *blaue Fußballschuhe und weiße Socken* (голубые кроссовки и белые носки), *in einem weißen Kleid* (в белом платье), *weiße Latten* (белые планки), *im weißen Anzug* (в белом костюме), *mit dichtem weißem Haar* (с густыми белыми волосами), *das blau-weiß geblümte Kleid* (бело-голубое платье в цветочек), *das weiße Metallgitter* (белый *металлический блеск), das blau-weiße Ding (бело-голубая вещь), rot-braun-grün kariertes Damenkleid* (красно-коричнево-зеленое платье в клетку), *langes Zöpfchen mit rot-gelb-grünen Fäden* (длинная коса с красно-желто-зелеными ленточками), *im grünen Trikot* (в зеленом трико).

Таким образом, можно сделать **вывод**, что в политическом дискурсе обширно представлены тропы и фигуры для формирования субъективной оценки видения мира. Результаты данного исследования могут быть использованы в спецкурсах по стилистике, прагмалингвистике, лексикологии, а также в практике преподавания немецкого языка как иностранного.

Литература

Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс. Учебник; 3-е изд., перераб. и доп. - М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М. 2004 – 416 с.

Будаев Э. В., Чудинов А. П Метафора в политическом интердискурсе. Монография. – Екатеринбург : Урал гос. пед. ун-т, 2006. – 215 с.

Миронова Н. Н. Оценочный дискурс: проблемы семантического анализа // Известия АН. Серия литературы и языка. – 1997. – Т. 56. – № 4. – С.52-59.

Тихомирова Е. А. Метафора в политическом дискурсе // Методология исследований политического дискурса. Вып. 1. – Минск, 1998. – С. 214-221.

УДК: 811.111-13’42’272’22

ВОРОБЙОВА М. В.
(Запорізький національний університет)

АЛЮЗИВНІ НЕОЛОГІЗМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена з’ясуванню параметрів синергетичної природи алюзивних неологізмів. Наукова розвідка спирається на теоретичний доробок у галузі лінгвосинергетики, здійснений Єнікєєвою С. М., Кьолером Р., Піхтовніковою Л. С., Селівановою О. О. Розкрито такі характеристики алюзивних неологізмів як здатність містити інформацію про минулий та про майбутній розвиток мови як суперситеми; здатність сприяти розвитку та збереженню мови як суперсистеми. Доведено, що алюзивні неологізми реалізують аксіому лінгвосинергетики про економію зусиль у процесі створення нових елементів мовної суперсистеми. Виявлено, що алюзивні неологізми можуть утворюватись шляхом внутрішньорівневої функціональної трансорієнтації, а також мають фрактальну природу.
Ключові слова: лінгвосинергетика, алюзивні неологізми, суперсистема, фрактальність

Воробьёва М. В. Аллюзивные неологизмы английского языка: синергетический аспект. Статья посвящена идентификации параметров синергетической природы аллюзивных неологизмов. Исследование опирается на теоретические положения лингвосинергетики, разработанные Еникеевой С. М., Кёлером Р., Пихтовниковой Л. С., Селивановой Е. А. Раскрыты такие характеристики аллюзивных неологизмов как способность содержать информацию о прошлом и будущем развитии языка как суперсистемы; способность содействовать развитию и сохранности языка как суперсистемы. Доказано, что аллюзивные неологизмы реализуют аксиому лингвосинергетики об экономии усилий в процессе создания новых элементов языковой суперсистемы. Выявлено, что аллюзивные неологизмы могут быть образованы путем внутриуровневой функциональной трансориентации, а также имеют фрактальную природу.
Ключевые слова: лингвосинергетика, аллюзивные неологизмы, суперсистема, фрактальность.

Vorobiova M. V. Allusive Neologisms of the English Language: Synergetic Approach. The article identifies the parameters of synergetic nature of allusive neologisms. The study relies on the theoretical points of linguosynergetics (a term used in Ukraine) and synergetic linguistics (a term used in other countries) elaborated by professors S. M. Yenikeieva, R. Köhler, L. S. Pikhtovnikova, O. O. Selivanova. The aim of the research was to identify linguosynergetic features of allusive neologisms. The author makes an attempt to summarize all the hypotheses about the application of synergetic tools to lingual phenomena. All lingual phenomena are viewed as processes that contain information about past and future development of a language. A language is viewed as a supersystem. Lingual supersystems, being in a state of disbalance, are self-organised by an order parameter under the influence of attractors (the intentions of communicants, extralingual conditions and so on) and repellers (norms, traditions, lingual conventions and other limiting factors of the system). An order parameter of a system is its most movable and relevantly independent characteristic which by changing leads the system to a new state of equilibrium. The creation of allusive neologisms is viewed from the perspective of synergetic derivatology, the key notion of which is functional transorientation of language means. The author reveals such synergetic characteristics of allusive neologisms as capability to contain information about past and future development

of a language as a supersystem; capability to promote the development and safety of a language as a supersystem. The article proves that allusive neologisms realize the axiom of synergetic linguistics concerning the economy of language means in the process of creating new elements of lingual supersystem. The paper elicits that allusive neologisms can be coined by means of intra-level functional transorientation and that they are of fractal character. The author states that further research may be conducted to study the linguosynergetic nature of allusiveness of different language means.
Key words: synergetic linguistics, allusive neologisms, supersystem, fractality.

На сьогоднішній день у науці спостерігаємо тенденцію екстраполяції методів однієї галузі на об'єкт та предмет іншої з метою всебічного вивчення феноменів найрізноманітнішої природи. Не стала виключенням й лінгвістика, яка останні десятиліття плідно залучає до дослідження лінгвальних явищ інструментарій синергетики.

Метою нашої розвідки є окреслення синергетичних характеристик алюзивних неологізмів сучасної англійської мови. Мета обумовила такі **завдання**: розглянути витоки та інструментарій синергетики, виявити параметри застосування цього інструментарію до лінгвального матеріалу,а саме – до неологізмів взагалі й алюзивних неологізмів зокрема. **Об'єктом** статті стала синергетична природа мовних явищ, **предметом** – синергетичні характеристики алюзивних неологізмів сучасної англійської мови.

Лінгвосинергетика – новий напрям лінгвістичних досліджень, який розглядає мовну систему як нелінійну, складну, відкриту, еволюційну, що функціонує за рахунок взаємодії власних підсистем і взаємної детермінованості інших зовнішніх систем середовища (етносу, його культури, свідомості, соціуму) і перебуває в стані більшої чи меншої рівноваги (є нестійкою, нестабільною), маючи регуляторні механізми, які забезпечують динаміку, самоорганізацію та збереження цієї системи. Самоорганізація здійснюється шляхом спільного функціонування елементів і підсистем, які кооперуються задля збереження системи, адже система мови є динамічною й еволюційною [Селіванова 2010, с. 366].

Необхідно відзначити, що з приводу правомірності самого терміна «лінгвосинергетика» існують певні сумніви. Професор Єнікєєва С. М. зазначає, що більш коректним було б говорити про «синергетичну лінгвістику» (або «синерголінгвістику»), оскільки саме лінгвістика, об'єктом вивчення якої є мова в усіх її екзистенційно-функціональних проявах є базовою наукою. Синергетична методологія пропонує інноваційний підхід до вивчення об'єкту лінгвістики як базової науки, і тому виконує тут важливу, але скоріше допоміжну роль. Термін «лінгвосинергетика» є прийнятним лише за умови, якщо йдеться про одну з галузей великої трансдисциплінарної науки, про сегмент нової наукової парадигми [Єнікєєва 2011а, с. 444]. У зарубіжних вчених знаходимо термін «synergetic linguistics» [Köhler 1993, p. 41], тобто головним словом у словосполученні на позначення цієї прикладної галузі є «linguistics». Однак враховуючи існуючу традицію, яка вже склалась в українському мовознавстві, будемо у своїй науковій розвідці користуватись терміном «лінгвосинергетика».

Зауважимо, що формування лінгвосинергетичної парадигми ще далеко від завершення. Лінгвосинергетика накопичує досвід науковців, які, використовуючи елементи нової синергетичної парадигми у дослідженні традиційних об'єктів лінгвістики, виявляють з їх допомогою нові знання. Цей процес, безумовно, має велике практичне значення, оскільки екстраполяція основних ідей і принципів синергетики на вивчення лінгвальних явищ та процесів сприяє формуванню методології синергетичного дослідження на базі конкретної науки (лінгвістики), розробці нових методів і прийомів аналізу мовних об'єктів (як конституентів, так і системи в цілому) [Єнікєєва 2011а, с. 446].

Розглянемо спроби дослідити лінгвальні явища з точки зору синергетики. У синергетиці було зроблене припущення, що будь-яке мовне мовленнєве явище слід розглядати лише як окрему процесуальну стадію його еволюції, при цьому враховуючи, що різновекторне розгортання процесів у різних галузях системи, що еволюціонує, містить інформацію про минуле та майбутнє розвитку системи [Базылев 2005, с. 208]. На нашу думку, цей метод є особливо релевантним у дослідженні вживання алюзивних неологізмів, оскільки вони містять у собі певну інформацію про минуле (оскільки алюзія завжди відсилає

до того, що вже було) та про майбутнє (позаяк неологізми є знаками, які можуть у майбутньому перейти до основного корпусу мови, а отже визначають майбутнє мовної системи).

Аналізуючи мовні процеси, неможливо не згадати процеси психічні, оскільки, «енергетика психічних процесів та енергетика мовного значення є взаємоперетворюваними, що й слугує основним механізмом смислової синергетики знаку» [Алефиренко 2004, с. 63].

Германн Хакен зауважив: «Використовуючи термінологію синергетики, можна стверджувати, що мови – це параметри порядку, які підкоряють підсистеми, якими є люди. Мова лише незначною мірою змінюється протягом життя окремого індивідуума. Після народження людина вчить мову, тобто підкоряється нею, і все своє життя робить все для того, щоб мова вижила» [Haken 1983, p. 353]. Подібне співвіднесення інструментарію синергетики та об'єкту вивчення лінгвістики видається дещо спірним. Ми ж будемо у рамках синергетики, вслід за професором Єнікєєвою С. М., розуміти мову як суперсистему [Єнікєєва 2011б, с. 7].

Стосовно параметру порядку, тут ми будемо дотримуватись бачення професора Піхтовнікової Л. С., яка стверджує, що «параметр порядку системи – це її найбільш рухома та відносно незалежна характеристика, яка своєю зміною скеровує систему до нового стану рівноваги» [Пихтовникова 2016, с. 115]. Наприклад, проявом параметру порядку може бути рима у віршованому дискурсі, розподіл цитат та посилань у науковому дискурсі.

Згідно з синергетичною парадигмою, лінгвістичні суперсистеми (мова; жанр, що еволюціонує; дискурс), находячись у стані нерівноваги, самоорганізуються параметром порядку під впливом цільових атракторів та репеллерів. Змістом атракторів є інтенції комунікантів, автора тексту, екстралінгвістичні умови та ін..; змістом репеллерів є норми, традиції, мовні конвенції та інші обмежувачі системи [там само, с. 115]. У лінгвальних системах, що самоорганізуються (текст, упорядкований мовний матеріал, дискурс), їх автори виступають як провідні співавтори незалежно сконструйованих систем атракторів та репеллерів, а також традиційних, історично виправданих у мові та мовленні проявів параметру порядку [там само, с. 115].

Говорячи про таку одиницю мови як слово, спираємось на погляди таких вчених як П. Флоренський і М. Алефіренко, які стверджували, що «слово синергетичне», слово є суб'єктом та об'єктом пізнання. Слово є своєрідним синергетичним способом взаємодії цих двох полюсів, що індукуються у свідомості суб'єкта [Алефиренко 2004, с. 62].

Аналізуючи алюзивні неологізми у парадигмі когнітивно-дискурсивної лінгвістики, ми їх визначали так: «алюзивний неологізм – це новоутворена лінгвальна одиниця, яка має алюзивне навантаження. Алюзивне навантаження може нести не тільки неологізм у цілому, але й окремі словотворчі елементи. Ознакою алюзивного неологізму є необхідність відтворення другого з вищезгаданих елементів змісту (тобто алюзивного навантаження) для виявлення внутрішньої мотивації новотвору» [Воробйова 2013, с. 22].

Для більш детального аналізу алюзивних неологізмів необхідно звернутись до такої галузі лінгвістики як синергодериватологія. Об'єктом дослідження синергодериватології як галузі лінгвістики є словотвір як складна відкрита нелінійна нерівноважна система. Метою цієї наукової галузі є встановлення принципів структурної організації словотвірної ендосистеми в межах мовної суперсистеми та визначення механізмів її саморегуляції та самоорганізації. Система методів складається з комплексу процедур аналізу мовних явищ, спрямованих на виявлення конкретних проявів дії законів самоорганізації і самодобудовування словотвірної макросистеми [Єнікєєва 2011а, с. 447].

Оскільки «процеси неологізації у складній та нерівноважній синергетичній системі мови є одним з найбільш вагомих параметрів самоорганізації, що перешкоджають деструктивним факторам та сприяють збереженню та розвитку цієї системи» [Селиванова 2011, с. 199], можемо стверджувати, що алюзивні неологізми є одними з вагомих засобів самоорганізації мови як суперсистеми та сприяють її розвитку та збереженню.

Алюзивні неологізми у мові утворюються шляхом семантичної деривації, яка з точки зору лінгвосинергетики розглядається як прояв внутрішньорівневої функціональної трансорієнтації (реалізації мовною одиницею її потенційних функціональних лексичних та граматичних характеристик, які ще не закріплено узуально) лексичних одиниць [Єнікєєва 2007, с. 142-143] – наприклад, у неологізмі *Twilight mom* через натяк на відомий літературний твір та кіносагу спостерігаємо розвиток значення лексеми *Twilight* від «сутінки», «напівтемрява», «неясний» до «людина, що нехтує своїм життям, обов'язками через фанатичну захопленість трилогією «Сутінки»»; у неологізмі *grass ceiling* процесів семантичної деривації зазнає лексема *grass*, яка отримує значення через відсилання до сталого виразу 'glass ceiling' та починає означати траву як символ полів для гольфу, тобто неологічний вираз у цілому означає «сукупність соціальних, культурних дискримінаційних бар'єрів, що позбавляють жінок бажання займатись гольфом заради обговорення та вирішення бізнес проблем у процесі гри».

Не менш плідним способом утворення алюзивних неологізмів є залучення афіксальних деривaційних засобів, що доводить фрактальну природу алюзивних неологізмів (оскільки словотвірні моделі є найпростішими фракталами [Єнікєєва 2011б, с. 14]). Наприклад, досить плідним є утворення алюзивних неологізмів із залученням афіксу –ization: *Oprahization* («тенденція публічно говорити про свої почуття та емоції та зізнаватись у минулих необачних діях»), *Copenhagenization* («процес перетворення міста на більш безпечне та зручне для велосипедистів та пішоходів»). У деяких випадках алюзивне навантаження несуть саме аффікси (наприклад, *McMansion* – саме префікс *Mc-* вказує на походження цього неологізму від назви мережі фаст-фуд ресторанів McDonalds).

Фрактальність алюзивних неологізмів полягає не тільки в їх структурних характеристиках, але й у семантичних, оскільки значення нової одиниці певним чином повторює значення лексичної одиниці, до якої робиться відсилання (алюзія). Відтворюваність подібних структур у новотворах як раз і є сутністю фрактальності.

Ще одним доказом того, що алюзивні неологізми є засобом збереження рівноваги у мові як у суперсистемі є те, що серед аксіом лінгвосинергетики наявні вимоги до утворення елементів системи, ключовою серед яких можна назвати вимогу економії мовних засобів, серед аспектів якої є мінімізація зусиль для створення знака, мінімізація зусиль для кодування змісту, мінімізація зусиль для декодування змісту, мінімізація зусиль для запам'ятовування знаку тощо [Köhler 1993, p. 41-42]. Алюзивні неологізми відповідають зазначеній вимозі економії мовних засобів, оскільки детермінуючими факторами появи у мові алюзивних неосемем є, зокрема, прецедентні імена, що зберігаються у когнітивній базі людини у вигляді «інваріантів сприйняття» і які можуть реалізувати у вторинних значеннях різні аспекти свого інформаційного потенціалу, який є відомим усім членам етнокультурного суспільства [Селиванова 2011, с. 200].

Таким чином, можна зробити **висновок**, що синергетична природа алюзивних неологізмів має кілька аспектів: 1) алюзивні неологізми містять у собі певну інформацію про минулий та про майбутній розвиток мови як суперсистеми; 2) алюзивні неологізми є одними з вагомих засобів самоорганізації мови як суперсистеми та сприяють її розвитку та збереженню; 3) алюзивні неологізми є засобами реалізації однієї з аксіом лінгвосинергетики – аксіоми про економію зусиль під час створення нових елементів системи; 4) алюзивні неологізми можуть утворюватись шляхом семантичної деривації, яка з точки зору лінгвосинергетики розглядається як прояв внутрішньорівневої функціональної трансорієнтації; 5) алюзивні засоби, мають фрактальну природу як за структуррою (утворені за допомогою афіксів), так і за семантикою.

Перспективи розвитку лінгвосинергетики є дійсно неосяжними, оскільки, за твердженням одного із засновників, «синергетика – це дуже молода дисципліна і багато несподіваних результатів чекає нас попереду» [Haken 1983, p. 353]. Конкретним напрямком

лінгвосинергетичних досліджень вважаємо вивчення синергетичної природи алюзивних засобів та явища алюзії взагалі на матеріалі англійської мови і не тільки.

Література

Алефиренко Н. Ф. Методологические основания исследования проблемы вербализации концепта / Н. Ф. Алефиренко // Вестник ВГУ. – 2004. – № 2. – С. 60-66. – (Серия Гуманитарные науки).
Базылев В. Н. Рецензия: Алефиренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры. – М. : Academia, 2002. / В. Н. Базылев // Вестник РУДН. – 2005. – №7. – С. 208–211. – (Сер. Лингвистика).
Воробйова М. Алюзивні неологізми сфери культури / Марина Воробйова // Наука і освіта у глобалізованому світі : традиції, сьогодення, перспективи : матеріали міжнар. науково-практ. Конференції, 17-18 жовтня 2013 р., м. Умань. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – С. 20-23.
Єнікєєва С. М. Синергетичні аспекти семантичної деривації (на матеріалі сучасної англійської мови) / Санія Маратівна Єнікєєва // // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – № 32. – С. 140–144.
Єнікєєва С. М. Синергодериватологія : синергетичний аспект дослідження вербокреативних процесів / Санія Маратівна Єнікєєва // Мова і культура. – 2011а. – Вип. 1, т. 7. – С. 442-448.
Єнікєєва С. М. Система словотвору сучасної англійської мови : синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ століть) : автореф. дисс… д. філол. н. 10.02.04 / С. М. Єнікєєва. – Київ, 2011б. – 34 с.
Пихтовникова Л. С. Прагмастилистика дискурса в свете лингвосинергетической парадигмы / Л. С. Пихтовникова // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2016. – №13. – С. 114-130.
Селиванова Е. Механизмы неологизации в синергетике языка и этносознания / Елена Селиванова // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 12-13. – С. 199-202.
Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
Haken H. Synergetics : An Introduction / Hermann Haken. - Springer Science & Business Media, 1983. – 390 p.
Köhler R. Synergetic Linguistics / R. Köhler // Contributions to Quantitative Linguistics / R. Köhler and B. B. Rieger (eds.). – Kluwer Academic Publishers, 1993. – P. 41-51.

УДК: 811.111:81’373

ГОЛОВКО О. М., БОДНАР Ю. С.
(Запорізький національний університет)

СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *МИСТЕЦТВО* У ТВОРІ Д. БРАУНА «ЯНГОЛИ І ДЕМОНИ»

У статті розглядається специфіка реалізації концепту МИСТЕЦТВО у творі Д. Брауна «Янголи і демони». Дослідження зосереджено на лексичних одиницях, які власне трактують поняття «мистецтво». Усі марковані вербалізатори поділені на групи, що дає змогу зрозуміти специфіку відтворення цього ментального конструкту у вигляді мовних знаків.
Ключові слова: концепт, мистецтво, вербалізація, когнітивний.

Головко О. М., Боднар Ю. С. Специфика вербализации концепта ИСКУССТВО в произведении Д. Брауна «Ангелы и демоны». Статья рассматривает специфику реализации концепта ИСКУССТВО в произведении Д. Брауна «Ангелы и демоны». Исследование сосредоточено на лексических единицах, которые собственно трактуют понятие «искусство». Все маркированные вербализаторы разделены на группы, что дает возможность понять специфику воспроизведения этого ментального конструкта в виде языковых знаков.
Ключевые слова: концепт, искусство, вербализация, когнитивный.

Golovko O., Bodnar Yu. Peculiarities of Instantiation of the Concept ART in the Novel “Angels and Demons” by D. Brown. This article examines linguistic ways of instantiation of the concept of ART in “Angels and Demons” by D. Brown. The concept under consideration belongs to the fundamental concepts holding a central position in the worldview of linguistic communities. Since this mental structure is represented with a considerable number of linguistic items, the research is concentrated on lexical units that construe the notion of “art”. All marked words are divided into groups, thus giving an opportunity to understand the linguistic peculiarities of instantiation of this mental structure to the fullest degree. We’ve discovered such groups of lexical units as outstanding people of arts, occupations in the sphere of art, art periods, materials used in art, architecture, sculpture, painting, literature, etc. Groups of architecture and sculpture are represented with the biggest number of marked words, thus demonstrating the essence of the concept ART to the extent possible. The research also shows the differences in traditional definition of the “art” and the author’s vision represented in the book. Our findings show that Dan Brown views “art” as an occupation requiring knowledge or skill, works created by artists, source of inspiration and aesthetic pleasure, mean of expressing sacred religious meanings, and tool of strengthening the science and fighting the church. The notion of “art” is represented as a material phenomenon rather than a spiritual part of the human’s culture, thus underlining the idea of opposition in the novel “Angels and demons”. Even the title of the book is based on antonyms; this device gives us a hint about a confrontation of angels and demons, good and evil, religion and art, science and religion in the book. Antagonism provides us with an opportunity to conduct an extensive investigation and receive a deeper understanding of the concept ART in this novel.
Key words: concept, art, verbalization, cognitive.

Когнітивна лінгвістика, яка досліджує, яким чином ментальні змісти реалізуються у вигляді мовних знаків, характеризується стрімким розвитком. Одним із фундаментальних понять когнітивної лінгвістики є концепт, мовне втілення якого дає змогу отримати безпосереднє уявлення про певні ментальні образи [Суржанская 2012, с. 6].

Складно переоцінити внесок Італії в культурну й зокрема архітектурну спадщину світової спільноти, адже всім відомі такі шедеври як Собор Св. Петра, Сікстинська капела або Фонтан ді Треві. Не можна заперечити й той факт, що творчість та життєвий шлях таких митців як Лоренцо Берніні, Мікеланджело та Рафаель завжди привертали увагу мистецтвознавців. Не дивлячись на чисельні дослідження мистецтва Італії й Риму зокрема, у 2000 році вийшов роман Д. Брауна «Янголи та демони», в якому було запропоновано абсолютно неочікуваний та навіть скандальний підхід до розуміння найвидатніших пам'яток мистецтва. Зважаючи на те, що роман був виданий лише у 2000 році, дослідження мовної реалізації концепту МИСТЕЦТВО у цьому творі дасть нам змогу представити його сучасне уявлення, що й пояснює **актуальність** нашої наукової розвідки, яка, окрім того, підкріплюється відсутністю подібних досліджень.

Мета дослідження – визначення специфіки реалізації концепту МИСТЕЦТВО у творі Д.Брауна «Янголи і демони». **Об'єктом дослідження** є концепт МИСТЕЦТВО. **Предметом дослідження** є особливості вербалізації концепту МИСТЕЦТВО у творі Д. Брауна. **Матеріалом дослідження** став роман Д. Брауна «Янголи і демони».

Не дивлячись на той факт, що концепт є одним з фундаментальних понять когнітивної лінгвістики, цей конструкт не має загальноприйнятого тлумачення через свою складність. На сучасному етапі розвитку когнітології опубліковано багато робіт, що по-різному трактують термін «концепт». Одним з найперших цей термін почав вживати і спробував дати визначення С. О. Аскольдов. На його думку, «концепт це мисленнєве утворення, яке заміщує нам у процесі мислення невизначену безліч предметів одного й того ж роду» [Аскольдов 1997, с. 269]. Є. С. Кубрякова, в свою чергу, запропонувала тлумачити концепт як «багатомірний мисленнєвий конструкт, що відображає процес пізнання світу, результати людської діяльності, його досвід і знання про світ, що зберігає інформацію про нього» [Кубрякова 1996, с. 90-93].

Свою дефініцію запропонували З. Д. Попова та І. А. Стернін і визначали концепт як «дискретне ментальне утворення, яке є базовою одиницею мисленнєвого коду людини, з відносно впорядкованою внутрішньою структурою, є результатом пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості й суспільства та несе комплексну енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет або явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю і ставлення суспільної свідомості до цього явища або предмета» [Попова, Стернин 2006, с. 24]. Отже, можна абсолютно впевнено стверджувати, що концепт є ментальним утворенням, має культурну цінність, характеризується наявністю смислової домінанти й «обростає» семами, він також здатний реалізуватися на мовному рівні.

Концепт МИСТЕЦТВО є одним із домінуючих у творі «Янголи та демони», адже події роману розвиваються у столиці Італії – Римі, який є колискою мистецтва, архітектури і культури в цілому. Само по собі це ментальне утворення належить до так званих базових концептів, які займають центральне місце у картинах світу багатьох національно-мовних спільнот і представлені великою кількістю вербалізаторів взагалі, та в романі зокрема.

Варто нагадати, що поняття «мистецтво» трактується, як: «1. Творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність. Сфера творчої художньої діяльності. 2. Досконале вміння в якійсь галузі, справі; майстерність» [Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005, с. 668]. Словник Мерріама-Вебстера, в свою чергу, наводить наступне тлумачення терміна «мистецтво»: «1. Щось, що створене за допомогою уяви та навичок, що є втіленням краси чи відображенням важливих ідей чи почуттів. 2. Витвори, створені митцями: картини, скульптури та інш., що створені для задоволення естетичних потреб чи висловлення важливих ідеї чи почуттів. 3. Методи та навички, що

використовуються для створення картин та скульптур» [Merriam-Webster Dictionary]. Наше дослідження, із свого боку, доводить, що концепт МИСТЕЦТВО у творі Д. Брауна є складним ментальним конструктом з багатошаровою структурою і значною кількістю вербалізаторів. Саме таким його представляє автор:

1. Мистецтво – це різновид професійної діяльності людей у певних сферах:

- *"**Architect**?" Vittoria said. "I thought he was a **painter**!"*
  "He was both, of course. They all were. Michelangelo, da Vinci, Raphael."
- *Gianlorenzo Bernini was the second most famous **sculptor** of all time, his fame eclipsed only by Michelangelo himself.*

2. Мистецтво – це історична спадщина об'єктів, що мають надзвичайну матеріальну і культурну цінність:

- *"The Vatican is a fortress because the Catholic Church holds half of its equity inside its walls-**rare paintings, sculpture, devalued jewels, priceless books**... then there is the **gold bullion and the real estate deeds** inside the Vatican Bank vaults*."
- *"The Vatican Museum housed over 60,000 **priceless pieces** in 1,407 rooms-Michelangelo, da Vinci, Bernini, Botticelli."*

3. Мистецтво – це джерело натхнення, естетичної насолоди та сильних вражень:

- *"As always, Langdon **felt a chill** as he entered the cavernous room. It was a **remarkable fusion of engineering and art**."*
- *"Bernini's **masterful fountain** sizzled before him with a fearful sorcery. The foaming pool sent a magical mist upward, lit from beneath by underwater floodlights. Langdon **sensed a cool electricity in the air**."*

4. Мистецтво – це метод вираження священних смислів християнської віри й створення сприятливого релігійного середовища*:*

- *"Gianlorenzo Bernini was celebrated for his intricate, **holy sculptures of the Virgin Mary, angels, prophets, Popes**."*
- *"Renaissance architects lived for only two reasons - to **glorify God with big churches**, and to glorify dignitaries with lavish tombs."*

5. Мистецтво – це спосіб зміцнити позиції науки, тим самим підриваючи авторитет церкви:

- *"John Milton was an Illuminatus. **He composed the poem** for Galileo to publish in Folio 5... **far from the eyes of the Vatican**."*
- *"...the sculptures had to look like the rest of the artwork in Rome... **artwork that the Vatican would never suspect belonged to the Illuminati**."*

В основу назви роману «Янголи і демони» лягли антоніми, що вже наштовхує нас на роздуми про ідею антагонізму, боротьбу янголів та демонів, добра і зла у творі Д. Брауна. Мистецтво не залишилось осторонь цього протистояння, воно стало інструментом війни між релігією та наукою. У той час як церква наймала скульпторів, архітекторів та митців для створення шедеврів, які б прославляли її велич та могутність, деякі діячі мистецтва таємно вшановували науку у своїх роботах. Ден Браун втягає мистецтво у конфлікт двох основоположних типів світогляду і врешті-решт починає протиставляти його інституту церкви.

Варто зазначити, що таке рішення автора дає нам можливість глибше й всеохопливіше проаналізувати концепт МИСТЕЦТВО, адже взаємодія мистецтва й релігії у творі дозволяє розкрити всю антагоністичність цієї трихотомії. Місце дії в романі вплинуло на мовні засоби реалізації концепту МИСТЕЦТВО. Оскільки події розвиваються в Римі, колисці європейської цивілізації й архітектурній перлині світу, найбільшими групами вербалізаторів стали ті, що позначають об'єкти й елементи таких сфер мистецтва, як архітектура та скульптура. Пропонуємо розглянути їх послідовно.

1. Видатні діячі мистецтва – *Michelangelo, Leonardo da Vinci, Gianlorenzo Bernini, Botticelli, Raphael Santi, Bramante, Annibale Gatti, Claude Monet, Pinturicchio, Sir Arthur Conan*

Doyle, Guy de Maupassant, Chaucer, Shakespeare, John Milton, Mahler (Gustav), Irving Berlin, Louis Armstrong, Elvis Presley, Sting, Madonna Ciccone, Peter Sellers, Sophia Loren.

"As he drew near, Langdon recognized the work was pure ***Bernini****-the intensity of the artistic composition, the intricate faces and flowing clothing, all from the purest white marble Vatican money could buy."*

*"Perched precariously on the upper stacks he found the fattest ledgers of all-those belonging to the masters of the Renaissance-****Michelangelo, Raphael, da Vinci, Botticelli****."*

Ми об'єднали відомих діячів мистецтва з усіх сфер в одну групу, адже багато з цих видатних людей були талановитими у декількох видах мистецтва, тому було б недоцільним ділити ці вербалізатори на окремі підгрупи.

2. Назви професій, пов'язаних з мистецтвом – *art teacher, artist, sculptor, painter, poet, art historian, architect.*

"Although very familiar with Bernini's work, Langdon knew the ***sculptor*** *had been far too prolific for any nonspecialist to know all of it."*

*"****Art historians*** *knew the fountains marked the exact geometric focal points of Bernini's elliptical piazza, but it was an architectural oddity Langdon had never really considered until today."*

3. Періоди та стилі мистецтва – *Renaissance, Rococo, Victorian, Baroque, eclectic (style), colonial French (style).*

"Half of the sculpting done in ***Renaissance*** *and* ***Baroque*** *Rome was for the funeraries."*

"Vittoria and Langdon followed in silence as Commander Olivetti led them down a long ***rococo*** *corridor, the muscles in his neck pulsing with rage."*

4. Матеріали, що використовуються в мистецтві – *granite, glass, steel, stone, tile, marble, alabaster, red brick, porcelain, wood, oil, brass, leather, plastic, gold, bronze, polyurethane.*

"It had a ***red brick*** *facade, an ornate balustrade, and sat framed by sculpted symmetrical hedges."*

"As the two men ascended the stone path toward the entry, they passed under a gateway formed by a pair of ***marble*** *columns."*

5. Архітектура:

a) Архітектурні типи будівель та споруд – *church, cathedral, chapel, tabernacle, abbey, monastery, convent, parochial school, sanctuary, tomb, shrine, mausoleum, pyramid, fortification, citadel, bastion, museum, university, labyrinth, maze, palace, barracks.*

"The men jostled in the candlelit ***tabernacle****, whispering excitedly and consulting with one another in numerous languages, the universal tongues being English, Italian, and Spanish."*

"The complex contained endless dark locations-maintenance closets, heating ducts, gardening sheds, bedroom wardrobes, even a ***labyrinth*** *of underground tunnels."*

У творі використовується значна кількість вербалізаторів, що позначають архітектурні типи будівель та споруд різноманітного призначення – меморіальна, захисна, житлова, громадська, декоративна, ландшафтна та інші. Найчисельнішими є споруди культового призначення, тобто ті, що використовувались для проведення богослужінь та релігійних обрядів. Такий підхід ще раз підкреслює ідею протистояння у творі, і в цьому випадку релігія має значну перевагу над мистецтвом та наукою.

b) Архітектурні елементи будівлі – *hallway, sliding door, bay window, roof, chamber, room, floor, wall, tunnel, corridor, ceiling, cupola, dome, façade, tread, ballroom, alcove, atrium, staircase, oculus, columned walls, ossuary annex, undercroft, crypt, apse, dome, portal, chapel, recess, niche.*

"Now he rested in the most sacred of tombs, buried five stories down, directly beneath the central ***cupola*** *of the basilica."*

"Langdon strode silently behind Vittoria and Kohler as they moved back into the main ***atrium*** *where Langdon's bizarre visit had begun."*

c) Малі архітектурні форми – *pillar, column, fountain, obelisk, altar, gravestone, balustrade, gateway, garth, sarcophagus, relief, archway, frieze.*

"The decaying ***columns*** *looked like toppled gravestones in a cemetery that had somehow avoided being swallowed by the metropolis surrounding it."*

"As he hit the floor on the other side, the marble ***columns*** *of the* ***balustrade*** *exploded in a storm of bullets."*

d) Визначні пам'ятки архітектури – *Pyramid of Giza, Roman Coliseum, Roman Forum, St. Peter's Basilica/Church, Palace of the Tribunal, Church of St. Ann, St. Peter's Square, the Sistine Chapel, the Chigi Chapel, church of Santa Maria del Popolo, the Pantheon, Notre Dame, Apostolic Palace, Versailles, Louvre, the Triton Fountain, The Fountain of the Four Rivers, the church of Saint Agnes in Agony, Margherita Bridge, church of Santa Maria della Vittoria, Castel Sant' Angelo, Bridge of Angels/Ponte Sant'Angelo, Courtyard of the Belvedere, St.Peter's tomb, Niche of the Palliums*.

"Could it be that here in this tiny ***Chigi Chapel****, the world-renowned Bernini had placed a sculpture that pointed across Rome toward the next altar of science?"*

"To the utter astonishment of the cardinals, the camerlegno had entered the ***Sistine Chapel*** *with two BBC reporters-a man and a woman-and announced that they would be transmitting his solemn statement, live to the world."*

Ця група представлена чималою кількістю вербалізаторів, адже Рим сам по собі є довершеною пам'яткою архітектури. Необхідно зазначити, що переважна більшість вищезгаданих архітектурних перлин репрезентує інститут церкви у трихотомії «релігія-наука-мистецтво», тому що їхнім головним функціональним призначенням є проведення релігійних таїнств та ритуалів.

6. Скульптура – *sculpture, statue, bust, bas-relief, relief, monolith; St. Peter's Throne (Lorenzo Bernini), Bernini's Fountain of the Four Rivers, Bernini's Triton Fountain, Bernini's statue of Triton and Neptune, the Ecstasy of St. Teresa (sculpture by Lorenzi Bernini), Habakkuk and the Angel (sculpture by Lorenzi Bernini), Daniel and the Lion (sculpture by Lorenzi Bernini), Apollo and Daphne (sculpture by Lorenzi Bernini), David (sculpture by Michelangelo), Moses (sculpture by Michelangelo), the statue of the Blessed Mother Mary.*

"The note indicated that the famous Bernini sculpture, ***The Ecstasy of St. Teresa****, shortly after its unveiling, had been moved from its original location inside the Vatican."*

"A flawless tribute to water, ***Bernini's Fountain of the Four Rivers*** *glorified the four major rivers of the Old World-The Nile, Ganges, Danube, and Rio Plata."*

Можна помітити, що декілька лексичних одиниць, представлених у групі «скульптура» вже зустрічались серед вербалізаторів групи «архітектура». Справа в тому, що певні архітектурні пам'ятки, згадані у творі, містять в собі визначні скульптури, які відіграють важливу роль у авторській ідеї протистояння. Саме тому ми вирішили доцільним включити ці вербалізатори в обидві групи.

7. Живопис – *painting, oil painting, fresco, depiction; "The Mona Lisa" (by da Vinci) "The Last Judgment" (fresco by Muchelangelo), "Galileo and Milton" (by Annibale Gatti), "Water Lilies" (by Claude Monet).*

"To the left was an ***oil painting*** *of the Virgin Mary, and beside that was a laminated periodic table of elements."*

"Close encounters with history always left Langdon numbed with reverence... like seeing the brushstrokes on ***the Mona Lisa****."*

8. Декоративне мистецтво – *décor, adornment, mosaic, tapestry, chandelier, throne, floor vase, divan, carpet, woodwork, bookend, crucifix, cruciform, medallion, jewel.*

"Sneering up at them from the floor was the image of a skeleton-an intricately detailed, marble mosaic depicting death in flight."

*"The decor was unexpected-traditional colonial French-a cherry **divan**, porcelain **floor vase**, and scrolled **woodwork**."*

9. Мистецтво слова – *literature, literary, book, folio, volume, diary, manuscript, papyrus, newspaper, journal, letter, cover sheet, title, headline, couplet, verse, lettering, calligraphy, ambigram; the Bible, Holy Scripture, the Holy Bible, "Paradise Lost" (by John Milton).*

*"They contain over 20,000 **volumes** and are rumored to hold such treasures as Leonardo da Vinci's missing **diaries** and even unpublished **books** of the **Holy Bible**."*

*"His **book** was virtually unknown in mainstream **literary** circles, but it had developed quite a following on-line."*

10. Кінематограф – *cartoon, cinema, melodrama, Mickey Mouse, "Star Trek".*

*"On Langdon's wrist, **Mickey Mouse** glowed happily as if enjoying the dark: 9:33 P.M."*

*"Not just labs. We've got supermarkets, a hospital, even a **cinema**."*

11. Фотографія – *image, negative, photograph.*

*"Lining the corridor were dozens of framed, black-and-white **images**. They looked like chaotic **negatives** of random streaks and spirals."*

*"He gazed at the tiny streak in the **photograph** and wondered what his buddies in the Harvard physics department would say when he told them he'd spent the weekend hanging out in a Large Hadron Collider admiring Z-particles."*

12. Музика – *symphony, country music, singing, cassette, tape deck.*

*"As if to accentuate the collegiate atmosphere, two longhaired hippies hurled a Frisbee back and forth while enjoying Mahler's Fourth **Symphony** blaring from a dorm window."*

*""Do you like Reba?" the pilot asked, jamming a **cassette** into the **tape deck**."*

Ми прийшли до **висновку**, що концепт МИСТЕЦТВО має такі виміри у творі «Янголи і демони»: різновид професійної діяльності людини у певних сферах; сукупність об'єктів, що становлять культурну й матеріальну цінність; джерело натхнення та естетичної насолоди; метод вираження релігійних смислів; спосіб боротьби з інститутом церкви. Можна сказати, що цей концепт широко представлений на лінгвальному рівні.

Що стосується вербалізаторів цього концепту, то нам вдалось виділити наступні групи: видатні діячі мистецтва, назви професій, пов'язаних з мистецтвом, періоди та стилі мистецтва, матеріали, що використовуються у мистецтві, архітектурні типи будівель та споруд, архітектурні елементи будівлі, малі архітектурні форми, визначні пам'ятки архітектури, скульптура, живопис, декоративне мистецтво, мистецтво слова, кінематограф, фотографія, музика. У творі найбільш репрезентативними є такі сфери мистецтва як архітектура та скульптура, адже пам'ятки саме цих видів художньої діяльності найефективніше залучалися для репрезентації протистояння інституту церкви.

Дослідження не є вичерпним, адже концепт МИСТЕЦТВО потребує подальшого аналізу, що відкриває широкі **перспективи** для проведення подальших наукових розвідок.

Література

Аскольдов С. А. Концепт и слово // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / Под ред. В. П. Нерознака. М., 1997. – С. 267-279.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – С. 668

Кубрякова Е. С. Концепт // Кубрякова Е. С., Демьянков В. З. и др. Краткий словарь когнитивных терминов. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – С. 90-93.

Попова З. Д., *Стернин* И. А. Когнитивная лингвистика. Монография. – Воронеж, 2006. – 226 с.

Суржанская Ю. В. Проблема соотношения концепта и понятия в философском и научном мышлении : автореф. дисс. на соискание научной степени канд. философ. наук : спец. 09.00.01 «Онтология и теория познания» / Ю. В. Суржанская. – Томск : 2012. – 20 с.

Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

Merriam-Webster Dictionary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.merriam-webster.com/dictionary/art

УДК: 811.111’373.4

ГОНЧАР М. М.
(*Запорізький національний університет*)

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПОПОВНЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЛЕКСИКОНУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються основні положення неології як науки та неологізми суспільно-політичній сфери на матеріалі англійської мови. Особлива увага приділяється екстралінгвальним факторам, що впливають на поповнення словникового складу сучасної англійської мови, до яких входять культурно-історичні й соціально-політичні умови життя й діяльності мовної спільноти. Основні джерела поповнення саме суспільно-політичної лексики також розглянуто у рамках статті.
Ключові слова: неологізм, суспільно-політична сфера, тероризм, дискримінація, політика лексичний склад мови, фразеологія.

Гончар Н. М. Экстралингвальные факторы влияния на пополнение общественно-политического лексикона английского языка. В статье рассматриваются основные положения неологии как науки, а также неологизмы общественно-политической сферы на материале английского языка. Особое внимание уделяется экстралингвальным источникам пополнения словарного состава современного английского языка, которые включают в себя культурно-исторические и социально-исторические условия жизни и деятельность языкового общества. Основные источники пополнения общественно-политической лексики также рассматриваются в данной статье.
Ключевые слова: неологизм, общественно-политическая сфера, тероризм, дискриминация, политика, лексический состав языка, фразеология.

Gonchar N. M. Extralingual Factors of Influencing English Socio-Political Lexicon Enrichment. The article deals with the key points of neology as a science and neologisms of political sphere in socio-political lexis on the basis of the English language. Much attention is paid to the extralingual sources of word stock enrichment of the modern English language which include cultural-historical and socio-historical factors and the activity of linguistic society. From the point of view of neology the process of creation of new words, background and factors of their appearance in the language are not properly researched in the modern linguistics. Politics has always been a productive sphere of new words for the word stock. The main sources of socio-political lexicon update are also considered in the article. Speaking of the increased interest to the problem of neology in terms of the American discourse it should be noted that American neologisms demonstrate the ability to adapt the language to the functional conditions, i.e. the conditions that change because of the external factors. The process of lexical innovation is heavily influenced by the historical, cultural and socio-political conditions of the speaking communities. The creation of new words can be caused by the direct necessities of the community or by the internal factors that are basically shaped by the social factors. This includes the appearance of new realia, changes in moral standards, influence of the social factors and events, globalization, changes in various spheres of the social life of the community. As for the practical questions of neology – it is mostly social factors that influence the creation of new words. The end of the 20th and the beginning of the 21st century is marked by global social and economical changes and movements. New words started to appear much faster as this change is driven by fast paced changes in the life of English- speaking community. Since most of the changes are socio-politically oriented this sphere has become one of the most productive and relevant in terms of creation of the new words.
Key words: neologism, socio-political sphere, terrorism, discrimination, politics, word stock, phraseology.

Сучасна лінгвістика розглядає мову як складну динамічну систему, у якій найбільш активним та продуктивним є лексичний рівень. При всій розмаїтості шляхів і форм зміни словникового складу мови, основним процесом у розвитку лексики лінгвісти називають процес неологізації, що відображає загальний рух та динаміку мови. У зв’язку з орієнтацією сучасної лінгвістики на дослідження процесів розвитку мови глибоке й всебічне вивчення неологізмів становить безсумнівний інтерес.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на базі новоутворених лексичних та фразеологічних одиниць простежити внутрішньомовні особливості, тенденції та закономірності розвитку нової суспільно-політичного лексикону англійської мови, розглянути соціолінгвальні аспекти їх формування. **Завдання** даної роботи полягають у аналізі та систематизації нового суспільно-політичного лексикону англійської мови з метою визначення найбільш продуктивних екстралінгвальних чинників, що впливають на її лексичний склад.

Об’єктом аналізу є неологізми, які відбивають суспільно-економічні, політичні та національно-культурні процеси в США останніх двадцяти років. **Предметом дослідження** є структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості соціально-політичних неологізмів англійської мови.

З погляду теорії неології процеси утворення нових слів, причини та передумови їх

виникнення досліджено в мовознавстві ще недостатньо, зрештою досі немає виваженого чіткого визначення неологізму. Залишається відкритим питання входження неологізмів у мову та їх оказіональності. Саме поняття «оказіоналізм» (В. Г. Ликов, М. С. Ретунська), «конкурує» з такими термінами як «потенційні слова» (А. І. Смирницький, Є. М. Мєдникова) та «формальні неологізмами» (В. Г. Гак).

На думку А. Е. Левицького, суто практичними для неології є такі аспекти: 1) встановлення шляхів появи нового слова; 2) виявлення причин його появи; 3) окреслення прагматичного контексту використання. Проте зазначені завдання актуальні для певних лексичних і фразеологічних одиниць лише на окремому відрізку часу, оскільки мовні зміни відбуваються постійно, а мова знаходиться в стані динаміки, оскільки процеси змін у ній не згасають. Зараз це явище прийнято визначати як динамічний характер мовної системи в синхронії. Залежність нових похідних одиниць від суб'єкта висловлення, від того змісту, якого він прагне надати своїм словам, робить їхнє значення «відкритим», рухливим, таким що розвивається, але, в свою чергу, створює можливість більш широкої інтерпретації слухачем переданого повідомлення. Додаткова інформація може включати різноманітні нюанси лінгвістичної поведінки: вираження емоцій, розподіл акцентів, надання висловленню особливої експресивності [Левицький 2005, с. 16].

У довідковій та науково-методичній літературі терміном «неологізм» позначається будь-яке «нове слово або вислів, що з’являються в мові», «нове слово, яке не увійшло до загальновживаного словника», «слово або мовний зворот, створені для позначення нового предмета чи вираження нового поняття», «слово чи мовний зворот, що недавно зíявився в мові для позначення нового або вже усталеного поняття, предмета», «слово, що не є загальновживаним, але може ним стати, з’явилося в мові в певний період, не існувало раніше й яке сприймається як нове в свідомості носіїв мови», «слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські неологізми)».

Що стосується практичних питань неології, варто зазначити, що останнім часом переважний акцент робиться на соціологічні фактори, які вплинули на формування новотворів. Кінець XX – початок XXI сторіччя ознаменувався глобальними соціально-економічними змінами та рухами. В умовах кардинальних змін людського життя зросли і темпи збагачення словникового складу англійської мови. У зв’язку з цим актуальності набуває саме суспільно-політична сфера, оскільки саме цю сферу соціального життя, можна відзначити як сферу найбільшого «лексичного росту», та зародження величезної кількості лексичних та фразеологічних іновацій англійської мови. Виникнення нового слова може бути пов'язано як з прямими потребами мовного колективу в новому позначенні, так і з дією внутрішньомовних чинників, які, в кінцевому рахунку, опосередковані впливом соціальних причин. До перших відносяться: поява нових реалій, зміна моральних цінностей, вплив соціальних чинників і явищ, глобалізація, зміни в різних галузях суспільного життя.

Говорячи про підвищений інтерес до проблеми неології в контексті американських реалій, варто зазначити, що саме американські неологізми демонструють пристосування мови до умов, що змінюються під впливом зовнішніх факторів, тобто до умов функціонування. Відправною ланкою процесу лексичної інновації є практика, оскільки на лексико-номінативну діяльність впливають культурно-історичні й соціально-політичні умови життя й діяльності мовної спільноти. З огляду на той факт, що більшість номінативних стимулів поставляють соціальна, політична, науково-технічна, культурна сфери діяльності людини, на сучасному етапі розвитку науки про мову дедалі очевиднішою стає необхідність комплексного вивчення мовних і соціокультурних процесів у їхній функціональній взаємодії. Доцільність подібного підходу стає ще більш очевидною у зв’язку з глобалізацією культури, яку розуміють як прискорення інтеграції націй у світову систему, що супроводжується глобальною інформатизацією світового співтовариства. Оскільки саме в США відбулася

нова «електронна революція», американський варіант англійської мови сильно впливає на поширення англійської мови у світі, причому це поширення здійснюється без якого-небудь насильницького натиску ззовні [Козьмик]. Основними факторами, які спричинили поповнення суспільно-політичного лексикону стали такі актуальні соціальні чинники, як «інформаційна революція, економічні перетворення, міжнародний тероризм і боротьба з ним, проблеми охорони навколишнього середовища, дискримінації в суспільстві» [Зацний 1997, с. 1]. Саме цим зумовлено зростання темпу збагачення словникового складу англійської мови на початку нового сторіччя. Про це свідчить поява великої кількості неологізмів в англомовних виданнях та словниках (Collins Gem English Pocket Dictionary).

Оскільки домінуючою силою на світовій арені сьогодення є США, доцільно в першу чергу розглянути таке поняття як тероризм, як важливе фактор, що впливає на поповнення словникового складу англійської мови. Починаючи з бойових дій у Персидській затоці та по сьогодні, англомовне суспільство доволі активно вводить нові слова, що описують ті чи інші поняття, які мають відношення до терористичної діяльності. Поняття «тероризм» назавжди увійшло у свідомість не тільки американців, а й усього світу. Події і явища, що пов'язані з міжнародним тероризмом XX – XXI століть й оголошеною йому війною, мали сильний вплив на формування словникового складу сучасної англійської мови.

Велику кількість номінацій отримали самі терористи. Так, терорист-камікадзе (неологізм підкреслює намір убити інших людей, а не тільки себе, що і відрізняє дану номінацію від попередньої – *suicide terrorist*) отримав назву *homicide bomber,* а сам процесс - *homicide bombing*. Загальна назва для ісламських терористів-камікадзе – *islamikaze (islam + kamikaze).* Терорист-смертник, який керує автомобілем з бомбою або вибухівкою має назву *suicide car bomber.* Терорист, який використовує в якості біологічної зброї бактерії сибірської виразки номінується неологізмом *anthrax terrorist.* Було утворено і слово *bioterrorist* (біотерорист), тобто той, хто використовує біологічну зброю у терористичних актах.

Серед американських військових та спеціальних агентів набув популярності новотвір *arch-terrorist*, який позначає «головного» терориста, тобто, лідера терористичного руху (на початку XXI століття такий ярлик було закріплено за Осамою Бен Ладеном, у подальшому цей «титул» переходив від одного лідера радикальних організацій до іншого). Для номінації воїнів-мусульман, американські солдати використовують новотвір *Johnny Jihad: He and his cousins learned to ignore the pejoratives of war, words like "hajji," "camel jockey" and "**Johnny Jihad**.* (The New York Times, Aug. 7, 2006). «Незаконний бойовик», тобто особа, яка воює у лавах незаконних військових формувань носить номінацію *unlawful combatant.* Існують і ті, хто симпатизує ідеям та цілям радикального ісламу, але не вступаєе у терористичні угруповання. Для їх номінаціїї було утворено неологізм *jihobbyist.*

«Безпека батьківщини» вимагала реорганізації правоохоронних органів у США і прийняття жорстких заходів у «боротьбі з тероризмом», для чого була необхідна відповідна законодавча база. У США був прийнятий цілий ряд законодавчих актів, причому назви основних законів в абревіатурній формі стали символічними (*USA (*об'єднана скорочена назва двох головних законодавчих актів, спрямованих на боротьбу з тероризмом у США)*, Patriot (*антитерористичний закон, прийнятий в будь-якій країні)*, Patriot II (*антитерооистичний закон 2003 року в США «Про укріплення внутрішньої безпеки»)). Назва єдиного в США органа безпеки країни – «суперміністерства» Внутрішньої Безпеки (*Homeland Security Department*) безпосередньо пов'язана з виникненням нових для американців понять «безпека батьківщини» (*homeland security*), «захист батьківщини» (*homeland-defense*).

З формуванням нових органів боротьби з тероризмом співвідноситься функціонування значної кількості інновацій, наприклад, *Terrorist Information Awareness (*американський центр збору інформації про всіх «підозрілих осіб»)*, Tips* (*Terrorism Information and Prevention System*) (система збору інформації з метою запобігання тероризму), *Terrorist Threat Integration Center* (*TTIC), Total Information Awareness*, *terrorist watch list*, *passenger profiling*

system, color coding, *Terrorist Screening Center.* Широке використання самих сучасних досягнень науки і техніки також відбивається в цілій низці неологізмів, наприклад, *brain-fingerprinting, genetic profiles, DNA profiles, biometric signatures, human kinematics, spatio-temporal gaits, 3-D body tracking, backscatter machine.*

Щодо політики, то ця сфера суспільно-політичного життя англомовного світу завжди була продуктивною сферою для поповнення лексичного складу мови. У останні роки було утворено безліч лексичних та фразеологічних одиниць, що характеризують діяльність політичних партій, політиків, виборчі кампанії, та політичні процеси у цілому. Так, набула популярності інновація *stature gap, яка позначає* розрив у статусі двох кандидатів, що виникає внаслідок їх різного політичного досвіду і досягнень. На основі одиниці *bipartisanship, було утворено лексему tripartisanship, тобто* трипартійна система, співпраця між трьома політичними партіями. Абревіатура *TMPMITW* („*the most powerful man in the world*") набула популярності у якості номінації президент Сполучених Штатів Америки. Закордонна подорож політика з метою засвідчення дружнього ставлення до певної країни отримала номінацію *vacation diplomacy.* Людина, яка сповідує комуністичну ідеологію, проте маскується під активного захисника довкілля отримала номінацію *watermelon* (зелений зовні, червоний усередині*).* Стан політичної стабільності отримав номінацію *bottom.*

Для позначення «чорної» політичної кампанії, що вражає не тільки політичного опонента, але й самого автора кампанії, почали використовувати неологізм *murder-suicide*. Політичний ділок, який спеціалізується на чорному піарі, компрометуючих матеріалах проти політичних опонентів має назву *oppo guy*. Пошук скандально-компроментуючої інформації про політичних опонентів отримав номінацію *oppo research.* Фразеологічна одиниця *dirty tricks Thursday* позначає останній четвер перед виборами, у який кандидати звинувачують опонентів у непристойній поведінці, знаючи, що заголовки газет, в такому випадку, «зроблять свою справу», а у опонента майже не буде часу аби виправдатись. Аби «завдати такий удар», нерідко використовують повідомлення-факс („*attack fax*"), яке надсилається представникам масмедіа. Одиниця *electoral cleansing* позначає застосування силових методів для залякування виборців, які можуть голосувати проти існуючого політичного режиму. Дієслово *parachute* отримало значення підбору кандидатури для балотування в іншому виборчому окрузі. Одиниця *pork*, позначає корупцію та розбазарювання державних ресурсів, коштів.

Не менш актуальною темою для американського суспільства є проблема расової дискримінації. У США і дотепер основним етносом вважають «англо-американський» (*Anglo-American*), водночас зазначаючи, що тільки кожний восьмий американець вказує на свої англійські, шотландські або уельські корені. В Америці третє тисячоліття називають «змішаним тисячоліттям» *(melange millennium*), однак щораз більше зміщування рас і етнічних груп не усуває проблеми «дискримінації за зовнішнім виглядом» (appearance discrimination). Зміни в расово-етнічній характеристиці населення США зумовили, зокрема, появу поняття «меншина, що фактично становить більшість населення (на певній території)» - *majority minority.* Іспаномовна меншина США, наприклад, отримала номінацію *Hispanics.*

Виникає щораз більше приміських районів, заселених, головно, іммігрантами, що підтримують тісні зв'язки зі своїми рідними країнами. Це особливо стосується іммігрантів із Мексики і деяких інших країн Латинської Америки. Подібні передмістя одержали назву *transnational suburbs*. Ключовим мовним знаком, що характеризує мультикультуралізм в США, є слово *diversity,* тобто расово-етнічна та культурна різноманітність. Дана одиниця послужила основою для формування таких похідних номінацій, як словосполучення *ethno-racial diversity,* слово *diversiphile,* тобто*,* поборник доктрини, що враховує расово-етнічну різноманітність, стійкі словосполучення *diversity fatigue* – стрес, що виникає в процесі роботи з інтернаціональним колективом, *diversity training* – підготовка адміністраторів, керівників для роботи в інтернаціональних колективах.

Водночас такі расово-етнічні меншості, як афроамериканці, особи

латиноамериканського походження та індіанці дотепер відчувають соціальну маргіналізацію і характеризуються за допомогою словосполучення *underrepresented minorities*. Про існування проблеми расової дискримінації в США свідчить різке зростання кількості судових позовів робітників та службовців з приводу расової дискримінації. Такі позови навіть отримали власну назву – *racial-harassment suits*.

Більшість чорношкірих мешканців Нью-Йорка, наприклад, змушені звертатися за кредитом до фірм, що беруть дуже високий відсоток, оскільки «нормальні» банки відмовляють їм у позиці. Такі фірми одержали найменування *sub-prime lenders*, а практика відмови представникам етнічних меншин у кредитах на звичайних умовах позначається словом *redlining*. Активісти «чорного руху» створили термін *neo-slaver* для характеристики сучасного становища негрів, «існування рабства в іншій формі, коли вся влада належить білим». Дотепер на території США діє «правило однієї краплі (*one-drop rule),* тобто найменша домішка «африканської крові» дає підставу відносити громадянина США до категорії «чорношкірого».

Стрімкими темпами у світі проходить процес глобалізації, який розподілив світову спільноту на два табори. Оскільки на політичній арені світу лідирує США, процеси глобалізації багато в чому ототожнюють із процесами американізації. Так, підприємства швидкої їжі, які є одним із невід'ємних атрибутів сучасної американської культури, перетворилися на символ цього процесу. Саме в цьому зв'язку можна розглядати і функціонування нового дієслова *McDonaldize.* Схожий за семантикою новотвір *Coca-Colanization* позначає розповсюдження Західного (особливо американського) образу життя в світі .

Недивно, що таке явище як глобалізація викликає негативну реакцію багатьох людей. Так, зародився рух «антиглобалізації» (*antiglobalization*). Кількість людей, що протестують проти негативних наслідків цієї тенденції розвитку економіки, постійно зростає. На їх позначення широко вживалися такі слова як *antiglobalist, globophobe, globoprotester, globalifobico*. Іншими синонімами даного руху є такі одиниці, як *de-globalisation* та *earth democracy.* У свідомості антиглобалістів глобалізація нерозривна зв'язана із корпораціями, тому вони називають свій рух «антикорпоративним активізмом» — *anti-corporate activism.* Цілком природно, що в зв'язку з глобалізацією спостерігається висока деривaційна-синтагматична активність лексеми *global.* Було утворено такі одиниці як *globality, globalize, global corporation, global villager.* Відзначимо також, що фрагменти слова *global (glob, globo)* перетворюються, по суті, на префіксальний словотворчий елемент, що входить до складу таких інновацій, як *globesity, globitarian, globoboss, globocop, globocrat, globoprotester.*

В умовах глобалізації особливо важливими стають поняття «супердержава», «країна, що має значний вплив на світові процеси». Так, для позначення «супердержави» створюється неологізм *hyperpower,* який нерідко заміняє слово *superpower*. Частковим синонімом цього слова виступає і нове словосполучення *monster country,* яке позначає величезну за територією і населенням країну, особливо таку, що має суттєвий економічний, політичний і культурний вплив на інші держави.

Таким чином, можемо дійти **висновку**, що найбільш продуктивними сферами виявились «тероризм» та «дискримінація». Саме у рамках цих понять було утворено найбільшу кількість новотворів. Така тенденція викликана подіями, що пов'язані з міжнародним тероризмом XX – XXI століть й оголошеною йому війною. Щодо «дискримінації», то тут відіграв важливу роль концепт «американська мрія», який складається з кількох понять, таких, як можливість досягти соціальних висот будь-якій людині, незалежно від походження, та рівність. Однак здійснення «американської мрії» відбувається в умовах співіснування різних расових і етнічних груп, і в умовах мультикультуралізму, що і викликає певні суперечності. Ці дві сфери не втрачають своєї актуальності і сьогодні, а тому потребують особливої уваги науковців.

Перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення синергетичних параметрів новотворів суспільно-політичної сфери англійської мови.

Література

Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90 років XX століття / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : РА "Тандем-У", 1997. – 396 с.

Козьмик Г. О. Актуальні проблеми вивчення неології [Електронний ресурс] / Г. О. Козьмик, Т. О. Хейлик. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2008_1/files/GN108_22.pdf

Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі сучасної англійської мови) / А. Е. Левицький // Вісник Житомирського державного університету. – 2005. – Вип. 23. – С. 16-21.

Махачашвілі. Р. К. Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття : монографія / Р. К. Махачашвілі. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – 204 с.

Муравлева Н. В. Лексические инновации общественно-политического содержания в современном немецком языке : автореф. дис…канд.филол.наук : 10.02.04 / Н. В. Муравлева. – Калинин, 1978. – 16 с.

Никитченко Н. С. Семантические неологизмы русского языка последних десятилетий (на материале словарей новых слов) : автореф. дис… канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. С. Никитченко. – Л., 1985. – 22 с.

Ретунская М. С. Английское окказиональное словообразование : На материале имен существительных и прилагательных : автореф. дис. … канд. филол. наук : 10.02.04 / М. С. Ретунская. — Горький, 1974. – 21 с.

Семенчук А. Б. Інноваційні засоби об'єктивації концепту тероризм (на матеріалі англійської мови) : дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / А. Б. Семенчук. – Запоріжжя, 2010. – 273 с.

Сенько Е. В. Теоретические основы неологии / Е. В. Сенько. – Владикавказ : СОГУ, 2001. – 135 с.

Янков А. В. Семантичні процеси та семантичні неологізми в американському варіанті англійської мови / А. В. Янков // Іноземна філологія. – Львів, 2004. –Вип. 113. – С. 106-113.

УДК: 177:81’22

ДЕРЕВЯНКО Ю. М.
(*Запорізький національний університет*)

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТУ ЯК ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ

У статті розглядається етикет як семіотичне утворення, проаналізовано етикетний знак як його основну одиницю. Акцентовано увагу на формі та змісті знака як двох його нероздільних та взаємообумовлених сторін. Розглянуто основні аспекти змісту етикетного знака. Окреслено властивості етикетного знака.
Ключові слова: етикетний знак, форма та зміст знака, вербальна / невербальна етикетна формула, предметний / смисловий / експресивний аспект значення змісту знака, ритуал.

Деревянко Ю. М. Особенности этикета как знаковой системы. В статье рассматривается этикет как семиотическое образование, проанализирован этикетный знак как его основная единица. Акцентировано внимание на форме и содержании знака в виде двух его неразделимых и взаимообусловленных сторон. Рассмотрены основные аспекты содержания этикетного знака, определены его главные свойства.
Ключевые слова: этикетный знак, форма и содержание знака, вербальная / невербальная этикетная формула, предметный / смысловой / экспрессивный аспект значения содержания знака, ритуал.

Derevianko Yu. M. Peculiarities of Etiquette as a Sign System. The article deals with etiquette as semiotic formation. Etiquette sign is analyzed as its basic unit. The attention is focused on the two inseparable and interdependent sides of the sign: the signifier and the signified. The sign is considered as having different meanings. It is also outlined the properties of the etiquette sign.

Etiquette sign as a unit of complex sign system, acts as a representative of another object (courtesy, attitude) and is used to transmit certain information to the recipient, who decodes it. The sign operates in the sign situation, provided sufficient cultural competence of communicants. Despite the fact that the signifier of the sign may have several options for the signified or may not be suitable for etiquette situation, success of the sign interpretation depends on the purpose, mood or personal qualities of the addressee.

The meanings of the etiquette sign are denotative, connotative and expressive.

The denotative meaning is culturally conditioned. The signifier in different cultures can express something different or opposite, which is evident in the process of intercultural communication. Variation of the signified depends on the cultural identity and the circumstances or context of communication that affects the connotative meaning of the sign.

Expressive meaning of the etiquette sign is defined by addressant’s emotions and suprasegmental coding when he uses a sign in a particular context. The frequency of use of etiquette sign also affects the signified. The high frequency of of the sign use leads to changes in meaning or loss of a certain meaning.

Verbal and nonverbal signs are defined among the types of etiquette signs. The type of modality distinguishes optic, auditory, tactile signs. The complementarity and interchangeability of different (verbal and nonverbal) etiquette signs reveals their important properties. The main properties of the sign are: compactness, intentionality, systemacy and selectivity.

The article states that any sign etiquette situation is associated with the ritual. The degree of obligation of ritual performance depends on the rules adopted in specific areas of communication. Breaking the rules of ceremony is much more social disapproval than breach of etiquette in everyday life.
Key words: etiquette sign, the signifier and the signified, verbal/ non-verbal etiquette formula, denotative/ connotative/ expressive meanings, ritual.

Результатом тривалого процесу становлення взаємин між людьми є сформовані норми

спілкування та правила поведінки в суспільстві. Глобалізація комунікативного процесу сприяє поширенню та обміну етикетних норм спілкування між різними культурами. Культурні відносини мають будуватися у взаємоповазі до прийнятих у кожній окремій національній культурі стійких етикетних моделей. Ці моделі реалізуються у вигляді мовленнєвих етикетних кліше, а також невербальних етикетних формулах. Етикет є складним системним утворенням і потребує поліаспектного вивчення. Тим більше цікаво його вивчати як знакову систему, що є недостатньо дослідженим питанням сучасної філології. **Мета статті:** висвітлити особливості етикету як знакової системи, з'ясувати основні властивості та типи етикетних знаків.

Вивчаючи етикет, дослідники неодноразово акцентували увагу на його знаковій природі. Етикет розглядають як «особливу знакову систему» [Гольдін 1983, с. 4], яка складається з «мовних знаків і правил їх вживання, прийнятих в конкретному суспільстві в конкретний час з метою здійснення мовленнєвого контакту між співрозмовниками» [Балакай 2002, с. 10-11]. Отже, дослідники одностайні стосовно того, що етикет «має свій словник (набір символів) і граматику (правила поєднання знаків і побудови текстів) [Байбурін, Топорков 1990, с. 6]. Як відомо, одиницею семіотичної системи є знак, тобто «матеріально виражена заміна предметів, явищ, понять в процесі обміну інформацією в колективі» [Лотман 1973, с. 3]. Знак являє собою єдність двох частин: матеріальної та інформаційної [Крейдлін 2009, с. 20]. Виходить, етикетний знак, як одиниця знакової системи також є двобічним і являє собою єдність позначувального і позначуваного. Окрім того, етикетним формулам властива приналежність «до двох семіотичних систем: системи мови і – в сукупності з невербальними знаками – системи національного (соціально-корпоративного) етикету» [Балакай 2002, с. 10-11].

Етикетні знаки (вербальні і паралінгвістичні) є матеріальними об'єктами, оскільки вони або складаються зі слів і словосполучень, або доступні органам чуттів. В свою чергу матеріальний об'єкт стає знаком тільки в контексті знакової ситуації. Знакову ситуацію або знаковий процес можна розпізнати за його структурою, яка включає такі компоненти як: знаковий засіб, значення (те, на що вказує знак), інтерпретатора (хто сприймає знак), інтерпретанту (дії, поведінки, реакції того, хто сприймає знак). Саме у такій ситуації об'єкт функціонує як знак чогось іншого (предмета, властивості, відносин) і за умови того, що співрозмовники проінформовані про значення знаків, вони починають активно функціонувати у межах конкретної знакової ситуації. Виходячи з цього, можна стверджувати, що головною функцією етикетних знаків є обмін етикетною інформацію. Форми етикетних знаків зручні для передачі і сприйняття інформації, а їх змістом можуть бути ідеї, поняття, почуття. Обмін формами знаків означає обмін їх змістом [Крейдлін 2009, с. 55]. Наприклад, *кивок голови* (форма) означає «згоду», «схвалення», а етикетне кліше *I'm so grateful to you* є виявленням вдячності до співрозмовника.

Одна й та сама форма етикетного знаку може втілювати різний зміст залежно від контексту [Nöth 1995, с.102]. Наприклад, уживання мовленнєвого кліше *make yourself at home* у контексті *"Ow.My feet are killing me", she remarked. "**Make yourself at home**", he said. "Take your shoes off. Put your feet up. Go on, **make yourself comfortable**"* (Krohn, Alan. "The mind's eye: a novel", с. 109) свідчить про виключно етикетний намір – допомогти гостю почуватися комфортно та зручно. Проте ця формула може втратити свій початковий етикетний зміст, якщо мета комуніканта полягає у вираженні невдоволення, зауваження, сарказму: "*She saw that Dermot had made himself at home and was slumped on the black leather sofa, eating peanuts and watching "Question Time". Storm glanced at him. "**Make yourself at home, why don't you?" she said sarcastically.** "Hope you don't mind*," *he said"* (Price, Katie. "Make my wish come true", p. 178). Як бачимо, зміст етикетного знака втрачається, залишається лише його форма.

За однією формою знака може стояти декілька варіантів змісту, що спричиняє різне тлумачення адресатом вербального або паралінгвістичного повідомлення. Інтерпретація змісту залежить від мети, настрою або особистих якостей адресата. Наприклад, *«Д'Артаньян*

каждую ***улыбку*** *воспринимал* ***как оскорбление****, а каждый* ***взгляд как вызов****»* (А. Дюма «Три мушкетера», с. 16). У такій ситуації посмішка, навіть як етикетний прояв у комунікації, сприймається негативно. Навпаки, якщо адресат налаштований позитивно щодо здійснення конкретної етикетної дії, то найневідповідніша форма не зможе завадити етикетній ситуації відбутися, а адресанту досягти мети: «*Петр Степанович не то чтобы попросил извинения, а отделался какою-то* ***грубою шуткой****, которую в другой раз можно было бы* ***принять за новое оскорбление****, но в настоящем случае* ***приняли за раскаяние****»* (Ф. М. Достоевский «Бесы») [Дементьев 2010, с. 201].

І мовленнєві формули, і паралінгвістичні мають свої певні значення: предметне, смислове та експресивне, які за Ч. Моррісом [Морріс 1983] становлять зміст знака. ***Предметне значення*** етикетних знаків (денотат) – це реальний / абстрактний предмет або властивість предмету, явище, процес, на який знак вказує. Кожну національну культуру, в тому числі етикет, можна розглядати як особливу систему певних предметних значень, незнання яких приводить до неправильної інтерпретації поданої інформації. Наприклад, у європейській культурі *показати комусь язик* є неприпустимим жестом, порушенням елементарних норм етикету, оскільки його предметним значенням є «неповага до адресата». Предметним аспектом змісту цього ж знаку у Тибеті – демонстрація доброзичливого ставлення до адресата («Я проти тебе нічого не маю. Будь спокійний. Все добре») [Крейдлін 2002, с. 139]. Отже, предметне значення етикетних формул є культурообумовленим.

Смислове значення (смисл, конотат) вкладається у знак тим, хто його створює і відтворює, а декодується реципієнтом. Смисловий аспект змісту знака також містить в собі інформацію про предметне значення, яке він несе. Наприклад, предметним значенням формули *Get well soon!* є «побажання». Адресант вкладає смисл «бажаю здоров'я», а інтерпретатор розуміє її і як побажання здоров'я, і як прихильність співрозмовника до себе, його турботу: *"The only sad note of the afternoon was the heart attack suffered by our chairman, Ken Mentle, just after the final whistle. I am pleased to report that Ken's attack was not major and that he is well on the way to recovery. I am sure we all wish him the best of luck.* ***Get well soon****, son."* (Grist, Mervin. "Life at the tip: Les Bence on the game", с. 145].

Змістове наповнення етикетного знака обумовлюється як його культурною приналежністю, так і специфікою комунікативної ситуації. Обставини спілкування впливають на смисловий компонент знака. Зміст при цьому, хоча і виражений прямо, все ж варіюється залежно від смислу. У такому випадку спостерігаємо уживання додаткових засобів кодування, наприклад, суперсегментних: *"Jo couldn't bear to be on the phone any longer. "****Thanks*** *for letting me know, Ames,* ***I appreciate it****,"Jo* ***said as politely as she could****…"* (Fox, Ilana. "The making of Mia", с. 19). Ввічливішим інтонаційним оформленням етикетної формули (замість очікуваного нейтрального) досягається зростання швидкості транспортування смислу знаку та його глибини.

Експресивне значення знака визначають емоції і почуття, які висловлює людина, використовуючи той чи той знак в конкретному контексті. Суперсегментні засоби кодування і в цьому випадку допомагають в оформленні змісту знака. Залежно від контексту, його експресивний аспект варіюється і актуалізується за допомогою тону, інтонації, гучності вимови.*"Your winning the lottery's having a sort of trickle-down effect on us, and since he probably won't tell you, I thought I would.* ***We're really glad you're here."*** *"****Thank you," Julia said, genuinely touched.*** *"Gregory'll be happy to hear that."* (Little, Bentley. "The town", с. 161). У наведеному фрагменті реалізується звичне експресивне значення формули *Thank you* – «тепле почуття вдячності». Проте одна і та сама мовленнєва формула може змінювати своє експресивне значення зі зміною тона: роздратованого, розчарованого, беземоційного. *"The doctor felt like she'd handled the situation incorrectly and wanted to make amends. …- No, I can find one on my own.* ***Thank you****, Dr.Washington, Monet* ***said frostily.*** *…- I'm nurse, I know doctors too"* (Larks, Michelle. "Faith", с. 60). Етикетна формула вдячності *Thank you* змінює своє експресивне значення, оскільки адресант вимовив її холодним тоном в ситуації образи чи

невиправданих очікувань.

Культурна специфіка етикетних формул виявляється також у відповідності предметних значень знаків їх експонентам. Наприклад, предметними аспектами змісту розповідних речень є «вітання», «прощання», «подяка», «вибачення», «побажання», «співчуття» тощо. Так, предметним значенням етикетних формул *you're looking very beautiful tonight* та *you're looking very handsome yourself* є комплімент: "***You're looking very beautiful tonight***". *The unexpected compliment startled her. "Thank you.* ***You're looking very handsome yourself***". (Browning, Amanda. "The stolen heart", с. 181). Етикетні знаки, експонентами яких є спонукальні пропозиції, зазвичай втілюють «бажання», «прагнення» тощо:*"He raised his hand and said, "**Quiet**." They stopped talking. "**Absolute silence, please**"*. (Jan Costin Wagner. "The Winter of the Lions", с. 250). Предметним аспектом змісту таких спонукальних конструкцій (*Quiet, Absolute silence*) є «наказ». Тому зміст знака мотивує категоричність висловлювання.

Вербальні етикетні знаки у формі питальних речень уживаються у ситуаціях, коли виникає необхідність отримати певну інформацію і разом з цим виявити певне ставлення до адресата:*"I heard him ask the infrequent passerby, "What time is it?* ***Could you tell me the time, please?****" Someone in the street answered, "It's twenty past eleven"* (Kristof, Agota. "The proof", с. 267). Предметним значенням етикетного кліше *could you tell me* (питальне речення) є ввічливе прохання, що демонструє повагу до співрозмовника. Той факт, що англомовна культура спілкування орієнтована на імплікацію прохання у формі питального речення, свідчить про більшу актуальність опосередкованого (непрямого) подання інформації, збереження дистанції між співрозмовниками як необхідної умови типової реалізації категорії ввічливості. У наведеному прикладі дистанція природно спостерігається, адже комуніканти – незнайомі один одному перехожі. Проте та сама питальна форма буде зберігатися між співрозмовниками і в випадку їх близького знайомства: *"Mum and Granny stood outside, asking her "What are you doing?"…Shannon opened the door and said, "***Could you wait** *in there for me,* ***please?****"… Mum looked at her puzzled… "You'll soon find out Mum!* ***Could you please help me*** *take it down…?"* (McNeil, Ewan. "Grandad shine stars", с.150).

В україномовній та російськомовній культурах перевагу віддають спонукальній пропозиції як в випадку близькості між комунікантами: *«Маленький Голубин, зная, чем можно утешить Счастливчика, преисполненный жалостью к своему другу, шепчет, наклоняя к нему личико с обворожительной улыбкой: - У тебя есть часы, Счастливчик?* ***Скажи, который час****, я хочу знать, много ли осталось времени до конца урока»* (Л. Чарская «Счастливчик», с. 198), так і у випадку суттєвої дистанції між ними: *«Я без часов и без телефона. На улице темнело, но в конце июля темнеет рано. Я вылетел на улицу. Вот идет прохожий: –* ***Скажите, который час!*** *– Начало десятого. Не поблагодарив, я бросился к Таврическому. Успею»* (А. Прусаков «Я – утопленник», с. 389). Проте якщо адресанту необхідно продемонструвати шанобливе ставлення до адресата, вибір форми зміниться і категорія ввічливості буде актуалізуватися в питанні: *«Юноша решил, что это никакой не бродяга, а просто бедный старик, доживающий свой век на грошовое пособие. –* ***Вы не подскажете, который сейчас час?*** *– спросил Ансельм очень учтивым тоном»* (Черный А. «Разнообразное», с. 28).

На зміст етикетного знаку також впливає уживаність. «Мозок комуніканта-адресата перестає аналізувати змістовий бік сказаного, реагуючи перш за все на план вираження» [Сайфєєва 2015, с. 71]. Висока частотність уживання може змінювати значення знака. Наприклад, етикетна формула *Доброго дня!*, яка вживається при зустрічі, втрачає початкове предметне значення «побажання», адже адресант прагне не стільки продемонструвати своє доброзичливе ставлення, скільки має намір просто привітати адресата. Крім того, ця формула може уживатися по відношенню до людини, яка не викликає симпатії у адресанта, а отже він не має на меті вкласти у формулу смисл щирого побажання удачі протягом дня. У свою чергу адресат сприймає цей етикетний знак, реагуючи на вимовлений комплекс звуків,

просто як на «штамп, формулу, на яку, за традицією, прийнято відповідати» [Сайфєєва 2015, с. 70]. Етикетна формула *Have a nice day!* сьогодні вже не сприймається як конкретне побажання гарного дня, а вживається як формула прощання, яка не потребує від адресата відповіді.

Серед основних типів етикетних знаків – вербальні та невербальні. Трансляція етикетних знаків здійснюється через сенсорний канал зв'язку між комунікантами, який «наповнюють семіотічні вмістилища» [Серякова 2012, с. 69], такі як жест, погляд, посмішка, вираз обличчя, голос, поза, дотик. Сенсорний канал сприйняття знаків визначає фізична природа плану вираження знака. За типом модальності розрізняють оптичні (релевантними є жестикуляція, міміка, проксемика), слухові (важливі інтонація, тон, гучність висловлювання) і тактильні (сила дотику, рукостискання, поцілунок) знаки [Danesi 2004, с. 19].

У ситуації знайомства, наприклад, вербальні знаки (проголошені імена комунікантів та репліка у відповідь), які сприймаються на слух і є слуховими знаками, супроводжуються невербальними знаками (*held out a gloved hand, shook hands firmly*), що сприймаються на зір і дотик та є оптичними і тактильними етикетними знаками відповідно: *"Although he made no apparent attempt to meet them, Erika and Omi found themselves facing him. "**Gnädig Frau,**" Omi **held out a gloved hand** in a stately, aristocratic manner."**Von Ritter**," she announced herself. "**My granddaughter, Erika Nordern**". "**Ah, a pleasure**." The Minister **shook hands firmly** with Erika"* (Carter, P. "Bury the dead", с. 131). Основна перевага етикетного знаку полягає в його здатності репрезентувати глибокий смисл в компактній формі. Декодування смислу висловлювання завжди є прерогативою інтерпретуючого адресата, реакція якого може абсолютно відрізнятися від очікуваної адресантом. Проте етикетні дії важливі не тільки тим, що несуть інформацію, а й тим, що висловлюють ставлення до співрозмовника. За простими діями ховається важливий, глибокий зміст.

Отже, знак вживається для збереження і передачі інформації. В наступному прикладі *«'**Сколько лет, сколько зим'!**сказала она, **подавая Старцеву руку**, и **было видно**, что **у нее тревожно билось сердце**»* (А. П. Чехов «Ионыч») [Песчанская 2014, с. 34] бачимо, що і вербальна, і невербальна етикетні формули висловлюють позитивне ставлення до співрозмовника та виражають щиру радість від зустрічі.

Більшість етикетних знаків є інтенціональними. Адресант, застосовуючи той чи інший знак, очікує, що впливає на адресата певним чином: повідомляє про щось, стимулює реакцію на висловлювання. Мовець свідомо обирає такий знак, який повніше реалізує його наміри і забезпечить ефективний вплив на реципієнта. У східній культурі, наприклад, етикет бенкету при дворі монгольського хана точно відтворював картину соціальної диференціації учасників бенкету [Гольдін 1983, с. 6]: розміщення гостей ближче до хана демонструвало впливовість людини і, навпаки, віддаленість від хана – нижче суспільне положення. Аналізуючи етикетні правила, Т. В. Цив'ян [Цив'ян 1965, с. 147] справедливо відзначає, що аранжування ситуації визначається видом події («званий обід») та диференційними ознаками її учасників (соціальний статус, вагомість тощо). У такому разі мова фактів транспортується на мову етикету, а отже на рівень знаку. Отже, місце, призначене людині, маркує ставлення до неї. Інтенціональність етикетних знаків зберігається і в системах сучасних культур. Наведемо приклад з інтерв'ю Д. Трампа журналісту CNN Д. Кінгу: *Trump: We are doing it [Miss USA show broadcasting] from Los Angeles. We have fantastic judges and it's going to be a great evening. You want to come? King: I will come. Trump: All right. **You come as my guest, so you'll sit next to me**"* (CNN_King. Rosie/Donald Feud).

Проте знаки, відтворені мимоволі, є неінтенціональними. Невдоволений вираз обличчя людини в ситуаціях знайомства або привітання є більш інформативним, ніж вербальні формули та інші інтенціональні знаки: *«**Good afternoon**, Mr.Tower», she said, folding her arms across her chest and stepping directly into his path. «**Nice to see you out and about**». Tower **made a sour face.** «Yeah… I'm here to see my wife»* (J. A. Jance "Cold Betrayal: An Ali Reynolds Novel", p. 207]. Неінтенціональний знак *a sour face* означає, що зустріч для одного з учаників

ситуації є неприємною і він не має наміру залучатися до етикетної бесіди.

Будь-яка етикетна знакова ситуація пов'язана з ритуалом. Погоджуємося із думкою І. М. Борисової [Борисова 2001, с. 75], яка вважає етикетну комунікацію соціально-ритуалізованною. Наприклад, при першій зустрічі відбувається один з найважливіших етикетних ритуалів – знайомство: встановлюється контакт, визначається ступінь близькості, задається тон і стиль спілкування. Члени культурної спільноти досконало знають як має відбуватися той чи той ритуал, тому роблять це легко, автоматично, не відхиляючись від порядку виконання необхідних дій. Хоча ступінь жорсткості, обов'язковості виконання конкретних правил на думку дослідників [Байбурін, Топорков 1990, с. 8] залежить від стилістики поведінки прийнятої у конкретних сферах спілкування.

У буденному житті порушення етикету хоча і не схвалюються, але майже не мають негативних наслідків. Проте порушення правил церемоніалу виявляється соціально несхвальним [Байбурін, Топорков 1990, с. 9]. Наприклад, офіційні представники організацій або держав особливе значення надають виконанню етикетних ритуалів. Кожна церемоніальна дія (зустріч, рукостискання, розсадження за круглим столом, надання слова) набуває етикетного значення, яке має демонструвати рівність всіх учасників комунікації: *"All visitors entered a certain door, and passed – as they* ***came in a single file*** *to the President, to whom a marshal called out names.* ***The President shook hands with everyone, saying****, at least,* ***"How do you do?" if not having occasion for a few words more"*** (Princess Felix Salm~Salm. "An American Princess in the Civil War", с. 47). В даній церемоніальній дії застосовуються як невербальні ритуальні знаки (*come in a single file*, *shake hands*), так і вербальні ритуальні знаки (*How do you do?, a few words more*). Хоча інтерпретативна діяльність комунікантів при сприйнятті ритуальних висловлювань часто ослаблена: комунікативний досвід дозволяє завжди слухати ритуальну частину діалогу без особливої уваги: звичний словесний ритуал зустрічі майже не містить важливої інформації [Горєлов, Сєдов 1997, с. 97].

Ще одна важлива властивість етикетних знаків – їх комбінаторність [Байбурін, Топорков 1990]. Найбільш тісний зв'язок існує між знаками мовленнєвого і немовленнєвого етикету, які можуть комбінуватися по-різному. «Такий зв'язок є цілком природнім, адже знаки мовленнєвого і немовленнєвого етикету передають однорідний зміст, вони однаково інформують про відносини партнерів по спілкуванню, про межі колективу і розподіл [соціальних] ролей» [Гольдін 1983, с. 29]. Такий знак як доброзичлива усмішка комбінується з іншими вербальними і невербальними знаками, наприклад, в ситуаціях, де потрібно продемонструвати прихильність. Іноді посмішкою можна замінити вербальне висловлювання: *«По тротуару пробежала стайка подростков в коротких шумных плащах, крайняя девчушка задела Лидочку влажным плечом и,* ***вместо того, чтобы извиниться, широко улыбнулась****»* (М. Степнова. «Женщины Лазаря», с. 523).

Отже, взаємодоповненість та взаємозамінність різних (вербальних і невербальних) етикетних знаків виявляється їх важливими властивостями. Сукупність етикетних знаків виявляє системність. Системний характер етикету підтверджується тим, що «відсутність передбачуваного етикетного знаку в типовій ситуації сприймається не менш, а часом і більш напружено, ніж його наявність» [Байбурін, Топорков 1990, с. 7]. Цю позицію підтримує В. В. Дементьєв: «наявність знаку знаходиться в жорсткій опозиції до його відсутності; відсутність знака є значущою і тлумачиться однозначно» [Дементьєв 2010, с. 201]. Відсутність етикетного знаку (або «нульовий знак» [Гольдін 1983, с. 19]) виявляється в ситуаціях, коли з певних причин порушуються усталені норми соціальної поведінки: людина не привіталася або пішла не попрощавшись. Такий «нульовий знак» найчастіше матиме негативну оцінку оточуючих, які не бажають бути проігнорованими, буде сприйматися як грубість і може бути джерелом конфлікту або глибокої образи: *"Fiona was sitting there, still stunned, when Kathryn came back into the room. "****Don't tell me Philip left without saying goodbye?****" She* ***sounded both puzzled and hurt.*** *Fiona had no idea why she spoke up to smooth over Philip's rudeness, but she did "He… he asked me to say goodbye to you for him."* (Lee M.

“The Wedding-Night Affair”, с. 42).

Етикетному знаку притаманна селективність. Загальної формули вибору знаку не існує. Прийняті в суспільстві системи оцінок і правил задають лише «загальний напрямок вибору, стратегію дій, а конкретне рішення людина щоразу приймає сама» [Гольдін 1983, с. 11]. Вибір конкретного етикетного знаку в першу чергу обумовлений особливостями ситуації, причому набір таких ситуацій обмежений і може бути заданий списком (зустріч, прощання, застілля, привітання гостя тощо). «Знаки етикету не виражають понять, не називають ситуацій» [Байбурін, Топорков 1990, с. 8], а лише передають стереотипні уявлення про ситуацію. Слід також зосередити увагу на парадигматичній і синтагматичній упорядкованості етикетних знаків. Серед одиниць системи комунікант обирає один конкретний знак, який маркує ту чи ту ситуацію, а вибір конкретного знака узгоджується із етикетними жестами: *(протягнути* руку, помахати рукою, легко вклонитися, кивнути, підморгнути), а також стимулює уживання конкретних формул-відповідей на привітання: *Здрастуйте! Здоров був! Все добре! Все чудово! Непогано*. Ланцюжок етикетних дій в ситуації вітання продемонструє таких уривок: *«З кабіни водія зістрибнув комбат*. ***Посміхнувшись*** *Ігорю, він* ***скинув рукавичку і простягнув руку***. *–* ***Привіт****, Алушта! Мерзнеш? –* ***Привіт****, Вовк. – Ігор* ***потиснув руку***. *…* ***Обидва засміялися****»* (Р. Горовий. «Казки на ніч», с. 199).

Висновки та узагальнення. Етикет – складна знакова система. Етикетний знак, як її одиниця, являє собою матеріальну формулу, що виступає в якості представника іншого об'єкта (ввічливості, ставлення) і використовується для передачі певної інформації адресату, який її декодує. Знак уживається для збереження і передачі інформації, а функціонує в знаковій ситуації, за умов достатньої культурної компетенції комунікантів. Успішність інтерпретації знаку залежить від мети, настрою або особистих якостей адресата.

Зміст етикетного знака становлять предметне, смислове та експресивне значення. Предметний аспект значення змісту етикетних формул є культурообумовленим. Одна форма в різних культурах виражає різне або протилежне, що стає очевидним в процесі міжкультурної комунікації. Варіювання змісту знака залежить як від культурної приналежності, так і від обставин або контексту спілкування, що впливає на смисловий компонент знака. Експресивне значення знака визначають емоції людини, коли вона використовує той чи той знак в конкретному контексті. Суперсегментні засоби кодування в цьому випадку допомагають в оформленні змісту знака. На зміст етикетного знаку також впливає уживаність. Висока частотність уживання знака приводить до зміни значення або втрати певного значення.

Серед типів етикетних знаків виділяють вербальні і невербальні. За типом модальності розрізняють оптичні, слухові, тактильні знаки. Взаємодоповненість та взаємозамінність різних (вербальних і невербальних) етикетних знаків виявляється їх важливими властивостями. Основними властивостями знака визначено: компактність, інтенціональність, комбінаторність, системність та селективність. Будь-яка етикетна знакова ситуація пов’язана з ритуалом, ступінь обов'язковості виконання якого залежить від правил прийнятих у конкретних сферах спілкування. Порушення правил церемоніалу виявляється соціально значно несхвальним, ніж порушення етикету в повсякденному житті.

Література

Байбурин А. К., *Топорков* А. Л. У истоков этикета : Этнографические очерки. – Л. : Наука, 1990. – 166 с.

Балакай А. Г. Русский речевой этикет и принципы его лексикографического описания : автореф. дис., канд.филол. наук. – Орел, 2002.

Борисова И. Н. Русский разговорный диалог: структура и динамика. – Екатеринбург, 2001. – 408 с.

Гольдин В. Е. Речь и этикет. – М.: Просвещение, 1983.- 109 с.

Горелов И. Н., *Седов* К. Ф. Основы психолингвистики : Учебное пособие . — М. : Лабиринт, 1997. – 224 с.

Дементьев В. В. Теория речевых жанров. – М. : Знак, 2010. – 600 с. – (Коммуникативные стратегии культуры).

Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика : Язык тела и естественный язык. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.

Крейдлин Г. Е. Семиотика, или Азбука общения : учеб. пособие / Г. Е. Крейдлин, М. А. Кронгауз. – М. : Флинта: Наука, 2009. – 5-е изд. – 240 с.

Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики. – Таллин : Изд-во «Ээсти Раамат», 1973. – 92 с.
Моррис Ч. Основания теории знаков // Семиотика. – М., 1983. – С. 37-89.
Песчанская Е. В. Невербальная семиотика этикетных жестов в прозе А. П. Чехова // В мире науки и искусства : вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : сб. ст. по матер. XXXIX междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск : СибАК, 2014. – С.30-36.
Сайфеева К. М. Этикетные формулы : десемантизация и новые смыслы / К. М. Сайфеева // Русская речь. – 2015. – № 3. – С. 68-75.
Серякова И. И. Невербальный знак коммуникации в англоязычных дискурсивних текстах / И. И. Серякова – К. : Изд.центр КНЛУ, 2012. – 280 с.
Цивьян Т. В. К некоторым вопросам построения языка этикета // Труды по знаковым системам. – Тарту : Изд-во Тартуского университета, 1965. – С. 144-149.
Danesi M. Messages, Signs, and Meanings : A Basic Textbook in Semiotics and Communication. – Canadian Scholars' Press, 2004. – 393 с.
Nöth W. Handbook of Semiotics. – Indiana University Press, 1995. – 576 с.

УДК: 811.111'253:659.1

ДОРДА В. О., ГОЛОБОРОДЬКО Ю. К.
(*Сумський державний університет*)

ПЕРЕДАЧА ФОНОСТИЛІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядаються основні способи передачі фоностилістичних прийомів рекламних текстів у перекладі. Автори концентрують свою увагу на вдалих варіантах перекладу, аналізують помилки та пропонують свої варіанти. Підкреслюється важливість якості перекладу зазначеної категорії текстів на сучасному економічному та соціальному просторі.
Ключові слова: фоностилістика, рекламні тексти, мовні засоби, стилістичні прийоми.

Дорда В. А., Голобородько Ю. К. Передача фоностилистических приемов при переводе современных рекламных текстов. В статье рассматриваются основные способы передачи фоностилистических приемов рекламных текстов переводе. Авторы концентрируют внимание на удачных вариантах перевода, анализируют ошибки и предлагают свои варианты. Подчеркивается важность качества перевода данной категории текстов на современном экономическом и социальном пространстве.
Ключевые слова: фоностилистика, рекламные тексты, языковые средства, стилистические приемы.

Dorda V. O., Holoborod'ko Y. K. Conveying Phonostylistic Devices in the Translation of Contemporary English Advertising Texts. Advertising is an inevitable part of our everyday life. It has social, cultural and economic effects. Plenty of studies have already been conducted in an attempt to measure these effects. The linguistic aspects of advertising are also researched widely but often not taken into account in the process of translation. This article addresses the basic ways to convey commercial adverting phonostylistic devices in translation. Advertisements have gone as far as affecting the language is used in different cultures leading to cognitive efforts from the consumers, as well as changing ones' perception of the reality. The authors focus their attention on felicitous versions of translation, analyse the mistakes and offer their own alternatives to existing translations. The translation quality of the mentioned texts is highlighted in terms of economic and social aspects. Advertisement is definitely one of crucial pedagogical instruments in translators' training. It allows the learner to delve more profoundly on what the ad was trying to communicate and to compare the versions instead of just merely observing them. Three basic translation strategies are concluded to be applied during advertising translation. They are complete transfer, when the target is conveyed in its source text version; substitution, when the translation method shifts form literal to idiomatic; invention, when a completely new text is created. The current literature on this topic has shown that there is still a need for systematic, well-defined, descriptive studies into the translation of advertisements. Changes in translation strategies are often the result of external factors over which the translator often has no control and the focus is no longer on good or bad ad translation, but more on the motivation behind why different strategies are employed. This paper may be quite useful not only for translators, but also for educators and students who deal with translation training.
Key words: phonostylistics, advertising text, linguistic means, stylistic devices.

Мета. Стаття присвячена дослідженню однієї з актуальних проблем мовознавства, оскільки, по-перше, реклама відіграє важливу роль у сучасному розвитку ринкової економіки, є основою маркетингової діяльності, рушійною силою для здійснення перетворень у багатьох галузях суспільних відносин, і, по-друге, фоностилістичні прийоми, які знаходять своє використання при створенні оригінальних англомовних рекламних текстів та застосовуються в процесі їх перекладу українською мовою, значно підсилюють виразність рекламного матеріалу та його дієвий вплив на реципієнтів [Мороз 2013, с. 142].

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю оптимізації перекладу англомовних рекламних текстів вітчизняними перекладачами за рахунок підвищення ступеня

перцепції рекламного матеріалу та ефективності впливу реклами на потенційних споживачів рекламованих товарів та послуг, що може бути забезпечено застосуванням фоностилістичних прийомів при перекладі сучасних англомовних рекламних текстів українською мовою. **Об'єктом** дослідження є особливості перекладу сучасних англомовних рекламних текстів. **Предмет** дослідження – застосування фоностилістичних прийомів при перекладі сучасних англомовних рекламних текстів.

Для того, щоб рекламний текст запам'ятався потенційним покупцям, він повинен бути яскравим, коротким та оригінальним, слова повинні бути простими та звучними. Для досягнення потрібного ефекту творці рекламних текстів вдаються до різноманітних мовних засобів та прийомів. Як наслідок, рекламний текст має ряд лексичних, синтаксичних, стилістичних, а також фонетичних особливостей [Пирогова 2000, с. 38].

Звукове оформлення тексту є надзвичайно важливим компонентом його успіху у реципієнта, адже реклама, яка діє на акустичному (слуховому) рівні є найбільш ефективною, оскільки сприйняття усного мовлення потребує набагато менше зусиль з боку реципієнта [Бернет 2003, с. 146]. Саме тому сполучення таких елементів, як звуки, темп, ритм є надзвичайно важливим. Підтвердженням цього є аналіз англомовного рекламного матеріалу, який дає основу стверджувати, що значну роль в оформленні рекламного тексту відіграють саме фоностилістичні виразні засоби, які надають йому емоційність та виразність. Засоби, які відносяться до фонетичної стилістики, не відрізняються від розмовної мови і не є рекламними нововведеннями, проте вони надають рекламі ритміку, сприяють тому, що реклама «утримується в пам'яті» людей і, як наслідок, є надзвичайно ефективною.

На фонетичному рівні творці рекламних текстів частіше за все застосовують різноманітні повтори. До них відносяться алітерація, асонанс, консонанс, повтор звукосполучень та рима, що надають висловлюванню емоційності та мелодійності. Також досить популярними є ономатопія та звуковий символізм. Ритм, у свою чергу, сприяє виразності та емоційній спрямованості [Пирогова 2000, с. 42].

Переклад рекламного тексту, порівняно із перекладом художньої літератури, при якому перекладач зобов'язаний передати художньо-естетичні достоїнства оригіналу, трохи відрізняється за формою, мовними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною спрямованістю. У процесі перекладу таких текстів перекладачеві доводиться вирішувати як суто мовні, лінгвістичні проблеми, обумовлені розходженнями в семантичній структурі й особливостях використання двох мов у процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичної адаптації тексту [Кобякова 2014, с. 172].

Перекладачеві нерідко доводиться шукати особливі засоби для передачі смислових і стилістичних складових оригіналу. У такому разі досягається прагматична еквівалентність між оригіналом і перекладом, що й визначає комунікативний ефект реклами. Дуже важливим показником якості перекладу є досягнення високого рівня перцепції, що дозволяє донести до свідомості реципієнтів максимальну кількість змістовного наповнення та емоційного забарвлення рекламного тексту. Переклад текстів реклами може визначатися як близький до «адекватного» [Мороз 2013, с. 143]. Такий тип перекладу викликаний його практичною необхідністю. Даний підхід вимагає гарного знання перекладачем предмета, про який мова йде в оригіналі, що хотів сказати автор рекламного тексту, тобто комунікативний намір рекламного тексту.

Тематичний аналіз реклами показує, що до числа найбільш часто рекламованих товарів відносяться предмети косметики й парфумерії, продукти харчування й лікарські препарати, побутова техніка, одяг, автомобілі [Мороз 2013, с. 141]. Можна сказати, що цей концептуальний набір універсальний для рекламного ринку будь-якої країни. Разом з тим, незважаючи на загальний процес глобалізації рекламного ринку, тематична структура реклами культурно-специфічна: зміст реклами в кожній окремій країні характеризується рядом помітних розходжень, що відбивають особливості суспільного розвитку саме в даному культурно-лінгвістичному ареалі [Dyer 1995, с. 18].

Однією з ілюстрацій цього положення може служити поступове витіснення з ринку західних країн реклами алкоголю й тютюнових виробів як шкідливої для здоров'я продукції [Мороз 2013, с.143]. В Україні існує безліч закордонних рекламодавців. І у багатьох постає проблема перекладу довгої початкової фрази та її адаптація в українській мові. Це означає, що зміст фрази, яка англійською виражається через зміни формальних характеристик слів, українською передається через сполучення змісту декількох слів.

При перекладі рекламних текстів, як ні в яких інших випадках застосування практичної перекладацької праці, доречним є абсолютно «революційний» у розумінні творчості, підхід з боку перекладача до «переформатування» вихідного лексичного матеріалу у плані потенційної можливості тотальної видозміни тексту під час його перекладу, навіть, якщо виникає така потреба, повної заміни оригінального тексту тим, який створив перекладач, керуючись певними мотивами щодо необхідності забезпечення якості та сили впливу реклами на потенційну споживацьку аудиторію.

Якість перекладу рекламного тексту та, як результат, ефективність впливу реклами на потенційних споживачів рекламованих товарів або послуг залежить від вдалого поєднання грамотного та оптимально підібраного його лексичного та синтаксичного складу, змістовного вираження, яскравості емоційного забарвлення [Бернет 2003, с. 31]. Саме фоностилістичні прийоми, які несуть безпосередню «відповідальність» за дієву емоційну насиченість рекламного тексту та слугують кращому і тривалішому запам'ятовуванню слухачами реклами провідних її положень, основною мірою забезпечують інтенсивність впливу рекламного тексту на споживацьку аудиторію маркетингового середовища та подальшу прогнозовану купівельну активність покупців по відношенню до рекламованих товарів і послуг.

Аналіз досліджуваного матеріалу дав нам змогу виявити, що більшість англомовних рекламних текстів, представлених на сучасному ринку товарів та послуг, було переведено українською мовою з використанням алітерації та асонансу як основних фоностилістичних прийомів, широко застосовуваних при створенні та перекладі рекламних текстів. Наведемо декілька прикладів використання фоностилістичних прийомів «алітерація» та «асонанс» при перекладі англомовних рекламних текстів українською мовою:

– *«Impossible is nothing» / «Неможливе можливо»* (реклама «Adidas») – повторення приголосного звуку /ж/ надає стверджувальної інтонації, а голосного /о/ – ритмічності та виразності. У даному прикладі також використаний ритм завдяки повторенню наголошеного передостаннього складу. В англомовному рекламному тексті використано прийом асонансу. Автор даного перекладу не тільки використав аналогічний наявному в оригінальному рекламному тексті фоностилістичний прийом, але і доповнив його іншими, підсиливши виразність тексту і зробивши переклад довершеним;

– *«Let's Eat Out» / «Поїдемо поїмо»* (реклама «Макдрайв») – при перекладі рекламного тексту використано асонанс (повторення звуку /йі/, що вдало допомагає передати рух), в англомовному рекламному тексті застосовано алітерацію (повторення звуку /t/);

– *«Thinking of you!» / «Зроблено з розумом!»* (реклама «Electrolux») – при перекладі застосовано алітерацію (повторення приголосних /з/ та /р/, що підсилює переконливість рекламного тексту) та асонанс (повторення наголошеного голосного /о/, що підсилює вплив реклами на свідомість реципієнта). Ритмічність, зумовлена застосуванням асонансу, надає рекламному тексту чіткості, сприяє його запам'ятовуванню. Лексичний склад рекламного тексту повністю змінено, і при перекладі його застосовані фоностилістичні прийоми, яких не було в англомовному вихідному рекламному матеріалі.

Цікаві також приклади збереження ономатопії в перекладі рекламних оголошень:

– *«Schhh! You know who?» / «Шшшш! Знаєте що?»* (реклама «Schweppes») – звук /ш/ передає шипіння пінного прохолодного напою в той момент, коли відкривається пляшка.

– *«It Gives You Wiiings» / «Red Bull дає тобі криилааа»*...(реклама «Red Bull») – штучне навмисне «розтягнення» звуку створює ефект вільного польоту, піднесеності почуттів, передають емоції щастя.

– *«They're grrreat!» / «Вони хрррусткі!»* – (реклама «Kellogg's Frosted Flakes») – призначення подовженого звуку /р/ – передати звук хрусту при вживанні пластівців, тобто специфічна характеристика привабливості харчового продукту для потенційних споживачів.

Дуже вдало, на нашу думку, був виконаний переклад наступного рекламного оголошення із застосуванням рими:

– *«Hungry? Grab a Snickers» / «Не гальмуй – снікерсуй»* (реклама Snickers») – рима останніх, наголошених, складів двох дієслів, які передають заохочення до активної дії, допомагають зробити рекламний текст справді закликом до придбання солодощів, спроможних забезпечити потенційного споживача енергією для активного життя. Фоностилістичний прийом «рима» було доцільно застосовано при перекладі англомовного рекламного тексту, при створенні якого даний фоностилістичний прийом не використовувався, що зробило рекламний текст більш яскравим, виразним, спонукаючим до придбання рекламованої продукції.

Варто зазначити, що останнім часом застосування фоностилістичних прийомів при здійсненні перекладів англомовних текстів сучасної світової реклами українською мовою відбувається не так активно, як це доцільно було б, на наш погляд, здійснювати. Іноді рекламні слогани взагалі залишають без перекладу на українську мову. Наведемо деякі приклади перекладу англомовних рекламних текстів, які вже існують у вітчизняному маркетинговому середовищі, та запропонуємо власне бачення варіативності здійснення перекладу українською мовою із застосуванням саме фоностилістичних прийомів.

– «*Power, Beauty and Soul»/ «Сила, Краса та Душа»* (реклама «Aston Martin») – з нашої точки зору, доцільніше було б здійснити переклад цього рекламного тексту з використанням фоностилістичного прийому «алітерація»: *«Сильніша, Красивіша. Має душу»*. Повторення звуку /ш/ у словах, що складають рекламний текст, дозволяє передати відчуття, викликані усвідомленням справжньої якості технічних характеристик та неабиякої зовнішньої привабливості автомобіля;

– «*Everything is Easier on a Mac» / «Все легше з Mac»* (реклама від "Apple") – на наш погляд, доцільним було б запропонувати наступний слоган у якості перекладу: *«Максимально просто – з Mac»*, в якому частина слова «максимально» є співзвучною назві товарної марки «Mac»;

– *«Once you go Mac. You'll never go back» / «Одного разу спробувавши Mac, ви ніколи не повернетеся назад»* (реклама від "Apple") – вважаємо за прийнятне запропонувати таке бачення перекладу: *«Спробуєш зробити з Мак – завжди робитимеш так»* (в обох прикладах застосовані фоностилістичні прийоми алітерації, асонансу, а у другому – додатково використано риму та ритм);

– *«Skittles...taste the rainbow Skittles» / «Skittles: спробуй веселку»* (реклама цукерок «Skittles») – вважаємо за доцільне запропонувати такий варіант перекладу: *«Skittles... весело з веселкою Skittles»*, з огляду на можливості використання алітерації та асонансу для підсилення емоційного впливу рекламного тексту.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Процес передачі фоностилістичних прийомів під час перекладу сучасних англомовних рекламних текстів відбувається із застосуванням трьох основних прийомів – відтворення, заміна, створення. Розуміння закономірностей створення україномовних перекладів рекламних текстів, виходячи з особливостей англомовних оригінальних зразків, в яких є наявним або відсутнє використання тих чи інших фоностилістичних прийомів, дозволяє вдосконалювати процес перекладу з метою отримання кращої та дієвішої рекламної продукції.

Дослідження особливостей перекладу сучасних англомовних рекламних текстів важливе не тільки через актуальність даного питання у сучасних ринкових умовах, коли

зростає роль дійсно активного їх впливу на реципієнтів з метою підвищення ефективності реклами товарів та послуг, але також з огляду на непересічну важливість реальності відображення бажаної інформації та особливих моментів дійсності при перекладі рекламних текстів. Окрім цього, подібні дослідження важливі й для розвитку рекламної науки та вдосконалення процесу створення рекламного тексту.

Література

Бернет Дж. Реклама : принципы и практика / Дж. Бернет, У. Уэллс, С. Мориарти. – М. : Питер, 2003. – 800 с.
Кобякова І. К. Лінгвостилістичні особливості рекламних слоганів // Перекладацькі інновації, м. Суми, 13–14 березня 2014 р. / редкол.: С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – 172 с.
Мороз Л. В. Особливості перекладу англомовних письмових рекламних текстів / Л. В. Мороз, Н. В. Кушнір, Л. М. Мороз // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 3. – С. 141-144.
Пирогова Ю. К. Рекламный текст, семиотика и лингвистика / Ю. К. Пирогова, П. Б. Паршин. – М. : Изд. Гребенникова, 2000. – 250 с.
50 кращих слоганів світової реклами [Электрон. ресурс]. – Режим доступу: http://prknukim.com.ua/index.php?newsid=19, вільний. – Назва з екрану.
Dyer G. Advertising as Communication / G. Dyer. – L. : Routledge, 1995. – 140 p.

УДК: 811.112.2’316.77’329.7

ЄГОРОВА О. І.
(*Сумський державний університет*)

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ МАЙДАН ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ)

У статті розглядаються ціннісні характеристики концепту МАЙДАН, актуалізовані в Інтернет-дискурсі ЗМІ Німеччини як такі, що сприяють формуванню «євроінтеграціного образу» громадянського суспільства України.
Ключові слова: концепт МАЙДАН, громадянське суспільство, ціннісні ознаки, дискурс ЗМІ Німеччини, євроінтеграція.

Егорова О. И. Ценностные аспекты феномена Майдан как института гражданского общества (на материале немецкоязычного медийного дискурса). В статье рассматриваются ценностные характеристики концепта МАЙДАН, актуализируемые в Интернет-дискурсе СМИ Германии как способствующие формированию «евроинтеграционного образа» гражданского общества Украины.
Ключевые слова: концепт МАЙДАН, гражданское общество, ценностные характеристики, дискурс СМИ Германии, евроинтеграция.

Yehorova O. I. Value Aspects of the Maidan as a Civil Society Institution (Case Study of German Media Discourse). With socio-political developments in Ukraine of the last decade, Ukraine frequently appears in the heart of political debate in European and global dimensions. World media coverage of socio-political events in Ukraine plays an important role in understanding the current socio-political developments on the post-Soviet space, Ukraine’s strivings for European inclusion, as well as the social and political value of the Euromaidan phenomenon by the global community. Alongside, the “European integration image” of the Ukrainian civil society is shaped via the way foreign media represent Ukraine’s transformations shapes. This paper is devoted to the problems of current conceptual equivalence of the mental units known as concepts. The study focuses on representation of the nationally-biased concept of MAIDAN as one of those functioning in both pan-European and global socio-political discourses of the recent years. MAIDAN-concept is being approached from the semantic-cognitive perspective which regards its model as a multi-layer formation, consisting of notional, perceptive-imaginative and evaluative layers. Due to the long history and evolution of the concept, it has absorbed many conceptual features pertaining to different cultures. However, within the Ukrainian linguoculture its content has undergone sufficient modification and gained unique features, absent in other cultures already introduced to the original concept. In this study, MAIDAN is regarded as topical ethno-specific element within the conceptual profile UKRAINE. Specifically, the study considers reconstructing the elements of the evaluative layer (evaluative core) of the concept as rendered by German Internet-media. In particular, it considers the relevance of transference of value characteristics of the ethno-specific concept onto a different linguocultural space, as well as analyses the level of sufficiency of such representations for forming individual and collective judgements on the part of German-speaking communities. The prospects of further investigation into the topic lie within the comparative layer-by-layer analysing the actualization of topical Ukraine’s political concepts in individual discourses of the leading European and transatlantic policy-makers.
Key words: MAIDAN-concept, civil society, value characteristics, German media discourse, European integration. .

Концепт МАЙДАН з’являється на когнітивній мапі слов’ян внаслідок історичних контактів та відносно тривалого впливу лінгвокультур тюркських народів, зокрема татарів та турків. Хоча й існують версії щодо індоєвропейського походження імені концепту (через реконструкцію кореня **méd^{h}yos*, що співвідноситься з гр. *μέσος*, лат. *medius*, ст.-болг. *mežda*,

рос. *межа* тощо), на нашу думку, більш логічним видається асоціювати витоки концепту та його первинного іменування з арабською лінгвокультурою [Lokotsch 1927, с. 88], звідки у річищі ісламізації вони адаптувалися іншими культурами народів Центральної Азії та Близького Сходу. Тим не менш, за останні три десятиліття лінгвокогнітивного буття концепту МАЙДАН в українській культурі, наче та «снігова груда, що котиться та поступово обволікається новими шарами» [Болдырев 2001, с. 30], концепт зазнав таких структурних та змістових модифікацій, що сьогодні постає вже кардинально новим «квантом знання» та елементом концептуального профілю «УКРАЇНА» у свідомості представників європейської та світової спільноти. Саме у цьому випадку можна говорити не просто про запозичення, а про культурну адаптацію та еволюцію концепту МАЙДАН, у результаті якого він посів чільне місце у домені етноспецифічних концептів української лінгвокультури.

В епоху динамічної міжкультурної комунікації концептуалізація етноспецифічних феноменів постає об'єктом міждисциплінарних гуманітарних досліджень. На стику 2013-2014 рр. про події у серці Києва на Майдані Незалежності говорив увесь світ. Цей Майдан для України не став новаторським за формою, проте кардинально відмінним від попередніх («Революція на граніті», «Податковий майдан», «Помаранчева революція») за змістом, адже навіть у його історичні назви – «Євромайдан» та «Революція Гідності» – уперше було покладено ціннісні орієнтири суспільства як активного учасника глобалізаційних та націєтворчих процесів.

Метою поданого дослідження є висвітлити рівень валідності «трансляції» ціннісних настанов феномену Майдан в одному з секторів інформаційного простору Європи. **Об'єктом** дослідження виступає нефундаментальний етноспецифічний концепт МАЙДАН; **предметом** – з'ясування валоративних ознак концепту, актуалізованих у медійному дискурсі німецьких Інтернет-ЗМІ за період функціонування Майдану. Безпосереднім **завданням** пропонованого дослідження вважаємо виявлення ціннісного потенціалу Майдану як інституту громадянського суспільства в Україні в процесі державотворення та формування євроінтергаційного іміджу України в одному з головних епіцентрів європейської політики – країнах німецькомовного ареалу.

Як відомо, ціннісний компонент концепту є його найголовнішою іпостассю, «яка зумовлюється ставленням до нього, що за визначенням має бути позитивним, бо спирається на ті духовні імпульси, які оживають у свідомості людини завдяки її приналежності до того або іншого етно- і лінгвокультурного колективу» [Приходько 2013, с. 27]. Актуальність як складова ціннісного компонента концепту МАЙДАН визначається передусім через його вербальне титулування в соціальному контексті кінця 2013 р. – початку 2014 р. Ця багатомісячна акція протесту в центрі міста Київ увійшла в історію під назвою *Євромайдан (Euromaidan)*. Причиною протестів стало рішення Кабінету Міністрів України про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з метою посилення співпраці з Росією. Таким чином, у номінації *Євромайдан* чітко та лаконічно закарбувалися «проєвропейські» інтенції народу здійснювати активний влив на прийняття зовнішньополітичних рішень.

Здавалося б, такі поривання до активізації політичної свідомості громадянського суспільства України мають одразу ж отримати широке висвітлення та підтримку в медійному просторі ЄС. Утім, статистичний аналіз окремих крупних секторів медійного Інтернет-простору Німеччини (сайтів *taz.de, Focus Online, Zeit Online, WeltN24, Deutsche Welle, Speigel*) виявляє два цікавих факти. Першим є факт того, що події на Майдані Незалежності набувають розголосу в масових Інтернет-ЗМІ Німеччини з затримкою у 5–10 діб після їх початку (а у деяких випадках – після першого силового зіткнення зі спецзагонами «Беркут»). Дійсно, Євромайдан у своїх витоках сприймався політичними колами Сходу та Заходу як чергове нетривале заворушення-випад проти чинного уряду країни, і ніхто не очікував на його дієвість як інструмент впливу громадянського суспільства на політичні процеси в країні:

(1) Das Ausmaß der Proteste ***haben*** *viele Politiker in Ost und West* ***nicht erwartet****. ... alle*

Beteiligten, also sowohl Kiew als auch Moskau und Brüssel, ***hätten*** *die Situation* ***unterschätzt*** *…* (Deutsche Welle, 03.12.2013)

Видається, що саме перехід протесту до «силової» фази каталізував увагу Європи та світу до комплексності політичної кризи в Україні. Водночас в ході еволюції самого Майдану відбулася зміна фокусу прагматики протестів убік питань внутрішньої політики – антиурядового та антипрезидентського руху:

(2) Doch die Demonstranten … sind über die Entscheidung empört. Ebenso wie die Opposition, die die Proteste anführt, fordern sie nun ***nicht nur eine Annäherung an Europa****, sondern zudem* ***die Absetzung der Führung des Landes.*** (Deutsche Welle, 03. Dezember 2013)

(3) In Kiew protestieren hunderttausend Menschen ***gegen Staatschef Viktor Janukowitsch****.* (Zeit Online, 01. Dezember 2013)

Такі зміни у прагматиці протесту, на нашу думку, вплинули на інтерпретацію його «європейського» виміру у медіа-просторі ЄС, у якому «євроорієнтаційні» мотиви поступово поступаються іншим:

(4) Ein Auslöser für die Proteste war das geplatzte EU-Abkommen schon. Doch dass daraus eine ***Revolutionsbewegung*** *wurde, hat* ***noch viele andere Gründe****.* (Zeit Online, 30. Januar 2014)

З цими тенденціями пов'язаний й другий факт, що стосується лінгвального іменування феномену Майдан 2013–2014 рр. в медійному просторі Німеччини. Так, на сайтах низки авторитетних німецьких Інтернет-видань інформаційний пошук за ключовим словом *Euromaidan* дає у рази менше результатів порівняно з частотністю вживань редукованого варіанту *Maidan*:

Таблиця 1.

taz.de	Focus Online	Zeit Online	WeltN24	Deutsche Welle	Speigel
Euromaidan	195	39	88	24	17
Maidan	4 250	375	2 370	524	587

Подані статистичні дані безумовно свідчать про актуальність концепту в європросторі, проте оціночна складова валоративного шару концепту МАЙДАН потребує додаткового вивчення. Зокрема, за нашими спостереженнями, цінність концепту МАЙДАН виявляється з позицій декількох евалюаторів (сторін оцінювання). Так, Майдан як осередок протесту проти існуючого соціального положення передусім являє собою цінність для самих протестувальників та їх прибічників. Ними Майдан розглядається як плацдарм для боротьби за майбутнє та фінансовий добробут:

(5) „Ich möchte später ***genug Geld verdienen****, um meine Kinder zu ernähren", sagt Soziologie-Studentin Rudenko. Nur an der Seite der EU werde sich die katastrophale* ***Wirtschaftslage*** *in ihrem Land* ***bessern****, glaubt die 23-jährige Frau.* (Zeit Online, 26. November 2013)

(6) Diesmal ist das anders. „Es geht um unsere ***Zukunft****", ergänzt Darina. „Die* ***Wirtschaftslage*** *wird immer schlechter, da habe ich es schwer, später einen Job zu finden", sagt die Studentin.* (Speigel Online, 29. November 2013)

(7) „Das Volk hat gewonnen, weil ***wir für unsere Zukunft gekämpft haben****", sagte Oppositionsführer Vitali Klitschko vor dem Auftritt Timoschenkos.* (WeltN24, 23. Februar 2014)

До порівняння, в українських медіа, соціальних мережах та блогосфері чимало уваги приділялося символічності та сакральності Майдану. Така поліаспектність концептуалізації феномену зустрічається у окремих німецькомовних публіцистичних нарисах за авторством осіб з українським етнічним корінням:

(8) Es ist wahr, der Kiewer Maidan begann diesmal mit Protesten gegen die Abkehr vom Annäherungskurs an die Europäische Union. Doch die Proteste durchliefen den komplizierten und tragischen Prozess, wie er mit ***der Entstehung einer neuen Zivilgesellschaft*** *einhergeht. …* ***„Maidan" ist der Schlüssel zum Verständnis*** *der grundlegenden Veränderungen in der ukrainischen Gesellschaft.* (von Serhij Zhadan, Ostpol.de, 30. Januar 2014)

(9) Sein [Maidans] Wesen ist in ihm selbst. Er ist ein ***Wert*** *an sich, dessen Vorhandensein imstande ist, die uns* ***umgebende Welt zu verändern.*** (von Andrej Bondarenko, übersetzt von Anna Deikun, Ukraine-Nachrichten.de, 26. Dezember 2013)

При цьому відмітним є те, що на сторінках німецьких Інтернет-ЗМІ, орієнтованих на широкі маси німецькомовних читачів, подібні ціннісні ознаки концепту не отримують експлікації.

Другим евалюатором феномену Майдан постає тогочасний уряд та його прихильники. Виступаючи іншою стороною конфлікту, на сторінках ЗМІ влада схильна давати Майдану негативні оцінки. Вона закидає Майдану ескалацію конфлікту, прирівнює протестувальників до терористів, ототожнює Майдан зі смітником, який треба зачистити (когнітивна метафора):

(10) „Die ***Machthaber*** *schaffen eine rechtliche Grundlage für die gewaltsame* ***Räumung des Maidan****“, sagte der Abgeordnete Viktor Schwets der Timoschenko-Partei.* (Spiegel Online*, 16. Januar 2014)*

(11) Ministerpräsident ***Mikola Asarow*** *machte die Demonstranten auf dem Maidan-Platz für die* ***zunehmende Gewalt*** *verantwortlich: „****Terroristen vom Maidan*** *haben Dutzende Menschen umzingelt und geschlagen. ...“* (Focus Online, 22. Januar 2014).

Третьою стороною-евалюатором виступають самі німецькі ЗМІ. Від їхньої оцінки багато у чому залежить формування образу Майдану в когнітивній картині світу споживачів німецьких медіа. Зокрема актуалізація таких концептуальних ознак, як «радикалізм», «екстремізм» та «націоналізм» сприяє формуванню системи негативних оцінок з боку німецького суспільства, адже Європа прагне залишатися дерадикалізованим середовищем:

(12) Unter die Demonstranten haben sich allerdings auch Aktivisten der ***nationalistischen*** *Partei Swoboda gemischt. Swoboda tritt offen* ***antisemitisch*** *auf und pflegt* ***Beziehungen zur NPD*** *in Deutschland.* (Zeit Online, 26. November 2013)

(13) Die Ultrafans, der Rechte Sektor und andere Anhänger der ***rechtsextremen*** *Swoboda-Partei* ***radikalisierten*** *die Proteste.* (Zeit Online, 30. Januar 2014)

Таке протиріччя Майдану дає привід для сумнівів з боку євро спільноти щодо щирості прагнень українського громадянського суспільства практикувати визначальні для соціального, політичного та правового європростору цінності. Як наслідок, на сторінках ЗМІ Майдан не отримує очікуваного рівня підтримки з боку німецького суспільства. З іншого боку, євроспільноту, здається, насторожує ситуація довкола політичного лідерства на Майдані. По-перше, на відміну від дійсності, у німецьких ЗМІ пропагується ідея, що Віталій Кличко очолює опозиційний рух Майдану (принаймні, завдяки своїй популярності він частіше за інших опиняється у фокусі подій). При цьому простежується міцна асоціація з його досягненнями у спорті, а не в політиці: прізвище Кличка (особливо на початку Майдану) в медіа часто супроводжується титулуваннями *Boxer, Boxweltmeister, Profiboxer*; з приводу ж політичних умінь опозиціонера відверто висловлюються сумніви:

(14) Auf ***Oppositionsseite*** *hat die Revolutionsbewegung immer noch mehrere Gesichter. Vitali* ***Klitschko*** *wird als* ***wenig filigraner, zupackender Kraftprotz wahrgenommen****,* ***ein Riese, ein Bulldozer, ein Boxer*** *eben.* (Zeit Online, 6. Dezember 2013)

(15) Verfolgt und abgehört: ***Oppositionsführer*** *Vitali* ***Klitschko*** *wähnt sich im Fadenkreuz der ukrainischen Regierung.* (Focus Online, 16. Dezember 2013)

(16) Nicht alle glauben an die politischen Fähigkeiten des ***Boxweltmeisters****, aber er gilt als integer – anders als die korrupte Regierungsmannschaft.* (Spiegel Online, 16. Dezember 2013)

По-друге, громадянське суспільство, хаотично, непередбачувано, проте доволі мирно, демократично та з ентузіазмом мобілізувавши свої сили в боротьбі за «європейське майбутнє», на певному етапі відчуває брак ідейного лідерства. За відсутності єдиного харизматичного лідера, опинившись в ситації безвладдя та хаосу, Майдан змушений повторно «увійти» якщо не до тієї ж «річки», то до її «притоків»:

(17) Es fehlt vor allem ein politischer ***Führer****, der die Massen mitreißen kann.* ***Boxer*** *Vitali* ***Klitschko****, dem manche diese* ***Rolle*** *zutrauen,* ***spielt sie zurzeit nicht****.* (Spiegel Online, 26. November 2013)

(18) Der Kiewer Politologe Wadim Karasjew erwartet, dass ***in den Führungspositionen altbekannte Gesichter*** *auftauchen werden: „Auch wenn das Volk mit ihnen unzufrieden sind.* ***Es gibt keine anderen Politiker*** *im Lande.“* (Berliner Zeitung, 25. Februar 2014)

Висновки. Принципово важливою для розуміння ефективності впливу громадянського суспільства на євроінтегреційні процеси в Україні є усвідомлення того, як інтерпретується контекст та перебіг подій в Україні з боку інших учасників цих процесів. Німецький медіапростір відіграє неабияку роль в формуванні системи оцінок пересічних німців та німецькомовного сектору євроспільноти, а тому репрезентативність окремих кроків (та концептів) України на шляху інтеграції сприяє формуванню «європейської репутації» країни в цілому, її готовності поділяти європейські цінності.

Майдан 2013-2014 рр. як один з таких кроків, ініційованих громадянським суспільством, отримує у німецькомовному дискурсі масмедіа доволі нейтральну та стриману оцінку: Майдан не зміг утримати початковий курс на мирне долучення до системи європейських цінностей; історична пам'ять німецького народу не може змиритися з наявністю радикально-екстремістських настроїв на Майдані, а відсутність чіткого курсу та політичного лідерства на Майдані викликає сумніви щодо дієздатності цього інституту. І, хоча у подальшому прагнення українців практикувати визначальні для соціального, політичного та правового європростору цінності викарбувалися в іменуванні *Революція гідності (Revolution der Würde),* за Майданом 2013-2014 рр. закріпилася стійка асоціація з прагненням народу до повалення чинної влади та реорганізації соціально-правових структур країни. **Перспективами** подальшого дослідження вважаємо вивчення валоративного портфоліо феномену Майдан на матеріалі дискурсів ЗМІ Великої Британії та США.

Дослідження виконане в рамках наукової роботи молодих учених «Механізми впливу інститутів громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси в Україні» (№ 15.01.10-02.16/18.ЗП).

Література

Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Изд. 2-е, стер. – Тамбов : Изд-во Тамб. ун-та, 2001. – 123 с.

Приходько А. М. Концепты и концептосистемы / А. Н. Приходько. – Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. – 307 с.

Lokotsch K. Etymologisches Wörterbuch der europäischen Wörter orientalischen Ursprungs / Karl Lokotsch. – Heidelberg : Carl Winter’s Universitätsbuchhandlung, 1927. – p. xvii, 242 p.

УДК: 811.111 : 81'373.231

ЄНІКЄЄВА С. М., ЄНІКЄЄВ Д. С.
(Запорізький національний університет)

АНТРОПОНІМ *DONALD TRUMP* ЯК ОСНОВА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено виявленню екстралінгвальних та внутрішньомовних чинників творення нової лексики на базі антропоніма DONALD TRUMP в американському варіанті англійської мови. У результаті словотворчого аналізу неологізмів та оказіоналізмів, вихідною основою для яких слугував зазначений антропонім, виявлено продуктивні способи їхнього творення, висвітлено роль традиційних і нових словотворчих засобів у формуванні досліджуваних англомовних лексичних інновацій.

Ключові слова: антропонім, спосіб словотворення, лексична інновація, неологізм, оказіоналізм.

Еникеева С. М., Еникеев Д. С. Антропоним DONALD TRUMP как основа для создания лексических инноваций в современном английском языке. В статье определены экстралингвальные и внутриязыковые факторы формирования новой лексики на базе антропонима DONALD TRUMP в американском варианте английского языка. В результате словообразовательного анализа неологизмов и окказионализмов, производной основой для которых послужил указанный антропоним, определены продуктивные способы их создания, освещена роль традиционных и новых словообразовательных средств в формировании исследуемых лексических инноваций

Ключевые слова: антропоним, способ словообразования, лексическая инновация, неологизм, окказионализм.

Yenikeyeva S. M. Yenikeyev D. S. Anthroponym DONALD TRUMP as the Base for Creating Lexical Innovations in Modern English. Some extralingual and intralingual factors affecting the vocabulary enrichment in Modern American English are regarded in the article. The subject matter of this work are the peculiarities of new words creation from personal names of outstanding people. Anthroponym DONALD TRUMP, mainly its constituent denoting family name, has become the base for creating a plenty of new words. Affixation, blending and compounding have proved to be the most productive ways of word building based on the anthroponym TRUMP. In virtue of analyses of neologisms and occasional words derived from the studied personal name some trends of English word formation have been revealed. The role of traditional and new affixes in word-building processes has been enlightened. It is found out that the majority of the relevant lexical innovations have negative connotation which represents the attitude of Americans to the president's personality and activity. The lexico-grammatical classes to which the new words derived from the regarded anthroponym belong are the Noun, the Adjective and the Verb.
Key words: an anthroponym, word-building method, lexical innovation, neologism, occasional word.

Стрімкі зміни, що відбуваються у суспільному житті, політиці, економіці й інших сферах, знаходять відбиття у мові, насамперед впливаючи на функціонування й розвиток її лексичної системи. Зміна влади зазвичай спричинює корегування політичного курсу країни, реорганізацію суспільних процесів, модифікацію соціальних програм, що, у свою чергу, впливає на архаїзацію існуючої лексики, яка позначала об'єкти, що втратили свою актуальність, і одночасну появу неологізмів, які номінують нові реалії суспільного життя.

Президентські вибори 2016 року, що відбулися у США, спричинили появу реалій нової парадигми суспільства, які, внаслідок необхідності їхньої номінації, зумовили творення інноваційної лексики в англійській мові, насамперед, у її американському варіанті. Нова лексика, як відомо, може формуватися не лише на базі загальних, але й власних назв: топонімів, антропонімів тощо. Ім'я та прізвище теперішнього президента США Дональда Трампа також стало основою для формування лексичних новотворів. Саме вони й стали **об'єктом** нашої наукової розвідки, а аналіз способів творення нової лексики – її **предметом**. **Актуальність** дослідження зумовлена, насамперед, новизною матеріалу, залученого до кола наукового аналізу, а також необхідністю виявлення шляхів і способів творення нової відантропонімної лексики.

Матеріалом розвідки слугував корпус релевантних лексичних одиниць, дібраний шляхом суцільної вибірки з електронних лексикографічних джерел [UD], текстів електронних та друкованих засобів масової інформації.

Слід зазначити, що сам антропонім DONALD TRUMP уже був об'єктом досліджень. Зокрема, науковці аналізували алюзивні можливості цього власного імені, виявляли лінгвокогнітивні й функціональні параметри вторинних номінацій, створених на його базі [Єнікєєва, Ісмаїлова 2014, с. 79-84]. Яскрава, подекуди екстравагантна, особистість Дональда Трампа – успішного бізнесмена, мільярдера, відомого шоумена, останні тридцять років привертає увагу членів американського суспільства і спонукає їх до словотворчої активність у зв'язку з необхідністю номінації реалій, пов'язаних із цією неординарною особою.

Передвиборча кампанія, самі вибори, перші кроки при владі супроводжувалися появою численних лексичних інновацій, що характеризували політичну активність Д. Трампа, його діяльність, поведінку, зовнішність. Прізвище діючого президента США останнім часом стало справжнім епіцентром вербокреативного вибуху. Лексичні інновації, головним чином, формуються в результаті застосування морфологічних способів словотворення: афіксації, телескопії і основоскладання.

Серед неологізмів є слова, створені як за участю традиційних вербокреативних засобів (префіксів ***anti-, pro-*** та суфіксів ***-ian, -ish, -ist, -ize, -ism, -esque, -ette***), так і нових словотворчих елементів (зокрема, ***- crat, -free, -friendly, -mania, -nomics, -phobia, -speak, -style***). Неординарна особистість нового президента США викликала як захоплення ним – *Trumpomania*, так і відразу й острах перед його політикою – *Trumpophobia*. Як означення часто використовується неологізм *pro-Trump*, який характеризує прибічників нового президента, здійснювану ним політику, впроваджувані ним економічні інновації, суспільні рухи на його підтримку тощо. Антонімічним до нього є слово *anti-Trump*, яке характеризує тих, хто незадоволений діями Д. Трампа та виступає проти нього, заходи, що проводяться проти його внутрішньої та зовнішньої політики тощо.

Серед лексичних новотворів, які позначають прихильників нового президента, можна виділити такі лексеми, як *Trumpist* – «людина, що захоплюється особистістю Д. Трампа», *Trumpette* – «жінка-фанатка Д. Трампа», *Trumpista* – «затятий ‘трампіст’ латиноамериканського походження», *Trumpicrat* – «виборець, якому Д. Трамп подобається як людина, але не як кандидат у президенти, а з часом і президент». Усі зазначені неологізми були створені у результаті додавання агентивних суфіксів до основи-антропоніма *Trump*.

Неологізм *Trumpicon*, який часто вживається у множині, означає особу або групу людей, зазвичай республіканців та незалежних виборців, які повністю й беззастережно підтримують Д. Трампа та його політику, незалежно від того, правий він чи ні. Ця номінативна одиниця є результатом метонімізації відповідного твірного слова-композита, що позначає значок-іконку з тегом «Дональд Трамп», адже саме таку атрибутику носили під час передвиборчої кампанії його прихильники.

У результаті злиття прізвища нового президента з аферезою слова *champion* утворився телескопізм *Trumpion*, що позначає «твердолобого» послідовника Дональда Трампа. Телескопійна одиниця *Trumpionship,* сформувалася внаслідок приєднання кінцевого фрагменту слова *championship* до досліджуваного нами антропоніма. Неологізм *Trumpionship* означає неочікувану та приголомшливу перемогу кандидата. Лексична інновація *trumpflakes*, також створена способом телескопії у результаті злиття прізвища нового президента із фрагментом слова *snowflakes*, означає ярих прихильників Д. Трампа, які беззастережно вірять у нього й в усе, що він говорить. Телескопізм *trumpgret*, що виник у результаті злиття аналізованого антропоніма з аферезою слова *regret*, означає виборця, який голосував за Д. Трампа, але після виборів розчарувався у ньому.

Слово *trumpian,* створене способом афіксації, у сучасній англійській мові вживається як прикметник, що має значення «той, що схожий на Д. Трампа за рисами характера або поведінкою» і «зарозумілий і самозакоханий (саме таким вважають Д. Трампа)», та як іменник, що має значення «гарячий прихильник Д. Трампа». Як свідчать результати нашого аналізу, ці лексичні одиниці у медійному дискурсі вживаються переважно з пейоративною конотацією. Іронічну конотацію має композит *Trumpfluffer,* що утворився у результаті поєднання прізвища *Trump* та слова *fluffer*, що має значення «розпушувач, збивальна машина». Словом *Trumpfluffer* позначають завзятих прихильників, які усюди голосно розповідають про велич Д. Трампа та не виносять навіть натяку на критику його філософії, поведінки, самозакоханості тощо. Синонімом цієї лексеми з більш негативною конотацією є телескопізм *trumpiot*, створений у результаті злиття прізвища *Trump* та аферези слова *idiot*, який вживається для номінації як самого Д. Трампа, так і всіх його відданих прихильників.

Наведені приклади відбивають ставлення американського суспільства і світового співтовариства до Д. Трампа, яке не є однозначним. У діючого президента є не лише прихильники, але здебільшого ті, хто його не підтримує, критикує та навіть ненавидить. Як свідчить аналіз лексем, похідних від антропоніма DONALD TRUMP, негативна конотація властива більшості цих лексичних новотворів. Наприклад, телескопізм *Trumpidity*, що був створений у результаті поєднання прізвища президента та аферези слова *stupidity*, означає безглуздість слів, теорій, ідей, свавільність вибору членів кабінету, непередбачуваність дій Д. Трампа. Словом *Trumpistic* називають особу, яка виявляє «ознаки марення», такі, що, на думку американців, властиві Д. Трампу, або ж людину, яка говорить нісенітницю, про щось далеке від реальності, безглузде за своєю сутністю.

Неологізм *Trumpism* є багатозначним і має такі лексико-семантичні варіанти: 1) «філософія і політика, яку здійснює Д. Трамп»; 2) «поведінка прихильників Д. Трампа, які пристрасно й безапеляційно захищають його, якщо хтось критикує їхнього кумира»; 3) «форма самозакоханості, нарцисизму, яка ґрунтується на грошах, женоненависництві, расизмі»; 4) «обожнювання Д. Трампа його прихильниками»; 5) «твердження, висловлене фанатами Д. Трампа»; 6) «слово, вираз або синтаксична конструкція, характерна для мовлення нового президента США».

До речі, слово *Trumpspeak* було створено для номінації характерного мовлення Д. Трампа, яке, зокрема, має такі риси, як вживання ряду речень, що не мають зв'язку за змістом, або в яких усі наступні речення є лише перефразуванням попереднього. Цим неологізмом часто позначають мовлення пихатої і самозакоханої людини, яка хвалить свої успіхи і робить вигляд, що не пам'ятає про свої помилки, яка кидає виклик усім, хто ставить під сумнів те, про що цей мовець говорить. Телескопізм *Trumpglish (< Trump + English)* позначає ухильну та образливу за своєю природою мову Дональда Трампа, для якої характерне використання цілого арсеналу лінгвальних засобів для ухилення від прямої і чесної відповіді на поставлене питання, уникання відповідальності за взяті зобов'язання. Останнім часом це слово часто використовується для позначення мови аферистів.

Лінгвістичні особливості мовлення нового президента США спричинюють чималі труднощі при перекладі його промов іноземними мовами, саме тому перекладачі створили способом телескопії нове слово *Trumpslation* (< *Trump* + *translation*) для найменування процесу інтерпретації важкої для них «мови Трампа». Серед нових прикметників, створених від розглядуваного нами антропоніма, можна також назвати синонімічні лексеми *Trumpesque* (або *Donald Trumpesque*) – «такий, що нагадує або схожий на Д. Трампа», *Trumpian* – «такий, що має відношення до філософії, риторики або стилю Д. Трампа», *Trumpish* – «схожий на Д. Трампа своїми діями, манерою мовлення чи стилем одягу» або «маніакально самозакоханий».

Серед неологізмів є і прикметники, створені за участю нових словотворчих суфіксів ***-friendly, -free, -style***. Слово *Trump-friendly* має значення «налаштований на користь Д. Трампа» (наприклад, *Trump-friendly* format, *Trump-friendly* trade, *Trump-friendly* facility); «наближений до Д. Трампа, позитивно налаштований до нього» (наприклад, *Trump-friendly* artists), «такий, що належить до кола рідних та друзів Д. Трампа» (наприклад, *Trump-friendly* businesses). Новий прикметник *Trump-style* має значення «схожий на щось, притаманне Д. Трампу» (наприклад, *Trump-style* campaign, *Trump-style* negotiation, *Donald Trump-style* persuasion, *Trump-style* tweets, *Trump-style* wall). Прикметник *Trump-free* має значення «вільний від присутності або впливу Д. Трампа», наприклад, *Trump-free* America, *Trump-free* summit, *Trump-free* dinner, *Trump-free* news zone.

Після приходу до влади Д. Трампа розпочалася нова епоха в економічному житті США, яка набула назви «Трампономіка» – '*Trumponomics*', головними принципами якої є скорочення корпоративних та особистих податків громадян, перегляд торгівельних угод, виконання заходів фінансового стимулювання, спрямованого на розвиток інфраструктури й оборони країни. Д. Трамп ініціював нову реформу системи охорони здоров'я, яка набула назву *Trumpcare* – неологізм, створений за аналогією до слова *Obamacare* – назвою запровадженого попереднім урядом Б. Обами закону про реформу системи охорони здоров'я та захисту прав пацієнтів (Patient Protection and Affordable Care Act).

Непослідовна, інколи повна протиріч, політика нового президента спричинює скандали, які набули назву *Trumpgate* – «скандал, пов'язаний з еміграційною політикою адміністрації Д. Трама», «скандал, спричинений бажанням Д. Трампа побудувати стіну на кордоні між США та Мексикою для запобігання нелегального перетину кордону мексиканцями». Необізнаність нового президента у питаннях дипломатичного етикету та його незграбна поведінка на зустрічі з прем'єр-міністром Японії К. Абе спричинила не лише дипломатичний конфуз, але й сприяла виникненню нового слова *Trumpshake* – рукостискання, що триває набагато довше, ніж встановлено правилами. «Епічне» рукостискання, що тривало понад 20 секунд, у дипломатичних колах іронічно оголосили новим світовим рекордом.

Дещо незграбні перші кроки на посту президента, на думку окремих експертів, шкодять репутації Д. Трампа. Неологізм *Trumpicide*, який виник у цьому зв'язку, має значення «власноруч завдавати вбивчої шкоди своїй кар'єрі; мимоволі шкодити собі». Іншим дієсловом, створеним від антропоніма TRUMP, є лексична одиниця *trumpify* – «схиляти

виборців до голосування за Д. Трампа на президентських виборах 2016 р." та "привласнення Д. Трампом чогось». Дієслово *Trumpize* – «здійснювати внутрішню та зовнішню політику Д. Трампа» має омонім, створений у результаті телескопії *Trump* + *terror**ize***, що має значення «бомбардувати території та застосувати жорстокі й варварські дії до населенні певного регіону світу».

Отже, у результаті дії потужної для американського суспільства політичної події – обрання нового президента, американський варіант англійської мови збагатився численними лексичними інноваціями. Твірною основою для творення оказіональних і узуальних лексичних інновацій слугувало зокрема й прізвище президента Д. Трампа. Головними способами відантропонімної деривації, згідно результатам проведеного дослідження, є афіксація, телескопія та основоскладання. За частиномовними параметрами аналізовані лексичні інновації є іменниками, прикметниками та дієсловами. **Перспективним напрямком** подальших студій вважаємо дослідження особливостей формування і функціонування сталих виразів з антропонімом DONALD TRUMP.

Література

Єнкєєва С. М., *Ісмаїлова* Е. А. Алюзивні антропоніми в англомовному публіцистичному дискурсі : лінгвокогнітивний і прагмастилістичний аспекти : Монографія / С. М. Єнікєєва, Е. А. Ісмаїлова. – Запоріжжя : «Просвіта», 2014. – 207 с.
UD: The Urban Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.urbandictionary.com/define.php?term

УДК: 811.111’42

ЄРШОВА І. М.
(ССЗШ № 46 з поглибленим вивченням англійської мови ім. В. Чорновола м. Львова)

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT ЯК МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ЖАНР НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемі вивчення презентації PowerPoint як мультимедійного жанру у сфері навчально-педагогічного дискурсу. Розглянуто особливості педагогічної презентації уроків англійської мови у молодшій школі за комунікативними параметрами: комунікативна мета, комунікативний смисл, концепція автора, концепція адресата, подійний зміст, чинник комунікативного минулого, чинник комунікативного майбутнього. Виявлено субжанри: привітання, мовна зарядка, фонетична зарядка, похвала, подяка, прощання та гіпержанр: лист. Результати дослідження підкріплені прикладами презентації PowerPoint, розміщених на Інтернет-сайтах: www.eslovocabfox.com, www.esl-galaxy.com, www.kizSchool.com, www.abcteach.com, www.teacherjournal.com.ua.
Ключові слова: презентація PowerPoint, субжанр, гіпержанр.

Ершова И. Н. Презентация PowerPoint как мультимедийный жанр на уроках английского языка. Статья посвящена проблеме изучения презентации PowerPoint как мультимедийного жанра в сфере учебно-педагогического дискурса. Рассмотрены особенности педагогической презентации уроков английского языка в младшей школе по коммуникативным параметрам: коммуникативная цель, коммуникативный смысл, образ автора, образ адресата, событийное содержание, фактор прошлого, фактор будущего. Выявлено субжанры: приветствие, языковая зарядка, фонетическая зарядка, похвала, благодарность, прощание и гипержанр: письмо. Результаты исследования подкреплены примерами презентации PowerPoint, размещенных на Интернет-сайтах: www.eslovocabfox.com, www.esl-galaxy.com, www.kizSchool.com, www.abcteach.com, www.teacherjournal.com.ua.
Ключевые слова: презентация PowerPoint, субжанр, гипержанр.

Yershova I. M. The PowerPoint Presentation as a Multimedia Genre at the English Lessons. Multimedia uses a combination of different content forms such a text, audio, images, animations, video. Speech genres are the methods of speech which are adopted in the specific situation and consist of speech acts, illocutionary force of which performs the strategies and tactics of the addresser; the social standard of the interaction, typed forms of linguistic communication. The present paper presents the PowerPoint Presentation as a multimedia genre in the pedagogical discourse. The peculiarities of the PowerPoint Presentation are considered for communicative parameters: a communicative purpose, a communicative sense, a model of the addresser, a model of the addressee, a content of the action, a temporal factor of the communicative past, a temporal factor of the communicative future at the English lessons in the primary school. The addresser (teacher) is an official, authorized a certain institution. He (she) has the right to create a discourse. He (she) is a specialist in English, he (she) knows a system of English, lexical and grammatical rules, roles of the speaker and the listener, the psychological characteristics of pupils. He (she) is a creative person. The PowerPoint presentation presents vocabulary and grammar of the English lessons. It develops articulation skills, reading skills, listening skills, speaking skills, writing skills, attention, memory, imagination, abilities to concentrate. The PowerPoint presentation is the interaction the addresser (the teacher) and the addressee (pupils), it consists of three compositional parts: Introduction, the main (informative) part and the final part. The paper considers subgenres: greeting, warm-up, phonetic drills, praise, thank, farewell and a hypergenre: a letter. The author

gives the examples of the PowerPoint Presentation on the websites: www.eslovocabfox.com, www.esl-galaxy.com, www.kizSchool.com, www.abcteach.com, www.teacherjournal.com.ua.
Key words: PowerPoint Presentation, subgenre, hypergenre.

Сьогодні мультимедійні технології – один із перспективних напрямів у інформатизації навчального процесу. Вони відкривають принципово нові методичні підходи до організації педагогічного процесу в системі загальної освіти. Мультимедіа (лат. multum – багато + medium – середовище, носій) – це система комплексної взаємодії візуальних і аудіоефектів під управлінням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів, які об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео тощо в одному цифровому відтворенні.

Актуальність дослідження визначається тим, що проблематика мультимедійного жанру «Презентація PowerPoint» в навчально-педагогічному дискурсі не висвітлена в науковій літературі. **Об'єкт** даного дослідження – педагогічна презентація PowerPoint уроків англійської мови в молодшій школі. **Предмет** дослідження – комунікативні параметри педагогічної презентації PowerPoint уроків англійської мови в молодшій школі.

Мета статті – розглянути комунікативні параметри презентації PowerPoint уроків англійської мови на Інтернет-сайтах: www.eslovocabfox.com, www.esl-galaxy.com, www.kizSchool.com, www.abcteach.com, www.teacherjournal.com.ua.

Проблематиці мовленнєвих жанрів присвячені наукові праці Є. В. Акулової, Н. Д. Арутюнової, М. Баліцької, А. Г. Баранова, Ф. С. Бацевича, І. М. Борисової, В. Бхатія, А. Вежбицької, Ст. Гайди, В. Є. Гольдіна, О. І. Горошко, В. В. Дементьєва, О. В. Дерпак, С. Дьонінгхауса, І. Довганюк, Х. Дяків, Т. В. Дубровської, Р. Д. Карамишевої, М. Н. Кожиної, Т. В. Матвєєвої, А. Паславської, А. Г. Пастухова, Н. Б. Рогачової, В. А. Салімовського, К. Ф. Сєдова, О. О. Селіванової, Дж. Свейлза, А. М. Чеберяк, М. Ю. Федосюка, О. С. Шлапакова, Т. В. Шмельової, Т. В. Яхонтової та ін. Ф. С. Бацевич пропонує визначати мовленнєвий жанр як прийняті в конкретних ситуаціях і призначені для певного змісту типові способи побудови мовлення; розгорнуту мовленнєву побудову, яка складається з кількох (іноді значної кількості) мовленнєвих актів, ілокутивна сила котрих підпорядкована певній стратегії й тактиці адресанта; еталон соціально значимої взаємодії, типізовані форми мовленнєвої комунікації [Бацевич 2005, с. 228].

У лінгвістичній генології, окрім мовленнєвого жанру, дослідники виділяють поняття «субжанр» і «гіпержанр». Розглянемо дані поняття у концепції К. Ф. Сєдова. ***Субжанр*** – мінімальні одиниці типології мовленнєвих жанрів, які є рівними одному мовленнєвому акту і виступають у ролі тактик розгортання дискурсів [Седов 2007, с. 14]. ***Гіпержанр (гіпержанрова форма)*** – це мовленнєві форми, які супроводжують соціально-комунікативні ситуації, що об'єднують у своєму складі декілька жанрів. Так, наприклад, можна говорити про гіпержанр «застілля», в який входять такі мовленнєві жанри, як тост, сімейна бесіда тощо [Седов 2007, с. 14].

Т. В. Шмельова пропонує взяти за основу аналізу так звану «анкету жанру», яка налічує сім критеріїв: комунікативна мета, концепція автора, концепція адресата, подійний (диктумний) зміст, чинник комунікативного минулого, чинник комунікативного майбутнього, параметр мовного втілення. ***Комунікативна мета*** (намір, інтенція) – основний параметр, який визначає природу мовленнєвих жанрів і становить фундамент типології мовленнєвих жанрів. За цією ознакою виділяють інформативні, оцінні, етикетні (емотивні, ритуальні) та імперативні мовленнєві жанри.

Концепція автора передбачає врахування того, яким він є по відношенню до адресата: своїм / чужим; старшим / рівним / підлеглим; авторитетним / неавторитетним; таким, який має / не має повноважень; більш / менш поінформованим; зацікавленим / незацікавленим тощо. ***Концепція адресата*** враховує аналогічні параметри.

Подійний зміст небайдужий до таких ознак: віднесеність / не віднесеність до особистісної сфери автора або адресата; часова перспектива події; оцінка події, важлива кількість подій (епізодів, вчинків).

Чинник комунікативного минулого. У відношенні до минулого протиставляються ініціативні мовленнєві жанри (без минулого) і реактивні, тобто ті, які становлять собою реакцію на інші жанри (з обов'язковим минулим). ***Чинник комунікативного майбутнього*** визначає стандарти спілкування, послідовність одних жанрів з іншими.

Параметр мовного втілення – це мовне оформлення мовленнєвих жанрів [Шмелёва 1995, с. 61-63].

Розглянемо презентацію PowerPoint за комунікативними параметрами на прикладі уроку англійської мови у початковій школі.

Комунікативна мета адресанта (учителя) англійської мови полягає у розвитку артикуляційних навичок школярів, вивченні і закріпленні лексичних одиниць, презентації граматичного матеріалу, формуванні навичок читання, аудіювання, мовлення, письма, розвитку комунікативних вмінь, уваги, пам'яті, мовної здогадки, мислення, кмітливості, уяви, спостережливості молодших школярів, вмінь сконцентруватися та слухати інших, формуванні мотивації молодших школярів до вивчення іноземної мови, у вдосконаленні педагогічної майстерності вчителя тощо.

Комунікативний смисл презентації PowerPoint уроку англійської мови у початковій школі сформулюємо так: «Я, учитель англійської мови, сутність уроку бачу таким чином».

Модель адресанта і адресата. Презентація PowerPoint відбувається в інтеракції (взаємодії) адресанта (вчителя) та адресата (учнів). Адресант (учитель) є офіційною особою, уповноважений певним навчальним закладом, тобто він має право творити певний дискурс; він – фахівець у галузі англійської мови, володіє системою англійської мови, її лексичними та граматичними нормами, ролями мовця та слухача, знає такі речі, які невідомі школярам; він – організатор, координатор пізнавальної діяльності учнів; він заохочує учнів до інтелектуальних дій; він знає психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку та методику викладання іноземної мови (англійської) у молодшій школі; він є зацікавленою та творчою людиною, незважаючи на різницю у віці, соціальний статус тощо; він має повноваження передавати учням знання, вміння, навички, розвивати учнів, впливати на адресата, його почуття, інтелектуальне удосконалення, оцінювати дії, погляди, думки, поведінку, знання та успіхи учнів.

Подійний зміст. Презентація PowerPoint складається з трьох композиційно-тематичних блоків: вступу, основної (інформаційної) та висновкової частини.

Вступна частина – це динамічний та ефектний вступ, який має емоційно спрямований характер. Завдання цієї частини презентації – привернути увагу школярів до ключових проблем уроку, пов'язати матеріал уроку з попередніми темами. Презентація PowerPoint містить тему та мету уроку, привітання, спонукання, прохання, мовленнєву та фонетичну зарядку.

Today we are going to:

- *talk about the animals;*
- *travel to the interesting places;*
- *sing a song;*
- *play the game and have a good time!*

Привітання – це методично-зумовлений етап уроку. Мовленнєвий жанр привітання виконує фатичну (контактновстановлювану) функцію між адресантом та адресатом. У привітанні закладена інформація про підтвердження факту знайомства, співпраці та доброзичливого ставлення до адресата. Вітатися у презентації PowerPoint можуть головні герої: *Hi, Guys! It's me Freddy!*

Мовленнєва зарядка – це вміло організований початок уроку, який здатен ввести учнів в іншомовну атмосферу та стимулювати їх на подальшу роботу. Вона виступає як засіб

активізації та розвитку уваги, закріплення граматичних навичок, розвитку пам'яті, розширення словникового запасу школярів, залучення учнів цілого класу тощо. Мовленнєва зарядка відбувається у діалогічній формі між вчителем і учнями.

Комунікативна мета фонетичної зарядки полягає в тому, щоб навчити учнів правильно вимовляти звуки в іноземній мові, наприклад, звук [θ].

The teacher thought and thought and thought

And no one knew the thought he thought.

Вступна частина може містити лист. Як зазначає А. М. Чеберяк, лист є наскрізним, вертикальним вторинним (складним) мовленнєвим жанром, що інтегрує первинні (прості) мовленнєві жанри. Як вторинний мовленнєвий жанр, лист характеризується різним композиційним оформленням (від суворо стандартизованого до достатньо вільного), поліілокутивністю, поліфункціональністю. Специфіка мовленнєвого жанру «лист» виявляється також у всеосяжності тематичного та функціонально-стильового плану, що робить його специфічним трансжанром [Чеберяк 2010, с. 23]. Лист у презентації PowerPoint має таку структуру: привітання, яке містить звертання; представлення головного героя; розповідь; прохання; завершення.

Dear friends, hello!

I live in the country, where boys and girls just like you live, but they speak English.

I am writing to you from Paris.

I'm visiting my friends here. Unfortunately one bad magician stole my umbrella. I can't come back home without it. Please, help me to return my umbrella. You have to do some tasks to give it back.

He will send the letters with different tasks.

Yours, Miss Poppins!

Основна (інформаційна) частина уроку англійської мови в початковій школі містить лексичний і граматичний матеріал, вправи тощо.

Лексичний матеріал: *mum, dad, sister, brother, grandma, grandpa, aunt, uncle, cousin.* Лексичний матеріал супроводжується малюнками, анімацією, звуком.

Граматичний матеріал (на прикладі Present Simple):

I cook in a restaurant.

*A chef cook**s** in a restaurant.*

*She cook**s** in a restaurant.*

Висновкова частина уроку англійської мови містить:

Підсумки уроку:

What did you learn today? In what situations can you use your knowledge?

Did you like the lesson? What was the most interesting for you?

Похвалу: *Well done! Excellent!*

Привітання: *Congratulations! Happy St. Valentine's Day! Happy Easter! Merry Christmas & Happy New Year!*

Подяку: *Thank you! Thank you, friends! Thank you for your work! Thank you for a good work! Thanks a lot!*

Домашнє завдання: *Pupil's book Ex. 1, p. 9. Workbook page 105.*

Прощання: *Goodbye! Goodbye, boys and girls. Bye!*

Закінчення уроку: *That's all for today. The lesson is over. The End. To be continued.*

Чинник комунікативного минулого та майбутнього. Презентація PowerPoint – це реактивний жанр. Він тісно пов'язаний з попередніми та наступними темами уроків англійської мови та спрямований на оцінку минулих дій, думок тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, презентація PowerPoint уроку англійської мови – це реактивний мультимедійний жанр, який дозволяє презентувати лексичний і граматичний матеріал уроку, розвивати артикуляційні навички школярів, формувати навички читання, аудіювання, мовлення, письма тощо, містить субжанри

(привітання, мовну та фонетичну зарядку, похвалу, подяку, прощання) і гіпержанри (лист). Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні субжанрів і гіпержанрів презентації PowerPoint на уроках рідної мови.

Література

Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи / Ф. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2005. – 264 с.

Бігич О. Б. Мультимедіа на уроці англійської мови як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів / О.Б. Бігич. – Режим доступу: http: // www.rusnauka.com

Мультимедійні технології в освіті. – Режим доступу: http: // ru. osvita.ua

Седов К. Ф. Человек в жанровом пространстве повседневной коммуникации / К. Ф. Седов // Антология речевых жанров : повседневная коммуникация / Под ред. К. Ф. Седова. – М. : Лабиринт, 2007. – С. 7-38.

Чеберяк А. М. Мовленнєвий жанр «відкритий лист» : комунікативно-прагматичні аспекти організації (на матеріалі української, польської, англійської мов): дис. канд. філол. наук : 10.02.15 / Анна Миколаївна Чеберяк. – Львів, 2010. – 255 с.

Шмелёва Т. В. Речевой жанр : опыт общефилологического осмысления / Т. В. Шмелёва // Collegium. – 1995. – № 1-2. – С. 57-65.

УДК: 821.111’06-92

ЗАЛУЖНА М. В.
(Запорізький національний університет)
КАРПЕНКО М. Д.
(Запорізька гімназія «Контакт»)

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ФЕШН-ПЕРІОДИКИ

Стаття присвячена розгляду особливостей лінгвальної реалізації сучасної публіцистики, зокрема статей англомовних модних журналів. У розвідці доводиться, що специфіка публіцистичного тексту фешн-періодики, зокрема англомовного, полягає у поєднанні виразних засобів публіцистичного та художнього стилів. Детальний аналіз емпіричного матеріалу (британських модних видань 2016 року) виявив, що до лексичних особливостей таких текстів належѣть широке використання спеціальної термінології (професійних термінів фешн-індустрії), скорочень, власних назв на позначення модних брендів, складних слів, утворених з 4-5 основ, неологізмів, абревіації. Серед стилістичних прийомів найпоширенішими виявились епітети, порівняння, метафори, гіперболи. Їхня основна функція полягає у наданні текстам виразності, образності, емоційної оцінності.
Ключові слова: фешн-періодика, публіцистичний стиль, публіцистичний текст, журнальна стаття.

Залужная М. В., Карпенко М. Д. Лингвостилистические особенности публицистических текстов современной англоязычной фешн-периодики. Статья посвящена рассмотрению особенностей лингвальной реализации современной публицистики, в частности статей англоязычных модных журналов. В исследовании доказывается, что специфика публицистического текста фэшн-периодики заключается в сочетании выразительных средств публицистического и художественного стилей. Детальный анализ эмпирического материала (британских модных изданий 2016 года) выявил, что к лексическим особенностям таких текстов принадлежит широкое использование специальной терминологии (профессиональных терминов фэшн-индустрии), сокращений, имен собственных для обозначения модных брендов, сложных слов, образованных из 4-5 основ, неологизмов, аббревиации. Среди стилистических приемов самыми распространенными оказались эпитеты, сравнения, метафоры, гиперболы. Их основная функция заключается в придании текстам выразительности, образности, эмоциональной оценочности.
Ключевые слова: фешн-периодика, публицистический стиль, публицистический текст, журнальная статья.

Zaluzhna M. V., Karpenko M. D. Linguostylistic Peculiaraties of Publicistic Texts of the Modern English Fashion Periodicals. The article deals with the consideration of the aspects of lingual realization of modern publicism, in particular the texrs of the English-language fashion magazines. The research aims at establishing the range of lexical expressive means and stylistic devices inherent to publicistic text of the English-language fashion periodicals. It is proved in the paper that the specific character of publicistic texts of fashion periodicals, especially written in the English language, lies in a combination of expressive features of publicistic and belles-lettres functional styles. The investigation is based on the articles from the British editions of such fashion magazines as “Elle”, “Vogue”, “Harper’s Bazaar” published in 2016. The detailed analysis of recent textual material revealed that the lexical features of such texts include the wide use of terminology (professional terms of fashion industry), contractions, proper names mostly denoting fashionable brands, compound words formed from 4-5 stems, neologisms, abbreviation. Among the most frequently used stylistic devices epithets, comparisons, metaphors and hyperbolae predominate. Their basic function lies in adding expressiveness, vividness, emotional and axiological characteristics to the texts.
Key words: fashion periodicals, publicistic style, publicistics text, magazine article.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки вагомі позиції посідають наукові студії різних типів текстів, особливо широко розповсюджених та важливих для новітнього інформаційного простору. Поява й поширення великої кількості модних журналів та

трансформації, яких вони зазнають у добу цифрових технологій та «суспільства споживачів», спричиняють потребу в дослідженнях, спрямованих на виявлення специфіки утворення й функціонування публіцистичних журнальних текстів у галузі фешн-індустрії. Проблемам публіцистичного стилю присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких П. С. Дудик, О. О. Іванова, О. М. Мороховський, І. Р. Гальперін, І. В. Арнольд, В. А. Кухаренко, А. М. Кисельов, Б. Паркс. Проте поява численних нових періодичних видань, а також їх модифікації в добу цифрових технологій та інтерактивних форм спілкування вимагають оновлених поглядів на їх мовну своєрідність.

У зв'язку з цим виникає необхідність виявлення нових тенденцій мовної реалізації публіцистичного тексту фешн-періодики, що є впливовим сегментом сучасних мас-медіа, що зумовлює **актуальність роботи**. **Наукова новизна** праці полягає у спробі дослідження мовних особливостей текстів англомовної фешн-періодики та новизні опрацьованого матеріалу (періодичні фешн-видання англійською мовою 2016 року). **Мета дослідження** полягає у встановленні діапазону лексичних засобів та стилістичних прийомів, притаманних публіцистичному тексту англомовної фешн-періодики. Поставлена мета зумовлює виконання таких **завдань**: визначити основні характеристики публіцистичного стилю; з'ясувати специфіку журнальної статті як типу тексту; описати мовні засоби, притаманні журнальним статтям в англійській мові; встановити лінгвальні та стилістичні засоби, використані в текстах сучасної британської фешн-періодики. **Об'єктом дослідження** стали публіцистичні тексти англомовних періодичних видань зі сфери фешн-індустрії. **Предмет дослідження –** лексичні засоби увиразнення та стилістичні прийоми в англомовному публіцистичному тексті.

Матеріалом дослідження слугують журнальні тексти британських версій сучасних англомовних періодичних видань "Vogue", "Elle", "Harper's Bazaar", що вийшли у світ в 2016 році. Вважаємо за доцільне імплементувати на позначення таких журналів термін «фешн-періодика» з наступних міркувань: (1) неозапозичення «фешн» є в українській мові вирізняється продуктивністю, воно є основою-категоризатором для численних композитів (*фешн-індустрія, фешн-бізнес, фешн-музей*) [Романюк 2012, с. 247]; (2) існуючі синонімічні відповідники не передають увесь обсяг поняття («глянцеві журнали», приміром, можуть бути присвяченими не тільки моді, але й шоу-бізнесу, дизайну інтер'єрів тощо, а вираз «модні журнали» містить визначення, що може бути не тільки описовим, але й оцінним.

У добу цифрових технологій, інформаційних мереж та онлайн-спілкування сучасне суспільство отримало необмежені можливості передачі інформації завдяки роботі засобів масової інформації, які, втім, не втратили своєї актуальності й залучають нові засоби впливу на адресата. Сучасна людина не уявляє свого життя без користування всесвітньою інформаційною системою, саме тому постає потреба у якісному лінгвістичному аналізі сучасних засобів передачі інформації, до яких належать газетні та журнальні матеріали [Іванова 2011, с. 27]. Відтак у центрі уваги дослідників у галузі лінгвістики тексту, а також журналістики опинилося виявлення комплексу мовних явищ, які складають основу публіцистичного стилю (за І. В. Арнольд, «газетного», або «стилю масової комунікації» [Арнольд 2010, с. 343]). Публіцистичний стиль – це специфічна мова газет, журналів, радіо і телебачення, тобто засобів масової інформації, зазвичай він розрахований на досить велику аудиторію. Визначальна риса публіцистичного стилю – поєднання логіки викладення з експресивним забарвленням, які повинні бути взаємно врівноважені задля справлення певного враження на адресата. Важливою характеристикою публіцистичного стилю є одночасне поєднання емоційності та інформативності, тобто комбінація деяких рис офіційно-ділового, розмовного та художнього стилів. Цей стиль має безпосередній зв'язок з поширенням періодичних видань (газет, журналів, часописів), а також із функціонуванням телебачення та радіо. На сучасному етапі сфера його вжитку суттєво збільшилась за рахунок глобального Інтернет-простору (онлайн варіанти друкованих періодичних видань, Інтернет-видання, блоги), в якому його традиційні жанри набувають дещо модифікованих форм.

Тексти, що належать до публіцистичного стилю, спрямовані не тільки на подання фактичних відомостей, інформування про певні події та явища, але й тлумачення наданої інформації, пояснення її з певних позицій, переконання читача у правильності цих позицій. Відтак до функцій таких текстів, крім інформативної, відносять також формування громадської думки та суспільного резонансу щодо певних подій [Дудик 2005, с. 86]. З лінгвістичної точки зору вичерпно осмислити публіцистичний стиль мовлення непросто, бо лексично, граматично й функціонально він досить неоднорідний. Цей стиль представлений різними підстилями й жанрами, через що стилістично розлогий, і разом з цим він поєднує в собі спільні для цих окремих жанрів лінгвальні ознаки.

Публіцистичний стиль представлений багатьма підстилями (жанрами), кожен з яких внутрішньо неоднорідний, мовленнєво своєрідний. Насамперед варто згадати поділ усередині цього стилю на письмовий підстиль (властивий газетним і журнальним текстам) та усний (притаманний телевізійним та радіо повідомленням) [Дудик 2005, с. 86]. Наприклад, засоби вираження, до яких вдаються автори телевізійних репортажів зі спортивних змагань або у випусках новин, часто не збігаються з використаними у процесі створення газетних репортажів такої ж спрямованості. Розбіжності можна спостерігати і всередині кожного підстилю, що також репрезентовані різними жанрами текстів. Так, у межах усного підстилю мовне оформлення колонки головного редактора модного журналу відрізняється від мовного наповнення політичного репортажу або інтерв'ю із зіркою шоу-бізнесу.

Виразність публіцистичного мовлення досягається передусім завдяки використанню лінгвальних засобів – специфічного лексичного наповнення і синтаксичної будови. Це відбувається як результат «комунікативної зорієнтованості» публіцистичних текстів, у яких «вкрай важливо висловлюватись точно і образно, щоб якнайбільше впливати на читачів і слухачів (глядачів), на їхню розумову і почуттєву сфери, на мислення, свідомість» [Дудик 2005, с. 91]. Основні мовні засоби публіцистики – це поєднання елементів офіційно-ділового та художнього стилів. Особливо це стосується сучасних канонів публіцистики, неабияку роль у формуванні яких відіграє «нова журналістика» (англ. New Journalism) – напрямок журналістики, що включає неформальні матеріали на межі журналістики й модерної літератури [Паплаускайте 2012], тобто передбачає використання у текстах літературних технік. З одного боку, у публіцистичних текстах широко вживається суспільно-політична, спеціальна, термінологічна лексика, комерційні гасла, власні назви (позначення подій, дат, учасників, місць), а з іншого – багатозначна образна лексика, що здатна привернути увагу читача і вплинути на нього, художні засоби – тропи і фігури [Богушевська 2010, с. 120-121].

Широкий спектр змістових параметрів публіцистичної статті насамперед визначають сфера її використання, призначення й цільова аудиторія. Відтак ***змістові межі*** таких текстів є доволі розмитими. ***Структурно*** публіцистичний журнальний текст складається із заголовка, вступної, основної та заключної частин. У заголовку може бути виражена повністю або частково тема та головна думка статті [Мелконян 2008, с. 375]. До функцій заголовку належать: повідомлення або створення певного ставлення до предмету повідомлення, привернення уваги читача, створення простору для інтерпретації змісту статті: *"ELEGANTLY WASTED"* [Elle 2016, p. 169], *"WHO DO YOU DRESS FOR?"* [Vogue 2016, p. 97], *"A BEAUTIFUL BOND"* [Harper's Bazaar 2016, p. 200].

Журнальним статтям англійської преси властива наявність не лише заголовків, але й підзаголовків, які відображають тему тексту та його головну думку: *"HIDDEN DEPTHS EXHIBITION. The V&A's new show explores the evolution of our most intimate possessions"* [Harpers Bazaar, p. 116], *"#GIRLINTERRUPTER. Emma Forrest explores how a pair of sunglasses can become the armour we use to protect our true sense of selves"* [Elle 2016, p. 122]. Така побудова англійських газетних заголовків має подвійну мету – «викликає зацікавлення читача та забезпечує компресію інформації» [Арнольд 2010, с. 345]. Хоча інколи заради досягнення першої мети – звернення уваги адресата – інша відходить на другий план. Так, обсяг деяких підзаголовків ставить під сумнів їхню лаконічність: "*DARIA. In an era when*

famous models tend to be omnipresent, Daria Werbowy remains elusive, preferring to escape to the wild coast of Ireland to sail or surf in freedom. Yet, as an independent-minded feminist, she is more in demand than ever before" [Harper's Bazaar 2016, p. 154].

Особливості структурного побудування журнального тексту розглянемо на прикладі статті *"CALLING TIME ON SKINNY JEANS"* з уточнюючим підзаголовком "*Ditch your stretch denim for an original fit. You'll have a friend for life, promises Julia Hobbs"* [Vogue 2016, p. 76-77]. Вступна частина розкриває сутність тексту: подає основну інформацію про тему статті: *"Rigid, 100 per cent cotton denim jeans – the original androgynous utility staple – have been overlooked during the decade-long rise of stretchy, spray-on skinnies. How did these clingy, wafer-thin, denim-ish imposters, which are not actually jeans, achieve world domination?"* [Vogue 2016, p. 76]. В основній частині автор розкриває тему, конкретизує, ілюструє прикладами, полемізує: *"Rigid jeans guarantee an irresistible, old-fashioned anti-fit. They give off a pheromone of authenticity… The cool, carefree credentials of non-stretch jeans are in the hands of young labels cleverly reinterpreting denim's vast heritage… The expert advice varies from giving your jeans the occasional overnight bug-killing stay in the freezer to never, ever washing them"* [Vogue, p. 76-77]. В заключній частині автор виражає власний погляд на проблематику тексту: *"The shift towards buying new clothes that are built to last and improve along the way can only be a good thing"* [Vogue 2016, p. 76]. Важливим показником фінального параграфу є смисловий зв'язок із вступною частиною статті, що містить розв'язання проблеми, поставленої у вступі.

Англомовні журнали (насамперед британські та американські), видані мільйонними тиражами, посідають чільне місце серед сучасних друкованих мас-медіа та користуються неабиякою популярністю у світі, чому сприяє статус англійської мови як мови міжнаціонального спілкування. Історія розвитку модних журналів в англомовних країнах свідчить про великі перспективи цього типу журналів і про їх значний вплив на розвиток англійської мови, оскільки вони стають джерелом появи неологізмів, розвитку нових значень уже відомих слів. Діапазон таких журналів широкий – жіночі й чоловічі, друковані й онлайн, серед найпоширеніших згадаємо "Vogue", "Harper's Bazaar", "Elle", "GQ", "FHM".

У британських фешн-журналах спостерігаємо зростання ролі візуальних ефектів, зміщення акцентів з текстової інформації до візуальної. Більш того, у текстах модних періодичних видань можна констатувати зміну функції з інформативної на суто комерційну, оскільки елементи реклами наявні навіть у статтях: *"Roses are red, violets are blue, could this chic bag be perfect for you?"* [Harper's Bazaar 2016, p. 95] *"and you can only do this with Embryolisse Lait-Crème Concentré Nourishing Moisturiser, £13"* [Elle 2016, p. 169]. Основною метою статей стає не лише ознайомлення споживачів з певними товарами (одягом, косметичними засобами, аксесуарами), але й просунення їх на ринок та збільшення обсягу продажів. Отже, попри ілюстративність, тексти відіграють у модних журналах значну роль, вони «підсилюють оповідну спроможність ілюстрацій» [Байджанова 2012, с. 1641].

На лексичному рівні статті британських модних журналів поряд із лексикою загального вжитку демонструють широке залучення ***термінології***, чільні позиції тут посідають професійні терміни сфери фешн-індустрії: *catwalk, shenenigans, lookbook, button-through, runway, scout, lace-up, beautician, texture, print, décor*, що зумовлено тематикою цих журналів. Мовний аналіз британських модних журналів також виявив велику кількість термінів із галузі сучасних інформаційних технологій: *hashtag, blog, blogger, emojis, selfies, digital detox*, *podcast, cyberpunk* та інших сфер, зокрема бізнесу: *startup*, *executive manager*, *career-focused*, *creative director*. У такий спосіб автори статей демонструють важливість цих сфер для сучасної стильної та модної людини. Проаналізовані журнали також містять велику кількість ***слів іншомовного походження***: *guru, paella, djellaba, hammam, chateau, bijoux, couture, tsubaki, pronto, raison d'être, arroz con leche, zeitgeist, quelle, namaste*, *découpage, avant garde.* Їхні значення мають бути відомими читачам або зрозумілими із контексту, котрий містить багато імпліцитної інформації, релевантної для розуміння тексту. Для фешн-періодики це обізнаність у модних трендах, новітніх тенденціях, поінформованість у

специфіці відомих брендів та стилів одягу, тобто фонова інформація, що має бути відома читачеві для адекватного сприйняття текстів.

Для публіцистичного стилю також характерне вживання численних ***власних назв*** – журнали рясніють назвами місць (*London, Camden Street, Knightsbridge, Miami, Paris*), брендів (*Burberry, Versace, Mulberry, Dior, Louis Vuitton, Miu Miu*), іменами дизайнерів, моделей, зірок шоу-бізнесу (*Ralph Lauren, Margot Robbie, Damien Hirst, Helena Bonham Carter, Jean Paul Gaultier*) та найменуваннями інших реалій фешн-індустрії (*Pirelli Calendar, London Fashion Week*). Доволі часто у британських модних журналах зустрічаються різноманітні ***скорочення*** й ***абревіатури***: *mani*(*cure*), *trans*(*sexual*), *astro*(*logy*), *app*(*lication), LGBTQ, UVA, UVB, LMT, MRI, CGI, AA, SS16, AW15*. Вони зазвичай не супроводжуються коментарем, тому вимагають обізнаності читачів. Журнальна лексика представлена великою кількістю ***кліше***, котрі в якості «ритмічно організованих готових трафаретів» [Арнольд 2010, с. 346] полегшують процеси як створення, так і сприйняття журнальних текстів. До таких належать: *"the focus is on…", "the benefits are no secret", "back to basics", "is largely due to the fact that", "contrary to general belief", "a turning point"*, *"to put the finishing touches"*.

Оскільки модні журнали спрямовані на пересічного, переважно молодого читача, а розміщені в них статті набувають рис літературного стилю, тут знайшли широке застосування ***фразеологізми***. Як стверджує П. С. Дудик, «фразеологізми у публіцистичному мовленні в його різних жанрах вживаються неоднаково: найбільше їх у жанрах, споріднених із художніми текстами» [Дудик 2005, с. 87]. До таких, безперечно, належать і журнальні статті: *"STILL **GOT THE BLUES**. Catwalk beauty **had a blue feeling** this season"* [Vogue 2016, p. 262], *"the seven-month marriage **has been a bed of roses**"* [Vogue 2016, p. 270].

Іншою характерною рисою мови журнальних текстів фешн-періодики є **експресивність**: «справжній творець публіцистичного слова прагне досягти мовленнєво-стилістичної майстерності, щоб постійно висловлюватись у засобах масової інформації найбільш логічно, образно, емоційно» [Дудик 2005, с. 86]. Тому журналісти глянцевих видань зазвичай надають перевагу ***лексемам, які виражають почуттєвість, експресію.*** Вони вживають *"to dip into an ocean of inspiration"* замість *"to be inspired"*, *"aesthetically acceptable"* – замість *"good-looking"*, *"our most intimate possessions"* замість *"underwear"*. Відтак у розглянутих нами модних журналах широко представлені слова та словосполучення ***в метафоричному значенні:*** *"frock consciousness"* у значенні *"fashion"*, *"in the wake of a season"* у значенні *"at the beginning of a season"*, *"the wispy tendrils of change softly embrace our creative world"* у сенсі *"slight changes happen"*. Цим посилюється образність написаного, що наближає журнальний текст до літературного стилю.

У журнальних текстах простежуємо чіткий поділ лексем на ***позитивно-оцінні*** ("*stitched **to perfection** and showing **exquisite** pleating on the wrists"* [Harper's Bazaar 2016]) й ***негативно-оцінні*** (*"that's an **unhealthy** pattern"* [Elle 2016]), причому позитивні кількісно домінують. Це можна пояснити настановами авторів – прагненням створення позитивного іміджу всієї професійної сфери та окремих особистостей, стилів, товарів: *"House & Garden is **the world's most authoritative** and **inspirational** decorating magazine. Its **smart, sophisticated, directional** content juxtaposes crisp modernism with styles that have classic **chic**"* [Vogue 2016, p. 271], У такий спосіб «глянцевий журнал постає своєрідним протиставленням величезному потоку негативної інформації в сучасному суспільстві [Байджанова 2012, с. 1642].

На граматичному рівні журнальні тексти британської фешн-періодики мають специфічні риси і морфології, і синтаксису. З огляду на морфологічні особливості, у більшості жанрів публіцистики вживаються слова з різноманітними ***словотвірними афіксами*** – префіксами й суфіксами. Найпродуктивнішими афіксами розглянутих журнальних статей виявились un-, ultra-, super, -like, -ish: ***un****apologetically,* ***un****paralleled,* ***un****questionably,* ***un****sexy,* ***un****flattering, Byron-****like****,* ***ultra****-radiant,* ***super-****soft*, *animal-****like,*** *mann****ish****, girl****ish,*** *mask-****like****, lady****like****,* ***ultra****-feminine,* ***ultra****-stretch,* ***super****-size,* ***super****imposed*. ***Складні слова***, утворені з ланцюжка у 3-4 та більше слів, надзвичайно розповсюджені в британських

модних журналах: *first-name-only, just-woken-up, up-all-night, necklace-ponytail-in-one, wear-any-day, much-talked-about*, *end-of-season, arts-centre-cum-hotel, dinner-and-a-movie*, *lived-in-look-that-isn't-actually-lived-in*, *medium-to-flexible*. Це спосіб компресії цілого поняття або образу в одне слово, найчастіше авторська інновація, яка привертає увагу та є особливо виразним засобом: *undone-but-done, ultra-frou-frou, shall-I-stay-or-shall-I-go*.

На синтаксичному рівні у журнальним статтям притаманна розгалужена ***структура речень***: *"Stibbe was just 20 when she moved from Leicestershire to take up the position – one she almost didn't get because the boys didn't like the fact that she supported Leicester City football club – and had no experience of nannying, and even less of the highbrow, literary London milieu in which she found herself"* [Vogue 2016, p. 127]. Щільність ускладнених речень з кількома підрядними наближує оповідь до стилю художньої літератури. Іншою властивістю синтаксичної організації статей є залучення ***прямої мови***, особливо в інтерв'ю із селебрітіз: *"I remember reading reviews and thinking, 'God, if I ever have a life, I'll read that book,'"confesses the actress"* [Vogue 2016, p. 128]. Це створює ефект вірогідності інформації, ніби включає читача в особисту розмову із зірками фешн-індустрії та шоу-бізнесу.

У дібраних журналах часто зустрічаються ***неозначено-особові речення***: ***"You*** *may be surprised to hear that the spark for Thomas Keneally's new novel…was a beautiful dress"* [Harper's Bazaar 2016, p. 120]. Автори звертаються до читачів, залучають їх до дискусії. З цією метою у модних журналах часто вживаються ***запитальні речення***, особливо риторичні запитання: *"Is it a choker? Or a ponytail band?"* [Vogue 2016, p. 260] *"Leave? They"? Who are "they"?* [Vogue 2016, p. 135]. Особливим чином у статтях модних журналів відбивається постать автора: «Навіть при художньому домислі в публіцистичному стилі авторське «я» збігається з фактичним мовцем» [Богушевська 2010, с. 121]. Через це в статтях переважають ***прямі звертання автора до читача*** та ***оповіді від першої особи***: *"In* ***my*** *twenties,* ***I*** *visited an exhibition at Oxford's Museum of Modern Art"* [Harper's Bazaar 2016, p. 123].

З точки зору **стилістики** характерними для мови британських фешн-журналів є насамперед численні ***епітети***: *immaculate, exquisite, iconic, gorgeous, flawless, inspirational, filigree, exceptional, spirit-boosting, radiant, offbeat, princess, chic*. Епітет спроможний передавати різні відтінки виразності та зберігає у розглянутих статтях суб'єктивну оцінність: *exclusive, premium, unique, stunning, legendary, grand, unbelievable, inspiring,* це робить його важливим стилістичним засобом модної періодики. Великою кількістю відрізняються у британських фешн-журналах ***гіперболи***: "***impossibly high*** *heels"*, "***hyperly*** *chic", "one of the* ***most otherworldly*** *places I have ever stayed in"*. Автори вдаються до емоційно забарвлених засобів задля здійснення художнього впливу на читачів. Не менш важливим стилістичним засобом в англомовних модних періодичних виданнях є ***порівняння***: *"with a mouth* ***like the Sahara****"*, *"make my head beam* ***like a beef tomato****", "it's* ***like the ocean****, but with added conditioning oil"*, *"bejewelled* ***like birds of paradise****", "beautiful* ***like a fairy tale****"*. Також розповсюдженими в британських модних журналах є ***антитези***: *"Underwear marks the line between* ***private*** *and* ***public****,* ***seen*** *and* ***hidden****,* ***chaste*** *and* ***unchaste****", "****couture*** *by nature, but* ***modern*** *in spirit"* [Harper's Bazaar 2016, p. 117]. Вони дозволяють авторам створювати нові художні образи, які полегшують сприйняття текстів.

Отже, аналіз теоретичних наукових праць дозволяє дійти **висновку**, що англомовна фешн-періодика залишається потужним засобом масової комунікації, здійснює вплив на сферу індустрії, на смаки пересічних людей і на розвиток англійської мови. Проаналізувавши сучасні видання британської фешн-періодики, ми виявили, що в них відбувається зміщення акцентів з текстової до візуальної інформації та зміна функції текстів з інформативної на суто прагматичну комерційну. Публіцистичним текстам притаманне специфічне змістове, структурне й мовне наповнення, що включає в себе комбінацію низки лінгвальних засобів. Лінгвальна специфіка текстів фешн-періодики, зокрема англомовних, полягає у поєднанні в них виразних засобів публіцистичного та художнього стилів, що виявляється в особливостях їх лексики, граматики та стилістики. До **перспектив подальших досліджень** віднесемо

наукові студії інших типів текстів, представлених у фешн-періодиці (рекламних, редакційної колонки), а також з'ясування ролі графічних засобів у здійсненні впливу на читача.

Література

Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / И. В. Арнольд. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 384 с.

Богушевська Н. Публіцистичний стиль сучасної німецької мови / Н. Богушевська // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. – № 89 (5). – Серія : Філологічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010 – С. 118-121.

Байджанова Ю. Ш. Язык глянцевых журналов как особенность современной массовой культуры / Ю. Ш. Байджанова // Вестник Башкирск. ун-та. – 2012. – № 3 (I). – С. 1641-1642.

Дудик П. С. Стилістика української мови : Навчальний посібник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с. (Альма-матер)

Іванова О. О. Поняття газетно-публіцистичного стилю у перекладознавстві та особливості перекладу англійських газетних текстів на українську мову / О. О. Іванова // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 4. – Том 31. – Одесса : Черноморье, 2011. – С. 27-29.

Мелконян В. Характеристики англомовної газетно-журнальної статті в аспекті міжкультурної комунікації / В. Мелконян // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Випуск VIII. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 374-378.

Паплаускайте М. Реальніше за саму реальність / М. Паплаускайте // MediaSapiens. – 16 квітня 2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master_clas/realnishe_za_samu_realnist/

Романюк Ю. В. Відношення компонентів концептуального поля (на базі лінгвосеміотичної концепції А. О. Білецького) / Ю. В. Романюк // Мовні і концептуальні картини світу / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Б-ка ін-ту філології. – Київ, 2012. – Вип. 39. – С. 245-251.

Джерела ілюстративного матеріалу

Elle UK. – January, 2016.
Vogue UK – February, 2016.
Harper's Bazaar UK – May, 2016.

УДК: 811.11 – 115

ЗАХАРОВА К. І.
(Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди)

ДИТИНСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ТА МОВНИЙ КОНЦЕПТ

Розвиток сучасної антропоцентричної парадигми зумовлює необхідність систематизувати загальнонаукові погляди на феномен дитинства. Стаття присвячена дослідженню зв'язку між поняттям «дитинство» та його мовним втіленням. Розглянуто розвиток та становлення дитинства як об'єкта наукового знання.
Ключові слова: антропоцентрична парадигма, концепт, фразеологічні одиниці, дитинство, дитячість, концептуальні ознаки.

Захарова К. И. Детство как социально-культурный феномен и языковой концепт. Развитие современной антропоцентрической парадигмы обусловило необходимость систематизировать общенаучные взгляды на феномен детства. Статья посвящена исследованию связи между понятием «детство» и его языковым воплощением. Рассмотрено развитие и становление детства как объекта научного знания.
Ключевые слова: антропоцентрическая парадигма, концепт, фразеологические единицы, детство, детсткость, концептуальные признаки.

Zakharova K. I. Childhood as a Social-cultural Phenomenon and Language Concept. The development of anthropocentric paradigm makes it necessary to systematize general scientific view of childhood as a phenomenon. The article deals with the research of the connection between the general concept of childhood as well as its language embodiment. The development of childhood as an object of scientific knowledge is examined. The interest of humanities in the phenomenon of childhood gives it the status of cross-cultural concept and makes it possible to consider the data of phycology, psychiatry, physiology, anthropology. The invention of childhood has allowed to describe the full circle of human life. The phenomenon of childhood is represented in relation to the type of culture, as a period from birth till maturity, as a result of social-cultural formation. The article states that childhood, being a universal concept, is a significant component of mental space. The anthropocentric characteristics of the concept of childhood call for its social – psychological importance for modern European cultures. As a phenomenon childhood develops from complete negligence to priority social-cultural positions. The language concept of childhood has been examined on the material of the English, French, German, Russian languages. The analysis of the concept of childhood reveals its linguocultural characteristics. Such features as age, behavior, exterior criteria attribute to universal ones. As a linguocultural concept childhood includes notional, image and value constituencies. The notional constituent comprises such semantic characteristics as "person", "not adult". Image characteristics are embodied through aphorisms, phraseological units, etc. and describe behavior in childhood, attitude toward education, physical abilities of children, etc. The value component possesses ambivalent features of purity and innocence on the one side, and foolishness, immaturity on the other. The analysis of the notional, image and value layers of the language concept of childhood grounds the influence of the historical memory and stereotypes of national culture in the language.
Key words: anthropocentric paradigm, concept, phraseological units, childhood, childisheness, conceptual characteristics.

В умовах накопичення великої кількості матеріалу про людину виникає необхідність виокремлення найважливіших векторів дослідження в межах культурно-антропоцентричної парадигми. Одним з таких напрямів дослідження є феномен дитинства. Інтерес гуманітарного знання до дитинства в XX-XXI ст. надає йому статус міждисциплінарної проблеми, що обумовило можливість враховувати у її вивченні данні педагогічної психології, психіатрії, фізіології, антропології. Дитинство як категорія антропологічного знання досліджувалось в працях Платона, Аристотеля, Еразма Роттердамського, М. Монтеня, Ф. Бекона, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Г. В. Ф. Гегеля, К. Маркса, Ф. Енгельса тощо. Зміни соціокультурних реалій в різні епохи призводять до змін поглядів на характеристики дитинства. Саме специфіка сучасного соціокультурого простору, в якому реалізується концепт ДИТИНСТВО (далі – КД), зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Об'єктом дослідження є КД з точки зору загальнонаукового осмислення. **Предметом дослідження** є співвідношення наукових поглядів на феномен дитинства з суто мовними характеристиками КД, що вивчається в лінгвістичній науці. **Мета дослідження** полягає у виявленні та встановленні цього співвідношення, що зумовлює наступні **завдання**: розглянути еволюцію поглядів на феномен дитинства; дослідити КД крізь призму сучасних філософських, психологічних та культурологічних концепцій; навести порівняльний аналіз досліджень мовного КД.

Дитинство *з наукової точки зору* є точкою перетину онтології, гносеології, антропології, соціології, культури та освіти. **Проблема дитинства** є представленою в античних філософських та педагогічних працях та замикається на вихованні слухняних виконавців для влади. Дитинство мало утилітарне значення, а дитина розглядалася дорослими як нижче створіння, що належить державі на правах власності [Аристотель]. В текстах Середньовіччя спостерігається посилення духовної цінності дитинства, з'являється думка про те, що обов'язок народити та виховати дитину відрізняє людину від тварини [Мамичева 2013, с. 10].

Культурно-історичний феномен дитинства відображається в побутовій культурі, в мові, письмових документах, жанровому та портретному живописі. Так, перші портрети з зображенням дітей з'являються у XIII ст. У той же час, поява дитячого костюму була зовнішнім проявом глибоких змін у відношенні до дітей в суспільстві [Аріес 1999]. В результаті формується образ дитини, якому властиве хронологічне та змістовне розрізнення вікових періодів, протиставлення дитячого та дорослого світів, надання дитинству статусу самостійної соціологічної та психологічної цінності. Подальший розвиток суспільства, поява шкіл сприяли диференціації періоду життя, що позначається загальним словом «дитинство».

Відкриття дитинства дозволило описати повний цикл життя людини. З'являється термінологія для позначення періодів життя, а саме дитинство, отроцтво, юнацтво, молодість, зрілість, старість, сенільність (глибока старість). Але в більшості випадків періоди життя співвідносились не с біологічним віком, а з соціальними ролями людей та формувалися під впливом соціальних інститутів, що розвивалися із розвитком суспільства. Символічні образи дитинства в працях Л. Демоза визначали дитинство як уявлену реальність епохи, що відображалася в артефактах філософської, наукової, художньої картинах світу та вплинула на становлення та розвиток психоісторії дитинства. Образ дитини завжди містить проективні компоненти, без вивчення яких неможлива історія дитинства [Демоз, 2000].

В західній ***філософії*** Нового часу спостерігається переосмислення природи дитинства та виокремлення сутнісних відмінностей дитини від дорослого [Руссо 2016]. Осмислення феномену дитинства є актуальним і для сучасної філософської науки, бо дитинство та дитина є фундаментом культури. Л. К. Нефьодова визначає словосполучення «феномен дитинства» як деякий тілесно-духовний стан, та досліджує його репрезентації в єдності з сутністю [Нефьодова 2005, с. 7]. З філософської точки зору до феномену дитинства додається поняття дитячості, що «не є категорією віку, а універсальним атрибутом людини» та постає «інтегральним елементом дитинства як культурно-антропологічного феномена» [Українець 2006, с. 11]. Так, аналіз феномену дитинства та поняття дитячості виявляє, що межі етапів

життя людини є «рухомими та розмитими» [Українець 2006, с. 14], а дитячість супроводжує людину протягом усього її життя. Дитячість осмислюється як стан, який, з одного боку, заважає потенціалу особистості для реалізації сукупності можливостей, а з іншого – передбачає відкритість світу та пізнанню. Стан дитячості розглядається як необхідна умова повноцінного існування і функціонування суспільства через принцип довіри.

В ***етнографії та філософії культури*** феномен дитинства розглядається у співвідношенні з типом культури. Етнографія дитинства, використовуючи методи зіставного аналізу, надає уявлення про дитинство в різних народах світу. Вивчається дитинство в примітивних культурах та цивілізованих культурах, традиції розвитку періоду дитинства в індоєвропейських культурах та культурах Сходу та Америки [Мід 1998]. В руслі культурно-антропологічного напрямку проблема дитинства висвітлена в працях Ф. Боаса, Б. Малиновського, К. Леві-Стросса, М. Мід, Н. Орма, дослідження яких спрямовані на вивчення характеру включення особистості в культуру, механизмів прийняття культурних норм та культурно обумовленої поведінки. В типології культур, що була запропонована М. Мід, виявляється залежність статусу дитинства від характеру відносин між поколіннями, темпів науково-технічного, соціального та культурного розвитку.

Дитинство як об'єкт дослідження ***в психологічній науці*** є періодом, що продовжується від новонародженості до повної соціальної та психологічної зрілості, це «період становлення дитини повноцінним членом людського суспільства» [Обухова 1996]. Чимало видатних психологів, які займалися загальною психологією, водночас вели дослідження в області дитячої психології. Так, проблема дитинства з точки зору психології була в колі досліджень Дж. Уотсона, В. Штерна, Ж. Пиаже, М. Бехтєрева, Л. С. Виготського, А. Р. Лурії, А. Н.Леонтьева, П. Я. Гальперіна. Внутрішній світ дитини є осмисленим в психоаналізі з позиції психічної норми та відхилення від неї [Юнг 1996]. Дитинство залишається в центрі педагогічної та медичної теорії в контексті впливу на нього на шляху його перетворення на дорослість. Мотив дитини, згідно з концепцією К. Г. Юнга, є виразом предсвідомого аспекту дитинства колективної душі. Міфологічне уявлення про дитину пов'язане з божественною дитиною, народженою в незвичайних умовах. Елементом архетипа дитини є майбутність, тобто дитина – це потенційне майбутнє [Юнг 1996].

Соціологічна наука досліджує соціальний та культурний аспекти феномену дитинства, розглядаючи його як «результат соціального конструювання», де діти є співучасниками соціальних процесів. Дитинство розглядається як «особливе «плем'я», соціальна меншість, що має свою особливу культуру, мову, ігрові традиції тощо» [Кон 2003, с. 67]. Згідно концепції Д. І. Фельдшейна, дитинство як соціо-психологічний феномен репрезентовано функціональними, змістовими та сутнісними характеристиками. Функціонально дитинство є «об'єктивно необхідним станом в динамічній системі суспільства», процесом зростанням покоління та підготовки до відтворення майбутнього суспільства. В змістовному плані дитинство є процесом постійного фізичного росту, отримання соціального досвіду, «рефлексії всіх відносин в соціальному просторі, визначення в ньому себе». Сутнісно дитинство є «особливою формою прояву, особливим станом соціального розвитку, коли біологічні закономірності, що пов'язані з віковими змінами дитини, в значній мірі виявляють свою дію [Фельдштейн 1998, с. 20].

Таким чином, КД, який є відображенням в мові найважливішого соціально-культурного та психологічного феномену, відноситься до універсальних та, будучи пов'язаним з поняттям дитини та дитинства на когнітивному рівні в антропологічному, соціокультурному та філософському аспектах, є значущим компонентом ментального простору. Яскраво втілені антропоцентричні характеристики КД зумовлені його соціально-психологічною важливістю для сучасних європейських культур. КД розглянуто на матеріалі англійської, французької, російської, німецької мов. Мовний матеріал досліджень дозволяє зробити висновок про те, що КД входить до складу інтегруючих концептів ВІК, СІМ'Я, суперконцепта ЛЮДИНА

[Ашхарава 2002; Бабарикіна 2010; Желєзнова 2009; Калюжна 2007; Косичева 2013; Крючкова 2003; Лебедєва 2013; Любіна 2006; Фоміна 2011].

Відношення до дитинства знаходить вираження в семантиці мовних одиниць у вигляді понятійно-оцінної та образної ознак. Наприклад, понятійну сторону коцепта в німецькій мові складають комбінація ознак «вік», «період життя», «ранній», «незрілий», «молодий» [Калюжна 2007, с. 3]. Оцінна сторона для німецької лінгвокультури представлена позитивним ставленням до дитинства. Культурологічно значущими аспектами є залежність дитини від укладу сім'ї як зразка для наслідування.

Понятійна сторона коцепта в російській мові, як і в німецькій, включає ознаки «вік», «період життя», «ранній» тощо. Що до образних характеристик, то в російському соціумі фізіологічні характеристики є показником розвитку [Калюжна 2007]. КД є амбівалентним та складається з протилежних концептуальних ознак: з одного боку, дитинство є протиставленим дорослому життю, з іншого властивості дитинства є притаманними дорослій людині. Дитинство є водночас переходом до справжнього життя та самим життям. Дитинство характеризується позитивно (щасливе, радісне, безтурботне), так і негативно (голодне, самотнє) [Калюжна 2007, Лебедєва 2013].

У французькій лінгвокультурі дитинство розглядається як період щасливого існування, а основними особливостями дитинства є невинність, безтурботність, наївність [Крючкова 2003]. Лексеми, що репрезентують КД, також використовуються на позначення рис та поведінки дорослої людини, коли ця поведінка не відповідає реальному віку людини, наприклад, коли доросла людина поводиться несерйозно, «як дитина». Такі висновки лише підтверджують двомірний підхід до феномену дитинства – тобто суто «дитинство» як фізіологічний, об'єктивний аспект буття, та «дитячість» як універсальний і в той же час суб'єктивний атрибут людини.

Осмислення КД англійською національною мовною особистістю виявляє певну специфіку, характерну для цієї лінгвокультури. Так, дитинство в середньовічній Англії відрізнялося великою смертністю серед дітей, а також обов'язками дітей виконувати тяжку роботу [Orme 2005]. Впродовж XVI-XVIII ст. з розвитком ідей просвітництва та появою середнього класу в Англії дитинство набуває вищого статусу та асоціюється з прогресом, новими можливостями, змінами на краще. З'являється необхідність піклування про розум та тіло дитини, внаслідок чого покращується виховання та навчання дітей, з'являється дитяча література, розвивається педіатрія. Вікторіанську епоху вважають епохою домінування дитинства. Впродовж цього періоду дитинство поступово сприймається як період захищеності та радості, а дитинство асоціюється з невинністю, простотою, грайливістю [Gubar 2016]. Наприкінці XIX – на початку XX ст. цінність дитини остаточно переходить із економічної сфери в емоційну. Таким чином завершується висування дитинства на пріоритетні соціально-культурні позиції.

Це відображається в засобах втілення поняття «дитинство» в мові. Лінгвокультурний концепт CHILD є складною системою концептуальних ознак. Понятійна сторона об'єктивована іменами дітей з обов'язковими семантичними ознаками «особа», «недорослий» [Косичева 2013, с. 18].

(1) A newborn *infant*, or *neonate*, is a *child* under 28 days of age. During these first 28 days of life, the *child* is at highest risk of dying. It is thus crucial that appropriate feeding and care are provided during this period, both to improve the child's chances of survival and to lay the foundations for a healthy life [World Health Organisation].

(2) Some *babies* become hysterical when mom is out of sight for a very short time, while other *children* seem to demonstrate ongoing anxiety at separations during infancy, toddlerhood, and preschool [Healthy Children].

Образна складова концепта CHILD являє сукупність ознак у складі афоризмів, фразеологічних одиниць, вторинних номінацій, аналіз предметно-смислового та оцінного змісту яких виявляє різні характеристики дитинства та ставлення представників англомовної

лінгвокультури до цього феномену. Так, фразеологічні одиниці виступати на позначення ставлення до виховання (*spare the rod and spoil the child; children and fools must not play with edged tools*), інтелектуальні та фізичні можливості дитини (*milk for babe's, like candy from the baby, out of mouths of babes*), відносини між батьками та дітьми (*a parson always christens his own child, a child may have too much of his mother's blessing*), загальне відношення до дитинства (*it takes a village to raise a child; childen are poor man's riches*).

(3) …. or at least people attribute to the Bible - *spare the rod and spoil the child* - is still a valid instruction in this day and age, especially among churchgoers, those who look to the church as an important source of guidance in their lives [NPR].

(4) David Hartley puts his matter very plainly, when he says, "The young child learns to grasp and go up to the plaything which pleases him, and to withdraw his hand from the fire that burns him;" or, as the proverb says, "A burnt child dreads fire."

Вторинні номінації містять ознаки як цілковито позитивної (*pumpkin, peanut*) так і негативної оцінки (*rascal, monster*):

(5) The eldest of my two boys is *bubba (or bubber),* as was my husband to his family. They both periodically end up called *monkey, lovey, love bug, bug, buggie* and the occasional *pumpkin*. [Little Hearts].

(6) How to Raise a Child and Not a *Monster* [The Advocate].

Аналіз афоризмів, що містять лексеми ***child*** та ***childhood*** також свідчить про амбівалентність ставлення до дитинства. З одного боку дитинство є принизливим періодом, що асоціюється з дурницями та неповноцінністю людини. З іншого боку, це найкраща пора життя, що залишає лише приємні спогади, з якою сумно розлучатися.

(7) One of the luckiest things that can happen to you in life is, I think, to have a *happy childhood* [Agatha Christie].

(8) Childhood, n. *The period* of human life intermediate *between the idiocy of infancy and the folly of youth* - two removes from the sin of manhood and three from the remorse of age [Ambrose Bierce].

(9) *Childhood is a disease* – a sickness that you grow out of [William Golding].

Оцінний шар концепту CHILD представлений ознаками, що характеризують неоднозначне ставлення представників англомовної лінгвокультури до дитинства в цілому та його окремих рис. Так, дитинство є найвищою цінністю, періодом, що асоціюється с невинністю та духовною чистотою. Але водночас стан дитинства асоціюється з дурницями, безглуздістю та обмеженими можливостями. Такі концептуальні ознаки дитинства як «незрілість», «інфантилізм» викликають негативне, зневажливе ставлення:

(10) That's how I feel when I watch the Presidential debates. I see very telling behaviors, especially about the extent to which each candidate's actions are *rude, hurtful and dangerously* childish – or calm, respectful, and maturely "Presidential" [Psychology Today].

До того ж, виховання дітей пов'язане з певними труднощами та великою відповідальністю. Саме тому в англомовному середовищі спостерігається тенденція добровільної відмови від дітей [Косичева 2013, с. 13].

(11) *Normalization of being child-free* is a gain for all of us, whether we choose to have children or not. It reminds us that kids are people, who deserve to be raised and nurtured by adults who proactively want to have them [The Guardian].

(12) Even so, women who choose not to become mothers are finding new paths of acceptance. As their ranks rise – and as the community of adults without kids diversifies in terms of race, education levels and political affiliations – so do *positive attitudes about being able to lead a fulfilling, childless life* [Time Magazine].

Проведений загальнонауковий огляд поняття «дитинство» дозволяє зробити **висновок** про універсальність цього феномена, але в той же час такого, що має яскраво втілені національні ознаки. К універсальним ознакам можна віднести вік, поведінку, екстер'єрні ознаки. Оскільки поняття «дитинство» стає складноструктурованим концептом,

«поняттєве начало якого, проходячи через сито перцептивно-образних асоціацій, органічно сполучається з ціннісною рефлексією» [Приходько 2013, с. 66]. Наведений аналіз понятійної, образної та оцінної складових мовного концепта CHILD, що є невід'ємною складовою концепта ДИТИНСТВО, дозволяє зробити висновок про значний вплив історичної пам'яті та стереотипів національної англомовної культури на мову, що й зумовлює зв'язок між дитинством як соціально-культурним феноменом та дитинством як мовним концептом.

Література

Ариес Ф. Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Ариес. – Екатеринбург : Уральский университет, 1999. – 415 с.

Аристотель. Сочинения : В 4-х т. Т. 4 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. И. Доватура. – М.: Мысль, 1983. – С.38-57. – Режим доступу : http://pstgu.ru/download/1180512155.aristotel.pdf

Ашхарава А. Т. Концепт «дитя» в русскоязычной языковой картине мира : дисс. ... канд. филол. наук : специальность 10.02.01 «Русский язык» / Т. А. Ашхарава. – Архангельск, 2002. – 184 с.

Бабарыкина Т. С. Вербализация концепта «CHILD» на материале произведений Дж. К. Роулинг: автореф. дисс. … канд. филол. наук : специальность 10. 02. 04 «Германские языки» / Т. С. Бабарыкина. – Белгород, 2010. – 22 с.

Де Моз Л. Психоистория / Л. Де Моз. – М. : «Феникс», 2000. – 512 с.

Железнова Ю. В. Лингвокогнитивное и лингвокультурное исследование концепта «Семья» : автореф. дисс. … канд. филол. наук : специальность 10. 02. 19 «Теория языка» / Ю. В. Железнова. – Ижевск, 2009. – 26 с.

Калюжная И. А. Концепт «детство» в немецкой и русской лингвокультурах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : специальность 10. 02. 20 «Сравнительно-историческое и сопоставительное языкознание». – Волгоград, 2007. – 20 с.

Кон И. С. Ребенок и общество : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. С. Кон. – М. : «Академия», 2003. – 336 с.

Косычева М. А. Концепт «CHILD» и средтва его реализации в английской лингвокультуре : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: специальность 10. 02. 04 «Германские языки» / М. А. Косычева. – Самара, 2013. – 22 с.

Крючкова Н. В. Концепты возраста (на материале русского и французского языков): автореф. дисс. … канд. филол. наук : специальность 10. 02. 19 «Теория языка» / Н. В. Крючкова. – Саратов, 2003. – 23 с.

Лебедева М. Ю. Концептуальное поле ДЕТСТВО и его репрезентация в русском языке : дисс. … канд. филол. наук : специальность 10.02.01 «Русский язык» / М. Ю. Лебедева. – Москва, 2013. – 260 с.

Любина И. М. Аксиология концепта возраст в русской, британской и американской лингвокультурах: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: специальность 10. 02. 19 «Теория языка» / И. М. Любина. – Краснодар, 2006. – 34 с.

Мамычева Д. И. Детство – метаморфозы культурного взгляда. / Д. И. Мамычева. – Таганрог, 2013. – 148 с.

Мамычева Д. И. Феномен детства в европейской культуре : от скрытого дискурса к научному знанию : автореф. дисс. … канд. культурологии : 24.00.01 – Теория и история культуры / Д. И. Мамычева. – Санкт-Петербург, 2009. – 29 с.

Мид М. Культура и мир детства : избр. произв. / сост. И. С. Кон. М., 1998.

Нефедова Л. К. Феномен детства в основных формах его репрезентации (философия, миф, фольклор, литература) : автореф. дисс. … докт. філос. наук : спец 09.00.13 «Релігієзнавство, філософська антропологія» / Л. К. Нефедова. – Омск, 2005. – 40 с.

Обухова Л. Ф. Детская (возрастная) психология. / Л. Ф. Обухова. – М: Российское педагогическое агентво. 1996, - 374 с.

Платон. Собрания в четырех томах. Т. 1 / Под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса; Пер с древнегреч. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. Ун-та, 2006. – 632 с.

Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или о Воспитании / Ж.-Ж. Руссо. – М : Litres, 2016. – 386 с.

Українець Л. В. Дитинство і дитячість у філософсько-антропологічному контексті : автореф. … канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Л. В. Українець. – Харків, 2006. – 17 с.

Фельдштейн Д. И. Детство как социально-психологический феномен и особое состояние развития // Хрестоматия по возрастной психологии / Сост. Л. М. Семенюк. – М. Воронеж, 1998. – С. 21-48. Режим доступу: http://www.voppsy.ru/issues/1998/981/981003.htm

Фомина Ж. В. Концептосфера «возраст» в русской и американской молодежных лингвокультурах : автореф. дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Ж. В. Фомина. – Волгоград, 2011. – 227 с.

Юнг К. Г. Психология архетипа ребенка / К. Г. Юнг // Структура психики и процесс индивидуации : сборник статей. – М. Наука, 1996. – 269 с. – Режим доступу : http://www.psycho.org.ua/txt/jung/j015.htm

Gubar M. The Victorian Child / Marah Gubar. – Pittsbutgh, 2016. – Режим доступу: http://www.representingchildhood.pitt.edu/victorian.htm

O'Malley A. The Eighteenth-Century Child / A. O'Malley. – Routledge, 2003. – 191 p. – Режим доступу : http://www.representingchildhood.pitt.edu/eighteencent_child.htm

Orme N. Childhood in Medieval England c.500-c.1500 / N. Orme // Representing Childhood, 2005. – Режим доступу : http://www.representingchildhood.pitt.edu/medieval_child.htm

http://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,2148636,00.html

https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/16/choice-child-free-admirable-not-selfish

https://www.psychologytoday.com/blog/resolution-not-conflict/201603/can-you-spot-10-signs-childish-adult-in-candidates

http://www.advocate.com/parenting/2014/06/24/how-raise-child-and-not-monster

http://www.npr.org/2012/06/19/155358677/does-sparing-the-rod-spoil-the-child

http://www.who.int/topics/infant_newborn/en/

http://www.littleheartsbooks.com/2012/10/19/300-nicknames-for-your-babykins-doodlebug-snugglebunny/

УДК: 811.111:159.942.5

ІВАНОТЧАК Н. І.
(Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника)

ЕМПАТІЯ ТА ВВІЧЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ОБЛИЧЧЯ

Статтю присвячено з'ясуванню взаємовідношення ввічливості та емпатії в контексті стратегії збереження обличчя з позиції теорії мовленнєвих актів. У статті описано стратегії позитивної та негативної ввічливості як засіб збереження обличчя адресата. Методом функціонально-прагматичного аналізу диференційовано конвенційні та емпатійні експресиви, встановлено іллокутивний потенціал емпатійних висловлювань у типах емпатії, проаналізовано функціонування детермінант емпатії в оцінних експресивах.
Ключові слова: емпатія, експресив, оцінне висловлювання, позитивна ввічливість, негативна ввічливість, збереження обличчя, іллокутивний тип, детермінанти емпатії.

Иванотчак Н. И. Эмпатия и вежливость в контексте стратегии сохранения лица. Статья посвящена выявлению взаимоотношения вежливости и эмпатии в контексте стратегии сохранения лица с позиции теории речевых актов. В статье описаны стратегии позитивной и негативной вежливости как средство сохранения лица адресата. Методом функционально-прагматического анализа дифференцированы конвенциональные и эмпатийные экспрессивы, установлен иллокутивный потенциал эмпатийных высказываний в типах эмпатии, проанализировано функционирование детерминант эмпатии в оценочных экспрессивах.
Ключевые слова: эмпатия, экспрессив, оценочное высказывание, позитивная вежливость, негативная вежливость, сохранение лица, иллокутивный тип, детерминанты эмпатии.

Ivanotchak N. I. Empathy and Politeness in the Light of Face Saving Strategy The article addresses the correlation of empathy and politeness in the light of face saving strategy and speech act theory. This subject is relevant in the context of the anthropocentric view of language and the growing interest of linguistic studies to the pragmatic aspects of various psychological states. The activity approach to language in social interaction focuses on the communicative aim, result and context of utterances. By means of pragmatic and functional analysis conventional and evaluative expressive speech acts are distinguished, the illocutionary potential of empathic utterances is determined; the functioning of empathy determinants in evaluative utterances is analyzed. In the context of social representation "face" is perceived as positive social value, a certain social image which is preserved by means of positive and negative politeness strategies. Conventional expressive speech acts manifest social formulas and are expressed by performative verbs. Evaluative expressive speech acts render feeling and attitude while verbalizing empathic intention in communication. They are tenuously linked with social norms and stereotypes, their expected perlocutionary effect being the change of an addressee`s emotional state. The determinants of evaluative expressive speech acts are evaluation, emotiveness, expressiveness, intensification. The evaluative component is an integral part of both narratives of empathy and expressive speech acts of empathy in dialogue discourse. Empathic understanding is impossible without evaluation, as it is the first phase and an integral cognitive component of empathy process. The performed analysis is important for the linguistic exploration of empathy in juvenile fantasy prose. Further research should be aimed at determining the illocutionary potential of empathic utterances depending on empathy types.
Key words: empathy, expressive, evaluative utterance, positive politeness, negative politeness, face saving, illocutionary type, empathy determinants.

Звернення до мови з позиції діяльнісного підходу, що зосереджує увагу на цілях, результатах, засобах та контексті висловлювання, та антропоцентричне спрямування сучасних лінгвістичних студій зумовлюють інтерес до прагматичних аспектів вербалізації психологічних станів людини, до яких відноситься й емпатія. Емпатія є важливою соціальною компетентністю. Навички розуміння намірів та емоцій інших людей, закладені у системі дзеркальних нейронів мозку людини, є необхідними для успішної соціальної взаємодії [Schwartz 2013, с. 203]. Емпатія в широкому сенсі охоплює весь спектр емоційних станів, фізіологічною основою яких є дія дзеркальних нейронів, та які спрямовані на зближення та розуміння іншої людини.

У лінгвістиці явище емпатії потрапило в фокус досліджень художнього тексту [Воробйова 2006], когнітивної метафори [Lakoff 2001] та прагмалінгвістики діалогічного дискурсу [Козяревич 2006]. На матеріалі французької мови було здійснено аналіз сфер вербальної емпатії і емпатійних мовних актів [Азнабаева 2005], досліджено іллокутивні типи виявів емпатії [Кузнецова 2015], досліджені засоби вираження ввічливості в іллокутивному типі розуміння у французькому діалогічному дискурсі [Анищенко, Газизов 2015]

В. Шварц зазначає, що «ми вбачаємо емпатію інших у їх здатності прямо чи опосередковано визнавати наші цінності, мотиви, знання, вміння чи навички; а особливо тоді, коли це визнання значущості наших дій відбувається у спосіб, що не зачіпає нашої гідності» [Schwartz 2013, с. 339]. Тобто однією з визначальних рис емпатії, поряд з точністю

сприйняття та комунікації, є збереження обличчя адресата. Відповідно, **актуальним** є з'ясування взаємовідношення ввічливості та емпатії в контексті стратегії збереження обличчя з позиції теорії мовленнєвих актів, що є **метою** нашої статті. Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- охарактеризувати стратегії позитивної та негативної ввічливості як засіб збереження обличчя адресата;
- диференціювати конвенційні та емпатійні експресиви;
- встановити іллокутивний потенціал емпатійних висловлювань;
- проаналізувати детермінанти емпатії у власне експресивах.

Дослідження проводиться на **матеріалі** лексикографічних джерел (енциклопедичних та тлумачних словників сучасної англійської мови Macmillan English Dictionary for Advanced Learners; Merriam-Webster's Collegiate Dictionary; The Oxford Universal Dictionary та ін.) та текстів фентезійних книг К. С. Льюїса «Хроніки Нарнії» та Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер» загальним обсягом 768 та 4 195 сторінок відповідно.

Основними **методами** дослідження слугували: компонентний аналіз, що дозволив визначити елементи лексичних значень типів емпатії, опозиційний аналіз – для визначення їх класифікації на підставі семантично релевантної розбіжності за диференційною ознакою активність/ пасивність, функціонально-прагматичний аналіз, що допоміг виявити емпатійну інтенцію та проаналізувати актуалізацію детермінант емпатії в експресивах.

Об'єктом дослідження виступає емпатія крізь призму теорії мовленнєвих актів та лінгвістики емоцій. **Предмет** дослідження – іллокутивний потенціал емпатійних висловлювань у контексті стратегії збереження обличчя.

Вперше поняття обличчя як соціальної репрезентації особистості було розроблено Е. Гофманом [Goffman 1972, с. 5], який визначає його «як позитивну соціальну цінність… уявлення про себе, окреслене прийнятними соціальними якостями, яке поділяють інші….». За С. Тінг-Тумі, обличчя – заявлене в комунікативній ситуації відчуття гідності та самоповаги [Ting-Toomey 2011]. Поняття обличчя включає як афективний так і соціально когнітивний компоненти. Такі пов'язані з поняттям обличчя концепти, як гордість, сором, ганьба, рум'янець сорому, повага, пошана та справедливість включають як афективні, так і соціально когнітивні судження [Ting-Toomey 2011]. Між обличчям як уособленням соціальної цінності особистості та сферою емоцій та почуттів існує зв'язок. Невідповідність власного сприйняття обличчя та уявлень інших членів суспільства викликає емоційну реакцію: якщо очікування особистості не справджуються, вона почувається скривдженою та ображеною, і навпаки, якщо суспільне сприйняття обличчя перевершує сподівання, це викликає позитивні емоції [Goffman 1972, с. 6].

У концепції П. Браун та С. Левінсона обличчя визначається як «певний соціальний імідж, у збереженні якого зацікавлений кожен член суспільства» [Brown, Lewinson 1987, с. 61]. Підтримка цього іміджу відбувається шляхом стратегій ввічливості, що спрямовані на збереження обличчя як адресата, так і адресанта. Збереження обличчя здійснюється завдяки комунікативним стратегіям позитивної ввічливості – виявів поваги, схвалення, симпатії тощо, та негативної ввічливості – дотримання меж особистого простору адресата та надання йому свободи дій [Brown, Lewinson 1987, с. 61]. Позитивна ввічливість виявляється у проявах уваги та інтересу до співрозмовника, компліментах, прагненні до порозуміння, врахування його бажань і вмінь, створення атмосфери групової ідентичності, проявах турботи, пропозиції допомоги. Негативна ввічливість передбачає уникнення наказів, прямих прохань, критичних зауважень, які могли б загрожувати обличчю співрозмовника [Brown, Lewinson 1987, с. 197]

Разом з тим, прояву турботи, пропозиції допомоги, врахуванню бажань адресата, які традиційно відносять до стратегій позитивної ввічливості, передує когнітивно-емотивна оцінка стану адресата, оцінка ситуації в цілому як хорошої чи поганої, наявні експресивність та інтенсифікація у вираженні власного когнітивно-емотивного ставлення (розуміння,

схвалення тощо). Це характерно і для певних стратегій негативної ввічливості, що асоціюються з тактовністю (уникнення критичних зауважень, вживання модифікаторів іллокутивної сили висловлювання). Зазначені категорії (емотивність, експресивність, оцінка, інтенсивність) вважаються конструктивними компонентами та детермінантами емпатії [Таценко 2015, с. 57]. Аналіз стратегій позитивної та негативної ввічливості з точки зору теорії мовленнєвих актів допоможе з'ясувати взаємовідношення ввічливості та емпатії в контексті стратегії збереження обличчя.

Мовленнєві акти, спрямовані на реалізацію певних соціальних ритуалів, належать до категорії експресивів [Серль 1986, с. 15]. Вони зазвичай виражаються певними соціальними формулами (вдячність, вибачення, співчуття в зв'язку із втратою, привітання тощо) і дієсловами на позначення відповідних дій, що вживаються як перформативи і завжди розраховані на позитивну емоційну реакцію [Вольф 2002, с. 165]. Виражаючи почуття та ставлення, експресиви також допомагають реалізувати інтенцію емпатії. Вияв емпатії спрямований на зміну емоційного стану слухача внаслідок комунікації власного когнітивно-емотивного резонансу з ним, та співвідносний із іллокутивною ціллю експресивів, що за Дж. Серлем є «вираженням психічного стану, означеного щирістю» [Серль 1986, с. 15].

Зважаючи на це, деякі вчені доповнюють перелік експресивів мовленнєвими актами психологічної підтримки: втішання, співчуття, розуміння, заспокоєння, підбадьорення [Азнабаева 2005, Кузнецова 2015]. Л. В. Козяревич характеризує їх як емпатійні висловлювання – емотивні мовленнєві акти з іллокутивною силою емпатії, яким притаманна експресивна та інші функції у дискурсі [Козяревич 2006, с. 17]. Розглядаючи різні типи висловлювань у межах експресивів, Є. М. Вольф також диференціює конвенційні та оцінні висловлювання [Вольф 2002, с. 166]. Висловлювання, спрямовані на те, щоб викликати емоційну реакцію, Є. М. Вольф називає оцінними (чи власне експресивами) та теж розглядає їх як особливий вид іллокутивних актів в межах експресивів.

Поряд з вибаченнями, подяками, привітаннями, і т. п., обумовленими соціальними конвенціями, до таких мовленнєвих актів відносять оцінні висловлювання, що «належать індивідуальним суб'єктам, іллокутивною метою яких є виразити емоційний стан мовця та/або здійснити емоційний вплив на слухача, що базується на схваленні чи несхваленні в широкому сенсі» [Вольф 2002, с. 166]. Такі оцінні висловлювання мало пов'язані з соціальними нормами і стереотипами. Саме такі оцінні мовленнєві акти, (або відповідно мовленнєві акти психологічної підтримки [Азнабаева 2005, Кузнецова 2015], [Анищенко, Газизов 2015] чи емотивні мовленнєві акти [Козяревич 2006]) ми вважаємо мовленнєвими актами з іллокутивною силою емпатії, та, користуючись термінологією Є. М. Вольф, називаємо їх власне експресивами. Їх основними рисами є оцінність та експресивність.

Оцінка передбачає висловлення думки чи судження щодо чогось чи когось як добре чи погано. Як зазначають Є. М. Вольф та І. А. Стернін, висловлювання, що містять оцінний компонент, дуже різноманітні. Це не лише ті, що містять оцінні слова «добре» чи «погано», а й ті, до яких належать слова або вирази з оцінною семою, а також квазіоцінні висловлювання, що набувають оцінного значення на основі стереотипів, що існують в загальній для певного соціуму картині світу [Вольф 2002, с. 163; Стернин 1979, с. 80]. Певні прагматичні характеристики дозволяють також зарахувати все висловлювання до оцінного типу мовленнєвих актів в категорії експресивів. Основним критерієм такої приналежності є перлокутивний ефект – зміна емоційного стану слухача.

Природа перлокутивного ефекту у власне експресивів та мовленнєвих актів, спрямованих на реалізацію певних соціальних ритуалів, різна. У подяках, вибаченнях та інших мовленнєвих актах, що спираються на соціальні конвенції, на перший план виступає раціональне. У власне експресивів превалює емоційний фактор. Хоча зазначені типи мовленнєвих актів здійснюють емоційний вплив на адресата, в першому випадку цей вплив є опосередкованим (соціально обумовлена позитивна реакція), і лише в другому – безпосереднім [Вольф 2002, с. 166]. Тому емпатія є явищем універсальним, особистісно-

специфічним, тоді як ввічливість безлика, національно-маркована [Вжещ 2011, с. 252]. Розглянемо приклади таких висловлювань детальніше:

(1) *…he was still so worried that he walked straight into someone just outside the* door. *"Sorry," he grunted, as the tiny old man stumbled and almost fell.* [Rowling 1998, с. 5]

У Прикладі 1 вияв жалю «*sorry*» є конвенційним перформативом, соціальною формулою, спрямованою на збереження обличчя адресата, що постраждав внаслідок незграбного поводження. Нещирість такого вияву підтверджується дієсловом з негативною конотацією «*grunted*». Проте реакція на перформатив є конвенційно позитивною:

(2) *He didn't seem at all upset at being almost knocked to the ground… "**Don't be sorry**, my dear sir…* [Rowling 1998, с. 5]

У Прикладі 2 позитивна реакція адресата є соціально обумовленою і спрямована на збереження обличчя як адресанта, так і самого адресата.

(3) *"They're dead," said Harry shortly. He didn't feel much like going into the matter with this boy. "Oh, **sorry**," said the other, not sounding sorry at all.* [Rowling 1998, с.78].

У Прикладі 3 співчуття в зв'язку із втратою теж виражається соціальною формулою, що конвенційно залишається без відповіді.

Реакція на власне експресив завжди безпосередня. Мовець та адресат оцінного повідомлення, є носіями емоцій, що виникають, якщо оцінка зачіпає їхні інтереси [Вольф 2002, с. 166]. Чим сильніший вплив на ці інтереси, тим більше задіяні іллокутивні сили оцінки і тим більше мовний акт впливає на емоційний стан адресата:

(4) *Hagrid suddenly pulled out a very dirty, spotted handkerchief and blew his nose with a sound like a foghorn. "**Sorry**," he said. "But it's that sad — knew yer mum an' dad, an' nicer people yeh couldn't find – anyway . . .* [Rowling 1998, с. 55].

У Прикладі 4 співчуття в зв'язку із втратою, що є виразом емпатійного жалю, виражається не соціальною формулою. Воно представлено оцінним експресивом – емотивним мовленнєвим актом з іллокутивною силою емпатії, що характеризується детермінантами емпатії – емотивністю (лексика емоцій та засоби невербальної комунікації емоцій), експресивністю (еліпсис), оцінністю (оцінка ситуації як негативної), та інтенсивністю (засоби посилення іллокуції). Іллокутивна ціль у власне експресивах не завжди усвідомлена, вони перед усім зорієнтовані на емоції мовця [Вольф 2002, с. 166]. Перлокутивним ефектом такого оцінного повідомлення є зміна емоційного стану адресата:

(5) *Something **very painful** was going on in Harry's mind* [Rowling 1998, с. 56].

У Прикладі 5 оцінне висловлювання знаходить сильний емоційний відгук (інтенсифікована лексика емоцій *very painful*)

Функціонування категорій емотивності, експресивності, інтенсивності та оцінки в контексті емпатійної взаємодії Н. В. Таценко детально пояснює таким чином: «А, знаючи, що відчуває В, виражає свої відчуття, щоб розділити переживання В (експресивний компонент), А хоче виразити те, що він відчуває, оскільки намагається змінити настрій В (інтенсивний компонент); таким чином А виражає емпатію до В (з приводу С або якоїсь події). В радіє/сумує через С або через подію (емотивний компонент), тому що С чи подія є радістю/злом для В (оцінний компонент), і хоче виразити те, що відчуває (експресивний компонент)» [Таценко 2015, с. 57]. Зазначимо, що виражаючи відчуття, А реалізує також емотивний компонент, а оцінний компонент присутній також у визначенні мовцем емоційного стану адресата та в загальній оцінці ситуації як хорошої чи поганої.

Все, що пов'язане з адресатом оцінюється позитивно або негативно для того, щоб вплинути на емоційний стан з метою досягнення успіхів в комунікації. При цьому оцінюється не суб'єкт, а оцінюється причина його стану як радісна чи сумна [Таценко, Недосека 2014, с. 66]. Без такої оцінки неможливе емпатійне розуміння іншої людини, яке є першою фазою, невід'ємним когнітивним компонентом процесу емпатії:

(6) ***Don' you worry, Harry. You'll learn fast enough**. Everyone starts at the beginning at Hogwarts, you'll be just fine. **Just be yerself. I know it's hard. Yeh've been singled out, an' that's***

always hard. *But yeh'll have a great time at Hogwarts – I did – still do, 'smatter of fact* [Rowling 1998, c. 86].

У Прикладі 6 виражається розуміння почуттів адресата, що потрапив у нове середовище та на якого покладають великі надії. Емпатійними мовними актами, що виражають симпатію, в даному випадку є підбадьорення та порада: «*don' you worry», «just be yerself».*

У наративах емпатії оцінний компонент присутній поряд з іншими детермінантами емпатії:

(7) *Percy got an owl from my dad for being made a prefect, but they couldn't aff – I mean, I got Scabbers instead." Ron's ears went pink.* ***He seemed to think he'd said too much****, because he went back to staring out of the window.****Harry didn't think there was anything wrong with not being able to afford an owl****. After all, he'd never had any money in his life until a month ago, and* ***he told Ron so****, all about having to wear Dudley's old clothes and never getting proper birthday presents.* ***This seemed to cheer Ron up*** [Rowling 1998, c. 100].

У Прикладі 7 оцінний компонент реалізується в оцінці Гаррі стану Рона, що виражає емпатійне розуміння іншої людини (*He seemed to think he'd said too much*), та в загальній оцінці ситуації (*Harry didn't think there was anything wrong*). Наступним етапом емпатійного процесу є вираження цього розуміння (*he told Ron so),* що є характерним для активних проявів емпатії (співчуття, такт, власне емпатія) та реалізується в підбадьоренні (*to cheer Ron up*). У цьому прикладі спостерігаємо власне емпатію, коли завершальною фазою емпатійного процесу є зворотний зв'язок (фаза отриманої емпатії: *this seemed to cheer Ron up).*

Аналіз етимології ***cheer*** розкриває зв'язок лексеми з обличчям як відображенням настрою. На кожному етапі деривації актуалізуються семи face та mood: «the face, especially as expressing emotion; from Anglo-French *chere* «the face»; Old French *chiere* «face, countenance, look, expression»; from Late Latin *cara* «face»; from mid-13 c. «frame of mind, state of feeling, spirit, mood, humor»; from late 14 c. «mood, mental condition as reflected in the face» [Etymology Dictionary].

(8) *They were* ***so sad*** *that, after the first glance, Jill almost forgot to be afraid of them.* ***She felt she would like to cheer them up*** [Lewis].

У Прикладі 8 виражаються емотивність та оцінка емоційного стану (лексика емоцій та об'єктивний компонент оцінки), інтенсивність (інтенсифікатор ознаки), експресивність (вираження відчуття). У цьому наративі емпатії описується співчуття як активний прояв емпатії, що має на меті підбадьорення. У діалогічних висловлюваннях лексема ***cheer*** вказує на мовленнєвий акт підбадьорення:

(9) *Harry's mind was racing and* ***his spirits were low****. "****Cheer up****," said* ***Ron****, "Snape's always taking points off Fred and George* [Rowling 1998, c. 140].

У Прикладі 9 іллокутивною метою мовленнєвого акту підбадьорення («*cheer up*»), що реалізує емпатійне співчуття, є зміна негативного емоційного стану адресата («*his spirits were low*»).

Висновки. У контексті соціальної репрезентації особистості обличчя визначається як позитивна соціальна цінність, суспільна метафора, в якій встановлюються особисті межі, певний соціальний імідж. Підтримка цього іміджу відбувається шляхом використання стратегій позитивної та негативної ввічливості, що спрямовані на збереження обличчя як адресата, так і адресанта. Мовленнєві акти, спрямовані на реалізацію цих стратегій, належать до категорії експресивів. Конвенційні експресиви виражаються певними соціальними формулами і дієсловами на позначення відповідних дій, що вживаються як перформативи та розраховані на соціально обумовлену позитивну реакцію.

Оцінні експресиви (чи власне експресиви) виражають почуття та ставлення, допомагаючи реалізувати інтенцію емпатії. Такі оцінні висловлювання мало пов'язані з соціальними нормами і стереотипами, їх очікуваним прелокутивним ефектом є зміна емоційного стану адресата та його безпосередня емоційна реакція. Детермінантами оцінних

експресивів є оцінність, емотивність, експресивність, інтенсивність. Поряд з іншими детермінантами емпатії, оцінний компонент є невід'ємною частиною як наративів емпатії, так і експресивів емпатії в діалогічному мовленні. Все, що пов'язане з адресатом оцінюється позитивно або негативно для того, щоб вплинути на емоційний стан з метою досягнення успіхів в комунікації. Без оцінки неможливе емпатійне розуміння іншої людини, яке є першою фазою, невід'ємним когнітивним компонентом процесу емпатії.

Результати і перспективи подальшого дослідження. Проведений аналіз дасть змогу встановити іллокутивний потенціал емпатійних висловлювань залежно від типів емпатії. Залучення результатів лінгвокогнітивних та прагматичних досліджень дозволить повною мірою описати багатовимірність комунікативного контексту емпатійних висловлювань.

Література

Азнабаева Л. А. Принцип вежливости в английском диалоге / Л. А. Азнабаева. – Уфа : РИЦ БашГУ, 2005. – 198 с.

Анищенко А. А. Способы функционирования категории вежливости в эмпатийном речевом акте понимания (на материале французского языка) / А. А. Анищенко, Р. А. Газизов // Вестник Башкирского университета – Т. 2. – № 4 – 2015. – С. 1348-1351.

Вжещ Я. Л. Принцип ввічливості в теорії і практиці міжкультурної (українсько-німецької) комунікації. Теорія «збереження обличчя» П. Брауна та С. Левінсона / Я. Л. Вжещ // Вісник ЛНУ ім Т. Шевченка. - № 9 (220). – Ч.ІІ. – 2011.

Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – [2-е изд.]. – М. : УРСС, 2002. – 247 с.

Воробйова О. П. Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях / О. П. Воробйова // Мова. Людина. Світ : До 70-річчя професора М. П. Кочергана : [зб. наук. статей]. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2006. – С. 72-85.

Козяревич Л. В. Вербальні й невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу (на матеріалі англомовної прози XX століття) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови»/ Л. В. Козяревич; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2006. – 19 с.

Кузнецова А. А. Иллокутивные типы вербального проявления эмпатии : автореф. дис. … канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теорія мови» / А. А. Кузнецова. – Уфа, 2010. – 25 с.

Серль Дж. Что такое речевой акт? / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс. – 1986. – Вып.17. – С. 151-169.

Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Ворон. у-та, 1979. – 122 с.

Таценко Н. В. Категорія емпатії крізь призму лінгвістичної емотіології / Н. В. Таценко // Філологічні трактати. – Том 7, № 1. – 2015. – С. 50-60.

Таценко Н. В. Недосека А. М. Аксіологічні характеристики фразеологізмів як засобів емпатизації англомовного художнього дискурсу / Н.В. Таценко, А.М. Недосека // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 1.Том 21. – Иваново, 2014. – С. 63-69.

Brown P. Politeness : Some universals in language usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge Univ. Press, 1987. – 376 p.

Etymology Dictionary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://etymonline.com/

Gofman E. Interaction Ritual : Essays on Face to Face Behaviour / Erving Goffman. – L. : Penguin Books. – 1972. – 270 p.

Lakoff G. Metaphors of Terror / George Lakoff. – 2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cse.buffalo.edu/~rapaport/575/F01/lakoff.on.terrorism.html

Lewis C. S. The Chronicles Of Narnia / Clive Staples Lewis. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ia601703.us.archive.org/34/items/TheChronicles OfNarnia /The%20Chronicles%20of%20Narnia.pdf

Rowling J. K. Harry Potter and the Sorcerer`s Stone. / J. K. Rowling. – N.Y. : Arthur A. Levine/Scholastic Books, 1998. – 309 p.

Schwartz W. The parameters of empathy : Core considerations for psychotherapy and supervision / Wynn Schwartz // Advances in Descriptive Psychology. – 2013. Vol. 10. – Pp. 203-218

Ting-Toomey S. Theory Reflections : Face-Negotiation Theory / Stella Ting-Toomey (2011). – [Електронний ресурс]. – https://www.nafsa.org/_/File/_/theory_connections_facework.pdf

УДК: 7.038.54:811.111]-043.84

КАЛАШНИКОВА М. Ю
(*Запорізький державний медичний університет*)

ІННОВАЦІЙНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *МОДА* У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Дана стаття присвячена вивченню інноваційної актуалізації концепту МОДА на матеріалі англійської мови. Увага приділяється особливостям змін зафіксованих у мові з урахуванням тендецій характерних для сучасної культури. У статті розглядається феномен поняття «концепт» у рамках субєктивного закріплення смислу за лексичними одиницями – неологізмами, та проводиться аналіз вербалізації концепту МОДА.
Ключові слова: концепт, неологізм, мода, масова культура.

Калашникова М. Ю. Инновационная репрезентация концепта МОДА в современном английском языке. Данная статья посвящена изучению инновационной актуализации концепта МОДА на материале английского языка. Внимание уделяется особенностям изменений словарного состава с учетом тенденций характерных для современной культуры. В статье рассматривается феномен понятия «концепт» в рамках субъективного закрепления смысла за лексическими единицами – неологизмами, а также проводится анализ вербализации концепта МОДА.
Ключевые слова: концепт, неологизм, мода, массовая культура.

Kalashnikova M. Yu. Innovative Representation of FASHION Concept in the English Language. The present article is concerned with the study of innovative actualization of FASHION concept on the basis of the English language. The article deals with peculiarities of innovations in the vocabulary with a glance to the typical for the modern culture characteristics. The article presents information considering «concept» notion in terms of individual meaning fixation related to lexical units – neologisms, and FASHION concept is analysed on the basis of these units. Actual article goes through FASHION notion following from modern tendencies, which are fixed in the English language as it is sensitive to the changes which are the result of new fashion directions and changes that are the ultimate outcome of the culture-specific elements of the XXI century, which have strong connection both with everyday life and cultural attainments. Applicability of the actual phenomenon is due to the fact that fashion conception is one of the regulators of social behavior of significant social layers. Rapid and inevitable scientific-technical changes have an impact on socio-cultural living conditions of modern people. Fast pace of vocabulary updating of the English language determines new perspectives for the further investigation. Actual article presents cognitive analysis of neologisms connected with modern tendencies as it can help to form more precise vision of FASHION concept. This particular concept is a unique phenomenon which accompanies humanity and it has been existing on different stages of the evolution as it acts a significant role of the «mirror» of the humanity processes. Semiotics of this notion is quite complicated and ambivalent in the context of this study, in spite of that fact that the object of the study includes obvious and common things. The study of the FASHION concept, as a phenomenon of mass culture, helps to renovate and to change attitude to the environment and to the culture with the analysis of everyday clothes, general tendencies which are related to the style, appearance and the way of life. It should be noticed that actual concept is studied on the basis of the material taken from beauty magazines, blogs, online media outlets, which help to reveal the main tendencies.
Key words: concept, neologism, fashion, mass culture.

Стаття присвячена дослідженню концепту МОДА у традиційній картині світу сучасних носіїв англійської мови. У контексті нашого дослідження мода розглядається як прояв масової культури. Актуалізація питання щодо ролі моди у житті суспільства викликала науковий інтерес як до історії її розвитку, так і до її впливу на словниковий склад мови. З огляду на те, що проблема людського фактору у мові з'явилася на рубіжі XX-XXI ст. та стала однією з найважливіших у лінгвістиці, дослідження концепту МОДА, як складової частини мегаконцептосфери КУЛЬТУРА, є актуальним та багатогранним. Матеріалом нашого дослідження слугують мовні одиниці відібрані зі спеціалізованих словників неологізмів та газетних статей. **Актуальність** дослідження зумовлена стрімкими темпами поповнення лексичного складу англійської мови новими словами сфери моди. Саме тому доцільним є когнітивний аналіз неологізмів, пов'язаних з модними тенденціями, який допоможе сформувати більш точне уявлення про концепт МОДА.

Мета полягає у тому, щоб визначити специфіку неологізмів, які представляють особливості сучасної моди. Головне завдання – дослідити використання нових термінів та проаналізувати їх на базі газетних видань. **Завдання** даної роботи полягає в аналізі нової лексики пов'язаної з модними тенденціями, з метою визначення основних напрямів поповнення складу англійської мови. **Об'єктом аналізу** цієї роботи є неололізми, які використовуються для позначення нових реалій у сфері моди останніх двадцяти років. **Предметом** дослідження є специфіка інноваційної вербалізації концепту МОДА в сучасній англійській мові.

Велика кількість сучасних робіт (А. Н. Приходько, Р. К. Махачашвілі, В. І. Карасик, М. Шварц, Дж. Лакофф, О. С. Кубрякова, та ін.) присвячена когнітивному аналізу систем людського мислення та мови, які розглядають концепти закріплені у свідомості людини. Феномен «концепт» до цього часу так і не знайшов свого однозначного визначення. Відомий когнітолог Моніка Шварц надає визначення поняттю «концепт», яке стало майже класичним: «елементарно організована одиниця, що виконує функцію зберігання знання про світ у абстрактному форматі» [Schwarz 1996, с. 49]. В. І. Карасик характеризує концепти як «ментальні утворення, які являють собою значущі усвідомлені типізовані фрагменти досвіду, що зберігаються у людській пам'яті», «багатовимірне ментальне утворення, у складі якого виділяються образно-перцептивна, понятійна і ціннісна сторони», «фрагмент життєвого досвіду людини», «пережита інформація» [Карасик 2002, с. 358].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» визначає концепт як «формулювання, загальне поняття, думка», «Короткий словник когнітивних термінів» також надає доволі неоднозначну дефініцію «оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (lingua mentalis), всієї картини світу, що відбивається у людській психіці». Концепти можуть бути класифіковані на різних підставах, наприклад – носій концепту, сфера функціонування концепту, розумові процеси та культурні значення, що вкладаються в поняття концепту. Залежно від носія концепти можуть бути, як вказує В. А. Маслова, індивідуальними, мікрогрупповими, макрогруповими, національними, цивілізаційними та загальнолюдськими [Маслова 2004, с. 58].

Актуальність вивчення концепту МОДА зумовлена тим, що у сучасних умовах це явище постає одним із регуляторів суспільної поведінки значних соціальних шарів. Стрімкі і до того ж неминучі зміни науково-технічного та технологічного характеру впливають на суспільно-культурні умови існування сучасної людини. Таким чином, неможливо змінити соціальну реальність за допомогою лише матеріальних, технічних перетворень, вона потребує конкретних змін у людській сутності, відповідно, сюди можна віднести трансформацію базових соціальних якостей людини, які допомагають індивіду пристосуватися до економічних, соціальних та культурних реалій, а також психологічну адаптацію людини до нових умов.

Маємо зазначити, що мода – явище, яке невід'ємно супроводжує людство, воно існувало на різних етапах його розвитку. Цей феномен є знаковим індикатором у процесі визначення рівня цивілізованості суспільства через те, що він має безпосередній вплив на соціальне становище, та водночас виступає у ролі «дзеркала». Семіотика цього поняття є доволі складним та неоднозначним простором у контексті даного дослідження, не дивлячись на те, що об'єктом вивчення є очевидні та звичні для сучасної людини речі. Вивчення концепту МОДА – аналіз таких речей як повсякденний одяг, основних тенденцій пов'язаних зі стилем, зовнішністю, способом життя. Історія вивчення цього явища пов'язана з тенденціями змін зовнішнього вигляду людини та вивчається вже не одне століття. Існує думка, що мода найчастіше є засобом ідентифікації та само ідентифікації для людини у соціальній середі. Також вважається, що мода може як інформувати соціум про ті чи інші явища, так і бути відображенням соціальних процесів. Іноді моду визначають як культурний механізм змін.

Потрібно зазначити, що даний концепт розглядається у дискурсі глянцевих журналів, блогів, сучасних Інтернет-видань, через призму яких розкривається головна тенденція – витончена підміна вже існуючих понять поряд з виникненням та закріпленням у словниковому складі нових тенденцій та явищ. Культура постійно оновлюється міфологізованою природою. Незважаючи на те, що концепт МОДА історично виділився зі значно ширшого на той момент поняття «одяг», *fashion* індустрія з'явилася не так давно. Більш того, за останні десять років відзначається зростання інтересу до моди усіх слоїв населення через збільшення споживчої здатності [Которн 1998, с. 24].

По-перше, потрібно чітко розуміти що представляє собою концепт МОДА. Класичні підручники з дизайну надають безліч визначень вищезгаданого поняття, С. М. Михайлов сформулював його так: «Мода – це нетривала єдність та масове поширення тих чи інших зовнішніх проявів культури – смаків, поведінки, стилістичних ознак виробів, прийнятих критеріїв їх естетичної оцінки» [Михайлов 1994, с. 77]. З цього випливає, що концепт МОДА базується не на самому понятті «одяг», він включає у себе все, що можна наслідувати – використання специфічного лексикону, поведінка, відвідування популярних закладів, вибір трендовогу одягу тощо. Концепт МОДА стає причиною утворення груп людей, що слідують певним тенденціям. Ці групи можуть бути спонтанними, довговічними, недовговічними, та навіть професійними. У такому випадку мова відіграє роль зв'язуючої ланки, стає своєрідним кодом, і як наслідок, вбирає у себе нові утворення – неологізми.

Англійська мова, як і інші мови, не може не відреагувати на зміни, які виникають

завдяки модним тенденціям, що виникають через нові реалії XXI сторіччя, які стосуються як повсякденного життя, так і культурних надбань. Проблема поповнення словникового складу представлена в багатьох роботах Ю. А. Зацного, Р. А. Будагова, Е. А. Ульмана, Ю. К. Волошина. Сьогодні одним із найпродуктивніших шляхів збагачення словникового складу є формування нових понять – неологізмів. Ю. А. Зацний вважає, що «визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового (раніше невідомого) предмета або для вираження нового поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки таке визначення включає далеко не всі різновиди інновацій» [Зацний 2007, с. 12].

Згідно з висновками роботи Ю. А. Зацного «Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу», закріплюються в мові насамперед ті одиниці, що передають поняття, пов'язані з важливими проблемами сучасності [Зацний 2007, с. 25]. Дослідники зазначають, що ми живемо в епоху моди, що швидко змінюється, і говорять про її короткочасність, позначаючи цей феномен словосполученням *speed chic.* Таке явище пов'язане з тим, що «інформаційна епоха», на думку вчених, загострює наше відчуття часу. Не випадково тому для характеристики сучасної моди (за аналогією до відомого словосполучення *fast food)* починають вживати і словосполучення *fast fashion* [Зацний 2007, с. 10]. Водночас відзначають, що сучасна людина є фактично споживачем масової сурогатної моди, яку можна назвати «Мак-модою» *McFashion* (тут цілком логічною є алюзія на «Макдональдси» – постачальників «швидкої їжі»). Після 11 вересня 2001 року різко знизився попит на предмети розкоші. Деякі дослідники вважають, що взагалі наступив «кінець розкоші», пишуть навіть про смерть самої моди. Процес глобалізації призводить, зокрема, до того, що крамниці і товари стають однаковими у всіх країнах світу [Зацний 2007, с. 128].

Мода, що стосується стилю життя, знаходить своє відображення у словниковому складі англійської мови. Наприкінці минулого століття у вжиток входить словосполучення *inconspicuous consumption,* яке позначає стиль життя заможних людей. Це поняття позначає враження людей, що відносяться до менш заможного соціального та економічного класу, яке стосується купівлі дорогого житла, засобів транспорту та одягу. Цьому визначенню можна протиставити словосполучення *voluntary simplicity* – суспільний рух, який виступає за відмову від розкоші та зарозумілості.

У XXI столітті виникло нове словосполучення, яке позначає такий стиль життя – *conspicuous austerity.* Тенденція до мінімалізму та спрощення візуальних ефектів знайшла своє відображення і в розробці інтер'єрів, косметичних ремонтів, та закріпилася у мові словом *undecorating: Conspicuous austerity. It's partly about voluntary but expensive simplicity, like people going to Buddhist retreats «where they give you no food, the surroundings are Spartan, they beat the daylights out of you with exercise and deep-tissue massages and they charge you a lot of money* (Capital Times, Jan. 8, 2002)

Можна сказати, що словосполучення *stealth wealth* частково є синонімом до вищезгаданих понять *inconspicuous consumption* та *conspicuous austerity*, яке позначає неповне відображення реального соціально-економічного статусу людини. З іншого боку, для нуворишів, як і раніше, прикметним є прагнення справити враження на інших людей тим, що вони купують дуже цінні, раритетні речі. Таке прагнення одержало найменування *snob effect*). У розмові нувориші намагаються підкреслити які дорогі, супермодні або рідкісні товари вони придбали *(brand-name dropping*). Словниковий склад відреагував і на зміни у зовнішньому вигляді службовців, який піддався впливу суспільних демократичних настроїв. Офіційні краватка та костюм для чоловіків поступаються позиціями напівофіційному та напівспортивному стилю (*business casual*). Навіть консервативні установи почали проводити «день неофіційного одягу» (*dress-down day*), який має ще одну назву – «неофіційна п'ятниця» (*casual friday*).

Таке соціальне явище як футбольне хуліганство все більше привертає увагу громадськості та поступово перетворюється на загальноєвропейську проблему. У німецьку мову увійшов неологізм, який є запозиченням з англійської – *Hooligan-boom.* Запозичення зі

сленгу шляхом прочитання навпаки слова *boy* стало символом хуліганів – *yob (yobbo).* Ціла низка неологізмів виникла на снові цього слова: *yobbish, yobbism, yobbocracy, yob film, yob squad.* Не так давно особливої популярності набули кінострічки, які демонструють життя кримінальних авторитетів – *yob films,* а поліцейські патрулі, що ведуть боротьбу з хуліганами та вандалізмом, отримали назву *yob squad.* У свою чергу неологізм *yobbocracy* слугує для позначення заможної молоді, яка веде антисоціальний хуліганський спосіб життя: *It is a part of a new wave of yob films cashing in on anti-social behavior to attract young audiences.* (Sunday Times, Febr. 9, 1997)

Мабуть для кожної людини відчуття власної привабливості – це справжній ендорфін, гормон щастя. Ефект майже як від шоколадки, але значно триваліший. Люди у всі часи гостро відчувають нестачу цього гормону та шукають шляхи для його отримання. Не тільки сучасні жінки, а й чоловіки, приділяють пильну увагу своєму зовнішньому вигляду. Мода знаходить своє відображення не тільки у тенденціях пов'язаних з одягом, але й має безпосередній вплив на зовнішність та спосіб життя. Сьогодні популярна косметична хірургія (або ж «естетична хірургія» – *aesthetic surgery*) на різних частинах тіла та органах стала постачальником нової медичної термінології: *collagen injection* – колагенова ін'єкція, *liposuction* – ліпосакція, *rhinoplasty* – ринопластика.

Частина слова *pharmaceuticals* (*ceuticals*) також почала брати участь в утворенні «гібридів» (під гібридами розуміються зрощення не кільки в структурному, але і в концептуальному аспекті), про що свідчать неологізм *cosmeceuticals* – «препарати, які поєднують в собі косметичні та лікувальні якості»: *Silikone to make the breasts larger, rhinoplasty to make the nose smaller, liposuction to remove fat from the thighs and collagen injections to add it to the lips.* (US News and World Report, Dec. 9, 2006)

Ні для кого не є секретом, що тема схуднення хвилювала жінок у всі часи, але останнім часом спостерігається особливо негативна реакція на схуднення. Ці збурені настрої переросли у специфічний рух з контролю за вагою тіла, учасники якого вважають, що «зайві кілограми можуть прикрашати жінку і це не спотворює її», а також параметри тіла обумовлені генетично та змінити їх неможливо. Цей рух особливо популярний у США, він отримав назву *fatlash.* Екстремальні дієти можуть стати чинником патологій, що позначаються неологізмом *orthorexia* (у даному випадку проводиться аналогія з поняттям, що означає аномалію харчування – *anorexia*). Жертву моди, що постраждала від реакції свого організму на подібне харчування, позначають новим поняттям – *orthorexic.*

Новоутворення *perma-ryouth* має семантичне наповнення, яке характеризує використання косметичної хірургії задля досягнення «вічної молодості». Неологізм *beauty junkie* позначає людину, що постійно прагне вдосконалювати свою зовнішність. Західне суспільство породило культ молодості та краси, так, людина середнього віку, що наслідує молодіжний стиль життя позначається словом *kidult (kid + adult).* Зазвичай прибічники цієї тенденції проживають у країнах Заходу. Існує думка, що приблизно третина населення Великобританії страждає на *celebrity worship syndrome* – «синдром культу знаменитостей». Цей синдром змушує простих людей наслідувати своїх кумирів – стиль, зовнішній вигляд, поведінку. Не так давно з'явився новий вид хірургічних послуг *voice lift* **–** операція на голосових зв'язках задля надання голосу більш молодшого звучання.

При цьому багато представників певних класів західного суспільства, сюди відносяться і знаменитості, які хочуть приховати те, що вони зверталися до послуг пластичних хірургів. Неологізм *in the plastic closet*, що був утворений за аналогією до виразу *in the closet* (актуальне на той час поняття «не розкривати своєї приналежності до сексуальних меншин»), образно характеризує цих людей. На базі цієї тенденції має місце «косметичне розшарування» суспільства Західних країн: сьогодні існує категорія людей залежних від косметичних процедур *(surgiholics*), їм протиставляються ті, хто страждає на комплекс неповноцінності через нестачу грошей на косметичні операції. Такий прошарок отримав назву «косметичний підклас» **–** *cosmetic underclass.*

Виходячи з проаналізованого матеріалу та базуючись на фактах з історії моди, відразу ж впадає в око доволі стійка та стабільна концепція. Поняття «мода» є доволі неоднозначним, бо його можна розглядати з багатьох сторін, соціальних та культурних позицій. Прикладом може слугувати такий предмет одягу як корсет. За логікою феміністок він був створений для пригнічення волі жінок, які постійно втрачали свідомість у процесі використання корсету та спеціально видаляли собі ребра. Насправді ситуація була набагато складнішою, тому що жінки знали про шкоду, яку завдавали своєму тілу, при цьому існував цілий ряд медичних статей, які попереджували про шкоду цього предмету одягу.

Потрібно визнати, що мода – це багатогранне поняття, що пов'язане як з формуванням особистості, так і з новими можливостями та практиками. Мода – це феномен массової культури, який допомагає її споживачу періодично оновлювати та змінювати як своє відношення до оточення, так і ставлення до себе. Важливо розуміти, що мода виступає у ролі «соціальної практики», у якій людина примірює на себе різні соціальні зразки та ідеали.

Література

Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik / M. Schwarz. – Tübingen : Francke, 1996. – 238 S.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [укл. : В.Т. Бусел]. – Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.

Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів : Видавництво «Паїс», 2007. – 228

Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 432 с.

Краткий словарь когнитивных терминов / [укл. : Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – Москва : МГУ, 1997. – 245 с.

Которн Н. История моды в XX веке / Н. Которн. – Москва : Тривиум, 1998. – 176 с.

Маслова В. А. Когнітивна лінгвістика / В. А. Маслова. – Мінськ : ТетраСистемс, 2004 . – 560с.

Михайлов С. М. Дизайн архитектурной среды / С.М. Михайлов. – Казань : ДАС, 1994 –120 с.

УДК: 811.111–26'373.43

КЛИМЕНКО О. Л.
(Запорізький національний університет)

ОКАЗІОНАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті з'ясовано особливості творення та використання оказіональних слів в англійській художній літературі. Встановлено, що формування та функціонування оказіоналізмів в художньому дискурсі зумовлено комунікативними потребами – номінативними та прагматичними, при домінування останніх. Оказіональні слова, створені в результаті індивідуально-авторської словотворчості, проаналізовано в структурно-семантичному та функціональному аспектах. Виявлено продуктивні способи та моделі творення оказіоналізмів, визначено їх основні функції та роль в концептуальній системі художнього твору.

Ключові слова: оказіоналізм, художній дискурс, комунікативні потреби, номінативна та прагматична функції, словотворчість, способи та моделі словотворення.

Клименко О. Окказиональное словообразование в англоязычном художественном дискурсе. В статье выявлены особенности образования и употребления окказиональных слов в современной английской художественной литературе. Установлено, что формирование и функционирование окказионализмов в художественном дискурсе обусловлено коммуникативными потребностями – номинативными и прагматическими, при доминировании последних. Окказиональные слова, созданные в результате индивидуально-авторского словотворчества, проанализированы в структурно-семантическом и функциональном аспектах. Выявлены продуктивные способы и модели образования окказионализмов, определены их основные функции и роль в концептуальной системе художественного произведения.

Ключевые слова: окказионализм, художественный дискурс, коммуникативные потребности, номинативная и прагматическая функции, словотворчество, способы и модели словообразования.

Klimenko O. Nonce-words Formation in English Literary Dicourse. The article focuses on complex study of nonce-words, which are widely created and used in English literary texts. The nonce-words formation and functioning in English fictional discourse are stipulated by communicative needs: nominative and pragmatic, the latter being the dominant one. Nonce-words revealing the author's creative potential are analyzed as to their structural, semantic and functional aspects. The nonce-words are used as a material for the author's creative activity and individual word-formation on the basis of productive word-building methods and models. The study distinguishes the main functions of nonce-words in English fictional discourse and determines their role in the conceptual system of literary text: to serve as a means of realization of the author's intention aimed at exercising speech influence on the reader, to satisfy certain stylistic and aesthetic purposes of the author.

Key words: nonce-word, fictional discourse, communicative needs, nominative and pragmatic functions, creative word-formation, word-building methods and models.

Оказіональні одиниці займають особливе місце в художньому дискурсі серед багатства мовних засобів емоційно-експресивного вираження та емоційного впливу. В лінгвістичній літературі існують розбіжності у визначенні поняття «оказіоналізм», але більшість авторів виділяють наступні риси, характерні для оказіональних одиниць: належність до мовлення; нерегулярність вживання та функціональна одноразовість; утворюваність; ненормативність та позасистемність; індивідуальна авторська належність; контекстуальна залежність; новизна та незвичність незалежно від часу створення; словотворча похідність; номінативна факультативність; прагматична маркованість та значний прагматичний потенціал. Дослідники відзначають «інгерентний характер» оказіональної експресивності [Косович 2006, с. 101]: оказіональні одиниці є експресивними за природою, в силу особливостей будови, міра експресивності неоднакова: чим менше порушень нормативності (формального чи семантичного плану), тим менш оказіональним (та експресивним) є слово.

Є. А. Карпіловська розглядає оказіональні одиниці як «нерегулярні номінації, створені всупереч словотвірним зразкам і тому невідтворювані, поодинокі, із семантикою, залежною від конкретної комунікативної ситуації» [Карпіловська 2005, с. 106]. Створення оказіональних слів зумовлюються словотворчою потребою індивіда для певного випадку. До категорії оказіоналізмів відносять спонтанні чи навмисне створені контекстуально пов'язані утворення, що служать для позначення нових або невідомих об'єктів чи станів або специфічного відношення мовця до референта.

Оказіоналізм є результатом мовного новаторства, яким варто називати «саме винахід таких мовних засобів, які не пропонуються безпосередньо традицією, притаманною мові, а запроваджуються як щось абсолютно нове до загального запасу можливостей мовного вираження» [Винокур 1991, с. 324]. Оказіоналізм – це унікальне утворення, що не увійшло до загального вжитку та створене за малопродуктивною чи одиничною моделлю.

Ефект новизни та удавана «неправильність» мають характер запланованності та є комунікативно і естетично значущими в художньому творі. Це зумовлює інтерпретативність абсолютної більшості оказіональних утворень в літературному контексті. **Метою** даної статті є визначення особливостей формування та функціонування оказіональних одиниць в художньому дискурсі. **Об'єктом** дослідження виступають оказіональні одиниці англійської мови як результат авторської словотворчості та ключовий елемент художнього твору. **Предметом** є способи творення та функціональні характеристики авторських оказіоналізмів в романі Е. Берджесса «*The Clockwork Orange*» [Bergess 1986].

Оказіональні одиниці в англомовному романі були створені автором на базі лексики російського походження та асимільовані за законами англійської мови. Своєрідна система спілкування британських підлітків отримала в романі назву «надсат» (*nadsat*) – модифіковане закінчення російських числівників від «одинадцяти» до «дев'ятнадцяти», оскільки носіями «надсата» в романі є підлітки (*nadtsatyje)* – «тінейджери» («*teenagers*» — буквально «надцатилітні»; або скорочено — «тіни» («*teens*»).

О. В. Ребрій називає такі штучні мови, створені авторами художніх творів, «квазімовами», а окремі елементи таких мовних систем – «квазілексемами» [Ребрий 2002, с. 536]. Сама назва мови підлітків «надсат» (*nadsat*), також вигадана самим Е. Берджессом. Використання автором вигаданої мови мало не тільки естетичну, але й прагматичну мету. Автору необхідно було, щоб мова його героїв була унікальною, не старіла та залишалась незвичною, тим самим підкреслюючи байдужість молоді до суспільних норм й правил та незалежність молодіжної субкультури від решти суспільства [Hyman 2004, p. 2].

На нашу думку, саме прагнення досягти максимального емоційно-експресивного стилістичного ефекту спричинює використання оказіональних одиниць в художньому творі. Щоб приваблювати увагу читачів, автори намагаються застосовувати мовні засоби, які відрізняються яскраво вираженою експресією. Експресивним є те, що є незвичним, що

порушує норми (словотвору, стилістики, лексичної сполучуваності, тощо), і тому привертає увагу. Свідоме використання автором ним самим вигаданих слів завжди є змістовним, естетично-значущим та експресивним. Створюючи оказіоналізми, автори прагнуть відкрити в слові нові смислові грані, мовними засобами створити неповторний образ. При цьому автор не ставить перед собою завдання зробити ці слова узуальними, ввести їх до широкого вжитку. Призначення таких одиниць інше – служити виразним засобом у контексті одного конкретного твору [Косович 2006, с. 100].

О. В. Ребрій зазначає, що кожний окремий випадок оказіональної словотворчості відбувається в два етапи: довербальний – етап формування змістового замислу (внутрішнього програмування висловлювання) та вербальний – етап реалізації замислу. На довербальному етапі головну роль відіграють семантика та прагматика, що обумовлено потребами комунікації. У номінативному плані необхідність створення нового мовного знаку може бути викликана появою в навколишній дійсності нового змісту, на позначення якого немає засобу в лексичній системі мови (узусі); відсутністю у внутрішньому лексиконі мовця узуальної одиниці внаслідок обмеженості словникового запасу мовця [Ребрій 1997, с. 9].

В романі Е. Берджесса «*The Clockwork Orange*» необхідність створення оказіоналізмів як нового засобу номінації була зумовлена прагненням автора концептуалізувати в новій формі зміст, вже відомий в англомовному суспільстві, який традиційно реалізується за допомогою узуальних засобів. Такі оказіональні одиниці можуть бути поділені на дві групи:

1) оказіоналізми – синоніми узуальних лексичних одиниць, наприклад:

…with her was this ***chelloveck*** *who was her* ***moodge****, youngish too with horn-rimmed* ***otchkies*** *on him…*(Burgess, p.21).

2) оказіоналізми – аналоги синтаксичних конструкцій, наприклад:

…And we went to a nice patch of street dark to watch through the window ***what was ityying on*** (Burgess, p.57).

В прагматичному аспекті необхідність нового засобу номінації викликана прагненням відобразити особливий стан мовця, його бажанням вплинути на адресата, регулювати його поведінку. Прагматичний компонент семантичної структури оказіональної мовної одиниці, що складається з експресивних, оціночних та емоційних елементів значення, обумовлює доречність появи нового слова як засобу реалізації комунікативних стратегій мовця: переконання, схвалення, осуд, привернення уваги, тощо.

Розглядаючи співвідношення номінативних та прагматичних потреб комунікації, слід враховувати умовний характер такого розподілу, тому що «між прагматикою та активними номінативними процесами існує діалектичний зв'язок. Будь-яка новизна семантична породжує одночасно новизну прагматичну» [Молодчая 2002, с. 471]. В реальних ситуаціях комунікації обидва компоненти діють взаємопов’язано та є взаємно обумовленими. Довільний характер виникнення новоутворень та притаманна їм тенденція передавати зміст, вже відомий у даному мовному суспільстві, визначають домінуючу позицію прагматичних факторів у процесі породження оказіоналізмів. Проаналізований мовний матеріал цілком відповідає погляду Л. П. Катлинської, яка стверджує, що для оказіональних одиниць номінативна функція є вторинною порівняно із первинною емоційно-експресивною [Катлинская 2003, с. 104].

На етапі реалізації змістового замислу відбувається конструювання нових слів на основі закладених у словотворчий потенціал мовця механізмів. Переважним механізмом в оказіональному творенні лексичних одиниць виступає мовна аналогія, яка діє як фактор регулярності (оказіоналізм будується за зразком узуальної одиниці), та одночасно як фактор порушення регулярності (оказіоналізм, створений за зразком звичайного слова, не є схожим на нього, відрізняється від нього) [Янко-Триницкая 2001, с. 470].

Оказіональні слова можуть належати до дуже продуктивних словотвірних типів, до малопродуктивних і до непродуктивних; до стилістично нейтральних і до тих, які характерні для розмовної мови, але і на структурному рівні відображається перевага прагматичного

компоненту. Це пояснюється тим, що оказіональна словотворчість загалом орієнтована на застосування таких словотворчих способів та моделей, що посилюють прагматичний потенціал новоутворень. Так, у сучасній англійській мові для створення оказіоналізмів поряд з основними словотворчими способами широко використовуються другорядні, у межах яких не існує чітких моделей словотворення. Це надає їм непередбаченого, індивідуального характеру та створює певний стилістичний ефект. Як свідчать результати проведеного аналізу, домінуючими у створенні оказіональних одиниць англійської мови в досліджуваному художньому творі були такі способи словотворення:

1. Афіксація. Найбільш продуктивними є префікси *under- (underveshch, underveck), ex- (ex-droog)*; суфікси: *-ful (rookerful, rotful), -er (rabbitter, morder, rooker, goober), -ness (skorriness,; -less (yarbleless); -ie (droogie).* Слід відзначити суфікс «-у», який утворює прикметники *(grahzny, grazzy, gloopy, bezoomny, dobby, nadmenny, oozhassny, vonny, bolnoy, cally, shooty, oomny, choodesny, polezny, droogy, skorry, sladky, bugatty, nochy, plushy, zooby)*, іменники *(bratty, krovvy, nochy, domy)* та дієслова *(to gooly, jeezny, to viddy, to slooshy).*

2. Конверсія. У більшості випадків зустрічається перехід дієслів до іменників V–N (*having a good loud **peet** of chai, a man-size **crast**, a very close **smot***) та іменників до прикметників N–Adj (*a **nochy** air, a **krovvy** face*).

3. Словоскладання (*bogman, glazlid, glazball, cell-droog, nadsat-talk, krovvy-red, disk-bootick, cat-tolchock, hen-korm*), інколи поєднується з афіксацію (*krovvy-covered, rooker-bones, shop-crasting*).

4. Скорочення. Особливо складними для сприйняття і розуміння є оказіональні слова, частину (часто початкову) яких автор відкидає, залишаючи лише скорочену (останню) частину (*veck – chelloveck, cheena – zhenshcheena, bratchny – vnyebrachnyi, nazz – nazad).* Таким чином, створюється експресивна навантаженість та певний стилістичний ефект (*cheest, drat, sloochat, smot, skvat, osoosh, biblio, zammechat, veck, cheena, chasso, bratchny, nazz).*

Відзначимо, що серед проаналізованих оказіоналізмів переважають іменники у той час як кількість дієслів та прислівників є незначною. Використання багатьох прикметників пояснюється інтенцією автора концептуалізувати ознаки, найбільш типові для описуваного об'єкту. Закономірність такого творення оказіональних одиниць в художньому дискурсі обумовлена, на нашу думку, впливом тенденції до номіналізації.

Особливість функціонування оказіоналізмів в досліджуваному художньому творі визначається специфікою актуалізації їх головних функцій – номінативної та прагматичної. Аналіз номінативної функції індивідуально-авторських оказіональних одиниць вказує на перевагу антропоцентричності в характері їх номінації, тобто найбільш репрезентативними є тематичні групи, пов'язані із людською істотою *("Body", "Human Being"*), її діяльністю ("Action") та характеристиками ("*Positve and Negative Qalities"*):

*"**Body**" – brooko, tally, lapa ("hand"), voloss, glaz (glazzy), glazlid, glazball, gorlo, ooko, shiyah, keeshka, litso, morder, yahzick, rooker (rook), rooker-bones, cluve ("nose"), pletcho, goober, noga, gulliver, goloss, mozg, rassoodock, plott, krovvy, rot, yahma ("rot"), groody (groodies), zoobies, yarbles (yarblockos), pol.*

*"**Human Being**" – devotchka, malchick (malchickwick), droog (droogie), moodge, pyahnitsa, chelloveck, veck, cheena, baboochka, ded, lewdies, ptitsa ("a girl or a lady"), forella ("an old lady"), brat (bratty), zheena, nadsats, under-vecks, cell-droogs, prostoopnick, prestoopnick, chasso, plenny, soomka (about old women), dama, rabitter, shoot, nazz, rozz ("a policeman"), millicent, bratchny.*

*"**Positive Qualities**" – dobby, horrorshow, oomny, zammechat, choodesny, polezny, droogy, skorry, sladky, bugatty, sammy.*

*"**Negative Qualities**"– grahzny, grazzy, gloopy, bezoomny, merzky, nadmenny, oozhassny, vonny, bolnoy, cally, shooty.*

*"**Action**"– to rabbit, a rabitter, rabbit, to cheest (up), to kopat, to sobirat, to lovet, to brosat, to privodeet, to kupet, to sloochat, to nachinat, to lubbilubb.*

Прагмасемантичний аналіз досліджуваних одиниць показує, що більшість з них поєднує в своїй семантичній структурі ряд сем, що потенційно сприяють посиленню їх впливу на адресата (читача). В прагматичній функції можна виділити експресивну та оціночну. За допомогою експресивного навантаження оказіоналізмів автор привертає увагу читача та намагається зацікавити його. Дія оцінної функції обумовлена наявністю оціночних сем, що входять до складу семантичної структури більшості оказіональних одиниць.

Аналіз вибірки вказав на перевагу негативних оцінок над позитивними. Наприклад, лексична одиниця «*yahma*» в контексті роману позначає «рот людини»: *Then he let out a very shoomny smeck – pretending to start wiping his* ***yahma*** *with it...* (Burgess, p.7). Слово «*soomka*» в романі ймовірно вживається за аналогією до російського розмовного варіанту «кошелка», який у сполученні з прикметником «старая» використовується для образливого позначення «літньої жінки»: *So then I creeched: "You filthy* ***old soomka****."* (Burgess, p.64).

Додатковим засобом прагматичного впливу виступає сема образності, що підсилює експресивність оказіональних одиниць. Переважну більшість авторських оказіоналізмів в романі складають зооморфні метафори, які базуються на переносі особливостей та характеристик тварини на людину, наприклад: «*lapa*» означає «руку людини», «*cluve*» – «людський ніс», «*forella*» від рос. «форель» – «жінку літнього віку», «*ptitsa*» – «жінку будь-якого віку»:

And he launched a bolshy tolchock right on my ***cluve****, so that red red nose-crovvy started to drip drip drip* (Burgess, p.150).

…and there was this nasty vindictive starry ***forella*** *with her wattles ashake and grunting as she like tried to lever herself up from the floor* (Burgess, p.63).

The starry old baboochkas were still there...so we rang the collocoll and ordered whatever the old ***ptitsas*** *wanted* (Burgess, p.11).

Для створення певного прагматичного ефекту інколи основою авторських оказіоналізмів стають слова російської мови високого, книжного стилю, які в словниках мають позначку «застарілих» або «книжних», а в романі входять до лексикону підлітків-правопорушників. Так, слово «*moodge*» використовується не тільки в значенні «одружений чоловік», але і в застарілому значенні «будь-який чоловік у зрілому віці»: "*What is this, then?" I said, picking up the pile like of typing from off of the table, and the horn-rimmed* ***moodge*** *said…* (Burgess, p.31).

Для позначення людини без одягу використовується не звичне для всіх російське слово «голый», а книжне слово «*nagoy*»: *Then I pulled the lovely Ninth out of its sleeve, so that Ludvig was now* ***nagoy*** *too, and I set the nidle hissing on to the last movement, which was all bliss* (Burgess, p. 150).

Замість лексеми «тело» на позначення «організму людини в його зовнішніх фізичних формах» вживається його застарілий варіант «*plot*»: *I cursed and panted climbing, being tired in plott if not so much in brain* (Burgess, p.31).

Сучасні підлітки в романі п'ють із звичайних келихів, а називають їх «*chasha*», носять звичайний одяг, а називають його застарілим словом «*platties*», що має значення «будь-якого одягу, який носять поверх білизни»: *After I had been given a nice* ***chasha*** *of real horrorshow coffee and some old gazettas and mags to look at while peeting it, this first veck in white came in* (Burgess, p. 97).

With my britva I managed to slit right down the front of one of Billyboy's droog's ***platties****, very neat and not even touching the plott* (Burgess, p.31).

На нашу думку, таке оказіональне використання застарілих та книжних слів в мові підлітків надає художньому тексту ще більшої незвичності, оригінальності та відображає художньо-естетичний задум автора.

Вважаємо важливим підкреслити, що оказіональні лексичні одиниці інтегровані в текстопростір художнього твору, є його невід'ємною частиною, і не зустрічаються у позатекстовому мовному середовищі. Оказіоналізми у художньому дискурсі є результатом

авторської словотворчості, мають непередбачуваний, індивідуальний характер та створюють певний стилістичний ефект, який може стати перспективою подальших наукових розвідок.

Література

Винокур Г. О. О языке художественной литературы. – М. : Высшая школа, 1991. – 447 с.
Карпіловська Є. А. Неузуальне словотворення : правила «гри без правил» / Є.А. Карпіловська // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія. – 2005. – Том 8. – №1. – С.106-117.
Катлинская Л. П. Проблема слова и словообразование // Филологические науки. – 2003. – №3. – С. 102-110.
Косович О.В. Оказіоналізми у французькому художньому мовленні / Косович О. В. // Нова філологія. – 2006. – Вип. 25. – С. 98-103.
Молодчая Н. С. Когнитивный аспект семантических окказионализмов / Н. С. Молодчая // Вчені записки ХГІ «Народна українська академія». – Харків : Око, 2002. – Т. 8. – С.465-471.
Ребрій О.В. Оказіоналізми в сучасній англійській мові (структурний та функціональний аналіз) : автореф. … канд. філол. наук; 10.02.04 / Харківськ. держ. ун-т. – Харків, 1997. – 18 с.
Ребрий О. В. Особенности перевода окказиональных элементов квазиязыков / О. В. Ребрий // Вчені записки ХГІ «Народна українська академія». – Харків : Око, 2002. – Т. 8. – С.534-543.
Янко-Триницкая Н. А. Окказиональное словообразование / Н. А.Янко-Триницкая // Словоообразование в современном русском языке. – М.: Индрик, 2001. – С.462-482.
Bergess A. The Clockwork Orange. – New York and London : W.W. Norton and Company, 1986. – 192 p.
Hyman S. E. Nadsat speak [Electronic Resource]. – Mode of access : http: // www.soomka.com. – 2004. – 5 p.

УДК: 81’44

КОЛОМІЙЧУК О. С.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *МОРАЛЬНІСТЬ* В ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ТОК-ШОУ

У статті проаналізовано способи лексико-стилістичної вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* в англійській мові. Автором систематизовано уявлення про лексико-стилістичних засоби та їх функції в тексті. Здійснене порівняння лексико-стилістичних засобів, які вербалізують концепт *МОРАЛЬНІСТЬ*, на матеріалі аналізу текстів сучасної американської літератури і ток-шоу.
Ключові слова: концепт, МОРАЛЬНІСТЬ, морально-етична категорія, вербалізація, лексико-стилістичні засоби, позитивна конотація, художній текст, ток-шоу.

Коломийчук А. С. Лексико-стилистические средства вербализации концепта *МОРАЛЬНОСТЬ* в текстах современной американской литературы и ток-шоу. В статье проанализированы способы лексико-стилистической вербализации концепта *МОРАЛЬНОСТЬ* в английском языке. Автором систематизировано представление о лексико-стилистических средства и их функциях в тексте. Проведено сравнение лексико-стилистических средств, вербализующих концепт *МОРАЛЬНОСТЬ,* на материале анализа текстов современной американской литературы и ток-шоу.
Ключевые слова: концепт, МОРАЛЬНОСТЬ, морально-этическая категория, вербализация, лексико-стилистические средства, позитивная коннотация, художественный текст, ток-шоу.

Kolomiichuk O. S. Lexico-stylistic Means of Verbalization of Concept *MORALITY* in the Texts of Modern American Literature and Talk-shows. In the article the lexico-stylistic means of verbalization of concept *MORALITY* in the English language have been analyzed. The author systematized knowledge about lexico-stylistic means and their functions in the text. The comparison of lexico-stylistic means, verbalizing the concept *MORALITY* has been conducted based on the analysis of the texts of modern American literature and talk-show. The concept *MORALITY* is represented in the structure of literary texts and talk-shows that evidences about wide usage of the moral-ethical themes raised for description or discussion in them. The concept *MORALITY* represents the views of people about morale and ethics of behaviour of people as an individual and social objects. In the language the concept *MORALITY* is verbalized by means of lexico-stylistic devices, which accomplish the important functions of expressiveness and figurativeness creation in the text in order to render the author’s communicative intent and make his ideas understandable for readers or public. The analysis shows that the lexical means of verbalization of the concept *MORALITY* are common for the literary texts and talk-shows. They are represented by the lexical units with the direct nominative meaning of ethics and morale as a component of human behaviour. These lexical units include nouns (*kindness, goodness*); adjective (*good, shy, open*). The analysis of verbalization of the concept *MORALITY* evidences that the associative layer of the concept is differently represented in the literary texts and talk-shows. In particular, on the lexical level the communicants use different means of expression of this concept. Stylistically, the concept is verbalized similarly be means of using metaphors, similes, and phraseological units.
Key words: concept, MORLAITY, moral-ethical category, verbalization, lexico-stylistic means, positive connotation, literary text, talk-show.

Постановка проблеми у її загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними задачами. Мова належить до особливої знакової системи, в якій

концепти, що об'єктивують предмети та явища навколишньої дійсності, представлені за допомогою мовних знаків. Усі мовні елементи художнього твору формують ідіостиль автора, що підпорядкований досягненню комунікативного наміру та впливу на свідомість читача. Зв'язок мови з процесами комунікативної та когнітивної діяльності особистості передбачає звернення до сфери пізнання, емоцій, сприйняття та інших сфер людської свідомості. В житті людини існують дві незмінно опозиційні сторони буття – це матеріально-соціальна та морально-духовна. Духовна сфера, на нашу думку, займає важливішу позицію, тому що вона апелює до внутрішнього світу людини, який видається цікавішим та більш насиченим для дослідження. Духовність передбачає морально-етичну поведінку, тобто слідування нормам етики і моралі по відношенню до інших членів суспільства.

Концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* формується на основі уявлень людей про поняття «добра» і «зла». *МОРАЛЬНІСТЬ* розуміється як екзістенціальна категорія, що визначає свідоме контролювання своїх пороків та вад, а також наявність в людини чеснот, які високо цінуються суспільством. Концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* виключає осуд будь-яких вчинків особистості, оскільки це та характеристика, яка власне є синонімом «добра». Враховуючи, що знання про світ, об'єктивовані у концептах, які людина сприймає та передає через мову, вони відображені у мовній картині світу. В художніх текстах і текстах ток-шоу концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізується за допомогою використання лексико-стилістичних засобів, виступаючи компонентом загальної структури тексту та, відповідно, засобом реалізації комунікативного наміру автора.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В сучасній лінгвістиці неодноразово досліджувались особливості вербалізації концептів як компонента індивідуального стилю автора (О. В. Довгань, К. В. Терещенко, Н. А. Теслюк, О. О. Хорошун та ін.). Особливу увагу було присвячено сукупності лексико-стилістичних засобів або прийомів, які у взаємодії змісту та смислу дозволяють автору досягти максимального впливу на читача (Ф. С. Бацевич, Г. А. Гайдай, Х. І. Дідух, О. М. Лефтерова, Л. А. Лисиченко, І. В. Свиридецька та ін.).

Незважаючи на численні дослідження концептів та їх вербалізації у мові, невирішеною залишається проблема об'єктивації окремих універсальних концептів в мові за допомогою лексико-стилістичних засобів та визначення тих смислів, які вони несуть безпосередньо в тексті. Інтерес становить порівняння лексико-стилістичних засобів, які використовуються для вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* в художніх текстах та текстах ток-шоу.

Актуальність обраного матеріалу дослідження визначається тим, що художня література, як правило, акцентує увагу на внутрішньому світі персонажу(-ів), а тому питання моралі є невід'ємним компонентом відносин між героями художніх творів. У свою чергу, ток-шоу – це самостійний жанр мас-медійної інформації, що характеризується такими складовими як скандальність, конфліктність, провокаційність. Відповідно, учасники ток-шоу теж апелюють до проблем моралі й етики. Однак, якщо порівняти ці два жанри, то слід зауважити, що вони є різними за своєю комунікативно-мовленнєвою структурою. Отже, можемо припустити, що лексико-стилістичні засоби, які вербалізують концепт *МОРАЛЬНІСТЬ*, можуть відрізнятися в цих двох жанрах. В той же час, концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* є універсальним, а тому є вірогідність схожості або навіть тотожності використання лексико-стилістичних засобів, які репрезентують досліджуваний концепт.

Отже, **метою** статті є дослідження і порівняння особливостей використання лексико-стилістичних засобів вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* в текстах сучасної американської літератури і текстах ток-шоу.

Викладення основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В лінгвістиці лексико-стилістичні засоби належать до прийомів зображення, створення образності та експресивності тексту. Семантика лексико-стилістичного засобу базується на початковому (словниковому) значенні лексичної одиниці та контекстуальному, яке зумовлюється використанням слова в тексті. До лексико-

стилістичних засобів, які широко використовуються майже в будь-якому стилі, крім наукового, належать метафори, іронія, гра слів, епітети, порівняння, фразеологізми та ін. [Galperin 1981, с. 138-176]. Спільним для цих лексико-стилістичних засобів є компонент виразності та образності, а ще наявність різного роду асоціативних зв'язків.

Концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* утворений лексичними засобами, які вербалізують, в першу чергу, основні поняття етики і моралі як «чесність», «щирість», «вірність», «турбота про іншого», «правдивість» та ін. Важливе місце в структурі концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* посідає асоціативний шар, який представлений поняттями, в семантиці яких наявні асоціації з відомими образами та явищами дійсності. Це можуть бути предмети та реалії оточуючого життя, відомі історичні фігури, міфологічні істоти, культурні образи (музиканти, актори, політики, письменники та ін.). Отже, концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізується лексико-стилістичними засобами, які прямо номінують ту чи іншу морально-етичну якість особистості, та засобами, які передають значення «моральності» через асоціації.

Аналізуючи лексико-стилістичні засоби вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* виділяємо лексичні одиниці, які є спільними для текстів сучасної художньої літератури і ток-шоу, як *kindness* і *goodness*, наприклад: *MRS. OBAMA: … And then you have to count on the* ***kindness and goodness*** *of others to bestow that goodness on you when you should be working to get it on your own. Because you deserve it* [RFL 2016]. В цьому прикладі з ток-шоу для вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* вжито дві лексичні одиниці *kindness* і *goodness,* які стилістично характеризуються позитивною конотацією. Вони вербалізують поняття «доброти» і «добра/блага», які означають чуйне ставлення до інших людей.

В художніх текстах знаходимо приклади, в яких наведені лексичні одиниці передають ті ж самі семантичні смисли: *In our few minutes of conversation she did not confine herself to saying that her brother was unjustly persecuted: she wanted to restore courage and* ***goodness*** *to him* [Ferrante 2015, с. 22] та *Suddenly she put an end to the* ***kindnesses;*** *she found Elsa unbearable, reprimanded Dede, treated Imma harshly; while I was speaking to her she abruptly turned her back and went off* [Ferrante 2015, с. 168]. В першому прикладі слово *goodness* стилістично має позитивну конотацію і передає значення «доброзичливого ставлення». В другому прикладі концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізовано лексичною одиницею *kindnesses.* Стилістично це слово вербалізує значення «доброти». Бачимо, що слово вжите у множині, що дає нам можливість припустити, що йдеться про неодноразові вияви доброзичливого ставлення з боку героїні художнього тексту.

Пряма номінація концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* закладена в семантиці лексичних одиниць зі значенням «добрий», «хороший» та інші, тобто в словах з позитивною стилістичною конотацією та смисловим навантаженням «моральний», «етичний», наприклад, в художньому тексті: *I didn't want you to feel unsatisfied and unhappy, I tried to help you be* ***a good mother and a good wife*** [Ferrante 2015, с. 32]. В цьому прикладі концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* відтворено прикметниковим повтором *good* у складі словосполучення *a good mother and a good wife.* В цьому прикладі повтор прикметника служить засобом емфатизації моральної якості жінки як матері і дружини. В ток-шоу концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* виражено лексичною одиницею *good* з аналогічним значенням, наприклад: *MRS. OBAMA: Feeling confident. Feeling a sense of normalcy, feeling a sense of obligation to do something outside of themselves. Just being* ***good people*** [RFL 2016]. В цьому прикладі концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізовано прикметником *good* з позитивною конотацією. Крім цього в семантику прикметника *good* входить поняття «впевненості», «нормальності» та «обов'язку», виражені лексичними одиницями *confident, normalcy, obligation.*

До лексико-стилістичних засобів, які вербалізують концепт *МОРАЛЬНІСТЬ*, належать епітети. В текстах ток-шоу і в художній літературі вони виконують функцію експресивної характеристики об'єкта, предмета тощо. При аналізі концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* виявлено, що в текстах ток-шоу і в художній літературі, він представлений епітетами *shy* і *open: PACINO: And it's also basically because I think I'm somewhat* ***shy*** [IAP 2010] і *But in those cases either she*

became ***shy*** *and ran away or took the receiver and remained mute* [Ferrante 2015, с. 142]. В наведених фрагментах епітет *shy* передає тотожне для текстів художньої літератури і ток-шоу значення «скромності». Скромність є рисою, яка оцінюється як морально-етична, тому що скромність передбачає наявність почуття сорому за негідні вчинки. Епітет *shy* має стилістично забарвлену конотацію з позитивним смислом.

Ще однією лексико-стилістичною одиницею є епітет *open: PACINO: I've often said there's two kinds of actors. There's a more gregarious type and the shy type. And both going to acting for the reason that they're able to access stuff because they have these big personalities and they're able to get involved in – and* ***they're open*** *and they do things* [IAP 2010]. В цьому фрагменті з ток-шоу концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізовано за допомогою асоціативно-образного епітету *open* в значенні «щирій». Прямим номінативним значенням прикметника *open* є «відкритий». Асоціативно відкритість пов'язується зі щирістю, невмінням брехати, легкістю у спілкуванні тощо. З контексту бачимо, що прикметник *open* вжито для характеристики акторів, які не зупиняються на досягнутому й продовжують розвиватись. Вони відкриті для нових ідей і для публіки. Відкритість для публіки передбачає щирість, оскільки замкнена на собі людина відчуває труднощі у спілкуванні. Отже, можемо зауважити, що значення прикметника *open* будується на асоціативному зв'язку «відкритий – щирий».

В тексті художньої літератури прикметник *open* має аналогічне асоціативне значення «щирості», наприклад: *She was greeted with* ***open hostility*** *by Stefano and Marisa, who now lived together* [Ferrante 2015, с. 153]. В цьому прикладі прикметник *open* передає значення «щирий», тобто сама по собі така якість як «щирість» належить до моральних категорій. Прикметник вжито в складі антитезі *open hostility – щира (неприкрита) ворожість*. Хоча ворожість розцінюється як негативна риса, оскільки ворожість передбачає певну ступінь гніву та злості, те що її було продемонстровано відкрито/щиро доводить, що персонаж все ж не зміг приховати істинних почуттів та намірів, а тому в контексті її можна розглядати як прояв морально-етичної поведінки.

Аналіз лексико-стилістичних засобів для вербалізації асоціативного шару концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* показує, що лексичні засоби для виразу асоціацій в структурі концепту є відмінними, натомість, стилістичні засоби є спільними – це порівняння, метафори, фразеологізми та ін. Розглянемо ряд прикладів: *Once Pinuccia spoke of* ***the child as a little angel*** *watching over us all* [Ferrante 2015, с. 149]. В цьому тексті концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізовано асоціативно-образним порівнянням дитини з янголом *the child as a little angel.* Як відомо, янгол – «1) у релігійному культі – надприродна істота, посланець, вісник бога; зображується звичайно у вигляді юнака з крилами; 2) перен., заст. про людину (переважно жінку), що відзначається красою чи добрістю, лагідністю або зробила чи робить кому-небудь щось гарне, приємне» [Словник української мови 1971, Т.1., с. 4]. Порівняння дитини з янголом означає, що ця дитина асоціюється з наявністю таких якостей як «доброта», «лагідність», «краса», які є належать до морально-етичних категорій.

В тексті ток-шоу порівняння служить засобом вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* через лексичну одиницю *anonymity: PACINO: Well, I don't – I think it's because it starts with the whole idea of being an actor, which is something that is kind of –* ***the anonymity of an actor. The more anonymous you are, the easier it is for an audience to accept you in the role*** [IAP 2010]. В цьому прикладі анонімність актора розглядається як морально-етична поведінка, тому що вона дає акторові можливість залишатися загадкою для публіки, і, відповідно, гра на сцені буде здаватися публіці більш щирою, справжньою. В тексті ток-шоу вжито лексико-стилістичний засіб порівняння за допомогою використання ступенів порівняння прикметників *anonymous* та *easy* **–** *the more anonymous you are, the easier it is for an audience to accept you in the role.*

Одним із ефективних лексико-стилістичних засобів вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* в художніх текстах є метафори: *He praised an administration that, finally, was*

honest, led by a mayor whom he called respectable, likable, ***a stranger to the usual old corruption*** [Ferrante 2015, с. 19]. В цьому прикладі персонаж (мер міста) характеризується як людина, яка є супротивником будь-якій корупції. Вираз *a stranger to the usual old corruption,* який вербалізує концепт *МОРАЛЬНІСТЬ,* побудовано на метафоричному переосмисленні образу чужинця (*a stranger*). Пряме номінативне значення слова *a stranger* – «громадянин, підданий чужої держави, країни; іноземець; загарбник, ворог (у 2 знач.)» [Словник української мови 1971, Т.1., с. 379]. У метафоричному значенні слово вживається стосовно людини (мера), якій далекі чиї-небудь погляди (з контексту – «звична корупція»).

В тексті ток-шоу концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* теж представлений метафорою, наприклад: *MS. WINFREY: You know, I've always thought too, that the best success comes when you can actually shift your paradigm to service. And obviously, you are in a position of public service. Was it a conscious, intentional decision to sort of sit still, be with this place, and* ***then allow your passion to fuel your interest,*** *allow your passion to lead you to all the things you've been able to do with international girls' education, with health and wellness?* [RFL 2016].

В цьому фрагменті концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізуються метафорою *then allow your passion to fuel your interest.* Пристрасть до роботи оцінюється як морально-етична категорія, оскільки вона включає інтерес, мотивацію працювати краще, ніж якби «пристрасть» була відсутня. Дієслово *to fuel* належить до технічної сфери й означає «заправляти паливом». Слово *passion* належить до абстрактних іменників, що передають почуття. Відповідно, вживання цієї лексичної одиниці з дієсловом *to fuel* створює асоціативний образ із «заправкою паливом», тобто пристрасть в цьому контексті виступає як натхнення, стимул, що подібно паливу «приводить людину у рух».

Аналіз показує, що в художніх текстах для вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* використовуються фразеологізми, наприклад: *To please her I had met Nadia's brother, Armando, who – I had discovered – was now, besides a doctor, a prominent member of the Proletarian Democracy party. He had* ***treated me with great respect*** [Ferrante 2015, с. 39]. В цьому реченні концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* представлений фразеологізмом *treated me with great respect* (від *treat smb with respect*). Основну позитивну конотацію в складі фразеологізму має слово *respect,* яке означає почуття поваги до кого-небудь. Повага – це моральна-етична категорія, тому що вона передбачає шанобливе ставлення до інших членів суспільства, їх поглядів, вірувань та переконань.

В тексті ток-шоу теж находимо приклад вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* за допомогою фразеологізму: *MS. WINFREY: Okay. So when you're saying "I know who I am" – and I'm telling you, it's the thread that runs through everything.* ***It's the thing that allows you to stand in your own truth*** [RFL 2016]. В цьому фрагменті концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізовано фразеологізмом *stand in your own truth* (від *to stand in smb's truth*). Цей фразеологізм передає значення «жити чесно», «не відступати від своїх ідей» та ін. Фразеологізм використовується з метою передати безкомпромісність поглядів учасника ток-шоу на правду, яку гостя шоу вважає необхідною умовою щасливого життя.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, можемо зауважити, що концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* представлений у структурі і художніх текстів, і в ток-шоу свідчить про широке використання морально-етичних категорій в тематиці художньої літератури і програм ток-шоу. В мові концепт *МОРАЛЬНІСТЬ* вербалізуються за допомогою лексико-стилістичних засобів, які в тексті виконують важливі функції увиразнення та експресивації комунікативного наміру автора. Аналіз показує, що лексичні засоби вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* є спільними для текстів художньої літератури і ток-шоу. Вони представлені лексичними одиницями з прямим номінативним значенням етики і моралі – іменниками (*kindness, goodness*); прикметниками (*good, shy, open*).

Аналіз вербалізації концепту *МОРАЛЬНІСТЬ* свідчить, що асоціативний шар концепту неоднаково представлений в текстах художньої літератури і ток-шоу. Зокрема, на

лексичному рівні вживаються відмінні мовні засоби, в той час як на стилістичному використовуються однакові – порівняння, метафори, фразеологізми. Це дозволяє зробити висновок, що концепт *МОРАЛЬНІСТЬ,* виражений за допомогою однакових лексико-стилістичних засобів, на лексичному рівні може вербалізуватися у формі різних слів з позитивною конотацію та значеннями «етики» і «моралі» у їх семантиці.

Інтерес для **подальшого дослідження** представляє порівняльний аналіз лексико-стилістичних засобів вербалізації концепту *АМОРАЛЬНІСТЬ* в текстах сучасної художньої літератури і ток-шоу.

Література

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.

Гайдай Г. А. Роль лексико-семантичного поля у відтворенні мовних картин світу / Г. А. Гайдай // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского // Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – 2012. – Том 24(65). – №1-2. – С. 291-296.

Дідух Х. І. Ідіостиль як відображення авторської картини світу. – [Електронний ресурс] / Х. І. Дідух. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm

Довгань О. В. Концептуалізація як фактор інтерпретації художнього тексту та збереження його стилю у процесі перекладу / О. В. Довгань // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9. – С. 57-66.

Лефтерова О. М. Фонова інформацій як стилеутворююча категорія та її роль у структурі авторського тексту. – [Електронний ресурс] / О. М. Лефтерова. – Режим доступу : http://www.philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_6_1/275_283.pdf

Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С. 36-41.

Свиридецька І. В. Алюзія як стилістичний засіб реалізації авторської інтенції. – [Електронний ресурс] / І. В. Свиридецька. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Philologia/2_101350.doc.htm

Словник української мови : в 11 томах / [А. П. Білоштан, М. Ф. Бойко, В. П. Градова, Г. М. Колесник, О. П. Петровська, Л. А. Юрчук]. – 1971. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sum.in.ua/

Терещенко К. В. Мовне втілення концептуальної картини світу / К. В. Терещенко // Перекладацькі інновації : матеріали ІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 15-16 березня 2012 р. / Ред. кол. : С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська та ін. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 27-30.

Теслюк Н. А. Мовна картина світу як спосіб відображення реальності у свідомості людини [Електронний ресурс] / Н. А. Теслюк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/32_PRNT_2013/Philologia/9_148793.doc.htm

Хорошун О. О. Мовна та концептуальна картини світу в дослідженнях сучасної лінгвістичної науки / О. О. Хорошун // Глухівські читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів. – 2011. – С. 241-246.

Ferrante E. The Story of the Lost Child [Електронний ресурс] / Elena Ferrante. – Режим доступу : www.rulit.me/books/the-story-of-the-lost-child-download-free-409466.html

Galperin I. R. Stylistics / I. R. Galperin; ed. L. R. Todd. – 3-е изд. – М. : Высшая школа, 1981. – 334 p.

IAP – Interview With Al Pacino. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/1012/06/lkl.01.html

RFL – Remarks by the First Lady and Oprah Winfrey in a Conversation at the United State of Women Summit. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/06/14/remarks-first-lady-and-oprah-winfrey-conversation-united-state-women

УДК: 811. 161 + 81-11

КОЧ Н. В

(*Николаевский национальный университет им. В. А. Сухомлинского*)

КОММУНИКАЦИЯ АНТИПОВЕДЕНИЯ В ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ КИЕВСКОЙ РУСИ

В статье на материале «Словаря древнерусского языка XI-XIV вв.» анализируется семантический потенциал лексем с корнями *правд-* и *лъж-*. Парадигму христианского антиповедения структурируют собственно поведенческая и речевая модели, эксплицитно представленные языковыми средствами религиозных и светских дискурсов. Контекстуальный анализ ключевых номинаций соответствующих концептов и их словообразовательных инноваций дает основание для уточнения семантического объема термина «антиповедение».

Ключевые слова: коммуникация антиповедения, модель речевого антиповедения, неправда, ложь.

Коч Н. В. Комунікація антиповедінки в лінгвокультурі Київської Русі. У статті на матеріалі «Словника давньоруської мови XI-XIV ст.». аналізується семантичний потенціал лексем з коренями *правд-* і *лъж-*. Парадигму християнської антиповедінки структурують власне поведінкова та мовленнєва моделі, що експліцитно представлені мовними засобами релігійних і світських дискурсів. Контекстуальний аналіз ключових номінацій відповідних концептів та їхніх словотвірних інновацій надає підставу для уточнення семантичного обсягу терміну «антиповедінка».

Ключові слова: комунікація антиповедінки, модель мовленнєвої антиповедінки, неправда, брехня.

Koch N. V. Communication of Antibehavior in Lingvoculture of Kyiv Rus. The semantic potential of lexemes with the roots of *pravd-* and *lzh-* on material of "Dictionary of the Old Russian language of XI-XIV century" is analyzed. The paradigm of Christian antibehavior is constructed by behavior and speech models exactly, which are explicitly presented by language means of religious and society discourses. The contextual analysis of key nominations corresponding to the models and their word formation innovations gives founding for clarification of semantic volume of the term "antibehavior".
Keywords: communication of antibehavior, model of speech antibehavior, untruth, false.

Становление термина «антиповедение» как понятия культурологического и семиотического происходит в 70-80-х годах прошлого столетия благодаря трудам Ю. М. Лотмана и Б. А. Успенского [Лотман 1977; Успенский 1994]. Немаловажную роль в толковании соответствующего феномена сыграли исследования «перевернутого поведения» в контексте смеховой культуры Древней Руси [Лихачев 1976; Панченко 1984], изыскания, посвященные категории безобразного в культуре европейского средневековья [Гуревич 1972] и обрядово-символического языка народных карнавалов [Бахтин 1990].

Так, карнавализация (термин М. М. Бахтина) как основное условие осуществления антиповедения последовательно отражена в памятниках восточнославянской письменности XI-XIV вв. Изучение функционирования словесных формул особого языка антикоммуникации, коррелирующих с бинарностям «верх – низ» и «правый – левый» как основными маркерами оппозиции «норма – аномалия», представляет интерес для диахронической когнитивной лингвистики, лингвокультурологии, коммуникативной лингвистики, лингвоконцептологии и многих других гуманитарных направлений современной науки. Этот интерес обусловил выбор темы нашего исследования, **объектом** которого являются лингвокультурные модели антиповедения эпохи Киевской Руси, **предметом** – языковые средства выражения таких моделей. **Цель** статьи – анализ семантического потенциала лексем с корнями *правд-* и *лъж-* как ключевых репрезентантов коммуникации антиповедения – предполагает решение ряда задач на материале «Словаря древнерусского языка XI-XIV вв.»

Описание «перевернутого» поведения широко представлено в памятниках письменности, поэтому контекстуальный анализ ключевых номинаций соответствующих концептов (в нашем исследовании – НЕПРАВДА и ЛОЖЬ), вербализующих модель ненормированного поведения в контексте средневековой культуры Киевской Руси, позволяет, с нашей точки зрения, уточнить семантический объем термина «антиповедение».

В исследовании Б. А. Успенского «Антиповедение в культуре Древней Руси» четко определены характерные особенности и формы репрезентации антиповедения древнерусского человека: «Антиповедение, т. е. обратное, перевернутое, опрокинутое поведение – иными словами, поведение наоборот, – исключительно характерно для культуры Древней Руси, как и вообще для иерархической и средневековой культуры. В своих конкретных проявлениях антиповедение может обнаруживать сколь угодно большое разнообразие, но всякий раз оно сводится к реализации одной общей модели: это именно поведение наоборот, т. е. замена тех или иных регламентированных норм на их противоположность; характер такого противопоставления заранее не определен, и, соответственно, антиповедение может обусловливать мену правого и левого, верха и низа, переднего и заднего, лицевого и изнаночного, мужского и женского и т. д. и т. п.» [Успенский 1994, с. 320]. По мнению Б. А. Успенского, три формы антиповедения – сакральная, символическая и дидактическая – направлены, прежде всего, на нарушение нормы (общепринятого).

Анализируя концепцию Б. А. Успенского, С. Е. Юрков акцентирует внимание на таких характеристиках антиповедения, как деструктивизм, демонстративность, сверхзнаковость и архетипичность, и предлагает свое определение понятия: «Антиповедение»: это есть такая форма намеренного и сознательного отклонения от общепринятой или предписываемой (рекомендуемой властными идеологическими кругами) нормы поведения, которая содержит (в большей или меньшей степени) интенцию на дестабилизацию сложившегося культурно-

социального порядка (в предельном случае – на разрушение всей его структуры (т. е. системы норм).

Антиповедение всегда творится публично, рассчитано на общественный резонанс, внешнюю реакцию, в чем проявляется его ролевая (театрализованная) субстанциальность. Будучи связанным с публичностью, оно обладает сверхзнаковой природой, требующей дополнительных усилий дешифровки. Итак, общие характерологические черты антиповедения таковы: антиповедение в своем культурно-историческом происхождении имеет сакрально-обрядовые корни; – побудительными причинами воспроизводства антиповедения выступают причины культурологического (а не патологического) плана; – антиповедение театрализовано и сверхзнаково; – антиповедение … пользуется своими «архетипами» [Юрков 2003].

Памятники письменности периода государственности Киевской Руси, представленные в основном конфессиональными жанрами и законодательными документами, отражают особенности религиозного и социального сознания, смоделированного в соответствии с общепринятыми установками. В статье «Homo Ludens в древнерусской лингвокультуре (попытка «предварительного понимания» концепта ИГРА)» нами рассмотрен один из видов дидактического (в терминологии Б. А. Успенского) антиповедения – юродствование [Коч 2012, с. 87-94]. В исследовании проанализированы презентации одного из фреймов концепта ИГРА – «человек играющий». Поведение древнерусского юродивого интерпретируется как игровая модель, имеющая специфическое вербальное и невербальное выражение.

Алогичный, парадоксальный язык юродивого похож со стороны на несвязную речь сумасшедшего или пьяного, а иногда напоминает детский лепет (ср.: *И я сказал: господи*! ***Я, как дитя, не умею говорить***. *Но господь сказал мне: не говори «я дитя», иди, куда я пошлю, и говори все, что прикажу* (Иер I: 6). Юродствующая «заумь» – сакральный код, с помощью которого праведник (тот, кто говорит истинную *правду*) общается с грешной толпой: *Тем же невегласии, якоже древле пременение* ***языкъ пьяньствомь мнеху****, тако и сде о славнемь семь помышляху* (Жит АЮр XIV в.).

Особое место в таком языке занимает толкование правды (истины, справедливости) и неправды (лжи) как дихотомических понятий [Коч 2013]. В культурном дискурсе данные концепты представлены, как правило, конфронтирующими оппозициями «верх – низ», «правый – левый», «центральный – периферийный»: *Иже бо, – рече, – Христос, – мякъкая носять, си в домех царскых суть», – но суть целомудриемь оболчены и* ***правдою опоясаны****, смирением украшены* (КТур XII в.). «Перевернутость» полюсов сигнализирует об отступлении от поведенческой нормы: …*обрати бо ся болезнь его* ***на главу*** *его. и* ***на верхъ*** *его.* ***неправда его сниде*** (ПКП 1406, 110б).

Сферы реализации дихотомических концептов ПРАВДА/НЕПРАВДА, ЛОЖЬ/ИСТИНА в письменной культуре восточных славян определяют сакральный и профанный модусы бытия. Дискурсивная практика истинной проповеди (и правдивого говорения вообще) изначально заложена в базовой модели коммуникативного поведения христианина-праведника: *Ученики его спросили его; они сказали ему: Хочешь ли ты, чтобы мы постились, и как нам молиться, давать милостыню и воздерживаться в пище? Иисус сказал:* ***Не лгите****, и то, что вы ненавидите, не делайте этого* (Ев. от Фомы: 6) (ср.: *никому же* ***не лъжете*** – Изб 1076, 250).

Активное функционирование субстантива *неправьда* (ложь, обман) и адъектива *неправыи* (неправильный, ошибочный) соответственно в значениях «несправедливость, беззаконие», «грех», «неправедный, грешный», «неправдивый, лживый», «несправедливый, бесчестный» в текстах религиозно-дидактического и законодательного характера обусловливает формирование концептуальных дихотомий «правда – неправда», «истина – ложь», «справедливость – несправедливость» как культурных констант древнерусского средневековья.

Результаты контекстуального анализа показали, что наряду с использованием слова *неправда* и его дериватов в речевой модели антиповедения (*вздахо(м)* ***рече*** *сугубо* ***неправды*** *ихъ и грехи* (ГБ XIV, 206а); *и се* ***сведительствова неправдоу*** *въста на брата своего* (КР 1284, 262б),

соответствующее лексико-семантическое поле актуально и в собственно поведенческой модели. *Делать неправду, творить неправду* означает поступать не по законам Божьим, нарушать социальные нормы и правовые законы: *княжо оу томь еси* ***неправду деялъ*** (Гр ок. 1300 (2, рижск.); *еси* ***створилъ неправду*** *на рабе своемь* (СбТр к. XIV, 197); ***неправдоу руки*** *ваши* ***сплетаютъ*** (МПр XIV, 167об); ***не створите неправды*** *в суде, въ мерилехъ и в ставилехъ* (КР 1284, 258б); *и нача* ***творити неправды*** *обличенъ бывъ* (ПрЛ XIII, 121в).

Синонимы выше проанализированных слов – лексемы *неправьдье* и *неправьдныи* (а также: *неправьдьникъ, неправьдьно, неправьдьновати*) – поддерживают «номинативную плотность» (термин В. И. Карасика) концепта НЕПРАВДА и активно моделируют информационное поле концептуальной дихотомии ПРАВДА/НЕПРАВДА(ЛОЖЬ) в сакральном модусе. Трансформации поля в связи с историческими изменениями в лексической системе языка (например, в современных восточнославянских языках номинации *неправда* и *неправедность* являются лишь контекстуальными синонимами, а слова *ложь* и *неправда* утратили семантику сакральности) доказывают мысль о существовании гибких концептуальных структур, выраженных абстрактными именами.

Дискретная целостность таких структур относительна, а поля ключевых концептообразующих номинаций семантически диффузны, что явственно демонстрирует диахронический подход к описанию специфической комбинаторики компонентов концепта. Коммуникативная значимость лексики, выражающей и моделирующей поведение человека в моральной ипостаси изменяется в зависимости от социокультурных условий осуществления концепта и активности его ключевых номинаций в процессе объективации смыслов и актуализации соответствующих им дискурсивным практикам.

Четкая дифференциация векторов неправдивого/неправедного поведения и аналогичного речевого действия выражает семантика глаголов с корнем *лъж-* (*лъжедеиствовати* «действовать обманом», *лъгати* «говорить неправду, искажать»). Характерная особенность формирования соответствующих лексико-семантических полей – явное количественное превосходство слов (преимущественно композит), представляющих речевую модель: *лъженадъписанъ, лъженаписаныи* «неканоничекий, отреченный», *лъженарицаемыи* «ложно возвеличиваемый», *лъжеглаголание* «лживая речь, неправда, ложь», *лжеименитыи, лжеименьныи* «ложно именуемый», *лъжепророчьство* «ложное пророчество», *лъжеславити* «рассказывать небылицы, лгать», *лъжеславьникъ* «тот, кто рассказывает ложь, небылицы», *лъжесъказатель* «ложный толкователь, лжепроповедник», *лъжесловесье* «ложь, клевета; заблужденье, ложное ученье», *лъжесловьсьникъ* «лжеучитель», *лъжесловесьныи* «ложный», *лъжесловие* «ложь, измышление», *лъжесловити* «лгать, измышлять», *лъжесловьнъ* «лживый», *лъжесловьць* «лгун, обманщик», *лъжесъведетель* «лжесвидетель», *лъжесъведетельство* «лжесвидетельство», *лъгати на, лъжеклеветати* «наговаривать, клеветать»: *сего не створихъ но* ***лжють на мя*** (Пр 1383, 72в); *и многымъ* ***на зло сведетельствовати*** *и съгласьно* ***лъжаклеветати****...* (ГА XIII/XIV, 216а); *и* ***лжющимъ*** *естьственую доброту* (ГБ XIV, 4е); *…боися* ***лъжю глаголати*** (Изб 1076, 47) (СлДРЯ IV, с. 438-441).

НЕПРАВДА и ЛОЖЬ как базовые концепты модели антиповедения представлены, как правило, в ряду иных ценностных понятий и соответствующих антиномий, имеющих особый статус на аксиологической шкале православья. Концептуальное пространство неправды поглощает в себя и/или пересекается со многими понятиями информационного поля концептов ГРЕХ, (НЕ)СПРАВЕДЛИВОСТЬ, ИСТИНА, ЗАКОН и т. п.: *…всегда* ***неправды*** *есмы исполнени и* ***зависти, немилосердья*** (СВл XIII, 14); ***безаконья*** *и* ***неправды*** *своимъ доушамъ сдевающе* (ФСт XIV, 229б); *яже есми съгрешили ово въ* ***пияньстве,*** *ово въ* ***лжи*** (ПрЛ XIII,122а); *велить бо члвкомъ богъ отврещи всякоу* ***неправдоу, гневъ, ярость*** (Пр 1383, 105г).

Описание понятийной составляющей концепта через отрицание является продуктивным способом интерпретации смыслов, в том числе скрытых. Толкование неправды (лжи) как греховного деяния принимает наиболее отчетливые формы в контекстах, эксплицитно содержащих противопоставление: *…съкрывающимъ* ***истину в неправде*** (ЗЦ, к. XIV в., 23а);

неправду *възъненавидех…* ***законъ*** *же твои възлюбих* (ЖВИ XIV-XV, 78б); *како въселиться въ мя* ***истина*** *яко* ***лъжами*** *себе испълнилъ есмь* (СбТр XII/XIII, 60). Такого рода контексты демонстрируют поляризацию ценностных смыслов как основу культуры «на разрыв» (термин Б. А. Успенского).

Выводы. Попытка осмысления феномена неправды (лжи) как базисного концепта парадигмы антиповедения в сакральной и мирской ипостасях предполагает две основные коммуникативные модели – модель невербального поведения (неправдивого/неправедного деяния) и модель речевого поведения (произношения или написания лживых, неистинных слов) (см. выше Евангелие от Фомы: ***Не лгите****, и то, что вы ненавидите,* ***не делайте*** *этого*). Обе модели широко представлены в памятниках письменности с помощью слов с корнями *(не)правд-* и *лъж-*, коррелирующих с отрицательными полюсами общекультурных диад «верх – низ», «правый – левый», «центральный – периферийный» и т. п.

Синкретичность религии и светской жизни древнего человека обусловила доминирование сакрально-дидактической формы реализации модели как нормированного, так и ненормированного поведения. Причины разрушения отношений в структуре бескомпромиссной дихотомии в процессе развития древнерусской лингвокультуры, кроющиеся в изменении семантики слов и влиянии определенных социокультурных факторов, – **перспектива** дальнейших исследований лингвокультурных моделей коммуникации в различные исторические эпохи.

Литература

Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1990. – 543 с.

Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры / А. Я. Гуревич. — М.: Искусство, 1972. – 318 с.

Коч Н. В. «Homo Ludens в древнерусской лингвокультуре (попытка «предварительного понимания» концепта ИГРА») / Н. В. Коч // Новое в когнитивной лингвистике XXI века : сборник научных статей / отв. ред. М. В. Пименова. – Киев : Издательский дом Д. Бураго, 2013. – 496 с. – С. 87-94.

Коч Н. В. Трансформації інформаційного поля лінгвокультурного концепту «правда» в сучасній медіа-пропаганді / Н. В. Коч // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. - № 66. – 269 с. – С. 99-107.

Лихачев Д. С. «Смеховой мир» Древней Руси / Д. С. Лихачев, А. М. Панченко. – Л.: Наука, 1976. – 204 с.

Лотман Ю. М. Новые аспекты изучения культуры Древней Руси / Ю. М. Лотман, Б. А. Успенский // Вопросы литературы. – 1977. – № 3. – С. 148-166.

Панченко А. М. Смех как зрелище / Д. С. Лихачев, А. М. Панченко, Н. В. Понырко // Смех в Древней Руси. – Л. : Наука, 1984. – С. 72-153.

Словарь древнерусского языка (XI – XIV вв.) : В 10 т. – М. : Русский язык, т. 4. – 1991. – 559 с.; т. 5. – 2002. – 647 с.; т. 7. – 2004. – 505с.

Успенский Б. А. Избранные труды. Т.1. Семиотика истории. Семиотика культуры / Б. А. Успенский. – М. : Гнозис, 1994. – С. 320-332.

Юрков С. Е. Под знаком гротеска : антиповедение в русской культуре (XI-начало XX вв.) / С. Е. Юрков. – СПб. : Лет. сад, 2003. – С. 15-35. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ec-dejavu.ru/a/Antibehaviour_Jurkov.html.

УДК: 811.111'42-1:159.954

КУЛІШ В. С.
(Сумський державний університет)

ТАКСОНОМІЯ ПЕЙЗАЖНИХ ОБРАЗІВ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена з'ясуванню сутності таких понять як «образ», «художній образ», «словесно-поетичний образ», визначається поняття «словесно-поетичний образ мовчання», в основі якого лежить поняття природного мовчання (Nature Silence) як елемента комунікації. Встановлено, що феномен природного мовчання реалізується на тлі англомовного художнього дискурсу із залученням природи (Nature) та пейзажних образів, що входять до парадигми пейзажної лірики та представлені субстанціональними природними символами, а саме: Земні (Earthy), Повітряні (Aerial) та Небесні (Celestial). З точки зору дискурсивно-комунікативного підходу до вивчення комунікативного мовчання, саме ці елементи виконують функцію основних комунікантів або продуцентів природного мовчання (Nature Silence).

Ключові слова: образ, художній образ, словесно-поетичний образ мовчання, природні символи, комунікативне мовчання, природне мовчання.

Кулиш В. С. Таксономия пейзажных образов в англоязычном художественном дискурсе. Статья посвящена исследованию понятий «образ», «художественный образ», словесно-поэтический образ», определяется понятие «словесно-поэтического образа молчания» в основе которого лежит понятие природного молчания (Nature Silence) как элемента

коммуникации. Установлено, что феномен природного молчания реализуется в англоязычном художественном дискурсе с привлечением природы (Nature) и пейзажных образов, которые входят в парадигму пейзажной лирики и представлены субстанциональными природными символами, а именно: Земные (Earthy), Воздушные (Aerial) и Небесные (Celestial). С точки зрения дискурсивно-коммуникативного подхода к изучению коммуникативного молчания, именно эти элементы выполняют роль основных коммуникантов или продуцентов природного молчания (Nature Silence).
Ключевые слова: образ, художественный образ, словесно-поэтический образ молчания, природные символы, коммуникативное молчание, природное молчания.

Kulish V. S Taxonomy of Landscape Images in the English Literary Discourse. This article focuses on the poetic images of silence in the English literary discourse. It explores the actualization of this phenomenon on the lexical and syntactic levels, the features of formation and functioning of this image in the English poetry of 18-20 centuries. Modern linguistics tendency characterized by wide interest to the problems of silence in non-verbal communication. One should noted that such communication is connected with verbal one. Lifeless nature and its symbols on the field of the English literary discourse have the ability to transform in real producers of poetic silence. Literary discourse is marked by wide amplitude of scientific experiments in which poetic image is general and substantial. Poetic images concern man, nature, individual phenomena, which form the cultural space mediating between the individual and society. We try to identify such concepts as "image", "literary image", "verbal-poetic image", defines the verbal-poetic image of silence, which is based on the concept of Nature Silence, which is the element of communication. It became clear that the phenomenon of Nature Silence can be actualized with the help of nature and other landscape images on the field of the English literary discourse. Such images must belong to the paradigm of English landscape images and represented by substantial nature symbols, such as Earthy, Aerial and Celestial. In terms of discourse-communicative approach to the study of communicative silence, these elements play an important role of the main producers of Nature Silence. The main verbal units that can actualize the poetic image of silence are characterized by the permanent correlation with the different symbols of nature, show the dominant and peripheral characteristics, contain absolute or non-absolute silence and belong to silent vocabulary of nature symbols. This work proposes the new pragmatic and communicative approach of understanding the Nature silence in the English literary discourse.
Key words: image, literary image, verbal-poetic image of silence, nature symbols, communicative silence, Nature silence.

Постановка проблеми. Згідно з основним постулатом антропоцентризму, який вимагає досліджувати наукові об’єкти з точки зору їх ролі для людини, їх призначення в діяльності та тих функцій, що вони відіграють у розвитку та вдосконаленні людської особистості, мають бути переосмислені цілі, завдання й методи аналізу вербальних форм репрезентації поетичного мовчання. Стереотипні – «пересічні» – погляди на феномен мовчання як на повну відсутність звуку та смислу поступаються місцем на користь розуміння його як прояву творчої діяльності людини, реалізації креативного потенціалу мовця, засобу нестандартного використання елементів мовної системи, що демонструє її потенційно безмежні можливості, потужного засобу прагматичного та художньо-естетичного впливу на реципієнта.

Аналіз досліджень та публікацій. Будь-яке наукове дослідження має спиратися на принцип академічної спадковості, який передбачає побудування нового знання на міцному теоретичному підґрунті, закладеному генераціями вчених-попередників. Образ як форма мислення та засіб пізнання складається задовго до появи художнього образу, становлення якого пов’язане з розвитком художньої свідомості [Гачев 1972, с. 8; Бройтман 1991, с. 226-235; Миллер 1990, с. 62-67]**.** Образне мислення зумовлене здатністю людини співвідносити предмети та явища навколишньої дійсності, являти один предмет крізь призму іншого [Арутюнова 1988, с. 71-89; Вовк 1986, с. 12; Гаспаров 1996, с. 326], та розвивається у тісній взаємодії з еволюцією художньої свідомості і поетичного мислення.

У прадавній свідомості відбувається мисленнєве перенесення суспільних відносин на природу, перенесення суспільного «я» на світ, на «не я», а первісний та найдавніший процес творення та осмислення одночасно виявився естетичним засобом освоєння світу. У цьому смислі образ такій же давній, як праця і свідомість [Гачев 1972, с. 4]. Образ є перетворення первинного буття у буття вторинне, відображене та замкнуте у чуттєво доступну форму [Киченко 1998, с. 102].

Актуальність дослідження зумовлена інтересами вчених до проблем образотворення, з одного боку, та малодослідженістю феномену поетичного мовчання, з іншого.

Об'єктом дослідження виступають пейзажні образи англомовного художнього дискурсу, а **предметом** слугують засоби їх актуалізації. **Мета дослідження** полягає у виокремленні та осмисленні типових пейзажних образів в англомовному художньому дискурсі. **Завдання статті** полягають в осмисленні понять «образ», «художній образ» та

«словесно поетичний образ мовчання», виокремленні типових пейзажних образів в англомовному художньому дискурсі та їх таксономізації.

Викладення основного матеріалу. Образне мислення зумовлене здатністю людини порівнювати предмети та явища навколишньої дійсності одне з одним, асоціювати предмети за допомогою іншого [Гачев 1972, с. 8]. Тому в лінгвістиці розрізняють поняття «образ», «словесний образ», «художній образ». Художній образ – більш широке поняття, ніж словесний образ. Під художнім образом розуміють специфічну форму й спосіб відображення життя різними видами мистецтва: пластичними (скульптура, архітектура, живопис) й динамічними (художня література, поезія, кіно, театр) [Киченко 1998, с. 102].

На сьогодні валоративним є виокремлення поняття словесний образ-символ [Горчак 2009], що представлене як органічне поєднання образних та знакових властивостей. Подібно до знаку, зміст словесного образу-символу закріплюється за певною формою та з'ясовується умовивідним шляхом [Горчак 2009, с. 11]. Словесні образи-символи виражають в текстах значущі ідеї, що робить їх важливим засобом актуалізації концепту вірша. У контексті нашого дослідження ми концентруємо увагу на художньому образі, який в свою чергу поділяється на персонажні, глобальні (тематичні концепти), словесно-поетичні образи та словесні символи. Словесно-поетичний образ мовчання – це складний, динамічний та лінгвокогнітивний словесний образ, для актуалізації якого характерна інкорпорація різних типів знань: базового (архетипного), конвенційного (стереотипного) та індивідуального, що проявляється у своєрідності осмислення феномену мовчання в англомовному художньому дискурсі. Образний простір поетичного тексту – це простір для «проживання» та взаємодії типологічно різних образів [Гаспаров 1996, с. 144].

Становлення образу взагалі та пейзажного образу зокрема, як самостійного компоненту образного простору поетичного тексту пояснюється усвідомленням людини її нового положення у Всесвіті як вписаної та вкладеної в нього, що зумовлено поступовим переходом від міфологічної до міфопоетичної свідомості, розвитком аналогового та асоціативного поетичного мислення й зміною міметичного відображення та дієгетичне [Бєлєхова 2002]. Говорячи про пейзаж в англомовній ліриці, слід зазначити, що його поняттєва база в лексикографічних джерелах сконцентрована лише на самостійній жанровій приналежності, що не пов'язана зі вживанням у поетичних текстах, напр.: *landscape – n. a painting or photograph of a piece of inland scenery || such a piece of scenery* [Webster's 1993, p. 554]. Але незважаючи на таку спрямованість, важливість присутності описів природи на сторінках поетичних творів залишається очевидною та ще раз наголошує на функціональній значущості пейзажних вкраплень для інформативної структури твору.

Опис природи є зображенням географічного простору, в якому відтворено буття предметів і природних явищ шляхом фіксації та послідовного перерахування їх ознак і властивостей. В описі природи реалізовано міметичний спосіб відображення дійсності, натомість у пейзажному образі – дієгетичний [Аристотель 1998]. Показником композиції пейзажного образу є особливість розвитку його змісту, а основними ознаками – антропоцентричність, колоцентрична форма організації, просторова репрезентація, вкладення простору в часовий рух. Аналізуючи емпіричний матеріал, в рамках комунікативного підходу до вивчення поетичних образів, ми розділили всіх дійових осіб, що беруть участь у створенні природної тиші на три групи, за топографічною приналежністю, а саме: земні символи, аеральні та небесні (Earthy, Aerial, Celestial).

В центрі пейзажної картини англомовної лірики постає **Природа (Nature),** що об'єктивується насамперед важливістю цього компонента в свідомості людини. В історії філософської думки не важко знайти приклади, коли природа як Універсум, Всесвіт наділена найвищою естетичною цінністю. Сюди ж відносяться і загальновідомі приклади всесвітів, що побудовані на естетичному принципі: чи то метафізика Піфагора, даосізм, чи основні положення Біблії. Природа, як Універсум, стає найвищою естетичною цінністю, і це можливо тому, що естетична цінність універсальна.

При цьому поняття *природа* в нашій науковій розвідці виступає як самостійний продуцент поетичного мовчання і як узагальнюючий елемент, усередені якого сконцентровані основні символи природних явищ. Природа на сторінках англомовних поетичних творів відтворює декілька протилежних, за своєю суттю функцій – вона може використовуватися для створення просторово-часового континууму поетичного твору (іншими словами функція створення фону сюжетних подій), як головна дійова особа – для передачі домінантної ідеї всього поетичного твору, а також для актуалізації текстової категорії антропоцентричності.

Природа в загальному розумінні, на сторінках поетичних творів є універсальним явищем, що продукує природне мовчання завдяки домінантним вербалізаторам, словам, мовчазне значення яких, закріплене в лексикографічних джерелах, наприклад: ***Poor peace as the sun sets /*** *And dark shoals every holy field. / We will ride out alone, and then, / Under the stars of Wales* [Thomas 2012, p. 8].

Словам на позначення мовчазного феномена притаманна цільнооформленість, позиційна та синтаксична самостійність, вони характеризуються універсальним характером та відкриті до творення нових форм та значень. Саме ці властивості стали інструментальним та домінантними для творення неповторного образу мовчання. В центрі вербалізаторів мовчання постає слово *silence,* що характеризуються універсальністю використання як для позначення людського мовчання (**Homo Silence**), так і природного (**Nature Silence**). Окрім цього, неодухотвореність природи, що сформувалася ще в епоху середньовіччя, реалізується завдяки безособовим конструкціям, що також експлікують мовчання, напр.: ***All around him was calm****, but within him commotion and conflict, / Love contending with friendship, and self with each generous impulse. / To and fro in his breast his thoughts were heaving and dashing* [Longfellow 2004, p. 324].

В нашій науковій розвідці неодухотворене природне мовчання реалізується завдяки безособовим синтаксичним конструкціям, що містять в своєму складі десемантизовані елементи типу: *it, all, there is\there are, everything*. Саме ці елементи, завдяки своєму лексичному навантаженню в змозі замінити універсальне поняття Природи **(Nature)** в англомовному художньому дискурсі. Цікавим є те, що окрім загального поняття **Природа (Nature),** значення якого вбирає на себе безособовий десемантизований елемент, в нашій поетичній вибірці, використання інших природних символів є також валідним. Природні символи в англомовній пейзажній ліриці виконують роль героїв, дійових осіб. Герої відіграють ключову роль в художньому творі, і кожен жанр вимагає особливої моделі створення та представлення головних та другорядних героїв.

Семантична класифікація образу природи в англомовній пейзажній ліриці, представлена трьома основними групами, такий розподіл, в першу чергу об'єктивується значимістю відокремлених природних символів для окремої мовної групи. Більш детальний огляд англомовної поезії дозволив нам стверджувати, що найголовніші природні явища сконцентровані навколо таких субстанціональних природних символів, а саме земних, повітряних та небесних. Земні символи буття представлені такими компонентами як: Земля *(earth, field),* Вода *(water, ocean, stream, river, waterfall, sea, wave),* Флора *(tree, flower, grass).*

Солона вода як складова Світового Океану, навпаки, сприймалася як місце існування чогось потойбічного, незрозумілого, ворожого. Образ моря в англомовній поезії найчастіше має в своєму складі персоніфіковані елементи, що уособлюють його з підступною сутністю жіночої особи та могутньою сутністю чоловічої особи. Морські боги чоловічої статі уособлювали силу та могутність океану, в той час як їх негативні якості були не суттєвими. Мабуть, саме тому на сторінках поетичних творів ліричний герой найчастіше приходить за порадою та душевною силою саме до моря, а поетичне мовчання, в свою чергу виступає реалізатором невербального спілкування між ними, напр.: *That strong and delicious word which, creeping to my feet, / (Or like some old crone rocking the cradle, swathed in sweet garments, bending aside,)* ***/ The sea whisper'd me*** [Whitman 2004, p. 260]. Ступінь інтегрованості цього

образу в англомовний поетичний простір підтверджується відсотковим співвідношенням, що складає 19% від загальної кількості природних символів буття.

Не менш важливим для англомовних авторів є образ Землі та Флори, що існує на ній. Слід зазначити, що ще за часів первісного суспільства первинними вважаються антропоморфні та зооморфні моделі Всесвіту, коли світ ототожнюється чи то з твариною чи то з рослиною. Для реалізації образу мовчання, значну роль в англомовній ліриці відіграє саме рослинний світ, оскільки завдяки йому та його настроям створюються неповторні картини тихої природи. Образ Флори та Землі, на відміну від морських образів, найчастіше виступає спокійним спостерігачем людських дій, при чому поетичне мовчання, що продукується цими символами, екстериорізує психо-емоціональний стан ліричного героя, напр.: *Again* ***the deathless grass, so noiseless, soft and green, /*** *Again the blood-red roses blooming* [Whitman 2004, p. 85].

На противагу земним символам, в англомовній ліриці чітко виділяються і небесні, що протиставляються земним силам, по принципу міфологічного протиставлення верху та низу. Небесні образи англомовної пейзажної лірики представлені такими елементами як: Небо *(sky, heavens),* Місяць *(the Moon),* Зірки *(stars)*, Сонце *(the Sun).* В англомовній поезії образ неба характеризується такими властивостями як абсолютна віддаленість, недоступність, незмінність, трансцендентність та неосяжність. Не дивно, що саме цей символ проявив в собі здатність до творення неповторних образів тиші.

Образ Неба так само як і образ Моря є достатньо інтегрованим в англомовний поетичний простір, при цьому небесні символи можуть ставати як окремими дійовими особами, що ведуть тиху розмову з ліричним героєм, напр.: *"The stars," she whispers, "blindly run; / A web is wov'n across the sky; / From out waste places comes a cry,* ***/ And murmurs from the dying sun:*** *"/ And all the phantom, / Nature, stands – / With all the music in her tone, / A hollow echo of my own,* - [Tennyson 2004, p. 156]; так і фоновим образом, що продукує поетичне мовчання, при цьому передаючи душевні переживання та настрій головного героя, напр.: *And, from out* ***the silent heaven, / Silence on the town descended. Silence, silence everywhere, / On the earth and in the air,*** [Longfellow 2004, p. 31]; *`T was an afternoon in Summer; / Very hot and* ***still the air was, /*** *Very smooth the gliding river, / Motionless the sleeping shadows: / Insects glistened in the sunshine, / Insects skated on the water, / Filled the drowsy air with buzzing, / With a far resounding war-cry* [Longfellow 2004, p. 346].

Слід зазначити, що місяць, зорі та сонце найчастіше існують поряд з образом неба, при чому образи Неба+Зірок+Місяця *(Sky+Stars+Moon)* поєднуючись на сторінках поетичних творів створюють неповторний образ **Ночі (Night).** Аналіз емпіричного матеріалу уможливив осмислення зв'язку образу **Ночі (Night)** з образом поетичного мовчання, оскільки за хронологічними особливостями природне мовчання тяжіє саме до цієї доби. Ці висновки підтверджуються відсотковим співвідношенням, що складає 69% від загальної кількості образів мовчання, що характеризуються визначеним добовим проміжком. Близькість образу **Ночі (Night)** до **Природного мовчання (Nature Silence)** пояснюється насамперед сакральністю та трансцендентністю цих понять. Ніч, як відомо, пора тиші та спокою, час для занурення у власні думки та осмислення свого буття, а мовчання – це засіб створення тихого простору, це внутрішня комунікація, це інструмент для самопізнання.

Образ Сонця (the Sun) на відміну від нічних символів характеризується раритетністю, та експлікує тихий перехід від нічної доби до денної, при цьому будова цих образів вказує на емоційне піднесення та захоплення автора, напр.: *O Sun Of Real Peace* ***/ O SUN of real peace! O hastening light! /*** *O free and extatic! / O what I here, preparing, warble for! / O the sun of the world will ascend, dazzling, and take his height – and you too, / O my Ideal, will surely ascend!* [Longfellow 2004, p. 235].

Природним символом, що є рівновіддаленим від земного та небесного, на сторінках поетичних творів, виступають аеральні субстанціальні символи (Aerial). За міфологією саме божество повітря, Демиург брав участь у відокремленні Землі від Неба, Верху від Низу.

Аеральні символи в англомовній поезії представлені такими допоміжними елементами як: Повітря *(air)* та Вітер *(wind, breeze).* Повітря – це одна з фундаментальних стихій у світосприйнятті. Подив вітру, дихання пов'язані з принципом життя. Створюючи людину, Бог вдихнув в неї життя, в більш вузькому сенсі, це означає, що дух Божий сходить на людину через подив, наділяючи її незвичними якостями від потойбічної фізичної сили до ясновидіння.

Повітря надає ту силу, що непідвласна жодній з стихій, воно надає життя але з легкістю може і відняти його. Саме тому образ Повітря та Вітру є таким значущим для англомовної лірики, оскільки його тиша та спокій можуть створювати емоційну картину всього ліричного твору, напр.: ***Sweet was the air and soft; and slowly*** *the smoke from the chimneys Rose over roofs of thatch, and pointed steadily eastward* [Whitman 2004, p. 330]; або навпаки, вітер може ставати наймогутнішою силою природи, що в змозі порушити навіть природний спокій, напр.: *And gladden these deep solitudes. / Where, twisted round the barren oak, / The summer vine in beauty clung, / **And summer winds the stillness broke,*** [Whitman 2004, p. 464].

Висновки. Образ **Природи (Nature)** представлений універсально і знаходиться в центрі поетичного світобачення англомовних митців, інші символи є допоміжними, при цьому справляють різний вплив на ліричного героя та читача. Кожна така група характеризується унікальною здатністю використання вербального коду на позначення поетичного мовчання, а також різним ступенем інтегрованості в англомовний художній простір. Перспективним для дослідження вважаємо здатність цих символів до сполучуваності, що призводить до появи такого поняття як абсолютне мовчання.

Література

Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории / Аристотель. – Минск : Литература, 1998. – 1392 с.

Арутюнова Н. Д. От образа к знаку / Н. Д. Арутюнова // Мышление. Когнитивные науки. Искусственній интеллект : сб. ст. – Москва, 1988. – С. 147-162.

Бєлєхова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі : лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії) : монографія / Л. І. Бєлєхова. – Херсон : Айлант, 2002. – 368 с.

Бройтман С. Н. Субъектно-образная структура русской лирики XIX в. в историческом освещении / С. Н. Бройтман // Серия литературы и языка. – 1991. – Т. 50, № 3. – С. 226-235.

Вовк В. Н. Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации / В. Н. Вовк. – Київ : Наукова думка, 1986. – 142 с.

Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б. М. Гаспаров. – Москва : Новое литературное обозрение, 1996. – 352 с.

Гачев Г. Д. Жизнь художественного сознания. Очерки по истории образа / Г. Д. Гачев. – Москва : Искусство, 1972. – 200 с.

Горчак Т. Ю. Словесний образ-символ в американській поезії XX століття : когнітивно-семіотичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філол. наук : спец 10.02.04 «Германські мови» / Т. Ю. Горчак. – Київ, 2009. – 20 с.

Забияко А. П. Архетипы культурные / А. П. Забияко // Культурология XX век : энциклопедия : в 2 т. – Санкт-Петербург : Университетская книга «Алетейя», 1998. – Т. 1. – С. 38-41.

Киченко О. С. Мітичні та номінативні домінанти у зміні культурних епох / О. С. Киченко, В. І. Пахаренко // Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки. – Черкаси : Черкаський державний університет, 1998. – Вип 7. – С. 114-123.

Миллер Дж. А. Образы и модели, уподобления и метафоры / Дж. А. Миллер // Теория метафоры. – Москва : Наука, 1990. – С. 236-283.

New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury, CT : Lexicon publications, Inc, 1993. – 1149 p.

Thomas Dylan. Collected Poems 1934–1952 / Dylan Thomas. – Limpid Soft, 2012. – 434 p.

Longfellow Henry. Poems / Henry Longfellow. – PoemHunter.Com – The World's Poetry Archive, 2004. – 464 p.

Whitman Walt. Poems / Walt Whitman. – PoemHunter.Com – The World's Poetry Archive, 2004. – 567 p.

Tennyson Lord Alfred. Poems / Alfred Lord Tennyson. – PoemHunter.Com – The World's Poetry Archive, 2004. – 427 p.

УДК: 811.112.2:398.6

КУРОХТІНА А. М.
(Запорізький національний університет)

ЛІНГВАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НІМЕЦЬКОЇ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ

Статтю присвячено комплексному дослідженню номінативної та комунікативної організації німецької народної загадки (ННЗ) як продукту мовно-креативної діяльності етносу. У статті показано, в яких мовленнєвих жанрах представлена ННЗ. Особлива увага приділяється концептосистемі ННЗ.
Ключові слова: загадка, відгадка, пареміологія, просодика, мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт, референція, концептуалізація, предикативна організація, синтаксична структура.

Курохтина А. М. Лингвальная характеристика немецкой народной загадки. Статья посвящена комплексному исследованию номинативной и коммуникативной организации немецкой народной загадки (ННЗ) как продукту языковой креативной деятельности человека. В статье показано, в каких речевых жанрах представлена ННЗ. Особое внимание уделяется концептосистеме ННЗ.
Ключевые слова: загадка, отгадка, паремиология, просодика, референция, речевой жанр, речевой акт, концептуализация, предикативная организация, синтаксическая структура.

Kurokhtina A. M. The Lingual Characteristics of the German Folk Riddle. The article is devoted to the complex investigation of nominative and communicative organization of the German folk riddle (gfr) as a result of linguistic creative activity of the ethnos. The German folk riddle is a brief, allegoric description of any object or phenomenon which is represented by two speech genres – poetry and prose. Riddles possess those basic traits which are characteristic for folk-paroemic texts and namely parallelism, topology, question-answer unities which are common for formula folklore. In terms of prose and poetry genres a riddle is characterized by variety of its genre forms the most significant of which are puzzles, anagrams, crosswords, rebuses, jokes. They are quite represented in such folklore forms as fables-riddles, tales-riddles. The common feature of all these forms is the appearance of "traces" of evolution which moves in the direction from "serious" riddles to riddles-jokes. The peculiarity of the German riddles causes diffusion of features of several functional styles – conversational, literary and official. The riddle is mainly structured as simple and complex statement. As the riddle is first of all is a word-poetic way of the environment description, the priority place is given to the idea of life support to a person in his/her natural surrounding: nature (where a person exists) and material world (what serves a person). The socio-discourse space of the German folk riddle is determined by a stable set of dominants: HUMAN BEING, NATURE, THINGS, TIME-SPACE. For instance, the palette of plants and the palette of natural phenomena which surround people in their life world are widely represented in the German folk riddle. The communicative roles are distributed in the direction "theme-rheme". As a rule, theme is embodied by the way of pronominal substitution and rheme by subjective word order where its initial position is acceptable.
Key words: riddle, answer to a riddle, paroemiology, prosody, speech genre, speech act, reference, conceptualization, predicative organization, syntactic structure.

Метою цієї статті є дослідження номінативної та комунікативної організації німецької народної загадки. **Об'єктом** цієї статті є німецька народна загадка, а **предметом** – її когнітивно-семантичні та комунікативно-функціональні характеристики. У контексті мультидисциплінарних студій загадка постає як поліфункціональна знакова система, спеціалізована на виконанні низки екстра- та інтралінгвальних функцій.

Як явище когнітивно-дискурсивного порядку німецька народна загадка являє собою стислий, алегоричний опис якого-небудь предмета чи явища, представлений двома мовленнєвими жанрами – віршовим і прозовим. Вона становить собою бінарно організований текстовий конструкт, когнітивно-логічна структура якого формується за принципом дискретної єдності одиниць прямої й непрямої номінації: *Du hast sie schon gesehen, | Sie schlägt und hat doch keine Hand, | Sie geht und bleibt auch stehen | Und hängt doch an der Wand* (Uhr). Загадки наділені тими основними властивостями, що характерні для фольклорно-паремійних текстів: паралелізм, еквілінеарність, топологія, питально-відповідні єдності, загальноприйняті в фольклорі формули. Лінгвопоетична специфіка загадки дозволяє розглядати її як словесно-художній феномен, в якому відбуваються активні процеси тропеїзації художнього субстрату.

У межах прозового і віршового жанрів загадка характеризується розмаїттям своїх жанрових форм, серед яких головними є шаради, анаграми, арифмографи, логогрифи, кросворди, ребуси, жарти [Brockhaus 1989, с. 56]. Досить часто вони виступають у ролі проміжних фольклорних форм − байки-загадки, казки-загадки тощо. Спільним для всіх цих форм є те, що всі вони виявляють «сліди» еволюції, рух якої спрямовано від «серйозних» загадок до загадок-жартів. Жанрово-мовленнєва своєрідність німецької загадки спричиняє

дифузію рис декількох функціональних стилів – розмовного (неповна структурна оформленість, велика активність просторічних елементів, висока продуктивність мовних одиниць конкретного значення й низька продуктивність тих із них, що мають абстрактно-узагальнювальне значення), художнього (наявність «образу автора», експресивність, емоційність), офіційно-ділового (питально-спонукальний візерунок, специфічно обмежений набір використовуваних часових форм, прозорість синтаксичної структури).

Займаючи проміжне становище між поезією й прозою, німецька народна загадка часто створюється у формі ритмізованої прози, де широко вживаються парна (суміжна) й перехресна рими. Остання припускає наявність віршової форми, наділеної, у свою чергу, ритмом: *Erst klein wie Kümmel, | dann grün wie Gras, | dann blau wie der Himmel. | Rat, was ist das?* (Flachs). Когнітивно-семантичний потенціал німецької народної загадки зумовлює здатність загадки відображати певний референт у його релевантному денотативному просторі та дозволяє розглядати її як пояснювальну та / або уточнювальну референцію ідентифікації. Механізм референції загадок і відгадок заснований на ідентифікації, а також на комбінації автосемантичних і синсемантичних категоріальних одиниць німецької мови. В текстах загадок такими одиницями є займенник та іменник, а у відгадках – переважно іменники предметно-конкретної семантики.

У такий спосіб загадка виявляється структурованою в основному у формі простих і складних суджень, інтенціональний спектр яких може набувати різних вторинно-прагматичних смислів – категоричності, стверджувальності, достовірності, амбівалентності, конвенціональності тощо. У відгадках же превалюють однослівні лексичні одиниці, хоча й не виключається наявність відгадок-словосполучень, відгадок-речень і відгадок-текстів. При цьому не можна не помітити тенденцію в розвитку відгадки від однослівної до текстової одиниці, що пояснюється переміщенням фокусу соціодискурсивної уваги із самого закодованого референта до якостей, дій та умов його існування.

Концептуальний референт, що актуалізується в загадках, корелює з відгадкою. Він може бути як гіперонімічного, так і гіпонімічного порядку. Ієрархічно організована сукупність концептів-гіперонімів і концептів-гіпонімів утворює концептосистему ННЗ. Остання є системою закритого типу, оскільки конституюється сталим набором концептуальних домінант, серед яких незмінними упродовж всього еволюційного поступу ННЗ є домени ЛЮДИНА, ПРИРОДА, РЕЧІ, ЧАСОПРОСТІР. Усі вони характеризуються універсальністю й не належать до одного синхронічного культурного зрізу, виходячи з минулого та йдучи в майбутнє.

Концептосистема ННЗ відбиває здатність людської думки до етноспецифічної концептуалізації довкілля в межах наївної картини світу. Вона складається із ментальних одиниць трьох типів – метахтонів (ЗАГАДКА / RÄTSEL), аллохтонів і автохтонів [Приходько 2008, с. 239-241]. Аллохтони – це нетипові для когнітивно-семантичного простору ННЗ концепти, набір яких зводиться до семи високоабстрактних ментефактів (SCHÖNHEIT, LIEBE, TRAUM, HASS, GRIMM, GEWISSEN, NICHT/S). Натомість провідне місце у ННЗ посідають автохтонні концепти, які й визначають її ментально-інформаційний «портрет».

Оскільки загадка є насамперед словесно-поетичним способом відображення довкілля, пріоритетне місце в ній посідає ідея життєзабезпечення людини в її натуральному оточенні: природа (те, у чому існує людина) і матеріальний світ (те, що обслуговує людину). Соціодискурсивний простір ННЗ визначається сталим набором автохтонних домінант, серед яких незмінними впродовж усього її еволюційного поступу залишаються домени ЛЮДИНА, ПРИРОДА, РЕЧІ, ЧАСОПРОСТІР.

Концептосистема німецької народної загадки віддзеркалює здатність людської думки до етноспецифічної концептуалізації світу, що сприяє формуванню наївної картини світу. Так, доволі продуктивний у загадці концепт ЛЮДИНА постає як параметричний, універсальний (єдиний для всієї Ойкумени), регулятивний (такий, що дотримується визначених норм і стандартів) й аксіологічно нейтральний. На спадних рівнях абстракції цей концепт може

верифікуватися в загадці через свої гіпонімічні репрезентанти антропоморфного, біосоціального й етноспецифічного порядку.

Макроконцепт NATUR, як правило, не фігурує в ННЗ. Не знаходять свого пареміологічного втілення й мезоконцепти, які організують ментальні одиниці складного рівня абстракції: ландшафт, природні явища, тварини, рослини тощо. Натомість у ННЗ чи не найширше представлена рослинна палітра та палітра природних явищ, що оточують людину в її життєвому світі. В артефактному домені РЕЧІ відбивається матеріальний світ, що оточує людину в її повсякденні, обслуговує її побут і працю, задовольняє її фізіологічні та інтелектуальні потреби. У когнітивно-семантичному просторі ННЗ топохронний концепт представлено трьома мезоконцептами: ЧАС, ПРОСТІР і КОСМОС. У тісній взаємодії з лінгвокогнітивним потенціалом загадки знаходиться і її функціональна реалізація, специфіка якої задається лінгвопрагматичними властивостями, предикативною організацією та синтаксичним аранжуванням.

З погляду актуального членування текстова матерія загадки утворюється комунікативно розчленованими й комунікативно нерозчленованими конструкціями з лінійною та паралельною прогресіями. В цілому розподіл комунікативних ролей здійснюється у напрямку від теми до реми. При цьому тема, як правило, втілюється шляхом прономінального заміщення, а рема – через суб'єктивний порядок слів, що допускає її ініціальну позицію. Комунікативна напруга загадки здебільшого створюється завдяки її специфічній структурно-граматичній організації (варіації з рамковою конструкцією, валентність, актуальне членування).

Прагмасемантичний інваріант ННЗ базується на питальній інтенції в режимі ігрового модусу спілкування з метою спонукання адресата до розв'язання певного інтелектуального завдання. Будучи інтенційно зумовленою та екстравертивно зорієнтованою мовленнєвою дією, німецька народна загадка здатна корелювати як з простими, так і з комбінованими мовленнєвими актами. При цьому при загадуванні обов'язковою умовою є виклад певного кластеру інформації. Запит же останньої (спонукання до відповіді) є відносним, оскільки він apriori заданий законами жанру. На тлі інваріантної квеситивної прагманастанови в комунікативному просторі загадки можуть актуалізовуватися варіативні прагматичні смисли – констативні та директивні, а також їх комбінації.

Темпоральні рамки ННЗ обмежуються наявністю трьох основних часових форм – презенса, претерита й перфекта та їх комбінацій за алгоритмом consecutio temporum. Найпродуктивнішим виявляється презенс, що сприяє синхронізації референта в момент мовлення: *Was **schmilzt** nicht im Sommer und **friert** nicht im Winter?* (Stein). Спектр модальних засобів ННЗ охоплює не лише форманти внутрішньої (індикатив, кон'юнктив, імператив) і зовнішньої (модальні дієслова, слова і частки), але і обох разом. Персональна мережа характеризується превалюванням активного стану і конструкціями з дієсловом у третій особі, що зумовлюється специфікою загадки як висловлення, предикативна структура якого призначена не для інтерактивного, а для пасивного використання в мовленні. Комунікативний регістр ННЗ задається не схемою «я – ти», а схемою «він / вона / воно». Саме тому суб'єкт-підмет тут часто оформлюється невизначено-особовим займенником man.

У тісній взаємодії з лінгвокогнітивним потенціалом загадки знаходиться і її функціональна реалізація, специфіка якої задається синтаксичним аранжуванням. Широкий спектр синтаксичних засобів (від моно- до поліпредикативних) свідчить про певну гнучкість синтаксичної структури німецької народної загадки, що цілком задовольняє її комунікативні та інформативні настанови. Найбільш продуктивними тут є прості реченнєві побудови. У надфразових загадках, використовуються декілька синтаксичних конструкцій одночасно. Зміна різних видів речень у текстах ННЗ частково зумовлена стилістичними факторами, що дозволяють уникнути монотонності синтаксичного порядку, а також надають можливість описати загаданий предмет чи особу мінімальною кількістю мовних одиниць: *Als ich beim*

Leben noch angehörte, Vermochte ich keine Stimme von mir zu geben, als mein Leben zu Ende war, begann meine Stimme zu tönen (das Muschelhorn als Blasinstrument).

При цьому перевага надається простим синтаксичним конструкціям, що також пов'язано з жанрово-мовленнєвою специфікою й фольклорними витоками загадки, що при всій складності закодованого об'єкту вимагають зовнішньої простоти, структурної прозорості та максимальної лаконічності його поверхневих маніфестацій. Цим же можна пояснити й активність у текстовому континуумі ННЗ тих синтаксичних процесів, що спрямовані не на ускладнення, а на спрощення їх синтаксичної «упаковки», – еліпсис, компресія, редукція, контамінація, парцеляція. Використання останніх пов'язане з прагненням мовної особистості до гармонізації своїх повідомлень шляхом урізноманітнення їхнього синтаксичного малюнка.

Таким чином, німецька народна загадка є структурно, змістовно й функціонально завершеним мовленнєвим продуктом фольклорного походження, який генерується за чіткими логічними законами судження, користується ресурсами замкненої на собі концептосистеми й будується за комунікативною моделлю комбінованого мовленнєвого акту, метою якого є питальне спонукання до інтелектуальної активності адресата.

Пропонований погляд на когнітивні основи й функціонування німецькомовних загадок визначає й деякі **перспективні напрямки** досліджень. У межах цього дослідження залишаються невирішеними чимало проблем, пов'язаних з виділенням концептуальних домінант, з більш детальним вивченням проблем і законів кодування й декодування, з карнавалізацією загадки (використанням у «сміховому» дискурсі) тощо. Вивчення німецьких народних загадок є доцільним з погляду теорії жанрів і стилів, лінгвокультурології, лінгвосинергетики тощо. Особливий вузол проблематики складають контрастивні дослідницькі рефлексії, які уможливлюють зіставний аналіз німецьких народних загадок і загадок інших лінгвокультур.

Література

Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
Brockhaus Lexikon. – München : dtv, 1989. – Bd. 15. – 335 S.

УДК: 811.111 : 81'37

МОСКОВЧУК Л. Ю., КЛЮЙКО К. А.
(Запорізька гімназія № 71 з поглибленим вивченням іноземної мови)

СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ "FLOWER" В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються особовості системної організації лексико-семантичного поля "FLOWER" в англійській мові. Проводиться аналіз особливостей відносин між лексичними одиницями, що позначають квіти у складі словника сучасної англійської мови. Здійснюється класифікація та виявляється закономірність формування і функціонування конституентів лексико-семантичного поля "FLOWER".
Ключові слова: лексико-семантичне поле, номінативні одиниці, системна організація, ядро, периферія, квітка.

Московчук Л. Ю., Клюйко К. А. Системная организация лексико-семантического поля "FLOWER" в английском языке. В статье рассматриваются особенности системной организации лексико-семантического поля "FLOWER" в современном английском языке. Проводится анализ особенностей отношений между лексическими единицами, обозначающих цветы в современном английском языке. Приводится классификация и определяется формирование и функционирование составляющих лексико-семантического поля "FLOWER".
Ключевые слова: лексико-семантическое поле, номинативные единицы, системная организация, ядро, периферия, цветок.

Moskovchuk L. Yu., Kliuyko K. A. Structural Organization of Lexico-semantic Field "FLOWER" in the English Language. This article is focused on the study of special features of structural organization of lexico-semantic field "FLOWER" in modern English, carried out using the system-functional, the semantic and the structural approaches. Relevance of the study is due to the need to explore different approaches to systemize the vocabulary of the English language, among which a special place is occupied by

lexical-semantic fields. The obtained data shows that the lexico-semantic field is defined as a set of lexical units which are united by common sense and reflect conceptual, substantive or functional similarity being denoted phenomena.
Starting position for all lexico-semantic fields share common semantic features, which bring together all the field units and is usually expressed by lexeme of summary values. It is established that the lexico-semantic field consists of nominative units which form two levels: the core and the periphery of the lexico-semantic field "FLOWER" in modern English. The core is formed with the terms or the widespread nominative units. The periphery is formed with the names of exotic flowers and of the extinct ones as well as with Latin and parallel folk names of flowers.
The characteristics of the relations between lexical units denoting flowers in modern English are revealed. Three hierarchic levels have been singled out inside the lexico-semantic field "FLOWER": the lexico-semantic field, the lexico-semantic group (microfield), lexico-semantic subgroup. It has been revealed that lexico-semantic field "FLOWER" consists of 10 lexico-semantic groups, 8 subgroups in the lexico-semantic group "Place of Sprouting" and 4 subgroups in the lexico-semantic group "Flowers in Art". All lexical units of the field are interrelated. The formation as well as functioning of the components of lexico-semantic field "FLOWER" has been outlined. Names of flowers can be of the English origin or borrowed from other languages. English vocabulary denoting flowers was increased due to the borrowings from Latin, French, Spanish, Persian, Brazilian, Indonesian, Greek languages.
Key words: lexico-semantic field, nominative units, structural organization, the core, the periphery, flower.

Розробка семантичних полів ведеться ще з останньої чверті XIX сторіччя. Незважаючи на те, що теорії лексико-семантичного поля вже більше 100 років, науковий інтерес до нього не слабне. Це зумовлено важливістю вирішення ряду семасіологічних завдань: вивчення змін у значенні слова, які відбуваються протягом певного історичного періоду, визначення семасіологічних закономірностей, а також підтвердження думки про системність лексичного складу мови [Кезина 2004, с. 80]. Проблемою вивчення лексико-семантичного поля (далі – ЛСП) займалися такі лінгвісти як М. М. Покровський, О. О. Потебня, О. С. Ахманова, В. І. Карасик, Л. М. Васильєв, Й. Трір, В. Порциг та ін. Проблеми організації лексичного складу, лексичного значення слова та семантики стали основою дослідження у працях вітчизняних дослідників Ю. А. Зацного, М. П. Кочергана.

Актуальність даного дослідження зумовлено необхідністю комплексного розглядання проблеми ЛСП, як засобу систематизації лексикону сучасної англійської мові а також у недостатньому вивченні особливостей структурної організації ЛСП "FLOWER". **Об'єктом** дослідження є лексичні одиниці, які є конституентами ЛСП "FLOWER". **Предметом** вивчення стали особливості системної організації ЛСП "FLOWER".

Мета нашої наукової роботи полягає у виявленні особливостей структурної організації ЛСП "FLOWER" в англійській мові та аналізі системних відносин між лексичними одиницями, які є структурними компонентами даного поля. Для досягнення поставленої мети ми маємо вирішити певні **завдання**: виявити принципи структурної організації ЛСП; охарактеризувати особливості формування та функціонування конституентів ЛСП "FLOWER"; встановити фактори взаємозв'язку та динаміки взаємодії структурних компонентів поля; окреслити тематичні угрупування (лексико-семантичні групи) у складі ЛСП "FLOWER"; визначити склад лексичних одиниць, що формують ЛСП "FLOWER"; проаналізувати шляхи утворення лексичних одиниць – конституентів даного поля.

Питання лексики і семантики з різних точок зору завжди привертали увагу не тільки мовознавців, а й філологів, істориків. Важливе місце у розробленні методів семантичного дослідження займає методика, заснована на понятті «лексико-семантичного поля». Вона являється одним із найпоширеніших засобів класифікації словника. Наприклад, О. С. Ахманова стверджує, що «семантичне поле – це компактний, внутрішньо спаяний відрізок словника, елементи якого взаємно обмежують один одне і, подібно мозаїці, покривають дану «поняттєву сферу» [Ахманова 1957, с.78].

М. Полянський визначає лексико-семантичне поле як сукупність мовних (здебільшого лексичних) одиниць, які поєднуються спільністю змісту (інколи також спільністю формальних показників) і відображають понятійну, предметну чи функціональну схожість позначуваних ними явищ. Лексико-семантичні поля є відносно автономними, бо пов'язані між собою, що засвідчується багатозначними словами, які різними своїми значеннями входять до різних полів [Щур 1974, с. 6]. О. В. Кузнєцова зазначає, що «теорія поля охоплює по суті безліч точок зору, які є досить значними варіантами спільної ідеї – ідеї смислового зв'язку між словами у мові» [Кузнецова 1963, с. 85]. Нею були описані ознаки смислового

зв'язку, які слід називати об'єднуючими (інтегральними) й розрізняльними (диференціальними). Це доводить версію про те, що потрібно вивчати відношення між словами з конкретними відмінностями.

Слід також зазначити, що у працях, присвячених аналізу польових структур, різняться не лише визначення поняття «поле» та підходи до його виділення, але й терміни, використані для позначення тих чи інших структур. Дослідники відмічають, зокрема, недиференційоване вживання терміна «поле» поруч із термінами «група» (лексико-семантична, тематична), «парадигма» та ін. [Карасик 2006, с. 22]. Так, наприклад, Ф. Н. Філін для позначення лексичних угрупувань, елементи яких пов'язані однорідними значеннями використовує термін «лексико-семантична група», однією із ознак якої є тематична співвіднесеність її конституентів, різновидами якої є синонімічні й антонімічні ряди тощо [Филин 1982, с. 124]. У нашому дослідженні ми схильні використовувати термін «лексико-семантичні групи», оскільки ми вважаємо, що воно є більш повним та влучним.

За структурою зазвичай розмежують моноцентричні та поліцентричні поля. Моноцентричні поля характеризуються наявністю чіткого домінанту поля, а поліцентричні є слабо центрованими з декількома ядрами [Кочерган 2005, с. 284]. Наприклад, лексико-семантичне поле "FLOWER" вважається моноцентричним, оскільки його домінанту нічого не може бути протиставлено, як, наприклад, у лексико-семантичному полі «кохання», у якому коханню протиставлена ненависть. Для лексико-семантичного поля характерною є наявність спільної семантичної ознаки, яка об'єднує всі одиниці поля та зазвичай виражається лексемою з узагальнюючим значенням [Кузнецова 1963, с. 31]. Дана інтегральна ознака, за якою об'єднуються конституенти того чи іншого лексико-семантичного поля, виступає у лінгвістичній літературі під різними назвами: класема, маркер, групова диференційна ознака [Покровский 2006, с. 50-51], інтегральна семантична ознака, ядерна сема [Васильев 1990, с. 21].

Елементи окремого ЛСП пов'язані регулярними та системними відношеннями і, отже, усі слова поля взаємно протиставлені одне одному. ЛСП може перетинатися або повністю входити в інше поле. Значення кожного слова найповніше визначається тільки втому випадку, якщо відомі значення інших слів того самого поля. Окрема мовна одиниця може мати кілька значень і бути віднесена до різних семантичних полів [Алимпиева 1986]. Наприклад, група слів *flower, sprout, petal, leaf* і т. д. може формувати як самостійне семантичне поле, об'єднане ставленням «частина-ціле», так і входити до складу ЛСП рослин. У цьому випадку лексема *flower* буде служити родовим поняттям для таких лексем, як, наприклад, *tulip, sunflower, salvia* і т. д.

Семантична структура поля складається з наступних компонентів:

- Ядро поля: представлене родовою семою, яку ще називають гіперсемою – семантичним компонентом вищого порядку, що організовує навколо себе семантичне розтання поля. Ядерні конституенти (семи) групуються навколо компонента-домінанта та є найбільш спеціалізованими для виконання функції поля і є найбільш вживаними у порівнянні з іншими елементами лексико-семантичного поля.
- Центр поля (ближня периферія): складається з одиниць, які мають інтегральне, загальне з ядром диференційне значення;
- Периферія поля (дальня периферія): включає одиниці, найбільш віддалені у своєму значенні від ядра, загальне родове поняття тут відтиснуте до розряду потенційної семантики. Вони мають функцію деталізації, конкретизації, а також чіткого окреслення основного значення поля [Стернин 1985, с. 32].

У нашому випадку функцію ядра поля виконує лексема ***FLOWER***, до нього входять найпоширеніші й найвідоміші види квітів (*tulip, aster, chrysanthemum*). Квіти можуть втілювати міфологічні уявлення про навколишній світ (adonis, hyacinth), відноситися до індивідуально-авторських символів (*"A Red, Red Rose", "The Rose and the Nightingale"*). Незалежно від ступеня вживаності, вони входять в склад семантики слова і до структури

поля. Інші компоненти поля можуть мати багато значень (*narcissus*), але тих, які дозволять слову увійти у відповідне лексико-семантичне поле, буде набагато менше. Слід підкреслити, що ядерна лексика представлена насамперед термінами, які мають широке вживання серед усіх носіїв мови (*violet, snowdrop, saffron, poppy, narcissus, lupine* etc.). До складу ядра можуть належати тільки одиниці активної лексики, які не мають стилістичного забарвлення і обмежень у вживанні.

У процесі дослідження нами було визначено, що периферію лексико-семантичного поля "FLOWER" складають менш уживані й паралельні назви квітів. Центр поля (ближня периферія) складається з одиниць (видів квітів), що мають інтегральне, спільне з ядром значення, але які розмежовуються з ядром і сусідніми одиницями завдяки своїм специфічним місцям та умовам проростання. Тобто, ми віднесли до центрової лексики ЛСП "FLOWER" більш екзотичні види квітів (*plumeria, brugmansia, Amazon Victoria, takka, rafflesia, gidnora*). Крім цього, центрові семи не мають стилістичного забарвлення і є менш активними у вживанні, ніж ядерні одиниці. Центрові одиниці більш складні за своєю семантикою, ніж ядерні, і ніби окутують ядро.

Крім зазначених вище лексичних одиниць, до ближньої периферії ЛСП "FLOWERS" також відносяться ті назви квітів, що поступово виходять з ужитку, тобто зникають їх види. Раніше вони відносилися до ядра поля, були доволі поширеними й відомими по всьому світові. Проте зараз ці лексичні одиниці перемістилися до ближньої периферії, адже стали маловживаними: *pasqueflower*, *murine hyacinth*, *star-of-Bethlehem, foxfeet, yellow lady's slipper, daphne, gentian*.

Дальня периферія поля включає одиниці, найбільш віддалені у своєму значенні від ядра. Периферійні одиниці можуть мати як прямі, так і контекстуальні значення у випадку, коли поле будується за текстом твору або за сферою певної професії тощо [Куренкова 2006, с. 176]. Мовні одиниці, розташовані на периферії, мають складніший вміст, аніж ядерна лексика. Також вони тісно взаємодіють з конституентами суміжних полів і забезпечують безперервність і динамічність мови.

Дальню периферію ЛСП "FLOWER" утворено латинськими та паралельними народними назвами відомих нам видів квітів. Латинські назви, зазвичай, використовуються у науковій сфері життя, а саме – в біології, ботаніці, медицині. Паралельні народні назви квітів іноді стають їх офіційними назвами. Наприклад, *конвалія*, відома в Англії як *lily-of-the-valley* (лілія долин), у Франції носить назву *muguet* (конвалія), в Німеччині – *Maiglokchen* (травневий дзвіночок). Латинську ж назву квітки – *Convallaria majalis* (від латинських слів *"convallis"* – лощина і *"majalis"* – травневий) розуміють у всіх країнах, це допомагає подолати мовний бар'єр та уникнути помилок. Дані явища є ще одним доказом того, чому в наукових галузях все ще користуються латинськими назвами рослин.

У кожній місцевості або регіоні існують традиційні (народні) назви квітів, які не мають відношення до прийнятих в науці найменувань: *bellflower – Canterbury Bells; flamingo flower – painter's palette; delphinium – larkspur* etc. Іноді одним і тим же ім'ям звуть абсолютно різні квіти (*night violet – butterfly orchid, rocket*).

Існує декілька типових ознак, що лягли в основу народних назв:

- місце проростання (*gerbera – Transvaal daisy, dendrobium – Singapore orchid, marsh-beet – sea-side lavender, eryngium – Alpine thistle*);
- час цвітіння (*aster – September flower, hellebore – Christmas rose, oenothera – evening primrose*);
- основні функції (*aquilegia – columbine* – «водозбір», *tanacetum – feverfew* – «лікування головної болі / жару», *protea – sugarbush* – «медонос»);
- особливості зовнішнього вигляду (*celosia – cockscomb* – «півнячий гребінець», *echinacea – coneflower* – «конусні квітки», *narcissus – daffodil* – «блідо-жовтий», *leucadendron – flame tip* – «полум'яний язик», *muskari – grape hyacinth* – «ягоди схожі на виноград», *heliconia – lobster claw* – «клішні омара»);

- запах (*lathyrus – sweet pea* – «духмяний», *dianthus – sweet William*).

Ми також упевнилися в тому, що існує багато іронічних народних назв в англійській мові. Деколи багатство народної фантазії шокує. Наведемо кілька прикладів: *dicentra – bleeding heart, gypsophilla – Baby's breath, impatiens – busy Lizzie, liatris – gay feather, alchemilla – Lady's mantle, nigella – love in a mist, spray chrysanthemum – mums.* Треба відмітити, що ми зіткнулися з певними труднощами при пошуку таких лексичних одиниць, як сленгізми в периферії ЛСП «FLOWER».

Незважаючи на те, що природні лексичні одиниці (у нашому випадку квіти) можуть пересуватися в ЛСП до ближньої чи дальньої периферії через зміну своєї поширеності, їх ЛСП не зазнають кардинальних змін. У лексико-семантичному полі "FLOWER" можна виділити три рівні ієрархії: лексико-семантичне поле > лексико-семантична група / лексико-семантичне мікрополе > лексико-семантична підгрупа. У кожному рівні ієрархії виділяється центральне слово.

У процесі дослідження у складі лексико-семантичного поля "FLOWER" нами були визначені лексико-семантичні групи, зокрема 2 лексико-семантичні мікрополя (групи), а саме «Місця проростання» та «Квіти в мистецтві». До лексико-семантичного мікрополя «Місця проростання» увійшли лексеми на позначення місць, де проростають різноманітні види квітів. У цій групі нами було виявлено 8 лексико-семантичних підгруп, до яких увійшли наступні лексеми:

1. «Садові квіти»: *peony, rose, lily, dahlia, aster, iris, chrysanthemum, gladiolus, tulip, phlox, marigold, petunia, clove, daisy*.
2. «Польові та лугові квіти»: *bellflower, lupine, milfoil, buttercup, lily-of-the-valley, poppy, periwinkle, cornflower, John's wood, chamomile, lavender, dandelion, thistle*, *buttercup, poppy, narcissus, sunflower, cow-wheat.*
3. «Лісові квіти»: *snowdrop, forget-me-not, iris, sage, valerian, echinacea, bellflower, tutsan, lychnis, rosemary.*
4. «Водяні квіти»: *water lily, lotus, orchid.*
5. «Гірські квіти»: *forget-me-not, sage, lavender*.
6. «Кімнатні квіти»: *orchid, geranium, delphinium, gladiolus, senpolia, camellia, hyacinth, gibiskus, abutilon, achimenes, azalea, begonia, gloxinia, adonis*.
7. «Декоративні квіти»: *limnantes, armeria, gentian, comfrey, delphinium, saxifrage, canna, cupid's delight, gladiolus.*

Лексико-семантичне мікрополе (лексико-семантична група) «Квіти в мистецтві» складається з 4 лексико-семантичних підгруп, а саме:

1. «Кінематограф»: *"The Scarlet Pimpernel", "The Black Dahlia", "Pink Narcissus", "Yellow Rose"*.
2. «Література»: *"Nightingale and the Rose"* Oscar Wilde*, "Rose Madder"* Stephen King*, "Dandelion Wine"* Ray Bradbury*, "Black Tulip"* Alexander Duma.
3. «Живопис»: *"Chrysanthemum"* Claude Monet*, "Red Poppies and Daisies"* Vincent van Gogh*, "Meditative Rose"* Salvador Dali.
4. «Архітектура»: *Flower building* in Seoul, Korea; *Lotus temple* in New-Delhi, India; *Rose-skyscraper* in Fushun, China; *Orchid House in* Great Britain, *The Lotus Building* in Changzhou, China; *Wuhan Energy Flower Building* in China (за будовою нагадує квітку *deep-bodied crevalle*).

Слід відмітити, що поділ на лексико-семантичні підгрупи в мікрополі «Місця проростання» є дуже умовним. Наприклад, лексичну одиницю *"lavender*" ми відносимо як до лексико-семантичної підгрупи «Польові квіти», так і до лексико-семантичної підгрупи «Горні квіти», а лексичну одиницю *"gladiolus"* – до «Кімнатних квітів» та «Декоративних квітів». Окрім лексико-семантичних мікрополів (лексико-семантичних груп) «Місця проростання» та «Квіти в мистецтві», нами було виділено ще 8 лексико-семантичних груп за різними ознаками:

1. «Символи країн світу»: *Thistle* – символ Шотландії. *Rose* – символ Англії. *White lily* – символ Франції. *Lotus* – символ Єгипту. *Cornflower* – символ Германії. *Tulip* – символ Нідерландів і Турції. *Shamrock* – символ Ірландії. *Narcissus* – символ Китаю. *Edelweiss* – символ Швейцарії. *Chrysanthemum* – символ Японії. *Daisy* – символ Італії. *Poppy* – символ України. *Dahlia* – символ Мексики. *Chamomile* – символ Латвії.

2. «Винаходи завдяки квітам»: Садові меблі завдяки особливості лотоса (*lotus*), який через незвичайну структуру листя самоочищається; текстильна застібка на одягу чи взутті (у просторіччі липучка) за принципом реп'яху (*burdock*).

3. «Політика і квіти»: *War of Red and White Rose* in England 1455-1485; *Flower Wars between Aztecs and Maya tribes*.

4. «Квіти в культурі»: *Ikebana* (ікебана – *limonium, reed mace, chrysanthemum, lavender*); *Floriculture* (квітництво – *garden flowers* (садові квіти) – *iris, chrysanthemum, gladiolus, tulip, phlox; decorative flowers* (декоративні квіти) – *comfrey, delphinium, saxifrage, canna*); *Yajna* (В яджне квіти слугують як форма жертвоприношення – *lotus*).

5. «Кольори»: *Rose-coloured* (від *rose* – роза); *saffron yellow* (від *saffron* – шафран); *violet* (від *violet* – фіалка); *lily-white* (від *lily* – лілія); *cornflower blue* (від *blue cornflower* – волошка); *fuchsin* (малиновий від *fuchsia* – фуксія).

6. «Подарунки з квітів»: *Bunch of flowers* (букет): *garden flowers* (садові квіти) – *peony, rose, lily-of-the-valley, dahlia, aster; meadow flowers* (лугові квіти) – *poppy, narcissus*); *baskets with flowers* (корзини з квітами) – *rose, orchid, chrysanthemum, tulips*); *toys from flowers* (іграшки з квітів) – *butterflies from 3 sorts of chrysanthemum, hippopotamus from roses and poppies, pony from chamomiles and blue cornflowers*).

7. «Лікарські рослини»: *valerian* – заспокійливий засіб проти безсоння, неврозу серцево-судинної системи, епілепсії; *echinacea* – протизапальний,антисептичний,тонізуючий засіб; *salvia* – протизапальний засіб для полоскання в ротовій порожнині; *camomile* – протизапальний, седативний засіб; *kalanchoe* – протизапальний засіб, що лікує опіки; *origan* – антибактеріальний засіб; *melilot* – заспокійливий засіб для зовнішнього застосування у вигляді компресів; *cornflower* – сечогінний засіб при запаленні нирок, сечового міхура; *marigold* – сечогінний засіб, застосовується для лікування в народній медицині шкіряних запалень, гнійників, захворювань дихального тракту; *dandelion* – міцний сечогінний засіб, знижує кров'яний тиск.

8. «Імена людей»: *Angelica* – дудник; *Dahlia* – жоржина; *Daisy* – маргаритка; *Daphne* – вовче лико; *Ivy* – плющ; *Jasmine* – жасмин; *Lily* – лілія; *Margaret* (лат.) – маргаритка; *Marigold* – чорнобривці; *Myrtle* – мирт; *Pansy* – брат-і-сестра; *Petunia* – петунія; *Poppy* – мак; *Rose* – роза; *Violet* – фіалка.

Ми переконалися, що різні ієрархічні рівні існують автономно, проте перетинаються один з одним. Ця особливість дає мові характер взаємопов'язаності. Саме тому конституенти різних лексико-семантичних груп, наприклад, «Польові квіти» і «Лугові квіти», перетинаються, тому що в обидві групи входять лексичні одиниці *"buttercup"* і *"poppy"*.

Проведений нами етимологічний аналіз показав, що назви квітів можуть бути власно мовними та запозиченими з інших мов. Нова сполучуваність слова – це збагачення його форми, а отже, й потенційне джерело розвитку нового значення. В англійській мові нерідко зустрічаються назви квітів, які переносять значення рослин, які існують в світі, але складаються із рідних англійській мові слів. Прикладами можуть слугувати такі квіти, як *periwinkle*, *cornflower*, *bellflower*, *buttercup*.

В англійській мові зустрічаються також такі назви квітів, які складаються із декількох частин мови. Усім відома квітка незабудка, що у кожній мові має одне й те саме значення – не забудь мене: «vergißmeinnicht» (нім.), «ne-m'oubliez-pas» (франц.), «незабудка» (рос.). Англійською мовою ця квітка називається «*forget-me-not*». Інша квітка «*lily-of-the-valley*» дослівно переводиться «лілія долин».

Серед запозичених слів виділяється певна група *латинських слів*, які в тій чи іншій звуковий формі, граматичному оформленні та смисловому змісті можуть бути знайдені в ряді мов – інтернаціональні слова. Саме латинська мова дала найбільш значну кількість таких слів (*adonis, anemone, aster, azalea, chrysanthemum, cyclamen, verbena*). Це пояснюється тим, що латинська мова в епоху феодалізму була для багатьох країн Західної Європи інтернаціональною мовою науки, а в деяких країнах взагалі літературною мовою.

Вплив французької мови на англійську був особливо відчутним в період французького панування в країні, коли національна англійська мова ще не склалася (*carnation, primrose, lilac*). Слід також зазначити, що в англійській мові існує певна кількість *арабських запозичень* (*barberries*). З'являючись у мові, вони підлягають процесам графічної, морфологічної та фонетичної асиміляції. Поширення *перської мови* в стародавньому світі призвела до запозичення перських слів англійською мовою (*jasmine, tulip*).

Також англійський словниковий склад поширився завдяки нечисленним запозиченням з *іспанської* (*mimosa*), *бразильської* (*petunia*) та *індонезійської* (*rafflesia*) мов. Зазвичай, бразильські й індонезійські слова були запозичені через інші іноземні мови, зокрема через португальську. Запозичення *грецьких* слів почалося з найдавніших часів, вже в спільнослов'янську епоху (коли східні слов'яни ще не відокремилися від інших слов'ян), і відбувалося тоді, звичайно, усним шляхом (*spathiphillym, saffron, rhododendron*). Велика кількість слів, запозичених з грецької мови, пов'язана зі стародавньою грецькою міфологією (*lotus, narcissus*). Отже, запозичені лексичні одиниці на позначення квітів в англійській мові переважають своєю кількістю власно мовні.

У результаті проведеного нами дослідження ЛСП "FLOWER" ми дійшли наступних **висновків**. Лексико-семантичні поля характеризуються зв'язком слів або їх окремих значень, системним характером цих зв'язків, що забезпечує безперервність смислового простору. Кожне поле – це своєрідна мозаїка слів, де кожне окреме слово має певне місце в лексико-семантичному просторі. Ця мозаїка не збігається в різних мовах, бо кожна мова по-своєму членує об'єктивний світ. Кожне лексико-семантичне поле має ядерно-периферійну структуру. Основу ядерної лексики ЛСП "FLOWER" складають терміни загального вживання. Усі лексичні одиниці, що складають цей елемент ЛСП, є однаково використовуваними у різних сферах життя. Ближню периферію ЛСП "FLOWER" складають екзотичні назви квітів та ті, що поступово зникають з лиця Землі, а дальню – паралельні народні та латинські назви відомих видів.

Лексико-семантичне поле "FLOWER" складається з 10 лексико-семантичних груп, 8 підгруп в лексико-семантичній групі «Місця проростання» та 4 підгруп у лексико-семантичній групі «Квіти в мистецтві». Окрім цього усі лексичні одиниці поля є взаємопов'язаними. Назви квітів можуть бути власно мовними та запозиченими з інших мов. Англійський склад мови на позначення квітів поширився завдяки запозиченням з латинської, французької, іспанської, перської, бразильської, індонезійської, грецької мов.

Перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо розгляд способів утворення лексичних одиниць ЛСП "FLOWER" та дослідження особливостей системної організації англомовного лексико-семантичного макрополя "PLANT".

Література

Алимпиева Р. В. Семантическая значимость слова, структура лексико-семантической группы. – Издательство Ленинградского университета, 1986. – 180 с.

Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова – М. : Учпедгиз, 1957. – 295 с.

Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика (пособие для ВУЗов) / Л. М. Васильев. – М. : Высшая школа, 1990. – 176 с.

Зацний Ю. А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття; англо-український словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 360 с.

Карасик В. И. Антология концептов / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – Том 3. – Волгоград : Парадигма, 2006. – 381 с.

Кезина С. В. Семантическое поле как система / С. В. Кезина // Филологические науки. – 2004. – № 4. – С. 79-86.

Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Вид. центр «Академія», 2005. – 368 с.

Кузнецова А. И. Понятие семантической системы и методы ее исследования / А. И. Кузнецова. – М. : Наука, 1963. – 238 с.

Куренкова Т. Н. Лексико-семантическое поле и другие поля в современной лингвистике / Т. Н. Куренкова // Вестник Сибирского государственного аерокосмического университета им. академика М. Ф. Решетнева. – 2006. – Вып. 4 – С. 173-178.
Покровский М. М. Семасиологическое исследование в области древних языков / М. М. Покровский. – М. : КомКнига, 2006. – 216 с.
Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1985. – С. 32-106.
Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания / Ф. П. Филин. – М. : Наука, 1982. – 336 с.
Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Наука, 1974. –255 с.
Encyclopedia Britannica. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.britannica.com/
Merriam-Webster Dictionary. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.merriam-webster.com/home.htm/
Oxford English Online Dictionary. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.oxforddictionaries.com/
Slang // The Encyclopedia of Language Linguistics. – UK : Pergamon Press, 1994. – 324 p.
Wordsmyth Dictionary – Theasarus. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.wordsmyth.net/

УДК: 811.112.2:81'42

НІКОЛАЄВА Н. М.
(*Запорізький національний університет*)

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ КОЛОРОНІМІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються словотвірні деривати колоронімів в публіцистичному дискурсі німецької мови. Аналізу підлягають композити з компонентами: «rot», «gelb», «grün». Спостерігається, в основному, негативний вплив кольору на значення складних слів, що утворюються шляхом метафоричного або метонімічного переосмислення.
Ключові слова: композити, колороніми, червоний, жовтий, зелений, дискурс, німецька мова.

Николаева Н. Н. Способы образования колоронимов в публицистическом дискурсе немецкого языка. В статье рассматриваются словообразовательные деривации колоронимов в публицистическом дискурсе немецкого языка. Анализу подвергаются композиты с компонентами: «rot», «gelb», «grün». Наблюдается, в основном, отрицательное влияние цвета на значение сложных слов, которые образуются путём метафорического или метонимического переосмысления.
Ключевые слова: композиты, колоронимы, красный, жёлтый, зелёный, дискурс, немецкий язык.

Nikolayeva N. N. Ways of Formation of Coloronyms in Journalistic Discourse in the German Language. According to A. Wierzbicka basic colours have prototypical meanings. Thus, there is a conceptual association between e.g. the colour red and fire, green and "things growing out of the ground", blue and the sky, yellow and the sun. The colours white and black can be referred to as different shades of light. Our interest lies in colour compounds with the mentioned colours or shades of light as latter part and with describing first part of the compound in modern German language. Our aim is to study these prototypical meanings of the colour compounds.
This article discusses the derivation of coloronyms in journalistic discourse of the German language. It can be noted that the productivity of compounding as a way of formation of new nominations is increasing, and now compounding is the most productive method by which new names are formed. Compounds are formed of at least two stems, and can combine any parts of speech (noun + noun, adjective + adjective, verb stem + noun, etc.). There are generally two types of compounds that can be identified: determinative and copulative. The determinative compound is the most common one. It is made up of a semantic head, the right-hand component of the lexeme, which also determines the grammatical category and gender of the word. The meaning of this head is restricted by the qualifying element that precedes it. Less common is the copulative compound**.** This type of compound is characterized by a coordinate, rather than a subordinate, relationship between the components. The copulative compound always combines the same parts of speech (e.g. adjective + adjective, noun + noun).
In this article we touch upon the compounds formed on the model "color adjective + noun", although there are other "color adjective + verb", "color adjective + adjective". Coloronyms in the German linguistic culture have a constant set of portable values that describe a variety of objects. Almost all coloronyms are characterized by polysemy, so their value is specified either in certain combinations or in the context. Due to the color component compounds obtain figurative meaning. All compounds are formed by metaphorical or metonymic rethinking, so their meaning does not always coincide with the lexical interpretations. Metonymy and metaphor also have fundamentally different functions. Metonymy is about referring: a method of naming or identifying something by mentioning something else which is a component part or symbolically linked. In contrast, metaphor is about understanding and interpretation: it is a means to understand or explain one phenomenon by describing it in terms of another.
In German compounds with colour component are used most often with a negative value. A negative value is typical for compounds which are composed of coloronym *rot*, because the red color is associated with the destructive power of blind passion, unbridled emotions. Yellow color also carries a negative value, since in the German language it is the traditional color of envy. Green color in the compounds acts primarily as a symbol of youth and nature, as well as used for the expression of inexperience and immaturity.
Key words: compounds, koloronimy, red, yellow, green, discourse, German.

Словоскладання в сучасній німецькій мові має давню історію вивчення. Основи дослідження закладаються в першій половині XIX століття в роботах К. Ф. Бекера і

Я. Грімма. Вивчаючи складні слова, К. Ф. Бекер розрізняє «злиття» (Verschmelzung) і «з'єднання» (Zusammenfügung) [Степанова 1984, с. 12]. На думку вченого, збагачують словниковий запас саме злиття як одиниці номінації, що позначають нові поняття. Дана думка простежується і в «Німецькій граматиці» Я. Грімма, який зробив великий внесок у вивчення словотвору і словоскладання в германських мовах [Степанова 1984].

Вивчення словоскладання в німецькій мові продовжилося в XX столітті. Складні слова досліджуються багатоаспектно: вивчаються їх структурно-генетичні та семантико-синтаксичні особливості ([Степанова 1984], [Вашунін 1990], [Fleischer 1992]), стилістичний потенціал складних слів ([Fleischer 1992]), особливості функціонування ([Вашунін 1990], [Глушак 1981], [Кукушкина 2004]), при цьому уточнюються наявні класифікації складних слів.

Мета дослідження полягає у виявленні композитів з колірним компонентом і визначенні їх функції в німецькомовних текстах. Конкретні **завдання**, які вирішуються в роботі, охоплюють: 1. Суцільну вибірку композитів з колірним компонентом з публіцистичних текстів німецькомовних газет і журналів (“Zeit”, “Spiegel”, “Deutschland”) за період 2015-2016 років. 2. Проведення аналізу семантичної структури даних композитів. 3. Виявлення специфіки функціонування композитів з колірним компонентом в публіцистичному дискурсі німецької мови. **Предметом** вивчення стали їх семантичні та структурні особливості. **Об'єктом** цього дослідження виступають композити з колірним компонентом у німецькій мові.

Розглянемо моделі композитів з колірним компонентом «червоний».

Модель **«колірний прикметник + іменник»**

Складний іменник може позначати: складову частину ботанічних, біологічних, хімічних назв (*der Rotfuchs* – лисиця, *das Rotkraut* – червонокачанна капуста, das Rotholz – червоне дерево, *das Rotwild* – червона дичина), професійну приналежність (*der Rotkreuzschwester* – сестра Червоного Хреста, *der Rotgardist* – червоногвардієць, *der Rotarmist* – червоноармієць), організації (*Rotkäppchen*, Роткепхен, Червона Шапочка) – завод шампанських вин в Фрайбурзі, що випускає однойменне шампанське), хворобу (*der Rotlauf* – краснуха), соціальний статус (*das Rotkäppchen* – Червона Шапочка (в казці) народна казка, яка була записана французьким поетом Шарлем Перо), напої (*der Rotwein* – червоне вино), територію (*das Rotlichtviertel* – район червоних ліхтарів), документацію (*das Rotbuch* – червона книга), заборонний сигнал (*das Rotlicht* – червоне світло), зовнішність (*der Rothaut* – індіанець), *der Rotkopf* – рудий), канцелярські товари (*der Rotstift* – червоний олівець), соціальний діалект (*das Rotwelsch* – злодійський (блатний) жаргон).

Модель «**колірний прикметник + дієслово**» позначає емоції (***rotsehen*** – шаленіти).

Модель «**колірний прикметник + прикметник**» позначає зовнішність (*rotwangig, rotbäckig* – червонощокий, (здоровий), *rotbärtig* – рудобородий, *rothaarig* – рудоволосий, *rotnasig* – червононосий). Прикметник «червоний» як колір небезпеки входить до назви «Червона книга» (анотований список рідкісних і перебувають під загрозою зникнення тварин, рослин і грибів), яка отримала широке поширення в світі. За аналогією з цією книгою дослідники в галузі генетики хочуть створити свою «Червону книгу», в якій будуть записані всі порушення генетичної інформації, що призводять до раку.

«Rotbuch» *der menschlichen Krebs-Gene geplant*

*Nach der Aufzeichnung des menschlichen Genoms wollen Genforscher jetzt ein „**Rotbuch**“ aller Anomalitäten der Erbanlagen erstellen, die zu Krebserkrankungen führen. Die Datenbank des so genannten Human Cancer Genome Project soll Medizinern in aller Welt frei zur Verfügung stehen* (Die Zeit, 3. August, 2015).

Крім того, «червоний колір» фігурує в стійких виразах, пов’язаних з «червоною пастою», якій в бухгалтерській справі вказують суми фінансових збитків. Таке ж значення висловлює даний композит в наступному контексті. Йдеться про тиск на професійні пенсії і скорочення пенсійних виплат. За допомогою метонімічного перенесення автор повідомляє

про збитки в пенсійних фондах: *Druck auf berufliche Vorsorge. Bei Pensionskassen regiert der **Rotstift**. Grosse Schweizer Vorsorgeeinrichtungen wie die Pensionskasse der Credit Suisse und die BVK haben Kürzungen von Altersleistungen angekündigt. Vieles spricht dafür, dass weitere Kassen folgen werden* (Das Deutschland, 9 März, 2016).

Складний іменник ***das Rotlicht*** «червоне світло» в наступних прикладах позначає тривогу, в першому це слово асоціюється з лікарняним листом, у другому з курсом валют:
*…Die Nase ist zu, die Augen tränen, der Rachen schmerzt: Wer über typische Erkältungssymptome klagt, bekommt schnell **Rotlicht** empfohlen. Doch hilft es auch?* (Die Zeit, 10. Februar, 2015).

***Rotlicht:** Geld*

Was Geld wirklich ist, soll hier nicht geklärt werden. Das Thema ist zu umfangreich. Zumal Geld seine Eigenschaften im Wandel der kapitalistischen Produktionsweise ebenfalls ändert. Deshalb an dieser Stelle nur einige Tatsachen über die Rolle des Geldes hier und heute, genauer gesagt in der Euro-Zone, die ja von der gleichen Währung definiert wird (Die Zeit, 15. Oktober, 2015).

Складне слово **das Rotlichtviertel** «район червоних ліхтарів», який позначає район міста, де процвітає проституція та інші види секс-індустрії. Ця назва походить від червоних ліхтарів, які стоять на вікнах будинків розпусти: *In vielen großen Städten der Welt gibt es **Rotlichtviertel,** aber keines ist so touristisch wie das Amsterdamer Rotlichtviertel. In Amsterdam gibt es gleich drei dieser Viertel; „De Wallen" im Stadtzentrum ist das größte und bekannteste. Zudem ist der Bezirk einer der ältesten der Stadt. Die Häuser entlang der Grachten und die Oude Kerk (alte Kirche) sind definitiv einen Besuch wert, wobei es allerdings schwer fällt, sich nicht von den vielen Sex Clubs und Prostituierten in den Fenstern ablenken zu lassen* (Die Zeit, 29. März, 2015). Наступне складне дієслово **rotsehen** «лютувати» вживається в наступному контексті в денотативному значенні – агресивна реакція на червоний колір. У статті автор намагається розібратися в тому, що насправді відбувається з биком, коли він бачить червоний колір або його агресивна поведінка провокується самим матадором.

*1000 Fragen: Können Stiere **rotsehen**?*
Ein doofer Spruch, ein schiefer Blick: Wer gereizt ist, geht beim kleinsten Anlass an die Decke und sieht rot - eine Redensart, die aus dem Stierkampf stammt. Aber erkennt ein Rind überhaupt, womit der Matador wedelt? Oder werden Stiere aus ganz anderen Gründen aggressiv? (Die Zeit, 2. Februar, 2015).

Розглянемо композити з компонентом «жовтий», які побудовані за моделлю **«колірний прикметник + іменник».**

Складний іменник може позначати: фізичний стан людини (***die Gelbesucht*** – «жовтяниця»), вікову характеристику (***der Gelbschnabel*** – «жовторотий молодик»), документацію (***das Gelbbuch*** – «жовта книга»), історизми (***das Gelbkreuz*** – «жовтий хрест»).
Складний іменник ***die Gelbesucht*** є метафоричним переосмисленням, яке засноване на аналогії, наприклад, при «жовтяниці» спостерігається пожовтіння слизових оболонок і шкіри: ***Gelbsucht**: Nicht immer ist die Leber schuld. Bei **Gelbsucht** (Ikterus) kommt es typischerweise zu Symptomen wie einer Gelbfärbung der Augen, der Haut und der Schleimhäute* (Die Zeit, 12. März, 2016).

Іменник ***der Gelbschnabel*** вказує на недосвідченість, незрілість особи. В наступному контексті «жовторотим молодиком» називають людину, яка не знає правил дорожнього руху: *Wie stark die erzieherische Wirkung der Puppenbühnen ist, zeigt sich an diesem Vormittag im Gemeindesaal in Fürth. Gebannt verfolgen die Vier- bis Fünfjährigen das Schicksal des schusseligen Raben Harald. Gerade noch hatte ihm der Kasper das richtige Verhalten beim Straßenüberqueren eingeschärft, da hat er sie – abgelenkt von einem herumgaukelnden Schmetterling – auch schon wieder vergessen: **Der Gelbschnabel** läuft trotz roter Ampel über die Straße – und vor einen gerade noch rechtzeitig stoppenden Lastwagen* (Der Spiegel, 10. September, 2015). Складний іменник з колірним компонентом «жовтий» ***das Gelbbuch*** «жовта книга» утворене за аналогією з англійським варіантом Yellow Book (стандарт зберігання

комп'ютерних даних для CD-ROM) вживається з іншим значенням – «звіт перед акціонерами»: *Trotz roter Zahlen wird die Dividende für 2015, wie vorgesehen, in Höhe von 850 Millionen Euro ausgezahlt. Laut dem "**Gelbbuch**" - einem Papier, das das Unternehmen am Dienstag an seine Aufsichtsräte verschickt hatte - ist es der grundlegendste Umbau, seit die Behörden-Bahn in die Deutsche Bahn umgewandelt wurde* (Die Zeit, 14. April, 2016).

Складний іменник ***das Gelbkreuz*** «жовтий хрест» – хімічна зброя, яка по запаху нагадує гірчицю, «гірчичний газ». Ця зброя була використана під час Великої Вітчизняної війни. Хрестом на мапі позначалися населені пункти, жителі яких були повалені цією зброєю: *Mit solchen Kasinoscherzen war es vorbei, als Nernst abtrat und sein Nachfolger Fritz Haber, später ebenfalls Nobelpreisträger, die Eskalation organisierte. Nun waberte auch das berüchtigte Senfgas ("**Gelbkreuz**") über die Schützengräben. Beide Seiten benutzten es mit schrecklichem Resultat. Zahllose Soldaten wurden schwer geschädigt, 90 000 starben im Gas - davon allein rund 56 000 Russen* (Das Deutschland, 1. April, 2016).

Розглянемо моделі композитів з колірним компонентом «зелений».

Модель **«колірний прикметник + іменник»**

Складний іменник може позначати: складову частину ботанічних, біологічних, хімічних назв (*der Grünfink* – зеленушка, *der Grünspecht* – зелений дятел, *die Grünlilie* – зелена лілія, *die Grünpflanze* – зелені рослини, *der Grünkohl* – кормова капуста), корисні копалини (*der Grünspan* – мідна зелень), професію (*der Grünenabgeordnete* – депутат партії «Зелених», *der Grünrock* – єгер), організації (*das Grünflächenamt* – комунальне відомство, в розпорядженні якого є зелені насадження), хворобу (*die Grünrotblindheit* – дальтонізм), соціальний статус (*der Grünschnabel, der Grünling, das Grünhorn* – молокосос; новачок, *das Grünzeug* – сукупність недосвідчених людей), продукти харчування (*der Grüntee* – зелений чай, *das Grünzeug* – овочі), територію (*die Grünzone* – зелена зона, *das Grünfutter* – пасовище; зелений корм, *der Grüngürtel* – пояс зелений насаджень, *das Grünland* – пасовища; трав'янистий грунт, *die Grünfläche* – площа зелених насаджень), документацію (*das Grünbuch* «зелена книга» – збірник дипломатичних документів в Болгарії, Італії, Румунії), дати (*der Gründonnerstag* – страсний четвер).

Наступний приклад з використанням складного слова ***das Grünbuch*** – «Зелена книга», за аналогією з денотативним значенням з'являється така ж книга на ринку електроенергії. Завдання уряду полягає в розробці майстер-плану, який вирішує всі ці проблеми: ***Das "Grünbuch"*** *zum Strommarkt. Der Job der Regierung ist es, einen Masterplan zu entwickeln, der all diese Probleme löst. Eine erste Annäherung an ein solches Konzept stellt das sogenannte Grünbuch zum Strommarkt dar: Im ersten, 72-seitigen Entwurf, vorliegt, werden unter anderem folgende zentrale Überlegungen angestellt* (Der Spiegel, 21. April, 2016).

У наступному прикладі лексема ***der Grünschnabel*** – «молокосос», вживається в зневажливому значенні з іронією, щоб підкреслити недосвідченість молодого хлопця, на якого, за змістом статті, покладено відповідальну роль.

Grünschnabel *soll die Nationalelf beflügeln*

Der 19-Jährige könnte das Flügelspiel der Nationalelf beleben. Die Europäische Kommission hat ein Diskussionspapier zum schnell wachsenden Markt von mobilen Gesundheitsdiensten („mHealth") vorgelegt. Unter „mHealth" werden medizinische Verfahren subsumiert, die durch Mobilgeräte wie Smartphones, Überwachungsgeräte oder andere digitale Assistenten unterstützt werden (Das Deutschland, 1. Juli, 2016).

Метонімічне перенесення спостерігається в наступному прикладі, де для номінації людини використовується переосмислення обох компонентів композиту. В даному контексті ***der Grünrock*** – букв. «Зелена спідниця» означає професійну приналежність – єгер жіночої статі. Така жартівлива назва застосовується з натяком, що заняття в лісовому господарстві – не жіноча справа: ***«Grünrock»*** *ist eine wohl eher scherzhaft gemeinte Berufsbezeichnung im Jagdund Forstwesen. „Rock" meint hier eine Jacke, und zwar ein Herrenjackett. Jacke wie Hose ist das Geschlecht in der Männerdomäne Wald- und Forstwirtschaft noch lange nicht. I n den*

Forstrevieren der Metropole Ruhr sieht das schon anders aus, es arbeiten neun Frauen bei Ruhr Grün vor Ort – damit überdurchschnittlich viele Försterinnen (5) und Forstwirtinnen (4). Zwei von 14 Auszubildenden sind Frauen. Da der RVR der größte kommunale Waldbesitzer im Ruhrgebiet ist, hebt dies die landesweite Frauenquote bei ***Grünröcken*** (Der Spiegel, 1. Juli, 2016).

Складний іменник ***die Grünzone*** «зелена зона», в первісному значенні – лісові насадження природні або штучні навколо міст, підприємств, є місцем відпочинку трудящих, одночасно забезпечує міста чистим повітрям. У контексті вживається в переносному значенні – заборонена зона для будівництва: *1988 nahm die Stadt die Totalrevision von Bauordnung und Zonenplan in Angriff. Seit 2005 sind die neuen Grundlagen fürs Bauen in St. Gallen in Kraft. Jetzt soll die Reform zu Ende geführt werden. Mit Präzisierungen zu den* ***Grünzonen*** (Das Deutschland, 21. Juli, 2016). В наступному контексті складний іменник ***das Grünfutter*** «зелений корм» вживається в своєму денотативному значенні – «корм, до складу якого входять трава та зелені рослини»: *In der heimischen Natur wachsen zahlreiche Pflanzen, die sich ideal als* ***Grünfutter*** *für Wellensittiche und andere Ziervögel eignen. In dieser Unterrubrik von Birds Online werden die wichtigsten dieser Futterpflanzen vorgestellt. Daneben können Vogelhalter ihre Tiere auch mit verschiedenen Wildgräsern füttern, denen eine separate Unterrubik gewidmet ist* (Das Deutschland, 1. December, 2016).

Висновки. Таким чином, можна констатувати в цілому, що продуктивність словоскладання як способу утворення нових номінацій зростає, і в даний час словоскладання є найбільш продуктивним способом, за допомогою якого утворюються нові найменування. Композити, в більшості випадків, утворені за моделлю «колірний прикметник + іменник», хоча зустрічаються і інші: «колірний прикметник + дієслово», «колірний прикметник + прикметник». Усі композити утворені шляхом метафоричного або метонімічного переосмислення, значення яких не завжди збігається зі словниковими трактуваннями. Всі складні слова пов'язані з людиною, з описом її зовнішніх даних або з характеристикою її діяльності. Значна продуктивність складних слів в німецькій мові взагалі і в публіцистичному дискурсі зокрема вимагає їх всебічного і фундаментального опису, що і визначає **перспективність подальших досліджень** композитів з колірним компонентом в мові преси.

Література

Вашунин В. С. Субстантивные сложные слова в современном немецком языке / В. С. Вашунин. – М.: Высшая школа, 1990. – 159 с.

Глушак Т. С. Функциональная стилистика немецкого языка. Учеб. пособие для факультетов и институтов иностранных языков/ Т. С. Глушак. – Минск: Высшая школа, 1981. – 173 с.

Кукушкина А. Т. Теоретическая грамматика немецкого языка. Морфология. Часть 3 / А. Т. Кукушкина. – Нижний Новгород: НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 2004. – 80 с.

Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М.Д. Степанова, В. Фляйшер. – М.: Высшая школа, 1984. – 264 с.

Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartsprache / W. Fleischer. – Leipzig : Niemeyer, 1992. – 327 S.

Wörterbuch der deutschen Umgangssprache / H. Küpper. – Stuttgart : Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1995. – 960 S.

Джерела ілюстративного матеріалу

Das Deutschland, 2015-16.
Der Spiegel, 2015-16.
Die Zeit, 2015-16.

УДК: 811.111'42:398.91

ОВСЯНКО О. Л.
(*Сумський державний університет*)

СТАТУС ОПОЗИЦІЙ *GOOD − EVIL* В АНГЛОМОВНИХ ПРИСЛІВ'ЯХ

Стаття присвячена дослідженню англомовних прислів'їв за базовою опозицією ***Good − Evil***. У роботі здійснюється пошук алонімів лексичних одиниць ***Good − Evil***, ідентифікуються їх семантичні сходження та розходження з вибраними алонімами, обчислюється семантична дистанція слів-алонімів і виокремлюються ядерні та периферійні категорії лексем ***Good − Evil***. На матеріалі корпусу релевантних прикладів розглядаються зазначені діади в модифікованих прислів'ях у царині художнього та публіцистичного дискурсів. Аналіз розглянутих прикладів англомовних модифікованих прислів'їв свідчить про превалювання позитивної оцінки над негативно забарвленими маркерами прислів'їв. Перспективним вбачаємо

дослідження таких базових категорій як ***Life − Death***, ***Love − Hate***, ***Friendship – Hostility*** у модифікованих англомовних прислів'ях із фокусуванням уваги на опозиційних дихотоміях.
Ключові слова: дискурс, художній дискурс, публіцистичний дискурс, прислів'я, модифікація, опозиція ***Good − Evil****, семантична дистанція.*

Овсянко Е. Л. Статус оппозиций *Good − Evil* в англоязычных пословицах. Статья посвящена исследованию англоязычных пословиц по базовой оппозиции ***Good − Evil***. В работе осуществляется поиск аллонимов лексических единиц ***Good − Evil***, идентифицируются их семантические схождения и расхождения с выбранными аллонимами, вычисляется семантическая дистанция слов-аллонимов, а также выделяются ядерные и периферийные категории лексем ***Good − Evil***. На материале корпуса релевантных примеров рассматриваются указанные диады в модифицированных пословицах в художественном и публицистическом дискурсе. Анализ рассмотренных примеров англоязычных модифицированных пословиц свидетельствует о превалировании положительной оценки над отрицательно окрашенными маркерами пословиц. Перспективным является исследование таких базовых категорий как ***Life − Death, Love − Hate, Friendship – Hostility*** в модифицированных англоязычных пословицах с фокусом внимания на оппозиционных дихотомиях.
Ключевые слова: дискурс, художественный дискурс, публицистический дискурс, пословицы, модификация, оппозиция ***Good − Evil****, семантическая дистанция.*

Ovsianko O. L. The Status of *Good − Evil* Opposition in English Proverbs. The research of English proverbs in the basic opposition ***Good − Evil*** is dealt with in the paper. The object of the investigation is English proverbs and the subject − verbalization of their positive and negative assessment. The main purpose of the paper is to identify allonyms of such lexical units as ***Good − Evil***, determine their common and variable features, calculate sematic distance of words-allonyms and distinguish kernel and marginal categories of lexeme ***Good − Evil***. The material has been extracted from phraseological dictionaries, English literary and publicistic discourses. The topicality of the research is predetermined by tendencies of modern linguistics to study functional nature of communicative units, their pragmatic-semantic modus. Consideration of the object has been methodologically treated by complex discursive, distributive, definitive, contextual and explanatory analyses. Special attention is paid to transformation, reproduction, semantic shifts and textual derivations of the English proverbs. History of people, their consciousness and morality is eternally reflected in proverbs texts. Paroemiological units nominate admonitions, help and assistance; they are regulators of positive and negative behaviour. Opposite ideas, images, phenomena like *Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility* are eternal themes, basic dichotonomies of proverbs. The comprehensive study of English modified proverbs has showed that proverbs reflecting positive connotation prevail over negative. Negative connotation includes actualization of pragmatic admonition, help and assessment in certain situations. The set of factors that have effect on proverbs transformation has been determined. They are: influence on an addressee, expressiveness, emotionality, informativity, humour, author's individual style creation. The perspective of the elaborated problem is being envisaged in the investigation of English modified proverbs in the pollar dichotomies ***Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility***.
Key words: discourse, literary discourse, publicistic discourse, proverbs, modification, opposition ***Good − Evil****, semantic distance.*

У прислів'ях віддзеркалюється історія народу, його свідомість та мораль. Вони семантизують тему настанов, повчання, виступають регуляторами позитивного та негативного. Полярні ідеї, образи, явища типу ***Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility, Good − Evil*** є базовими одиницями прислів'їв. Паремії загалом та прислів'я, зокрема, відображають соціальні відносини, побут народу, його життя, моральні поняття, національний погляд на речі, розум та мудрість, добро і зло, передають специфіку національної мови – все те, що робить проверби національно-самобутніми і неповторними [Пименова 2012, с. 96]. **Актуальність** теми дослідження зумовлена зростаючим інтересом лінгвістів до текстоцентричного аналізу та, зокрема, вивченню комунікативних одиниць прислів'їв у їх динамічній еволюції. Вагомість наукової розвідки підсилюється екстраполяцією ідей та принципів синергетики як міждисциплінарної науки, що вивчає складні нерівноважні динамічні системи, до яких відносимо й прислів'я.

Об'єктом дослідження в цій роботі виступають англомовні модифіковані прислів'я, **предметом** − представлення у них опозицій ***Good − Evil***. **Матеріалом дослідження** слугує корпус прислів'їв, вилучених із автентичних лексикографічних джерел, англомовного художнього та публіцистичного дискурсу. **Методологічне підґрунтя** дослідження формують лінгвістичні концепції та праці з різноманітних дослідницьких сфер, а саме: лінгвістика тексту (М. М. Бахтін, І. Р. Гальперін), концепція дискурсу (Ф. С. Бацевич, Л. Р. Безугла, В. І. Карасик, П. Серіо, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, А. М. Приходько, К. Сеpажим, М. Стаббс, М. Фуко, Ю. Хабермас, І. С. Шевченко), загальнотеоретичні положення пареміології (М. Ф. Алефіренко, Н. Барлі, А. Дандіс, В. І. Даль, О. В. Кунін, А. Крікманн, В. М. Мокієнко, Г. Л. Пермяков, О. О. Потебня), синергетична парадигма (Т. І. Домброван, С. М. Єнікєєва, А. М. Приходько, О. О. Селіванова, В. О. Цикін,

О. Л. Гармаш). У нашій роботі використані комплексні методики, що ґрунтуються на загальних положеннях і методах системного аналізу.

Мета роботи полягає в дослідженні англомовних прислів'їв за опозицією ***Good − Evil*** та передбачає реалізацію таких **завдань:** представлення лексико-семантичного поля лексем ***Good − Evil*** та їх алонімів; ідентифікацію семантичних сходжень та розходжень алонімів лексем ***Good – Evil***, обчислення семантичної дистанції алонімів лексичних одиниць ***Good − Evil***; пошук ядерних та периферійних категорій алонімів лексем ***Good − Evil***; вербалізація алонімів компонентів ***Good − Evil*** на матеріалі корпусу релевантних прикладів.

Вагомими в цьому напрямку є дослідження, проведені І. К. Кобяковою для слів типу *humour*, які нелегко піддаються розпізнаванню, семантичній ідентифікації та пошуку квантитативних параметрів концепту *quantity*, номінацій *exact* [Кобякова 2007, с. 31-35; 2011, с. 94-102; 2015, с. 15-18] та С. О. Швачко щодо встановлення семантичної дистанції числівників та їх денумеративів [Швачко 2013, с. 158-170; 2014, с. 27-43; 2015, с. 15-18]. Скористаємося запропонованою методикою для аналізу опозиції понять ***Good – Evil*** та їх параметризації. Для знаходження семантичних параметрів понять ***Good – Evil*** у роботі виконано ланцюжок таких дій: виписані з словника А. С. Хорнбі алоніми лексичних одиниць ***Good − Evil***, а потім алоніми алонімів суміжних слів. Останні приймаються як семантичні множники: для них також складаються списки одиниць та обчислюється так звана, семантична дистанція між словами-алонімами та ядерними словами.

Поняття ***Good – Evil*** позначаються не лише однойменними одиницями. Існує ціле поле гетерогенних маркерів їх омовлення: ***Good****, excellent, superior, useful, beneficial, wholesome, suitable, dutiful, polite, kind, willing, virtuous, fresh, perfect, genuine, complete, strong, vigorous, favourable, fortunate, handsome, satisfaction, desirable, right, benefit, advantage, use, profit, gain.* ***Evil****, bad, wicked, wrong, sinful, unfortunate, trouble, harm, sin, wrong-doing, misfortune, disaster*. Наведемо приклади алонімів для слів ***Good*** (табл. 1) та ***Evil*** (табл. 2).

Таблиця 1. ***Алоніми слова Good*** *(за словником А. С. Хорнбі)*

Good	Слова-алоніми базового слова ***Good***
good	*adj.* **excellent**; giving **satisfaction**; of **superior** quality; having the qualities **useful** and necessary for the purpose; **beneficial**; **wholesome**; **suitable**; **dutiful**; **polite**; **kind**; **willing** to help others; **virtuous**; morally **excellent**; **fresh**; **perfect**; **genuine**; **complete**; **strong**; **vigorous**; **favourable**; **fortunate**; **handsome** *n.* what is **excellent**, **desirable** or morally **right**; **benefit**; **advantage**; **use**; **profit**; **gain**; **kind**
excellent	*adj.* very **good**; of great merit or value
kind	*adj.* gentle; friendly; showing love, sympathy or thought for others
right	*adj.* one who stands on one's **right** in a rank; a valuable helper; just; lawful; honourable; **good**; proper; required by law, duty; true; correct; satisfactory; most **suitable**; best in view of circumstances; well; healthy; in **good** condition; straight
	n. that which is **right**, **good**, just, honourable, true etc. proper authority or claim; the state of being entitled to sth.; that to which one has a claim; **rightfully**
benefit	*n.* help; **advantage**; **profit**; improvement; an act of **kidness**; favour; **advantage**
advantage	*n.* anything **useful** or helpful; anything likely to make a person happy or successful; the **profit** a person may get from sth.; take **advantage** of (a person); **gain** an **advantage** over *adj.* **useful**; helpful
use	*n.* the act of **using** or employing; the condition of being **used**; applying a thing to a particular purpose; a purpose or object for which sth. may be employed; value; **advantage**; utility; the power of using; custom; familiarity; continued practice

profit	*n.* **advantage**; **benefit**; a **gain** in money; an excess of income over expenditure; financial **gain**
gain	*n.* what is obtained by trade, work, effort, gambling, etc.; an increase, improvement or addition; the **gaining** of wealth *adj.* yielding **profit**; paid

Таблиця 2. ***Алоніми слова Evil*** *(за словником А. С. Хорнбі)*

Evil	Слова-алоніми базового слова ***Evil***
evil	*adj.* **bad**; **wicked**; **wrong**; **sinful**; **unfortunate**; likely to cause or bring **trouble**; the power to cause **harm** by a look or glance; **wicked** *n.* **sin**; **wrong-doing**; the contrary of goodness; **misfortune**; a thing that causes **harm**; a **disaster**; one who does evil; a **wicked** person
bad	*adj.* **wicked**; **evil**, not right and good; dangerous; causing **harm**; severe; not in good condition; disagreeable; unpleasant; not satisfactory or suitable; not good enough *n.* that which is **bad**, **wicked** or unsatisfactory
wicked	*adj.* **bad**; **sinful**; immoral; spiteful; **harmful**; intended to injure; mischievous; roguish
wrong	*adj.* not morally right; **sinful**; **wicked**; not true or correct; misleading; mistaken; preserving in a **wrong** course; stubbornly persisting in **wrong** ideas, etc.; other that what is right or suitable; unsuitable for; unsuited to *n.* **sin**; **wickedness**; an action that is **wrong**; injustice; injury; in the position of being responsible for having caused a quarrel, made a mistake
unfortunate	*adj.* not fortunate; unlucky; unhappy; not suitable; regrettable
trouble	*n.* distress; worry; vexation; difficulty; effort; pains; extra work; inconvenience; political or social unrest; a cause of worry or distress; ill-health; an illness
harm	*n.* damage, injury or hurt (whether bodily or moral)
sin	*n.* the breaking of God's law; **wickedness**; **wrong-doing** of any kind; an instance of such **wrongdoing**; any immoral act such as telling a lie, stealing, murder; an offence against good manners; sth. contrary to good sense or reason
wrong-doing	*n.* crime; **sin**
misfortune	*n.* bad luck; an instance of bad luck; an **unfortunate** accident
disaster	*n.* great or sudden **misfortune**; a terrible accident

Для зручності проведення подальших досліджень подамо семантичні сходження та розходження алонімів лексеми ***Good*** у табл. 3.

Таблиця 3. ***Семантичні сходження та розходження алонімів лексеми Good*** *(за словником А. С. Хорнбі)*

		good	excelent	right	benefit	advantage	use	profit	gain	kind
1	good	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	excelent	+	+							
3	right	+		+						
4	benefit				+	+		+		+
5	advantage					+	+	+	+	
6	use	+				+	+			
7	profit				+	+		+	+	
8	gain							+	+	
9	kind									+

Семантична дистанція між алонімами обчислюється за формулою:

$$D = 1 - \frac{2 \cdot q}{A + B}, \quad (1)$$

де A − кількість значень слова ***Good***; B − кількість значень того чи іншого слова-алоніма; q − кількість спільних значень слів-кореляторів.

Взявши за ядро слово ***Good***, визначаємо за вищенаведеною формулою (1) слова-алоніми (за ідеографічним словником А. С. Хорбні), що знаходяться ближче до ядра й ті, що розміщені на периферії. Семантична дистанція ***Good*** та його алонімів формалізується так:

1. D (good : *advantage*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·4 / (9 +4) = 0,38;
2. D (good : *benefit*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·4 / (9 + 4) = 0,38;
3. D (good : *profit*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·4 / (9 + 4) = 0,38;
4. D (good : *use*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·3 / (9 + 3) = 0,5;
5. D (good : *right*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,64;
6. D (good : *gain*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,64;
7. D (good : *excelent*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,64;
8. D (good : *kind*) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,8.

Резюмуючи результати експерименту, зазначимо, що ланцюжок алонімів лексеми ***Good*** (за автентичним словником А. С. Хорнбі) виглядає так: ***advantage, benefit, profit 0,38 → use 0,5 → right, excellent, gain 0,64 → kind 0,8***.

Наближення значення семантичної дистанції D до 0 свідчить про сходження слів-алонімів з ядерним словом ***Good***, а його збільшення в напрямі до 1 – про їх розходження, дистанціювання. Візуально семантична дистанція ядерних слів лексеми ***Good*** представлена на рис.1.

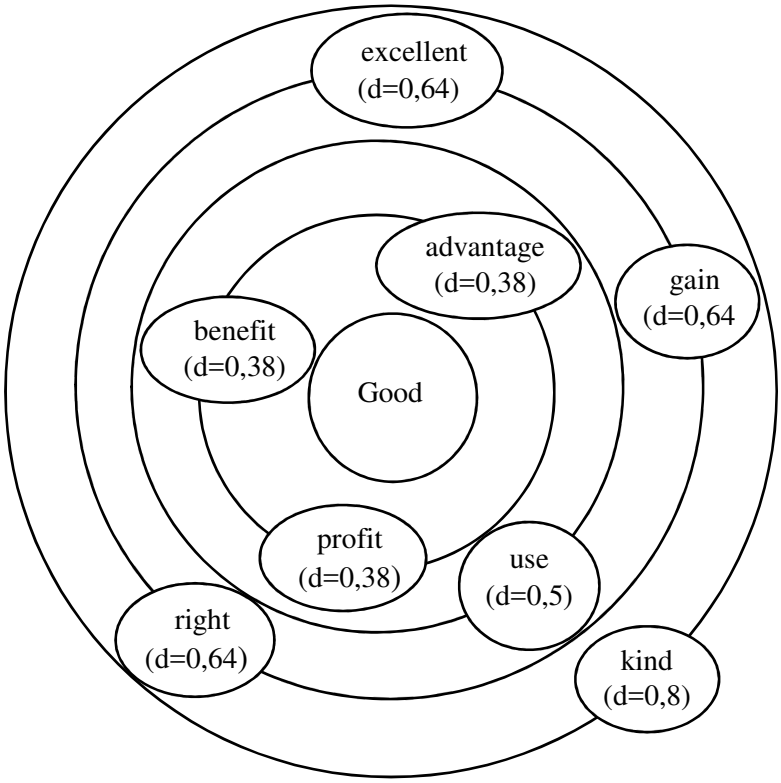

*Рисунок 1. Семантичні дистанції алонімів лексеми **Good** (за словником А. С. Хорнбі)*

Аналогічно для лексеми ***Evil*** сформована таблиця слів-алонімів (табл. 4).

Таблиця 4. ***Семантичні сходження та розходження алонімів лексеми Evil*** *(за словником А. С. Хорнбі)*

		evil	bad	wicked	wrong	sinful	trouble	harm	misfortune	disaster
1	evil	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	bad	+	+	+				+		
3	wicked		+	+		+		+		
4	wrong			+	+	+			+	
5	sinful			+	+	+				
6	trouble						+			
7	harm							+		
8	misfortune		+						+	
9	disaster								+	+

Обчислюємо семантичні дистанції алонімів лексеми ***Evil***:

1. D (evil : bad) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·4 / (9 + 4) = 0,38;
2. D (evil : wicked) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·4 / (9 + 4) = 0,38;
3. D (evil : wrong) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·3 / (9 + 3) = 0,38;
4. D (evil : sinful) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,5;
5. D (evil : misfortune) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,64;
6. D (evil : disaster) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,64;
7. D (evil : trouble) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,8;
8. D (evil : harm) = 1 − 2·q / (A + B) = 1 − 2·2 / (9 + 2) = 0,8.

Ланцюжок алонімів лексеми ***Evil*** (за словником А. С. Хорнбі) має вигляд: **bad, wicked, wrong 0,38 → sinful 0,5 → misfortune, disaster 0,64 → trouble, harm 0,8.**

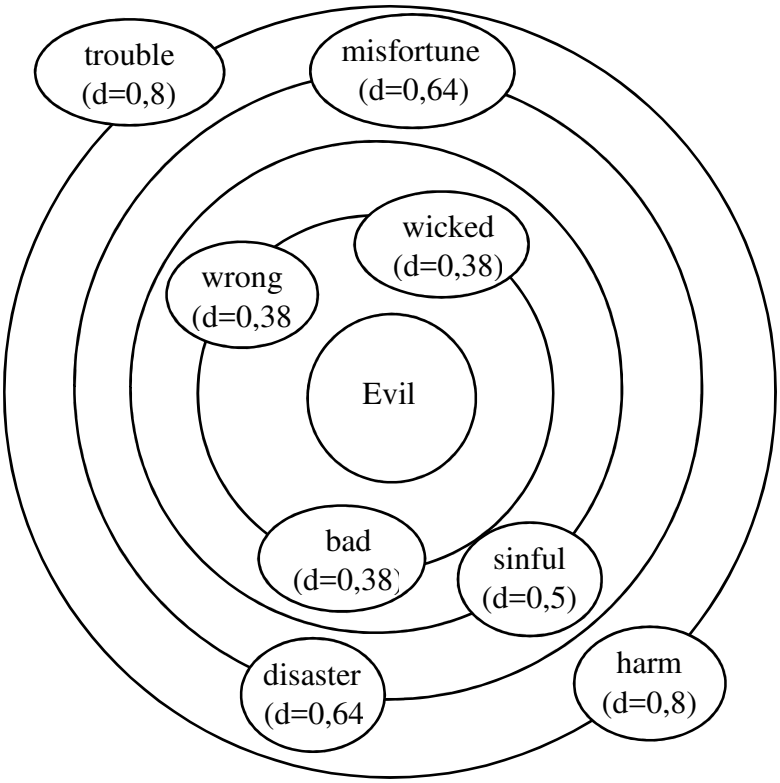

Рисунок 2. Семантичні дистанції алонімів лексеми ***Evil*** *(за словником А. С. Хорнбі)*

Опрацювання англомовних *художніх* джерел дозволило виявити актуалізацію номінації ***Good*** та ***Evil*** у модифікованих прислів'ях, дослідити їх вплив на структуру та семантику цих прислів'їв.

Прислів'я *Bad news travels fast* трансформувалося в ***Good*** *news travels fast,* ***but bad*** *news travels fast****er. Average news doesn't get off the ground*** [Taylor 2010, с. 265]. Зазначений приклад характеризується введенням попередньо-відсутнього заперечення для підсилення рематичного блоку прислів'я, якісною заміною лексичних одиниць (***bad → good***) у першому блоці прислів'я. Друга частина є контрастом до першої, оскільки акцентує увагу на тому, що погані новини більш оперативно стають відомими загалу, ніж хороші. Показником підсилення смислового блоку прислів'я є така конструкція: *Best defense is a* ***good*** *offense →* ***In law, as in sports,*** *the best defense is* ***often*** *a* ***good*** *offense.* ***Hence the title of my book*** [Dershowitz 1983, с. 14], для якої характерним є уточнення хронотопу *(in law, in sports)*, вживання порівняння *(in law, as in sports)* та емпатія ідеї прислів'я з додаванням адвербіальної одиниці «*often*», що виступає засобом відтворення індивідуального стилю автора та тлумачення його задуму стосовно назви книги *(The Best Defense).*

Аналогічні дослідження в рамках ідентифікації номінацій ***Good − Evil*** були проведені також для категорії ***Evil***. Наведемо приклад вживання прислів'я категорії ***Evil*** у царині англомовного *художнього* дискурсу. Вихідне прислів'я *Idleness is the root of all* ***evil*** декілька разів було видозмінене шляхом введення протиставлення *Idleness as such is by no means a root of* ***evil****; quite the contrary, it is a truly divine way of life so long as one is not bored* [Kierkegaard 2004, с. 200]. До читачів впевнено доводиться ідея того, що бездіяльність на противагу стереотипному уявленню – це дивовижне життя *(it is a truly divine way of life)* і, насправді, воно має добру природу *(idleness being the root of* ***evil****, rather it is the true* ***good****)*, а коренем зла є нудьга *(The root of* ***evil*** *is boredom, and that is what must be kept at bay)*.

Далі переходимо до аналізу використання поняття ***Good*** у *публіцистичному* дискурсі. Вихідне прислів'я *Enough is as* ***good*** *as a feast* зазнало модифікації, а саме: похідна форма трансформувалася введенням смислової групи *Christmas food TV* на ініційній позиції ***Christmas food TV:*** *enough is as* ***good*** *as a feast* [Frost], що є засобом фокусування уваги реципієнтів на незвичній, на перший погляд, назві. До структурно-семантичних змін модифікованого прислів'я відносимо його функціонування як заголовка, апеляцію до власної назви *(Christmas)*, вживання розділових знаків для конкретизації семантики.

Розглянемо вживання поняття ***Evil*** у *публіцистичному* дискурсі. Традиційне прислів'я *Money is the root of all* ***evil*** трансформується в ***Love of*** *money is* ***at*** *the root of all* ***evil for promising young players in England*** [Winter]. Його похідна форма детермінується розширенням структури, появою окремої лексичної одиниці *love of* на ініційній позиції, що конкретизує значення іменникового компонента *money.* Додавання смислової групи *for promising young players in England* на фінальній позиції не змінює прагматичного навантаження, основної ідеї вислову про те, що гроші − корінь усього зла, є уточнювальним блоком, що завершує побудову рамкової конструкції виразу. Похідне прислів'я виконує роль заголовка до статті про успішних та перспективних молодих футболістів, чий тижневий гонорар уже в п'ятнадцять років становить 10 000 фунтів стерлінгів. Головна увага у повідомленні приділяється стосункам дітей з батьками та їх першим спробам доцільно використовувати отримані кошти.

Виходячи з наведених фактів щодо вербалізації оцінного компонента ***Good − Evil*** у модифікованих прислів'ях у царині художнього та публіцистичного дискурсів, можна зробити узагальнений **висновок** про істотне превалювання позитивної оцінки (86%) над негативно забарвленими маркерами модифікованих прислів'їв (14%) у проаналізованому матеріалі. Відповідно можна говорити, що домінантною оцінкою в прислів'ях, вжитих у розглянутих дискурсах, є конотація добра, спрямована на анігіляцію зла, недоброзичливих помислів та вчинків. Вважаємо доречною тезу стосовно того, що пейоративна оцінка в прислів'ях є дієвим механізмом коригування поведінки як усього соціуму, так і окремої

особистості, будучи рушійною силою на усунення небажаної поведінки, засобом прагматичного впливу на адресата.

Перспективним вбачаємо дослідження таких базових категорійних опозицій як ***Life − Death***, ***Love − Hate***, ***Friendship – Hostility*** у модифікованих англомовних прислів'ях із фокусуванням уваги на опозиційних дихотоміях.

Література

Кобякова И. К. Нет познания без сравнения / И. К. Кобякова, С. А. Швачко // The role of linguistics and verbal communications in the process of informational support of ethnic originality of nations and their progressive interaction : materials digest of the CXI International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Philology (London, November 4 – November 11, 2015). − London : IASHE, 2015. − P. 15−19.

Кобякова І. К. Семантична ідентифікація та квантитативні параметри концепту QUANTITY в англійській мові / І. К. Кобякова, О. І. Єгорова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов», 2011. – № 954. – С. 94–102.

Кобякова І. К. Креативне конструювання вторинних утворень в англомовному художньому дискурсі : монографія / І. К. Кобякова. − Вінниця : Нова книга, 2007. − 128 с.

Пименова М. В. Фольклорные картины мира русского и татарского народов / М. В. Пименова // Филология и культура. – Казань, 2012. − № 2 (28). – С. 95−99.

Швачко С. А. Языковая картина мира : модус квантитативной лексики / С. А. Швачко, И. К. Кобякова, А. Н. Кобяков // Yearbook of Eastern European Studies. − Wroclaw : Russian-Polish Institute, 2014. − No. 4. − P. 27−43.

Швачко С. О. У царині денумеральних конструювань : навч. посіб. / С. О. Швачко, О. А. Шуменко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 198 с.

Alan M. Dershowitz. The Best Defense / Alan M. Dershowitz. − Vintage Books, 1983. − 464 p.

David Taylor. The Naked Millionaire : The Ultimate Fast Track Guide to Wealth, Freedom and Fulfillment / David Taylor. – John Wiley & Sons, 2010. − 298 p.

Oxford Advanced Leaner's Dictionary of Current English / ed. A.S. Hornby. − Oxford : Oxford University Press, 1958. − 1527 p.

Page of Henry Winter [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.telegraph.co.uk/sport/football/11042361/Love-of-money-is-at-the-root-of-all-evil-for-promising-young-players-in-England.html.

Page of Vicky Frost [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.theguardian.com/tv-and-radio/tvandradioblog/2012/dec/12/christmas-cookery-tv-nigella-gordon.

Soren Kierkegaard. Either/Or : A Fragment of Life / Soren Kierkegaard. − Penguin UK, 2004. – 640 p.

УДК: 81'42

ОРЕШИЧ Ю. С.

(Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ТЕКСТ: ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття присвячена визначенню місця науково-популярного тексту у сучасній мовознавчій парадигмі. Окреслюються загальні риси науково-популярного мовлення у відношенні до наукового та розробляється визначення поняття «науково-популярного тексту». Науково-популярний текст розглядається та аналізується невіддільно від понять «науково-популярний дискурс», «науково-популярний підстиль».

Ключові слова: дискурс, науковий стиль, науково-популярний підстиль, науково-популярний текст

Орешич Ю. С. Научно-популярный текст: проблема определения. Статья посвящена определению места научно-популярного текста в современной лингвистической парадигме. В статье очерчиваются основные черты научно-популярного изложения по отношению к научному и разрабатывается определение понятия «научно-популярного текста». Научно-популярный текст рассматривается неразрывно от понятий «научно-популярный дискурс», «научно-популярный подстиль».

Ключевые слова: дискурс, научный стиль, научно-популярный подстиль, научно-популярный текст

Oreshych Iu. S. A Definition of Popular Science Text. The article is concerned with the part the popular science text plays in the modern linguistic studies. The main features of the popular science text are examined in this paper for the purpose to define it. Moreover, the article describes the characteristic features of contemporary scientific discourse and its typology. Therefore, popular science discourse is considered as a part of scientific discourse, which attempts to interpret science intended for a general audience. Furthermore, the article reports popular science characteristic features that give authors of popular science magazines opportunity to render scientific knowledge intelligible to wide audiences. At the same time, the paper aims at showing some of the major differences between science text and popular science text though the analysis of their functions and characteristic features. Thus, to the main signs of scientific style we refer the following characteristic features: informative, intelligibility and objectivity, logical consistency and accuracy, persuasion, analysis, argumentation, explanation of cause-effect relationships and conclusions. As a substyle of scientific style, popular science keeps the main features of scientific style; however, it can also be characterized by the usage of the figures of speech, 1st person narration, colloquial language, rhetorical questions and humor, in order to interest the reader. Taking into

considerations all the analyzed and considered material we form the definition of the «popular science text» for the purpose of its further studying.
Key words: discourse, scientific style, popular science substyle, popular science text

Посилення інтересу до статусу науково-популярного тексту у відношенні до наукового функціонального стилю зумовлюють необхідність і можливість пошуку комплексного, різноаспектного підходу до трактування науково-популярного тексту як різновиду наукового стилю.

Об'єктом дослідження є англомовний науково-популярний текст як «інформаційний слід» науково-популярного дискурсу, а **предметом** – його специфічні ознаки з метою визначення. Не зупиняючись детально на різноманітних підходах до поняття «дискурс», слід наголосити на тому, що услід за В. Е. Чернявською ми розуміємо під дискурсом текст у поєднанні з ситуативним контекстом, системою комунікативно-прагматичних та когнітивних настанов автора, що реалізується у взаємодії з адресатом [Чернявська 2009, с. 136].

У дослідженні зосередимо увагу на такому різновиді англомовної наукової літератури, як науково-популярний текст, розглянемо його у межах науково-популярного дискурсу, визначимо лінгвістичний статус науково-популярного тексту та виокремимо його провідні ознаки для подальшої експлікації визначення науково-популярного тексту, що і є **метою** статті.

Відповідно до мети дослідження передбачається виконання таких **завдань**:

- з'ясувати сутність поняття «науково-популярний текст»;
- встановити риси науково-популярного мовлення у співвідношенні з науковим.

На сьогодні дослідження науково-популярного тексту є досить актуальним, адже він сприяє спілкування між людьми, які мають спеціальні, фахові знання, з тими, хто таких знань не мають. У сучасному мовознавстві текст розглядається разом із ментальними та комунікативно-типологічними умовами створення тексту, системою когнітивних та прагматичних стратегій, операціональних настанов автора наукового повідомлення, який взаємодіє з адресатом, а також із комплексом екстралінгвальних факторів, які надбудовуються на мовні особливості [Чернявська 2007, с. 24-25]. Таким чином, аналіз науково-популярного тексту реалізується як аналіз наукового-популярного дискурсу. Отже, є всі підстави розглядати «науково-популярний текст» як видове поняття щодо родового поняття «науково-популярний дискурс» [Богданов 1993]

За соціолінгвістичним підходом до класифікації типів дискурсу В. І. Карасика [Карасик 2009, с. 277], науково-популярний дискурс належить до наукового дискурсу. Беручи це до уваги, ми вважаємо за потрібне розглянути науковий дискурс більш детально. Науковий (академічний) дискурс – це «вербалізований у тексті тип дискурсивної діяльності за сферою комунікації, мовленнєва взаємодія представників відповідної соціальної групи/інституту з метою реалізації статусно-рольових можливостей у заданих цим соціальним інститутом межах» [Шепітько 2010, с. 164]. В. І. Карасик розглядає науковий дискурс як тип інституціонального дискурсу, учасниками якого є дослідники як представники наукової спільноти. Вчені можуть виступати у різноманітних статусно-рольових характеристиках: учений-дослідник, учений-педагог, учений-експерт, учений-популяризатор. Науковці, в залежності від ситуації наукового спілкування, виконують як роль адресанта, так і адресата [Карасик 2002, с. 230].

Науковий стиль і наукове мовлення реалізують особливу форму суспільної свідомості, особливий тип мислення – об'єктивний, науковий, що спирається на систему конкретних знань про людину, про суспільство і про матеріальний світ [Буре 2003, с. 5]. Наукове мовлення має бути суворо доведеним, аргументованим, саме тому основною формою існування наукового мовлення є письмова, що пояснюється характерними її рисами. До рис наукового стилю належать: інформативність, понятійність і предметність тлумачень, об'єктивність, логічна послідовність і доказовість викладу, узагальненість, однозначність, точність і лаконічність висловлювань, переконливість, аналіз, синтез, аргументація,

упорядкована система зв'язків між частинами висловлювання і пояснення причинно-наслідкових відношень, детальні висновки, а також насиченість наукового мовлення термінами [Іщенко 2013, с. 33].

Між поняттями «стиль» та «дискурс» існує певний взаємозв'язок. Стиль (у всіх його можливих визначеннях) може реалізуватися на рівні тексту в нерозривному взаємозв'язку з його широким екстралінгвальним контекстом, когнітивно-прагматичними, психологічними, культурно-історичними та іншими факторами, що проявляється на рівні дискурсу [Чернявська 2007, с. 27]. У межах наукового стилю виокремлюють власне науковий (академічний), науково-навчальний, науково-технічний, науково-публіцистичний (популярний), науково-інформаційний та науково-розмовний підстилі. Науково-навчальний і науково-популярний підстилі є периферійними у відношенні до академічного підстілю як архетипу, але вони є досить частотними і саме ці тексти фіксують стан дисциплінарного знання в певний часовий період [Алікаєв 1999, с. 60-68].

В. Е. Чернявська, беручи до уваги домінантну текстову функцію, запропонувала таку класифікацію текстів наукового стилю: (1) академічні або науково-теоретичні; (2) науково-інформаційні; (3) науково-критичні; (4) науково-популярні (створюються для масового розповсюдження наукового знання); (5) науково-навчальні [Чернявська 2007, с. 38-39]. А. А. Болдирєва, у свою чергу, зводить класифікацію наукового дискурсу до трьох субдискурсів: власне-науковому, науково-популярному та навчально-науковому [Болдирєва 2006]. Проаналізувавши вищезазначені класифікації наукового стилю, зробимо висновок, що вони не протирічать одна одній; науково-популярне мовлення є невіддільною частиною наукового стилю та має на меті популяризацію наукового знання через ознайомлення адресата-неспеціаліста з науковими даними.

Основна проблема при дослідженні науково-популярного дискурсу полягає у вирішенні питання щодо місця науково-популярного типу мовлення в системі функціональних стилів. Ми підтримуємо думку багатьох дослідників (А. Г. Барлас, Р. А. Будагов, И. Р. Гальперін, Е. И. Калмикова, М. Н. Кожина, О. Д. Мітрофанова, Т. А. Тімофеєва, Е. С. Троянська), що науково-популярна література не складає ані окремого стилю, ані підстилю, а є лише варіантом наукового стилю, адже науково-популярний виклад у своїй основі зберігає всі основні і суттєві особливості наукового, і навіть у використанні засобів художньої виразності й образності не відходить від нього далеко [Кожина 1971, с. 101]. Незважаючи на очевидну своєрідність науково-популярних текстів, «немає підстав для віднесення їх до особливого функціонального стилю, оскільки тут для передачі наукового змісту використовуються ті ж засоби наукового стилю – терміни, стійкі і фразеологічні сполучення, синтаксичні конструкції» [Мітрофанова 1985, с. 14].

Таким чином, ми можемо зазначити, що риси наукового тексту здебільшого віддзеркалюються у науково-популярному тексті. Тим не менш, існує низка рис, які притаманні саме науково-популярному мовленню, що зумовлено функціями та завданнями науково-популярного тексту. Адже науково-популярний текст створюють не для послідовної передачі наукових знань, а для ознайомлення читача з науковими концепціями за допомогою адаптування та обробки первинного наукового тексту. Автор науково-популярного тексту має на меті передати наукове повідомлення у формі, яка була б найбільш зрозуміла та сприятлива для читача, тобто відповідала його рівню знань [Бацевіч 2000, с. 147]. Саме тому мові науково-популярного підстилю притаманні спеціальні засоби, що створюють ефект зближення з ймовірним адресатом (оповідання від першої особи, розмовна і, навіть, розмовно-діалектна лексика, прямі звертання до аудиторії, риторичні питання, приклади з особистого життя, гумор), емоційно-оцінні одиниці та засоби виразності. Структурний склад тексту залежить, насамперед, від інтенцій автора, а не від об'єктивної логіки предмету.

У науково-популярному викладенні більш, ніж у суто науковому, виявляється діалектична єдність емоційно-почуттєвого та логічного елементів пізнання. Емоційно-почуттєвий складник пов'язаний з поняттям емотивності, котре розуміється, як: 1) складник

конотативного компонента у семантичній структурі мовної одиниці, який репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного; 2) текстову категорію, підпорядковану інформативності або модальності, яка виражає емоційне ставлення автора, його функції у тексті, дійових осіб, імовірні емоції реального чи модельованого авторською свідомістю гіпотетичного читача щодо описуваних подій [Селіванова 2009, с. 142]. Дослідники визначають, що мова науково-популярної літератури дуже близька до загальнолітературної, яка характеризується, як загальнонародна, унормована й регламентована культурно-оброблена форма існування мови, що забезпечує певні сфери спілкування етносу та здебільшого отримує широку стилістичну диференціацію [Брандес 1990, с. 7].

Підбиваючи **підсумки,** сформулюємо поняття науково-популярного тексту. Науково-популярний текст – це «інформаційний слід» науково-популярного дискурсу та різновид (підстиль) наукового функціонального стилю, який охоплює загальні ознаки наукового стилю (логічність викладу, інформативність, понятійність і предметність тлумачень, переконливість, аналіз, детальні висновки) та специфічні ознаки науково-популярного мовлення (спрямованість на непідготовленого читача, емотивність, образність). У процесі дослідження ми дійшли висновку, що для повного аналізу поняття науково-популярного тексту потрібно брати до уваги такі поняття як «дискурс», зокрема науковий та поняття «функціонального стилю», а саме науковий стиль та його підстилі адже вони в тій чи іншій мірі є відображенням одне одного.

Перспективу дослідження ми вбачаємо у подальшому уточненні поняття науково-популярного тексту з урахуванням результатів аналізу його лексико-семантичної та прагмастилістичної складової.

Література

Аликаев Р. С. Язык науки в парадигме современной лингвистики / Р. С. Аликаев. – Нальчик : Эль-Фа, 1999. – 317 с.
Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Ф. Бацевич. – Львів : ЛНУім. Івана Франка, 2000. – 236 с.
Богданов В. В. Текст и текстовое общение / В. В. Богданов. – СПб. : Изд-во С. – Петерб. гос. ун-та, 1993. – 68 с.
Болдырева А. А. Категории авторитетности в научном дискурсе : автореф. на соискание уч. степени канд.филол.наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / А. А Болдырева. – Воронеж, 2006. – 19 с.
Брандес М. П. Стилистика немецкого языка (для институтов и факультетов иностранных языков) : Учеб. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. шк., 1990. – 320 с.
Буре Н. А. Основы научной речи : Учеб. пособие для студ. нефилол. высш. учеб. заведений / Н. А. Буре, М. В. Быстрых, С. А. Вишнякова и др.; Под ред. В. В. Химика, Л. Б. Волковой. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 272 с.
Іщенко Н. Г. Лексико-граматичні домінанти наукового тексту / Н. Г. Іщенко, В. В. Ліпінська // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія : Філологія. Педагогіка. – 2013. – Вип. 1. – С. 32-42.
Карасик В. И. Языковые ключи / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2009. – 406 с.
Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 331 с.
Кожина М. Н. Некоторые замечания по вопросу классификации функциональных стилей / М. Н. Кожина // Исследования по стилистике. – Пермь : Из-во Перм. гос. ун-та, 1971. – С. 99-112.
Митрофанова О. Д. Научный стиль речи. Проблемы обучения / О. Д. Митрофанова. – М. : Русский язык, 1985. – 128 с.
Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава : Довкілля. – К, 2006. – 716 с.
Чернявская В. Е. Лингвистика текста: поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.
Чернявская В. Е. Интерпретация научного текста : стиль, текст, дискурс / В. Е. Чернявская. – М. : URSS; ЛКИ, 2007. – 127 с.
Шепітько С. В. Компоненти наукового дискурсу / С. В. Шепітько // Наукові записки. – Випуск 89 (5). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010. – С.164-167.

УДК: 811.133.1:81’373

ПАВЛЮК Е. О.
(Запорожский национальный университет)

КОНЦЕПТ *ARGENT (ДЕНЬГИ)* ВО ФРАНЦУЗСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА

Статья посвящена репрезентации концепта **argent (**деньги) на материале французского языка. Данный концепт представляет собой неотъемлемую часть социокультурной жизни общества. В статье рассматриваются лексико-фразеологические средства создания концепта **argent** (деньги).
Ключевые слова: концепт, деньги, метафора, метонимия, номинация

Павлюк О. О. Концепт *argent (гроші)* у французькій мовній картині світу. Стаття присвячена репрезентації концепту **argent** (гроші) на матеріалі французької мови. Даний концепт є невід'ємною частиною соціокультурного життя суспільства. У статті розглядаються лексико-фразеологічні засоби створення концепту **argent** (гроші).
Ключові слова:концепт, гроші, метафора, метонімія, номінація

Pavlyuk O. O. Concept *Argent (money)* in the French Picture of the World. This research is based on the French synonymic and explanatory dictionaries. Concept 'argent' (Money) was reconstructed in the French picture of the world. Lexical and phraseological view of the concept in the literary and spoken language is analyzed. Some peculiarities of formation of this concept as well as its etymological connection with the other theme groups are revealed. Synchronous-diachronic approach to the concept '*argent* ' allows the author to state that lexical and phraseological view of the concept is stable, however, some nominations are being lost because of archaization. New separate titles for money which reflect the development of commodity-money relations appear instead. They are formed on the basis of metaphor and metonymy. The metaphorical expression of the concept is based on the associative links inherent for different languages but they have cultural and national features in the French language. For example, ***battant*** *m* 'free money', '*subcutaneous fat'* or ***oseille*** *f pop 'money', 'coins'*. Metonymy as the way of the concept development is less representative. These nominations are also culturally-caused: ***napoléon*** *m,* ***louis*** *m,* ***Monaco*** *m.* Lexical and phraseological nominations ***omnibus, bonjour d'Alfred*** have a humorous hint. Significance of the concept 'argent' for the French society is supposed to be revealed through verbal phraseological units in further investigations.
Keywords: concept, money, metaphor, metonymy, nomination

Сложно переоценить роль денег в истории любого общества, в том числе и французского. Деньги – одна из основ человеческой цивилизации. Базовый концепт ***argent,*** с одной стороны, содержит национально-культурные особенности, с другой – выявляет тенденцию к глобализации. Его лексико-фразеологическое представление включает немало интересных фактов из современной жизни и истории французского народа.

Цель статьи – охарактеризовать лексико-фразеологическое представление концепта ***argent*** во французской языковой картине мира. **Задачи** работы – рассмотреть процесс формирования концепта ***argent***; проанализировать роль метафоры и метонимии в создании этого концепта. **Предмет** работы – названия денежных единиц как отражение развития товарно-денежных отношений, уровня экономического и культурного развития французского народа, менталитета нации. **Объект** работы – лексемы и фразеологизмы, представляющие концепт ***argent*** во французской языковой картине мира.

Средства языковой объективации концепта в определенный период развития общества, определяются как номинативное поле. В процессе его формирования, могут участвовать прямые и производные номинации, фразеосочетания и паремии, метафорические номинации, совокупность ассоциатов, словарные статьи, публицистические и художественные тексты [Попова, Стернин 2007, с. 47-49].

Номинации денежных единиц непосредственно связаны с реалиями. Поэтому французы используют как общие, родовые, наименования – ***argent*** (от ***argent*** серебро), ***blé*** *m pop* деньги, так и конкретные, видовые, с указанием их стоимости, например, ***jetée*** *f arg* сто франков [СРЛФЯ, с. 326] или без такой конкретизации – ***rotin*** *m pop* су, грош [СРЛФЯ, с. 533]. Наряду с современными как следствие денежных реформ известны названия денег, имевших хождение в прошлые эпохи, например, ***saccotin (sacotin)*** *m arg* тысяча (старых) франков [СРЛФЯ, с. 540], ***brique*** *f pop* миллион (старых) франков [СРЛФЯ, с. 100]. Аферисты, а порой и политики обращаются к подделке и выпускают фальшивые деньги; одно из их названий ***balourds*** *m pl* 2) *arg* деньги, 3) *arg* фальшивые деньги [СРЛФЯ, с. 49].

Роль денег в товарообороте древней Европы вначале выполнял домашний скот. Это отражается в латинизме ***pecunia*** «скот» и в образованном от него французском историзме с шутливой экспрессией ***pécune*** «наличные деньги». Другой след «живых денег» сохранился в интернациональной номинации капитала ***capital***, восходящей к латинскому ***caput*** «голова скота», а при буквальном переводе с вульгарной латыни – «хозяин скота».

Стоимость и материал денежных единиц определяют форму их функционирования: ***assignat*** *m* ассигнация; ***biffeton (bifeton, bifton)*** *m* 2) *pop* ассигнация, бумажка [СРЛФЯ, с. 69] и ***flèche*** *m arg* грош, копейка, мелкая монета [СРЛФЯ, с. 271]. Наличным деньгам ***l'argent à la main; argent comptant, argent liquide*** противопоставляются ценные банковские бумаги, например, ***omnibus*** *m (des banques) écon arg* чековая книжка, из которой клиент может вырвать бланк, не пользуясь собственной чековой книжкой [СРЛФЯ, с. 410].

Среди наименований денег немало производных, образованных от лексем других тематических групп. Рассмотрим семантико-этимологические группы названий денег, которые включают как лексемы, так и фразеологизмы.

1. Пища: ***galetouse II (gal(e)touze, galette, galtouse)*** *f 1) pop* деньги, гроши, финансы [СРЛФЯ, с. 292], ***galette*** *f* лепёшка, галета; морской сухарь; блин; ***oselle*** *f pop* деньги, монета, бабки [СРЛФЯ, с. 412], ***oselle*** щавель; ***blé*** *pop* деньги; ***blé*** зерно, зерновой хлеб; ***être fauché comme (les) blés*** *pop* быть без гроша, без копейки [СРЛФЯ, с. 76].

2. Материал: ***brique*** *f pop* миллион старых франков [СРЛФЯ, с. 100], ***brique*** кирпич; ***quebri*** *f* (***brique*** verlan) *arg* миллион старых франков [СРЛФЯ, с. 498]; производная форма – результат метатезы; ***carbi*** 1) *arg* уголь*;* 2) *arg* деньги, монеты [СРЛФЯ, с. 116]; ***carbure*** *m* 1) (***carburant***) *arg* деньги [СРЛФЯ, с. 116]; ***carburant*** *pop* горючее, топливо; ***l'argent*** *m* 1) серебро, 2) деньги; ***l'or*** *m 1*) золото**,** 2) золотая монета; ***monnai en or*** золотая монета; ***feraille*** *f* 1) железный лом, 3) *fam* мелочь, мелкие деньги [СРЛФЯ, с. 262]; ***mitraille*** *f* 1) мелочь, мелкие деньги, 2) кусочки метала, металлический лом [СРЛФЯ, с. 382]; ***papier-monnaie*** *m* бумажные деньги; ***braise*** *f pop* деньги, башли [СРЛФЯ, с. 97]; ***braise*** жар, горячие угли.

3. Предметы: ***mille-feuille*** *m arg* пачка денег по 10 франков [СРЛФЯ, с. 379], ***feuille*** *m* – листок; ***clou: travailler pour des clous*** работать за гроши, даром [ФРФС, с. 236], ***clou*** *m* – гвоздь (значение «деньги» реализуется в устойчивом обороте); ***roue de derrière*** *f pop et vx* монета в пять франков [СРЛФЯ, с. 534], ***roue*** *f* **–** колесо; ***quincaille*** *f* 4) *pop* мелочь, медь [СРЛФЯ, с. 500], ***quincaille*** *f* 1) скобяные изделия; 2) *разг* медные деньги; ***flèche*** *f arg* грош, копейка, медная монета [СРЛФЯ, с. 271], ***flèche*** *f* – стрела, шпиц, острие; ***rond,-e*** *adj, m 1) fam* су, грош, копейка; ***vingt ronds*** один старый франк [СРЛФЯ, с. 531], ***rond*** *m* кружок, кольцо.

4. Емкости для денег (как разновидность предметов): ***bourse*** *f:* ***delier (denouer, deserrer) les cordons de sa bourse*** развязать мошну, раскошелиться [ФРФС, с. 267]; буквально: развязать тесемки кошелька; ***vaisselle*** *f:* ***vaisselle de fouille*** *arg* карманные деньги, мелочь, серебро [СРЛФЯ, с. 612], ***vaisselle*** *f* – столовая посуда; ***bas de laine*** сбережения, кубышка [ФРФС, с. 104], ***bas de laine*** шерстяной чулок (объясняется это название тем, что в старину простой люд нередко хранил деньги в шерстяном чулке); ***sac*** *m 1) pop* деньги, состояние, мошна 2) тысяча старых франков [СРЛФЯ, с. 539], ***sac*** *m* – мешок.

В результате метатезы и протезы (верлан) была образована лексема ***lacsé*** *m 1) arg* сумка; *2) arg* стофранковая бумажка [СРЛФЯ, с. 333]. К лексеме ***sac*** *m* также восходит арготическое существительное с тождественным значением ***saccotin (sacotin)*** *m arg* тысяча старых франков [СРЛФЯ, с. 540]; ***morlingue (morningue)*** *m arg, pop* бумажник, кошелек; наличные деньги [СРЛФЯ, с. 388]; ***matelas*** *m* ***1***) *arg fam* толстая пачка банковских билетов*;2) pop* сбережения, кубышка, заначка*; 3) arg* бумажник [СРЛФЯ, с. 367], ***matelas –*** матрац, тюфяк.

5. Игровые реалии: ***point*** *m arg* (один) франк, ***point*** *m* очко в игре [СРЛФЯ, с. 473-474]; ***os*** *m arg* деньги [СРЛФЯ, с. 411], ***os*** *m* кость; ***as*** *m* ***: être plein aux as*** быть при деньгах, иметь туго набитую мошну [ФРФС, с. 69], ***as*** *m* – туз в карточной игре; ***bob*** *m pl arg* (игральные) кости, 2) *arg* доллар; ***Monaco*** *m pop et vx* деньги, мелочь [СРЛФЯ, с. 385], ***Monaco*** *m* страна с развитым игровым бизнесом; ***gain*** *m* выигрыш, барыш, прибыль; ***carre*** f 1) *arg* тайник; 2) *arg* запас; 3) *arg* совокупность ставок [СРЛФЯ, с. 118].

6. Финансовые термины : ***solde*** *II m фин* сальдо, остаток; ***ardoise*** *f pop* кредит, неоплаченный счет, долг [СРЛФЯ, с. 30]; ***comm*** *(****comme****) f (*от ***commission****) arg* комиссионные, процент [СРЛФЯ, с. 159]; ***l'argent mort*** мертвый капитал [ФРФС, с. 64]; ***omnibus*** *m arg (des banques)* чековая книжка, из которой клиент может вырвать бланк, не пользуясь собственной чековой книжкой [СРЛФЯ, с. 410]; ***faux frais*** а) накладные расходы [ФРФС, с. 501].

7. Люди, их черты и качества: ***athlète*** *m arg* 100 франков [СРЛФЯ, с. 36]; ***pépètes (pépet(t)es*** *f pl pop* деньги, финансы (СРЛФЯ ,442), ***pépette*** *f pop et péjor* девка, баба, бабенка

[СРЛФЯ, с. 442]; ***monnaie courante*** ходячая монета; ***balle*** *f 1) pop* круглое лицо, мордаха, 2*) pop* франк [СРЛФЯ, с. 48].

8. Антропонимы: ***nap*** *m* ***(napoléon*** *m)* золотая монета, золотой [СРЛФЯ, с. 397], ***napoléon*** *m arg* золотая монета, золотой наполеондор; ***louis*** *m* луидор (старинная французская золотая монета; золотая монета в 20 франков); двадцать франков; ***bona(p) (bonaparto)*** *m pop* (ассигнация в) 500 франков [СРЛФЯ, с. 81-82]; ***bonjour d'Alfred*** *pop* чаевые [СРЛФЯ, с. 83], в роли фразеологизма иронически употребляется формула речевого этикета; ***carme*** *m arg* деньги, монеты, бабки [СРЛФЯ, с. 117], ***carme*** *m* монах, принадлежащий к ордену кармелитов; метафора основывается на схожести цвета белых одежд монахов и мелких монет.

9. Абстрактные понятия: ***unité*** *f arg* миллион (старых) франков [СРЛФЯ, с. 610], ***unité*** *f* единство, единица; ***format*** *m arg* десять франков (бумажкой) [СРЛФЯ, с. 277], ***format*** *m* формат, размер; ***soudure*** *f arg* деньги, плата [СРЛФЯ, с. 561], ***soudure*** *f* паяние, пайка, сварка; ***coupure*** *f фин* купюра, ***coupure*** *f* 1) порез, разрез, 2) вырезка из газеты; ***image*** *f:* ***grande image*** *arg* купюра в 100 франков [СРЛФЯ, с. 321], ***image*** *f* изображение, образ.

10. Назначение: ***les epingles d'une femme*** деньги на булавки, на мелкие расходы (ФРФС,408); ***mis de fonds*** капиталовложение, запасной капитал [ФРФС, с. 698]; ***vaisselle*** *f :* ***vaisselle (de fouille)*** *arg* карманные деньги, мелочь, серебро [СРЛФЯ, с. 612]; ***rallonge*** *f fam* дополнительная сумма, надбавка, субсидия [СРЛФЯ, 506]; ***pourboire*** *m* чаевые; ***pourliche (poursoif)****m pop* чаевые, «на чай» [СРЛФЯ, с. 487]; ***fric*** *m arg* деньги от ***fricot*** «пирушка, кутеж»; отсюда идея необходимости денег для празднеств [СРЛФЯ, с. 284]; ***viatique*** *m* подъемные (деньги), деньги для поездок, путешествий, от лат. ***viaticum.***

11. Скот: ***boeuf*** *m1. 1) arg* деньги, заработок, работа (СРЛФЯ, с. 79)***, boeuf*** *m* бык, вол; ***capital*** *m:* ***capital fixe*** основной капитал, ***capital circulant*** оборотный капитал, от латинского ***caput, ĭtis; pécune*** *арх, шутл* наличные деньги, ***pécunier*** *pop adj* денежный (СРЛФЯ, с. 437), от латинского ***pecunia, ae*** деньги, от ***pecu, ūs*** скот, домашние животные (***homĭnes et pecua*** – люди и скот).

12. Богатство, состояние: ***pélaud (pello, pélo(t))*** *m arg, pop.*, *vieilli sing* су, монета, деньги, *au plur* сумма денег, деньги, состояние, кубышка; [СРЛФЯ, с. 439]; ***déniers*** *m pl* денежные средства: ***c'est un beau (joli) dénier*** это порядочная сумма, это хорошие деньги [ФРФС, с. 330]; ***avoir*** *m II 1)* имущество, достояние ***l'avoir, les avoirs*** – капиталовложения; ценности, авуары; активы.

13. Растения: ***osier*** *m arg* деньги, башли [СРЛФЯ, с. 412], ***osier*** *m* ива, ивовый побег; ***oseille*** *f pop* деньги, монета, бабки [СРЛФЯ, с. 412], ***oseille*** *f* щавель; ***radis*** *m pop* деньги – от наименований мелких фруктов и овощей, не имеющих большой ценности (как *navet* и *nèfle*) [СРЛФЯ, с. 504], ***radis*** *m* редис.

Новые значения в номинации денег возникают вследствие действия метафоры и метонимии. Отметим основные направления метафорических переносов: 1) предмет – деньги: ***casque*** *f* каска, шлем выполняет функцию защиты; ***casque*** *II f arg* зарплата [СРЛФЯ, с. 120]; 2) живые существа – деньги: ***boeuf*** *m* бык, вол, ***boeuf*** *m 1) arg* деньги, заработок, работа [СРЛФЯ, с. 79]; ***athlète*** *m* спортсмен, ***athlète*** *m arg* 100 франков [СРЛФЯ, с. 36]; 3) абстрактные существительные – деньги: ***image*** *f* образ, ***grande image*** *arg* купюра в 100 франков [СРЛФЯ, с. 321]; 4) физическое явление – деньги: ***tache*** *f* пятно, ***tache*** *f arg* пятифранковая монета [СРЛФЯ, с. 570].

Образное употребление, лежащее в основе метафоризации, расширяет наш круг представлений о французских национальных, культурных и денежно-экономических кодах и возможность их научной интерпретации. Метафорические названия денежных единиц отражают разнообразные свойства денег, в частности:

Форму: ***roue de derrière*** *pop et vx* (монета в) 5 франков [СРЛФЯ, с. 534], ***roue de derrière*** заднее колесо; ***rond*** *m fam* грош, копейка [СРЛФЯ, с. 531], ***rond*** круг, кружок, кольцо; ***brique*** *f pop* миллион (старых) франков [СРЛФЯ, с. 100], ***brique*** кирпич.

Цвет: ***oseille*** *f pop* деньги, монета, бабки [СРЛФЯ, с. 412], ***oseille*** *f* щавель; ***osier*** *m arg* деньги, башли [СРЛФЯ, с. 412], ***osier*** *m* ива (в обоих случаях налицо цветовая метафора; подобным образом в русском молодежном жаргоне доллары по цвету называют капустой), ***aubert (aubère, auber)*** *arg m* от латинского ***albus*** « белый» из-за цвета денег [СРЛФЯ, с. 38]; ***grisbi (grisby)*** *m arg* деньжата, бабки, деньги [СРЛФЯ, с. 311]; от ***griset*** в значении « монета в шесть лиардов », производного от ***gris*** « серый ».

Размер: ***format*** *m arg* десять франков (бумажкой) [СРЛФЯ, с. 277], ***format*** *m* размер; ***mitraille*** *f fam* мелкие монеты, мелочь [СРЛФЯ, с. 382], ***mitraille*** *f milit, vx* картечь.

Функцию: ***carbure*** *m (**carburant** m) arg* деньги [СРЛФЯ, с. 116], ***carburant*** *m* горючее; ***battant*** *m fam* свободные деньги, подкожный жирок [СРЛФЯ, с. 58]; ***baton*** *m 1) arg* миллион (старых) франков [СРЛФЯ, с. 58], ***baton*** *m* палка, посох (деньги – опора, поддержка для человека).

Отношение людей: ***balourds*** *m pl arg* фальшивые деньги; *arg* ***balourdise*** *f* неуместная, глупая выходка [СРЛФЯ, с. 49]; ***vil metal*** – презренный металл.

Менее продуктивны в представлении концепта ***argent*** метонимические переименования. Среди них выделяются такие разновидности:

1. Материал – деньги: ***argent*** *m* 1) серебро, деньги; ***papier*** *m* 1) бумага; 2) *arg* десятифранковая бумажка; ***papier-monnaie*** *m* бумажные деньги.

2. Емкость для хранения, сбережения – деньги: ***artiche*** *m 1) arg 2) arg* artichaut; ***lacsé*** *m* (от ***sac***) *arg* сумка; 2) *arg* стофранковая бумажка, ***lacsé (sac)*** мешок.

3. Антропоним – деньги: ***napoléon*** *m,* ***nap*** *m* наполеондор (золотая монета в 20 франков); ***louis*** *m fam* луидор (старинная французская золотая монета; золотая монета в 20-25 франков); двадцать франков.

4. Теоним – деньги: ***Monnaie*** *f* Монета **–** римский эпитет Юноны. При храме Юноны Монеты находился римский монетный двор, отсюда название денежного знака латинского происхождения.

5. Назначение – деньги: ***pourboire*** *m* чаевые; ***pourliche*** *(*тж ***poursoif****) m pop* чаевые, «на чай».

Таким образом, концепт ***argent*** представлен во французском языке чаще отдельными лексемами, реже фразеологизмами. Налет национально-культурной самобытности имеют такие названия, как ***napoléon, bas de lain, francouillard***. Юмористический оттенок приобрели наименования ***omnibus*** *(des banques),* ***pépètes, pépettes, athlète, bonjour d'Alfred, battant.*** Исторические корни развития французской денежной системы отражают лексемы ***monnaie, capital, pécune, boeuf*** и другие.

Интернационализмы ***capital*** капитал, ***monnaie*** монета, ***franc*** франк известны многим народам (первые два из них имеют латинские корни). Наименования денежных единиц наряду с основными номинативными имеют переносные значения, среди которых преобладают метафорические. Тематическая группа денежных единиц, хоть и медленно, но пополняется, что объясняется экономическими, политическими причинами, а также развитием научно-технического прогресса: ***euro*** евро, ***carte à puce*** пластиковые деньги.

В дальнейшем предполагается раскрыть лингвокультурологические особенности концепта ***argent*** через анализ объективирующих его глагольных фразеологизмов**.**

Литература

Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка. Монография / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2007. – 250 с.

СРЛФЯ – Гринева Е. Ф., Громова Т. Н. Словарь разговорной лексики французского языка / Е. Ф. Гринева, Т. Н. Громова. – М. : Цитадель, 1997. – 640 с.

ФРФС – Французско-русский фразеологический словарь / под ред. Рецкера Я. И. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1963. – 1112 с.

Trésor de la langue française informatisé. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://atilf.atilf.fr/tlf.htm

УДК: 821.581.0

ПИХТОВНИКОВА Л.С., МОТРОХОВ А. И.
(Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина)

КОМПОЗИЦИЯ И СТИЛЬ РАССКАЗА ЮЙ ДА-ФУ 春风沉醉的晚上 («ВЕСЕННИЕ НОЧИ»)

В статье исследована композиция рассказа Юй Да-фу. Композиция рассматривается в работе как неотъемлемая составляющая стиля (Э. Ризель). Даны краткие характеристики всех четырех уровней композиции, показано зарождение на содержательном уровне композиции художественных образов и концептов, выражение которых на ассоциативно-образном (концептуальном) уровне произведения является главной целью автора. Рассмотрены типичные составляющие формально-содержательного уровня, а также членение текста на формальном уровне композиции произведения.
Ключевые слова: речевое произведение, уровни композиции, композиционно-речевые формы, архитектонико-речевые формы, членение текста, образ, концепт.

Піхтовнікова Л. С., Мотрохов А. І. Композиція і стиль розповіді Юй Да-фу 春风沉醉的晚上 («Весняні ночі»). У статті досліджено композицію розповіді Юй Да-фу. Композиція розглядається в роботі як невід'ємна складова стилю твору (Е. Різель). Схарактеризовано всі чотири рівні композиції, показано зародження на змістовному рівні композиції художніх образів та концептів, вираження яких на асоціативно-образному рівні твору є головною ціллю автора. Розглянуто типові складові формально-змістового рівня, а також членування тексту на формальному рівні твору.
Ключові слова: мовленнєвий твір, рівні композиції, композиційно-мовленнєві форми, архітектоніко-мовленнєві форми, членування тексту, образ, концепт.

Pikhtovnikova L. S., Motrokhov A. I. The Composition and Style of the Story 春风沉醉的晚上 ('Spring Nights') by Yu Dafu. The article deals with the composition of the story 'Spring Nights' by the Chinese classic writer Yu Dafu (1896–1945). The composition of the text / speech product has been considered in the paper as an integral component of the style (E. Riesel). The idea of the speech product composition in a linguistic perspective is based on a four-level hierarchical structure of the composition, each level being preparatory for the higher ones. The components of each level and their specific content in the story have been described. The text division on the formal level of the story has been revealed to be not rigid, but it clearly indicates the culmination of the plot and the introductory narrative which releases the plot from tension. On the formal-content level of the composition, typical for a story compositional speech forms such as 'narration', 'description', 'reasoning' and an architectonic speech form 'dialogue' have been considered; their role in the plot has been explained. 'Hybrid' compositional speech forms – a mixture of narration, description and reasoning – are intertwined into this type of architectonic speech form which somewhat slows down the dynamics of the story. The spectrum of compositional speech forms and their content are also changing during the course of the story.
On the content level of the composition, plotlines leading to the climax have been studied, and allocation of compositional speech forms along the main line has been stated. Both on the same level and figurative-conceptual level (L.S. Pikhtovnikova), formation of the concept of LONELINESS and appearance of contradictory attributes of this concept have been shown. The text analysis of the story 'Spring Nights' by Yu Dafu demonstrates the peculiarity of all compositional levels filling with sense. However, the compositional structure itself, types of compositional and architectonic speech forms, and text division remain conventional as well as in other speech products.
The prospects for this work are enhanced composition study of other works by Yu Dafu, including the conceptual level analysis on the basis of extraction and description of other key concepts; further detection of the link between composition and stylistics, and this author's idiostyle; application of the developed approach to the research of compositional and stylistic features of other famous Chinese writers' works.
Key words: speech product, compositional levels, compositional speech forms, architectonic speech forms, text division, image, concept.

Понятие «речевое произведение» мы рассматриваем как универсальное, охватывающее и различные типы дискурса (в том числе, художественного), и тексты различного объема с относительно завершенным смыслом [Пихтовникова 2015]. Такой же универсальной является композиция речевого произведения, имеющая общую структуру для всех произведений, но проявляющаяся индивидуально в различных жанрах, авторских текстах, национальных образцах.

Рассказы китайского классика Юй Да-фу (1896-1945) своеобразны, но, тем не менее, подтверждают общие закономерности построения композиции речевого произведения. **Целью** данной работы является описание и анализ композиции и стиля рассказа Юй Да-фу 春风沉醉的晚上 *(«Весенние ночи»).* **Задача статьи** – представление четырех уровней композиции рассказа с передачей их оригинальности у данного автора, и в то же время, обоснование их стандартной иерархической структуры согласно общим представлениям о композиции речевого произведения. **Объект** исследования – композиция отдельного рассказа Юй Да-фу. **Предмет** исследования – содержание уровней композиции рассказа и их взаимная обусловленность.

Композиция речевого произведения согласно современным представлениям имеет четыре уровня [Riesel 1974; Пихтовникова 1992, 1999, 2000, 2008, 2015]. Э. Г. Ризель считает композицию неотъемлемой составляющей стиля произведения и предлагает членение текста на компоненты трех структур:

1. Внешнее членение текста на архитектонические единицы – абзац, раздел, глава, строфа, сцена, акт; это формальный уровень композиции.

2. Авторская манера изображения – типовые комбинации речевых форм, создающие динамическое или статическое описание, авторский комментарий, диалог, монолог; это формально-содержательный уровень композиции.

3. Идейно-тематическая организация текста – развитие действий, сюжетные линии, мотивы, описание характеристик объектов, описание идей, эмоций; это содержательный уровень композиции].

Структура композиции дополнена в наших работах еще одним уровнем – ассоциативно-образным или концептуальным [Пихтовникова 1992, с. 32; Пихтовникова 2015, с. 7]. Этот высший уровень композиции, вбирая в себя информацию предыдущих уровней, создает коды концепта либо цельного художественного образа и в конечном итоге – их самих. Композиция является постоянной структурой, которая играет роль инструмента прогнозирования развития произведения.

Учитывая приведенную концепцию, дадим краткую характеристику композиции рассказов Юй Да-фу на примере рассказа 春风沉醉的晚上 [**郁达夫**. 春风沉醉的晚上] (Ср. перевод: *«Весенние ночи»* [Юй Да-фу 1972]; в нашем дословном переводе *«Вечера, когда дует весенний пьянящий ветер»*). Мы приводим двойные ссылки: на русский перевод рассказа, а также на оригинал – для тех, кто имеет возможность его читать и понимать.

Ключевым в рассказе является содержательный уровень композиции; его уяснение позволяет понять релевантность речевых форм и языковых средств, содержащихся на формально-содержательном уровне, оптимальность членения текста на формальном уровне, а также те концепты и художественные образы, которые находятся на ассоциативно-образном (концептуальном) уровне композиции рассказа.

Основная линия сюжета рассказа незамысловата: описывается однообразное, каждодневное бытие главного персонажа (он же – рассказчик, нарратор), его нищета, одиночество, беспомощность после болезни, вынужденное поселение в трущобах Шанхая. Подчиненной линией сюжета являются попытки персонажа заработать переводами с нескольких языков, встреча с юной фабричной девчонкой (второй персонаж, соседка по трущобе), описание его состояний и самооценок. На фоне этого унылого бытия – несколько оппозиционных, но сочувственных диалогов персонажей.

Кульминацией сюжета явилось новое состояние, новое настроение главного персонажа – переход от уныния и безнадежности к размышлениям о том, как найти работу, улучшить свое положение. Этому способствовало общение с соседкой, но не само по себе, а через новые эмоции, рожденные общением. Здесь проявляется тонкий талант Юй Да-фу передавать через обычные, бытовые диалоги чувства главного персонажа – теплоту к наивной девчонке, еще почти ребенку, и сочувствие, которое отодвинуло горе и одиночество своего «я» персонажа. В повествованиях и диалогах создаются коды концептов и художественных образов для ассоциативно-образного (концептуального) уровня композиции, а также атрибуты этих образов и концептов. К этому вопросу мы приступим далее. Сюжетная линия построена так, что она как бы заранее разгружена от интриги, от напряжения. Из первого же предложения рассказа узнаем:

在沪上闲居了半年，因为失业的结果，我的寓所迁移了三处。

(См. перевод: *«За те полгода, что я жил в Шанхае, мне трижды пришлось менять квартиру, так как я был безработным»*). Иными словами, обозначено, что все злоключения, описанные в рассказе, уже пережиты. Одновременно с этим имеется внутреннее напряжение событий из-за их малочисленности и поэтому неопределенности в ожиданиях. Кульминация

сюжета не острая (просто изменение состояний и настроений главного персонажа в силу описанных выше причин).

В линии сюжета на содержательном уровне композиции формируются противоречивые атрибуты динамического концепта ОДИНОЧЕСТВО, выразить который – одна из главных целей автора. Негативные атрибуты этого концепта – перенесенная персонажем тяжелая болезнь, невостребованность его профессии, отсюда – чувство ненужности. Перечисленные негативные атрибуты являются составными более объемного атрибута БЕСПОМОЩНОСТЬ, т. к. они способствуют ей. Противоположные позитивные атрибуты – начало инициативы персонажа, теплые чувства (сострадание, нежность) ко второму персонажу. Вместе эти наборы атрибутов на концептуальном уровне композиции создают противоречивый, динамичный концепт ОДИНОЧЕСТВО. Негативные атрибуты способствуют одиночеству, но они оказались бессильными против немногих позитивных атрибутов. К тому же, в первом предложении рассказа содержится имплицитный намек на то, что одиночество закончилось вместе с жизнью в Шанхае.

Формально-содержательный уровень композиции рассказа обусловлен преимущественно эпическим повествованием. Такая форма изложения воплощается композиционно-речевыми формами (КРФ) «сообщение», «описание», «рассуждение» [Брандес 1983, с. 61-72, Брандес 1990]. Типичный пример описания в рассказе:

最初我住在静安寺路南的一间同鸟笼似的永也没有太阳晒着的自由的监房里。这些自由的监房的住民，除了几个同强盗小窃一样的凶恶裁缝之外，都是些可怜的无名文士。

(См. перевод: *«Сначала я поселился на улице Цзинаньсилу, в дыре, похожей на голубятню, куда никогда не проникали лучи солнца. Это была настоящая тюрьма, только без охраны. И все жители этой тюрьмы, кроме нескольких портных с физиономиями бандитов, были жалкие безвестные литераторы»*) [Юй Да-фу 1972, с. 91]. В таких описаниях просто выражается факт одновременного сосуществования объектов и их признаков. В данном примере это описание подано в едином плане прошедшего времени [Брандес 1983, с. 65]. Еще один пример КРФ «описание»:

从前面的衖里踱进了那房子的门，便是房主的住房。在破布洋铁罐玻璃瓶旧铁器堆满的中间，侧着身子走进两步，就有一张中间有几根横档跌落的梯子靠墙摆在那里。用了这张梯子往上面的黑黝黝的一个二尺宽的洞里一接，即能走上楼去。黑沉沉的这层楼上，本来只有猫额那样大，房主人却把它隔成了两间小房 […]

(См. перевод: *«Войдя в дом, вы попадали сначала в комнату хозяина. Осторожно лавируя между кучами тряпья, жестянок, битых бутылок, железного лома, добирались до ломаной лестницы, прислоненной к стене. Только с помощью этой лестницы можно было подняться до черной дыры шириной в два чи, служившей входом во второй этаж. Темный, маленький, годный лишь для кошек, чердак этот был поделен хозяином на две крохотные каморки»*) [Юй Да-фу1972, с. 91–92]. Суть этого типа КРФ – передача последовательности примыкающих друг к другу событий, образующих таким образом ряд [Брандес 1983, с. 61].

Приведем пример КРФ «рассуждение»:

在乱昏昏的上海租界里住着，四季的变迁和日子的过去是不容易觉得的。我搬到了邓脱路的贫民窟之后，只觉得身上穿在那里的那件破棉袍子一天一天的重了起来，热了起来，所以我心里想：“大约春光也已经老透了罢！”但是囊中很羞涩的我，也不能上什么地方去旅行一次，日夜只是在那暗室的灯光下呆坐。

(См. перевод: *«Живя в районе мрачного иностранного сеттльмента Шанхая, не замечаешь смены времен года. После переезда в трущобы Дэнтолу, я чувствовал, что мой ватный халат с каждым днем становится все тяжелее и теплее, и понял: это пришла весна. Однако с моим позорно пустым кошельком, я никуда не мог пойти. Оставалось лишь целые дни торчать в этой темной комнате»*) [Юй Да-фу1972, с. 94]. Рассуждение направлено на выявление связей, качеств, относящихся к единой проблеме. В данном

примере этой проблемой для персонажа явилось вынужденное затворничество (даже весной) из-за указанных в КРФ причин.

Приведем также более пространный пример КРФ «сообщение», частично использованный в качестве примера ранее; «сообщение» здесь плавно перетекает в «описание», которое, безусловно, является преобладающей формой изложения во всем рассказе:

在沪上闲居了半年，因为失业的结果，我的寓所迁移了三处。最初我住在静安寺路南的一间同鸟笼似的永也没有太阳晒着的自由的监房里。

这些自由的监房的住民，除了几个同强盗小窃一样的凶恶裁缝之外，都是些可怜的无名文士，我当时所以送了那地方一个YellowGrabStreet的称号。

(См. перевод: *«За те полгода, что я жил в Шанхае, мне трижды пришлось менять квартиру, так как я был безработным. Сначала я поселился на улице Цзинаньсылу, в дыре, похожей на голубятню, куда никогда не проникали лучи солнца. Это была настоящая тюрьма, только без охраны. И все жители этой тюрьмы, кроме нескольких портных с физиономиями бандитов, были жалкие безвестные литераторы. Вот почему я дал этой улице название Желтая Граб-стрит»*) [Юй Да-фу1972, с. 91].

В рассказе встречается архитектонико-речевая форма (АРФ) «диалог». Эти диалоги служат вербальным выражением общения и размышлений персонажей. В начале знакомства персонажей диалоги имеют этикетный характер, происходят вокруг предметов быта, затем в них более проявляются взаимные оценки. В данный тип АРФ вплетаются «гибридные» КРФ – смесь сообщений, рассуждений, что несколько замедляет динамику рассказа. Номенклатура КРФ и наполнение их содержанием в течение рассказа также изменяются. Например, в них персонаж дает полярно противоположные оценки весенним ночам:

春风沉醉的晚上，我每要在各处乱走，走到天将明的时候才回家里。

(Ср. перевод: *«В эти чудесные пьянящие весенние ночи я бродил без цели и возвращался домой только на рассвете»)* [Юй Да-фу1972, с. 97].

黝黝看得出来的天色，好像有无限的哀愁蕴藏着的样子。

(Ср. перевод: *«Темное небо, казалось, таило в себе безграничную печаль»*) [Юй Да-фу 1972, с. 102].

Ближе к кульминации сюжета почти исчезают КРФ «описание» и «сообщение»; остаются только КРФ «рассуждение», в которых, собственно, персонаж и переходит от отчаяния к печали, но уже связанной с надеждой.

Композиция речевого произведения, в частности композиция рассказа, имеет четрехуровневую иерархическую структуру. Согласно общепринятой концепции описано содержание уровней композиции рассказа писателя-классика Юй Да-фу, которое в общих чертах имеет универсальную структуру. Анализ текста избранного для исследований рассказа Юй Да-фу показывает также своеобразие наполнения смыслом всех уровней композиции. Однако, сама структура композиции, типы КРФ и АРФ, членение текста – остаются стандартными, как и в других речевых произведениях.

Перспективой дальнейших исследований является более углубленное изучение композиции других произведений Юй Да-фу, в том числе на концептуальном уровне с выделением и описанием других ключевых концептов, установление связи композиции со стилистикой, с идиостилем этого автора; приложение разработанного подхода к исследованию композиционно-стилистических особенностей произведений других известных китайских писателей.

Литература

Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / М. П. Брандес. – М. : Высшая школа, 1983. – 271 с.

Брандес М. П. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache / М. П. Брандес. – М., 1990. – 320 с.

Піхтовнікова Л. С. Еволюція німецької віршованої байки: Жанрово-стилістичні аспекти: дис. … доктора філол. наук : спец. 10.01.04; 10.02.04 / Піхтовнікова Лідія Сергіївна. – К., 2000. – 427 с.

Піхтовнікова Л. С. Синергія стилю байки. Німецька віршована байка XIII-XX ст. / Л. С. Піхтовнікова. – Харків : Бізнес Інформ, 1999. – 220 с.

Пихтовникова Л. С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен 18 в.) : дис... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. С. Пихтовникова. – Киевский гос. педагог. ин-тут иностр. языков. – К., 1992. – 338 с.
Пихтовникова Л. С. Композиция речевого произведения и предпосылки ее самоорганизации / Л.С. Пихтовникова // Одеський лінгвістичний вісник. Науково-практичний журнал. – № 6. – Спеціальний випуск з нагоди ювілею В. Я. Мізецької. – Одеса, 2015 – С. 93-97.
Пихтовникова Л. С. Самоорганизация когнитивной системы при создании речевого произведения: преимущества и ограничения / Л. С. Пихтовникова // Записки з романо-германської філології. – № 1 (34). – Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 115-125.
Юй Да-фу. Весенние ночи. – Сб. рассказов. – М : Художественная литература, 1972. – 207 с.
Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils : Die deutsche Versfabel vom 13-21 Jahrhundert / Ukrainische Beiträge zur Germanistik / L. Pichtownikowa. – Band 5. – Aachen : Shaker Verlag, 2008. – 322 S.
Riesel E. Theorie und Praxis der linguostilistischen Textinterpretation : учеб. пособ. для студентов ин-тов и ф-тов иностр. языков / E. Riesel – M. : Высшая школа, 1974. – 184 с.
郁达夫. 春风沉醉的晚上 / 郁达夫 // 达夫作品集-- 春风沉醉的晚上 [Електронний ресурс] /郁达夫. – Режим доступу : www.artsdome.com/books/ydf/008.htm.

УДК: 811.111+81’42

ПІЛЬГУЙ Н. М.
(Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)

МЕХАНІЗМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА ПАРАМЕТРИ ПОРЯДКУ В АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВОМУ АГРОТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядаються механізми самоорганізації англомовного наукового агротехнічного дискурсу. Визначено головний та спеціальні параметри порядку. Головний параметр порядку підкорює інші параметри системи, і за його посередництвом відбувається процес самоорганізації, упорядковується хаотичність та підтримується інформаційний баланс, що продемонстровано на матеріалі англомовного наукового агротехнічного дискурсу.
Ключові слова: науковий агротехнічний дискурс, самоорганізація, система, параметр порядку.

Пильгуй Н. Н. Механизмы самоорганизации и параметры порядка в англоязычном научном агротехническом дискурсе. В статье рассматриваются механизмы самоорганизации англоязычного научного агротехнического дискурса. Определен главный и специальные параметры порядка. Главный параметр порядка подчиняет другие параметры системы, с помощью его происходит процесс самоорганизации, приводится в порядок хаотичность и поддерживается информационный баланс, что продемонстрировано на материале англоязычного научного агротехнического дискурса.
Ключевые слова: научный агротехнический дискурс, самоорганизация, система, параметр порядка.

Pilgui N. M. Self-organization Mechanisms and Order Parameters in English Scientific Agrotechnical Discourse. The article studies self-organization mechanisms in the English scientific agrotechnical discourse. Synergetic paradigm suggests that the language of the researched discourse is a dynamic, open and hierarchically-built system that responds to changes of the environment and the requirements and limitations of attractor and repeller. The paper proves that self-organization mechanisms act at the one horizontal level, but all mechanisms of the vertical hierarchy are involved in self-organization of the system. It is also defined the main and specific order parameters. The main order parameter was identified as professional and scientific competence; it subordinates specific order parameters. The main order parameter influences on self-organizing; it arranges chaotic conditions, supports the information balance. Professional and scientific competence also influences the quality of the English scientific agrotechnical discourse. Termhood, rational information value of linguistic means, intersubjectivity, empiricalness were sorted out as specific order parameters. They tend to save integrity of the linguistic system, provide interconnection of all elements and parts of the discourse. Order parameters are considered to effect the reaction of the self-organizing system on outer actions and change of its parameters, structures and functions. These processes are exemplified on the texts of the English scientific agrotechnical discourse.
Key words: scientific agrotechnical discourse, self-organization, system, order parameter.

Англомовний науковий агротехнічний дискурс як складова наукового дискурсу виконує дві основні функції: накопичення знань та їх передачу. Реалізація цих функцій потребує «відповідної будови дискурсу, в якій спостерігаються елементи самоорганізації» [Пихтовникова 2012, с. 24]. **Мета дослідження** – з’ясування механізмів самоорганізації системи та визначення параметру порядку англомовного наукового агротехнічного дискурсу.

Мета передбачає виконання таких **завдань**:

1. Ідентифікація механізмів самоорганізації англомовного наукового агротехнічного дискурсу.

2. Визначення головного та спеціальних параметрів порядку у процесі самоорганізації англомовного наукового агротехнічного дискурсу.

3. Здійснення аналізу параметрів порядку на матеріалі англомовного наукового агротехнічного дискурсу.

Предмет дослідження – механізми самоорганізації та параметри порядку англомовного наукового агротехнічного дискурсу. **Об'єкт дослідження** – англомовний науковий агротехнічний дискурс XX та XXI сторіч.

Самоорганізація – це виникнення нового цілого, що утворене складною, але узгодженою поведінкою складових елементів первісної середи [Домброван 2014, с. 101]. Система може вважатися самоорганізованою, якщо вона набуває просторову, часову та функціональну структуру без будь-якого зовнішнього втручання [Haken 2000, с. 11]. У сучасній лінгвістиці існує чимало визначень системи мови, у наслідок чого нелегко з'ясувати сутність підходів. Більшість визначень зводиться до того, що мова є семіотичною функціональною системою, що слугує для обміну інформацією та її зберігання в людському суспільстві й людській свідомості, що мова є системою систем, усередині якої розрізняють фонетичну, морфологічну, лексичну, синтаксичну та інші підсистеми [Арнольд 1991, с. 19].

Синергетична парадигма дозволяє стверджувати, що мова англомовного наукового агротехнічного дискурсу є динамічною, відкритою та ієрархічно-побудованою системою, яка реагує на зміни навколишнього середовища та на вимоги атрактора й обмеження репелера [Пільгуй 2014, с. 174]. Досліджуючи синергетичні особливості англомовного наукового агротехнічного дискурсу, доречно зазначити, що самоорганізований процес дискурсу і його синергетичний механізм є єдиним цілим. Вони являють собою два складних самовпливових аспекти механізму (рухомої сили) і поведінки (синергетичного феномену) [Белокопытов 2013, с. 38].

Механізми самоорганізації англомовного наукового агротехнічного дискурсу функціонують на горизонтальному рівні, але у самоорганізації системи задіяні всі механізми вертикальної ієрархії. Механізми самоорганізації під впливом когнітивних процесів учасників дискурсу упорядковують лінгвістичні засоби, які проявляються на певному рівні системи мови (фонетичний – темп, ритм; морфологічний – словотвір спеціальної лексики; лексичний – спеціальна лексика; синтаксичний – синтаксичні конструкції, логічна експресивність, приклади; композиційний – структура тексту → текст, дискурс – інтенції адресанта). У процесі взаємодії учасників англомовного наукового агротехнічного дискурсу механізми самоорганізації налагоджуються на кодування та розкодування хаотичних повідомлень і підтримують інформаційний баланс. Зазначимо, що кожний рівень самоорганізованої мовної системи формує певну структуру паттернів. Синергетичні механізми смислової самоорганізації та прагмасемантичні компоненти упорядковують хаотичність в системі, залучаючи нові компоненти смислу із зовнішнього середовища.

Цей процес відбувається за посередництвом так званого «параметра порядку». Згідно із синергетичними уявленнями, параметр порядку підкорює собі інші параметри системи і приводить їх діапазон змін відповідно до вимог атракторів і репелерів [Піхтовнікова 1999; Пихтовникова 2012, с. 18; Хакен 1980, с. 267; Pichtownikova 2008]. До загальних параметрів порядку належать логіко-семантичні відношення, що спрямовані на збереження цілісності системи, формування мовно-змістової системи в концептуальну систему комунікантів та забезпечення взаємодії елементів і частин дискурсу. Спеціальними параметрами порядку є прагмасемантичні відношення, завданням яких є формування цілісності та системної взаємодії різних компонентів у рамках певної підсистеми дискурсу; інтенціональне функціонування в конкретному контексті [Храмченко 2013, с. 117].

Головним параметром порядку в англомовному науковому агротехнічному дискурсі вважаємо професійно-наукову компетентність, яка підкорює собі загальні й спеціальні параметри порядку. Саме від професійно-наукової компетентності автора залежать якість і частота вживання спеціальної лексики, частота й доречність засобів логічної експресивності, інтертекстуальності та концептуальних наукових метафор. Професійно-наукова компетентність залежно від інтенцій адресанта спрямовує текст у необхідне русло, формує

концептуальну систему адресата. Професійно-наукова компетентність комунікантів впливає на якість англомовного наукового агротехнічного дискурсу. До спеціальних параметрів порядку відносимо: термінологічність, раціональну інформативність мовних засобів, емпіричність та інтерсуб'єктивність. Термінологічність і раціональна інформативність проявляється у ретельно відібраних мовних засобах, які придатні для реалізації інтенцій автора донести прикладні знання до читача.

Емпіричність – обґрунтованість тверджень емпіричними фактами [Кротков 2014]. Емпіричність як параметр порядку скеровує інтенції автора англомовного наукового агротехнічного дискурсу для передачі практичного досвіду та доказів, оскільки знання, що передає досліджений дискурс, є прикладним. Адресат одержує первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень, яка стає основою попередньої систематизації. Інтенції автора завжди націлені на практичне застосування поданої інформації. Зауважимо, що важливою складовою англомовного наукового агротехнічного дискурсу є експеримент – апробація знання досліджених явищ в контрольованих або штучно створених і природних умовах. Інтерсуб'єктивність забезпечує мову англомовного наукового дискурсу такими виразними та аргументативними засобами, які створюють умови для адекватної рецепції основного його змісту іншими спеціалістами [Кротков 2014]. Інтерсуб'єктивність як параметр порядку забезпечує доступність смислу тверджень суб'єктам різних галузей знань, а також використання логічних мовних засобів, прийнятних для реципієнта. В англомовному науковому агротехнічному дискурсі використовуються певні загальноприйняті зразки наукової діяльності (позначення, формули, терміни, поняття тощо). Інтерсуб'єктивність надає їм ясність та відтворюваність під час реалізації дискурсу.

Зазначимо, що процес самоорганізації дискурсу включає два важливих аспекти – кооперацію функціонально-смислових компонентів і взаємодію форм їх мовного вираження, роль стабілізаторів виконують параметри порядку, що являють собою функціональні зв'язки дискурсу [Храмченко 2013, с. 117]. Справедливо зауважено, що самоорганізовані системи, до яких належить природна мова, здатні адекватно реагувати на зовнішні дії, змінюючи свої параметри, структуру і функції, тобто проявляти властивість адаптації до середовища існування. В той же час самоорганізована система у відповідь на зовнішні подразники здатна активно впливати на своє оточення [Домброван 2014, с. 102].

Вважаємо, що саме параметри порядку впливають на реакцію самоорганізованої системи на зовнішні дії та зміну її параметрів, структури і функцій. Так, в англомовному науковому агротехнічному дискурсі професійно-наукова компетентність відповідає за структуру і функції мовленнєвого жанру, залежно від професійно-наукової компетенції відбувається адаптація дискурсу до його середовища функціонування: рівень і частота уживання спеціальної лексики, складність граматичних і синтаксичних конструкцій, доречність засобів логічної експресивності тощо.

Адаптація мови і мовлення відбувається відповідно до професійного рівня учасників та місця реалізації дослідженого дискурсу. Так, мова науково-популярної статті чи бесіди на фахову тему сприймається учасниками значно легше, ніж мова патенту або науково-дослідної праці. І, навпаки мовленнєве середовище фахової наукової конференції впливає на мовний інструментарій її учасників. Тобто, відбувається взаємоадаптація самоорганізованої системи та її мовленнєвого середовища існування за посередництвом параметру порядка. Порівняємо уривки англомовного наукового агротехнічного дискурсу:

(1) One drawback associated with redirecting a single input to a plurality of outputs is the pressure drop between the single input and plurality of outputs. An additional drawback is the exaggerated pressure loss associated with outputs located further from the single input. While the outputs nearest the input receive full pressure, as the outlets move further and further away from the input, the pressure drops, thereby providing disparate flow rates for each applicator (Puck, Fluid delivery system, 2010).

Наведений фрагмент патенту призначений для вузькоспеціалізованої аудиторії. Широка насиченість спеціальної лексики, складна синтаксична будова речень, використання складних граматичних конструкцій, ухилення від вживання засобів логічної експресивності зумовлюються суворими нормами до стилю і мовлення патентної документації.

(2) The leaves add a variety of nutrients, such as nitrogen, phosphorus, potassium, magnesium and calcium. If Muth applies six inches of leaves, the maximum allowed under state nutrient management regulations, it equals 20 tons of dry matter per acre. That influx of organic matter really helps the soil, but at first, the leaves also tie up nitrogen. He doesn't mind if his hay is a little nitrogen-starved its first year – it's not his main cash crop – but he really sees benefits in the second year of hay production (The New American Farmer, 2005, p. 90).

Фрагмент науково-популярної статті, розрахованої на широке коло читачів, характерний уживанням спеціальної лексики, простих синтаксичних конструкцій, прямої мови (у прикладі не проілюстровано), засобів логічної експресивності. Отже, **висновок** про всзаємоадаптацію самоорганізованої системи та її мовленнєвого середовища існування релевантний і для англомовного наукового агротехнічного дискурсу. В наведених фрагментах тексту спеціальні параметри порядку – термінологічність, раціональна інформативність мовних засобів, емпіричність та інтерсуб'єктивність – підкорюються головному параметру порядку; він погоджує цілі та інтенції дискурсу, обирає мовні засоби, конструкції, стилістичні прийоми, приклади тощо. До **перспективних** напрямів о дослідження англомовного наукового агротехнічного дискурсу відносимо: застосування синергетичних положень при аналізі англомовного наукового агротехнічного дискурсу; дослідження концептосфери англомовного наукового агротехнічного дискурсу.

Література

Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике : учеб. пособ. / И. В. Арнольд. – М. : Высш. шк., 1991. – 140 с.

Белокопытов Ю. Н. Невербальное общение как параметр порядка в самоорганизующейся команде менеджеров / Ю. Н. Белокопытов // Мир науки, культуры, образования. – Горно-Алтайск : РМНКО, 2013. – № 1 (38). – С. 38–43.

Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка: [монография] / Т. И. Домброван. – Одесса : КП ОГТ, 2014. – 400 с.

Кротков Е. Научный дискурс: философско-методологический анализ [Электронный ресурс] / Е. Кротков // Журнальный клуб Интелрос «Credo New» – 2014. – №3. – Режим доступа : http://www.intelros.ru/readroom/credo_new/k3-2014/25369-nauchnyy-diskurs-filosofsko-metodologicheskiy-analiz.html.

Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика: основы и очерк направлений : [монография] / Л. С. Пихтовникова. – Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2012. – 180 с.

Пільгуй Н. М. Англомовний науковий агротехнічний дискурс: лінгвостилістичний та прагматичний аспекти : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. М. Пільгуй; Запорізький. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2014. – 238 с.

Піхтовнікова Л. С. Синергія стилю байки : німецька віршована байка 13–20 ст. : [монографія] / Л. С. Піхтовнікова. – Х. : Бізнес Ін форм. – 1999. – 220 с.

Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен / [под ред. Ю. Л. Климонтовича и С. М. Осовцева]. – М. : Мир, 1980. – 404 с.

Храмченко Д. С. Модификация параметров порядка прагма-семантической системы как тенденция в развитии современной англоязычной бизнес-коммуникации [Электронный ресурс] / Д. С. Храмченко // Гуманитарный вектор. Серия: Филология, Востоковедение. – М., 2013. – № 4 (36). – С. 116–120. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru/article/n/modifikatsiya-parametrov-poryadka-pragma-semanticheskoy-sistemykak-tendentsiya-v-razvitii-sovremennoy-angloyazychnoy-biznes.

Haken H. Information and Self-organization : A Macroscopic Approach to Complex Systems / Hermann Haken. – 2nd enlarged ed. – (Springer Series in Synergetics) – Berlin : Spriger-Verlag, 2000. – 226 p.

Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils: Die deutsche Versfabel vom 13.–21. Jahrhundert / L. Pichtownikowa. – Aachen : Shaker Verlag, 2008. – 322 S.

УДК: 811.111: 001.891

ПОЛГОРОДНИК Д. В.
(Запорізький національний університет)

МЕТОДИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ ТА ЇЇ ПЕРЕВАГИ

Статтю присвячено методологічним засадам дослідження концептів. Охарактеризовано особливості лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного підходів до аналізу концептів, представлено огляд методик їх дослідження. Приділено увагу

особливостям асоціативного та рецептивного експериментів, обґрунтовано їх переваги в дослідженні особливостей картин світу, що формуються в полілінгвальних культурах.
Ключові слова: концепт, методи аналізу концепту, вільний асоціативний експеримент, рецептивний експеримент.

Полгородник Д. В. Методика экспериментального исследования концептов и её преимущества. Статья посвящена методологическим основам исследования концептов. Охарактеризованы особенности лингвокогнитивного и лингвокультурологического подходов к анализу концептов, представлен обзор методик их исследования. Уделено внимание особенностям ассоциативного и рецептивного экспериментов, обоснованы их преимущества в исследовании особенностей картин мира, которые формируются в полилингвальних культурах.
Ключевые слова: концепт, методы анализа концепта, свободный ассоциативный эксперимент, рецептивный эксперимент.

Polgorodnyk D. Methods of the Experimental Study of the Concepts and their Benefits. The article is devoted to methodological foundations of the study of concepts. The paper addresses the main features of linguo-cognitive and linguocultural approaches to the analysis of concepts with the overview of the main methods of their research (conceptual analysis, cognitive semantic analysis, frame analysis, linguocultural analysis, corpus based analysis). Despite the effectiveness of methods listed above, none of them (taken separately) can provide a true and fair presentation of the phenomenon under analysis, especially in cases where the object of study belongs to the context believed in by culture-bearers but alien to the researcher. In order to reduce the subjectivity of interpretation of the data it is advisable to use the experimental methods in the analysis of concepts. The article focuses on the peculiarities of the free association experiment and the receptive experiment. Associative experiment allows to reconstruct the relations of language units in the linguistic consciousness of native speakers and to specify the peculiarities of the occurrence of these units in language consciousness. The results of associative experiment provide meaningful data on the impact of gender, age, professional specificity in the understanding of the meaning of lexical item that represent culture-significant concepts. The advantage of this method is also reflected in the fact that it can reveal more distinctive features of the concept, and through the frequency of reactions to define the relevance of these features in language consciousness. The receptive experiment aims at discovering the specifics of understanding and perception of a concept, its subjective definition. It allows to obtain more information about the understanding of specific units in the process of concept verbalization. Thus, the benefits of the methods of the experimental study of the concepts in the study of the features of the worldview are stated in the research.
Key words: concept, the methods of concept analysis, free association experiment, receptive experiment.

Сучасне мовознавство характеризується підвищенням уваги до вивчення концептуальних картин світу, особливостей їх вербальної актуалізації [Кубрякова 2005; Пименова 2003; Шмелев 2002]. Усвідомлення того, що через мовні одиниці репрезентовано складні ментальні утворення, спричинило до переорієнтації лінгвістичних розвідок у міждисциплінарну площину. Зростає актуальність культурологічної та когнітологічної інтерпретації мовних фактів [Аскольдов 1997; Васюкова 2014; Попова 2006; Стернин 2011; Boroditsky 2001]. У зв'язку з цим, важливим виявляється питання ефективності методів і прийомів дослідження концептів як складників етнічної картини світу.

Мета статті: розглянути існуючі підходи до аналізу концептів, методи їх ідентифікації та інтерпретації. Основне **завдання**: довести переваги експериментальних методик у дослідженні мовної картини світу, що формується у полілінгвальних культурах.

Об'єкт дослідження становлять лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи до вивчення концептів, а **предмет** – методи ідентифікації та інтерпретації концептів.

В лінгвістиці застосовуються різні підходи до аналізу концептів, вибір яких зумовлений типом досліджуваного концепту, метою дослідження, специфікою матеріалу. Проте при всьому різноманітті можна говорити про два найбільш обґрунтовані – лінгвокогнітивний [Ахманова 1969; Аскольдов 1997; Болдирєв 2000; Стернін 2001; Кубрякова 2005; Верещагін 2005; Попова 2007а; Приходько 2008] та лінгвокультурологічний [Степанов 1997; Карасик 2001; Красных 2003; Маслова 2004].

У межах лінгвокогнітивного напрямку актуальні дослідження «семантики одиниць, які репрезентують в мові той чи інший концепт» [Попова 2006, с. 14]. Концепт тлумачиться як комплексна ментальна одиниця, яка в процесі розумової діяльності актуалізує ті чи ті кванти змісту. Цілком слушно зауважують Попова З. Д. та Стернін І. А. стосовно того, що «мовні засоби необхідні не для існування концепту, а для вираження його змісту» [Попова 2001, с. 37-38]. Тому окремі концептуальні ознаки можуть залишатися вербально невираженими. Визначення концепту як «основного осередку культури в ментальному світі людини» [Степанов 1997, с. 41] характеризує лінгвокультурологічний підхід. Стверджується, що «лінгвокультурний концепт має конкретну мовну репрезентацію <…> [а] на ментальному рівні є сукупністю уявлень про різні одиниці матеріальної і духовної культури – артефакти культури, базові національні цінності, норми поведінки» [Санков 2015, с. 9].

Отже, лінгвокогнітивний підхід в дослідженні концептів передбачає вивчення культури і навколишнього світу через свідомість індивіда. З лінгвокультурологічної точки зору концепт вважається головною одиницею культури та є результатом культурних знань людини. Відмінність між двома зазначеними підходами полягає в тому, що «для когнітивіста одному концепту відповідає одна мовна одиниця; для лінгвокультуролога концепт має властивість поліапелювання, тобто реалізується за допомогою низки різнорівневих одиниць» [Слышкин 2004, с. 30]. Отже, ці підходи до визначення концепту доповнюють одне одного.

Залежно від ракурсу дослідження обираються і методи (концептуального [Васюкова 2014; Габриелян 2016; Санков 2015; Селин 2011; Фрасинюк 2014; Черненко 2016], семантико-когнітивного [Габриелян 2016; Черненко 2016], фреймового [Черненко 2016] чи лінгвокультурологічного [Пименова 2003; Селин 2011; Фрасинюк 2014]) аналізу. Попри результативність цих методів, жоден з них (застосований окремо) не забезпечує повної та об'єктивної картини досліджуваних явищ, особливо у тих випадках, коли об'єктом вивчення обираються зовнішні по відношенню до дослідника системи мови і культури. Зменшити суб'єктивність інтерпретації отриманих даних можливо за допомогою експериментальних методик аналізу концептів, які, на жаль, недооцінені в сучасній лінгвокогнітології та лінгвокультурології.

Концептуальний аналіз спрямований на «виявлення парадигми культурно значущих концептів і опис її концептосфери» [Бабенко 2000, с. 80]. Цей підхід пов'язаний з дослідженням «ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини» [Кубрякова 1997, с. 90], тому «концептуальний аналіз є аналізом одних концептів за допомогою інших» [Жаботинская 1997, с. 4]. Фактично, методика концептуального аналізу – це сукупність методів і прийомів, що мають на меті дослідити концепт як одиницю мовної картини світу, змоделювати його структуру, виділити інформаційно-понятєве та інтерпретаційне поля, встановити зв'язки з іншими концептами.

Метод семантико-когнітивного аналізу передбачає «дослідження лексичної і граматичної семантики мови як засобу доступу до змісту концептів» а також «засобу їх моделювання від семантики мови до концептосфери» [Попова 2007б, с. 172]. Цей підхід свідчить, що «шлях дослідження «від мови до концепту» є найбільш надійним, і що аналіз мовних засобів дозволяє найбільш простим і ефективним способом виявити ознаки концептів і їх змоделювати» [Попова 2007б, с. 179].

Важливу роль у дослідженні концептів відіграє фреймовий аналіз. Фрейм розуміють як когнітивну структуру, засновану на ймовірному знанні про типові ситуації [Минский 1979, с. 7]. Порівняльний аналіз фреймової організації концептів дозволяє охарактеризувати їх універсальні і національно-специфічні риси в різних лінгвокультурах, оскільки фрейми висвітлюють те, що є характерним або типовим в певному соціумі з його етно- та соціокультурними особливостями [Макаров 2003, с. 98].

Лінгвокультурний метод [Пименова 2003, с. 28; Карасик 2004, с. 118; Попова 2007а; Стернин 2001, с. 58-65] передбачає виокремлення складників концепту – його ядра (базового шару, що відображає чуттєві властивості, ознаки предмета); абстрактних шарів (які відображають певний етап осмислення буттєвих ознак); інтерпретаційного поля концепту (оцінку змісту концепту носіями культури).

Вищезазначені методи дослідження концептів дають змогу визначити і систематизувати основні мовні засоби, що репрезентують концепт в лексикографічних джерелах, різних видах текстів; проаналізувати деривaційні, образні зв'язки концепту; встановити сукупність класифікаційних і диференціальних ознак концепту, виявити серед них найбільш значущі. На наш погляд, основним недоліком цих методів є суб'єктивність інтерпретації отримуваних дослідником даних, які можуть не узгоджуватися із комунікативною практикою носіїв культури. Усвідомлення цього факту стимулювало залучення значних за обсягом корпусних даних [Габриелян 2016; Селин 2011].

Метод корпусного аналізу набув значної популярності в останні роки завдяки можливості швидко отримати велику вибірку матеріалу, проаналізувати різні аспекти вживання лексем і отримати об'єктивні висновки, ґрунтуючись на конкретних статистичних даних. На думку дослідників, «дослідження великих корпусів може надати дані про частотність і використання лінгвістичних метафор, які було б важко отримати іншим способом» [Deignan 1999, с. 177], а також «визначити моделі використання лексем швидше, ніж за допомогою інтуїції або аналізу окремих текстів, оскільки слова і словосполучення автоматично виділяються з корпусу і класифікуються» [Deignan 1999, с. 178]. Загалом, «корпусний метод є надійним методом аналізу реальних слововживань у природному мовному середовищі» [Молодкина 2009, с. 170].

Інші можливості для аналізу концептів надають експериментальні методики, запозичені з психологічних та соціолінгвістичних досліджень [Белянин 2003]. Завдяки ним відбувається доповнення та узагальнення змісту концептів, виявленого в результаті аналізу лексикографічного та текстового матеріалу. При достатній кількості інформантів результати експерименту можуть розглядатися як репрезнтація тих елементів концепту, які є національно значущими – дослідження починає відображати специфіку групових, а не індивідуальних концептів [Красных 2003, с. 61].

В концептуальних дослідженнях апробовані методи асоціативного і рецептивного експериментів [Попова 2007а, с. 115-118]. Асоціативний експеримент дозволяє «реконструювати зв'язки мовних одиниць різного характеру в мовній свідомості носіїв лінгвокультур <…> і з'ясувати, як у мовній діяльності реалізуються компоненти свідомості носіїв даної мови» [Фрасинюк 2014, с. 55]. Результати асоціативного експерименту дають важливу інформацію про наявність гендерної, вікової, професійної специфіки в розумінні значень лексем, які репрезентують концепти в мові [Захарова 2013, с. 225]. В ході асоціативного експерименту чітко виявляється національно-культурна специфіка [Волков 1994, с. 167] картини світу. За допомогою цієї методики «можна робити висновок про особливості функціонування мовної свідомості людини і способи побудови мовного висловлювання, яке зазвичай не усвідомлюються носіями мови і не виявляється іншими способами дослідження» [Уфимцева 2001, с. 4-5].

Отже, асоціативний експеримент є цінним для розуміння індивідуальних особливостей різних культур та може розглядатися як «специфічний для даної культури і мови «асоціативний профіль» образів свідомості, що інтегрує в собі розумові та чуттєві знання конкретного етносу» [Уфимцева 2001, с. 67]. Переваги зазначеного методу вбачаємо в тому, що він дозволяє виявити більше різних ознак концепту, а через частотність реакцій – актуальність цих ознак у свідомості носіїв культури. Варто відзначити, що інтерпретація результатів експерименту за участю представників «полілінгвальних» [Приходько 2014] культур має свої особливості. Отримані асоціативні поля слів-стимулів дозволяють досліджувати етнокультурну специфіку мовної свідомості (тобто «образ світу тієї чи тієї культури» [Заморщикова 2009, с. 428]), в якій поєднуються важливі елементи взаємодіючих систем. Значення, що актуалізуються, допомагають побудувати семантичне поле слова, а отже, простежити точки перетину лінгвокультур [Этманова 2006].

Доцільність проведення вільного асоціативного експерименту пояснюєтьтся тим, що «психолінгвістичне значення» (тобто «впорядкована єдність всіх семантичних компонентів, які реально пов'язані з даною звуковою оболонкою в свідомості носіїв мови» [Стернин 2011, с. 99]), часто відрізняється від лексикографічної репрезентації (або «лексикографічного значення», яке можна розглядати як «сукупність основних, ядерних сем значення, що відображають <...> основний зміст значення» [Стернин 2011, с. 13]). Іншими словами, у мовній свідомості носіїв культури ключове слово може мати більший або менший обсяг та іншу ієрархію ядерно-переферійних значень, ніж лексеми у словниках, завдяки чому під час проведення вільного асоціативного експерименту психолінгвістичне значення уточнює результати аналізу словникових дефініцій.

Досвід когнітологічних досліджень доводить, що експериментальні методики дозволяють отримати відомості не тільки стосовно репродуктивного досвіду мовців, але також відомості стосовно особливостей рецепції концептів носіями культури і мови (див. сприйняття концепту часу в умовах китайсько-англійського білінгвізму [Boroditsky 2001]). Рецептивний експеримент є різновидом спрямованого асоціативного експерименту, але і має за мету з'ясувати особливості розуміння, сприйняття концепту, його суб'єктивні дефініції [Попова 2006, с. 130]. Він дозволяє отримати додаткові відомості щодо розуміння значень конкретних вербалізаторів концептів носіями мови. Високий рівень достовірності даних, отриманих з використанням експериментальних методик, не викликає сумнівів [Васюкова 2014; Фрасинюк 2014; Черненко 2016; Boroditsky 2001; Sökmen 1993]. Проте результативність експерименту залежить від правильного добору інформантів, коректного укладання анкети та інтерпретації отриманих даних.

У процесі обрання інформантів необхідно брати до уваги їх соціальну ідентичність. З метою виявлення соціальної приналежності респондентів перший блок питань в анкеті містить питання для визначення вікових [Буренина 2001; Chambers 2009; Eckert 1997], гендерних [Белянин 2000; Буренина 2001; Гетте 2004; Караулов 1987; Labov 2001], географічних [Labov 2001] та національних [Labov 2001] особливостей інформантів, їх освітнього рівня [Буренина 2001] та рівня володіння досліджуваною (досліджуваними) мовою (мовами) [Labov 2001]. Необхідність соціальної ідентифікації інформантів пояснюється їх зв'язками із різними шарами «когнітивного простору»: (а) індивідуальним когнітивним простором – «певним чином структурованої сукупності знань і уявлень, якими володіє будь-яка мовна особистість» та (б) колективного когнітивного простору – структурованої сукупності знань та уявлень, спільних для членів каонкретної соціальної групи (гендерної, професійної, вікової тощо) [Красных 2003, с. 61].

Використання цих критеріїв є важливим, оскільки дослідники [Попова 2006, с. 36; Шмелев 2002, с. 15] неодноразово звертали увагу на відмінності, що виявляються у колективних картинах світу. Такі відмінності помітні, зокрема, в наборі ключових концептів; особливостях понятійної, образної та оцінної складових концептів; виборі пріоритетних засобів вербалізації. Отже, залучення представників різних верств суспільства забезпечить багатовимірність і повноту отриманої дослідником інформації. Інтерпретація отриманих даних вимагає урахування не тільки якісних, а й кількісних показників [Джамбаева 2013, с. 18]. Кількісні показники стосуються рівня стереотипності реакцій, кількості різних реакцій на слово-стимул та ймовірності їх виникнення. Особливістю стереотипних реакцій є автоматична в свідомості індивіда актуалізація зв'язків, що виникають на основі суміжності або подібності. Поодинокі реакції засновані на індивідуальному зближенні уявлень і понять за суміжністю або подібністю. Для виявлення типових для даного соціуму асоціацій релевантними є саме частотні реакції.

Висновки і перспективи. Дослідження концептів за допомогою концептуального, семантико-когнітивного, фреймового, лінгвокультурного аналізу дозволяють отримати лише часткову інформацію стосовно формування концептуальної картини світу та особливостей її мовної об'єктивації. Очевидною буде перевага досліджень із застосуванням методики експериментального аналізу концептів, що забезпечить отримання даних про стійкі і варіативні елементи в змісті концепту, а також спільні та специфічні концептуальні ознаки, релевантні для різних представників полілінгвальних культур.

Перспективою дослідження є апробація комбінованої методики аналізу ключових концептів картин світу, що формувалася в умовах англо-ірландського білінгвізму.

Література

Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / Под ред. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 267-279.

Ахманова О. С. Основы компонентного анализа / О. С. Ахманова, М. М. Глушко. – М. : Издательство Моск. ун-та, 1969. – С. 12-17.

Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста / Л. Г. Бабенко, И. Е. Васильев, Ю. В. Казарин. – Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. ун-та, 2000. – 534 с.
Белянин В. П. Основы психолингвистической диагностики. (Модели мира в литературе) / В. П. Белянин. – М. : Тривола. – 2000. – 248 с.
Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. Гос. ун-та, 2000. – 123 с.
Буренина Н. В. Психолингвистический аспект поведения мужчин и женщин во время интервью / Н. В. Буренина // Материалы YI научной конференции молодых ученых (Мордовский госуниверситет). – Саранск : Изд-во СВМО, 2001. – С. 101-105.
Васюкова Н. В. Лінгвокультурологічні та лінгвопрагматичні риси Інтернет-реклами військової сфери (на матеріалі англійської, російської, української, французької мов) : автореф. дис. на здобут. наук. степеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство / Васюкова Наталія Віталіївна. – К., 2014. – 20 с.
Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Индрик, 2005. – 1038 с.
Волков В. В. Введение в психолингвистику / Валерий Вячеславович Волков. – Ужгород : Ужгородск. гос. ун-т, 1994. – 199 с.
Габриелян А. А. Языковое выражение концептов «улыбка / смех» в английском языке : автореф. дис. на получ. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / Габриелян Анна Артуровна. – М., 2016. – 24 с.
Гетте Е. Ю. Речевое поведение в гендерном аспекте: проблемы теории и методики описания : дис. на получ. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 – теория языка / Гетте Елена Юрьевна. – Воронеж, 2004. – 268 с.
Джамбаева Ж. А. Ассоциативный експеримент: методологические основы / Ж. А. Джамбаева // Вестн. Евраз. нац. ун-та им. Л. Н. Гумилева. – Астана : РИО ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, 2013. – №1 (92). – Гуманитарные науки. – С. 17-21.
Заморщикова Л. С. Этнокультурная специфика образа мира народов Севера в условиях глобализации / Людмила Софроновна Заморщикова // Языковое и культурное разнообразие в киберпространстве. Сборник материалов международной конференции (Якутск, 2–4 июля 2008 г.) / Сост. Кузьмин Е. И., Плыс Е. В. – М. : МЦБС, 2010. – С. 428-439.
Захарова Т. В. К вопросу о методике лингвокогнитивных исследований / Захарова Татьяна Владимировна, Щербина Валентина Евгеньевна // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – Челябинск : Челябинский государственный педагогический университет 2013. – Выпуск 9. – С. 222-230.
Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика : принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // Лінгвистичні студії. – Черкаси : Сіяч, 1997. – Вип. 2. – С. 3-11.
Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : Сб. науч. тр. / Под ред. И.А.Стернина. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 75-80.
Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 262 с.
Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
Кубрякова Е. С. Концептуальное пространство языка : Сб. науч. тр., посв. юбилею проф. Н.Н. Болдырева / Е. С. Кубрякова. – Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2005. – 38 с.
Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина ; Под общей редакцией Е. С. Кубряковой. – М : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособие / В. А. Маслова. – М. : Тетра Системс, 2004. – 256 с.
Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М. : Академия, 1979. – 151 с.
Молодкина Ю. Н. Синестетические номинации запаха в лингвистике большого корпуса (на материале американских художественных текстов) / Ю. Н. Молодкина // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – СПб : Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2009. – № 101. – С. 169-172.
Пименова М. В. О типовых структурных элементах концептов внутреннего мира (на примере концепта душа) / М. В. Пименова // Язык. Этнос. Картина мира : Сб. науч. тр. / Отв. ред. М. В. Пименова. – Кемерово : Графика, 2003. – С. 28-39.
Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток – Запад, 2007а. – 315 с.
Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : изд-во «Истоки», 2001. – 191 с.
Попова З. Д. Семантико-когнитивный анализ языка. Монография / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : изд-во «Истоки», 2006. – 250 с.
Попова З. Д. Семантико-когнитивный подход как направление когнитивной лингвистики / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Vita in lingua : К юбилею профессора С. Г. Воркачева : сб. ст. / отв. ред. В. И. Карасик. – Краснодар : Атриум, 2007б. – С. 171-180.
Приходько А. М. Концепт в фокусе сопоставительного языкознания / А. М. Приходько // Язык. Текст. Дискурс. Научн. альманах Ставроп. отд. РАЛК / Под. ред. проф. Г. Н. Манаенко. – Ставрополь : СГПИ, 2014. – Вып. 12. – Ч. 1. – С. 10-22.
Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
Санков М. И. Языковые средства выражения концепта ОГРАНИЧЕННЫЕ ФИЗИЧЕСКИЕ/УМСТВЕННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ в американской лингвокультуре : автореф. дис. на получ. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / Санков Максим Игорович. – Москва, 2015. – 28 с.
Селин С. В. Вербализация концепта madness (безумие) в английском языке : когнитивно-корпусные и лингвокультурологические аспекты : автореф. дис. на получ. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / Селин Сергей Васильевич. – Воронеж, 2011. – 20 с.
Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование / Г. Г. Слышкин // Вестник Воронежского университета. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2004. – Вып 1. – С. 29-35.
Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая пленка цивилизации / Ю. С. Степанов. – М. : Языки русской культуры, 2007. – 248 с.
Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2001. – 182 с.

Стернин И. А. Психолингвистическое значение слова и его описание. Теоретические проблемы / И. А Стернин., А. В. Рудакова. – Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing, 2011. – 192 с.
Уфимцева Н. В. Сопоставительное исследование языкового сознания славян / Н.В. Уфимцева // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : Воронежский государственный университет, 2001. – С. 65-71.
Фрасинюк Н. І. Вербалізація концепту «ТЕРПІННЯ» в українській, російській та англійській мовах : дис. на здобут. наук. степеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство / Фрасинюк Наталія Іванівна. – К., 2014. – 227 с.
Черненко Н. А. Вербалізація концепту доброчесність у європейських лінгвокультурах (на матеріалі латинської, французької, англійської та української мов) : дис. на здобут. наук. степеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство / Черненко Ніна Анатоліївна. – К., 2016. – 247 с.
Шмелев А. Д. Русская языковая модель мира (материалы к словарю) / А. Д. Шмелев. – М. : «Языки славянской культуры», 2002. – 224 с.
Этманова Л. А. Психолингвистические особенности языкового сознания естественных билингвов : дис. на получ. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 – теория языка / Этманова Лариса Александровна. – М., 2006. – 250 с.
Boroditsky L. Does Language Shape Thought?: Mandarin and English Speakers' Conceptions of Time / Lera Boroditsky // Cognitive Psychology. – 2001. – № 46. – P. 1-22.
Chambers J. K. Sociolinguistic theory : linguistic variation and its social significance / J. K. Chambers. – Oxford : Blackwell, 2009. – 308 p.
Deignan A. Corpus-Based Research into Metaphor / A. Deinan // Researching and Applying Metaphor / Cameron L., Low G. (eds). – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – P. 177-202.
Eckert P. Age as a sociolinguistic variable / P. Eckert // The handbook of sociolinguistics / F. Coulmas (ed.). – Oxford : Blackwell, 1997. – P. 151-167.
Labov W. Principles of Linguistic Change / W. Labov. – Oxford : Blackwell Publishers Ltd., 2001. – Vol. 2. Social Factors. – 539 p.
Sökmen A. Word Association Results : A Window to the Lexicons of ESL Students / Anita J. Sokmen // JALT Journal. – Taito. – Vol. 15, No. 2. – P. 135-150.

УДК: 811.111'27:159.940

ПРИХОДЬКО А. И.
(Запорожский национальный университет)

ЭНЕРГИЯ ФРЕЙМА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

В данной статье основное внимание уделяется обоснованию энергетического потенциала фрейма. Отмечается, что фрейм – двойственная структура, несущая и энергетический потенциал, если понимать противопоставление физической составляющей фрейма и его ментальной сущности как схемы концепта, репрезентируемого вербально. Энергия ситуаций всех видов через сенсорику попадает в нервную систему человека, преобразуется одинаково в нервные импульсы и сохраняется в ментальном пространстве человека в форме энергетической составляющей фрейма как структуратор концепта.
Ключевые слова: фрейм, энергия, потенциал, концепт.

Приходько Г. І. Енергія фрейму: постановка проблеми. У даній статті основна увага приділяється обґрунтуванню енергетичного потенціалу фрейму. Відзначається, що фрейм – двоїста структура, що несе і енергетичний потенціал, якщо розуміти протиставлення фізичного складника фрейму і його ментальної сутності як схеми концепту, що репрезентується вербально. Енергія ситуацій всіх видів через сенсорику потрапляє в нервову систему людини, перетворюється однаково в нервові імпульси і зберігається в ментальному просторі людини в формі енергетичного складника фрейму як структуратор концепту.
Ключові слова: фрейм, енергія, потенціал, концепт.

Prihodko A. I. Energy of Frame: Formulation of the Problem. This article focuses on the justification of the energy potential of the frame. It is noted that the frame is a dual structure, which carries the energy potential, if we understand the opposition of the physical component of the frame and its mental nature as a circuit of the concept that is represented verbally. The energy of all kinds of situations through sensory gets into the human nervous system; it is equally transformed into nervous impulses and is stored in the person's mental space in the form of the energy component of the frame as the structural component of the concept.
Key words: frame, energy, potential, concept.

Введение. Принимая участие в актах коммуникации, мы или воспринимаем то, что нам говорят другие, или сами продуцируем высказывания. Восприятие последних – сложный процесс, предусматривающий использование самой разнообразной информации. Тем не менее, анализ всех известных нам способов выражения и передачи информации может быть представлен, по мнению Т. А. ван Дейка, в терминах знания, имеющего «более общий характер: понимание неизбежно базируется на более общих концептах, категориях, правилах и стратегиях» [Дейк 1989, с. 16]. Одной из первых и, безусловно, наиболее простых структур для представления семантических данных высокого уровня является, по утверждению Р. Шенка, **сценарий** [Schank 1990, с. 9], который представляет собой набор объединенных

временными связями понятий низшего уровня, описывающих упорядоченную во времени последовательность стереотипных событий. Однако в современной лингвистике утвердился не термин «сценарий», а «фрейм». Под **фреймом** мы понимаем **типовую структуру, предназначенную для упорядочения, организации и репрезентации определенных данных, некоторой информации**.

Отправным моментом для этой теории служит тот факт, что человек, стараясь познать новую для себя ситуацию или по-новому взглянуть на уже привычные вещи, выбирает из своей памяти некоторую структуру данных (способ), которые называют фреймом, с таким расчетом, чтобы, изменив в ней отдельные детали, сделать ее пригодной для понимания более широкого класса явлений или процессов. Фрейм «является структурой данных для представления стереотипной ситуации» [Минский 1981, с. 7].

В последнее время термин «фрейм» довольно активно используется в когнитивистике [Жаботинская 1999, с. 14-16; Kroon 1998, с. 205-223]. Понятие фрейма применяется, прежде всего, для характеристики таких структур сознания, которые формируются для отображения ситуаций в предметно-познавательной деятельности человека. Учитывая это положение, следует признать также эффективность его применения и по отношению к более сложным видам речевой деятельности личности, поскольку фрейм – это «важный языковой компонент когнитивного поля текстовых структур, а также продукции, трансформации и транспозиции знаний, идей, мыслей» [Кусько 2001, с. 212].

Понятие фрейма включает в себя интерпретацию ситуации и как когнитивной категории, и как элемента текста. Ч. Филлмор определял фрейм как группу слов, объединение которых мотивируется и структурируется определенными унифицированными конструкциями знания или конструкциями, которые схематизируют человеческий опыт [Филлмор 1988, с. 54]. Фрейм – это декларативный способ репрезентации знания, который формулируется в терминах дескрипций и является пучком знаний об определенной области человеческой деятельности, об онтологии окружающего мира, о системе представлений человека, тематически связанных в одну картину, один акт, один сценарий. Такое понимание фрейма дает основание говорить о нем как об определенным образом организованной системе (наборе) пропозиций, схематизирующих соответствующие им денотативные ситуации, то есть как о минимальном информационном блоке. Таким информационным блоком может быть и текст малого жанра, и интеракция, и высказывание, поскольку оно конвенционально по своей природе [Winograd 1975, с. 185 – 210], может интерпретироваться на основании заключенного во фреймы знания о мире.

Постановка проблемы в общем виде, степень разработанности темы. Формирование фрейма как определенной структуры сознания, соответствующей представлению о событии, имеет онтологическую базу. Ю. Г. Панкрац подчеркивает, что оно осуществляется в ходе повторного переживания одной и той же ситуации или в ходе наблюдения за ней. А в силу того, что описание ситуации получает аналогичные с языковой точки зрения формы, стереотипные связи устанавливаются в таком порядке: «некоторая ситуация в реальном мире – осмысление и членение ситуации в сознании – конвенционализация языковых форм описания ситуации» [Панкрац 1992, с. 16]. Это подтверждается и наработанным в лингвистике опытом логического анализа концептов, который предусматривает установление закономерностей его внутренней организации с целью выявления его элементов и моделирование их взаимосвязей [Жаботинская 1999, с. 14]. Концептуальный анализ логического плана определяется системой предикатов и пропозициональных структур, отображающих ситуации в виде фреймов.

Поскольку жизненный мир личности складывается, как правило, из многих ситуаций, то их языковая и речевая фиксация нуждается в сложении ситуаций в высказывания, являющиеся продуктом отражения определенной картины, сцены, сценария в коммуникативном акте. Они объединяют такие основные компоненты, как партнеры, или коммуниканты – адресант и адресат и референт (фрагмент мира вещей или образов), которые

соединяются в акте общения на основании направленности коммуникативного действия, создавая таким образом единую динамическую систему – когнитивно-коммуникативное поле [Сусов 1979, с. 95], или своеобразный коммуникативный фрейм, конституентами которого являются участники акта коммуникации (говорящий и, соответственно, адресат), содержание высказывания, место, где происходит коммуникация, характер отношений между участниками коммуникации в момент общения [Романов 1988, с. 28].

Цель данной статьи состоит в том, чтобы обосновать энергетический потенциал фрейма, и тем самым, в добавление к его ментальной схематической сущности и вербальной объективации репрезентантами концепта, выявить дополнительную характеристику этой когнитивной единицы. Для реализации цели исходим из «разгерметизации отсеков и закутков и эффективного «перемешивания» научной культуры» [Пригожин 2003, с. 188].

Изложение основного материала. По М. Минскому, «фреймы» – схематизированные представления о той или иной стереотипной ситуации, состоящие из обобщенного «каркаса», воспроизводящего устойчивые характеристики этой ситуации, и «узлов», которые чувствительны к ее вероятностным характеристикам и, которые могут наполняться новыми данными с его добавлением о структуре информации разных видов [Минский 1981, с 7]. Одна часть её указывает, каким образом следует использовать данный фрейм, другая часть – что предположительно может повлечь за собой выполнение фрейма, третья – что следует предпринять, если эти ожидания не подтвердятся. Как видим, в этом определении нет ничего, чтобы указывало на физическую природу фрейма, на его энергетические связи с энергетикой ситуации, с физиологической энергетикой ментальной базы, если таковая признается.

Источник энергии «медиаторов (слов)» ищут в метафоре – хронотопе сознательной и бессознательной жизни – элементарной единице, описывающей пространственно-временной континуум, в котором протекает развитие человека, понимаемое как уникальный процесс в составе космоса [Зинченко 1997, с. 275], в энергии «нефонематических пластов», в «высшей энергеме, которая дает не только звуки, но и весь смысл слова» [Лосев 1993, с. 636]. В системе физической теории энергия выражается в различных формах, но выделяется «общая мера движения – энергия как таковая... Разделение форм энергии в соответствии с различными формами материального движения материи на механическую, тепловую, электромагнитную, ядерную, электрохимическую и др. ... до известной степени условно» [Мякишев 1978, с. 91]. Вспомогательные структуры (ухо, глаз, язык, нос, кожа) воспринимающих органов чувств взаимодействуют с «энергией как таковой» внешних раздражителей.

В рамках изучения становления концепта у древних, понимание работы источника возмущения, производящего волну, связано с независимо от человека протекающей, а также со связанной и зависимой от контакта с ним активностью окружающей среды, т.е., прежде всего, с «обследовательским туром»: при наблюдении, вслушивании, вглядывании, осязании и т. п., реалий внешнего мира улавливается возмущение (протекание жизни) определенной среды. Несмотря на разную природу волн, исходящих от реалий, закономерности их распространения – общие...волны возникают в какой-либо малой области («точке») и распространяются без погашения в окружающем пространстве [Бреховских 1971, с. 316]. В нейрофизиологии установлен основной закон психофизики, который утверждает, что ощущение пропорционально логарифму возбуждения [Зинченко 1997, с. 275].

Особенности многообразных видов ощущений: слуховых, зрительных, вкусовых, осязательных, температурных и др., называемых модальностью, не сравнимы между собой. Но работа органов чувств, возбуждаемых «пусть небольшим числом видов энергии» [Складчикова 2004, с. 71-86], может рассматриваться с точки зрения наличия одной модальности – воспринимать энергию как таковую. «В результате [изменений в окружающей среде, взаимодействия «сигналов» с клеточной мембраной рецептора] возникает единый для рецепторов всех типов электрохимический сигнал (т.е. электрический и химический

сигналы) – нервный импульс. Код таких импульсов расшифровывается в соответствующих ядрах (зрительных и т. д.) коры головного мозга и преображается в них в тот или иной образ внешнего мира» [Островский 1978, с. 246] и в интересующий нас образ слова. Признание единого для рецепторов всех видов электросигнала, преобразуемого в нервный импульс, а затем в образ – необходимый постулат, обеспечивающий более полное понимание единиц когниции. Человек организует части воспринимаемых раздражителей в группы или целые объекты.

Гештальт-психологи М. Вертхаймер, К. Коффка, В. Кёлер обозначили шесть основных законов группировки: соседство (proximity), подобие (similarity), непрерывность (целостность, связность) (continuity), закрытость (замкнутость) (closure), общее назначение (движение предметов в одном направлении) (common fate, судьба). По их мнению, шестым законом, который заключает все принципы, является простота simplicity [Watson 1978]. Действительно, «в целом нет ничего, чего не было в частях» [Лосев 1993, с. 68]. Несмотря на то, что природа энергетических волн от различных источников раздражения различна, преобразованные в электросигнал энерговолны составят однопорядковое энергетическое основание для дуалистической сущности. Особая энергетическая составляющая видится в дуалистической природе фрейма – концептуального структуратора имеющего отношение и к онтологическим характеристикам ситуации. Место фрейма в бессознательном, как его обосновал В. Б. Касевич [Касевич 1996, с. 104], правомерно, именно при наличии энергетической сущностной компоненты фрейма.

Человеку прежде всего помогла выжить, по Т. Николаевой, не оптическая, а слуховая сенсорика [Николаева 1996, с. 39]. И мозг готовился проецировать пространственную воздушную волну в своей физико-химической среде, преобразовывать это колебание, обладающее энергией, на нейрофизиологической базе. Динамические колебания преобразовывались в новый вид колебаний, в нейроволны.

Динамические преобразования, рассматриваемые с точки зрения квантовой теории, дают возможность И. Пригожину сделать вывод о том, что «концептуальные и технические аспекты [этой] теории... позволяют распространить квантомеханические методы на более широкий круг динамических проблем, будь то классические или квантовые системы» [Пригожин 2003, с. 135]. Воспользуемся выводом И. Пригожина.

В классической динамике свойства динамической системы могут быть выражены с помощью одной функции Гамильтона, или гамильтониана, которая определяется «как полная энергия системы т.е. сумма её кинетической и потенциальной энергии, ...как функция.., так называемых канонических переменных координат и импульсов. ... В квантовой механике гамильтониан перестают быть обычной функцией координат и импульсов и становится нового типа – оператором» [Пригожин 2003, с. 71]. В языке микросистему представляет и слово уже в его прямом первичном значении. Координатами в языке является связь с языковой системой значимостей, импульсы – это связь с внеязыковой действительностью, устанавливаемая органами перцепции, работа которых через нейроволны и образы материализуется языковыми знаками. В рамках когнитивной лингвистики слово предстает не только как носитель одной функции координат и импульсов. Слово обнаруживает себя как оператор при репрезентации ментальной сущности и её структуры, отражающей изменения координат и импульсов.

Классический гамильтониан принимает непрерывное множество значений, соответствующее значениям координат и импульсов. «В квантовой теории гамильтониан, бывший непрерывной функцией в классической механике, заменяется новым объектом – гамильтонианом-оператором. ...Оператор – это математический рецепт, следуя которому, мы преобразуем одну функцию в другую. ... Необходимо указывать множество функций, в которых действует оператор. Например, это могут быть непрерывные функции, дифференцируемые функции и т.д. Множество допустимых функций характеризует то «пространство», где определен оператор. ... Операторы изменили наше описание природы,

поскольку привели к концептуальному различию между физической величиной (представляемой оператором) и ее численными значениями (собственными значениями оператора). Это – радикальное изменение взглядов на мир, которое с полным основанием можно назвать квантовым переворотом (или квантовой революцией)» [Пригожин 2003, с. 135-137].

В динамической системе языка микрокосм слова – функция в системе языковой формы. Но вся полнота энергии слова – «гамильтониана-оператора» отдана когнитивной сфере. Он объективирует единицу ментального пространства и «работает» в нем (в пространстве) оператором. Слово – «гамильтониан-оператор» несет всю полноту энергии с момента его появления как репрезентанта концепта, структурируемого фреймом. Фрейм и функционирует непосредственно как оператор. Во фрейме концептуально должна различаться физическая величина, закладываемая перцептивно воспринятым энергетическим зарядом ситуации, и многочисленные вербальные величины, актуализирующие фрейм как оператор вовне и отражающие пропозиционные характеристики ситуации.

По-видимому, наиболее развитая восприимчивость определенных функциональных органов способна продуктивно охватывать различные по энергетическому потенциалу электроволны внешних раздражителей. Подобный энергетический потенциал отражался, по всей вероятности, во фрейме (подфреймах) расходящимися древними этносами в процессе объективации характеристик того или иного концепта. Разница этих зарядов, видимо, работает в авторских рефлексиях, в частотности реализации того или иного фрейма и его кумулятивной загруженности [Складчикова 2004].

Анализ авторских рефлексий методом дискурса Другого [Спиркин 1975, с. 153] показывает, что человеческий мозг как генератор «смыкает» фреймовые волны в «центре». «Сомкнувшейся в центре круглой областью» может быть неотенотипический репрезентант-мифологема, неотенотипическое корневое слово, или часть слова. Процесс сведения в фокус прототипических фреймов нередко называется то шестым чувством, то авторской интуицией, то чувством языка и являет собой содержание древнего концепта, которое у рефлексирующего, бессознательно воспринявшего весь спектр фреймовых волн, объективируется холистической мифологической сущностью.

Для нашего рассуждения одинаково важны два противоборсгвующих взгляда на мир: статический подход классической механики (динамики) и эволюционный взгляд квантовой механики, основанный на использовании понятия энтропии: отличия обратимых процессов, не зависящих от направления времени, от необратимых, зависящих от направления времени. Анализ языкового материала позволяет сглаживать конфронтацию между двумя противоположностями, которые долго поддерживались традиционным взглядом на необратимость как на иллюзию, приближение.

Время в лишенную времени Вселенную внес человек. И антропоцентрический подход в лингвистике позволяет примирить эти две противоположности, к тому же, как показывают авторские рефлексии [Складчикова 2004], необратимость может быть источником порядка, когерентности, организации [Пригожин 2003, с. 23]. Кроме этого, оказываются приемлемыми и другие принципы синергетики: «в отличие от механических превращений, при которых обратимость и сохранение совпадают, при физико-химическом превращении энергия может сохраняться даже в том случае, если преобразование необратимо. В реальных условиях обратимые процессы «относятся к обмену энергией» (по-английски exchange -e) с внешним миром, необратимые процессы происходят внутри (по-английски inside -i) системы [Пригожин 2003, с. 111] (в определенном аспекте).

С энтропией связано понимание равновесной и неравновесной ситуации. «Центр», являющийся актом концептуализации мира древним предком, в момент создания древними звукоряда для концепта предполагает стохастическую равновесную ситуацию. «Перцептивные действия выступают в своей развернутой внешней форме ...на ранних ступенях онтогенеза, где наиболее четко обнаруживаются их структура и их роль в

формировании образов» [Зинченко 1997, с. 383]. Репрезентант-гамильтониан, например, **mu-, *skei-, *paга-, *daeza-*, имел одну функцию и непрерывно актуализировалась вся полнота энергии фрейма. Но уже «вбрасывание» звукового комплекса в процесс коммуникации древним предком, т. е. индивидуальные речевые акты, зависящие от времени, наращивали энтропию в системе того или иного концепта уже до расхождения индоевропейского единого этноса на диалектные этносы, в которых при активизации концепта шел процесс дифференциации функций фрейма, структурирующего этот концепт.

Неравновесная ситуация при использовании рефлексов индоевропейского репрезентанта неотенотипа (в частности, в английском *mou(se), consc(ious), paradise)* поддерживалась неансамблевой актуализацией фреймов (подфреймов) в многочисленных речевых актах определенного периода коммуникации на английском языке до появления ансамблевого использования всех дифференцирующих функций подфреймов в авторских рефлексиях [Складчикова 2004]. В последних достигается стохастическое равновесие в момент «собирания (энергийных) волн в центр». Это обратимый процесс авторской рефлексии, индивидуализируемый интуицией, т.е. способностью приходить к интеллектуальному результату бессознательно на основе появления субъективного чувства «безусловной правильности» определенного решения (по формуле: «Я не знаю, почему, но я уверен в том, что...») [Холодная 2002].

Выявляемый энергетический заряд фрейма (подфреймов), выступающий как оператор в ментальном процессе актуализации неотенотипа, вскрывает механизм интуиции на материальной основе. «Усмотрение» объекта облекается в форму мгновенного акта в авторской рефлексии на энергийной базе. Само «собирание» в современные рефлексы-репрезентанты древнего концепта-неотенотипа словом-мифологемой, корнесловом, частями сложного слова, выявляемый методом дискурса Другого – равновесный мыслительный акт, который обращается в неравновесный вербальный акт, реализующий в энергетической структуре фрейма (подфреймов) многоликий кумулятивный опыт автора рефлексии.

Актуализация неотенотипа связана с пониманием существования его энергетических фреймовых волн в коллективном бессознательном, которое может быгь гипотезируемо в информационном поле Земли, и, более того, в ноосфере, идеальной «мыслящей» облекающей земной шар оболочке, формирование которой связано с возникновением и развитием сознания, или иначе, по В. И. Вернадскому, стадии биосферы, сила которой выражается в возникновении новых форм энергий между человеком и природой.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, к широко распространенному определению фрейма «как структуры данных для представления стереотипной ситуации» концепта, вербализируемого в речевом акте, следует добавить, что фрейм – двойственная структура, несущая и энергетический потенциал, если понимать противопоставление физической составляющей фрейма и его ментальной сущности как схемы концепта, репрезентируемого вербально. Если понимать фрейм как (1) сущность, обладающую физической величиной, (2) одновременно являющуюся ментальной схемой и, (3) как сущность, вербализируемую репрезентантами концепта, то это – тройственная структура, имеющая энергетический потенциал. Энергия ситуаций всех видов через сенсорику попадает в нервную систему человека, преобразуется одинаково в нервные импульсы и сохраняется в ментальном пространстве человека в форме энергетической составляющей фрейма как структуратор концепта. При перегрузке ментального пространства пользователя языковым кодом эта составляющая «выпадает» в «осадок», т.е. в бессознательное, и затем для речевого акта является оператором актуализации концепта.

Процесс улавливания энергетической волны фрейма (подфрейма) и модулирования в ментальном пространстве человека структуры концепта о реалии предшествует речевому акту, и последующая вербализация фрейма идет при вербализации концепта в речевом акте. При активизации ментальной деятельности способность приходить к интеллектуальному результату бессознательно, то есть интуиция, обретает энергийную основу. В авторской

рефлексии может происходить процесс холистического улавливания из бессознательного, входящего в ноосферу, ансамбля электроволн фреймов, в том числе и тех, когда-то модулированных в ментальном пространстве в качестве структураторов концептов и одновременно, или последовательно, кодированных древними предками языковыми знаками, сохранившимися в рефлексах до настоящего времени.

Литература

Бреховских Л. М. Излучение и испускание волны / Л. М. Бреховских // БЭС. – М. : Советская энциклопедия, 1971. – Т. 5. – С. 316-317.
Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського ун-ту: Сер. "Філол. науки". – 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
Зинченко В. П. Посох Осипа Мандельштама и Трубка Мамардашвили. К началам органической психологии / В. П. Зинченко. – М. : Новая школа, 1997. – 336 с.
Касевич В. Б. Буддизм. Картина мира. Язык / В. Б. Касевич. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 1996. – 288 с.
Кусько К. Я. Фреймові стратегії у різножанровому іноземномовному дискурсі / К. Я. Кусько // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка. – 2001. – № 5. – С. 210-214.
Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос / А. Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1993. – 958 с.
Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М.: Энергия, 1981. – 151 с.
Мякишев Г. Я. Энергия / Г.Я. Мякишев // БЭС. – М.: Советская энциклопедия, 1978. – Т 30. – С. 91-92.
Николаева Т. М. Теории происхождения языка и его эволюции – новое направление в современном языкознании / Т. М. Николаева // Вопросы языкознания. – 1996. – № 2. – С. 38-54.
Островский М. А. Чувства / М. А. Островский // БЭС. – М. : Советская энциклопедия, 1978. – Т. 29. – С. 246-247.
Панкрац Ю. Г. Пропозициональные структуры и их роль в формировании языковых единиц разных уровней (на материале сложноструктурированных глаголов современного английского языка) : автореф. дис. … д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 ”Германские языки” / Ю. Г. Панкрац / М. : ИЯ РАН., 1992. – 40 с.
Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 312 с.
Романов А. А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения А. А. Романов. – М. : ИЯ АН СССР, 1988. – 183 с.
Складчикова Н. В. Неотения в языке / Н. В. Складчикова // Вестник КемГУ. – 2004. – Вып. 2 (18). – С. 35-46.
Спиркин А. Г. Ощущения / А. Г. Спиркин // БЭС. – М. : Советская энциклопедия, 1975. – Т. 19. – С. 153-155.
Сусов И. П. О двух путях исследования содержания текста / И. П. Сусов // Значение и смысл речевых образований. – Калинин : КГУ. – 1979. – С. 90-103.
Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // НЗЛ. – Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. – М. : Прогресс, 1988. – С. 52-92.
Холодная М. А. Психология интеллекта : парадоксы исследования / М. А. Холодная. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.
Kroon C. A. Framework for the Description of Latin Discourse Markers / C. A. Kroon // Journal of Pragmatics. – 1998. – Vol. 30. – P. 205-223.
Schank R. C. Tell Me a Story : A New Look at Real and Artificial Memory R. C. Schank. / – N. Y. : Scibner, 1990. – XIII,253p.
Watson Sr., R. I. The great psychologists / 4th editior. – New York : J. B. Lippincott Co., 1978. http://educ.southern.edu/tour/who/pioneers/wertheimer.html
Winograd T. Frame Representations and the Declarative Procedural Controversy / T. Winograd // Representation and Understanding. Studies in Cognitive Science. – N. Y. Longman. – 1975. – P. 185-210.

УДК: 811.111:81'42

РАДІОНОВА К. С.
(Запорізький національний університет)

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТІЙКИХ КОМПАРАТИВНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ФІТОНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено особливостям стійких компаративних одиниць з компонентом фітонімом в англійській мові. Розглянуто роль сталих порівнянь у відбитті мовної картини світу. Наведено та проаналізовано приклади фітоморфних компаративем в англійській мові та виявлено їхню функцію у розумінні культурної спадщини того чи іншого народу.
Ключові слова: стійкі компаративні одиниці, порівняння, компаративні фразеологічні одиниці, фітонім, мовна картина світу.

Радионова Е. С. Лингвокультурологические особенности устойчивых компаративных единиц с компонентом-фитонимом в английском языке. Статью посвящено особенностям устойчивых компаративных единиц с компонентом-фитонимом в английском языке. Рассмотрена роль устойчивых сравнений в отражении языковой картины мира. Приведены и проанализированы примеры фитоморфных компаративем в английском языке и установлена их функция в понимании культурного наследия того или иного народа.

Ключевые слова: устойчивые компаративные единицы, сравнения, компаративные фразеологические единицы, фитоним, языковая картина мира.

Radionova K. S. Linguo-cultural Features of Stable Comparative Units with Phytonym Component in English. The article investigates the essence and main features of stable comparative units usage, their place in modern linguistics and their role in forming of the language picture of the world. Comparison is one of the oldest kinds of intellectual activities, which helps people to learn new phenomenon, to analyze them and to contrast them with familiar things. So comparison gives us an opportunity to get to know the world which surrounds us. We use various locutions, among which similes occupy one of the leading places, to describe these new realia. Comparative phraseological units are language units, characterized by meaning integrity and structure stability. The aim of this article is to analyze the peculiarities of stable comparative units with phytonym component in English. Phytonym is a lexico-semantic alternative of a word, presented as a natural name. Phytonyms make stable units much more expressive and clear for foreigners. Every culture has its own national plants which can be both object and subject of phraseological units. But there are also some plants which personify the same things in different countries. The ancient tradition when any person considered himself as a part of nature and provided representatives of animal and plant world with human features explains the high amount of comparatives with phytonym component in any language. In this article we demonstrate the fact that phytonyms reveal traditions, customs, believes and of course history of different cultures, they take part in the language picture of the world forming and can be described as the link between language and mentality. English comparative units used to describe people's inner world and appearance are analyzed in this article to prove this fact. Functional features of phytonyms, the context of their usage, some additional content, paradigmatic relations affirm their importance as language elements taking part in forming the language picture of the world.
Key words: stable comparative units, similes, comparative phraseological units, phytonym, the language picture of the world.

Порівняння є передумовою і середовищем формування конотацій, у яких відображаються пов'язані зі словом культурні уявлення і традиції, практика використання відповідної речі, що панує в суспільстві, оцінні характеристики тощо. Самі конотації виникають на основі знань, які співвідносяться з культурно-історичним, світоглядним досвідом, релігійними віруваннями та багатьма іншими складниками, які формують національно-мовні картини світу [Манакін 2012, с.161].

Порівняння – досить складний розумовий процес, який допомагає мовцю оцінити, інтерпретувати, виразити своє ставлення до тих чи інших предметів. Стійкі компаративні одиниці, які з'являються під час порівняння одних реалій з іншими, заповнюють всі сфери людського життя. Стійкі компаративні одиниці (або компаративеми) – надслівні, оцінні, семантично цілісні (з можливою варіантністю), переважно експресивні порівняльні вторинно-номінативні одиниці, відтворювані певною лінгвоспільнотою [Шкуран 2011, с. 8]. Вони представляють собою наочну форму розуміння світу та національної специфіки кожного народу.

Метою даного дослідження є висвітлення національно-культурної специфіки стійких компаративних одиниць з компонентом-фітонімом в англійській мові. **Завданням** нашої роботи є проведення опису символічних значень назв рослин у складі стійких компаративних одиниць англійської мови. Тож, **об'єктом** вивчення є стійкі компаративні одиниці англійської мови, **предметом** – фітоніми (назви рослин) у складі стійких компаративних одиниць англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвокультурологічні дослідження займають одне з перших місць у сучасній лінгвістиці. Незважаючи на те, що взаємозв'язок мови і культури вивчають ще з давнини, це питання є досить актуальним та дискусійним й сьогодні. Праці В. фон Гумбольдта представляють перші кроки у розв'язанні даного питання. Він наголошував, що кожна конкретна мова пов'язана з духом народу, носієм цієї мови. Мова – це зовнішній вияв духу народу. Дух народу можна пізнати тільки через мову. Дух народу – основа розрізнення мов [Гумбольдт 2000, с. 255].

Мова формує людину як мовну особистість через нав'язані мовою і закладені в ній бачення світу, менталітет, відношення до людей, тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування [Маслова 2001, с. 15]. Мова і культура взаємопов'язані та невід'ємні одна від одної. Лінгвокультурологія як окремий самостійний напрямок лінгвістики вивчає цей взаємозв'язок. Тож, лінгвокультурологія − це галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики та культурології і досліджує прояви культури народу, що закріпились у мові [Маслова 2001, с. 9]. Об'єктом лінгвокультурології є взаємозв'язок та взаємодія культури й мови у процесі її функціонування, предметом − мовна картина світу, тобто вивчення культурної семантики мовних знаків, що формуються

при взаємодії двох різних кодів, а саме мови і культури, з метою виявлення способів, якими мова втілює у своїх одиницях, зберігає та трансформує форму культури [Воробьев 1997, с. 6].

Стійкі компаративеми є виразними культуроносними мовними одиницями, дослідженню яких в наш час приділяється значна увага. Національна особливість сталих порівнянь пояснюється тим, що порівняння займають особливе місце в мові й мисленні, бо людина завжди пізнавала навколишній світ шляхом порівнювання невідомого з відомим. [Мізін 2013, с. 130]. Порівняння – один з найдавніших видів інтелектуальної діяльності, це форма пізнання, яка грає важливу роль в розумінні оточуючого середовища. Порівняння, як аналіз і синтез, може бути різних рівнів – поверхневе і глибше.

Одним з найрозповсюдженіших засобів сприйняття людиною реальності завжди було й буде зорове сприйняття. Психологами доведено, що перше враження про той чи інший об'єкт складається протягом 30 секунд, і основним чинником є саме зовнішній образ предмета. Увага людини, перш за все, спрямована на навколишнє середовище, на ті образи, які постійно з'являються на шляху. Оскільки ще з давнини людина вбачала себе як єдине ціле з природою, наділяла представників тваринного та рослинного світу людськими рисами, то недивно, що найменування рослин та тварин, які супроводжують нас у повсякденному житті, займають вагоме місце серед об'єктів та суб’єктів порівняння, знаходячи віддзеркалення у різноманітних приказках, прислів’ях, народних мудростях та сталих зворотах. Нижче ми розглянемо та проаналізуємо лінгвокультурологічні особливості фітоморфних компаративних одиниць в англійській мові.

Фітоніми (грец. *phyton* – рослина і *onyma* – найменування) – слова, що передають назви рослинного світу. Як невід’ємна частина навколишнього світу людини, рослина набуває й особливої естетичної значущості, перетворюється на національний художній образ, наприклад: *І якщо впадеш ти на чужому полі, Прийдуть з України верби і тополі*…[Манакін, 2012, с. 167]. Основним складником компаративем з компонентом-фітонімом є іменник з позначенням рослин, який вводиться у словосполучення за допомогою порівняльних сполучників. В англійській мові зазвичай використовуються конектори *as* та *like* (*red **as** a rose, blush **like** a rose*).

Як вже було зазначено вище, зорове сприйняття грає важливу роль в процесі пізнання того чи іншого об’єкту. Зовнішність – перший показник, який привертає увагу людини. Цілим рядом епітетів, метафор, гіпербол і, авжеж, порівнянь оперує людина при описі зовнішнього обліку предмету. І тільки потім відкривається його внутрішня сторона, глибину якого досить важко пізнати і зрозуміти в одну мить.

Різноманітні мовні одиниці, серед яких вагоме місце займають порівняльні звороти, надають опису предмету більшої експресивності та допомагають мовцю виразите своє власне ставлення до об’єкту спостереження. Кожна людина по-своєму бачить той чи інший предмет, тому і картина порівняння у кожного індивіда своя власна. Один може звернути увагу на таку особливість, яка залишиться в тіні уваги іншого спостерігача. Тобто ми порівнюємо не речі самі по собі, а наші відчуття про ці речі. Фітоніми у складі стійких компаративних одиниць виконують важливу роль, надаючи висловленням яскравого емоційного забарвлення та прозорої образності, яка може бути зрозумілою не тільки носіям мови, але й представникам інших етнокультур. Кожен народ має свої національні рослини, які виступають об’єктами порівняння, але існують й такі рослини, що уособлюють ті чи інші предмети в різних культурах. Дану властивість ми продемонструємо на прикладі сталих порівнянь англійської мови.

Англійці завжди вважали троянду своїм національним символом, що пов'язано з Війною Троянд, війною двох королівських династій Ланкастерской та Йоркської. Зараз саме червона троянда, що була присутня в гербі будинку Ланкастерів є символом Англії. Цю надзвичайно красиву квітку знаходимо в англійській компаративемі на позначення зовнішності людини: **fresh as a rose** (свіжий як роза) - *That evening, when Amelia came tripping*

into the drawing-room in a white muslin frock, prepared for conquest at Vauxhall, singing like a lark, and as ***fresh as a rose****, a very tall, ungainly gentleman... advanced to meet her, and made her one of the clumsiest bows that was ever performed by a mortal.* Яскравий колір троянди є також об'єктом порівняння: **as red as a rose** (красний як троянда) - *The man's nose was* ***as red as a rose*** *from intensive drinking*. Фразеологічний вираз **blush like a rose** (дослівно – почервоніти наче троянда) має більш негативну конотацію і використовується для опису людину, яка стидається чогось, від чого і червоніє. Про особистість, яка здається невинною та чистою, приховуючи щось таємне, зазвичай неприємне або незрозуміле для оточуючих, англійці кажуть **smell like a rose** (дослівно – пахнути наче троянда) – *I came out of the whole mess smelling like a rose, even though I caused all the trouble.*

Як бачимо з даних прикладів, порівняльні звороти, які використовують для опису зовнішності, мають абсолютну прозорість і зрозумілі представникам різних культур: свіжий, здоровий образ людини порівнюють зі свіжістю королівської квітки, червоний колір частин тіла – з кольором рослини. Що ж стосується останнього прикладу **smell like a rose**, для осмислення даної компаративеми необхідно провести більш глибокий аналіз, щоб зрозуміти, як співвідноситься аромат троянди з невинним образом людини. Як відомо, запах цієї квітки заспокоює, розслабляє, усуває тривожність, додає упевненості в своїх чарах, тому і людину, яка переконливо вірить в свою чесність та чистоту порівнюють з цією в якомусь сенсі лікувальною рослиною, яка має такі магічні якості.

Дана реалія існує не тільки в свідомості англійців, цю квітку ще з давніх часів шанували та прославляли всі народи. Тож, фітонім троянди знаходимо і в стійких порівняльних зворотах інших культур. Українці красу жінку порівнюють з царицею квітів: **гарна як троянда**. Великий російський поет О. С. Пушкін також звертався до цієї квітки, щоб описати надзвичайну жіночу вроду: *«… Как тучи, локоны чернеют. Звездой блестят ее глаза; Ее* ***уста, как роза****, рдеют*». Про людину, зазвичай дівчину або жінку, яка стала дуже привабливою, носії російської мови кажуть: **цвести / расцвести как (майская) роза -** *В Париже Варвара Павловна расцвела как роза и так же скоро и ловко, как в Петербурге, сумела свить себе гнёздышко*. Але не тільки красивий зовнішній облік рослини привертає увагу носіїв мови, існує ще й інша сторона, не дуже приємна та приваблива, а іноді й болюча – шипи. Тож, троянда є символом не тільки урочистої краси та верховенства, але й недоступної краси: **колюча як троянда** говорять українці про неприступну дівчину.

Асоціативний світ, пов'язаний з рослинами, в англійській мові не обмежується лише трояндою, інші символічні назви рослин також представлені у фразеологічному фонді даної мови. Людську байдужість та холод ототожнюють з огірком **as cool as cucumber** (холодний як огірок) – *The politician kept* ***cool as a cucumber*** *throughout the interview with the aggressive journalist.* Цей овоч, який на 90 % складається з вологи і чудово компенсує її втрату, ми найчастіше звикли вживати дійсно в холодному виді, тому можемо відмітити, що дане порівняння має буквальне значення. Енергійність, жвавість людини асоціюють з маргариткою: **as fresh as a daisy** - *After a good night's* sleep *I'll be* ***as fresh as a daisy***. Цікавим є той факт, що у деяких країнах, маргаритки називають «око дня» (Day's eye) тому, що саме ці квітки перші вранці розкривають свої пелюстки і потішають зір людей своєї красою та бадьорістю цілий світовий день.

Чистий внутрішній світ людини англійці порівнюють з такою ж чистою та білосніжною квіткою як лілія: **pure as a lily** (чистий як лілія) - *She was fair and* ***pure as a lily***. Слід зауважити, що лілія є національним символом Франції. Ще з давнини ця рослина зустрічалась на знаменах французьких королів, а в наш час на гербі цієї країни зображені три перехрещені лілії, які символізують милосердя, правосуддя та співчуття. Але французи використовують цей фразеологічний зворот лише для гіперболізації білого кольору **blanche comme un lis** (білий як лілія), тобто кольорове сприйняття дійсності виходить на перший план. Аналогічний зворот існує і в англійській (**white as a lily**), і в українській (**білий як**

лілія) мовах, що може бути пояснено типовістю денотата та спільним уявленням про даний природний об'єкт у різних культурах.

Тож, міжмовну відповідність спостерігаємо в виразах, до складу яких входять назви кольорів, доказом чого є ще один сталий вираз, який використовують для позначення сором'язливості або незручного становища людини: **as red as a poppy** (червоний як мак) - *...Harry Warrington looked **as red as a poppy**, whilst Lady Maria held her meek dace downwards, and nimbly plied her needle*. Дана порівняльна конструкція має абсолютний еквівалент у французькій мові **rouge comme un coquelicot**, тобто ці конструкції являють собою два порівняльні звороти, які співпадають за всіма ознаками, між ними встановлюється відношення тотожності за значенням, структурно-граматичною будовою, образною основою, функціонально-стилістичною та експресивно-емоційною конотацією. Що стосується української та російської мов, то український вираз **зачервонітися / зашарітися як маків цвіт / мак** і російський порівняльний зворот **зардеться / румян как маков цвет / мак** є аналогами відносно відповідного англійського компаративного фразеологізму, що свідчить про подібність сприйняття різними етнокультурами навколишнього світу.

Висновки. Розглянувши стійкі компаративні одиниці, які утворюються в результаті досить складного інтелектуального процесу порівняння, можемо зробити висновок, що мова дійсно є відбиттям свідомості народу. Мова і культура знаходяться у постійному взаємозв'язку, так званому симбіозі. Аналіз наведених в нашій статті англійських компаративем з компонентом-фітонімом підтверджує той факт, що назви рослин у складі сталих виразів представляють собою образи-еталони, які репрезентують характеристики та помітні особливості оточуючих нас предметів. Фітоніми в різних мовах можуть мати однакові конотації, що пояснюється спільним уявленням про навколишній світ представниками різних етнокультур.

Окремої уваги заслуговують стійкі компаративні одиниці з національними фітоморфними компонентами, оскільки вони містять інформацію про особливості ментальності та історичної спадщини того чи іншого народу. Ці компартивеми є засобом не тільки відображення мовної картини світу, але й кодування культурної інформації, яку носії мови передають нащадкам від покоління до покоління.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому комплексному аналізі ролі предметних образів у складі стійких компаративних одиниць англійської мови.

Література

Англо-український фразеологічний словник [уклад. К.Т. Баранцев]. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.

Види, форми, прийоми розумової діяльності. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://www.studfiles.ru/preview/5128080/page:12/

Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы) : монография / В. В. Воробьев. − М. : Изд-во Рос.ун-та дружбы народов, 1997. – 331 с.

Гумбольдт В. фон. Изб. труды по языкознанию. – М. : Прогресс. – 2000. – 397 с.

Кунин А. В. Англо-русский фразеологичный словарь / А. В. Кунин; [лит. ред. М. Д. Литвинова]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М., Рус. яз., 1984. – 944 с.

Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 298 с.

Маслова В. А. Лингвокультурология. – М.: Академія, 2001. – 208 с.

Мізін К. І. Лінгвокультурологічна маркованість антропоцентричних усталених порівнянь у німецькій мові / К. І. Мізін // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 4. – С. 130-133.

Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 1. – С. 325.

Французско-русский фразеологический словарь. Около 3500 выражений. Под. ред. Я. И. Рецкера. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 1112 с.

Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.

Шкуран О. В. Національо-культурне підгрунтя компаративних фразеологізмів східнослобожанських та східностепових говірок Середнього Подінців'я : автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Шкуран. – Луганськ, 2011. – 30 с.

УДК: 81'42(811.111-26)

САБАДАШ Ю. О.
(Запорозький національний університет)

СИНЕРГЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО БІБЛІЙНОГО ДИСКУРСУ

Стаття присвячена синергетичним аспектам англомовного біблійного дискурсу. Виявлено релевантність ключових синергетичних категорій біблійного дискурсу (відкритість, нестабільність, нелінійність, динамічність, самоорганізація тощо), механізми інтеракції яких розкриваються в умовах модифікації складових елементів дискурсу, що стимулює трансформацію усієї дискурсивної системи.
Ключові слова: синергетика, синергетичні категорії, дискурс, тетраедр біблійного дискурсу, елементи біблійного дискурсу.

Сабадаш Ю. А. Синергетические особенности англоязычного библейского дискурса. В статье рассмотрены синергетические аспекты англоязычного библейского дискурса. Выявлены релевантность основных синергетических категорий библейского дискурса (открытость, нестабильность, нелинейность, динамичность, самоорганизация и т.д.), механизмы взаимодействия которых раскрываются в условиях модификации составляющих элементов дискурса, что стимулирует трансформацию всей дискурсивной системы.
Ключевые слова: синергетика, синергетические категории, дискурс, тетраэдр библейского дискурса, элементы библейского дискурса.

Sabadash Yu. A. Synergistic Peculiarities of the English Biblical Discourse. The article describes the synergistic aspects of the English Biblical discourse. The Biblical discourse allows identifying its main synergistic categories such as openness, instability, non-linearity, dynamics, self-organization, etc. Mechanisms of their interaction reveal the nature of the modification of the Biblical discourse constituents stimulating the transformation of the entire discursive system.
Key words: synergetics, synergistic categories, discourse, tetrahedron of the Biblical discourse, elements of the Biblical discourse.

Кінець XX – початок XXI століття відзначаються бурхливим розвитком досить молодої галузі лінгвістики – СИНЕРГЕТИКИ, концепція та методологія якої орієнтовані на дослідження різних ієрархічно підпорядкованих мікро- і макросистем, характерними ознаками котрих визначаються відкритість, нелінійність, нестійкість, динамічність, гомеостатичність тощо, що слугують умовами самоорганізації та саморозвитку відповідної мегасистеми [Єнікєєва 2007, с. 175]. Міждисциплінарна спрямованість синергетичного підходу дозволяє провести аналіз складних систем різної природи у багатьох напрямках сучасної лінгвістики, а саме: історії мови (Т. І. Домброван), когнітивної лінгвістики (А. М. Приходько), квантитативної лінгвістики (Р. Г. Піотровський), теорії тексту та комунікації (І. А. Герман, Н. Л. Мишкіна, А. В. Стрільчук), словотвору (С. М. Єнікєєва).

У межах синергетичного підходу аналізу дискурсу, як комплексної системи смислообразів, приділяється немало уваги (М. Ф. Аліференко, Л. С. Піхтовнікова, Е. Л. Словикова, Є. Г. Фоменко). Проте дослідження біблійного дискурсу у синергетичному форматі залишається відкритим, що зумовлює **актуальність** нашої наукової роботи. **Об'єктом** дослідження виступає сам біблійний дискурс та елементи його втілення. **Предметом** є основні категорії синергетики, до яких відносяться вищезазначені параметри (відкритість, нелінійність, динамічність, самоорганізація тощо). **Матеріалом** слугували тексти Старого та Нового Заповітів англомовних версій Святого Письма різних епох видання (1611-2011 рр.).

Для досягнення зазначеної мети, необхідно додати визначення феномену *ДИСКУРС*, дефініція якого в сучасній лінгвістиці має дискусійний характер та знаходиться в центрі тяжіння багатьох наук: соціолінгвістики (В. І. Карасик, Е. Лакло, К. С. Серажим), когнітивної лінгвістики (А. О. Кібрик, Г. Г. Почепцов, А. М. Приходько, І. С. Шевченко), психолінгвістики (К. Герден, В. В. Красних, Дж. Шоттер), лінгвокультурології (В. І. Карасик). Як зауважує О. С. Кубрякова, загальне розповсюдження терміну «дискурс» не означає, що за ним закріплюється зміст, який апріорі може вважитися поширеним та шаблонним [Кубрякова 2005, с. 23]. Розуміння терміну «дискурс» в аспекті його полісемічності представлено різними визначеннями, які спрямовані на модифікацію традиційних понять тексту, мовлення й діалогу. Етимон слова **«дискурс»** визначається, як "***process of understanding, reasoning, thought***" (кінець XIV ст.) [Harper], сходить до латинського слова *discursus* / *discurrere* – ***"act of running about","argument","conversation"***

[Merriam-Webster Dictionary], що, розкриваючи первинну багатозначність цього поняття, зумовило подальше розширення його семантики.

Звернімося до еволюції визначення терміну «дискурс», що були запропоновані видатними науковцями XX ст. **Дискурс** – це (1) еквівалент поняття «мовлення» (за Ф. Соссюром), тобто будь-яке конкретне висловлювання [Серио 1999, с. 26-27]; (2) мовлення, що привласнюється мовцем; у протилежність «оповіданню», яке розгортається без експліцитного втручання суб'єкта висловлювання (Е. Бенвеніст) [Benveniste 1966]; (3) зв'язне мовлення; послідовність висловлювань, відрізок тексту, більший, ніж речення (З. Харріс) [Harris 1952]; (4) сукупність знаків, актів формулювання, ряд фраз і речень; сукупність висловлювань в рамках однієї формації (М. Фуко) [Foucault 1994].

Питання кореляції понять ТЕКСТ і ДИСКУРС є суперечливим, оскільки теорії визначення тексту крізь дискурс або дискурсу крізь текст мають право на існування. Досить часто дискурс ототожнюють з текстом. Так, В. О. Звєгінцев з позиції формально-структурної лінгвістики характеризує дискурс як «елементарну одиницю тексту, тобто складне ціле або змістовну єдність, що вирізняється на рівні мови і, як правило, реалізується у вигляді речень, пов'язаних між собою смисловими зв'язками» [Звегинцев 1996]. У функціонально орієнтованих дослідженнях (див. М. Л. Макаров «Основи теорії дискурсу») підкреслюється тенденція до протиставлення дискурсу і тексту за рядом контрастних критеріїв опозиції: структурність – функціональність, продукт – процес, статичність – динамічність, актуальність – віртуальність [Макаров 2003, с. 58]. Велика кількість дослідників розрізняють поняття тексту і дискурсу, ідентифікуючи текст як один із проявів дискурсу [Бехта 2010; Кухаренко 2002; Fairclough 1992; Halliday 1991]. На думку Н. П. Литвиненко, дискурс – це своєрідна динамічна модель тексту, текстова комунікація, пов'язана з комунікативною діяльністю суб'єкта [Литвиненко 2009, с. 11-12]. Порівняно з текстом, розуміння якого пов'язане передусім із лінгвістичними категоріями, дискурс – поняття більш різнопланове, воно ширше й глобальніше корелює з категоріями логіки, психології, філософії і спрямоване на людину, її досвід, знання, інтелектуальний рівень, спосіб вираження знань про навколишній світ [Бехта 2004, с. 193].

З наведеного вище зрозуміло, що спостерігається поступова динаміка тлумачення терміну «дискурс» від простого мовлення до усної або письмової комунікації, що обов'язково супроводжується набором чинників, що визначають специфіку самого мовлення. Дискурс визначається як складне поняття, діалектична природа якого розкривається крізь розуміння його співвіднесеності з текстом з одного боку, і з комунікативним процесом з іншого. У цьому зв'язку варто звернути увагу на трактування дискурсу І. С. Шевченко й О. І. Морозовою, які розуміють його як «інтегральний феномен, розумово-комунікативну діяльність, яка за своєю суттю є сукупністю процесу і результату та охоплює як екстралінгвістичний, так і власне лінгвістичний аспекти; в останньому, окрім тексту, виділяють пресупозицію і контекст (прагматичний, соціальний, когнітивний), які обумовлюють вибір мовних засобів» [Шевченко, Морозова 2003, с. 37].

Важливість контексту підкреслює й голландський дослідник Т. А. ван Дейк, для якого *дискурс* – це не просто зв'язний текст, а *СКЛАДНЕ КОМУНІКАТИВНЕ ЯВИЩЕ*, яке включає і *СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ*, що дає уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси створення і сприйняття повідомлення [Dijk 2008]. В. В. Красних постулює, що дискурс «володіє як власне лінгвальним, так і екстралінгвальним планами» [Красных 2001, с. 200]. Таким чином, ми розуміємо ***дискурс*** *як комплексне явище, що є не лише продуктом розумово-комунікативної діяльності (текст), пов'язаний з лінгвальним аспектом, але й сам процес цієї діяльності (комунікація: адресант ↔ адресат), що обумовлюється екстралінгвальними факторами та умовами існування комунікації (контекстом).*

Поняття ***БІБЛІЙНИЙ ДИСКУРС*** має неоднозначний характер, оскільки, з одного боку, вважається, що «дискурс – це «текст, занурений у життя», тому термін «дискурс», на відміну від терміна «текст», не застосовується до давніх текстів (зокрема, біблійних), зв'язки

яких із живим життям не відновлюються безпосередньо» [Швейцер, Ярцева 1990, с. 136]. Проте, з іншого боку, М. Л. Макаров відмічає тенденцію до вживання методології дискурс-аналізу і самого терміну дискурс до мовного матеріалу з різною культурно-історичною віднесеністю, наприклад, біблійних текстів і апокаліптичної літератури [Макаров 2003, с. 58].

В аспекті взаємодії автора й адресата, можна розуміти біблійний дискурс як персуазивний, оскільки передбачається мовна дія автора на реципієнта крізь тексти Писання з метою спонукання адресата до певної дії, наприклад, самовдосконалення завдяки пошуку шляхів прийняття істин віри через Откровення. Персуазивність біблійного дискурсу розкриває його діалогічний характер, що в межах дискурсивного аналізу дає можливість представити тексти Біблії як складне комунікативне явище, завдяки якому відбувається «спілкування з вищими силами». Таким чином, біблійний текст є одним із базових елементів біблійного дискурсу, що слугує засобом його презентації.

Синергетичний вектор дослідження взаємозв'язку та взаємозалежності елементів дискурсу, а саме *тексту* (зокрема англомовних варіантів Святого Писання) та *контексту* (історико-соціально-культурного фону існування різних англомовних біблійних версій), дає змогу ідентифікувати феномен біблійного дискурсу, який самоорганізується відповідно до актуальних змін у часі та виступає динамічним простором саморозвитку мінливої мовної системи. Також актуальними детермінантами дискурсу Біблії визначаємо учасників комунікації *адресата* (читача / слухача реального або уявного) *і адресанта* (Бога як «автора» Святого Письма, комунікація з яким досягається крізь індивідуальне прочитання й інтерпретацію тексту).

Залучивши теорію «герменевтичного трикутника», запропоновану німецьким філософом Г.-Ґ. Ґадамером (що розкриває сутність взаємовідносин між адресатом, самим текстом і адресантом, інтерпретатором тексту [Gadamer 1975]), та додавши до цієї моделі вектор «контекст», що існує поза площиною трикутника, пропонуємо розглянути «дискурс», а саме біблійний дискурс, як тримірний об'єкт – у вигляді *«тетраедру біблійного дискурсу»* (рис 1.), що досить виразно ілюструє синергетичний взаємозв'язок між елементами моделі «адресант / текст / адресат / екстралінгвальний (соціальний, зовнішній) контекст».

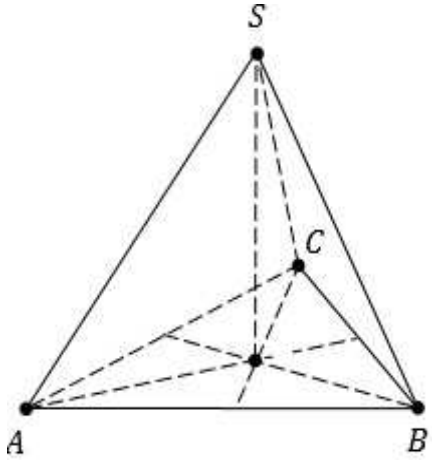

Рис. 1. Тетраедр біблійного дискурсу

Модель «тетраедра біблійного дискурсу» характеризується наведеними вище елементами. У вершинах тетраедра розташовані: *адресант* (A) – Бог як комунікатор ідей, *текст Біблії* (B) – як статичний результат / продукт процесу застосування мовної діяльності; *адресат* (C) – читач / слухач біблійного тексту; *контекст* (S), який моделює умови виникнення та існування самого дискурсу. Звичайно, вектор комунікації Бога є константою, проте змінюється *адресат* (який є представником певної історичної епохи) та історико-соціально-культурний *контекст*, що вимагає змін і модифікацій в *тексті Біблії*. Таким чином, інтерпретуючи геометричну модель дискурсу, зрозуміло, що зазначені елементи взаємопов'язані та знаходяться у взаємозалежних відносинах. Особливості взаємозв'язків базових елементів є очевидними, проте якщо змінити один із елементів, уся модель набуде дещо іншої, модифікованої, форми. Таким чином, біблійний дискурс існує не як константа, а як величина, залежна від трьох змінних (величина Бог є константою), що постулює думку про відкритість, динамічність та нелінійність біблійного дискурсу, які відносяться до ключових категорій синергетики.

Таким чином, дискурс не є стабільним, він, як зазначають дослідники, як і будь-яка відкрита система, еволюціонує «в смисловому просторі та часі, а його «живою тканиною» виступають смислові енергопотоки» [Словикова 2011, с. 141-142; Пихтовникова 2012] і

біблійний дискурс не є цьому винятком. Відкритість та нелінійність біблійного дискурсу реалізується крізь його взаємозв'язок та взаємодію («обмін енергією») з іншими елементами його втілення, порушення нестійкої рівноваги яких стимулює зміну загальної системи (тетраедр біблійного дискурсу набуває нової форми), розкриваючи якісно нову систему соціально-культурних цінностей, що віддзеркалюється в мовній мегасистемі, яка, у свою чергу, також є динамічною багаторівневою структурою, що знаходиться в процесі «само будування» та «самовдосконалення».

Виходячи з викладеного вище, можна зробити **висновок** про те, що синергетичний аналіз природи англомовного біблійного дискурсу дозволяє виявити аспекти і напрями еволюції біблійного мовлення, що пов'язане не лише із специфікою його реалізації, але й із значною кількістю екстралінгвальних чинників, що детермінують соціальний та культурно-історичний фон створення кожної окремої англомовної версії Святого Письма. Таким чином, у синергетичній проекції ***БІБЛІЙНИЙ ДИСКУРС*** ми сприймаємо як *нестабільну, відкриту, нелінійну, полівимірну систему, базовими елементами якої є інтерпретовані адресатами тексти Біблії, що спрямовані на Богопізнання та регламентовані соціально-історичними та релігійно-культурними контекстами.*

Розроблений нами аналіз дискурсу сприяє визначенню **перспектив** подальшого дослідження синергетичних аспектів біблійного дискурсу. Вважаємо доцільним аналіз динаміки еволюції біблійного дискурсу в форматі діахронічної лінгвосинергетики, що розкриває становлення еволюційного процесу розвитку англійської мови на матеріалі різних версій Святого Писання, кожна з яких відбиває епохальні традиції свого часу, що віддзеркалюється на лінгвальному рівні.

Література

Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній художній прозі / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
Бехта І. А. Оповідний дискурс в англомовній художній прозі : типологія та динаміка мовленнєвих форм : автореф. дис. ... д. філол. наук : 10.02.04 / І. А. Бехта; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 36 с.
Єнікєєва С. М. Синергетическая организация словообразовательной системы современного английского языка / С. М. Еникеева // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 110. – Т. 1. – С. 175-178.
Звегинцев В. А. Мысли о лингвистике / В. А. Звегинцев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1996. – 335 с.
Кубрякова Е. С. О термине дискурс и стоящей за ним структуре знания / Е. С. Кубрякова // Язык. Личность. Текст. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – С.23-33.
Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – Одесса : Латстар, 2002. – 288 с.
Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации [Текст] : курс лекций / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2001. – 270 с.
Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс : монографія / Н. П. Литвиненко. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 304 с.
Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика : основы и очерк направлений / Л. С. Пихтовникова . – Харьков : Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина, 2012 . – 179 с.
Серио П. Как читают тексты во Франции / П. Серио // Квадратура смысла : Французская школа анализа дискурса : Пер. с франц. и португ. – М. : Прогресс, 1999. – С. 14-53.
Словикова Е. Л. Гештальт-синергетический подход к исследованию дискурсивного смыслового пространства / Е. Л. Словикова // Вестн. Челяб. гос. ун-та. Филология. Искусствоведение, 2011. – Вып. 55. –№17(232). – С.145-151.
Швейцер А. Д., Ярцева В. Н. Английский язык. // Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
Шевченко И. С. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / И. С. Шевченко, Е. И. Морозова // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2003. – № 586. – С. 33-38.
Benveniste E. Probleme de linguistique generale / E. Benveniste. P. : Gallimard, 1974. – 280 p.
Dijk van T. Discourse and Context. A Sociocognitive Approach / T. A. van Dijk. – New York : Cambridge University Press, 2008. – 267 p.
Fairclough N. Discourse and Text: Linguistic and Intertextual Analysis within Discourse Analysis / N. Fairclough // Discourse and Society. – 1992. – № 3. – P. 192–217.
Foucault M. The Order of Things : An Archaeology of the Human Sciences / Michel Foucault. – USA. : Vintage, – 1994. – 416 p.
Gadamer H. G. Truth and Method / H. G. Gadamer. – New York, 1975. – 640 p.
Halliday M. A. K. Language, context and text : aspects of language in a social-semiotic perspective / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 264 p.
Harris Z. Discourse Analysis / Z. Harris // Language. – 1952. – Vol. 28. – № 17. – P. 1-30.
Harper D. Online Etymology Dictionary. – [Електронний ресурс] / D. Harper. – Режим доступу : http://www.etymonline.com.
Merriam-Webster Dictionary. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.merriam-webster.com

УДК: 811.11:35.077.1

СВЄТЛІЧНА А. А.
(Запорізький національний університет)

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ МИТНИХ ДОКУМЕНТІВ

У статті розглядаються лексичні особливості англомовних митних документів. Встановлюються шари лексики, які властиві цьому комплексу текстів. Автор доходить висновку щодо значення спеціальної лексики в масиві англомовної митної документації.
Ключові слова: лексичні ряди, лексичне наповнення, спеціальна термінологія, митні терміни.

Светличная А. А. Лексические особенности англоязычных таможенных документов. В статье рассматриваются лексические особенности англоязычных таможенных документов. В работе представлена попытка определить слои лексики, которые характерны данному комплексу текстов. Делается вывод о значении специальной лексики в массиве англоязычной таможенной документации.
Ключевые слова: лексические ряды, лексическое наполнение, специальная терминология, таможенные термины.

Svetlichnaya A. A. Lexical Features of English Customs Documents. This article focuses on lexical features of English Customs documents. The object of this research is the complex of English Customs documents (Customs Declaration, Cargo Declaration, Certificate of Origin, Phytosanitary Certificate, Certificate of Quality, Weight List, ATA Carnet, Invoice, Proforma-Invoice). The aims of this study were to distinguish the main lexical layers in such texts, to analyze the features of their coexistence and to determine factors, which influence on its balancing in the text of customs document. The layers of lexis which are typical for this complex are defined. English Customs documents were not the object of complex research in linguistics before now, and this caused the actuality of this paper. In this research it was found out, that English Customs document is represented as an informative dialogue. Filling variable components is based on the compatibility with the present elements including semantic, lexical, grammatical levels all together. In consequence of analysis the features of complex system organization of such texts, which correlate its lexical filling during the forming of document, were established. It was found out, that the significant influence on receiving certain «coloring» of document has special vocabulary, which can be formed out of the following lexical layers: customs lexis, economic terminology, legal terminology, nomenclature lexis, abbreviations and reductions. Moreover, the main factor, which transforms the percentage compound of lexical layers in the format of the customs document, was defined in the process of the detailed study of the actual material. It is a genre of document. The practical importance of this study is in defining of global structuring of business text by considering its specific lexical features. As a result, variable components from the recipient in the part of a module or a sub-block are formed. The conclusion about importance of special lexis in formation of English Customs documentation is made.
Key words: lexical layers, lexical filling, special terminology, customs terms.

Розширення міжнародних зв'язків, потреба в швидкому, точному, якісному обміні інформацією в ділових сферах суспільства спричиняє те, що в центрі уваги багатьох наукових розвідок сьогодення стають англомовні офіційно-ділові документи. Однак, попри велику кількість праць в напрямку напрямку дослідження текстів офіційно-ділових документів, англомовна митна документація виявилася поза зоною ґрунтовних лінгвістичних досліджень, що й зумовлює **актуальність** обраної проблематики. **Об'єкт дослідження** – сучасні англомовні митні документи. **Предмет дослідження** – лексичний склад текстів англомовних митних документів. **Матеріал дослідження**: *Customs Declaration, Cargo Declarations, ATA Carnet, Certificate of Origin, Phytosanitary Certificate, Certificate of Quality, Weight List, Invoice, Proforma-Invoice*. Англомовні митні документи (далі АМД) є системним комплексом, який базується в першу чергу на лексико-граматичних особливостях такого роду текстів. Цільова установка цих текстів – отримати максимальну кількість даних про декларанта або декларований вантаж. У цьому знаходить своє пояснення інформативна стислість таких документів та усвідомлений вибір лексичних засобів на кожному етапі комунікації. Англомовний митний документ – це свого роду інформативний діалог, який складається із постійних та змінних компонентів.

Постійні складові програмують подальше комунікативне висловлювання, змінні - продовжують заданий вербальний компонент, «вибудовуються» у вже існуючому форматі документа, оскільки знаходяться в залежності від нього. Лексичне наповнення тексту документа ***Weight List*** спрямоване на фокусування в межах вагових характеристик вантажу та даних для їх отримання (*Marks And Nos* – маркування., *Descriptions/Art.Nos*. – опис, *Packages, Packing Specification* – пакування, *Total* – загальна вага, G.W. – вага брутто, N.W. – вага нетто, T.W. – загальна вага). У документі ***Certificate of Origin*** – даних про походження

товару (*Origin criterion* – критерії визначення походження, *Certificate* – сегмент документа із даними експертизи щодо походження вантажу). У тексті ***Certificate of Quality*** в лексичному плані увага зосереджена на даних, пов'язаних з якістю товару (*Chemical formula* – хімічна формула, *Chemical composition of product* – хімічний склад продукту, *Name of parameter* – назва параметру, *This certificate certifies that* – що засвідчує сертифікат).

Постійні компоненти АМД утворюють складну систему керуючої інформації, де задані мовні одиниці виконують не лише інформативну функцію, але й перформативну, детермінуючи хід думок адресата та прогнозуючи відбір змінних складових тексту документа. Завдяки такій текстовій організації «різноманітність та обсяг лексичних мікросистем ставиться в пряму залежність від домінант, представлених у постійній частині формуляра». Лексичне наповнення компонентів тексту лімітується «цільовою настановою його укладання» [Мамрак 2003, с.192], прагматичними задачами, які стоять перед конкретним документом. Постійні складові мають обмежену сполучуваність із змінними, що звужує діапазон мовних засобів потрібних для заповнення реципієнтом текстової площини документа. В результаті одержання змінних компонентів від адресата в текстовій площині утворюється свого роду фрагмент модуля [Клименюк] – підблок, об'єднаний тематичним, лексичним та граматичним зв'язком двох його фрагментів (постійного та змінного).

У тексті документу ***Phytosanitary Certificate*** – такими специфічними координатами є дані про характеристики товару з урахуванням його фітосанітарного стану (*Botanical name of plants* – ботанічна назва рослини, *Plant Quarantine Department* – відділ з питань карантину рослин, *Disinfestation and/or disinfection treatment* – дезінфекція, *Treatment* – лікування, *Chemical (active ingredient)* – хімічний (активний інгредієнт), *Duration and temperature* – тривалість та температура, *Concentration* – концентрація).

Постійний формат документів ***Customs Declarations*** сприяє відбору мовних одиниць у межах таких специфічних домінант як:

1) персональні дані декларанта: *Name* – ім'я; *Birth date* – дата народження; *Passport issued by, Passport number* – паспортні дані; *The purpose of this trip* – мета подорожі; *currency or monetary instruments* – дані про ввіз та вивіз готівкових грошових коштів та документів (векселі, банківські чеки, цінні папери) на суму більш ніж $ 10 000;

2) інформація, яка стосується процесу декларування товарів та коштів, що ввозяться та вивозяться через кордон: *Declare all articles, Description of Articles, Value* – опис товарів з їх приблизною вартістю у валюті; *Duty* – мита, яке необхідно сплатити у разі перевищення суми, що дозволена для провозу; *Agricultural and Wildlife Products* – перелік сільськогосподарської продукції та дикої рослинності, що заборонена до ввозу та вивозу через кордон.

Cargo declaration обмежує лексичне наповнення в рамках, де особливими координатами виступають:

1) необхідні детальні дані про вантажовідправника та вантажоодержувача, умови постачання товару (*Shipper* – вантажовідправник, *Consignee* – вантажоодержувач, *Transport Details* – транспортні деталі, *Airport of destination* – аеропорт призначення, *Airport of Departure* – аеропорт вильоту);

2) інформація щодо необхідних для декларування характеристик вантажу (*Nature and Quantity of Goods* – тип та кількість товарів, *Proper Shipping name* – назва вантажу, *Packing group, Packing inst.* – тип пакування, *Class or division* – клас чи підклас вантажу, *Quantity and type of Packing* – кількість та тип пакування).

Для комерційних митних документів ***Invoice*** та ***Proforma-Invoice*** такими домінантами стають:

1) дані про умови постачання (*Buyer* – покупець, *Contract* – номер контракту, *Terms of Delivery* – умови постачання, *Despatch Date* – дата відправки, *Method of shipment* – спосіб доставки, *Shipping Marks* – відмітки про транспортування);

2) необхідні дані для визначення ціни та митної вартості вантажу (*Description/Description & Specification* – опис та специфікація, *Quantity* – кількість, *Price/ Unit Price* – ціна/ціна за одиницю, *Net Weight* – вага нетто, *Gross Weight* – вага брутто, *Size* – розмір, *Net total* – чистий підсумок, *VAT@ %* – ПДВ, *Total due/Total Amount* – підсумок/загальна сума).

Специфічними координатами лексичної наповнюваності документа ***ATA Carnet*** виступають: *Intended use of Goods* – передбачуване використання товарів, *The Carnet may be used in the following countries* – список країн, де документ *ATA Carnet* є дійсним, *Visits* – візит, *Transits* – транзит, тимчасове перебування. Як бачимо, в кожному окремому жанрі англомовної митної документації існує свій набір лексичних мікросистем, які функціонують строго в інтересах прагматичної спрямованості документа. Складаючись із відтворюваних та специфічних для кожного окремого жанру детермінант, саме вони зумовлюють лексичне заповнення змінних компонентів документів АМД комплексу, і визначає такий відбір «семантико-смислова домінанта жанру» [Косова 2010, с. 10].

Мова АМД текстів є змішаною, різнорідною єдністю, у якій фундаментом виступає загальновживана лексика (*name, family, country, transport, cats, dogs, cigarettes, journey, father, mother, children, plants, fruits, vegetables, animals* тощо), що співіснує із спеціальною. Взаємодія кількох лексичних пластів виглядає як дифузне явище, де «першу скрипку» грає саме спеціальна лексика, оскільки вона виформовує своєрідний характер такого роду текстів, сприяє створенню стиля, властивого саме міжнародно-правовим документам [Кучик 2013, с. 37]. Нові дослідження [Біленко 2007, с.1; Косова 2010, с. 9], що стосуються лексичного зрізу офіційно-ділових текстів, підтверджують домінуючий характер спеціальної, термінологічної лексики в таких текстах.

Як показує наше дослідження, особливість спеціальних одиниць, які використовуються в англомовних митних текстах, полягає в їхній близькості до загальновживаної лексики. Пояснюється це орієнтацією таких текстів на «середнього» адресата, їх суто прагматичними настановами, а саме – метою спрощення подачі професійно складних понять. У комплексі АМД нами виділяється декілька рядів спеціальної лексики:

- загальновживана митна лексика (*declaration, declare, border protection, duty-free exemption, customs form, tax or customs disposition, customs personnel,U.S. Customs and Border Protection, CBP officers*), яка представлена основними необхідними поняттями митної справи для оформлення митних документів;

- загальновживана економічна термінологія (*in cash, commercial merchandise, currency or monetary instruments, personal or cashier's checks and stocks and bonds, travelers checks, current rate, retail value, invoice, promissory notes, payment orders*), за допомогою якої обговорюються умови накладання мита та транспортування грошової маси, цінних паперів через кордон;

- незначним чином загальновживана юридична термінологія (*legal, civil penalties and/or criminal prosecution, illegal importation*), за допомогою якої адресату (декларанту) повідомляють про відповідальність у разі надання неправдивої інформації в ході заповнення документу;

- ділові стандарти (*may be subject to administrative or criminal penalties, I hereby declare, the information enclosed in this form*), що функціонують задля створення необхідної «тональності», властивої мові офіційно-ділових текстів (канонічність,строгість, офіційність);

- абревіатури та скорочення.

До спеціальної термінології приєднується також суттєвий, як для митних документів, пласт номенклатурної лексики: номенклатура установ (*«BIOTEK LTD», «HIGH HOPE INT'L GROUP JIANGSU MEDICINES@ HEALTH», «OST TRADING LTD, SOM GROUP SAN. TIC. A. S.», «TOV AGROROS»),* номенклатура найменувань товарів (*CHINESE TOBACCO GRADE CVWCL3BL, micronized marble, super white cement, SOM dolomite, SOM colored granule, hard gelatin capsules*), назви рослин (*SUNFLOWER HYBRID SEEDS*), тварин).

Вживання настільки різноманітних пластів спеціальної лексики пояснюється необхідністю при складанні митної документації встановити або надати загальні характеристики товару (його номенклатурний номер, вагові дані, кількість тощо), визначитися з умовами його постачання, окреслити режим вивозу та ввозу грошової маси в момент перетину кордону, встановити юридичні рамки відносин адресата-адресанта з метою запобігання порушень закону. У відсотковому співвідношенні склад кожного лексичного ряду в текстах англомовних митних документів представлений нерівномірно, оскільки розподіл лексичних шарів обумовлюється такими вагомими факторами як «жанр документу; тематика питання; цільова установка документа (комунікативне завдання)» [Калюжная 1982, с. 95]. У результаті ретельного аналізу фактичного матеріалу нами було встановлено, що пласт митної термінології пронизує всі тексти цього комплексу та співіснує з іншими рядами спеціальної лексики в кожному окремому випадку по-різному.

Так, у текстах таких документів як *Customs Declaration, Cargo Declaration, ATA Carnet, Certificate of Origin, Certificate of Quality, Phitosanitary Certificate* – це взаємодія митної термінології з економічною та юридичною. У жанрах АМД *Invoice* та *Proforma-Invoice*, у яких комунікативним завданням є встановлення вартості товару та мита, яке треба сплатити, наявність митної лексики зовсім низька та характерним виявляється переважання економічної термінології та повна відсутність юридичної. Подібне специфічне балансування рядів спеціальної лексики в межах континууму тексту документа із можливим домінуванням одного або кількох з них формує особливий «колорит» у кожному окремому випадку. І як показує аналіз, першочерговим фактором такої зміни відсоткового співвідношення пластів спеціальної лексики в таких текстах є жанрова приналежність документа.

Стрижнем спеціальної лексики цього комплексу виступає митна термінологія: *Customs Declaration, declare, import, export, exporter, customs duty, duty-free exemption, prohibited items, Border Protection, Customs clearance, Customs inspection, U.S. Customs and Border Protection, Customs and Border Protection Officer, Customs Law, customs procedures, customs agent, customs warehouse, customs code etc*. Митні терміни як «номінативні лексичні одиниці (слова або словосполучення) митної терміносистеми, що приймаються для точного найменування спеціальних понять і вимагають чіткої дефініції» [Дейнека 2014, с. 14], в масиві АМД текстів виступають об'єднуючою складовою, яка перетворює цей пакет документів на єдиний комплекс, виконуючи не лише номінативно-дефінітивну, але й системоутворюючу функцію водночас.

Частота використання митних термінів у розглянутих нами зразках АМД різниться в залежності від жанру документа. Максимальна насиченість таких лексичних одиниць спостерігається в центральних жанрах цього комплексу – в митних деклараціях (*Customs Declaration, Goods/Cargo Declaration*) – 6,4%-6,3%, мінімальна – у периферійних митних документах, а саме *Invoice, Proforma-Invoice* – 1,3%-1,4%.

Загалом аналіз лексичного складу АМД дозволяє нам зробити наступні **висновки**:

- спрямованість текстів АМД на отримання стислої, конкретної інформації проявляється на кожному кроці відбору лексичних одиниць;
- АМД тексти мають багатокомпонентний лексичний склад, де ядром виявляється спеціальна лексика, яка надає тексту документа необхідний «колорит»;
- балансування лексичних пластів у форматі конкретного документу залежить від жанру та його комунікативних цілей;
- характерною ознакою даного комплексу є ділові кліше, які функціонують задля стандартизації та уніфікації АМД масиву.

Перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо у дослідженні синтаксичних особливостей текстів англомовної митної документації.

Література

Биленко Ж. Л. Лексико-грамматические и стилистические особенности англоязычных документов // Вестник Харьковского нац. автомобильно-дорожного ун-та. – Вып. № 39. – 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: //cyberleninka.ru/article/n/leksiko-grammaticheskie-i-stilisticheskie-osobennosti-angloyazychnyh-dokumentov.

Дейнека В. М. Формування української термінології митної справи (кінець XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: 10.02.01 «Українська мова» / В. М. Дейнека. – Донецьк, 2014. – 20 с.
Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжна – К : Наукова думка, 1982. – 122 с.
Клименок А. Н. Официально-деловой текст как модульный текст / М. В. Косова // Вестник КемГУ. – 2012. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://cyberleninka.ru/article/n/ofitsialno-delovoy-tekst-kak-modulnyy-tekst.
Косова М. В. Специальная лексика в документном тексте: аспекты лингвистического анализа // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание. – Выпуск № 2-12. – Том 2. – 2010. – С. 7 -12.
Кучик Г. Б. Особливості застосування спеціальної лексики в установчих документах міжнародних організацій / Г. Б. Кучик // Наукові записки Національного Університету. Серія «Філологія». – 2013. – С.36 – 38.
Мамрак А. В. Українське документування : мова та стиль : Навчальний посібник / А. В. Мамрак. – Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2003 – 364 с.

УДК: 811. 111’ 372'373. 612. 2'233

STULINA E., ISSELÉ J.-L.
(Université nationale de Zaporojié)

LE RÔLE DE L’ENSEIGNANT NATIF DANS L’APPRENTISSAGE DE LA LANGUE ETRANGÈRE

Стулина Е.В., Иссле Ж.-Л. Роль нативного преподавателя в процессе обучения иностранному языку. Статья посвящена анализу роли нативного преподавателя, который выступает как «двойник» (homologue) основного не нативного преподавателя на занятии в процессе обучения иностранному языку. Содержание статьи представляет собой наблюдения и аналитические выводы, сделанные в результате совместной преподавательской деятельности на протяжении определенного количества лет. Нативноый преподаватель (l´enseignant-natif), в данном случае франкофон, создает свою профессиональную иденичность не только на базе знаний, полученных в процессе профессиональной подготовки, но и на базе знаний родной культуры, на базе интеллектуального национального капитала. Он – носитель определенного профессионального этикета: этикета исправления ошибок, этикета убеждения в передаче знаний.
Ключевые слова: нативный преподаватель, преподаватель «двойник», этикет убеждения и исправления ошибок, интеллектуальный национальный капитал.

Стуліна Є.В., Іссле Ж.-Л. Роль нативного викладача у процесі навчання іноземній мові. Статтю присвячено аналізу ролі нативного викладача у процесі навчання іноземній мові, який виступає як «двійник» (homologue) головного не нативного викладача на занятті. Зміст статті являє собою спостереження і аналітичні висновки, зроблені у результаті сумісної викладацької діяльності впродовж певної кількості років. Нативний викладач (l´enseignant-natif), у нашому випадку франкофон, творить свою професійну ідентичність не тільки на базі знань, отриманих у процесі професійної підготовки, але й на базі знань рідної культури, на базі інтелектуального національного капіталу. Він – носій певного професійного етикету: етикету виправлення помилок, етикету переконання у передачі знань.
Ключові слова: нативний викладач, викладач-«двійник» (homologue), етикет переконання и виправлення помилок, інтелектуальний національний капітал.

Stulina E., Isselé J.-L. The Role of a Native-speaking Tutor in the Process of Foreign Language Teaching. The article is devoted to the analysis of the role of a native speaker, who acts as a homologue during teaching of a foreign language. The content of the article represents the observations and analytical conclusions resulting from joint teaching activity for certain number of years. Native speaker (l'enseignant-natif) creates his professional skills not only on the basis of the knowledge gained during the professional training but also on the basis of knowledge of native culture, based on intellectual national capital. He is the carrier of certain professional etiquette, the etiquette of error detection and correction and the ability to argue his own knowledge.
Key words - Native speaker, homologue, etiquette of error detection and correction and the ability to argue his own knowledge, intellectual national capital.

Le département de philologie romane et de traduction a une riche expérience de la coopération fructueuse, depuis de nombreuses années, avec les professeurs natifs invités à assister aux cours et à apporter un soutien linguistique. Ces enseignants ont des liens spécifiques avec leur pays donc ils possèdent un savoir natif issu de leur relation avec leur culture d´origine, leur capital natif. Cette situation influence-t-elle leur pratique pédagogique ? Comment les apprenants d’un côté et les professeurs non-natifs de l’autre se situent-ils dans ces configurations ?

A partir de cette thèse nous allons analyser la participation du professeur natif au processus de formation des types de conscience - *la conscience des erreurs, la conscience des compétences, la conscience des normes linguistiques* - chez les apprenants pendant les cours de français.

Il est à noter que l'objet essentiel d'études en 3 année est le texte littéraire du XIX s. L'objectif primordial est le développement de la compréhesion du sens explicite et implicite du texte. Pendant les cours la traduction du texte à étudier est carrément exclue vu l'existence de plusieurs versions en langue maternelle. Pour cette raison la situation oblige à me servir d'une autre méthode orientée sur la compréhension du sens du texte et sur la formation des types de consciences mentionnés plus haut. J'ai trouvé cette méthode au cours de mes stages linguistiques dans deux universités françaises (Rouen et du Maine). Comme les étudiants de l'université française viennent du monde entier, ils n'ont que le français comme langue de communication et d'apprentissage à la fois. Dans ce contexte d'études l'apprenant s'efforce d'appliquer au maximum ses efforts intellectuels, ce qui peut aboutir au développement de la conscience linguistique. Dans la limite de cet article on pourrait définir la conscience linguistique comme capacité de l'apprenant à distinguer la forme linguistique à retenir, de la forme linguistique à rejeter.

Á vrai dire, le développement de la conscience linguistique ou l'éducation des sentiments de la langue étrangère chez les apprenants devra devenir le fondement méthodologique pour les professeurs de langue. Avant de parler du rôle du professeur natif dans ce processus il est indispensable de toucher le problème d'insécurité linguistique chez les enseignants non-natifs. Il est compliqué aussi bien d'en parler que de définir cette notion. Cet aspect particulier du ressenti de la langue qu'est l'insécurité, a commencé à être étudié largement par les didacticiens européens vu le contexte du plurilinguisme dans lequel vit l'Europe. Aujourd'hui tout enseignant de langue étrangère pourrait éprouver le sentiment d'insécurité linguistique lié aux notions de culture éducative et des représentations qui s'en dégagent malgré que les ressources linguistiques autochtones, orales et écrites, deviennent de plus en plus accessibles. Ce ressenti d'insécurité linguistique peut apparaître partout: aux cours et au quotidien dans des situations de communication réelle. Si l'on revient à l'apprentissage de la langue sur la base des textes classiques (3-ème année d'études), on verra qu'il existe différents contextes générateurs d'insécurité linguistique: la multitude des notions historiques, culturelles, des phénomèmes linguistiques comme contenu sémantique, sémique, valeur grammaticale des éléments linguistiques.

Quelles sont les solutions pour surmonter l'insécurité linguistique? Mon expérience professionnelle me permet de dire qu'une préparation exhaustive des cours et la possibilité de contourner les difficultés (parfois grâce à l'expérience) ne suffit pas. Il s'agît plutôt de redéfinir le profil professionnel de l'enseignant non-natif de langues étrangères. On peut le faire seulement en changeant le nombre traditionnel des acteurs aux cours, notamment faire participer le locuteur natif en tant qu'homologue.

Dans la formation professionnelle des professeurs de langues on valorise bien sûr les stages linguistiques et d'observation, ainsi que la possibilité de recourir aux médias francophones diffusés notamment via Internet, TV5 ou même des moteurs de recherche en français. Mais malgré tout cela la conscience normative de l'enseignant non-natif sera toujours partagée entre la langue qu'il enseigne avec les fautes et les imperfections et la perception stéréotypée d'un locuteur natif supposé idéal.

La présence du locuteur natif comme homologue aux cours de langue permet de créer avant tout une situation de communication réelle, parfois spontanée, mais toujours dans le cadre du thème étudié. Cela amène les étudiants à mobiliser leurs aptitudes de communication et à profiter de leurs acquis lexicaux, grammaticaux, syntaxiques, parfois culturels. La possibilité de communiquer avec le locuteur natif aux cours, de dialoguer et discuter, rend les étudiants plus sûrs de leurs connaîssances, les prive d'un cours à l'autre de sensation d'insécurité (d'être inféreur) au niveau linguistique. Dans le texte qui suit notre locuteur natif nous fait part de ses impressions.

À quoi donc peut servir un locuteur natif au sein d'une fac de langues étrangères...? À ce propos, j'ai une petite anecdote à vous conter. Il y a treize ans, je correspondais avec une Russe d'Omsk en Sibérie, prof principal de français à l'école numéro 15... Nous correspondions par écrit, et bien sûr en français, mon russe à l'époque se limitant à "Da" et "Niet" et d'ailleurs plutôt à "Niet", car vous n'êtes pas sans savoir que les Français, surtout ceux de ma génération et celle de mes

parents quand ils veulent insister sur le "non" et veulent dire "non c'est non", disent "Niet". Nous correspondions donc depuis quelques temps quand je me décidais à lui téléphoner. Au téléphone je la sentais toute émue et en même temps toute excitée. Je lui demandais si tout allait bien et là elle me répondit d'un ton jubilatoire: "vous vous rendez compte, je vous parle et vous me comprenez!!!" Quelle ne fut ma surprise... Ce n'était pas une étudiante mais une prof qui venait de me dire cela... Elle parlait pourtant bien le français. Certes c'était la première fois qu'elle discutait avec un Français mais tout de même.

Alors j'en ai conclu que ma première mission de locuteur natif, et je le dis sur le ton de la plaisanterie, c'est de vous crédibiliser, vous, profs de français non-natifs, aux yeux de vos étudiants. Ils peuvent se dire: "Cet étranger nous comprend quand nous lui parlons...Cela signifie que l'enseignement que nous recevons ici est un enseignement de qualité...". Plus sérieusement, où je deviens utile bien sûr c'est en ma qualité de Français et je dois ajouter de Français d'un certain âge, porteur d'une culture différente de la vôtre. Ma tâche, essayer de faire comprendre les non-dits, les sous-entendus, le sens implicite d'un texte et les subtilités de la langue que seul un natif peu sentir. Intervenir auprès du prof, corriger les étudiants, voire même l'enseignant parfois. Apporter un éclairage sur le sens d'un texte littéraire difficile, parfois même pour un natif. Replacer un texte ou une remarque dans le contexte géo-politique de l'époque. Enrichir le vocabulaire avec des mots du langage parlé, des expressions et des citations. Décrypter l'info télévisée avec les futurs traducteurs. Je ne suis pas ici pour enseigner le français, les profs de l'université le font très bien. J'apporte ma sensibilité de Français.

Ce que j'aime, c'est discuter avec vos étudiants en dehors des cours et voir ainsi leur aptitude à se débrouiller avec ma langue. Là il n'est plus question de "par cœur" ou de Wikipedia. Là il faut parler, s'exprimer, vaincre sa timidité, me comprendre, se faire comprendre, bref faire travailler ses méninges. Là ils se retrouvent en situation réelle, face à un Français qui ne va pas spécialement réduire son débit pour se faire comprendre et je peux vous assurer que j'ai vu des progrès remarquables chez beaucoup d'étudiants depuis cinq ans. Je pense à des groupes que j'ai connu dès la première année en train de clamer en cœur leurs games de virelangues en cours de phonétique et d'autres de deuxième année.

La bascule pour moi se fait sentir à partir de la troisième année. Je peux les voir, pour les meilleurs, petit à petit penser en français et donc ne plus traduire du russe ou de l'ukrainien en français. Je pense également qu'ils apprécient ma présence aux cours d'autant que je ne suis pas là pour sanctionner d'une note leur travail, je suis là pour les aider et enrichir leurs connaissances. Cela va de la bonne prononciation d'un mot, à la bonne utilisation des prépositions.

Je me souviens ainsi d'une situation cocasse en troisième année, qui peut vous éclairer sur l'utilité d'un locuteur natif... La prof avait demandé à une étudiante de me raconter ce qu'elle avait appris sur ce qui c'était passé entre Julien Sorel et madame de Rénal. La jeune fille très sérieusement m'avait dit: "Julien a tiré madame de Rénal.". J'avais étouffé un éclat de rire et l'avais tout de suite corrigé en insistant sur le fait que Julien Sorel avait tiré SUR madame de Rénal. Elle m'avait regardé toute surprise, ne comprenant pas pourquoi j'insistais tant sur ce "sur"... Comment expliquer à une classe de jeune fille que le simple fait d'omettre la préposition "sur" dans le contexte qui nous intéressait changeait radicalement le sens de cette phrase. Si vous dites à n'importe quel Français et quelque soit son milieu socio-culturel "Julien a tiré madame de Rénal", il comprendra que Julien a eu un rapport sexuel avec madame de Rénal (ceci dit dans le registre très familier, voire même vulgaire), alors que si vous dites "Julien a tiré sur madame de Rénal " tout le monde comprendra qu'il a tiré avec un pistolet sur la malheureuse femme. Un prof de français non-natif lui n'aurait peut être vu que la simple faute de français. Imaginez cette jeune fille en France, racontant la même histoire... elle aurait déclenché bien des rires autour d'elle.

La langue de Molière est riche en métaphores, et notre syntaxe pas toujours évidente à saisir pour les étrangers. Les fautes de prépositions sont certainement les plus fréquentes et peuvent trahir l'origine étrangère du meilleur de vos étudiants. J'essaie de les reprendre à chaque fois qu'ils se

trompent. Mais je reste toujours admiratif quand je les entends exprimer des sentiments et des idées dans ma langue. J'aimerais pouvoir en faire autant dans la vôtre...

Quel que soit la répartition des rôles aux cours de langue entre le professeur non-natif, le lecteur natif et les étudiants, c'est au professeur de jouer les premiers violons. Sa dimension professionnelle est indissociable de la dimension linguistique. Mais la compétence professionnelle est un concept beaucoup plus complexe qui englobe de toute fançon le niveau linguistique. Alors le professeur est obligé de faire preuve d'une créativité remarquable en terme de méthodes qu'il met en place pour éviter les situations d'insécurité linguistique en présence du locuteur natif.

УДК: 811.111-26'42:82-32

СУХОВА А. В.

(Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ НОВЕЛІ

У статті розглядаються засоби реалізації експресивності на лексичному рівні тексту. Особливу увагу приділено дослідженню епітетів, порівнянь, метафор та їхніх різновидів. У роботі представлені результати аналізу зазначених лексичних засобів виразності на матеріалі англомовних новел.
Ключові слова: англомовна новела, експресивність, епітет, порівняння, метафора.

Сухова А. В. Лексические средства выражения экспрессивности в англоязычной новелле. В статье рассматриваются средства реализации экспрессивности на лексическом уровне текста. Особое внимание уделено исследованию эпитетов, сравнений, метафор и их разновидностей. В работе представлены результаты анализа указанных лексических средств выразительности на материале англоязычных новелл.
Ключевые слова: англоязычная новелла, экспрессивность, эпитет, сравнение, метафора.

Sukhova A. V. Lexical Expressive Means in an Anglophone Short Story. The article deals with the realization of expressive means on the lexical level of the text. Special attention is paid to the study of such lexical means as epithets, similes, metaphors and their various types. The paper represents the results of the analysis of the above-mentioned stylistic means on the material of Anglophone short stories. The research has shown that Anglophone short stories are characterised by the prevalence of neutral lexical units, however it does not mean that this type of the text lacks expressiveness. The most widespread lexical expressive means in Anglophone short stories are epithets, similes and metaphors. Epithets are used to give a detailed description and evaluation of some characters, objects or phenomena and to make a profound impact on a reader. Similes are expressions that create vivid, impressive images, actualise mental activity and develop imagination of a recipient. Metaphors are represented to underline individuality of a certain object, subject or phenomenon and make the fictional text aesthetically valuable. All these lexical means contribute to expressiveness of the whole Anglophone short story and its separate components and have the pragmatic potential, with the help of which an addressee is influenced in a particular way. Therefore, we can conclude that these lexical expressive means fulfil a pragmatic function, expressing the author's intentions and attitude to certain characters, phenomena etc. and evoking the reader's feelings and emotions.
Key words: Anglophone short story, expressiveness, epithet, simile, metaphor.

Особливий інтерес для філологів становить вивчення художньої мови, зокрема аналіз засобів вираження експресивності в художньому тексті. Доказом цього слугують численні наукові праці, присвячені питанням художнього стилю та мови. Теоретичні основи експресії художнього мовлення, її практичне застосування досліджували такі науковці: І. В. Арнольд, М. П. Брандес, В. В. Виноградов, В. В. Гуревич, І. Р. Гальперін, В. В. Жуковська, Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька, Д. Е. Розенталь, Ю. М. Скребнєв та ін.

Багатоплановість художнього тексту призвела до появи різних підходів до його дослідження: загальнофілологічного, стилістичного, лінгвістичного тощо. Основна наша увага спрямована на аналіз мовно-стилістичних засобів виразності англомовної новели під прагматичним ракурсом, тобто у нашому дослідженні ми застосовуємо комплексний підхід, що включає лінгвостилістичний та прагматичний аспекти, який досі не застосовувався до вивчення англомовної новели як жанру та типу тексту.

Варто зазначити, що розгляд прийомів досягнення експресивності є одним із найважливіших етапів аналізу художнього тексту, оскільки вони допомагають передати додаткове експресивно-емоційне значення, окреслити точку зору автора, здійснити вплив на

читача. Таким чином, вищезазначені фактори зумовлюють **актуальність** обраної проблематики.

Мета статті полягає у визначенні шляхів реалізації експресивного потенціалу англомовної новели, що передбачає виконання наступних **завдань**: аналіз лексичного рівня англомовної новели, виявлення засобів експресивності, а саме епітетів, порівнянь і метафор у досліджуваному типі тексту, а також аналіз прикладів, в межах яких функціонують ці лексичні засоби. **Об'єктом** дослідження є англомовна новела, **предметом** – лексичні засоби вираження експресивності.

Розглянемо категорію експресивності загалом, а також безпосередні засоби, за допомогою яких вона досягається в англомовній новелі. Під експресивністю розуміють сукупність семантико-стилістичних ознак мовної одиниці, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження відношення мовця до змісту та адресата [Гридин 1990, с. 591]. Невіддільними складовими експресивності є емоційність та оцінність, що являють собою не взаємозамінні, але співвіднесені поняття, тобто оцінка – це так само вираження емоційного відношення, позитивного або негативного. Відправник повідомлення, проявляючи емоцію, в першу чергу, намагається передати своє ставлення до змісту цього повідомлення, а прояв емоцій має прагматичну спрямованість: вплинути певним чином на адресата в необхідному для адресанта напрямку. Відчуваючи емоцію, адресант асоціює її з позитивною чи негативною оцінкою, оскільки емоція – це форма оцінки суб'єктом об'єкта світу [Мерзлікіна 2001, с. 16].

Отже, експресивність є комунікативно-прагматичною категорією, яка сприяє створенню переконливості, достовірності зображуваної події, активізації уваги та розумових процесів читача, встановленню з ним контакту, а також вираженню певної оцінки явищ, які мають місце в художньому тексті, або оцінки дійових осіб. Хоча в лексико-стилістичному аспекті англомовна новела вирізняється превалюванням нейтральної лексики, це не свідчить про відсутність категорії експресивності в цьому типі тексту. Напроти, цей факт дає підставу для ще більшої виразності засобів експресивності на тлі нейтрального стилю.

Експресивність художнього тексту забезпечується різноманітними засобами виразності мови, зокрема лексичними. Англомовна новела багата на різного роду лексичні засоби, які сприяють експресивно-оцінній характеристиці персонажів, подій тощо, створенню образів, естетичній цінності художнього тексту, здійсненню впливу на реципієнта, викликаючи в нього той чи інший емоційний стан. Лексичними засобами виразності, які ще називаються тропами, вважаються всі види образного вживання слів, словосполучень та фонем, які слугують для опису. Ці зображувальні засоби характеризуються як парадигматичні, оскільки вони базуються на асоціації обраних автором слів і виразів з іншими близькими їм за значенням і тому потенційно можливими, але не представленими в тексті словами, по відношенню до яких їм надано перевагу [Арнольд 2002, с. 46].

У статті ми досліджуємо такі широко представлені в англомовній новелі лексичні засоби вираження експресивності як епітет, порівняння, метафора та їхні різновиди. Розглянемо сутність кожного з них і проаналізуємо особливості їх функціонування на прикладі досліджуваного нами типу тексту.

Під епітетом розуміють засіб виразності, який ґрунтується на виокремленні певної ознаки змальовуваного явища і оформлюється у вигляді атрибутивного слова або словосполучення, характеризуючи явище з погляду індивідуального сприйняття [Гальперин 1958, с. 138]. Кожна без винятку англомовна новела містить епітети. З огляду на композиційно-мовленнєві форми, в найбільшій кількості епітети вживаються в описі, менш представленими є в повідомленні та роздумі. Автори часто вдаються до цього стилістичного засобу для досягнення більш детальної характеристики певного персонажа, предмета або явища, шляхом чого адресант надає свою власну оцінку і виказує своє ставлення до означеного, що, в свою чергу, певним чином відбивається на сприйнятті адресата і формуванні вже в нього певного відношення до тих самих персонажів, предметів, явищ і т. п.

За допомогою добору характерного для означуваного слова епітета здійснюється вплив на емоційний стан і почуття читача, що називається прагматичним впливом, який відбувається під час взаємодії адресанта з адресатом через англомовну новелу. Отже, доходимо висновку, що епітет виконує прагматичну функцію.

Під час аналізу об'єкта дослідження ми виявили певні групи епітетів, які функціонують у англомовній новелі. Поділ епітетів на окремі групи відбувався за двома критеріями: за семантичним значенням і за структурною організацією. З точки зору семантики в англомовній новелі представлені такі типи епітетів: тавтологічні, пояснювальні та метафоричні. Тавтологічні епітети, які повторюють у своєму складі сему, що означає невіддільну рису означуваних предметів, продемонструємо на наступних прикладах:

1. *Tom looked and saw the little **hot** fire and the brew bubbling in a rusty pan.* ("The Smile" Р. Бредбері)

2. *The whole forest was peopled with frightful sounds; the creaking of the trees, the howling of **wild** beasts, and the yell of Indians …* ("Young Goodman Brown" Н. Готорн)

Серед пояснювальних епітетів, які надають особливу непритаманну іншим об'єктам або суб'єктам характеристику, ми виявили такі:

1. *This latter was a **remarkably large** and **beautiful** animal, **entirely black,** and **sagacious** to an **astonishing** degree*. ("The Black Cat" Е. А. По)

2. ***Small** and **slight**, with **scanty black** hair and beard and **yellow-toned**_complexion, he invariably wore **black serge** clothes, a **rough linen** shirt, **black** sandals, and the **largest black rimmed** spectacles that I had ever seen.* ("The Baron" К. Менсфілд)

Метафоричні епітети, які приписують неживим предметам властивості живої істоти, або тваринам – людські властивості, знаходять своє відображення в наступних прикладах:

1. *Here and there, near the glistening blackness of the water, a twisted root of some tall tree showed amongst the tracery of small ferns, black and dull, writhing and motionless, like an **arrested** snake*. ("The Lagoon" Дж. Конрад)

2. *It was all as lonely as could be; and there is this peculiarity in such a solitude, that the traveler knows not who may be concealed by the innumerable trunks and the thick boughs overhead; so that, with **lonely** footsteps, he may yet be passing through an unseen multitude.* ("Young Goodman Brown" Н. Готорн)

За нашими спостереженнями, пояснювальні епітети є найпоширенішими в англомовній новелі, про що свідчить кількість епітетів такого типу, вжитих у наведених прикладах. Проте деякі автори вдаються й до вживання тавтологічних та метафоричних епітетів з метою не тільки надання характеристики або оцінки, але й підвищення експресивності. Проілюструємо на матеріалі англомовних новел приклади епітетів, об'єднаних у три групи на основі їхньої будови. Серед них виокремлюємо прості, складні та фразові епітети. Прості епітети можуть бути вираженими різними частинами мови, але завжди є однослівними:

1. *Each of these pauses lasted no more than a couple of seconds, and each had the profundity of an **endless** meditation.* ("The Tale" Дж. Конрад)

2. *The change of subject made Harrison frown in a **puzzled** way*. ("Wasps' Nest" А. Крісті)

Складні епітети вирізняються великою кількістю різноманітних структурних моделей, виражаються складними прикметниками або іменниками-ад'юнктами і пишуться, як правило, через дефіс, наприклад:

1. *He would give a little contemptuous curve to his lip, and take on a shy, **charity-boy** grin, when refinement was thrust upon him.* ("You Touched Me" Д. Г. Лоуренс)

2. *Sloping, dank, **winter-dark** fields stretched away on the open sides*. ("The Horse Dealer's Daughter" Д. Г. Лоуренс)

Фразові епітети являють собою епітети, які виражаються словосполученням або навіть реченням і вживаються в разі необхідності точно охарактеризувати певне явище, предмет або особу, для позначення якої немає окремого слова, наприклад:

1. *Fatherhood that had **life-and-death** authority over the children: a great natural power.* (“England, My England” Д. Г. Лоуренс)

2. *Alix who had always considered herself “not the **falling-in-love** kind”, was swept clean off her feet.* (“Philomel Cottage” А. Крісті)

Огляд текстів англомовних новел доводить, що найбільш поширеними типами, виокремленими на основі структурної організації, є прості та складні епітети, голофразіс, тобто фразові епітети, зустрічається надзвичайно рідко. Експресивність епітета підвищується завдяки взаємодії з іншими стилістичними засобами, оскільки всі тропи належать до однієї цілісної системи. Серед інших лексичних засобів, які сприяють виразності англомовної новели, помітне місце посідає порівняння.

Порівняння є стилістичним прийомом, що полягає в частковому уподібненні двох об’єктів дійсності (або їхніх властивостей), які відносяться до різних класів. Предмети, які порівнюються, не є повністю ідентичними, а лише чимось нагадують один одного. Констатація їх часткової тотожності дає поштовх до сприйняття предмета по-новому [Мороховский 1984, с. 183].

Необхідно відрізняти художнє порівняння від логічного порівняння, основою якого є загальновідома спільна ознака об’єктів, що порівнюються. На відміну від логічного, художнє порівняння викликає образ для того, щоб підкреслити ту чи іншу ознаку. Лінгвістичним фактором, який характеризує порівняння як художній троп, є приналежність компонентів порівняння до різних лексико-семантичних груп, що й створює художню експресію. Мета цього тропу полягає в створенні нових семантичних нюансів навколо цілісного символу-речення [Головкина 2006, с. 100–101].

Для нашого аналізу цінними є художні порівняння, оскільки саме цей тип є тим стилістично маркованим засобом, який здійснює найбільший вплив на читача. В англомовній новелі порівняння може входити до складу як простого, так і складного речення, або в поодиноких випадках бути вираженим одним складним словом, наприклад:

1. Просте речення, яке містить в собі порівняння: *The river, the forest, all the great land throbbing with life, were **like a great emptiness**.* (“An Outpost of Progress” Дж. Конрад)

2. Складне речення, яке містить в собі порівняння: *He was an intelligent man who had had some education, but preferred to remain **as if he were one with the rest of the working people**.* (“You Touched Me” Д. Г. Лоуренс)

3. Порівняння, виражене складним словом із морфемою *-like*: *Her **businesslike** eye rested for an instant upon the disappearing form of Mr. Kelley.* (“The Gold that Glittered” О. Генрі)

Цікавим видається аналіз способів приєднання порівняльних зворотів до речення, що відбувається за допомогою підрядного сполучника або дієслова, значення якого вказує на подібність порівнюваних об’єктів дійсності. Поєднання суб’єкта і об’єкта порівняння шляхом додавання сполучника знаходимо в наступних прикладах:

1. *Water fell from my face **like** rain from a cloud.* (“The Lagoon” Дж. Конрад)

2. *My heart beat calmly **as** that of one who slumbers in innocence.* (“The Black Cat” Е. А. По)

Приклади демонструють, що порівняння може вводитися в речення за допомогою підрядних сполучників, які ще називаються сполучниками образу дії та порівняння. У наданих реченнях вжито сполучники *like* (у прикладі №1) та *as* (у прикладі №2), які є тією ланкою, що поєднує порівняння з іншою частиною речення. Крім зазначених сполучників, у англомовній новелі функціонують й інші: *as if, as though, as … as, such as*.

Наведемо приклади порівнянь, що вводяться дієсловами з відповідним лексичним значенням:

1. *But the only thing about him, that could be fixed upon as remarkable, was his stuff, which **bore the likeness of** a great black snake, so curiously wrought, that it might almost be seen to twist and wriggle itself like a living serpent.* (“Young Goodman Brown” Н. Готорн)

2. *At any rate the director of the Great Trading Company, coming up in a steamer that* ***resembled*** *an enormous sardine box with a flat-roofed shed erected on it, found the station in good order…* (“An Outpost of Progress” Дж. Конрад)

У першому прикладі порівнюється ноша персонажа новели із чорною змією (*his stuff, which bore the likeness of a great black snake*), що привертає увагу читача своєю несподіваністю та незвичайністю. Порівняння вводиться дієсловом з додатком *bore the likeness*, але речення містить ще одне порівняння, перед яким стоїть сполучник *like*. У другому прикладі стилістичний засіб вводиться дієсловом *resemble* у формі минулого часу для порівняння пароплаву з банкою сардин надзвичайно великих розмірів, що може означати нестачу вільного місця на судні.

Відтак, порівняння вважається універсальним мовно-художнім засобом, який ґрунтується на зіставленні понять, паралелізмі уявлень і асоціативних зв’язках. Цей троп покликаний посилювати експресивність певної якості суб’єкта порівняння, створювати яскраві образи, актуалізувати розумову діяльність та розвивати уяву читача. Слід зауважити, що чим більш неочікуваним є порівняння, тим важливішу прагматичну та стилістичну роль воно відіграє в тексті новели.

Крім епітетів та порівнянь, під час аналізу експресивності лексичних засобів у англомовній новелі ми виявили велику кількість метафор, які визначаються як приховане порівняння, яке здійснюється шляхом застосування назви одного предмета по відношенню до іншого і виявляє таким чином якусь важливу рису другого [Арнольд 2002, с. 64]. Естетичній цінності художнього тексту сприяє унікальність метафори, яка полягає в її здатності збільшувати семантичний обсяг поняття, яке передається, і долучати до розпізнання цього поняття весь арсенал фонових знань адресата.

Метафори містять тільки оригінальну інформацію і позбавлені тривіальної. Одним із критеріїв естетичної цінності тексту є те, що в тексті на кожному мовному рівні наявна така інформація, смисл якої може бути розкритим лише на більш високому рівні. Таким чином, для адресата створюються умови для розпізнання художніх образів, інтенцій автора тексту [Коринь 2006, с. 142-143].

Метафору від власне порівняння відрізняє наявність у останнього маркера компаративності (наприклад, like, as if, similar і т. п.), а також певні семантичні розбіжності: порівняння є більш експліцитним, ніж метафора, і може конкретизувати основу і спосіб зіставлення. Увага також акцентується на тому факті, що порівняння виражає тимчасову подібність двох об’єктів, у той час як метафора – сталу [Арутюнова 1998, с. 156-157].

В англомовній новелі представлено такі різновиди метафори: мовна та художня метафора, проста та розгорнута метафора, гіпербола та літота, а також зустрічаються поодинокі випадки вживання уособлення, антропоморфізму, зооморфізму та уречевлення. За допомогою цього тропу автор підкреслює індивідуальність певного предмета, особи або явища, передає їх неповторність шляхом порівняння з іншим предметом, особою або явищем на основі якоїсь спільної ознаки.

Перш за все, на матеріалі англомовної новели розглянемо мовну та художню метафори. Зауважимо, що стилістичною функцією характеризується саме художня метафора, проте для зіставлення наведемо приклади обох типів. Приклади мовної метафори взято з новел “Lord Mountdrago” В. С. Моема та “The Lagoon” Дж. Конрада: *there was a dead silence; at the foot of big, towering trees; the mouth of the river; a breath of warm air*. Ми не випадково не надаємо речень, до складу яких входять ці мовні метафори, оскільки їх зв'язок з контекстом послаблено, тобто вони є сталими виразами і їх значення є зрозумілим навіть поза контекстом. Художня метафора, навпаки, прив’язана до контексту і виникає в процесі вживання мови в мовленні, тому в якості прикладів наведемо висловлювання, а не окремо взяті метафори:

1. *On the Exchange there were* ***hurricanes and landslides and snowstorms and glaciers and volcanoes****, and those elemental disturbances were reproduced in miniature in the broker's offices*. ("The Romance of a Busy Broker" О. Генрі)

2. *And, turning the creamy box, opening and shutting it, she couldn't help noticing how charming her hands were against the blue velvet. The shopman,* ***in some dim cavern of his mind****, may have dared to think so too*. ("A Cup of Tea" К. Менсфільд)

Художня метафора розрахована на здійснення прагматичного впливу на реципієнта. Перший приклад переносить читача в атмосферу, яка панує в брокерських конторах. Завдяки вжитій метафорі, природні катаклізми (*hurricanes and landslides and snowstorms and glaciers and volcanoes*) уособлюють киплячу роботу, постійну зайнятість, високий темп, з яким працюють брокери, передається настрій, характерний для установ такого типу. Описаний стан справ створює відповідний емоційний стан у реципієнта.

Метафора в другому прикладі (*in some dim cavern of his mind*) дає зрозуміти читачеві, наскільки потаємними є думки продавця, а контекст – якого роду думки з'являються в нього. Прагматична функція метафори проявляється в здатності формувати певне відношення адресата до конкретної ситуації. В цьому висловлюванні стає очевидним, що різниця в статусі леді-покупця і продавця з антикварної лавки не дозволяє чоловіку наважитися навіть думати про її красу, що створює в читача відповідне ставлення до персонажа. Слід зазначити, що художня метафора є унікальною, індивідуально-авторською і не повторюється в різних текстах (якщо повторюється, то відкриває новий образ вже відомого поняття).

Також важливим для аналізу, на нашу думку, є поділ метафор на прості та розгорнуті, серед яких у англомовній новелі переважають прості. Для того щоб продемонструвати різницю між цими двома видами метафори наведемо приклади. Просту метафору знаходимо в новелі "That Brute Simmons" А. Дж. Морісона: *He had no vices (even* ***his pipe departed him*** *after his marriage), and Mrs. Simmons had ingrafted on him divers exotic virtues*. У цьому реченні в метафоричному значенні вжито дієслово *depart*, яке перекладається як «іти, їхати, залишати». Неживий предмет (*his pipe*) не може виконувати такі дії, отже йдеться про переносне значення дієслова. Завдяки вжитій метафорі автор показує відмову від поганої звички не за власною волею персонажа, а нав'язану йому дружиною. За допомогою лише одного слова, яке виконує синтаксичну функцію присудка в реченні і яким виражено метафору, в читача складається уявлення про характер стосунків між подружжям. Отже, оскільки метафора представлена одним словом, вона вважається простою.

Попри превалювання простих метафор, в англомовній новелі нерідко зустрічаються й розгорнуті, наприклад у новелі "The Romance of a Busy Broker" О. Генрі: ***The machine sitting at that desk*** *was no longer a man; it was a busy New York broker,* ***moved by buzzing wheels and uncoiling springs***. Розгорнута метафора складається з декількох метафоричних виразів (*the machine sitting at that desk; moved by buzzing wheels and uncoiling springs*), які утворюють єдиний образ – образ надзвичайно зайнятого брокерського робітника, чия робота налагоджена як точний механізм. У зазначеному фрагменті образ утворюється послідовно завдяки багатьом деталям, і таким чином здійснюється порівняння людини з машиною.

Як вже було зазначено, серед різновидів метафори виокремлюють гіперболу та літоту. Хоча вживання цих лексичних засобів виразності є не надто поширеним у англомовній новелі, наведемо виявлені приклади:

1. *"And what is that?" she asked impatiently, pointing to* ***the mountain of sugar***. ("The Invisible Man" Г. К. Честертон)

2. *Alix was* ***not beautiful, nor even****, strictly speaking,* ***pretty***. ("Philomel Cottage" А. Крісті)

Гіпербола і літота є протилежними за своїм змістом поняттями, але обидва тропи розраховані не на буквальне розуміння, а на сильний вплив на емоційний стан адресата. Гіперболою в прикладі 1 є словосполучення *the mountain of sugar*, в якому навмисно перебільшується кількість цукру, тобто предмету приписується ознака в такій мірі, в якій

вона насправді йому не властива. Метою цього перебільшення є досягнення більшої виразності і переконливості, а також захоплення читача.

Літота в прикладі 2 представлена запереченням *not beautiful, nor even pretty*. Шляхом заміни слова *ugly*, яке автор має на увазі, на заперечення слів *beautiful* і *pretty*, які мають протилежне значення, навмисно пом'якшується вираз: опис жінки стає більш привабливим. Отже, ці фігури кількості сприяють більшій експресивності окремих елементів та художнього тексту в цілому.

Незважаючи на те, якою є метафора, мовною чи художньою, простою чи розгорнутою, вона може виконувати в реченні різні синтаксичні функції і відповідно виражатися різними частинами мови. Для англомовної новели характерним є вживання метафор, виражених такими частинами мови:

1. Іменником, наприклад: *For a moment the two men, instinctively understanding each other's air of possession, looked at each other with curious cold generosity which is the* ***soul*** *of rivalry*. ("The Invisible Man" Г. К. Честертон)

2. Прикметником, наприклад: *The House listened to me in* ***stony*** *silence and I felt that something was wrong*. ("Lord Mountdrago" В. С. Моем)

3. Дієсловом, наприклад: *And Faith, as the wife was aptly named, thrust her own pretty head into the street, letting the wind* ***play*** *with the pink ribbons of her cap, while she called to Goodman Brown*. ("Young Goodman Brown" Н. Готорн)

4. Прислівником, наприклад: *At first she seemed overcome with amazement; then tears flowed from her wondering eyes; and then she smiled* ***sunnily*** *through them, and one of her arms slid tenderly about the broker's neck.* ("The Romance of a Busy Broker" О. Генрі)

Усі виділені елементи вжито в переносному значенні, що сприяє виразності образів, які вони створюють. Зазначимо, що найуживанішими в англомовній новелі є метафори-прикметники і метафори-іменники.

Висновки. Отже, ми розглянули найпоширеніші різновиди метафори, які вживаються в текстах англомовних новел. Доходимо висновку, що метафоризація певних суб'єктів, предметів, явищ сприяє асоціативному мисленню читача, яке спирається на авторську оцінку реальної дійсності, яка оточує людину. Практичний аналіз фактичного матеріалу показав, що для англомовної новели характерним є вживання лексичних засобів виразності, найпоширенішими з яких є епітет, порівняння, метафора та їхні різновиди.

Всі зазначені лексичні засоби сприяють експресивності англомовної новели, слугують для реалізації естетичної, оцінної, образотвірної функцій та мають прагматичний потенціал, завдяки якому здійснюється вплив на адресата. Експресивність досягається не лише за допомогою лексичних засобів, але й у процесі їх взаємодії з синтаксичними засобами, тому **перспективу** нашого подальшого дослідження вбачаємо у виявленні особливостей синтаксичного рівня англомовної новели.

Література

Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов / И. В. Арнольд. – [5-е изд., испр. и доп.] – М. : Флинта, Наука, 2002. – 384 с.

Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 2-ое изд., испр. – 896 с.

Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Изд-во л-ры на иностр. языках, 1958. – 460 с.

Головкина С. Х., *Смольников* С. Н. Лингвистический анализ текста / С. Х. Головкина, С. Н. Смольников. – Вологда : Издательский центр ВИРО, 2006. – 124 с.

Гридин В. Н. Экспрессивность // Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Гридин. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 591 с.

Коринь С. Н. Комплексная метафора в художественном тексте / С. Н. Коринь // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – № 726. – С. 141-144.

Мерзлікіна О. В. Комунікативно-прагматичний аспект функціонування прислів'їв у художніх текстах (на матеріалі творів М. Сервантеса) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / О. В. Мерзлікіна; Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с.

Мороховский А. Н. Стилистика английского языка : учеб. пособ. / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст и др. – К. : Высшая школа, 1984. – 248 с.

УДК: 811.111’38

ПОСОХОВА А. В.
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ ФАХОВОГО КОНТЕКСТУ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ

У статті розглядаються комунікативно-дискурсивні та лінгвостилістичні особливості вживання термінологічної лексики як продуктивного засобу відтворення фахового контексту на сторінках професійного роману, дослідження проведено на матеріалі роману А. Хейлі „Аеропорт”. Отримані результати показали, що термінологічна лексика допомагає авторові відтворити специфіку інституціонального середовища міжнародного аеропорту, а термінологічні одиниці складають основу лексичної бази вербалізації фахового середовища. У стилістично маркованому контексті художнього твору нейтральна термінологічна лексика набуває стилістичного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю теми роману й емоційному впливові на читача.
Ключові слова: фаховий контекст, термінологічна лексика, вербалізація фахового контексту, інформаційний простір, когнітивний механізм.

Посохова А. В. Терминологическая лексика как эффективное средство воспроизведения профессионального контекста в художественном произведении. В статье анализируются коммуникативно-дискурсивные и лингвостилистические особенности употребления терминологической лексики как продуктивного средства воспроизведения профессионального контекста в романе, исследование проведено на материале романа А. Хейли „Аэропорт”. Полученные результаты показали, что терминологическая лексика помогает автору передать специфику институциональной среды международного аэропорта, а терминологические единицы составляют основу лексической базы вербализации профессионального контекста. В стилистически маркированном контексте художественного произведения нейтральная терминологическая лексика получает стилистическую окраску; такое ее употребление способствует как более глубокому раскрытию темы произведения, так и эмоциональному влиянию на читателя.
Ключевые слова: профессиональный контекст, терминологическая лексика, вербализация профессионального контекста, информационное пространство, когнитивный механизм.

Posokhova A. V. I. Terminological Lexis as an Effective Tool of Presenting Professional Context in Fiction. The article deals with the analysis of communicative, discursive, linguistic, and stylistic characteristics of the use of terminological lexis for representing the professional context in the novel “Airport” by A. Hailey. The cognitive mechanism of the professional context interpretation is in the reader’s reconsidering the events of the novel and understanding the behavior of characters based on learning the realities of the specific institutional environment. Detailed description of the specific nature of the institutional environment of the international airport, in which the events of the novel develop, is a characteristic feature of A. Hailey’s style of narration. The writer is always near his reader explaining carefully the realities of the professional world of the airport. The professional context is explicit. The terminological lexis of this professional sphere serves as the best explicator of the specific professional context. Thus, the verbal texture of the novel is rich in special lexis. In order to explain the complicated terms the writer and his characters use other terms, thus, expanding the lexical basis of the professional context explication. A variety of linguistic-and-stylistic means used by the author to reconstruct the professional world of the airport in the narrative includes bright comparisons, vivid epithets, exact and unexpected evaluations. The results of the analysis conducted have proven that terminological lexis is an effective tool of verbalizing the professional context in the novel “Airport” by A. Hailey. It helps the author to reconstruct the specific institutional environment of the international airport, to actualize the spacial, temporal and other factors of this complicated professional sphere. Terminological units make up the main part of the lexical basis of the professional world contextualization in the novel. In the stylistically marked context of the novel neutral terminological lexis gets stylistic coloring, which intensifies the emotional influence on the reader.
Key words: professional context, terminological lexis, verbalization of professional context, informative space, cognitive mechanism.

Дослідження проведене на матеріалі роману А. Хейлі “Airport” [Hailey 1968], що відзначається ретельною реконструкцією автором фахового середовища. Аналіз текстури роману дає можливість прослідкувати особливості контекстуалізації фахового середовища на основі термінологічної лексики, яка структурує мовну тканину цього роману. **Об’єкт** дослідження – фаховий контекст професійного роману А. Хейлі “Airport” у його мовній репрезентації. **Предметом** вивчення є лінгвостилістичні та комунікативно-дискурсивні аспекти функціонування термінологічної лексики як засобу вербалізації фахового контексту у професійному романі. **Метою** дослідження є виявити особливості вживання термінологічної лексики для вербалізації фахового середовища в професійному романі, що обумовило вирішення таких **завдань**: здійснити аналіз мовної бази вербалізації фахового контексту в професійному романі, визначити роль термінологічної лексики в об’єктивації фахових реалій інституціонального середовища та проаналізувати прагмастилістичні особливості функціонування термінологічної лексики в стилістично маркованому художньому тексті.

Твори письменника вже ставали об'єктом лінгвістичних досліджень. Так, О. М. Данильчук, віддаючи належне повазі письменника до зображення деталей в оповіді, визначає його творчий метод як метод «фактографічного реалізму» [Данильчук 2009, с. 56]. Т. Г. Нікітіна й А. Н. Павлова кваліфікують твори А. Хейлі як «своєрідний різновид романтики в професійно-виробничій сфері, що грунтується на технологіях і побуті» [Никитина, Павлова 2016]. Частіше твори А. Хейлі входили до складу мовної бази дослідження разом із творами інших письменників, для прикладу: О. М. Островська досліджувала особливості лінгвістичної реалізації дієслівних засобів категорії оцінки в художньому тексті з урахуванням категорії модальності як корелюючого поняття на матеріалі американської прози, долучивши до аналізу і романи А. Хейлі [Островська 1994].

Ю. В. Жаманова розглядає проблеми адекватності міжмовної передачі термінологічної і авіаційної лексики на матеріалі роману А. Хейлі "Airport" [Жаманова 2015]. Аналізуючи особливості перекладу спеціальної лексики роману, вона вирізняє відмінності в використанні термінів у спеціальному та художньому тексті: «Відзначимо, що на відміну від спеціального тексту, розрахованого на відповідну аудиторію, терміни та професіоналізми в художньому тексті виступають стилістичним засобом, що використовується автором для 'занурення' читача у відповідне середовище, і не передбачає наявності у читача спеціальних знань» [Ibid, с. 57]. Таким зануренням читача у відповідне середовище і відповідає амбітне завдання, яке ставив перед собою А. Хейлі перед написанням кожного нового роману: максимально реалістично відтворити на сторінках твору життя і діяльність певного фахового середовища.

Н. Л. Московська та М. О. Мацаєва досліджували жанрову специфіку романів А. Хейлі *Final Diagnosis*, *Airport* та *Hotel*, на їхню думку терміни в текстах цих романів утворюють медичне, авіаційне та готельне термінологічні поля [Московская, Мацаева 2013]. Дослідниці окреслили лінгвістичні аспекти жанрової специфіки виробничого роману, визначивши, що основну роль відіграють термінологічні поля сфери професійної діяльності, які вільно співіснують і функціонують у тексті разом із загальновживаною лексикою. К. О. Керер [Керер 2011] зосередила увагу на вивченні особливостей реалізації концептосфери «професійна діяльність» у сучасному виробничому романі на матеріалі романів А. Хейлі, Д. Лоджа та їхніх перекладів на засадах лінгвокультурології.

Для професійного роману важливою є категорія інформативності. Інформаційний простір професійного роману є фахового орієнтованим. При введені в інформаційний простір професійного роману понять фахового світу з супровідними коментарями, що є характерною ознаку авторського стилю А. Хейлі, відбувається розширення смислу художнього тексту за рахунок «семантичних прирощувань» [Гальперин 1981, с. 24]. О. О. Селіванова вирізняє інформаційний простір автора та читача, між якими існує певний інформаційний баланс, що відзначається стратегією інтерактивності автора бути зрозумілим читачем, та стратегією інтерактивності читача зрозуміти автора, кваліфікуючи інформативність «як текстово-дискурсивну категорію, що відображає взаємодію інформаційних просторів усіх модулів дискурсу та забезпечує інформаційний баланс інтерактивності адресанта та адресатів на основі тексту» [Селиванова 2002, с. 208].

У професійному романі А. Хейлі інформаційний простір відзначається домінуванням фахово-детермінованої інформації, що вводить читача в світ інституціонального середовища, в якому розгортаються події роману. Образ аеропорту, тема розвитку авіації, необхідність співмірного розвитку як повітряного флоту, так і наземної техніки та служб, потреба у системних змінах у галузі авіаперевезень – ці та інші теми бентежать головних героїв роману, вони в центрі уваги автора, на них він звертає увагу вдумливого читача.

Зовсім недавно, менше ніж п'ять років тому, цей аеропорт вважався одним з найкращих та найсучасніших у світі. Сюди приїздили делегації, що оглядали його з захопленням – *Less than a lustrum ago,* ***the airport was considered among the world's finest and most modern.*** *Delegations inspected it admiringly*. Політики говорили про лідерство в авіації та символ ери реактивних літаків – *Civic politicians were given to pointing with pride and would huff and puff*

*about "**air leadership**" and "**a symbol of the jet age.**"* Сьогодні політики також помпезно висловлюються, проте, підстав для цього набагато менше – *Nowadays the politicians **still** huffed and puffed, **but** with **less** reason*. Більшість людей так і не зрозуміли, що міжнародний аеропорт Лінкольна подібно до великої кількості інших великих аеропортів все більше занепадав, перетворюючись на вибілену гробницю (*sepulcher – могила, гробниця; склеп*): *What most failed to realize was that **Lincoln International**, **like a surprising number of other major airports,** was close to becoming a whited **sepulcher.*** Сумне й урочисте порівняння колись потужного аеропорту із вибіленою гробницею символізує і славне минуле, і відсутність прогресу (життя) в теперішньому. *Mel Bakersfeld* вважає таке порівняння влучним, оскільки недоліки в роботі аеропорту були серйозними та системними, проте, завдяки тому, що вони не були в полі зору громадськості, тільки працівники аеропорту знали про них: *Mel Bakersfeld pondered the phrase whited sepulcher while riding in darkness **down runway one seven, left**. It was an apt definition, he thought. **The airport's deficiencies were serious and basic,** yet, since they were **mostly out of public view, only insiders were aware of them.***

І сьогодні аеропорт справляє велике враження, якщо взяти до уваги лише його термінал: ***Judged by** its **terminal alone**, **the airport** was **still** spectacular*. Недоліки, проблемні місця у його роботі пов'язані із функціонуванням наземних зон і служб, у першу чергу, це зльотно-посадкові смуги та дорожні розв'язки: ***Where its deficiencies lay were in operating areas, notably runways and taxiways***. Мало хто з 80 тис. пасажирів, що щоденно прилітали та відлітали з аеропорту, усвідомлювали наскільки стан злітно-посадкових смуг не відповідав нагрузкам, що на них припадали: ***Few** of **the eighty thousand passengers** who **flew in and out** each day **were aware of how** inadequate — and therefore hazardous — **the runway system** had become. Even a **year previously, runways and taxiways were barely sufficient; now, they were dangerously over-taxed**. **In normally busy periods, on two main runways**, a **takeoff or landing occurred every thirty seconds.***

Вживання емоційно забарвлених, оцінних за своєю семантикою прикметників і прислівників передає стурбованість Мела незадовільним станом розвитку аеропорту та сприяє формуванню емоційної реакції читача: ***inadequate** and therefore **hazardous** runway system*; ***barely sufficient** and **over-taxed** runways and taxiways*. Цьому сприяє і вживання контрасту: 1) тільки поодинокі пасажири із 80-тисячного натовпу, що щоденно послуговується послугами аеропорту усвідомлюють глибину його проблем; 2) неспівмірність того, що відбувається у просторі із часовими рамками подій – літаки сідають і злітають кожні тридцять секунд на двох основних злітно-посадкових смугах: *on two main runways, a takeoff or landing occurred every thirty seconds.*

Привертає увагу повага автора до людини праці, що знаходить своє безпосереднє відображення у доборі мовних засобів для опису роботи професіоналів. Розглянемо, як письменник описує роботу снігоочисного підрозділу аеропорту, продуктивно використовуючи прямі та непрямі порівняння.

Автотранспортний підрозділ, що здійснює снігоочисні роботи – *runway snow teams* – самі працівники аеропорту поетично порівнюють із *Conga Line* (латино-американським танцем африканського походження, в якому танцюючі утворюють одну лінію типу струмочка): *Airport men called the group **a Conga Line***, тому що подібно до лінії танцюристів транспортна колона потужної снігоочисної техніки має і голову, і хвіст, і тулуб, і відповідний антураж та просувається злітно-посадковою смугою із хореографічною точністю: *It had a head, a tail, a body, and an entourage, and it progressed down a runway with the precision of choreography*. На чолі колони її начальник, котрий є старшим бригадиром відділу матеріально-технічного забезпечення аеропорту – ***a convoy leader** was the head; he was **a senior foreman from airport maintenance.*** Голова колони пересувається за кермом автомобіля яскраво-жовтого кольору, цього кольору вся техніка в колоні – *and **drove an airport car — bright yellow, like all other equipment in the Line***. Він визначає швидкість руху колони, яка, зазвичай, висока – ***the leader set the Conga Line pace**, which was usually fast.* У

нього дві рації для постійного зв'язку з управлінням снігоочисної служби й авіадиспетчерським контролем – *he* ***had two radios and remained permanently in touch with the Snow Desk*** *and* ***Air Traffic Control***. Голова колони використовує кольорові світлові сигнали для дистанційного керування машинами: зелене світло значить *збільшити швидкість*, жовте – *так тримати*, червоне – *зменшити швидкість*, яскраво-червоне – *зупинитись*: *by* ***a system of lights****, he could signal drivers following — **green** for "speed up," **amber** for "maintain pace," **red** for "slow down," and **flashing red** for "stop."*

За головою колони рухається водій, котрий, подібно до першої скрипки оркестру, веде першу снігозбиральну машину – *Behind the convoy leader, its* ***driver****, **like an orchestra's first violinist,** was **the number one plow*** <…>. За першою снігозбиральною машиною, праворуч рухається друга снігозбиральна машина – ***To the rear of number one plow****, and on its right, was **number two**. **The first plow heaved the snow aside; the second accepted the load from the first** and, adding more, heaved both lots farther*. За ними йде сніговий комбайн *Snowblast* потужністю у 600 кінських сил і вартістю у 600 тис. доларів – *Then came* ***a Snowblast, in echelon with the plows****, six hundred roaring horsepower strong*. ***A Snowblast*** *cost sixty thousand dollars and was* ***the Cadillac of snow clearance*** – його автор називає кадилаком снігозбирання, що всмоктує/поглинає сніг, зібраний снігозбиральними машинами та укладає його за посадовою смугою у формі величезної арки, яку створити під силу лише Геркулесові – *With mighty blowers it engulfed the snow which both plows piled, and hurled it in* ***a Herculean arc*** *beyond* ***the runway's edge***. У другій колоні праворуч ще дві снігозбиральні машини та один комбайн – ***In a second echelon****, farther to the right, were two more plows,* ***a second Snowblast***.

За снігозбиральними машинами та комбайнами рухались грейдери – п’ять у лінії, що підбирали найменші купки снігу, залишеного снігозбиральними машинами – *After* ***the plows and Snowblasts*** *came* ***the graders****—five in line abreast,* ***with plow blades down to clear any mounds the front plows missed.*** Грейдери тягнули щітки, що обертаються, кожна з яких мала шістнадцять футів у ширину та приводилась у рух автономним дизелем – ***The graders*** *towed* ***revolving brushes****,* ***each sixteen feet wide and independently diesel powered.*** Щітки відчищали поверхню злітно-посадкової смуги подібно до жахливих величезних мітел – ***The brushes scoured the runway surface like monstrous yard brooms*****.**

За ними йшли піскоструминні машини – *Next were* ***sanders***. Три неповороткі чотириколісні вантажівки (аббр. *FWD* позначає *four-wheel drive*) з бункерами піску, кожен з яких вміщав 14 куб. ярдів піску, рівно розпорошували пісок – *Where the eleven vehicles ahead had cleared, three* ***hulking FWD trucks****,* ***with hoppers holding fourteen cubic yards apiece, spread sand out evenly.*** Цей пісок був особливим – ***The sand was special***. На всій іншій території аеропорту, де ходили люди, пісок містив сіль, що сприяла таненню льоду – *Elsewhere* ***around the airport, on roadways and areas which the public used, salt was added to the sand as a means of melting ice.*** Натомість, сіль ніколи не використовували в льотних зонах аеропорту, оскільки вона викликала корозію металу та зменшувала термін його використання, тож до літаків ставились із більшою пошаною, ніж до автомобілів – *But* ***never for aeronautical areas***. ***Salt corroded metal, shortening its life,*** *and* ***airplanes were treated with more respect than cars***. У кінці колони йде замикаючий: *last in* ***the Conga Line*** *itself – "**tail-end Charlie**"*, котрий є заступником голови колони та їде у другому автомобілі – *was* ***an assistant foreman*** *in a second car*. Його робота полягає у тому, щоби слідкувати за збереженням порядку слідування колони, щоби ніхто не відстав тощо – *His job was to insure that the line stayed intact and to chivvy stragglers*. Він підтримує постійний радіозв’язок із начальником колони, котрого часто і не видно із-за снігу або темряви – *He* ***was in radio touch with the convoy leader****, often out of sight ahead in snow and darkness*.

У подальшому в оповіді часто використовуються короткі вирази подібні до: *a rolling Conga Line, the Conga Line slowed and stopped*. Після попереднього докладного та яскравого опису складу та роботи автотранспортної служби снігоприбирання цілком достатньо

короткої згадки – *the Conga Line* – для того, щоби відтворити в пам'яті читача злагоджену роботу снігозбиральної команди.

Таким чином, когнітивний механізм фахового контексту роману А. Хейлі полягає у переосмисленні читачем подій роману та розумінні поведінки персонажів через пізнання фахових реалій специфічного інституціонального середовища, що наповнює оповідь новим змістом. Велику роль в ефективності впливу письменника та його оповіді на читача відіграє не тільки дбайливе відтворення на сторінках роману фахових реалій життя і діяльності великого міжнародного аеропорту, а й створення емоційно забарвленої атмосфери, яка, значною мірою, визначає зацікавленість читача. Багата палітра лінгвостилістичних засобів, за допомогою якої письменник відтворює фаховий світ аеропорту, включає яскраві порівняння, образні епітети, точні й несподівані оцінні судження. У багатій за своєю емоційною тональністю оповіді, що відзначається динамізмом і розмаїттям описаних подій, привертають увагу терміни та професіоналізми, що точно та яскраво зображують фаховий світ аеропорту та пояснюють його специфіку.

Отже, уважність до деталей, докладне відображення фахової специфіки інституціонального середовища, в якому розгортаються події роману, є характерними ознаками авторського стилю А. Хейлі, котрий завжди поруч зі своїм читачем, пояснюючи реалії фахового буття. Фаховий контекст у романі завжди експліцитний, найкращим експлікатором фахового контексту є термінологічна лексика. Відтак, мовна тканина твору заповнюються спеціальною лексикою. Для пояснення складних за семантикою термінологічних одиниць і професіоналізмів письменник або його герої вдаються до інших термінів, розширюючи мовну базу експлікації фахового контексту.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що термінологічна лексика виступає ефективним засобом вербалізації фахового контексту в романі А. Хейлі „Аеропорт", допомагає авторові відтворити специфіку інституціонального середовища міжнародного аеропорту, об'єктивує просторові, темпоральні та інші фактори, що притаманні цій професійній сфері. Термінологічні одиниці складають основу лексичної бази вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища. У стилістично маркованому контексті художнього твору нейтральна термінологічна лексика набуває стилістичного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю теми роману й емоційному впливові на читача.

Перспективи подальших досліджень лінгвостилістичних особливостей відтворення фахового контексту професійного роману, загалом, і професійного роману А. Хейлі, зокрема, пов'язані з подальшим визначенням когнітивно-дискурсивних аспектів функціонування термінологічної лексики в мовній тканині твору, виявленням загальних жанрових особливостей професійного роману та впливові цих особливостей на палітру лінгвостилістичних засобів для адекватного відображення фахового середовища в творі як в контексті загальних тенденцій, так і особливостей індивідуального авторського стилю.

Література

Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М. : Наука, 1981. – 138 с.

Данильчук О. М. „Хейлі... – Феномен..." (до питання своєрідності художньої манери американського прозаїка XX століття) / О. М. Данильчук // Гуманітарний вісник НУК (Націон. ун-т кораблебудування): Зб. н. пр. – Т. 2. – Миколаїв : Ілліон, 2009. – С. 54-58.

Никитина Т. Г., Павлова А. Н. Жанровая специфика профессионального романа в произведениях Артура Хейли // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. XLVIII междунар. науч.-практ. конф. № 5(48). – Новосибирск : СибАК, 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sibac.info/conf/philolog/xlviii/42164 – 15.03.2016.

Островська О. М. Засоби мовної реалізації категорії оцінки (на мат-лі прози А. Хейлі та К. Кольєра) // Іноземна філологія. – Львів, 1994. – Вип. №107. – С.81-85.

Жаманова Ю. В. Профессиональная речь в художественном тексте как объект межъязыковой передачи (на мат-ле лексики кабинного экипажа в романе А. Хейли «Аэропорт» и его русском переводе) / Ю. В. Жаманова // Вестник МГОУ. Серия : Лингвистика. – 2015. – № 2. – С. 56-64.

Московская Н. Л., Мацаева М. А. К вопросу о жанровой специфике производственного романа (на мат-ле произведений Артура Хейли) / Н. Л. Московская, М. А. Мацаева // Вестник Челябинского гос. пед. ун-та. – 2013. – № 3. [Електронний ресурс] : http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-zhanrovoy-spetsifike-proizvodstvennogo-romana-na-materiale-proizvedeniy-artura-heyli – 20.11.2016.

Керер К. А. Реализация концептосферы ”профессиональная деятельность” в современном производственном романе : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филологических наук : спец. 10.02.19 ”теория языка” / Ксения Александровна Керер. – Челябинск, 2011. – 20 с.
Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А Селиванова. – К. : ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. – 336 с.
Hailey A. Airport / A. Hailey. – Toronto : Bantam Books of Canada Ltd., 1968. – 10th print. – 502 p.

УДК: 811.11’342.9:398.21

ТАРАНЕНКО Л. І.
(Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

ПРОСОДИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

У статті за результатами аудитивного й акустичного аналізу текстів англійської народної казки описано енергетичні особливості її просодичного оформлення. На основі використання кількісного *К*-критерію рівня емоційного і прагматичного потенціалів казки побудовано її типову енергограму. Традиційним методом лінгвістичної інтерпретації результатів дослідження встановлено інваріантну інтонаційну модель англійської казки, параметри якої описано в межах структурно-фабульних компонентів тексту та на їхніх стиках.
Ключові слова: англійська народна казка, структурні компоненти, фабульні елементи, аудитивний і акустичний аналіз, просодичні засоби, інваріантна інтонаційна модель, К-критерій рівня емоційного і прагматичного потенціалів, енергограма.

Тараненко Л. И. Просодическое выражение эмоционально-прагматического потенциала английской народной сказки. В статье по результатам аудитивного и акустического анализов текстов английской народной сказки описаны энергетические особенности ее просодического оформления. На основе использования количественного *К*-критерия уровня эмоционального и прагматичного потенциалов сказки в работе представлена ее типичная энергограмма. Путем использования традиционного метода лингвистической интерпретации экспериментальных данных исследования установлена инвариантная интонационная модель английской сказки, параметры которой описаны в пределах структурно-фабульных компонентов текста, а также на их стыках.
Ключевые слова: английская народная сказка, структурные компоненты, фабульные элементы, аудитивный и акустический анализ, просодические средства, инвариантная интонационная модели, К-критерий уровня эмоционального и прагматического потенциалов, энергограмма.

Taranenko L. I. Prosodic Expression of an English Fairy Tale’s Emotional-and-Pragmatic Potential. The paper is a study of prosodic features of English fairy tales’ oral actualization influenced by structural, functional as well as emotional and pragmatic factors, which are defined within the framework of a new functional-and-energetic approach to the research of phonetic phenomena. In the article on the basis of auditory and acoustic analyses of English folk fairy tales the author describes the energetic specificity of its prosodic organization. It introduces energygrams formed with the use of a quantitative *K*-criterion of the texts’ emotional and pragmatic potentials as well as their typical intonation-and-energy patterns. Using the traditional method of linguistic interpretation of the obtained results the author substantiates invariant and variant intonation patterns of English fairy tales, whose parameters are described both within the text structural components and at their junctures. The author comes to the conclusion that a functional-and-energetic approach to the study of a complex interaction of emotional, pragmatic, semantic and structural factors makes it possible to present a comprehensive description of invariant and variant prosodic patterns of any type of texts on the basis of such fundamental linguistic categories as emotion, pragmatics, structure, and meaning.
Keywords: English fairy tale, structural components, plot elements, auditory and acoustic analyses, prosodic means, invariant intonation pattern, K-criterion of the texts’ emotional and pragmatic potentials, energygram.

Характерною рисою сучасної лінгвістики є тенденція до оновлення її провідних парадигм за рахунок можливостей використання нового методологічно високопонтенційного інструментарію міждисциплінарних досліджень. Не лишається осторонь цього і фонетична наука, у межах якої також з’являються нові теоретичні розробки, спрямовані на вирішення низки проблем вивчення природи й механізмів усного мовлення. За цих обставин зростає необхідність упровадження в наукову практику новітніх методів підвищення ефективності багатофакторного міждисциплінарного дослідження закономірностей взаємодії просодичних засобів актуалізації англійського мовлення. Особливої актуальності у зв’язку з цим набуває встановлення енергетичних характеристик просодичної реалізації різножанрових текстів на підставі обґрунтованого А. А. Калитою принципу збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення [Калита 2013, с. 35].

Тому **метою** цієї праці є експериментальне встановлення особливостей впливу емоційно-прагматичного потенціалу структурних компонентів тексту англійської народної казки як ефективного асоціативно-виховного засобу на закономірності взаємодії просодичних засобів її усної актуалізації. **Об'єктом** дослідження слугує усна актуалізація текстів англійських народних казок. **Предметом** є особливості просодичного вираження емоційно-прагматичного потенціалу англійських народних казок.

Опис специфіки взаємодії просодичних засобів оформлення англійських народних казок здійснювався на основі методологічних положень функціонально-енергетичного підходу [Тараненко 2016, с. 6], розробленого на підставі концептуальної парадигми енергетичної теорії мовлення А. А. Калити [Калита 2016, с. 72-86], у межах якої мовлення розглядається в координатах «емоція» – «прагматика» – «смисл». Методологічною основою виконуваного експериментального пошуку слугувала модель графічного зображення динаміки змін і взаємодії емоційно-прагматичного потенціалу, просодичних та паралінгвальних засобів мовлення [Калита, Тараненко 2009]. Результати зазначеної взаємодії графічно відображалися у формі енергограм, побудованих на підставі безрозмірного кількісного *К*-критерію рівня емоційно-прагматичного потенціалу озвучених текстів, який, відповідно до джерела [Калита, Тараненко 2012, с. 476-484], обраховувався за формулою:

$$K = \frac{F_0 \times t \times I_0}{1000 \times I_3},$$

де К – критерій рівня актуалізації емоційно-прагматичного потенціалу висловлення; F_0 – частота основного тону (Гц = 1/с); t – тривалість звучання складу (мс); I_0 – інтенсивність F_0 (dB = ерг/м^{2}с); I_3 – інтенсивність F_3 (dB = ерг/м^{2}с); 1000 – коефіцієнт переведення мілісекунд у секунди.

Для встановлення особливостей комплексної взаємодії емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів функціонування просодичних підсистем озвучених казок нами було обґрунтовано алгоритмічно-фабульну модель розгортання їхніх сюжетів, структурними компонентами якої є зав'язка, розвиток подій, кульмінація і розв'язка. У межах зазначених компонентів розглядалася така інваріантна послідовність фабульних елементів досліджуваних казок: 1. зав'язка: 1.1 місце події → 1.2 дійові особи → 1.3 причини виникнення проблеми → 2. розвиток подій: 2.1 пошук шляху вирішення проблеми → 2.2 початок дій з вирішення проблеми → 2.3 неочікувана зустріч або зміна подій → 2.4 причини виникнення нової проблеми → 2.5 пошук шляху вирішення нової проблеми → 2.6 засіб та результат вирішення проблеми → 3. кульмінація: 3.1 загострення проблеми → 4. розв'язка: 4.1 наслідки вирішення проблеми [Тараненко 2014, с. 166-167].

Таким чином, під час дослідження особливостей просодичного вираження емоційно-прагматичного потенціалу англійських народних казок увага зверталася на варіювання і взаємодію інтонаційних параметрів та рівнів актуалізації емоційного і прагматичного потенціалів висловлення, зафіксованих у межах та на стиках структурно-фабульних компонентів тексту казки.

В обсязі експериментального пошуку нами було проаналізовано 41 озвучений текст англійських народних казок, зібраних й упорядкованих Дж. Джакобсом [EFT 1890], загальна тривалість звучання яких складає 5 год. 24 хв. За результатами аудитивного аналізу встановлено існування кореляції між типом структурно-фабульного компонента казки і просодичними засобами його організації. Так, специфіка інтонаційного оформлення фабульних елементів «зав'язки» полягає у їхньому подрібненому поділі на інтоногрупи і наявності значної кількості пауз, які привертають увагу слухача до персонажів казки, їхньої характеристики й обставин, що призводять до конфлікту. Інтоногрупи зав'язки характеризуються регулярністю ритмічної структури, переважанням усіченого різновиду шкали, відсутністю висхідного термінального тону, розширених тональних інтервалів, модифікацій тонального діапазону та домінуванням висхідно-спадного мелодійного контуру, що надає їй певного ступеня емоційності й усуває монотонність звучання.

Енергетичні особливості актуалізації фабульних елементів «зав'язки» полягають у тому, що вони мають низький рівень емоційно-прагматичного потенціалу висловлень. Це пояснюється, на наш погляд, їхнім безпосереднім функціональним призначенням, а саме: ознайомити слухача з персонажами твору та проінформувати його про місце подій чи ситуацію, що у подальшому стануть причиною проблеми і розвитку подій. Іншими словами, фабульні елементи зав'язки складаються, переважно, із речень, функціональною домінантою яких є констатація, тобто які ще не здійснюють прагматичний вплив на слухача, а лише налаштовують його на сприйняття розгортання подій. В окремих випадках реєструвалося зростання прагматичного потенціалу зав'язки у межах його низької зони, пов'язане з необхідністю наголосити на певних рисах персонажів чи обставинах їхнього життя, які й стануть причиною виникнення проблеми. При загальному низькому рівні емоційної складової зав'язки, такі прагматичні піки супроводжуються незначним зростанням емоційності мовлення, що на просодичному рівні відображається їхнім виділенням високим висхідним тактом, негативним розширеним інтервалом на ділянці «передтермінальна частина – ядро», розширеним тональний діапазоном інтоногрупи (напр., *|quite \out-at-\elbows*; *was a |very •foolish \woman*). При цьому у фінальних інтоногрупах зав'язки зафіксовано затухання її емоційного потенціалу.

Початок структурно-фабульного блоку «розвиток подій» маркується, як і решта композиційних компонентів казки, довгою паузою, яка надає слухачеві можливість інтерпретувати отриману словесну інформацію, у той час, коли паузи на стикові фабульних елементів є досить короткими, що забезпечує цілісність комунікативної прогресії в суміжних фабульних елементах. Ініціальні інтоногрупи його першого фабульного елемента містять, зазвичай, пряму мову, що вводиться середньо-пониженим або низьким рівним чи спадним термінальним тоном (напр.: *So she |says to her → daughter* [EFT 1890, с. 19]; *|Now be|fore the |farmer |goes to \market | ,says |he to his \wife* [EFT 1890, с. 41] і т. ін.).

Наступному фабульному елементу притаманні флуктуації параметрів інтонації, які створюють атмосферу очікування подальших подій. Так, мовлення набуває динамічності завдяки поділу речень на короткі інтоногрупи, поєднанню в них декількох кінетичних тонів різних тональних рівнів, рекурентності спадного тону в нефінальних інтоногрупах, розширенню тонального діапазону за рахунок уживання високих спадних тонів з малою або збільшеною швидкістю зміни напрямку їхнього руху, перцептивних пауз. З огляду на загально дидактичну функцію казки та її соціально-виховне призначення, темп і гучність її актуалізації є в цілому помірними. Водночас, темпоральне оформлення фабульного елемента, що передає несподівану зміну подій чи обставин, є прискореним, а семантичним центрам властива підвищена гучність.

Зміни емоційно-прагматичного потенціалу передаються поступово спадною ступінчастою шкалою з порушеною поступовістю та поступово спадною ковзною шкалою:

> *\Well, ⸦ `she was ↘that ,frightened, | she'd |always been •such a ↑gatless ,girl, | that she |didn't so ,much as ,know ⸧ `how to ,spin, | and |what was |she to `do to-,morrow | with |no •one to |come \nigh her ⸦ to `help her? || She |sat •down on a ,stool in the •kitchen, | and `law! how she `did ,cry! ||* [EFT 1890, с. 20].

Просодичне оформлення останнього фабульного елемента «розвитку подій», що описує засоби та дії персонажа щодо вирішення проблеми, вирізняється модифікаціями темпу від помірного до прискореного або від помірного до сповільненого та чергуванням тональних рівнів, структурних конфігурацій і діапазонів термінальних тонів суміжних інтоногруп.

Характерно також, що фабульним елементам структурного компонента «розвиток подій» притаманна найбільша варіативність емоційно-прагматичного потенціалу: від його низького рівня до високого при домінуванні середнього. Зміни в спрямуванні й інтенсивності емоційно-прагматичного потенціалу аналізованого структурного компонента (рівний, зростаючий, спадаючий; незмінний, поступовий, стрімкий) зумовлені наявністю фабульних

елементів, об'єднаних причинно-наслідковими зв'язками, та переважанням динамічної комунікативної домінанти з елементами статичної. Іншими словами, його фабульним елементам притаманна і ознака називання (інформування), і ознака динамічності, оскільки в них ідеться і про зміну обставин подій, і про вчинки, які здійснюють персонажі казки, що й відображається у причинно-наслідковій закономірності переходу від одного рівня емоційно-прагматичного потенціалу до іншого. Зміни в динаміці актуалізації емоційно-прагматичного потенціалу структурного компонента «розвиток подій» залежать також від наявності в ньому висловлень, що мають різну комунікативно-прагматичну спрямованість, тобто реалізують декілька або комплекс емоційно-модальних значень чи почуттів (напр., наказ, спонукання, застереження, іронія, співчуття, обурення, попередження, вагання, невдоволення-обурення, співчуття-іронія, співчуття-попередження, вагання-попередження і т. ін.).

Експресивність «кульмінації» досягається її подрібненням на короткі інтоногрупи, що складаються, переважно, з двох ритмічних груп. У довших інтоногрупах наголошується кожне повнозначне слово, що надає їм однакового ступеня промінантності і семантичної ваги (напр.: ˩*That was* ˩*grinning from* ↑*ear to* ˧*ear* [EFT 1890, с. 23]) та слугує сприйняттю кульмінації як найбільш напруженого фабульного елемента казки. Крім того, просодична організація кульмінації характеризується змішаним різновидом ритму, модифікаціями інтонаційних моделей і хвилеподібним мелодичним контуром, що сигналізує про підсилення емоційної складової у межах емоційно-прагматичного потенціалу.

Початок «розв'язки», яка покликана узагальнити наслідки вирішення проблеми казки, а також надати слухачеві можливість усвідомити дидактичну ідею всього тексту, маркований довгою паузою. Завдяки своєму узагальнюючому функціональному призначенню, темп розв'язки варіює від помірного до сповільненого, її інтоногрупи вирізняються паралелізмом інтонаційної моделі та ізохронністю вимовляння. Незалежно від лексико-граматичних засобів, «розв'язці» притаманна менша варіативність мелодичних контурів, рекурентність усіченої, поступово спадної ступінчастої шкали та поступово спадної ступінчастої шкали з порушеною поступовістю, низького або середньо-підвищеного спадного термінального тону із середньою чи зменшеною швидкістю зміни напрямку його руху, які й допомагають слухачеві усвідомити наслідки вчинків персонажів.

Оцінка динаміки розгортання емоційно-прагматичного потенціалу структурно-фабульних блоків та фабульних елементів англійської народної казки, узагальнена на підставі зіставного аналізу результатів аудитивного й акустичного аналізу, може бути репрезентована у вигляді типової енергограми її усної актуалізації, наведеної на рис. 1.

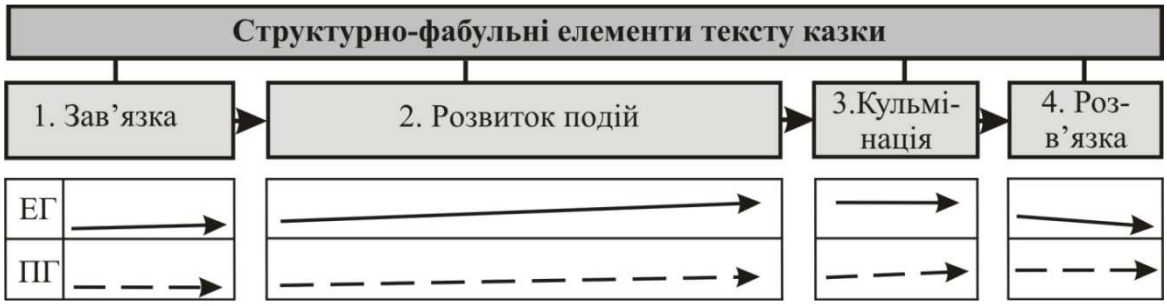

Рис. 1 Типова енергограма актуалізації англійської народної казки

З рисунка видно, що відповідно до принципу збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення [Калита 2007, с. 46-47], напрямки руху емоційного (ЕГ) та прагматичного (ПГ) потенціалів змінюються залежно від психоемоційного стану мовця під час актуалізації ним кожного компонента (зав'язка, розвиток дій, кульмінація та розв'язка) структурно-фабульної організації тексту казки.

Побудована енергограма свідчить, що характерними ознаками озвученої казки є зростання її емоційного потенціалу в межах низького рівня під час актуалізації структурного

компонента «зав'язка» (К = 17 – у фабульному елементі «місце подій», К = 19 – у «дійових особах» та К = 22 – у «причинах виникнення проблеми»), подальше його поступове зростання у напрямку до високої зони середнього або низької зони високого рівня у структурному компоненті «розвиток подій», яке відбувається від К = 27 до К = 89, його сталий перебіг у високій зоні середнього рівня в «кульмінації» (К = 103,4) та різке зниження до низького рівня в компоненті «розв'язка» (К = 29,4). Щодо прагматичного потенціалу, то він, будучи незмінно низьким у межах структурного компонента «зав'язка», поступово зростає під час розгортання «розвитку подій» та «кульмінації» до високої зони середнього рівня і залишається на цьому самому рівні в «розв'язці».

Енергограма також підтверджує, що озвученим текстам казок притаманний найвищий рівень актуалізації емоційного потенціалу у структурних компонентах «розвиток подій» і «кульмінація», пов'язаний з відтворенням емоційних переживань персонажів. На просодичному рівні це відображається емфатичними інтонаційними моделями, які містять поступово спадну ковзну шкалу та поступово спадну ступінчасту шкалу з порушеною поступовістю, висхідно-спадну конфігурацію високого спадного термінального тону широкого діапазону зі зменшеною швидкістю зміни напрямку його руху та тональні інтервали між передтермінальною і ядерною частинами інтоногрупи. При цьому саме структурний компонент «розвиток подій» характеризується найвищою варіативністю інтонаційних параметрів, зумовленою домінуванням у ньому констатуючої або емоційно-оцінної інформації.

Традиційним методом лінгвістичної інтерпретації результатів аудитивного й акустичного аналізу встановлено, що інваріантними просодичними ознаками актуалізації окремих структурних компонентів англійських фольклорних казок є: підвищена подрібненість структурних компонентів і фабульних елементів на інтоногрупи, актуалізація висхідно-спадного і хвилеподібного мелодичних контурів, переважання усіченої та поступово спадної ступінчастої з порушеною поступовістю різновидів шкали, спадного термінального тону, а також функціонування у межах інтоногрупи двох кінетичних тонів. Роль інваріантних просодичних засобів об'єднання суміжних структурних компонентів казки набувають також довга пауза та тональний інтервал (нульовий або вузький позитивний на стику «зав'язки» і «розвитку подій»; розширений або широкий позитивний між «розвитком подій» та «кульмінацією»; середній чи розширений позитивний на стику «кульмінації» і «розв'язки»). Крім того, перехід від «розвитку подій» до «кульмінації» та від «кульмінації» до «розв'язки» супроводжується незначним підвищенням гучності.

Висновки. Виконаний аналіз особливостей просодичного вираження емоційно-прагматичного потенціалу англійських народних казок засвідчує, що функціонально-енергетичний розгляд комплексної взаємодії емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів уможливлює поглиблення опису інваріантної та варіантних реалізацій просодичних моделей структурних компонентів будь-яких текстів на основі фундаментальних категорій лінгвістики: емоція, прагматика, структура, смисл. До **перспективних** напрямів подальшого наукового пошуку в галузі дослідження просодичного оформлення тексту доцільно віднести питання встановлення спільних ознак енергетичної специфіки просодичної актуалізації фольклорних текстів малої форми у різносистемних мовах та кореляції інваріантних структурних й інтонаційних моделей фольклорних текстів малої форми з відповідними моделями текстів малої форми художньої літератури.

Література

Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.

Калита А. А. Метод комплексної енергетичної оцінки процесу просодичного оформлення мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (1). – С. 359-365.

Калита А. А. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 105 (1). – С. 476–484.

Калита А. А. Энергетическая теория речи: ее сущность, современное состояние и перспективы исследования / А. А. Калита // Когниция, коммуникация, дискурс : [журн.]. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. – № 7. – С. 33-53.
Калита А. А. Энергетика речи : [монографія] / Алла Андреевна Калита. – К. : Кафедра, 2016. – 292 с.
Тараненко Л. І. Актуалізація англійських прозових фольклорних текстів малої форми : [монографія] / Лариса Іванівна Тараненко. – К. : Кафедра, 2014. – 288 с.
Тараненко Л. І. Просодичні засоби актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми (експериментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. І. Тараненко ; Харківський нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2016. – 36 с.
EFT: English Fairy Tales / Collected by Joseph Jacobs. – L. : David Nutt, 1890. – 158 p.

УДК: 81`373-119

ТАРАСЮК І. В.
(Запорізький національний університет)

НОМІНАТИВНЕ ПОЛЕ «MENACE» У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається номінативне поле «menace» як сукупність мовних засобів, що позначають відповідний концепт у французькій лінгвокультурі. Польова структура номінативного корпусу дозволяє показати зв`язок між усіма ознаками концепту «menace» та його зовнішні кореляції з іншими концептами.
Ключові слова: загроза, вербалізація, номінативне поле, концепт

Тарасюк И. В. Номинативное поле «menace» в современном французском языке. В статье рассматривается номинативное поле «menace» как совокупность языковых средств, которые означивают данный концепт во французской лингвокультуре. Полевая структура номинативного корпуса позволяет показать внутренние связи между всеми признаками концепта «menace» и его внешние корреляции с другими концептами.
Ключевые слова: угроза, вербализация, номинативное поле, концепт

Tarasyuk I. V. The Nominative Field of "Menace" in Modern French. The article is dedicated to the research of the nominative field "menace" as a totality of words in French linguistic culture that are used for the verbalization of the corresponding concept. The nominative field of "menace" represents the structure formed by means of words which have different nominative functions – substantives, verbs, adjectives etc. The analysis of the meanings of these words permits to describe the conceptual attributes of threat in French. This research is based on the study of the vocabulary definitions of the French word *la menace* as a representative of the concept "menace", as well as its synonyms, phraseological units and textual nominations. The word *la menace* has two basic meanings: 1) a speech act of threat and 2) any danger. The principal functional peculiarity of the word *la menace* consists in its metalinguistic character. As a classifier of the speech act of threat the word *la menace* introduces the content of threat: «proférer (professer) des menaces de mort à l`encontre de qn», «qn menace de démissionner, de frapper les sites touristiques, rompre tout lien avec qn/qch, de ne plus payer ses impôts» etc; as a classifier of some danger, it combines with various nominations, for example: «menace d`épidémie, de famine, d'orage, d'un conflit, d'une grève, de guerre, d`invasion d'attaque, de famine; menace nucléaire, terroriste» etc. So, the nominative field of threat in French consists of two parts which have their proper structure. Taking into consideration the syntagmatic character of the majority of nominative units of threat, they have been usually researched in publicistic texts. As a result, such characteristics of the concept «threat-danger» have been revealed, as: deliberateness, manageability, diffuseness, repetition etc. The growth of the number of metaphoric units with the meaning of war in French political discourse can be explained by the increase of terrorist threat in France as well as the search of the solution to this problem.
Key words: threat, menace, verbalization, concept, nominative field.

На сучасному етапі свого розвитку номінативна теорія перетинається з лінгвоконцептологією у завданні описати концепти, які зберігаються у словах, що їх означують. За визначенням М. В. Нікітіна концепти як дискретні та змістовні одиниці свідомості є результатом креативної здібності людини «будувати ментальні світи» [Никитин 2003, с. 5]. Розуміючи слово як засіб та інструмент активації цілих блоків «гетерохронної та гетерогенної інформації», О. С. Кубрякова говорить про можливість виходу через слово до «різноманітних структур знань» (вербалізованих та невербалізованих) [Кубрякова 2004, с. 388-389]. Досліджуючи зв`язок між словами (одиницями мови) та концептами (одиницями мислення), обидві галузі намагаються пояснити механізми функціонування мови у соціумі та у свідомості її носія [Стернин 2008]. Постійний зв`язок мовних знаків між собою впливає на формування у індивідів набору асоціацій, пов`язаних з самими знаками та з середовищем, яке зумовлює існування кожного конкретного знака [Кравченко 1999, с. 10]. На цьому ґрунтується розуміння значення знака як здатності активізувати в свідомості того, хто його використовує, певний концепт або сукупність концептів, пов`язаних з ним.

Отже, акт номінації визначається як мовленнєво-розумовий процес, спрямований або на вибір вже існуючого в мові готового позначення для явища, яке мовець хоче назвати, або на утворення нової назви для нього. Обов`язковими для структури такого акту номінації є задум мовця, в якому вирішальну роль відіграють його інтенції та індивідуальні змісти, а також мовні засоби, якими мовець користується для позначення свого задуму [Кубрякова 1986, с. 42]. Тому когнітивно-семантичний аналіз всіх слів мови, що позначають певне явище, уможливлює його інтегральний опис.

Концепт «menace» (загроза), що є **об`єктом** нашого дослідження, представляє у французькій лінгвокультурі структуроване певним чином знання про сукупність факторів і явищ, що можуть порушити звичні умови існування людей. **Предметом дослідження** виступають номінативні одиниці, які використовуються на позначення цього концепту у французькій мові. Загроза як сукупність негативних факторів, які можуть проявитись у неочікуваний людиною момент, завжди є присутньою у її свідомості. Але останні теракти у Європі призвели до змін у соціальному контексті спілкування (у термінах Ф. С. Бацевича [Бацевич 2004, с. 67]). Рівень напруги, недовіри підвищується і пильність стає нормою суспільного життя.

Для дослідження номінативних одиниць було залучено методику опису номінативного поля за [Стернин 2015], яка включає суцільну вибірку слів за тлумачними словниками, словниками синонімів та аналіз текстів, де цей концепт знаходить свою вербалізацію. Отже, **мета дослідження** – описати номінативні одиниці, у яких відбулась фіксація різних аспектів менасивної складової життя французів, та зробити їх когнітивно-семантичну інтерпретацію.

Серед **завдань**, які поставлено: 1) описати значення слова-репрезентанта концепту «menace» на основі аналізу словникових дефініцій; 2) показати його синонімічні зв`язки; 3) виявити шляхи метафоризації концептуальних ознак; 4) залучити текстуальні номінації на предмет виявлення ще не лексикалізованих ознак досліджуваного концепту; 5) зробити когнітивно-семантичну інтерпретацію отриманих даних.

Аналіз дефініцій слова-репрезентанта – іменника *menace* за даними словників «Le Petit Robert» [Le Petit Robert 1993], «Trésor de la langue française» [Trésor], «Littré» [Littré] показав, що воно має два основних значення.

Перше значення: menace (загроза) – це дія, до якої вдається людина, щоб продемонструвати свою жорстокість/гнів по відношенню до іншої особи, з метою заявити про свою інтенцію (налякати) заподіяти їй лихо: *[La menace est le fait d'une pers.] Manifestation de violence par laquelle on signifie à autrui l'intention que l'on a de faire du mal* [Trésor]; *Manifestation par laquelle on marque à qn sa colère, avec l`intention de lui faire craindre le mal qu`on lui prépare* [Le Petit Robert 1993, p.1382]; *Parole ou geste dont on se sert pour faire craindre à quelqu'un le mal qu'on lui prépare* [Littré]. На базовому рівні це значення фіксує такі класифікатори й ознаки концепту «menace»: «джерело: гнів адресанта» (кваліфікаторами інтенсивності загрози виступають градуальні прикметники: *froide, grande, sourde, vague menace*), «прояв: наочний» (серед вербальних та невербальних засобів прояву виступають жести, слова, листи тощо: *geste, lettre, parole de menace; faire des menaces*), «спрямованість: на адресата»*;* «інтенція адресанта: примусити адресата боятись лиха, яке він йому готує» (готовність здійснити свою погрозу лексикалізована у висловах: *mettre sa menace à exécution, réaliser sa menace, agir sous la menace).*

Перша дефініція лексеми *menace* збігається з визначенням мовленнєвого акту загрози/погрози (в українській мові є два еквіваленти для слова *menace*: *загроза* і *погроза* зі значенням «(груба, зухвала) обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність» [СУМ-11]), що підтверджується синонімами, які можуть заміняти слово *menace* у тексті – *avertissement* (попередження), *intimidation* (залякування), *chantage* тощо. Крім дієслова *menacer* зі значенням *«faire craindre qch à qn»* (змусити когось боятись), ця сема може бути актуалізована у інших дієслівних одиницях на позначення адресної дії: *braver* (бравувати),

défier (кидати виклик), *inquiéter* (непокоїти), *intimider* (залякувати), *provoquer* (провокувати) [Dictionnaire des synonymes 2008].

Вивченню загрози як мовленнєвого акта присвячено декілька досліджень на матеріалі різних мов. Дискусійним залишається питання визначення факторів успішності такого мовленнєвого акту. Наприклад, І. Вель вважає, що за своєю структурою мовленнєвий акт погрози є твердженням-асертивом директивно-промісивного та одночасно експресивного характеру, породженим образою або агресією [Weill 1993]. Дослідниця припускає, що мовленнєвий акт погрози сприймається як такий тільки мовцем, оскільки інші учасники комунікації намагаються не вбачати у ньому те, що він собою представляє. Д. О. Жучков наголошує, що успішність менасивного мовленнєвого акту залежить переважно від мовця: він зобов`язується здійснити заявлену дію, спрямовує її у майбутнє та виступає гарантом потенційної шкоди від заявленої дії для адресата [Жучков 2010, с. 8].

Репрезентація концепту *«menace»* як мовленнєвого акту погрози впливає на вживання його слова-репрезентанта. Розглянемо декілька прикладів, взятих з франкомовних Інтернет сайтів. У висловах *«proférer (professer) des menaces de mort à l`encontre de qn»* (відкрито говорити про загрозу смерті для кого-небудь), *«qn menace de démissionner, de frapper les sites touristiques, rompre tout lien avec qn/qch, de ne plus payer ses impôts»* (хтось погрожує подати у відставку, вдарити по туристичних місцях, перервати будь-який зв`язок з ким-небудь, не платити більше податки) іменник *menace* та дієслово *menacer* використовуються як класифікатори для мовленнєвого акту погрози на синтагматичному рівні. Так, після цих слів можливе цитування менасивного акту, висловленого мовцем, яке позначається комами: *«La mère d'une victime des attentats du 13 novembre* ***menace de "geler ses impôts"*** *afin de protester contre l`aide juridictionnelle accordée à Salah Abdeslam»* (http://www.bfmtv.com). Отже, слово *menace* є номінацією-класифікатором мовленнєвого акту погрози, а не самим актом. Це його відрізняє від сталих висловів-погроз *"n`y revenez plus!", "prends (prenez) garde!"*.

Друге значення: menace (загроза) – це ознака, яка віщує неминучість небезпеки: *[La menace provient de l'éventualité d'un événement fâcheux] Signe par lequel se manifeste l'imminence d'un danger* [Trésor]; *Signe par lequel se manifeste ce qu`on doit craindre de qch; indice d`un danger; ce danger* [Le Petit Robert, p.1382]; *La menace d'une chose, l'action de menacer quelqu'un de cette chose* [Littré]. Друге значення будується на перетині з концептом danger (небезпека) з наступними класифікаторами і ознаками: «прояв: знак / показник небезпеки» (лексикалізованими є ознаки «довгої тривалості» та «жахливості» c*onstante, éternelle, perpétuelle, terrible menace; menace incessante, suspendue*), «ефект, викликаний небезпекою»: страх», пов`язаний з різними джерелами.

Номінації причин загрози утворюються переважно на синтагматичному рівні, тому мають статус номінативних одиниць малого синтаксису. Серед джерел небезпеки одна частина має природний характер (*menace d`épidémie, de famine, d'orage)*, інша частина пов`язана з діяльністю людини *(menace d'un conflit, d'une grève, de guerre, d`invasion d'attaque, de famine; menace nucléaire, terroriste etc*). Синонімами слова menace у цьому значенні виступають: *le danger*, *le péril* (небезпека), *le risque* (ризик), *une situation d`insécurité* (небезпечна ситуація).

Текстуальні номінації виявляють такі концептуальні ознаки загрози у французькій мові:

- «навмисність\керованість» у вислові *«soutenir une menace sur un territoire»* (підтримувати загрозу на певній території);

- «здатність до розповсюдження в усіх напрямках» – *«une menace diffuse»* (дифузна загроза);

- «бути гнітом, чимось важким» – *«être/faire qch sous la menace de qn/qch»* (бути під загрозою кого-небудь/чого-небудь), *«les menaces qui pèsent sur qn/qch»* (загрози, що тяжіють над ким-небудь, чим-небудь);

- «повторюваність» (*La maladie de la langue bleue* ***menace de réapparaître***»).

Підвищений стан терористичної загрози у Франції спричинив появу цілої низки мовленнєвих номінацій, у яких терористичну загрозу вербалізовано через градуальні характеристики «інтенсивності» та «актуальності»: *la menace est* ***d`une ampleur inégalée*** (загроза незрівняного розмаху), *la menace terroriste est toujours* ***aussi (très) élevée*** (терористична загроза залишається високою, є дуже високою), *la menace est* ***toujours d`actualité*** (загроза залишається актуальною), la menace est *une réalité* (загроза є реальністю).

Окремий пласт мовленнєвих номінацій утворений на основі концептуальної метафори *"la menace terroriste est la guerre"* (терористична загроза – це війна), для якої профілюючими характеристиками є:

- «довга тривалість»: *c`est* ***une guerre (un combat)*** *de longue haleine* (це довготривала війна (бій));

- «готовність до постійної відсічі»: *la France* ***fait*** *toujours* ***face à*** *un important* ***risque terroriste***» (Франція постійно готова до значної терористичної небезпеки), ***éradiquer*** *la menace* (знищити загрозу). Збільшення кількості таких метафор у політичних виступах перших осіб держави може свідчити про пошук засобів вирішення цієї проблеми [Баранов 2004, с. 17].

Інша концептуальна модель – «*qch est une menace*» – на основі якої відбуваються метафоричні переноси, уможливлює висвітлення негативних характеристик окремого явища, для якого вони не є постійними. Так, загрозою може бути:

- погляд людини: *Un regard est une menace* (J.-G. Rens).

- людське тіло: *Avoir un corps, c`est la grande menace pour l`esprit* (M. Proust).

- товариськість: *La sociabilité est une menace pour la spiritualité* (L. Wieseltier).

Отже, аналіз дефініцій слова *menace* показав чітке структурування відповідного номінативного поля відносно двох ядер. Одне об`єднує номінативні одиниці на позначення мовленнєвого акту погрози, інше організує слова зі значенням небезпеки. Нечисленні слова, що складають словотвірне гніздо лексеми menace, також мають цю особливість (дієслово *menacer*, прикметники *menaçant, menacé*). На синтагматичному рівні сполучення зі словом *menace* структуруються у дві периферії: одна заповнена тематикою погроз, інша об`єднує назви джерел небезпеки та розчленовані номінації, у яких зафіксовані когнітивні ознаки загрози (повторюваність, різнобічну спрямованість, навмисність тощо). У подальших дослідженнях було б цікаво описати асоціативне поле загрози з залученням психолінгвістичних методик (вільний асоціативний експеримент, метод суб`єктивних дефініцій тощо) для виявлення додаткових ознак досліджуваного концепту.

Література

Баранов А. Н. Предисловие редактора // Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / Под. ред. А. Н. Баранова. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – С. 7-21.

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.

Жучков Д. О. Речевой акт угрозы как объект прагмалингвистического анализа (на материале английского языка) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. н. : спец. 10.02.04 «германские языки» / Д. О. Жучков. – Воронеж, 2010. – 22 с.

Кравченко А. В. Классификация знаков и проблема взаимосвязи языка и знания // ВЯ. – 1999. - №6. – С. 3-12.

Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 158 с.

Кубрякова Е. С. Язык и знание / Е. С. Кубрякова. – М : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

Никитин М. В. Основания когнитивной семантики: Учебное пособие. – СПб : Изд-во ГПУ им. А. И. Герцена, 2003. – 277 с.

Словник української мови. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sum.in.ua/

Стернин И. А., Розенфельд М. Я. Слово и образ. Монография / Под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : «Истоки», 2008. – 243 с.

Стернин И. А., Саломатина М. С. Семантический анализ слова в контексте / И. А. Стернин, М. С. Саломатина. – М.-Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 202 с.

Le Nouveau Petit Pobert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française / J. Rey-Debove, A. Rey. – Paris : Dictionnaires Le Robert, 1993. – 2552 p.

Dictionnaire de français «Littré» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://littre.reverso.net/dictionnaire-francais

Dictionnaire des synonymes et d`analogies / L. Karoubi. – Paris : Larousse, 2008. – 833 p.

Trésor de la langue française informatisé // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=317560935;

Weill I. La menace comme acte de langage: étude diachronique de quelques formules de français / E.Weill // Linx. – 1993. – V. 28 (№1). – C. 85-105.

http://www.bfmtv.com/societe/frais-de-justice-de-salah-abdeslam-la-mere-d-une-victime-menace-de-ne-plus-payer-ses-impots-971463.html

УДК: 811.112.2’42

ТАЦЕНКО Н. В.
(Запорізький національний університет)

ТИПИ ВЕРБАЛЬНИХ АТРАКТОРІВ КОНЦЕПТУ *ЕМПАТІЯ* В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

У статті з позицій когнітивної лінгвосинергетики розкривається динамічна природа концепту ЕМПАТІЯ, аналізуються типи його вербальних атракторів з побудовою їхніх моделей. Доведено, що динаміка вербальних атракторів спрямована до чотирьох типів функціонування: точкового (рівновага з дискурсивним середовищем), періодичного (слабка рівновага з дискурсивним середовищем), квазіперіодичного (нерівновага з дискурсивним середовищем) та дивного (нова рівновага з дискурсивним середовищем). Вибір вербальних атракторів має стихійний характер.
Ключові слова: концепт ЕМПАТІЯ, точковий атрактор, періодичний атрактор, квазіперіодичний атрактор, дивний атрактор.

Таценко Н. В. Типы вербальных аттракторов концепта ЭМПАТИЯ в современном англоязычном дискурсе. В статье с позиций когнитивной лингвосинергетики раскрывается динамическая природа концепта ЭМПАТИЯ, анализируются типы его вербальных аттракторов с построением их моделей. Доказано, что динамика вербальных аттракторов направлена на четыре типа функционирования: точечный (равновесие с дискурсивной средой), периодический (слабое равновесие с дискурсивной средой), квазипериодический (неравновесие с дискурсивной средой) и странный (новое равновесие с дискурсивной средой). Выбор вербальных аттракторов имеет стихийный характер.
Ключевые слова: концепт ЭМПАТИЯ, точечный аттрактор, периодический аттрактор, квазипериодический аттрактор, странный аттрактор.

Tacenko N. V. Types of Verbal Attractors of EMPATHY Concept in Contemporary English Discourse. The article reveals the dynamic nature of EMPATHY concept from the standpoint of cognitive linguosynergetics analyzing the types of its verbal attractors with the construction of their models. The paper proves that the dynamics of verbal attractors is directed to four types of functioning: point (one structure – lexical item *empathy*), periodic (two structures – lexical items *empathy* and *sympathy*), quasi-periodic (n-number of structures – vocabulary with direct or indirect meaning of empathy present in the semantic core of the word (including idioms)), and strange (cases when the speaker constructs speech expressions which seemingly have nothing to do with EMPATHY concept). Depending on the needs of communication EMPATHY concept can spontaneously switch from one mode to another by means of phase transition or bifurcation marked by the change of existing attractor. Point attractor is characterized by equilibrium with the discursive environment: the behavior of EMPATHY concept brought to one lexical item is independent of the context of the discursive act. Periodic attractor has a weak equilibrium with the discursive environment, resulted in quite a sustainable concept functioning in discourse. Quasi-periodic attractor is characterized by disequilibrium with the discursive environment, and the strange one – by a new equilibrium, with which the concept structure never repeats itself, although its self-organization is subject to the rules of fractal self-similarity. The choice of verbal attractors is spontaneous in nature because communicants can unexpectedly use any language as a result of certain cognitive impulse. The possible choice of system development takes place at the micro level of potential conceptual states. The cognitive micro level is formed by lexical concepts which randomly interact with each other with such a speed that makes them indistinguishable within discourse. Externally the choice dynamics of potential attractors remains invisible until the moment of their implementation at the macro level of the discursive act, confirming the fact that all processes in the system hierarchy of EMPATHY concept are separated in space and time.
Keywords: EMPATHY concept, point attractor, periodic attractor, quasi-periodic attractor, strange attractor.

За останнє десятиріччя вітчизняна лінгвосинергетика поповнилась численними дослідженнями, присвяченими аналізу самоорганізації мовних і мовленнєвих явищ. До вирішення цих концептуальних питань залучені поняття атракторів, репелерів, параметрів порядку, поляризації, мовленнєвих флуктуацій, біфуркацій тощо [Домброван 2014; Еникеева 2015; Пихтовникова 2015]. У зв’язку з цим виникла нагальна потреба транспонування принципів саморегульованих систем у царину когнітивної лінгвістики. **Метою** статті є розкриття суті динамічної природи концепту ЕМПАТІЯ, а **завданнями** – типологізація його вербальних атракторів з побудовою атракторних моделей та аналіз їхньої самоорганізації. **Об’єктом** наукової розвідки є концепт ЕМПАТІЯ, лексикалізований у сучасному англомовному дискурсі, а **предметом** – типи його вербальних атракторів. Матеріалом послугував Британський національний корпус (BNC).

Атрактором концепту ЕМПАТІЯ вважаємо відносно стійкий стан, характерний для певної фази його “життєвого циклу”, репрезентований вербальною структурою. Можливість вербальної актуалізації концептуальних атракторів випливає з розуміння значення слів як

однопорядкових складників пам'яті, подібних до знання інших типів [Кубрякова 1997, с. 31; Шенк 1989, с. 33]. Водночас, необхідність спрощеного вербального подання атракторів концепту забезпечує більшу наочність у викладенні його сутності. Вербальні атрактори – це одиниці семантичного простору концепту ЕМПАТІЯ, елементи упорядкованої сукупності його значень. Семантика слів забезпечує взаєморозуміння в процесі емпатійної комунікації, репрезентує в мовленні когнітивні ознаки, що формують зміст концепту.

Для створення атракторної моделі концепту ЕМПАТІЯ ми використали розподіл атракторів на три основні класи: точкові, періодичні (квазіперіодичні) і дивні [Kellert 1998, с. 277]. Точковий атрактор позначений нерухомою точкою (див. рис. 1). Він пояснює рух концептуальної системи, коли вона досягає тієї самої мети незалежно від початкового стану, поводить себе передбачувано, повторюючи попередні стани. Притягуючись до точкового атрактора (іменник *empathy* у формі однини), концепт перебуває в стані рівноваги з дискурсивним середовищем, а його зміни не впливають на його поведінку (точковий атрактор є інваріантним у часі).

На рівні індивідуальної свідомості комунікантів стереотипне знання про емпатію обертається навколо цієї точки фазового простору концепту. Лексема *empathy* – це результат когнітивно-семасіологічної інтерпретації семантичних властивостей імені концепту, зафіксованого в словниках. Ця лексема є прямою номінацією з інгерентним семіотичним значенням, яке закладене в семантичному ядрі слова, і належить до мовних одиниць, предметно-логічне значення яких складає поняття про емпатію. На рівні індивідуальної свідомості комунікантів стереотипне знання про емпатію починається з лексеми *empathy*.

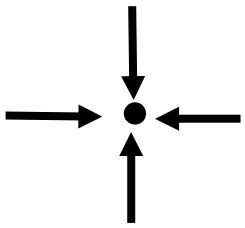

Рис. 1. Точковий атрактор концепту ЕМПАТІЯ

Зона дії періодичних (квазіперіодичних) атракторів позначена двома (періодичний атрактор) та багатьма (квазіперіодичний атрактор) точками тяжіння, між якими коливається система концепту ЕМПАТІЯ. Графічно типу динаміки періодичного атрактора відповідає замкнута крива (див. рис. 2).

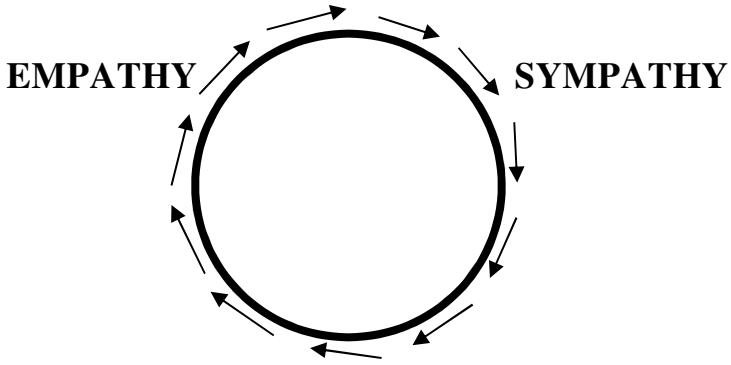

Рис. 2. Періодичний атрактор концепту ЕМПАТІЯ

Незважаючи на складнішу поведінку, періодичний атрактор залишається передбачуваним. У цьому режимі закон концептуальної динаміки детермінований рухом за колом, тобто теперішній стан концепту можна вивести з минулого, з його історії, а майбутній – з теперішнього. Прикладом періодичного атрактора слугує лексема *sympathy*, від якої етимологічно походить лексема *empathy*. Ці іменники є найближчими синонімами. До того

ж, на рівні індивідуальної свідомості стереотипне знання про емпатію асоціюється з концептом СИМПАТІЯ, оскільки останній є більш поширеним у комунікативному середовищі. Підтвердженням цього постають словники, наукові видання, у яких лінгвісти фіксують етимологічні й семантичні особливості термінів. Лексема *sympathy* є опосередкованою номінацією, предметно-логічне значення якої складає поняття про емпатію. Мета періодичного атрактора динаміки концепту – порівняно стійке функціонування в середовищі дискурсивного акту.

Номінація *empathy* демонструє значну варіативність понятійної концептуалізації внаслідок того, що в англійській мові способи бачення мовцем фрагменту світу відповідної емпатійної комунікативної ситуації репрезентовані різними частинами мови (з експліцитною семою емпатії) – іменниками *empathizer*/*empathiser* та *empathizee/empathisee* (оказіональне); дієсловом *empathize*/*empathise*, прикметниками *empathetic* та *empathizing*/*empathizing*, а також прислівником *empathizingly*/*empathisingly*. У такому разі починає діяти квазіперіодичний лексичний атрактор, поведінка якого є також передбачуваною й визначається рухом за колом (див. рис. 3).

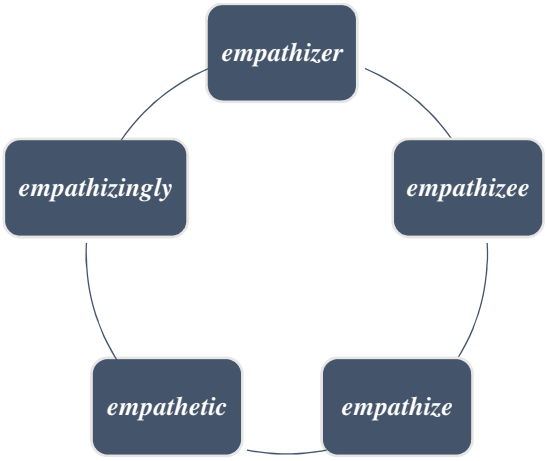

Рис. 3. Квазіперіодичний атрактор концепту ЕМПАТІЯ

За допомогою квазіперіодичного атрактора система концепту ЕМПАТІЯ пристосовується до дискурсивного середовища (концепт перебуває в стані нерівноваги), демонструючи регулярні квазіперіодичні коливання. Однак регулярність коливань свідчить про те, що мета наведеного атрактора динаміки концепту – порівняно стійке функціонування в середовищі дискурсивного акту. Вибір лексичних одиниць регулюється комунікантами залежно від способу концептуалізації емпатії.

Кількість номінацій, до яких притягується концепт, значно зростає в разі включення до корпусу його репрезентації лексем, для яких це значення не є прямим, хоча й узуальним, словниковим. У нашому дослідженні під час віднесення одиниці, для якої це значення не є основним, до вербального атрактора емпатії, ми виходили з наявності відповідної семи, експлікованої в словникових дефініціях цієї одиниці або в дефініціях близьких синонімів, через які вона визначається. У такому разі починає діяти квазіперіодичний лексичний атрактор образно-аксіологічної концептуалізації. До його репрезентантів належать:

- опосередковані номінації, у яких значення, пов'язане з емпатією, з'явилось у результаті розвитку семантичної структури слова з іншим семіотичним значенням: *amity, appreciation, benevolence, commiseration, compassion, condolence, comfort, communion, concern, concord, consolation, encouragement, fellow-feeling, friendliness, humaneness, kindness, likemindedness, pity, reassurance, rapport, recognition, regret, reinforcement, responsiveness, softheartedness, sorrow, support, tenderheartedness, warmth, yearning,* etc;

- ідіоми: *bummer, soul, bleeding heart, bonds of harmony, community of interests, cottoning to, good vibrations, happy family, tea and sympathy, spiritual union, after one's own heart, being*

on same wavelength, being there for someone, close to (someone's) heart, get under somebody's skin, hitting it off, picking up on, walk/stand in somebody's shoes etc.

Є також концепти більш високого порядку в порівнянні з емпатією: СПОРІДНЕНІСТЬ, ОСЯГНЕННЯ, ПРИХИЛЬНІСТЬ, ГАРМОНІЯ, ГУМАННІСТЬ, ПРОЗОРЛИВІСТЬ, МИЛОСЕРДЯ, РОЗУМІННЯ тощо. У контекстуальному вжитку імена цих концептів здатні актуалізувати емпатійну сему:

*There must be some **affinity** between you and the man or woman on the printed page — something that you recognise not because you are 'just like that' but because you feel that you can interpret the situation with those words* (BNC, affinity, 2).

*She is not hurt by what I have said, she thought, she is neither hurt nor angry, she does not understand what I have said, her mind is losing the powers of **comprehension** and she has no longer an emotional response* (BNC, comprehension, 18).

*The protestant version has variants as to how pure this church is or whether it remains sinful, but the evangelical version which is the basic one in the North of Ireland opts absolutely for 'Jesus Saves'; the community, no longer medium of salvation, tends to take on a visible, earthly role, an occasion of **grace** and a support for religious 'this-worldly' activity* (BNC, grace, 9).

*Only when they have examined what hands, arms, legs and feet, body and above all the head can do in isolation and then in **harmony** with the story, theme or music, can they set out and create a style which will be general in structure and particular in texture, with the right quality, mood, emotion, action and character* (BNC, harmony, 11).

*But Mr Davies said: 'We have had cases of people who we have suspected of being infected and the degree of compassion and **humanity** among other staff has been remarkable'* (BNC, humanity, 9).

*Concepts of social movement are therefore synonymous with problems of social change, for they are antagonistic to conservative beliefs; and this gives a further **insight** into why the idea of social research is antithetical to police thought and has seditious connotations for an institution in which metaphors of stasis are of paramount importance* (BNC, insight, 12).

*Above all, and most curiously of all, it is to come to a deeper knowledge of the inexplicable **mercy** of God, and of that fierce love that simply will not let his world go* (BNC, mercy, 93).

*The object of the exercise … was not to enhance others' enjoyment and **understanding** of Jane Austen, still less to honour to novelist herself, but to put a definitive stop to the production of any further garbage on the subject* (BNC, understanding, 145).

Спрямованість лексичних репрезентантів емпатії на відображення позитивного ставлення до іншого уможливлює віднесення лексем на позначення позитивних почуттів (поваги, любові, симпатії, прихильності) до вербальних атракторів концепту ЕМПАТІЯ. Як результат, до актуалізаторів квазіперіодичного атрактора ми також відносимо слова, що позначають позитивні почуття й емоції щодо емпатанта: *love, like, admire*, *adore, appreciate*:

*Sex is often a central and vital element of a committed relationship, founded on **love**, caring respect, honesty and faithfulness* (BNC, love, 118).

*The two Roman catholic priests, who were in all respects dedicated pastors and much **liked** by many in the local community, immediately opposed the idea, preaching against it at Sunday masses in the local convent and the school hall* (BNC, liked, 6).

*Walter Pater was a master of atmosphere; he had been inspired as a young man by Ruskin, and his idealism about art and his fine prose were in turn much **admired** by a younger generation of aesthetes, among whom Oscar Wilde was a prominent figure* (BNC, admired, 1).

*She **adored** him and tied her life up totally with his* (BNC, adored, 5).

*Layton **appreciates** in Leonard the patrician Jew aspects that he finds so ridiculous in others; Leonard, the anti-establishment (and anti-everything else!) that he finds in the older man* (BNC, appreciates, 2).

Досить складно окреслити межі оказіонального слововжитку, який має емпатійний компонент. У такому разі починає діяти дивний атрактор прагматичної або образно-аксіологічної концептуалізації, а система концепту перебуває в стані нової рівноваги з дискурсивним середовищем. За допомогою дивного атрактора відображається непередбачувана, неочікувана поведінка концепту ЕМПАТІЯ.

Траєкторії динамічних систем дивного атрактора прагнуть до складної форми фазового простору й подані близько розташованими схожими лініями, які ніколи не перетинаються Залежно від певної ситуації в дискурсивному акті система концепту виходить із зони дії (квазі)періодичного атрактора й переходить на траєкторію дивного атрактора (притягуючись до лексеми, яка імпліцитно несе в собі емпатійну сему лише в конкретній ситуації або у свідомості окремого комуніканта) (див. рис. 4):

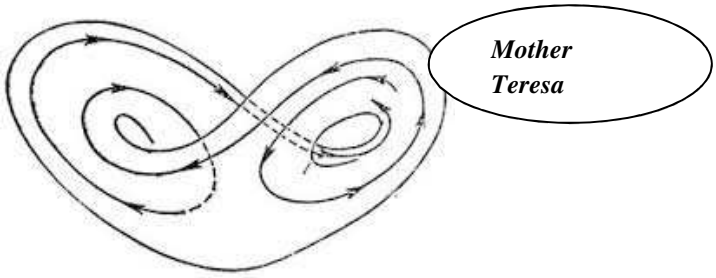

Рис. 4. Дивний атрактор концепту ЕМПАТІЯ

Наприклад, прецедентний антропонім *Mother Teresa* “активна, чуйна людина, котра всіляко намагається допомогти нужденним”, трапляється в сучасному англомовному дискурсі дуже рідко й не закріплений у лексикографічних джерелах. Вірогідність закріплення цього прецедентного антропоніма в словниках досить мала, оскільки він характеризується надзвичайно низькою узуальною частотністю. Результати дослідження BNC виявили, що з 49 випадків уживання власної назви *Mother Teresa*, які були знайдені у 26 різних текстах, лише 1 контекст виявив його використання як прецедентного антропоніма:

She is Clara Hale, known mostly just as Mother Hale, and since she first laid a row of cots across the living room of her flat on 122nd Street in Harlem in 1943, she has become the ***Mother Teresa*** *of New York’s black slums* (BNC, Mother Teresa, 4).

Досить низька частотність ужитку наведеного антропоніму наразі не заважає віднести його до номінацій, предметно-логічне значення яких складає поняття про емпатію. Однак є вірогідність поступового зникнення цієї оказіональної структури. Із синергетичної точки зору “безслідне забування” оказіоналізмів, реалізованих у дискурсі, пояснюється з допомогою явищ ентропії й дисипації. Не буває дисипативних структур без зовнішнього впливу, а усунення “подразнювального” чинника неминуче призведе до її забування. У нашому випадку “подразнювальним” чинником є історія Матері Терези, яка з роками може стертися з пам’яті комунікантів. Зміни комунікативного контексту активують систему концепту: мається на увазі робота з переробки вхідного потоку енергії, яка переносить мовну матерію та інформацію. За такої умови концепт намагається розв’язати проблему встановлення відносної рівноваги з дискурсивним середовищем, витрачаючи якнайменше зусиль.

У результаті цього запускаються механізми самоспрощення й дефразеологізації з мінімальними перетвореннями, оскільки психічну енергію необхідно витрачати економно. Принцип мовної (мовленнєвої) економії полягає в тому, що категоріальні системи призначені для того, щоби забезпечити максимум інформації найменшими мисленнєвими зусиллями. Ефект економії досягається внаслідок того, що в процесі категоризації нескінченна різноманітність вхідної інформації зменшується до кількості, операбельної для мислення. Прагнення концепту ЕМПАТІЯ мінімізувати енергетичні витрати може призвести до

деградації його структури. Контекстуальна обумовленість вузькоспецифічного *ad hoc* оказіоналізму може поступитись абстрактній позачасовій семантичній інформації лексеми *empathy*. У такому разі багатогранний концепт зредукується до мінімально впізнаваного елементу вихідної структури.

Висновки. Різні вербальні атрактори характеризують кожну фазу "життєвого циклу" концепту ЕМПАТІЯ, розкриваючи логіку руху концептуальної системи до мети в дискурсі. Динаміка вербальних атракторів спрямована до чотирьох типів функціонування: 1) точкового атрактора (одна структура – лексема *empathy*); 2) періодичного атрактора (дві структури – лексеми *empathy* та *sympathy*); 3) квазіперіодичного атрактора (n-а кількість структур – лексика, пряме або опосередковане предметно-логічне значення якої складає поняття про емпатію й закладене в семантичному ядрі слова (у тому числі ідіоми); 4) дивного атрактора (випадки, коли мовець конструює мовленнєві вирази, які на перший погляд не мають нічого спільного з поняттям емпатії, а не вживає для передачі думки вже відомі структури-репрезентанти концепту).

Залежно від потреб комунікації концепт ЕМПАТІЯ може мимовільно переходити з одного модусу в інший (відбувається фазовий перехід або біфуркація, позначена зміною наявного атрактора). Точковий атрактор характеризується рівновагою з дискурсивним середовищем – поведінка концепту, притягнутого до однієї лексичної одиниці, постає незалежною від контексту дискурсивного акту. Періодичний атрактор має слабку рівновагу з дискурсивним середовищем, у результаті якої концепт досить стало функціонує в дискурсі. Для квазіперіодичного атрактора характерною є сильна нерівновага з дискурсивним середовищем, а для дивного – нова рівновага, у результаті якої структура концепту ніколи не повторюється, хоча її самоорганізація підпорядкована фрактальним правилам самоподібності.

Вибір вербальних атракторів має стихійний характер, оскільки комуніканти можуть неочікувано використовувати будь-яку лексику в результаті певного когнітивного пориву. На мікрорівні потенційних концептуальних станів відбувається вибір шляху розвитку системи зі спектру всіх можливих. Когнітивний мікрорівень формується лексичними концептами, які хаотично взаємодіють один з одним із такою швидкістю, що в середовищі дискурсу їх неможливо розрізнити. Зовні динаміка відбору потенційних атракторів залишається непомітною аж до моменту їхньої реалізації на макрорівні дискурсивного акту, підтверджуючи той факт, що в системній ієрархії концепту ЕМПАТІЯ всі процеси розділені в просторі та часі. Важливим типом квазіперіодичних атракторів концепту також є емпатійно-експресивна та емпатійно-оцінна лексика, аналіз якої є **перспективою подальших досліджень**.

Література

Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка: монография / Т. И. Домброван. – Одесса : КП ОГТ, 2014. – 400 с.

Еникеева С. М. Синергетические параметры структурной организации и развития словообразовательной системы современного английского языка / С. М. Еникеева // Синергетика в филологических исследованиях : монография / Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л. С. Пихтовникова и др.; под. общ. ред. проф. Л. С. Пихтовниковой. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. – С. 62-88.

Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1997. – 330 с.

Пихтовникова Л. С. Самоорганизация дискурса и отдельных типов дискурса / Л. С. Пихтовникова // Синергетика в филологических исследованиях: монография / Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л. С. Пихтовникова и др.; под. общ. ред. проф. Л. С. Пихтовниковой. – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. – С. 102-135.

Шенк Р. К интеграции семантики и прагматики / Р. Шенк, Л. Бирнбаум, Дж. Мей [пер. с англ.] // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1989. – Вып. XXIV: Компьютерная лингвистика. – С. 32-47.

BNC: British national corpus [Electronic resourse] // BNCweb (CQP-Edition). – Available at : http://bncweb.lancs.ac.uk/bncwebSignup/user/login.php.

Kellert S. H. Chaos theory / S. H. Kellert // Routledge Encyclopedia of Philosophy / E. Craig (Gen. Ed.). – Vol. 2. – London [etc.]: Routledge, 1998. – P. 276-280.

УДК: 81’ 373.45

ФЕНЮК Л. Д.
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМИ У СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ, ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стаття торкається питання ролі інтернаціоналізмів у трьох різних мовних групах: романській (французькій мові), германській (англійській мові) та слов’янській (українській мові). Пропонуються визначення найважливішими тлумачень інтернаціоналізмів та виокремлення їх сфер вживання на матеріалі англійської, французької та української мов. Матеріалом розвідки слугували 200 інтернаціоналізмів з тлумачних словників зазначених мов.
Ключові слова: інтернаціоналізми, запозичення, асиміляція, сфера вживання.

Фенюк Л. Д. Интернационализмы у словарном составе английского, французского и украинского языков. Статья касается вопроса роли интернационализмов в трёх разных языковых группах: романской (французском языке), германской (английском языке) и славянской (украинском языке). Предлагается определение самых важных истолкований интернационализмов и выделение их сфер использования на материале английского, французского и украинского языков. Материалом разведки послужили 200 интернационализмов с толковых словарей упомянутых языков.
Ключевые слова: интернационализмы, заимствования, ассимиляция, сфера использования.

Feniuk L. D. The Internationalisms in Vocabulary Structure of the English, French and Ukrainian Languages. The article’s aim is to enlighten the problem of internationalisms in tree different linguistic groups: roman (French language), German (English) and Slavic (Ukrainian language). Two hundred internationalisms of explanatory dictionaries of the mentioned languages were the explored material. The internationalisms are words which exist in different languages, in near related and far related ones. Their characteristics are an identical or a close meaning, preservation in most of cases of pronunciation and of orthography. The main causes of a massive extension of lexical borrowings are: (1) requirement of a new object or fact denomination (marketing); (2) need of close notions (pub, fast-food, bar); (3) presence of divided system of terms which influence on professional language and oral speech. Words like browser, gigabyte, interface which were known by experts in computer engineering and technology, became an ordinary part of modern lexicon; (4) social-psychological causes: perception of a borrowed word like more prestigious : strongman instead of «богатир», «силач», speaker instead of «голова представницького органу влади, зокрема Верховної Ради України»; (5) effect of language economy principle: user (юзер) instead of «користувач»; bike (байк) instead of «велосипед, мотоцикл».
Borrowings have changed its character after the First World War and many of them became internationalisms after the Second World War. Economical and technological development of England and America were the principal causes of Anglicism's extension.
Internationalisms are changing its area. They are mentioned in nomination of styles (blues), nomination of clothes (jeans), nomination of drinks and food (hamburger), nomination of sport terms (knockout), nomination of events in social life (club), and nomination of modern communicative devices (bluetooth).
According to a fast expanse of the internationalisms French language tries to protect its vocabulary, Ukrainian linguistics suggest to prefer an existing variant of certain internationalism. The research of essential phonetic, grammatical and semantic assimilation of internationalisms in English, French and Ukrainian languages is still perspective.
Key words: internationalisms, borrowings, assimilation, usage sphere.

Об’єктивну картину розвитку національної мови неможливо відтворити без дослідження впливів інших мов на структуру мов спільного лінгвокультурного ареалу. Видатний дослідник В. В. Акуленко вважає, що одним із головних напрямів є історичні дослідження, які повинні розкрити взаємодію екстра- та інтралінгвальних факторів мовного розвитку з урахуванням ролі та специфіки мовних контактів, явищ субстратного, адстратного і суперстратного характеру. Важливим є і синхронічно-контрастивний і водночас соціо- та культурологo-лінгвістичний аспекти досліджень, які спрямовані на опис семантичного, структурного та функціонального співвідношення взаємопов’язаних мов, їх спільності та специфіки кожної з них [Акуленко 1980, с. 10-42].

Необхідність вивчення запозичень зумовлена рівнем та обсягом мовних контактів, зростанням міжмовного обміну та освіченості суспільства, вивченням іноземних мов. Мовні контакти є наслідком взаємодії народів, їх інтелектуальної, пізнавальної та естетичної діяльності. Адже при них запозичуються не лише слова та граматичні форми, а насамперед втілений у них зміст, не просто звукові комплекси, а поняттєві поля. Необхідність запозичень зумовлена інтелектуальним станом нації, яка відчула потребу в номінації явища, предмета, абстрактного поняття. Отже, важливе значення має соціолінгвістичний аспект.

Інтерес лінгвістів до мовної інтернаціоналізації в останні десятиліття неабиякою мірою обумовлений поглибленням досліджень в області теорії мовних контактів, двомовності, а також впливом розвитку різних форм міжнаціональних стосунків на типологічні і

синхронічно-порівняльні дослідження. Вивчення інтернаціональної лексики має як теоретичне, так і практичне значення. Теоретичний аспект дослідження пов'язаний з визначенням ролі інтернаціоналізмів міжнародних, міжнаціональних і національних мов у вдосконаленні міжмовних стосунків. При цьому особливий інтерес представляють такі аспекти, як шляхи виникнення інтернаціоналізмів, зв'язок інтернаціональної і запозиченої лексики, сфери функціонування інтернаціоналізмів. Крім того, досі не було достатньою мірою розглянуте питання ролі інтернаціоналізмів у трьох різних мовних групах: романській (французькій мові), германській (англійській мові) та слов'янській (українській мові).

Тому **метою** статті є визначення найважливішими тлумачень інтернаціоналізмів та виокремлення їх сфер вживання на матеріалі англійської, французької та української мов. **Матеріалом розвідки** слугували 200 інтернаціоналізмів з тлумачних словників (Академічний тлумачний словник сучасної української мови, Longman Dictionary of Contemporary English, Le petit Larousse) англійської, французької та української мов.

У сучасній літературі існують численні визначення поняття «інтернаціоналізм», але єдиного найбільш відповідного не існує. Важливо визначитись із найважливішими тлумаченнями інтернаціоналізмів та виокремити їх сферу вживання на матеріалі французької, англійської та української мов. Лінгвістичний Енциклопедичний Словник визначає запозичення як елемент чужої мови (слово, морфему, синтаксичну конструкцію), перенесений з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів з однієї мови в іншу. Запозичення пристосовуються до системи запозичуючої мови і часто їм настільки засвоюються, що іншомовне походження таких слів не відчувається носіями цієї мови і виявляється лише з допомогою етимологічного аналізу [ЛЕС 1990, с. 158]. Канадський лінгвістичний вісник (Office québécois de la langue française) дає своє тлумачення: інтернаціоналізми – це повне або гібридне запозичення, яке є поширеним (з або без адаптації) у використанні багатьох мов [Office québécois de la langue française 2007, с. 2].

А. Я. Алєксєєв вважає інтернаціоналізми словами міжнародного значення, які зазвичай стосуються політичної, наукової, мистецької, технічної, культурної сфер, як-от: *бібліотека, радіо, синтагма* [Алексеев 2010, с. 157-169]. Проте найважливішим критерієм інтернаціоналізмів вважається, що вони, на відміну від запозичення, стосуються одразу кількох віддалених мов. Крім того, інтернаціоналізм може походити з рідної мови [Заремба 2016, с. 1-19]. Інтернаціоналізми – це, як правило, не всі прояви багатомовних залежностей, а лише особливі форми міжмовної спільності. Такі слова, як *television, telephone, football,* окремі афікси типу *–ism* є атрибутом не лише англійської, але й багатьох інших мов. Р. А. Будаґов також стверджував, що інтернаціоналізмами можуть бути не тільки прямі запозичення, але й «слова, що формуються на зразок структури відповідних іншомовних слів, але не запозичують їх матеріальної основи» [Акуленко 1980, с. 89].

Як бачимо, не існує єдиного всеохоплюючого тлумачення інтернаціоналізмів, проте, багато вчених відокремлюють їх від звичайних запозичень і наполягають на їхній розповсюдженості та присутності у щонайменше трьох неспоріднених чи далеко споріднених мовах. Варто зазначити, що глобалізація, супутником якої в більшості країн є дво- чи багатомовність, сприяє поширенню та асиміляції англіцизмів. Це явище позначається на словниковому складі мови, на її морфології та синтаксисі і частково – на звуковій системі. Мовна інтервенція здійснюється через такі середовища, як телебачення й радіо, преса, масова культура, інтернет, інформаційне обслуговування споживчого ринку, зокрема рекламу. Основними причинами масового притоку лексичних запозичень є:

1) потреба в найменуванні нового об'єкта, явища (*маркетинг*);

2) потреба в розмежуванні змістовно близьких, проте відмінних понять (*паб, фаст-фуд, бар*);

3) наявність у певній мові розгалужених терміносистем, що активно впливають не тільки на професійне мовлення, але й на загальномовну практику. Слова *браузер, гігабайт,*

інтерфейс і т.п., що недавно були відомі здебільшого фахівцям з комп'ютерної техніки, стали сьогодні звичною частиною молодіжного і навіть дитячого лексикону;

4) соціально-психологічні причини: сприйняття іншомовного слова як більш престижного: *стронгмен – «богатир», «силач», спікер – «голова представницького органу влади, зокрема Верховної Ради України»*;

5) дія принципу мовної економії, що виявляється в конкуренції стислих номінативних одиниць англійської мови із менш компактними слов'янськими назвами: *юзер «користувач»; байк «велосипед, мотоцикл»* [Заремба 2016, с. 366-368].

Насамперед, запозичення набули нового для себе характеру з початком Першої і продовжили свою зміну під час Другої світової війн, вони стають інтернаціоналізмами. Економічна та технологічна вищість розвитку Англії та Америки спричинює поширення англіцизмів, які проникають у французьку та українські мови. Спочатку відбувалися запозичення назв техніки, наприклад: *a tanker* (англ.) – *un tanker* (франц.) – *танкер* (укр.), *a scooter* (англ.) – *un scooter* (франц.) – *скутер* (укр.), *a jeep* (англ.) – *une jeep* (франц.) – *джип* (укр.).; адаптованих назв спектаклів, передач чи інформаційних технологій, наприклад: *a show* (англ.) – *un show* (франц.) – *шоу* (укр.), *a show-biz* (англ.) – *le show-biz* (франц.) – *шоубіз* (укр.), *a hit-parade* (англ.) – *le hit-parade* (франц.) – *хітпарад* (укр.), *a casting* (англ.) – *un casting* (франц.) – *кастинг* (укр.), *a top model* (англ.) – *un top model* (франц.) – *топ модель* (укр.) [Pruvost, c. 10-15].

Однак інтернаціоналізми поширюють ареал свого вживання. У повсякденному вжитку функціонують такі групи слів:

1) позначення стилів, в тому числі музичного та мистецького: *blues* (англ.) – *le blues* (франц.) – *блюз* (укр.), *foxtrot* (англ.) – *le foxtrot* (франц.) – *фокстрот* (укр.), *rock* (англ.) – *le rock* (франц.) – *рок* (укр.), *rap* (англ.) – *le rap* (франц.) – *реп* (укр..), *a design* (англ.) – *le design* (франц.) – *дизайн* (укр.);

2) номінації одягу та косметичних засобів: *jeans* (англ.) – *le jeans* (франц.) – *джинси* (укр.), *a make-up* (англ.) – *le make-up* (франц.) – *мейкап* (укр.);

3) назви напоїв та їжі: *a hamburger* (англ.) – *le hamburger* (франц.) – *гамбургер*(укр.), *a hot-dog* (англ.) – *le hot-dog* (франц.) – *хотдог* (укр.), *a grill* (англ.) – *le grill* (франц.) – *гриль* (укр.); *a steak* (англ.) – *le steak* (франц.) – *стейк* (укр.);

4) спортивні терміни: *a bodybuilding* (англ.) – *le bodybuilding* (франц.) – *бодібілдінг* (укр.), *a knockout* (англ.) – *le knockout* (франц.) – *нокаут* (укр.), *a surfing* (англ.) – *le surfing* (франц.) – *серфінг* (укр.), *a football* (англ.) – *le football* (франц.) – *футбол* (укр.), *a baseball* (англ.) – *le baseball* (франц.) – *бейсбол* (укр.), *a basketball* (англ.) – *le basketball* (франц.) – *баскетбол* (укр.), *a tennis* (англ.) – *le tennis* (франц.) – *теніс* (укр.), *a golf* (англ.) – *le golf* (франц.) – *гольф* (укр.);

5) позначення явищ суспільного життя: *a bar* (англ.) – *le bar* (франц.) – *бар* (укр.), *a club* (англ.) – *le club* (франц.) – *клуб* (укр.);

6) назви сучасних видів комунікації: *an e-mail* (англ.) – *l'é-mail* (франц.) – *імейл* (укр.), *a bluetooth* (англ.) – *le bluetooth* (франц.) – *блютуф* (укр.).

Певна кількість англіцизмів вважається необхідними запозиченнями, оскільки у французькій та українських мовах немає відповідників, адже йдеться про інтеграцію частини соціо-культурного життя однієї мови в інші. Щоправда, українська та англійська мови зазнали і французького впливу, і запозичення, які спочатку з'явилися в англійській мові, згодом перейшли і в українську та інші мови.

Після Норманського завоювання північно-французька мова стала офіційною мовою в Англії. Існує кілька семантичних груп французьких запозичень: терміни управляння та слова, пов'язані з феодалізмом: *assembly*, пов'язані з мистецтвом, модою, їжею: *appetite.* Ранні запозичення французької мови були повністю асимільовані англійською і протягом XVII століття відбулася зміна в характері запозичень. Англійська мова збагатилася французькими словами, які стосувалися приготування їжі, мистецтва, вишуканого стилю

життя: *prestige*. Піддавшись абсолютній асиміляції, французькі запозичення в англійській мові згодом перейшли в інші мови, зокрема в українську: *престиж, привілей, апетит.*

Незважаючи на вагомий влив англіцизмів, французька мова намагається захистити свій лексичний фонд від надмірного напливу запозичень. Французький уряд і намагався ввести закон Bas-Lauriol, що вимагав захисту французької мови від натиску англо-американізмів, проте він був мало ефективний. Проте розмовний варіант французької мови утворює «хибні запозичення», використовуючи асимільоване слово, модифікуючи його форму (напр.: *tennisman*), калькуючи його (*le «gratte-ciel»* замість *«sky-scraper»*), видозмінюється, наприклад: використовуючи еліптичні форми в розмовній мові (*«SVP»* замість *«s'il vous plaît»*) або створюючи неологізми (напр.: *internaute*) [Garbuzova 2011, с. 1]. Українські мовознавці пропонують за наявності двох назв – української й іншомовної – надавати перевагу українській. На їхню думку, вона завжди зрозуміліша, милозвучніша, легше запам'ятовується.

Отже, інтернаціоналізми є невід'ємною частиною словникового складу мови при зростаючій ролі культурних та економічних зв'язків між народами та країнами. Вони беруть участь у словотворчих процесах і тим самим збагачують словниковий фонд даних мови. Присутність інтернаціонального елементу в будь-якому відношенні значно полегшує спілкування між носіями різних мов, сприяє повсякденній комунікації, передає інформацію стосовно культурно-історичних контактів між різними народами.

Перспективними вважаються дослідження сфер дії інтернаціоналізмів та вивчення питання їх фонетичної, граматичної та семантичної асиміляції в англійській, французькій та українських мовах.

Література

Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sum.in.ua/

Акуленко В. В. Лексические интернационализмы : итоги, перспективы, методы исследования / В. В. Акуленко // Интернациональные элементы в лексике и терминологии. – Харьков : Издательство Харьковского университета, 1980. – С. 10-42.

Алексєєв А. Я. Essai de stylistique contrastive (français-russe-espagnol-anglais). Нариси з порівняльної стилістики французької мови / Алексєєв А.Я. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 448 с.

Garbuzova T. G. Borrowings in English / T. G Garbuzova. // Материалы конференций филологического факультета «Идеи. Поиск. Решения – 2011». Часть 2. – Режим доступу до журн. : http://elib.bsu.by/handle/123456789/21224

Заремба І. Д. Українізація іншомовних термінів / І. Д. Заремба, Л. М. Сивак // Young Scientist. – № 4 (31) НБУ ім. В. В. Вернадського. – Херсон : Гельветика, 2016. – С. 366-369

Куделько З. Б. Інтернаціоналізми в терміносистемі ринкових взаємин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.04 «Германські мови» / З. Б. Куделько. – Л., 2003. – 20 с.

Словарь современного русского литературного языка в 17 томах. [ред. Чернышев В. И.]. Том 5. И-К. – М. : Издательство Академии Наук СССР. – 1956. – 1918 с.

Le petit Larousse illustré / [direction éditoriale I. Jeuge-Maynart] – P. : Cedex, 2007. – 1812 p.

Longman Dictionary of Contemporary English / [editors Chris Fox, Rosalind Combley] –New York : Pearson Education, 2014. – 2224 p.

Office québécois de la langue française. Politique de l'emprunt linguistique. [Електронний ресурс] – 2007. – Québec. – С. 24. – Режим доступу до журналу : https://www.oqlf.gouv.qc.ca/ressources/bibliotheque/terminologie/Pol_empruntling_20070914.pdf

Pruvost J. La langue française une longue histoire riche d'emprunts : [Електронний ресурс] / Jean Pruvost – Режим доступу : http://www.canalacademie.com/IMG/pdf/Microsoft_Word_-_Jean_20Pruvost_20La_20langue_20francaise_20Une_20longue_20histoire_1_.pdf

УДК: 811.111

ФЕСЕНКО І. М.

(Запорізький національний університет)

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ», «ПОЛІТИЧНА МОВА» І ПОЛІТИЧНІ ЕВФЕМІЗМИ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Наукова стаття присвячена вивченню питання про співвідношення політичної комунікації, політичної мови у сучасній лінгвістиці, а також вживанню евфемізмів, які розуміються автором наукового дослідження, як засоби реалізації мовної стратегії ухилення від істини.

Ключові слова: політична комунікація, політична мова, мовна політика, політичні евфемізми.

Фесенко И. М. К вопросу о соотношении понятий «политическая комуникация», «политичский язык» и политические эвфемизмы в современной лингвистике (на материале англо-американской прессы). Научная статья посвящена изучению вопроса о соотношении политической коммуникации, политического языка в современном языкознании, а также употреблению эвфемизмов, которые описываются автором как способы реализации языковой стратегии уклонения от истины.
Ключевые слова: политическая коммуникация, политический язык, языковая политика, политические эвфемизмы.

Fesenko I. Political Communication, Political Language, Political Euphemisms in Modern Linguistics (on the Material of Anglo-American Press). The main task of this article is to study the usage of political euphemisms in modern Anglo-American political communication. A scientific article deals with the description of such notions as "political communication", "political language" in modern linguistics, besides, it studies political euphemisms as a means of brightening the truth. A political euphemism is an effective tool for political leaders to control the quantity and quality of information transmission, with which some disgraceful behaviors or motivations are generally glorified or hidden, hence avoiding public accusal. So political euphemisms play the role of hiding the truth and legalizing wrong behaviors, they influence people's sense of right and wrong as well as their understanding of the objective world, and, in such a way succeeding in persuading them.
So euphemisms are a common phenomenon in a human language use that has nowadays attracted much attention home and abroad. Cognitively speaking, euphemisms are used to name things without calling up a mental picture of them and are meant to strike at a person's imagination. They do not form complete pictures in the mind, nor do they completely define an event or an object. Though euphemizing is now an accepted and established practice, it has acquired a vague connotation in light of its tendency to deliberately disguise actual meanings of words and expressions in political communication.
A euphemism as a linguistic phenomenon provides one more proof that any language is not only the reflection of the objective world but also a process of social construction.
Key words: political communication, political language, speech art, political euphemism.

Значний інтерес останнім часом до проблем політичної мови зумовили такі фактори, як зростаюча роль політики і політиків у світі, співпраця політичних структур і мас-медіа, активізація виборчого процесу та, відповідно, й загострення конкурентної боротьби між політиками, розширення сфери політичної комунікації, зростання ролі інформаційного впливу в сучасній політичній практиці, де, як відомо, мова завжди була і залишається одним з найважливіших засобів передачі інформації. Використання мови в політичній комунікації має свою специфіку. Мова має бути достатньо зрозумілою широкому загалу і водночас функціонально зумовленою необхідністю бути на рівні найсучаснішого політичного знання і тому ускладненою. Її відмінність від звичайної мови полягає й у певній «завуальованості» – політичні потреби часто зумовлюють езопівську манеру висловлювання, розраховану на «читання між рядками». Внаслідок цього політична мова, з одного боку, за самою своєю суттю спрямована на досягнення певного комунікативного ефекту, а з іншого – вона може ускладнювати процесс комунікації.

Мета статті полягає в тому, щоб довести, що вивчення політичної мови допоможе виявити не лише загальний напрям політики, але й зрозуміти зміст тих міфів, які свідомо «запускаються» в суспільну свідомість і слугують засобом маніпулятивного впливу (який стає найвитонченішим, коли діє на підсвідомість), бо вдосконалення маніпулятивних технік впливу на свідомість і підсвідомість, яке створює можливість підміни політики політтехнологіями, кваліфікується як одна із головних небезпек сучасної епохи. Так створюється викривлене, в певній мірі віртуальне, клішоване сприйняття дійсності. Знання про політичну мову надасть можливість не бути просто пасивним учасником політспектаклю, а й захистити себе від негативного впливу сучасних політтехнологій [Нагорна 2005, с. 72].

Політична комунікація практично підсилює вплив політичних ідей на суспільну й індивідуальну свідомість. Також необхідно розглядати роль політичної мови як засобу впливу на громадськість. Ця сфера досліджень зараз швидко розвивається, хоча цей вплив був відомий ще з античної історії, коли вивчали ораторську мову, мовний вплив оратора на аудиторію. Активне використання мови в політиці з метою здійснення впливу зумовлене притаманними їй, як засобу комунікації, характеристиками, як, наприклад, інформування з метою спонукання, оцінка з метою нав'язання певного способу поведінки, встановлення переконливості, організації і т.ін. Але в політичній комунікації, на думку В. Петренко, кожен індивідуальний акт висловлювання містить певний суб'єктивно-оцінний момент, який характеризується також і навмисним вибором засобів вираження, прогнозування

прагматичного (практичного) ефекту висловлювання. Тому дослідження мови в ракурсі її використання в політичній сфері ґрунтується на вивченні закономірностей застосування суб'єктами політики мовних засобів у зв'язку зі своїми цілями, політичною позицією та світоглядом [Петренко 2005, с. 28].

Отже, оскільки сьогодні майже кожне політичне угрупування прагне до того, щоб виробити власну ідеологічно орієнтовану форму мовного спілкування, тобто комунікації, яка на сьогодні є своєрідним системоутворюючим чинником, який забезпечує зв'язок між владою і суспільством, політична мова в цьому аспекті буде відігравати найважливішу стратегічну роль остільки, оскільки буде існувати політична система і політична конкуренція. Саме завдяки мові політична комунікація стає одним з важливих факторів консолідації суспільства, високого рівня легітимності політичних інститутів, узгодження політичних інтересів, залагодження суспільно-політичних конфліктів, відкритого діалогу влади й суспільства й, як наслідок, – стабільності політичної системи. Політика як суспільне явище більшою мірою, ніж інші види людської діяльності, потребує спеціальних засобів інформаційного обміну, встановлення і підтримки постійних зв'язків між її суб'єктами. Саме тому комунікація є обов'язковою складовою політики загалом та державної політики зокрема. Сучасний світ, як відомо, це світ комунікацій. Нові політичні умови привели до зміни методів комунікативного впливу, адже політика – це завжди боротьба за владу, а в цій боротьбі переможцем звичайно стає той, хто краще володіє комунікативною зброєю.

Особливо важливе місце посідає комунікація як спільна діяльність з передачи та сприйняття інформації в процесах державотворення та формуванні політики, оскільки традиційно влада належить до числа вищих соціальних цінностей, а тому в боротьбі за владу використовуються всі людські можливості й досягнення науки, у тому числі й комунікативні технології. Ефективність державного керування – це багато в чому ефективність прийняття й реалізації політичних рішень, заснованих на результативності використання політичної комунікації. Саме вона на фоні сучасних демократичних процесів в Україні виформовує політичну свідомість громадян і підштовхують їх до визначених форм політичної поведінки.

Грамотне використання політичної комунікації дозволяє впливати на політичний процес, боротися за реалізацію своїх інтересів і домагатися поставлених цілей. Якщо, наприклад, економіка цілком може функціонувати на основі ринкового саморегулювання при обмежених, переважно безпосередніх формах взаємодії людей, то політика неможлива без опосередкованих форм спілкування і спеціальних засобів зв'язку між різними носіями влади, а також між державою і громадянами. Отже, потреба в політичних комунікаціях випливає з самої суті політики, оскільки колективний характер цілей, що реалізуються у політичному впливі, передбачає їх обов'язкове усвідомлення, сприйняття, а також координацію діяльності різних суб'єктів політичної діяльності. Тому і в нашій країні останнім часом, із проголошенням незалежності, політична комунікація стала предметом масового інтересу. Україна стає динамічним суспільством, в якому, на думку українського дослідника Г. Почепцова, комунікація посідає нове місце, перетворюючись на важливий чинник суспільного, політичного і бізнесового життя сьогодення [Почепцов 2002, с.28].

Наразі від ступеня володіння піар-технологіями або засобами політичної реклами залежить положення в сфері політики державних структур, які можуть або втратити, або знайти конкурентоздатність на політичному ринку, можливості для просування своїх проектів. В Україні політичні комунікації тільки зараз починають займати належне місце в житті суспільства. Їхнє вивчення в останні роки стало одним з основних напрямків розвитку політичної науки. Початок вивченню цієї тематики було покладено в 20-і роки минулого сторіччя. Саме тоді стали досліджувати практики політичної пропаганди. Згодом основний акцент робився на вивчення діяльності засобів масової інформації, зокрема їхніх інтерактивних можливостей. Істотним кроком у розвитку цієї галузі наукового знання стали дослідження, присвячені ролі медіа у формуванні політичного порядку. Щоправда, політичні

комунікації в основному розглядалися як публічні інформаційні процеси й були предметом міждисциплінарних досліджень.

Оскільки основним способом передачі політичної інформації є вербальний, мова привернула увагу і фахівців з політології. Філологія вивчає мову як засіб комунікації взагалі, політологія ж розглядає мову як засіб політичної комунікації, тобто зв'язок між опонентами в політичній сфері, де її основна функція – це розробка вербальних механізмів зв'язку між владою і громадянським суспільством. Тут мова виступає ідеологічним чинником. Важливість вивчення політичної мови продиктована необхідністю пошуку для політиків оптимальних шляхів мовного впливу на аудиторію, з одного боку, і необхідністю розуміння аудиторією щирих інтенцій і схованих прийомів мовного маніпулювання, з іншого, адже політична комунікація має на меті прямий або непрямий вплив на розподіл влади (шляхом виборів, призначень, створення суспільної думки й ін.) і її використання.

Як вже зазначалось, політичну інформацію передає спеціальна сукупність вербальних структур, які використовуються у сфері політики, тобто політична мова. Огляд літератури показав, що серед дослідників немає єдиного підходу до визначення цього явища. Оптимальними визначеннями, на думку Л. А. Нагорної, можна вважати ті, які характеризують політичну мову як сукупність дискурсивних практик, що формують сферу політичної комунікації [Нагорна 2005, с. 72]. Під мовою політики, за визначенням Л. А. Нагорної, зазвичай розуміють термінологію і риторику політичної діяльності. У ній розрізняють мову законодавства, мову управління, мову дипломатичного спілкування та переговорів, мову політичної пропаганди, мову політичного виховання. Політична мова у такому баченні – це не обов'язково прерогатива професійних політиків чи державних чиновників; це, по-перше, ресурс, відкритий для всіх членів мовного співтовариства, а по-друге, засіб, що застосовується у маніпулятивних цілях. До сфери політичної мови відносять також увесь спектр проблем, пов'язаних із політичною коректністю і боротьбою за чистоту мови. Втім, відзначається, що обидва поняття, «мова політики» та «політична мова», перебувають у відносинах перехрещування – мова політики так само є мовою маніпуляцій, як і політична мова [Нагорна 2005, с.74].

Під політичною мовою А. Н. Баранов розуміє особливу знакову систему, яка призначена саме для політичної комунікації [Баранов 1997, с. 15]. В останній час англомовні ЗМІ знаходять специфічні способи мовного висловлення замість тих лексичних одиниць, які ображають почуття й гідність людини, утискають її людські права звичною мовною нетактовністю або прямолінійністю щодо расової або статевої належності, віку, стану здоров’я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо. Таке лінгвістичне явище називається «евфемізацією». На сьогодні детально досліджені причини появи евфемізмів, сфера їх функціонування, цілі, мотиви та способи евфемізації мови. Проте доводиться констатувати, що загальноприйнятої дефініції самого терміна «евфемізм» не існує. В основу всіх визначень покладена заміна грубих або різких слів і висловів більш м’якими. Відомо, що евфемізми використовуються в політичній комунікації як засоби переконання та маніпулювання. Для реалізації іллокутивного завдання (донести інформацію до адресата) та досягнення перлокутивного ефекту (спонукати адресата до певних дій) у політичній комунікації часто використовуються евфемізми.

Слід зазначити, що крім гарного фізичного і душевного стану, а також бездоганної сімейного репутації, від перших осіб держави вимагається постійна турбота про народ. Зокрема, президент США повинен виглядати батьком нації, який вдень і вночі турбується про добробут громадян Америки. Таким хотів здаватися під час свого президентства і Джордж Буш-молодший. Разом з тим йому не хотілося загострювати увагу на таких хронічних соціально-економічних проблемах суспільства, як бідність, безробіття, наркоманія та ін. Тому в своїх промовах за допомогою евфемізмів він намагався пом'якшити не дуже втішну картину життя своїх співгромадян. Бідні люди (*the poor*) відповідно кваліфікуються як *low-income families* (сім'ї з низьким рівнем доходів), хоча зазвичай цей низький рівень

часто дорівнює нулю: *We will transform today's housing rental program to help hundreds of thousands of low-income families find stability and dignity in a home of their own* [Speech to Republican National Convention , Aug 3, 2000].

Дж. Буш також охоче вдавався до іншого евфемізму, коли говорив про бідняків – слова *the vulnerable* (вразливі люди): *If we permit our economy to drift and decline, the vulnerable will suffer most* (President George W. Bush's Inaugural Speech). Тим самим Буш-молодший намагався демонструвати співчуття до знедолених, оскільки в лексемі *vulnerable* ключовою семою є сема «уразливий», беззахисний, той, якого легко образити: *someone who is vulnerable can be easily harmed*, а беззахисних слід опікати, що, за словами Буша, і збиралася робити його адміністрація. Слово *the poor* у цьому сенсі позбавлене додаткової конотації співчуття з боку адресанта. Евфемізм *vulnerable* допомагає створити образ дбайливого президента, батька нації, який ніколи не залишає в біді свій народ, у тому числі й бідняків.

У свій час тривалий військовий конфлікт в Іраку викликав великий інтерес і, як наслідок, постало питання про способи, які застосовуються при спробах ЗМІ уявити цілісну картину всього, що відбувається: ця війна стала ще й медіа-війною. Наразі військові дії не прийнято називати прямо, їхні назви часто закамуфльовані. З початку військових дій США у В'єтнамі була створено спеціальну мову, яка має на меті викликати у потенційного реципієнта бажані враження. З цього часу було введено в практику політичні евфемізми, причому вони не були просто словами і словосполученнями, а являли собою мовні конструкції з точно виміряними ефектами впливу на масову свідомість. Внаслідок цього стало можливим говорити про таку технології маніпуляції свідомістю, як зміна слів і понять.

Джордж Буш-молодший намагався виглядати справжнім миротворцем. Активні, а часом і агресивні дії військ США часто маскуються у Дж. Буша за допомогою номінантів, де домінуючою є сема пасивної участі в бойових діях. Так, відвідавши університет національної оборони США, Джордж Буш-молодший охарактеризував активні дії своїх військ в Іраку як *overwatch*: *Iraqi forces are now leading security operations across Anbar, with American troops in an overwatch Role* [The Washington Post, 2008)]. Таким чином, активно діючі американські військові підрозділи в Іраку у Буша перетворюються в стороннього спостерігача, не причетного до кривавих подій, які розігруються в цій країні.

У тій же промові Дж. Буш називає дії американських військ «підтримуючими» (*supporting*), тим самим знімаючи з них і з себе як з головнокомандувача будь-яку відповідальність за події: *All these operations are Iraqi-led, with American forces playing a supporting role* (President Bush Visits National Defense University's Distinguished Lecture Program 2008). Отже, *active offensive actions* навмисно перетворюються на *an overwatch role*, *a supporting role*. Тут евфемізація неодмінно відбувається з метою введення світової громадськості в оману. Дж. Буш намагається «зберегти обличчя» США як миролюбної держави, готової прийти на допомогу кожній державі, що її потребує. Він відмовляється від кваліфікацій, в яких би проглядалося активна участь США у подіях на Близькому Сході [Нагорна 2005, с.17-18].

Слід зазначити, що Дж. Буш часто вживає синонімічні політичні евфемізми. Наприклад, *antiterrorist operation*, *peacemaking operation, humanitarian operation.* Найчастіше використовуються слова, що належать до евфемізмів аналізованої тематичної групи – прикметники *peacemaking* і *humanitarian*. У жодному з прикладів не зустрівся іменник *war*, який має потужну негативну конотацію, в аналізованих контекстах він був замінений на стилістично нейтральні слова *operation* або *mission*: *The progress of the Iraqi forces is especially clear when the recent anti-terrorist operations in Tal Afar are compared with last year's assault in Fallujah*. [The Washington Post, 2005]. Наприклад, у реченні *«The Japan air self-defense force flew its first humanitarian mission into Iraq as part of coalition air forces, landing at Tallil Air Base on March 3»* [The Newsweek, 2003] замість словосполучення «повітряне вторгнення» (можливо з подальшим бомбардуванням) з різко негативною конотацією використовується словосполучення «гуманітарна місія», яке є стилістично нейтральним. Під

час евфемістичних перетворень відбувається процес «вилучення» сем, які містять негативну оцінку. Як наслідок слова *war, invasion* замінюються на *peacemaking operation, humanitarian mission, liberation*. У результаті смислова невизначеність нейтралізує негативну оцінку.

Було помічено, що у своїх промовах Дж. Буш часто використовував евфемізм *liberate / liberation.* Сам евфемізм виник під час Другої світової війни, коли головний редактор «Richmond News Leader» у своїй статті наполягав на тому, щоб союзники при веденні військових дій використовували іменник *liberation* замість *invasion*. На прес-конференції у травні 1944 р. президент Ф. Д. Рузвельт заявив: *«When our expected invasion of Europe began we would be using the word liberation – not invasion»*. Примітно, що цей евфемізм пройшов випробування часом, оскільки території, які були захоплені Ізраїлем у арабів за часів війни 1967 р., в пресі носили назву *liberated,* а не *annexed, occupied, administrated*. Евфемізм широко використовувався в часи війни в Перській затоці і в конфлікті в Іраку в 2003-2004 рр.

Розглянемо приклад: *«When the history of this period is written, the liberation of Afghanistan and the liberation of Iraq will be remembered as great turning points in the story of freedom»* [The Guardian 2005]. Досить різке словосполучення «військове вторгнення» перейменовано в «звільнення Іраку». Мета подібної заміни – ще раз донести до світової громадськості, що американські війська несуть свободу і демократію народу Іраку.

Але описуваний військовий конфлікт не виявився виключенням і для виправдання військового вторгнення до незалежної держави. Тому був створений черговий міф про всесвітню терористичну загрозу і необхідність знищення самого гнізда тероризму, яке являє собою правління Саддама Хусейна в Іраку. Не останню роль тут зіграли теракти 11 вересня 2001 р., які дали формальний привід для уряду США розв'язати військовий конфлікт, а в американських ЗМІ часто можна було спостерігати наступні назви військових подій: *«Political disagreements about the reasons for going to war aside, Iraq is the critical battlefield in the War on Terror; «It also sheds important light on the nature of the insurgency which has claimed hundreds of lives in the US- led coalition forces since last summer, suggesting that it may be as much a home grown revolt as an onslaught of Islamist terrorists against the West». «Will Iraq now follow Afghanistan as 'Phase II' in the war against global terrorism».* Наведені приклади цікаві тим, що в них не опускається слово «війна». Однак акцент робиться на те, що ці, по суті неправові військові дії, повинні сприйматися громадськістю як акт відплати всім терористичним силам.

Але звернемося до аналізу прикладів, в яких використовуються політичні евфемізми *escalate / escalation* і *strategic*: *"With popular resistance mounting to escalation of the situation in Iraq, the administration is casting about the increasing desperation for a new strategy to salvage the principal aims of its war – the seizure of oil resources and the establishment of a US client regime in a strategically vital region»* [The Daily Telegraph 2007]. Будь-який евфемізм заснований на зменшенні ступіня негативної ознаки або на перемиканні оцінного знака з негативного на позитивний. У запропонованому контексті простежується прагнення нейтралізувати можливе негативне сприйняття ситуації, що склалася в регіоні. Очевидно, що нейтральний іменник *escalation* являє собою результат евфемістичного перетворення та в результаті найменування «наростання, посилення» знімається негативна конотація.

Виходячи з характеру семантичного перетворення в наведеному прикладі можна говорити про зменшення ступеня негативності ознаки: *escalation (increasing).* Мотивом є прагнення завуалювати ситуацію, використовуючи евфемістичні перетворення, що приводить до можливості зняття відповідальності за різку номінацію, яка може призвести до «втрати обличчя» (в даному випадку адміністрації Дж. Буша). Хоча евфемізм *escalate / escalation* став дуже поширеним ще під час війни у В'єтнамі та використовувався в мові ЗМІ й раніше, найбільш широке застосування він отримав за часів Холодної війни.

Усі наведені вище приклади доводять, що заміна понять за допомогою широких можливостей лексики і фразеології, а також спотворення інформації або замовчування фактів в наш час широко використовується політиками для маніпулювання громадською думкою,

як у своїй країні, так і за її межами. Проаналізовані приклади також наочно демонструють ефективність використання евфемізації для маніпуляцій у політичній боротьбі. У спритно придуманих схемах комунікації евфемізми стають потужним інструментом впливу на людей.

Література

Баранов А. Н. Политический дискурс:прощание с ритуалом? / А. Н.Баранов // Человек. – 1997. – № 6. – С. 108.
Нагорна Л. А. Політична мова і мовна політика (діапазон можливостей політичної лінгвістики) / Л. А. Нагорна. – К., 2005 . – 316 с.
Петренко В. В. Політична мова / В. В. Петренко. – К., 2005. – С. 216.
Почепцов Г. Г. Теория коммуникации/ Г. Г. Почепцов. – М., 2002. – С. 14.
The Daily Telegraph, 15 Sept., 2007.
The Guardian, 29 June, 2005.
The Newsweek, March 15, 2005.
The Washington Post, 2005-2008.

УДК: 811.111’42

ЦАПЕНКО Л. В.
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ ДЕТЕКТИВНІЙ РОЗПОВІДІ

У статті нами виокремлено синтаксичні засоби виразності на матеріалі англомовних детективних текстів. Ці засоби слугують виразності мови, увиразнюючи емоційний зміст речення/фрази.
Ключові слова: повтор, апозиопезис, еліпсис, граматичний паралелізм, парцеляція/ ізольовані речення, перелічування, синтаксична тавтологія.

Цапенко Л. В. Синтаксические средства выразительности в англоязычном детективном рассказе. В статье нами выделены синтаксические средства выразительности на материале англоязычных детективных текстов. Эти средства служат выразительности языка, подчеркивая эмоциональное содержание предложения/фразы.
Ключевые слова: повтор, апозиопезис, эллипсис, грамматический параллелизм, парцелляция/изолированные предложения, перечисление, синтаксическая тавтология.

Tsapenko L. V. Syntactic Means of Expression in English Detective Story. In this study the problem of functioning of means of expressiveness is examined in a text. The aim is to allocate the means of syntactic expressiveness in English-Language detective stories. Means of expressiveness/speech figures convey emotionality with the help of using syntactic structures such as inversion, rhetorical question, parallel design, contrast, etc. These means emphasize on the expressiveness of a language.
In syntax all elements have expressive influence. They contain a formal expressiveness and the expressiveness of a structure. The thing is that expressive possibilities of the structure serve as a basis of a stylistic sense, because, as a fact, in the structure a human content is realized as a result of activity that is expressed in a form of activity.
Syntax means of expressiveness include normative and syntactic structure. The expressiveness of a normative structure is determined by the context, for example, by the type of its compositional and speech form, by the scheme of presentation, by the type of tonality. Syntactic structures have abstract character of the expressiveness, for example, the length of sentence, word order in a sentence, the semantic type of sentence. This variety of syntactic means of expressiveness has an attributive character, because it is embodied itself in a structure, but not in a context, though its appliance implements in the context.
We have analyzed the use of syntactic means of expressiveness in English-Language detective stories. It is concluded that reiteration, apozyopezys, ellipsis, grammatical parallelism, parcellation/isolated sentences, enumeration, syntactic tautology are widely spread in English-Language detective stories. In the future, the prospect is to study the pragmatic and stylistic characteristics in English-Language detective stories on the text level: types of moving-out, stylistic features, compositional and stylistic features.
Key words: reiteration, apozyopezys, ellipsis, grammatical parallelism, parcellation/isolated sentences, enumeration, syntactic tautology.

У нашому дослідженні розглядається проблема функціонування засобів виразності у тексті з **метою** виокремлення синтаксичних засобів виразності в текстах англомовних детективних розповідей. **Об’єкт** дослідження − англомовна детективна розповідь. **Предмет** дослідження − синтаксичні засоби виразності. **Матеріал** дослідження − англомовні детективні тексти Г. Честертона, М. Елінгем, С. Хейра. **Науковим завданням** дослідження є: представити для огляду існуючі класифікації синтаксичних засобів виразності; виокремити синтаксичні засоби виразності в контексті певного жанру. **Практичним завданням** дослідження є виокремлення синтаксичних засобів виразності в англомовних текстах детективної розповіді.

Засоби виразності/фігури передають емоційність мовлення за допомогою синтаксичних структур, таких як інверсія, риторичне питання, паралельні конструкції, контраст і т. ін. Ці засоби підкреслюють виразність мови [Арнольд 2002, с. 46]. У синтаксисі всі елементи несуть виразне навантаження, володіють формальною виразністю, виразністю структури. Саме виразні можливості структури є основою стилістичного значення, тому що в структурі кристалізується людське наповнення як результат активності, що виражається у вигляді діяльності [Брандес 2004, с. 299].

Синтаксичні засоби виразності за М. П. Брандес включають в себе нормативні й синтаксичні структури. Виразність нормативної структури визначається контекстом, наприклад, типом його композиційно-мовленнєвої форми, планом викладення, типом тональності. Синтаксичні структури мають абстрактний характер виразності, наприклад, довжина речення, порядок слів у реченні, семантичний тип речення. Цей різновид синтаксичних засобів виразності має атрибутивний характер, оскільки втілює себе в конструкції, а не в контексті, хоча свою належність реалізовує в контексті [Брандес 2004].

У текстах англомовних детективних розповідей поширеною є редукція синтаксичних структур, тобто опущення одного чи декількох членів речення. На думку М. П. Брандес, подібні опущення/скорочення виступають на письмі у формі стилістичних прийомів та мають неабияку виразність. В античній риториці вони отримали назву «апозиопезис» і «еліпсис», а в сучасній мовній практиці виокремився новий тип скорочень − номінативні, ізольовані речення [Брандес 2004, с. 304].

У досліджених нами текстах був виявлений апозиопезис − спонтанний обрив думки в середині речення чи не до кінця висловлена думка, спричинені різними ситуативними обставинами – обережністю, небажанням продовжувати неприємну розмову і т. ін. [там само, с. 304], наприклад:

"I − no sir, only three days. We were in London before that. But how −";

"It seems that he didn't, sir. I think that it was a great shock to him when he found out. ***Why, yesterday, he said to me −";***

"If you say so, sir. I've no real objection to dead bodies, but I should have thought −." [Hare 1959, с. 42, 43, 49];

"Why," he gasped, "it's – no, it isn't; it can't be."; "A sabre – yes, I suppose it could."; "you may indeed know a great deal about him.* ***About his life and about his – " [Allingham 1960, с. 21, 22, 26];

"Good heavens, no!"; "Consider it:…"; So it is!; *"The mystery of the Mary Celeste is an excellent example of the story which really is a bit too good to spoil,* ***don't you think?"; "…Women are like that."; "What about the postman?";*** *"…Everybody says that she was very pretty girl…− he corrected himself, "****Is, I mean.*****"*** [Chesterton 1987, с. 78, 79, 83, 84, 85].

В англомовних текстах досить поширеними є еліпсис та парцеляція. Еліпсис є засобом мовної економії й багато застосовується у назвах, об'явах, коротких повідомленнях. В еліптичних конструкціях можуть опускатися майже всі малоінформативні члени речення [Брандес 2004, с. 305], наприклад: ***"The Mary Celeste house"; Morning News; 29 Chestnut Grove*** [Allingham 1960, с. 78-79].

Парцеляція/ізольовані речення являють собою прийом експресивного синтаксису, засіб виокремлення й створення тональності [Брандес 2004, с. 305-306], наприклад:

"…This place was let already furnished, I suppose. ***To an American?";***

"…Quite right. And when had you last seen him before that?";

"Last night, sir, about 10:30. *He'd given me a free evening and when I came in he was just getting into bed";*

"…But I can tell you that his ways were − ***well, a little strange, sir.***

"Strange? Well, naturally. *You've just told me that he had American habits."*

"No, sir, I don't mean that they were strange in that way. He was afraid."

"What of?"

"Oh − of people, sir. And of Americans, especially";

"Not a very American word, Wilson. Are you sure it wasn't − Limey?" [Hare 1959, c. 42, 44];

"…Well, now, here we are. ***Stand here for a minute.";*** ***"…How very strange, Charles."*** [Allingham 1960, c. 82, 83].

Розповсюдженим засобом виразності стилістичного синтаксису є перелічування, що реалізовується в результаті повторення однорідних синтаксичних одиниць різного об'єму в рамках висловлювання із закінченою думкою. Перелічування може бути двочленним, парним, багаточленним, сполучниковим, багато сполучниковим, безсполучниковим [Брандес 2004, с. 307]. Із досліджених нами англомовних текстів ми виокремлюємо такі приклади:

"On the table by the bed, ***there was a half-empty bottle of spirit, an entirely empty glass, and a small round medicine box which was also empty.";***

"He found out who ***you were and where you were living and so on****?* [Hare 1959, c. 42];

"Campion, who was quit and fair and wear glasses…"; *"Bertram is a toy salesman and one of a large family."* [Allingham 1960, c. 78, 81];

"Valentin went down on his hands and knees and examined *with his closest professional attention the grass* ***and*** *ground for some twenty yards round the body, in which he was assisted less skillfully by the doctor,* ***and*** *quite vaguely by the English lord."* [Chesterton 1987, c. 20].

У художніх наративах застосовуються різного виду повтори, які наповнюють висловлювання смисловою й емоційною забарвленістю. Ступінь вираження повторів визначається їх структурою й позицією в реченні [Брандес 2004, с. 308], наприклад:

"…You gave him that letter, and he is dead. ***He died of*** *− what exactly did* ***he die of,*** *doctor?"*;

"William S. Harris*, who* ***was*** *born in England* ***and was*** *formerly in the same business as the accused,* ***was*** *today called as a witness in the trial of John B. Spencer…";*

"Sir", said Spancer, "during my stay in this country I have developed ***a great respect*** *for your police − a very* ***great respect.****…"* [Hare 1959, c. 45, 46, 48];

"…entrance ***hall – a hall*** *hung with weapons…";*

"But till then ***I can*** *use my own discretion.* ***I am*** *the head of the police;* ***I am*** *so public that* ***I can*** *afford to be private."* [Chesterton 1987, c. 17, 20].

Існує декілька видів повторів, але ми зупинимося на епіфоричному повторі (повтор останнього елементу у двох чи декількох реченнях, який йде один за одним) [Брандес 2004, с. 309], що представлений у досліджених нами англомовних текстах:

"…Will my head split – or will it see? ***I see half – I only see half."*** [Chesterton 1987, с. 27];

"…What are you looking for, Charles? ***A body? Or bodies?"*** [Allingham 1960, с. 80].

Було виявлено також граматичний паралелізм, тобто повторення структури речення, граматичних форм слів. Наведемо приклади:

"Just so, sir. Then, just before the inn closed, ***he asked*** *the innkeeper for a bit of paper and an envelope* ***and wrote*** *something* ***and told*** *me to give it to Mr. Harris. So I did, sir";*

"…I've had a shock and − and I've had *no breakfast this morning yet"* [Hare 1959, с. 44, 48];

"He is *not quite cold, but I am afraid* ***he is*** *dead enough,…";*

"Ivan, *the confidential man with the scar and the moustaches,* ***came*** *out of the house like a cannon ball,* ***and came*** *racing across the lawn to Valentin like a dog to his master.";*

"I mean," *said little Father Brown, from the corner of the room,* ***"I mean*** *that cigar Mr. Brayne is finishing."* [Честертон 1987, с. 19, 21, 23];

"…he talks rather a lot, he's grown a little too big for his clothes and he enjoys a drink, but ***he's got a sharp mind − too sharp****, I would say.";*

*"…****They get*** *a desire for something,* ***and they make*** *sure that* ***they have*** *it."* [Allingham 1960, с. 81, 83].

Слід виокремити синтаксичну тавтологію, яка представляє собою повторення, що є тотожними за смислом й граматичними синонімічними елементами в структурі речення [Брандес 2004, с. 310], наприклад:

"The garden was ***large and elaborate****…*";

"A sharp moon was fighting with the flying ***rags and tatters*** *of a storm…"* [Chesterton 1987, с. 17];

" …she is ***steady and careful****…*" [Allingham 1960, с. 80].

Отже, нами проаналізовано вживання синтаксичних засобів виразності в англомовній детективній розповіді. Виявлено, що в англомовних текстах детективної розповіді поширеними є повтор, епіфоричний повтор, апозиопезис, еліпсис, граматичний паралелізм, парцеляція/ізольовані речення, перелічування, синтаксична тавтологія. У подальшому перспективою нашого дослідження є вивчення прагмастилістичних характеристик англомовної детективної розповіді на текстовому рівні: типів висунення, стильових рис, композиційно-стилістичних особливостей.

Література

Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : [учебник для вузов] / И. В. Арнольд. – [5-е изд., испр. и доп.]. – М. : Флинта, Наука, 2002. – 384 с.

Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс / М. П. Брандес : Учебник. — 3-е изд., перераб, и доп.— М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.

Allingham M. Family Affair / M. Allingham // Ellery Queen's Mystery Magazine, 1960 − Режим доступа : http://www.unz.org/Pub/ElleryQueenMM-1960oct-00118?View=PDF.

Hare C. Best Detective Stories / Clark Alfred Alexander Gordon under the pseudonym : Hare, Cyril. − Faber and Faber Limited, 1959. − 180 p.

Chesterton G. K. The Complete Father Brown Stories / G. K. Chesterton // Published January 6th 1987 by Penguin Books Limited, Father Brown №1-5. − UK − Режим доступа : http://www.goodreads.com/book/show/541803.The_Complete_Father_Brown.

УДК: 811.111'42

ЧЕРНИК М. В.
(Сумський державний університет)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Стаття присвячена дослідженню номінацій мистецьких реалій в англомовному художньому просторі. Увага фокусується на лексико-семантичних засобах вираження феномену мистецтва в англійській мові. Визначається статус понять «мистецтво», «музика», «живопис» у лексико-семантичному полі мистецтва. На прикладах номінацій реалій музики та живопису робиться спроба вивести універсальні критерії вербалізації творів мистецтва в англомовних художніх текстах.
Ключові слова: лексико-семантичне поле, номінація, вербалізація, мистецтво, музика, живопис.

Черник М. В. Лексико-семантические средства выражения реалий искусства в англоязычных художественных текстах. Статья посвящена исследованию номинаций реалий искусства в англоязычном художественном пространстве. Внимание фокусируется на лексико-семантических средствах выражения феномена искусства в английском языке. Определяется статус понятий «искусство», «музыка», «живопись» в лексико-семантическом поле искусства. На примерах номинаций реалий музыки и живописи совершается попытка вывести универсальные критерии актуализации произведений искусства в англоязычных художественных текстах.
Ключевые слова: лексико-семантическое поле, номинация, вербализация, искусство, музыка, живопись.

Chernyk M. V. Lexico-Semantic Means of Expression of Artistic Realia in English Literary Texts. The article deals with the research of artistic realia nomination in English literary discourse. Being an integral part of life of any society, art is considered as social and cultural phenomenon, which is marked by universal, multifunctional, and multi-aspect approaches to its research. It is widely reflected in the space of literary discourse, performing the role of both occasional background element and plot-forming unit. In the article an attention is focused on lexico-semantic means of expression of artistic phenomenon, which has a generalized meaning and plays the role of archseme of lexico-semantic field, including lexico-semantic groups "music", "painting", "sculpture", "architecture", "theatre", etc. The status of notions "art", "music", and "painting" in the artistic lexico-semantic field is determined. Music and painting as two most frequently used in English literary texts lexico-semantic groups from lexico-semantic field of art are considered in the article. Being of different presentation nature, they have adherent aspects of verbalization both in lexicographical sources and in the space of English literary texts. Lexeme "music" as basic nomination of audial arts lexico-semantic group has a synonymic row including lexemes "melody", "tune", "piece", "note", "song", "tone". Lexico-semantic group of visual arts is

presented by basic nominations “picture” and “painting” and is supplemented by synonymic row of lexemes “drawing”, “portrait”, “landscape”, “sketch”.
Special attention is paid to secondary nominations of artistic realia, which are actualized in the process of speech and are not fixed in the lexicographical sources. An attempt to find universal criteria of artistic realia actualization in English literary texts is performed in terms of music and painting realia verbalization. Thus, artistic realia actualization in English literary texts was revealed according to such criteria: title, genre, author/presenter, way of presentation. The results of the research confirmed that artistic realia secondary nominations are decoded on the basis of literary text recipients’ background knowledge from the plurality of possible meanings.
Key words: lexico-semantic field, nomination, verbalization, art, music, painting.

Феномен мистецтва є соціальним та культурним явищем, яке відзначене універсальністю, поліфункціональністю та поліаспектністю підходів до його вивчення. Будучи невід’ємною частиною життя будь-якого соціуму, мистецтво активно знаходить своє відображення у площині художнього дискурсу, виконуючи ролі від незначних епізодичних фонових елементів до сюжетотвірних одиниць тексту [Бацевич 2004, с. 48; Бехта 2015, с. 117; Швачко 2012, с. 67]. При цьому автори вдаються до застосування широкого спектру лексико-семантичних засобів вираження мистецьких реалій, які підлягають багаторівневим класифікаціям за якісними та кількісними показниками.

Метою дослідження є аналіз лексико-семантичних засобів вираження мистецьких реалій в англомовних художніх текстах, що передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити статус понять «мистецтво», «музика», «живопис» у лексико-семантичному полі мистецтва;
- проаналізувати засоби вираження феномену мистецтва в англомовних лексикографічних джерелах;
- охарактеризувати основні види мистецтва й лексико-семантичні засоби їх номінації;
- виявити універсальні критерії вербалізації творів мистецтва в англомовних художніх текстах.

Об’єктом дослідження є описи мистецьких реалій в англомовних художніх текстах, **предметом** – лексико-семантичні засоби їх вираження. **Актуальність** роботи визначається незгасаючим інтересом дослідників з різних галузей до теми мистецтва, а також необхідністю системного аналізу лексико-семантичних засобів вербалізації досліджуваного феномену в англомовних художніх текстах.

У лексико-семантичній системі мови феномен мистецтва має узагальнене значення й виступає в ролі архісеми лексико-семантичного поля, яка у своєму складі має інтегральну ознаку, об’єднуючи всі одиниці поля [Вежбицька 2011, с. 221; Кочерган 2001, с. 211]. Лексикографічні джерела фіксують склад лексико-семантичного поля мистецтва, до якого належать такі лексико-семантичні групи, як *music, painting, sculpture, architecture, theatre, etc.* [OALD]. Розглянемо дві найбільш часто вживані в англомовних художніх текстах лексико-семантичні групи з лексико-семантичного поля мистецтва, які є різними за природою репрезентації, – музику й живопис – і спробуємо виявити адгерентні риси їх номінації. Попри те, що знакова природа цих видів мистецтва значно впливає на їх семантичну віддаленість, їх функціональна спрямованість дозволяє їм бути в одному лексико-семантичному полі й підпорядковуватися архісемі «мистецтво».

Аналіз ілюстративного матеріалу підтвердив основні критерії таксономії досліджуваного феномену в лексикографічних джерелах і дав змогу виявити додаткові аспекти вербалізації творів мистецтва, які актуалізуються на рівні прямих і непрямих номінацій творів мистецтва в лексико-семантичних групах музики та живопису в англомовних художніх текстах. Виходячи з результатів аналізу лексикографічних джерел та ілюстративного матеріалу, базовою номінацією лексико-семантичної групи музики в англійській мові є лексема *music*. До її синонімічного ряду входять лексеми *melody, tune, piece, note, song, tone, score*, становлячи групу прямих номінацій поняття музики. Суміжними лексичними актуалізаторами феномену музичного мистецтва в англомовних художніх текстах є дієслова *play* та *sing*. Лексико-семантична група живопису репрезентується базовими номінаціями *picture* та *painting* і доповнюється синонімічним рядом лексем *drawing, portrait, landscape, sketch.*

Непрямі номінації актуалізуються в процесі мовлення і не є зафіксованими в лексикографічних джерелах. Вони декодуються на основі фонових знань реципієнта художнього тексту з множини можливих смислів. Аналіз емпіричного матеріалу виявив актуалізацію творів мистецтва в англомовних художніх текстах за такими критеріями: назва, жанр, автор/репрезентатор, спосіб репрезентації. У свою чергу, ці критерії підлягають подальшій ієрархічній класифікації.

Вербалізація твору мистецтва **за назвою** має кількісні та якісні вектори дистинкції. За кількісними показниками вони поділяються на повні, розгорнуті, редуковані й альтернативні. За якісними ознаками назви творів мистецтва корелюють з категоріями репрезентативності (вокальні та інструментальні (у музиці), живописні та фотографічні (у зображальному мистецтві)) й референтності (міметичні й неміметичні твори мистецтва). У писемному тексті назви творів мистецтва виділяються курсивом або беруться у лапки і можуть вживатися як окремо, так і в сполученні з іншими способами номінації феномену мистецтва (за автором/репрезентатором, жанром, дескрипцією та ін.).

За кількісними показниками повна назва твору мистецтва передбачає загальновживану назву, напр., *Symphony Rosaline, Prelude a I'apres-midi d'un faune, "Come Fly with Me", "Your Love is King"* (музика); *Pandora, Mona Lisa* (живопис). Розгорнута назва є маловживаною і здебільшого зазначається в енциклопедичних джерелах, хоча трапляються випадки їх вживання і в художніх текстах. Наприклад, розгорнутою назвою *Symphony No. 40* є *Symphony No. 40 in G minor*, напр., ***Symphony No. 40 in G minor*** *plays from the corner by the fireplace* [Elking 2005, p. 261]. Редуковані назви творів мистецтва вживаються з метою підкреслення буденності ситуації або обізнаності героя з твором мистецтва: *A prom of* ***Beethoven's Ninth*** *on Radio Three couldn't comfort David as he lay on his bed smoking* [Cooper 2003, p. 98]. В енциклопедичній статті знаходимо розгорнуту та альтернативну назви музичного твору: **The Symphony No.9** in D minor, Op. 125 (also known as **"the Choral"**), is Ludwig van Beethoven's final complete symphony.

Якісна вокальна категоризація назв музичних творів передбачає номінацію окремих пісень *(The lights were dim, the atmosphere smoky, and* ***"Jailhouse Rock"*** *was playing in the background* [Elking 2005, p. 23]), а також альбомів *(She swayed slightly to the rhythm of* ***"The Dark Side of the Moon"*** [Elking 2005, p. 82]) або музичних творів, до яких вони належать *(****"O Fortuna" from Orff's Carmina Burana*** *is blaring in my ears* [James 2015, p., 113]). Також можливе вживання назв фільмів *(****Midnight Cowboy*** *started to spin again inside* [Elking 2005, p. 26]) та телепередач на позначення музичних тем з них *(David sang* ***'Whowantstobeamillionaire'*** *at the top of his voice all the way back to his bedsitter in Bayswater* [Cooper 2003, p. 129]).

Субститутом назви вокального твору може бути: 1) перший рядок пісні: *I stood up and started to sing,* ***"It's been a hard day's night…"*** *with my fingers waltzing and my body swinging before the grand piano* [Elking 2005, p. 9] (**A Hard Day's Night** is a song by the English rock band the Beatles); 2) один або декілька будь-яких рядків пісні: ***Hey diddly dee, a fat cat's life for me****, sang David under his breath* [Cooper 2003, p. 134]*;* 3) дескрипція пісенного твору, співзвучна з його назвою: *Bruce is singing about* ***being on fire*** *and his desire* [James 2011, p. 108] (**"I'm on Fire"** is a song written and performed by American rock artist Bruce Springsteen).

Номінація творів живопису актуалізується здебільшого за допомогою детермінації жанру, репрезентатора або локації у комбінації з об'єктом зображення: *portrait of Viridian, portrait of the PM, portraits of Che Guevara and Mao, sketch for Milton, Raphael's The Battle of Nude Men, Duchamp's Nude Descending Stairs, Raphael Pandora, The Creation of Adam in the Sistine Chapel,* напр., *And Raymond was overwhelmed by the same churning excitement he had felt when he first saw the* ***Raphael Pandora*** *in the flaming chateau* [Cooper 2003, p. 46]. У наступному прикладі номінація картини актуалізується за рахунок виокремлення одного з персонажів, зображених на ній: *He glanced up at the Raphael, particularly at* ***Hope****, with her sweet soothing smile* [Cooper 2003, p. 115].

На якісному рівні категорія референтності передбачає дистрибуцію номінацій творів мистецтва на міметичні та неміметичні. Міметичні назви мають відповідники в реальній дійсності: ***"A Groovy Kind of Love"*** *is playing on the stereo* [Elking 2005, p. 68)]. Цитата з енциклопедичної статті підтверджує міметичність цього прикладу: **"A Groovy Kind of Love"** is a pop song written by Toni Wine and Carole Bayer Sager and published by the Screen Gems music publishing company. Неміметичні назви є результатом авторської уяви й існують лише в просторі конкретного художнього тексту: *One day I'd compose a symphony for her – for us – and call it* ***Rosaline*** [Elking 2005, p. 108] (музика); *On the chair near the door was a far more explicit drawing of* ***Rupert****, entitled: Orgasm – July 26th* [Cooper 2003, p. 115] (живопис). У наступному прикладі спостерігаємо опис неміметичного портрету за допомогою введення в текст міметичних творів живопису: *The front door was unlocked. The entryway was creaky and opulent (like everything else here), presided over by a* ***large framed portrait of the Wickhams****: Wallace and Minerva – or so I assumed. They were not the stiff-lipped Victorians I'd expected. Her beauty was somewhere between* ***Dora Maar and Mona Lisa*** *– exotic and mysterious but elusive* [Talkington 2014, p. 17].

За жанром вербалізація музичних творів реалізується в англомовних художніх текстах такими прямими номінаціями, як *fugue, prelude, adagio, sonata, symphony, waltz, song, hymn, anthem, acid rock, indie crap*, напр., *Beautiful Ana, sitting with me as I play* ***a fugue, a prelude, an adagio, a sonata*** [James 2015, p. 401]. Жанрова репрезентація номінацій творів живопису виражається такими прямими номінаціями, як *portrait, sketch, landscape, collage, poster, art deco, abstract art, pre-Raphaelites*, напр., ***Portraits*** *of every past Prime Minister line the wall* [Elking 2005, p. 19]. Також жанрова належність творів мистецтва експлікується на основі фонових знань реципієнта: *He located her room before the number of the house by the sound of* ***Don Giovanni*** *pouring out of an open second-floor window* [Cooper 2003, p. 45]. Цитата з енциклопедичної статті детермінує жанрову приналежність прикладу: **Don Giovanni** is an **opera** in two acts with music by Wolfgang Amadeus Mozart and Italian libretto by Lorenzo Da Ponte.

Категорія вербалізації твору мистецтва **за автором/репрезентатором** класифікується за кількісними та якісними показниками. За кількісними критеріями були виявлені індивідуальні та групові категорії репрезентаторів, які у свою чергу підлягають класифікації за якісними ознаками – вербалізуються прямими номінаціями та власними назвами. Музичні твори підлягають подальшій дистинкції за вокальним та інструментальним способами репрезентації.

Прямими номінаціями індивідуальних репрезентаторів музичних творів в англійській мові є такі лексеми, як *musician, composer, symphonist, singer.* Ці номінації актуалізують вербалізацію музичних творів в англомовних художніх текстах таким чином: *Did you know, mom, he's a* ***musician****? I mean a real one. A* ***composer*** [Elking 2005, p. 182]. Зустрічаються й образні номінації митців *maestro, virtuoso, two-penny entertainer*, напр., *They looked slightly surprised, as though my tone was a little too polished for a* ***two-penny entertainer*** [Elking 2005, p. 140]. До прямих номінацій авторів живописних творів належать такі лексеми, як *painter, artist*, напр., *I admire him as a* ***painter****, but he never touches my heart* [Cooper 2003, p. 72]. Образні номінації репрезентаторів творів живопису в англомовних художніх текстах представлені лексемами *genius, dreamer,* напр., *'A* ***genius****, I can't teach him anything,' said David, reaching into the dashboard* [Cooper 2003, p. 89].

Вживання власних назв на позначення індивідуального репрезентатора твору мистецтва корелює з реальним референтом або є результатом авторської уяви. У ході дослідження в джерелах ілюстративного матеріалу були виявлені такі власні назви для номінації реальних репрезентаторів музичного мистецтва: 1) композитори: *Wolfgang Amadeus Mozart*, *Ludwig van Beethoven*, *Johann Sebastian Bach*, *Giacomo Puccini*, *Claude-Achille Debussy*, *Thomas Tallis*; 2) вокалісти: *Frank Sinatra*, *Jim Morrison*, *Ella Fitzgerald*, *Eva Cassidy*, *Van Morrison*, *Aretha Franklin*, *Katy Perry*, *Moby*, *Four Tet*.

Реальні репрезентатори творів живопису представлені в аналізованому матеріалі такими власними назвами на позначення імен художників, як *Van Gogh, Raphael, Picasso, Rubens, Blake, Duchamp, Rex Whistler, John Bratby, Samuel Palmer.* Власні назви на позначення репрезентаторів творів мистецтва, які не мають референтів у реальній дійсності, є результатом авторської уяви й існують лише у просторі конкретного художнього тексту. Вони можуть бути як головними героями, так і ситуативними персонажами.

На позначення репрезентаторів творів мистецтва за допомогою власних назв в англомовних художніх текстах вживаються: 1) цілісне ім'я та прізвище: ***Frank Sinatra*** *sings softly over the surround sound speakers* [James 2011, p. 223] (музика); *To the right of the fireplace was a portrait of Viridian by* ***Rex Whistler****, who had also been killed in the last war* [Cooper 2003, p. 52] (живопис); 2) розосереджене ім'я та прізвище: *"****Frank****? I never figured you for a* ***Sinatra*** *fan," she says, cocking her head and giving me a curious look, as the rich tones of "Witchcraft" fill the room* [James 2011, p. 224] (музика); 3) лише ім'я: ***Aretha*** *is belting out "Say A Little Prayer" over the store's hi-fi system* [James 2012, p. 271] (музика); *Raymond didn't know which was more beautiful, Rupert or* ***Galena's*** *drawing of him* [Cooper 2003, p. 115] (живопис); 4) лише прізвище: *He's listening to his iPod.* ***Puccini*** [James 2011 (2), p. 29] (музика); ***Blake*** *was one of my favorites, always, because he was a poet and an artist* [Talkington 2014, p. 20] (живопис); 5) сценічне ім'я, яке може бути зізвучним з реальним ім'ям: *I followed the sounds of* ***Katy Perry*** *or some other piercing pop singer who didn't belong in this house* [Talkington 2014, p. 17] (Katheryn Elizabeth Hudson), або утворюватися за певними іншими принципами: *With* ***Moby*** *blasting in my ears I run down Southwest Salmon Street toward the Willamette River* [James 2015, p. 28] (музика).

До прямих номінацій групових репрезентаторів музичних творів в англійській мові належать такі лексеми, як *band, trio, orchestra, musicians, group of musicians, throng of musicians*: *The string* ***trio*** *had been joined by* ***a throng of other musicians*** *to make a complete* ***orchestra*** [Talkington 2014, p. 116]. У живописі випадки групової репрезентації трапляються рідко й мають символічну природу емотивного та духовного єднання комунікантів: *And then, for a moment, we* ***drew together*** *– a* ***duet of lines and strokes*** [Talkington 2014, p. 67]. Також групові репрезантатори живопису актуалізуються на рівні номінації їх жанрової належності: *Old Masters, Pre-Raphaelites*, напр., *Raymond, who had a flair for anticipating changes in taste, had specialized not only in* ***Old Masters*** *and* ***Pre-Raphaelites****, which were beginning to rise in value, but also living artists* [Cooper 2003, p. 32].

В англомовних художніх текстах на позначення групових репрезентаторів музики, які мають реального референта, були виявлені такі приклади вживання власних назв: *Beatles*, *Kings of Leon, Deep Purple, Snow Patrol, Foo Fighters, Boston Symphony Orchestra*. Прикладом групового репрезентатора, який не має референта в реальній дійсності є номінація музичного гурту *Mystery Pisser*, який виконує сюжетотвірну функцію в художньому тексті: *But then Skyler and Juli's brothers formed a band, which they named* ***Mystery Pisser*** [Draanen 2001, p. 31].

Аналіз ілюстративного матеріалу показав, що зі структурної точки зору в англомовних художніх текстах вживаються повні та скорочені власні назви групових музичних репрезентаторів: ***Deep Purple*** *filled the air* [Elking 2005, p. 81] (повна назва); *My own compositions had created quite a stir. I played often, solo and in orchestra, with the* ***Boston Symphony*** [Elking 2005, p. 108] (скорочена назва від *Boston Symphony Orchestra*). На периферії індивідуального та групового виконання музичних творів знаходиться особистість диригента або керівника групи музикантів, який постає індивідуально, але актуалізує групове виконання. Номінація цієї категорії об'єктивується лексемами *bandleader, conductor, band-master*, напр., *Sam the* ***bandleader*** *launches into "Come Fly with Me," and Carrick puts his arm around my waist and gently whirls me into the throng* [James 2011 (2), p. 118], або есплікується з характерних невербальних дій героя, напр., ***A young man strolls onto the stage*** *amid warm applause,* ***turns to the band behind him*** *and* ***snaps his fingers*** [James 2011 (2), p. 113].

Актуалізація феномену мистецтва за **способом репрезентації** творів мистецтва залежить від природи їх видів. Музика передбачає вербалізацію аудіальних засобів передачі знаків, живопис – візуальних. За способом репрезентації музичних творів існують інструментальні та технічні засоби відтворення музичних творів. При інструментальному способі репрезентації феномен музичного мистецтва вербалізується через номінації музичних інструментів.

В англомовних художніх текстах найчастотнішим є використання поняття фортепіано, яке номінується в англійській мові за допомогою базової лексеми *piano*, а також таких суміжних видових понять, як *grand piano, organ, synthesizer*. Ці поняття часто виконують роль не лише засобу репрезентації музичного твору, але й актуалізуються як предмет інтер'єру або об'єкт розмови. При цьому його присутність може об'єктивуватися без прямих номінацій за рахунок вживання: 1) власної назви, яка конкретизує виробника музичного інструменту: *And my **Roland** will fit perfectly by the pillared fireplace* [Elking 2005, p. 19] (The Roland Corporation is a Japanese manufacturer of electronic musical instruments, electronic equipment and software); 2) стилістичних засобів, таких як метафора: *Settling into my dorm meant getting my trunk and my **piano** up to the second floor. I didn't break my back thanks to Gregory who, Atlas-like, carried **my world** on his shoulders* [Elking 2005, p. 6]; синекдоха: *Oh God, I tried, but for some strange reason those kissed fingers on **ivory keys** make no sound* [Elking 2005, p. 53].

Другим за частотністю вживання в англомовних художніх текстах музичним інструментом є гітара, англ. *guitar*, яка в усіх аналізованих прикладах цього дослідження виконує роль засобу виконання музичного твору: *In the evenings he did the dishes and then played his **guitar** for me* [Park 2013, p. 194]. Пряма номінація цього музичного інструменту може супроводжуватися передрепрезентаційними невербальними діями, пов'язаними з підготовкою до виконання музичного твору: *Sabin looks in the direction of the rooftop as he **swings a strap over his shoulder and begins to run his fingers over the strings** of an acoustic guitar* [Park 2013, p. 50].

Також були зафіксовані поодинокі випадки вживання номінацій таких музичних інструментів, як *cello, violin, harmonica, harp, concertina, cymbals, drums*, які вживаються як у прямому *(And then the **harmonica** is again at my lips, twenty-five years on* [Elking 2005, p. 204]), так і в метафоричному значеннях *(Phantom **cymbals** clashed in my head* [Elking 2005, p. 28]). Залучення музичних інструментів для метафоричного опису емоційного та психологічного стану героїв не актуалізує презентації твору мистецтва, проте об'єктивує феномен мистецтва загалом. Технічний спосіб репрезентації музичних творів вводиться вживанням таких номінацій технічних засобів відтворення музики, як *playlist, track, iPod, boombox, radio, CDs, disc, mini-disc, headphones, earphones, earbud, iPod ear buds, speakers, surround-sound speakers, portable speaker, store's hi-fi system, car sound system*, напр., *With a stack of LPs, the changer on the chrome table played acid rock* [Elking 2005, p. 86].

Способи репрезентації творів живопису передбачають вживання лексем на позначення матеріалу для створення творів живопису, які, у свою чергу, поділяються на номінації поверхні, на яку митець наносить зображення *(canvas, paper)*, напр., *Raymond edged towards the **canvasses*** [Cooper 2003, p. 46], та речовин, за допомогою яких це зображення створюється *(oil, watercolour, ink)*, напр., *'Dear boy' – it was Raymond calling from Scotland – 'if only you were here, such marvellous **watercolours**…'* [Cooper 2003, p. 86]. За методом суцільної вибірки було виявлено, що плацдармом для створення візуального твору мистецтва може бути не лише традиційні папір та полотно, але й будь-що, що має поверхню *(ceiling, torso, thighs, smoke)*, напр., *Above the crimson-curtained four-poster, the **dark blue vaulted ceiling** had been painted with stars* [Cooper 2003, p. 53]. Також спосіб репрезентації виражається за допомогою вживання номінацій інвентаря художника *(easel, suitcase, sketchbook, portfolio)* та техніки створення творів живопису *(brush stroke)*.

Висновки. Феномен мистецтва як соціальне й культурне явище характеризується універсальністю, поліаспектністю й поліфункціональністю. У лексико-семантичній системі мови феномен мистецтва має узагальнене значення й виступає в ролі архісеми лексико-семантичного поля, до складу якого входять лексико-семантичні групи *music, painting, sculpture, architecture, theatre etc*. Музика й живопис, будучи різними за природою репрезентації, мають адгерентні аспекти номінації як у лексикографічних джерелах, так і в площині англомовних художніх текстів. Базовою номінацією лексико-семантичної групи музики в англійській мові є лексема *music*. До її синонімічного ряду входять лексеми *melody, tune, piece, note, song, tone*, становлячи групу прямих номінацій поняття музики. Лексико-семанитична група живопису репрезентується базовими номінаціями *picture* та *painting* і доповнюється синонімічим рядом лексем *drawing, portrait, landscape, sketch.* Непрямі номінації декодуються на основі фонових знань реципієнта й актуалізуються в англомовних художніх текстах за такими критеріями, як назва, жанр, автор/репрезентатор та спосіб репрезентації, які у свою чергу підлягають подальшим багаторівневим класифікаціям за якісними та кількісними показниками. Подальшою перспективою дослідження вважаємо пошук універсальних засобів дескрипції творів мистецтва в англомовних художніх текстах.

Література

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
Бехта І. А. Наратив і контекст комунікативної ситуації: стратегії інтерпретації оповідного дискурсу експериментального письма / І. А. Бехта // Дані текстових корпусів у лінгвістичних дослідженнях : монографія. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 115-129.
Вежбицкая А. Семантические универсалии и базисные концепты / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянских культур, 2011. – 568 с.
Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : ВЦ «Академія», 2001. – 368 с.
Швачко С. О. Сяйво забутих слів : монографія / С. О. Швачко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 107 с.
Cooper J. Pandora / Jilly Cooper. – Corgi Books, 2003. – 752 p.
Draanen W. Flipped / Wendelin Van Draanen. – New York : Alfred A. Knopf, 2001. – 156 p.
Elking M. Executing Mozart / Michael Elking. – Llumina Press, 2005. – 264 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://executingmozart.com/
James E. L. Fifty Shades Darker / E. L. James. – Vintage Books, 2011. – 373 p.
James E. L. Fifty Shades Freed / E. L. James. – Vintage Books, 2012. – 579 p.
James E. L. Fifty Shades of Grey / E. L. James. – Vintage Books, 2011. – 356 p.
James E. L. Grey / E. L. James. – Vintage Books, 2015. – 576 p.
Oxford Advanced Learner's Dictionary http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/
Park J. Left drowning / Jessica Park. – Skyscape, 2013. – 399 p.
Talkington A. Liv, forever / Amy Talkington. – New York : Soho Teen, 2014. – 132 p.

УДК: 811.111'37:004

ЧИРВОНИЙ О. С.
(Запорізький національний університет)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА АНАЛОГІЯ ЯК ДІЄВИЙ ФАКТОР ПОПОВНЕННЯ АНГЛОМОВНОГО КОМП'ЮТЕРНОГО ЛЕКСИКОНУ

У статті розглядається роль лексико-семантичною аналогії в процесі збагачення сучасного англомовного комп'ютерного лексикону. Завдяки функціональної простоті і широкої доступності готових моделей, аналогія стала продуктивним способом створення нових слів і словосполучень у комп'ютерній лексиці. Доведено, що лексико-семантична аналогія бере активну участь у збагаченні сучасного комп'ютерного лексикону.
Ключові слова: лексико-семантична аналогія, комп'ютерний лексикон, словотвір, фразеологія, зрощення.

Чирвоный А. С. Лексико-семантическая аналогия как действенный фактор пополнения компьютерной лексики. В статье рассматривается роль лексико-семантической аналогии в процессе обогащения современного англоязычного компьютерного лексикона. Благодаря функциональной простоте и широкой доступности готовых моделей, аналогия стала продуктивным способом создания новых слов и словосочетаний в компьютерной лексике. Доказано, что лексико-семантическая аналогия принимает активное участие в обогащении современного компьютерного лексикона.
Ключевые слова: лексико-семантическая аналогия, компьютерный лексикон, словообразование, фразеология, сращение.

Chyrvonyi O. S. Lexical-Semantic Analogy as an Important Factor of Enrichment of Computer Lexis. The article deals with the role of lexical-semantic analogy in the process of enrichment of computer lexis. Although some scholars argue that lexical-semantic analogy is barely a "marginal" way of word-creation in computer lexis and the English language as a whole, we do believe it to be a promising and efficient way of creating new words, the meaning of which can be easily guessed or deduced. New words created via lexical-semantic analogy account for only around 4 per cent of our corpus of computer lexis, but due to their functional simplicity and wide availability of ready models, analogy has earned wide popularity not only in the specialized media outlets, but in the mainstream media as well. The ways of creating new words and word combinations in computer lexis vary - for this purpose the Internet users often utilize the existing phraseological units, shortenings, blending, as well as stale expressions. For example, the word "dyslexia" has given birth to the new word "mouselexia" (inability to use a computer mouse), "grassroots" have evolved into "netroots" (social activity on the Internet), wearable and hearable devices have called into existence the "nearables" (electronic devices that work only near another device). Finally, due to a "slip of the tongue" and a "pain in the neck" such newfound and colorful expressions as "slip of the thumb" (a typo in a phone message) and a "pain in the net" (an abusive or tactless person in an online conversation) were brought to life. It may thus be considered proved that lexical-semantic analogy takes an active part in enrichment of the modern computer lexis; the research may continue in terms of establishing and analyzing basic and most productive lexical-semantic models that enable the creation of new words and expressions.
Key words: lexical-semantic analogy, computer lexis, word-formation, phraseology, blending.

Об'єктом нашого дослідження є лексико-семантична підсистема комп'ютерного лексикону сучасної англійської мови. Предметом дослідження є лексико-семантична аналогія як фактор поповнення комп'ютерного лексикону сучасної англійської мови.

Метою статті є розгляд лексико-семантичної аналогії як дієвого способу поповнення комп'ютерного лексикону сучасної англійської мови. Здійснення цієї мети потребує виконання наступних **завдань**: 1) проаналізувати умови розвитку лексико-семантичної аналогії як продуктивного способу поповнення комп'ютерного лексикону сучасної англійської мови; 2) встановити продуктивність одиниць англомовного комп'ютерного лексикону, створених за допомогою лексико-семантичної аналогії.

Нові одиниці в сфері новітніх технологій з'являються, поперед усе, за допомогою словотвірної деривації, однак, дієвим механізмом утворення нових формантів є лексико-семантична аналогія, коли нова мовна одиниця створюється не стільки за певною моделлю, скільки за зразком конкретного слова чи словосполучення. Незважаючи на те, що деякі дослідники вважають мовні одиниці, створені за допомогою лексико-семантичної аналогії, «неосновними», або «неконститутивними» [Солнцев 1977, с. 180], кількість таких одиниць в англомовному комп'ютерному лексиконі є достатньо значною (90 одиниць, близько 4% нашої вибірки), причому в останні роки спостерігається стрімке зростання активності аналогії як способу формування нових одиниць. Ми пов'язуємо це із простотою цього способу, оскільки одиниці, утворені за аналогією, виступають зручним та легко зрозумілим засобом передачі складних понять у стислій формі. Лексико-семантична аналогія проявляється в англомовному комп'ютерному лексиконі на лексичному та фраземному рівнях.

Часто нові «комп'ютерно марковані» одиниці створюються за аналогією до існуючих в загальнолітературній мові слів та словосполучень. Так, за аналогією до слова "*dyslexia*" (неспроможність до читання) з'явилося слово "*mouselexia*" – «неспроможність деяких людей коректно користуватися комп'ютерною мишою». За аналогією до слова "*typo*" (друкарська помилка) виникла одиниця "*thumbo*" «помилка під час набору текстового повідомлення на мобільному телефоні». За зразком слова *grassroots* (людські маси, суспільний рух) було створено лексичну одиницю *netroots* (суспільна активність в Інтернеті). Цікаво відзначити, що ця одиниця зазнала розповсюдження і використовується далеко за межами комп'ютерного лексикону при описі подій, які не мають прямого відношення до сфери новітніх технологій, наприклад: *Mr. Obama and the* ***Netroots*** *continue to gaze at each other with honeymoon eyes* (John Ibbitson, "Not letting promises get in the way of policy", The Globe and Mail, November 25, 2008).

За зразком словосполучення "*junk food*" (нездорова їжа), виник неологізм "*junk sleep*" – „нездоровий сон поруч із працюючим комп'ютером чи мобільним телефоном": *Researchers fear an entire generation is suffering from the effects of this "****junk sleep****," disrupted sleep blamed on electronic devices, whether it be a computer game played into the wee hours or a cell phone tucked under a pillow* (Sue Gleiter, "Ever-present electronic devices disrupting teens' sleep", The Star-Ledger, February 26, 2008).

Словосполучення "*binge drinking*" (запойне пияцтво) спричинило появу спочатку неологізму "*binge watching*" – «безконтрольный перегляд великої кількості фільмів чи серіалів», а пізніше – одиниці "*binge learning*" – постійне та масове відвідування онлайн-лекцій чи перегляд онлайн-курсів: *Khan Academy founder Salman Khan explains why* ***binge-learning*** *doesn't work…To learn something, you need to make a commitment and hold yourself to that commitment, says Khan Academy founder Salman Khan. You can't* ***binge learn*** *something for three hours the first day and then taper off* ("Consistency Is the Key to Learning", Money, February 29, 2016). За аналогією до одиниці *Swiss Army knife* (багатофункціональний ніж, що використовується у швейцарській армії), виник неологізм *Swiss Army phone* («телефон, оснащений безліччю додаткових функцій»): *The* ***Swiss Army Phone*** *contains a wide variety of tools such as a video and digital camera, an entertainment system, multiple communication mediums, GPS, books, maps and a flashlight* (Jonathan Holowka, "Endangered Species Thanks to **Swiss Army Phone"**, Liberty Voice, February 6, 2014).

Базуючись на низці прийомів аргументації з назвами виду *argumentum ad populum*, *argumentum ad hominem*, *argumentum ad verecundiam* та жаргонній абревіатурі з комп'ютерного лексикону, виник неологізм *argumentum ad tl;dr* (too long, didn't read), який вживається, коли користувач в онлайн-дискусії акцентує увагу на великому об'ємі коментарів опонента, видаючи це за недолік: *The author of the article wrote a long anti-feminist screed including link after link after link to other anti-feminist,* ***argumentum ad tl;dr*** *screeds, cited studies in which the researchers' conclusions were either taken out of context, ignored completely, or just made up out of whole cloth* (Cerridwen, "I read a particularly heinous example of '**Argumentum ad tl;dr**' article a few weeks ago," Democratic Underground, February 2, 2014).

Також до цієї групи можна віднести словосполучення *Stepford app*, яке позначає програму з конформістським, стереотипним, холодним та/або бездумним дизайном. Одиницю було створено за аналогією до назви книги «Степфордські жінки» ("The Stepford Wives"), за якою було знято два однойменних фільми: *Why are applications like Siri designed to be women? Is that how artificial voices and to some extent intelligence stand out in majorly male dominated environments? Why are these voices cold? Being on a railway station will never be the same. Why are there* ***stepford apps****?* (dagannalena, "I liked…," Instagram, December 24, 2015)

Також аналогія діє і в межах комп'ютерного лексикону – за аналогією зі словосполученнями "*social network*" та "*social networking*" (соціальна мережа – сайт, на якому можна знайти своїх колишніх друзів, однокласників на одногрупників) з'явилась одиниця "*social notworking*" – «ситуація, коли працівник, замість виконання своїх обов'язків, проводить час у соціальних мережах»; за зразком неологізму "*wearable*" (електронний пристрій, що можна носити на собі) було створено одиниці "*hearable*" (електронний пристрій, що треба носити у вусі) та "*nearable*" (пристрій, що виконує свої функції тільки поблизу іншого електронного пристрою): *And finally, getting back to the ear, LeBoeuf said we may someday soon have "****hearables****": in-ear devices that provide private, intelligent communication along with super-accurate biometric measurements* (Carol Mangis, "Will **wearables** be '**hearables'**?," Consumer Reports, January 5, 2015)

Можна згадати одиницю "*multitasking*" – «здатність програми, операційної системи чи робітника одночасно виконувати декілька завдань», за зразком якої виникли інноваційні одиниці "*singletasking*" – «здатність працівника (переважно в сфері новітніх технологій) зосереджувати всі зусилля на одному завданні» та *zero-tasking* «умисна бездіяльність співробітника»: *What is* ***zero-tasking****? It means being, not doing. It means taking those 60 minutes and just doing nothing. Simply rest, relax, de-stress and de-load (the opposite of overload). It means just breathing – in and out, over and over – and marveling at the fact that you can breathe, that you are alive, that you are here* (Nancy Christie, "Today is **Zero-Tasking** Day – Did you **zero-task**?," Make a Change Blog, November 3, 2013).

За зразком одиниць *desktop* (настільний комп'ютер) та *palmtop* (надолонний комп'ютер) виникла одиниця *wrist top* «наручний комп'ютер», яка позначає мініатюрний прилад, який

кріпиться на зап‘ясті на кшталт годинника: *Garmin has long been a player in the sport and fitness watch market, with current offerings like the vivoactive HR and f?nix 3 preceded by* ***wrist-tops*** *like the Forerunner 201* (C. C. Weiss, “Garmin gets fashionable with vivomove analog fitness watch,” Gizmag, May 6, 2016). Нарешті, за зразком словосполучення *cloud computing* (інтернет-обчислення, які забезпечують загальні ресурси для обробки даних і самі дані для комп'ютерів та інших пристроїв за запитом) з‘явилась одиниця *fog computing* (зберігання даних, додатків, обробка та інші обчислювальні послуги, що надаються за допомогою сусідніх пристроїв, а не з «хмари» даних): *Here are some important criteria: A flexible deployment model that allows for running the software on a shared or private cloud, in your own data center, or in a “****fog computing****” infrastructure on the edge of the network* (Stephen Lawson, “Don’t rush your company into an IoT app platform,” InfoWorld, January 12, 2016).

Аналогія є ефективним механізмом формування нових телескопійних одиниць комп‘ютерного лексикону. Наприклад, за допомогою словотвірної моделі ab + cd → ac представлена лише двома прикладами – одиницею *hackint* (hacking + intelligence – «секретна інформація політичного чи військового характеру, отримана шляхом злому комп‘ютерної системи»), побудованою за аналогією з вже існуючими одиницями humint (human + intelligence), *comint* (communications + intelligence) *rumint* (rumor + intelligence) і *imint* (image + intelligence): *1st Lt. Robert M. Lee, USAF, a Young AFCEAN and member of the chapter, began teaching free cybersecurity-related classes in April 2012, and he hosted a Capture the Flag event at the June Tech Expo that year. 1st Lt. Lee named this initiative* ***hackINT****, which stands for “Hacking Intelligence,” and highlighted it as a new crowdsourced and grassroots approach to cybersecurity education* (Tom Hamlyn, “Young AFCEAN Advisory Council Report”, Signal, June 1, 2013). На нашу думку, утворення подібних контамінаційних одиниць також проявом тенденції до емоційності, урізноманітнення мови, збагачення її стилістичних можливостей.

У свою чергу, фразотворення за аналогією є процесом утворення нових фразеологічних одиниць за аналогією до вже існуючих фразеологізмів [Чередниченко 2005, с. 163]. Продуктивність тієї чи іншою моделі фразотворення в такому випадку визначається ступенем актуальності та образної значущості її «прототипу». Наприклад, фразеологізм “*mouse potato*” (людина, що багато часу проводить за комп‘ютером) був створений за аналогією до фразеологічної одиниці “*couch potato*” (людина, що багато часу проводить на дивані): *“My mom fools around for a living,” my eight year old daughter has informed people. I’ve requested a rewording of this description, but it seems to work for her. “Couldn’t you just say I’m a writer?” I asked. “But you do silly videos too,” she replied. “And you have fun.” She has a point. I do. And being a* ***mouse potato*** *is part of that fun. But too much time in front of the computer is like too much time in front of the TV. It’s just too much* (Lori Welbourne “Couch Potato versus **Mouse Potato**”, The Province, Jan 21, 2012).

За аналогією до фразеологізму “*word of mouth*” (такий, що передається в усній формі) було створено три нові фразеологічні одиниці – “*word of mouse*” та “*word of finger*” (інформація, що передається за допомогою комп‘ютера), а також “*word of blog*” (інформація, що передається через онлайн-щоденники (блоги)). За аналогією до словосполученням “*eye candy*” («щось привабливе, таке, що радує око»), була створена одиниця “*thumb candy*” («приваблива, добре зроблена комп’ютерна гра») – заміна елемента “eye” на “thumb” вмотивована тим, що під час гри основне навантаження приходиться саме на пальці гравця: *Offering a staggering amount of combat moves for all playable characters, DMC4’s combat is what I like to refer as “****thumb candy****,” as it’s the perfect mix of button mashing, skill, timing and variety* (Maxime Chiasson, “Devil May Cry 4: Special Edition Review”, Gamer Headlines, July 3, 2015).

Фразеологічна одиниця “*slip of the thumb*” (помилкове відправлення текстового повідомлення невірному адресату) була створена за аналогією із виразом “*slip of the tongue*” (обмовка), а за моделлю виразів “*pain in the neck*” та “*pain in the ass*” («набридлива, нестерпна людина») з‘явився фразеологізм “*pain in the net*” («комп‘ютерний грубіян, докучлива людина, Інтернет-фактор, що дратує»): *What cubicle peasants haven’t rolled their eyes at*

changing their password every two months, at having to craft it with so many odd characters that it looks like something copied off the side of a pyramid. Then you have to use two-factor authentication – pulling up a constantly changing number from an app in your smartphone. Security experts love the two-factor system, but it's a ***pain in the net*** (Scott Canon, "Cyberhacks are Becoming an All Too Common Occurrence", The Kansas City Star, May 6, 2016).

Таким чином, **результати** дослідження свідчать про те, що лексико-семантична аналогія є дієвим способом поповнення словникового складу сучасної англійської мови в сфері новітніх технологій, активно функціонуючи як на лексичному, так і на фразеологічному рівнях мови. Вважаємо перспективним подальше вивчення особливостей функціонування лексико-семантичної аналогії в комп'ютерному лексиконі з метою встановлення найбільш розповсюджених моделей, за якими створюються нові одиниці цього лексикону.

Література

Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.
Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование / В. М. Солнцев. – М. : Недра, 1977. – 341 с.
Чередниченко В. О. Інноваційна фразеологічна вербалізація в англійській мові (лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний параметри) : Дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / В. О. Чередниченко. – Запоріжжя : Запорізький національний ун-т, 2005. — 220 с.
Kushner D. Masters of Doom / D. Kushner. – New York : Random House. – 2003. – 335 p.

УДК: 811.111'42

ШАРУН Ю. Ф.
(*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина*)

АКТУАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА *ОБРАЗОВАНИЕ* В ПРЕЗИДЕНТСКОМ ДИСКУРСЕ БАРАКА ОБАМЫ

В статье представлен краткий обзор отечественных и зарубежных работ по изучению президентского дискурса в рамках гуманитарной парадигмы. Рассмотрена когнитивная составляющая актуализации концепта ОБРАЗОВАНИЕ на материале публичных речей Барака Обамы. Выделены и систематизированы наиболее частотные концептуальные метафоры, входящие в образно-ценностный слой концепта ОБРАЗОВАНИЕ в президентском дискурсе Барака Обамы. Дана трактовка президентского дискурса в рамках индивидуальной концептосферы политика. Показана метафорическая концептуализация референта ОБРАЗОВАНИЕ, в рамках президентского дискурса Барака Обамы, с основными коррелятами, принадлежащими к коррелятивным группам: ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ, ВМЕСТИЛИЩЕ, ЧЕЛОВЕК.
Ключевые слова: актуализация, дискурс, коррелят, концепт, концептуальная метафора, референт.

Шарун Ю. Ф. Актуалізація концепту ОСВІТА у президентському дискурсі Барака Обами. У статті подано короткий огляд вітчизняних і зарубіжних робіт з вивчення президентського дискурсу в рамках гуманітарної парадигми. Розглянута когнітивна складова актуалізації концепту ОСВІТА на матеріалі публічних промов Барака Обами. Виділено й систематизовано найбільш частотні концептуальні метафори, що входять до образно-ціннісного шару концепту ОСВІТА в президентському дискурсі Барака Обами. Представлено поняття президентського дискурсу в рамках індивідуальної концептосфери політика. Показана метафорична концептуалізація референта ОСВІТА, в рамках президентського дискурсу Барака Обами, з основними корелятами, що належать до корелятивних груп: ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ, ВМІСТИЛИЩЕ, ЛЮДИНА.
Ключові слова: актуалізація, дискурс, корелят, концепт, концептуальна метафора, референт.

Sharun Y. F. The Actualization of the Concept EDUCATION in Barack Obama's Presidential Discourse. The study provides an overview of the domestic and foreign studies on presidential discourse within the framework of the humanitarian paradigm. Attention is focused on the cognitive component of the mainstreaming of the concept of EDUCATION in the discourse of Barack Obama. Conceptual metaphor in the presidential discourse is considered as a way of actualization the required images in the mind of the recipient in order to manipulate public opinion. Basic theories of conceptual metaphors were considered. A special place in the work takes a "Great Chain of Being" on which the analysis of conceptual metaphors in Barack Obama's presidential discourse is based. The study presents a modern interpretation of the presidential discourse, which includes cognitive and communicative component. Education issue is one of the main points in Democrats political program and takes powerful place in Barack Obama presidential discourse as well. Metaphorical conceptualization of the referent Education, in the framework of Barack Obama presidential discourse, brings together major correlates belonging to correlative groups: PHYSICAL OBJECT, CONTAINER, HUMAN. Cross-mapping of specific meanings related to correlative field of PHYSICAL OBJECT on an abstract referent EDUCATION forms conceptual metaphors EDUCATION – is an ARTIFACT. Correlative group PHYSICAL OBJECT includes conceptual metaphor EDUCATION – is the SUBJECT; EDUCATION – is CURRENCY; EDUCATION – is TRAIN; Education – is a NECESSARY THING for life; EDUCATION – the KEY to success. Correlates projection of cognitive metaphors in correlative group CONTAINER on referent EDUCATION creates several different conceptual metaphors, where the meanings are distributed

on the basis of: conceptual metaphor EDUCATION – is a CONTAINER, inside which there is a kind of opportunity; EDUCATION – is a CONTAINER, within there are problems; EDUCATION – is a CONTAINER into which we invest. Cross-mapping of specific meanings related to correlative group HUMAN on abstract referent EDUCATION creates conceptual metaphors: EDUCATION – is a PERSON, who gives opportunities and EDUCATION – is a PERSON that you want to encourage. Among correlative areas that Barack Obama attracts to percept referent EDUCATION, most metaphorical potential refers to groups – PHYSICAL OBJECTS (the largest distribution of meanings in the metaphor), and the smallest – HUMAN.
Keywords: actualization of discourse, correlate, concept, conceptual metaphor, referent.

Вопросы образования США на фоне президентского дискурса Б. Обамы изучаются в рамках различных гуманитарных наук. Так, журналисты акцентируют внимание на проблемах реформирования [Whitmire 2014], неудачной политике президента в образовательной сфере [Shriver 2012], социологи, политологи [Letts 2009], а также специалисты в области когнитивной лингвистики [Lakoff 2012] изучают аксиологическую составляющую образования в США. Однако когнитивная составляющая актуализации концепта ОБРАЗОВАНИЕ в дискурсе Б. Обамы не была раскрыта, что обуславливает **цель** настоящего исследования – выделить и систематизировать наиболее частотные концептуальные метафоры, входящие в образно-ценностный слой концепта ОБРАЗОВАНИЕ в президентском дискурсе Б. Обамы. **Объектом** анализа служат публичные выступления Б. Обамы, а его **предметом** избрана метафорическая концептуализация явлений из области образования в президентском дискурсе Б. Обамы.

Актуальность работы обусловлена важностью проблематики образования в жизни общества Америки и политике Б. Обамы, а также использованием доминирующей антропоцентрической парадигмы, в частности, методов когнитивной лингвистики, для ее изучения. **Материалом** исследования послужил президентский дискурс Б. Обамы, а именно публичные выступления президента США.

Современная лингвистика исходит из того, что метафора пронизывает всю повседневную жизнь и проявляется не только в мышлении, но и в языке [Лакофф 1990, с. 391]. Понятийная система, в рамках которой мы мыслим и действуем, метафорична по самой своей сути [Лакофф 1990, с. 391], что особенно заметно в политическом дискурсе, который отличает экспрессивное воздействие на аудиторию посредством невербальной и экстралингвистической составляющей [Прокопенко 2016, с. 184].

Метафора позволяет актуализировать нужный образ в сознании адресата для дальнейшей манипуляции сознанием. Метафора является одним из основных инструментов политической манипуляции и действует согласно ментальным законам. В рамках когнитивной семантики метафора трактуется как перенос когнитивной структуры, прототипически связанной с некоторым языковым выражением, из той содержательной области, к которой она исконно принадлежит, в другую область [Лакофф 1990, с. 87]. В метафоре происходит проекция одной концептуальной области на другую, т.е. «экспансия концептов области-источника, в результате которой происходит захват и освоение ими новой области – области цели» [Баранов 1994, с. 58]. Последнее обеспечивает «главные функции метафоры в политическом дискурсе – эвристическую (конструктивную) функцию осмысления новых политических реалий и деконструктивную функцию разрушения сложившихся стереотипов сознания» [Баранов 1994, с. 58].

Противопоставляя конвенциональные (стертые, мертвые) метафоры креативным (новым, творческим, живым), мы присоединяемся к мнению ряда исследователей «о размытости и подвижности данной границы, являющейся следствием возможности оживления («воскрешения») конвенциональной метафоры» [Баранов 1994, с. 58]. Среди множества теорий метафоры, наибольшее распространение получила теория концептуальной метафоры Лакоффа и Джонсона [Лакофф 1990, с. 93].

Основоположники теории концептуальной метафоры Дж. Лакофф и М. Джонсон на базе конвенциональных метафор выделяют три типа метафор: онтологическая, ориентационная и структурная. Теория концептуальной метафоры нацелена «на выявление глубинных переносов концептов, лежащих в основе обыденного употребления языка,

которое воспринимается нами уже как буквальное, а не фигуральное» [Кобозева 2001, с. 140]. В настоящее время представители когнитивной лингвистики используют теорию «Большой цепи бытия» [Kövečses 2002] для описания концептуальных метафор, в частности, метафор президентского дискурса.

Политики широко используют когнитивные метафорические выражения в своих публичных выступлениях, тем самым, президентский дискурс пронизан ценностными, для избирателей, концептами и метафорами [Еременко 2014, с. 55]. Среда действия метафор – президентский дискурс трактуется как «мыслекоммуникативный процесс и результат, воплощенный языковыми и неязыковыми знаками и опосредованный СМИ. Его когнитивный аспект включает специфические дискурсообразующие концепты-идеологемы в рамках индивидуальной концептосферы политика, а коммуникативный нацелен на идеологическое воздействие – изменение концептосферы американского народа путем внедрения в нее политических ценностей президента в стратегиях и тактиках его дискурса» [Прокопенко 2016, с. 9]. В президентском дискурсе отображается объективная действительность в виде основных идей своего времени, что позволяет описать «ментальный мир социума в определенный исторический период» [Гаврилова 2004, с. 156].

Так, в президентском дискурсе Б. Обамы, большое внимание уделено вопросам образования как одному из пунктов политической программы президента и партии демократов. Метафорическая концептуализация ОБРАЗОВАНИЕ, в президентском дискурсе Б. Обамы, проходит с привлечением ряда понятий-коррелятов (областей источников), которые формируют диапазон концептуальных метафор в соответствии с целостным представлением человека о мире, где «ЧЕЛОВЕК взаимодействует с ФИЗИЧЕСКИМИ ОБЪЕКТАМИ, ЖИВОТНЫМИ и РАСТЕНИЯМИ» [Бровченко 2011, с. 165]. Эти понятия-корреляты объединены в группы «ЧЕЛОВЕК», «ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ», «ЖИВОТНОЕ» и «РАСТЕНИЕ», где обобщенные, родовые понятия конкретизируются в видовых понятиях и соответствуют «Большой цепи бытия» (the Great Chain of Being) как системе метафор, которая, по мнению З. Кёвечеша, отражает принцип метафорической концептуализации сущностей, наделенных определенными свойствами и находящихся в определенных взаимоотношениях [Kövečses 2002, с. 124-127].

«Большая цепь бытия» основана на текстах Библии [Kövečses 2002, с. 126] и представлена в виде культурной модели, «где «высшие» сущности и их свойства располагаются над «низшими» сущностями и их свойствами на вертикальной шкале» [Lakoff 1989, с. 166]:

- «ЛЮДИ (свойства высшего порядка);
- ЖИВОТНЫЕ (инстинктивные свойства);
- РАСТЕНИЯ (биологические свойства);
- СЛОЖНЫЕ ОБЪЕКТЫ (структурные и функциональные свойства);
- ПРИРОДНЫЕ ФИЗИЧЕСКИЕ ОБЪЕКТЫ (природные физические свойства)» [Lakoff 1989, с. 170-171].

По нашим данным, в метафорической концептуализации референта ОБРАЗОВАНИЕ, в рамках президентского дискурса Б. Обамы, участвуют основные корреляты, принадлежащие к коррелятивным группам: ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ (57%), ВМЕСТИЛИЩЕ (28%), ЧЕЛОВЕК (15%). В частности, перекрестное картирование конкретных значений, относящиеся к **коррелятивной области** ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ на абстрактный референт ОБРАЗОВАНИЕ формирует концептуальные метафоры ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО АРТЕФАКТ (любой предмет, сделанный человеком). В этой структурной метафоре перекрестное картирование коррелята и референта обнаруживает их общие признаки:

– концептуальная метафора ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПРЕДМЕТ, который можно вложить в голову через уши (*pour it in your ear*): *Our kids need to understand nobody is going to hand them a future.* ***An education is not something you just tip your head and they pour it in your ear*** [1].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВАЛЮТА века, а не ДОРОГА к возможностям и успеху: ***Education is the currency of the Information Age, no longer*** *just* ***a pathway to opportunity and success*** *but a prerequisite* [2].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВАЛЮТА, которая обесценилась (*education was devalued*): *Nobody thought, well, because you went to the city colleges and it didn't cost you any money, that somehow* ***the education was devalued*** [3].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ЛУЧШИЙ ПРЕДМЕТ, который можно предложить детям (*offering our children the very best education*): *The success of our nation in the 21st century and that is whether we are* ***offering our children the very best education*** *possible* [1].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПРЕДМЕТ, который находится в зоне досягаемости (*college degree within reach for anyone*) либо ПРЕДМЕТ, который стал более доступным (*making higher education more affordable*): *It's absolutely essential that we* ***put a college degree within reach for anyone who wants it****. And that's why we're* ***making higher education more affordable*** [1].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПОЕЗД, который сошел с рельсов (*education went off the rails*): *Even if we do all this good stuff for higher education, too many of our children see college as nothing but a distant dream – because their* ***education went off the rails*** *long before they turned 18* [1].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПРЕДМЕТ, в котором сломана какая-либо часть и он нуждается в ремонте (*fixing what's broken in our education*): ***Fixing what's broken in our education system*** *is not easy. We won't see results overnight. It may take a decade for these changes to pay off* [1].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО НЕОБХОДИМАЯ ВЕЩЬ для жизни (*you'll need an education to do it*) и работы (*a good education for every single one of those careers*): *And no matter what you want to do with your life – I guarantee that* ***you'll need an education to do it****. You're going* ***to need a good education for every single one of those careers*** [4].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПРЕДМЕТ, из которого можно что-либо сделать (*make of your education*): ***What you make of your education*** *will decide nothing less than the future of this country* [4].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО КЛЮЧ к успеху (*education is the key to success*): *It's about expanding opportunity for all Americans in a world where an* ***education is the key to success*** [5].

Проекция коррелятов, когнитивных метафор **коррелятивной группы ВМЕСТИЛИЩЕ,** на референт ОБРАЗОВАНИЕ создает несколько различных концептуальных метафор, где значения распределяются по признакам:

– концептуальная метафора ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВМЕСТИЛИЩЕ, внутри которого существует некая возможность: *I'm here to congratulate you on this achievement, but also to hold up this school and these students as an example of* ***what's possible in education*** *if we're willing to break free from the tired thinking and political stalemate that's dominated Washington for decades* [2].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВМЕСТИЛИЩЕ, в пределах которого существуют проблемы (*problems in our education*): *There are cynics and naysayers who argue that the* ***problems in our education system*** *are too entrenched, that think that we'll just fall back into the same old arguments and divides that have held us back for so long* [1].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВМЕСТИЛИЩЕ, в которое инвестируют средства: *Recovery Act included the largest* ***investment in education*** *in history while preventing hundreds of thousands of educators from being fired because of state budget shortfalls* [5].

Перекрестное картирование конкретных значений, относящиеся к **коррелятивной области ЧЕЛОВЕК,** на абстрактный референт ОБРАЗОВАНИЕ формирует концептуальные метафоры ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ЧЕЛОВЕК. В этой онтологической метафоре-персонификации перекрестное картирование коррелята и референта обнаруживает их общие признаки:

– метафора ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ЧЕЛОВЕК, дающий возможности: *Every single one of you has something you're good at. Every single one of you has something to offer. That's* ***the opportunity an education can provide*** [4].

– ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ЧЕЛОВЕК, которого необходимо воодушевить (*to lift up*): *And I know there are a number of other steps we need to take* ***to lift up our education system*** *– like saving teachers' jobs across this country from layoffs* [1].

Наши данные о когнитивных метафорах ОБРАЗОВАНИЕ в идиодискурсе Б. Обамы представлены в табл.1.

Таблица 1.

Когнитивные метафоры ОБРАЗОВАНИЕ в президентском дискурсе Б. Обамы

Метафорические группы	*Когнитивные метафоры*	
Коррелятивная группа ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ		57%
ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО АРТЕФАКТ	ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПРЕДМЕТ/ ВАЛЮТА/ПОЕЗД/ НЕОБХОДИМАЯ ВЕЩЬ/ КЛЮЧ	
Коррелятивная группа ВМЕСТИЛИЩЕ		28 %
ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВМЕСТИЛИЩЕ	ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ВМЕСТИЛИЩЕ	
Коррелятивная группа ЧЕЛОВЕК		15%
ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ЧЕЛОВЕК	ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ЧЕЛОВЕК	
Итого		100 %

Как видно из этой таблицы, среди коррелятивных областей, которые Б. Обама привлекает для осмысления референта ОБРАЗОВАНИЕ, наибольшим метафорическим потенциалом наделены группы ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ (наибольшее распределение значений в метафоре), а наименьшим – ЧЕЛОВЕК.

Выводы. В целом, обнаруженный в президентском дискурсе Барака Обамы диапазон когнитивных метафор ОБРАЗОВАНИЕ сформирован компонентами трех коррелятивных групп – ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ, ВМЕСТИЛИЩЕ и ЧЕЛОВЕК, две из которых – ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ и ЧЕЛОВЕК – «признаны метафорическими универсалиями» [Бровченко 2011, с. 14]. Таким образом, выделенные группы когнитивных метафор свидетельствуют о том, что концепт ОБРАЗОВАНИЕ и составляющие его слоты играют важную роль в президентском дискурсе Б. Обамы, а различные метафорические средства их номинации создают высокую номинативную плотность концепта ОБРАЗОВАНИЕ, что доказывает его ценность для адресанта и его аудитории. Избранная тематика **перспективна** для дальнейших исследований когнитивных характеристик президентского дискурса Барака Обамы в плане определения его имиджа, представленного в дискурсе.

Литература

Баранов А. Н. Воскрешение метафоры / А. Н. Баранов, Ю. Н. Караулов // Русская политическая метафора. М., – 1994. – 256 с.

Бровченко І. В. Концептуальна метафора у кліше англомовного наукового тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Бровченко Ірина Володимирівна. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 20 с.

Гаврилова М. В. Когнитивные и риторические основы президентской речи / М. В. Гаврилова // СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2004. – 296 с.

Еременко А. А. Метафорическое отражение домена ЗДРАВООХРАНЕНИЕ в президентском дискурсе Барака Обамы / А. А. Еременко // Проблемы лингвистики и лингводидактики : междунар. сб. науч. ст.; под ред. С. А. Моисеевой, Л. Г. Петровой. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2014. – Вып. II. – С. 55-60.

Кобозева И. М. Семантические проблемы анализа политической метафоры / И. М. Кобозева. – Вестник МГУ. Филология. № 6. – 2001. – С. 132-149.

Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем. / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. Пер. Н.В. Перцова. – М., 1990. – 540 с.

Прокопенко А.А. Президентский дискурс Барака Обамы : когнитивно-коммуникативные аспекты : дисс. канд. филол. наук : 10.02.04 / Прокопенко Анастасия Андреевна. – Харьков, 2016. – 252 с.
Lakoff G. More Than Cool Reason : A Field Guide to Poetic Metaphor / G. Lakoff, M. Turner. – Chicago : Chicago University Press, 1989. – 230 p.
Lakoff G. Progressives Need to Use Language That Reflects Moral Values. 30 October 2012. [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.truth-out.org/progressivepicks/item/12401-george-lakoff-progressives-need-to-use-language-that-reflects-moral-values
Letts M. Obama's discourse of "hope". Making rhetoric work politically. [Electronic resource] / M. Letts // School of Sociology, Politics and International Studies. 2009. – 93 p. – Mode of access : http://www.bristol.ac.uk/medialibrary/sites/spais/migrated/documents/letts0409.pdf
Kövečses Z. Metaphor : A Practical Introduction / Z. Kövečses. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 285 p.
Shriver M. Obama Shifts Forward as Education Gap Widens. 04.14.2012. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.com/news/obama-education-reform/
Whitmire R. Education Losers Now Recovering. 01.23.2014. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.com/news/obama-education-reform/

Иллюстративный материал

1. Remarks by the President on Education Reform at the National Urban League Centennial Conference. Washington Convention Center Washington, D.C. July 29, 2010. https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-education-reform-national-urban-league-centennial-conference
2. Full text of Obama's education speech May 28, 2008. [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.denverpost.com/2008/05/28/full-text-of-obamas-education-speech/
3. Complete text, video of President Obama's education speech. February 6, 2015. [Electronic resource]. – Mode of access : http://wishtv.com/2015/02/06/complete-video-of-president-obamas-education-speech/
4. Prepared Remarks of President Barack Obama: Back to School Event. Arlington, Virginia September 8, 2009. [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.whitehouse.gov/MediaResources/PreparedSchoolRemarks/
5. Remarks by the President on the "Education To Innovate" Campaign. November 23, 2009. [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-education-innovate-campaign

УДК: 81'276.6 : 61: 811.111

ЯНКОВ А. В.
(Кременецька гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка)

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЕПОНІМИ У СЬОГОЧАСНІЙ МЕДИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

У статті аналізуються структурно-семантичні параметри порівняно невеликої кількості термінологічних епонімів, утворених у першу чергу за аналогією. Висловлюється і дещо відмінний погляд на аналогію, як на особливий механізм виникнення, впровадження та закріплення у мовно-мовленнєвій системі новітніх медичних термінів, до яких відносяться і термінологічні епоніми.
Ключові слова: термінологічні епоніми, аналогія, нова медична лексика.

Янков А. В. Терминологические эпонимы в современной медицинской лексике. В статье рассматриваются структурно-семантические параметры сравнительно небольшого количества терминологических эпонимов, образовавшихся в первую очередь вследствие аналоги. Высказывается и несколько отличительный взгляд на аналогию, как на особенный механизм возникновения, внедрения и закрепления в языково-речевой системе новых медицинских терминов, в том числе и терминологических эпонимов.
Ключевые слова: терминологические эпонимы, аналогия, новая медицинская лексика.

Yankov A. V. Terminological Eponyms in the Contemporary Medical Wordstock. The paper deals with the structural and semantic peculiarities of rather not numerous number of terminological eponyms which have primarily been formed by means of analogy. The author comprehends analogy as an extremely complicated mechanism of coming into being, introduction and assimilation in the language-speech dichotomy system of new medical terms, terminological eponyms including.
Key-words: terminological eponyms, analogy, new medical wordstock.

Ще з часів функціонування латинської мови як засобу спілкування окремі дні тижня і місяці називались в честь різних богів, богинь і навіть представників вищої влади. До прикладу, вшанування імені богині Венери увіковічнене у слові *Veneris dies*. Згодом зовсім по-іншому воно відлунням прозвучало і до сьогодні існує у французькій мові в слові *venderedi.* Аналогічні назви знаходимо не тільки в романських мовах, але й в германських. У давньоанглійський період іменем богині Фріги назвали цей же день *frigedæ3.* Продовжує своє існування це слово в різних германських мовах і донині – *Fredag* (шведське), *Freitag* (німецьке) тощо. Розмаїті нові наукові терміни, які систематично виникають і впроваджуються в мовлення та й мову сьогодні, походять від прізвищ тих, хто зробив якийсь

винахід чи зробив істотний внесок у конкретну галузь науки, називаються епонімами *(eponyms)*. Вказуючи на прізвища людей, ці слова як в минулому, так і тепер якщо не підтверджують, то обов'язково нагадують про історичні факти, долі неординарних людей, їхні здобутки у конкретній науковій галузі.

Метою статті є не тільки намагання простежити за механізмом утворення термінологічних епонімів та основними проявами їхнього впливу на словотвірні процеси в медичному термінологічному просторі англійської мови, але й аналіз основних структурно-семантичних ознак і в незначній мірі особливостей перекладу епонімів медичної сфери. **Матеріалом** для спостереження послужила невелика вибірка (ста п'ятдесяти) епонімічних термінів із нових лексикографічних джерел, в тому числі й словників сучасної медичної лексики англійської мови [Зацний, Янков 2008; Зацний, Янков 2010; Энциклопедический словарь медицинских терминов 2001; Янков 2013; Ayto 2007; Azzaretti 2008; Barnhart 1990; The Dictionary of Modern Medicine; Merriam-Webster's Medical Dictionary 1996] та спеціалізованого словника сучасних епонімів [Comprehensive Dictionary of Medical Eponyms].

Екстралінгвальні чинники настільки ж важливі, як і лінгвальні, в процесі формування, закріплення та функціонування епонімічних термінів у мові та мовленні. Однак в епонімічних термінах, в їх структурно-семантичних відмінностях чітко простежується й антропоцентрична сутність людського мислення й мови. Зовсім не випадково останнім часом провідні лінгвісти все частіше нагадують і стверджують думку про те, що *"Language is **primarily** an instrument of thought"* [Chomsky]. Заздалегідь погоджуємось, що це питання потребує ще багатьох додаткових розвідок, серйозних і глибоких наукових пошуків та експериментів. Нові терміни-епоніми, які постійно впроваджуються в професійну лексику, відображають водночас і етапи розвитку нових галузей медичної науки, пріоритет того чи іншого вченого та навіть країни у відкритті нових наукових реалій, методик дослідження витоків хвороби, методів лікування пацієнтів, які страждають від тієї чи іншої хвороби.

У процесі епонімізації власні назви поступово переходять до розряду загальних назв у якості термінологічних епонімів, які є однією з найчисленніших терміногруп у будь-якій галузевій термінології різних мов і в основному відповідають вимогам до термінів. Адже у них простежується тенденція як до однозначності, так і до інтернаціональності. Існує думка, що вони полегшують наукове спілкування спеціалістів різних національностей, оскільки багатослівні описові еквіваленти епонімічних термінів надто громіздкі та не лаконічні [Дзюба 2011]. Звісно, така думка має право на існування. Але, з іншого боку, якщо ми для прикладу порівняємо термінологічний епонім ***Lou Gehring's disease***, синонімом якого є термін ***amyotrophic lateral sclerosis*** *"a rare fatal progressive degenerative disease that affects pyramidal motor neurons"* [Merriam-Webster's Medical Dictionary 1996], то неодмінно помітимо, що для фахівця описовий термін подає конкретнішу і вагомішу інформацію ніж термінологічний епонім.

Можливо, власне з такого протиріччя і витікає неоднозначне ставлення до своєрідного «увічнення» пам'яті про науковців-авторів нових методик лікування, нових препаратів і т.п. Адже епоніми насправді дещо позбавлені семантичної наповненості, а вмотивованість епонімічних термінів зумовлена не стільки прямим відношенням до об'єкта позначення, скільки вичерпною дефініцією структурних складових терміна. Однак є і прихильники практики вшановування імен науковців у різних термінах [Canziani]. Різні аспекти медичних термінів ретельно вивчалися такими вченими як Ю. Віт (офтальмологічні англійські терміни), Р. Стецюк (кардіологічні терміни), Н. Міцик (клінічні медичні терміни), І. Корнейко (радіологічні медичні терміни), Т. Лепеха (судово-медичні терміни), О. Петрова (дерматологічні терміни), Д. Кондратьєв (російські медичні терміни, переклад), І. Беженар (французькі медичні терміни).

Дослідженням епонімів в медичній лексиці науковці також неодноразово приділяли належну увагу. Серед останніх робіт слід назвати як наукові пошуки, так і фундаментальні дослідження Блау М. Г., Губіна В. Н., Данильченка О. В., Карпенка Ю. О., Корольова С. Б.,

Косимова Г. С., Кучумова Н. В., Кондратьєва Д. К., Лейчіка В. М., Лотте Д. С., Михайлишина Б. П., Самусєва Р. П., Смірнової Є. В., Суперанської О. В.,Чернявського М. Н., Гнатишеної І. та інших відомих мовознавців. За даними М. М. Чернявського, епонімічні назви складають значний відсоток у медичних терміносистемах. За його підрахунками, в неврології, приміром, на долю термінів-епонімів припадає 30% від загальної кількості термінів [Чернявський 1984]. **Епонімічні медичні терміни** виражають здебільшого поняття симптомів, синдромів, різних процедур, методик дослідження, що носять імена лікарів, вчених, які вперше описали певні феномени. У таких термінологічних епонімах спостерігається метонімічне перенесення власної назви на певний об'єкт, позаяк створений в результаті цього похідний епонім набуває нового, в міру мотивованого, стійкого значення.

Епонімічний термін **Ames test**, приміром, визначається як тест Еймса, тобто тест із метаболічною активацією (тест на виявлення канцерогенних речовин та їх здатності спричиняти певні мутації): *Because of the mutation/virus-intrusion assumption, the hunt for industrial carcinogens has settled upon substances that cause mutations among laboratory organisms. The most recently developed method is the* ***"Ames test"*** *, which uses a highly specialized strain of bacteria that is very susceptible to mutations to measure mutagenioc effect* (Harper's, Aug., 1988). Достеменно відомо, що така методика описана у низці праць декілька десятиліть тому Брюсом Еймсом разом із іншими вченими Каліфорнійського Університету, Берклі.

Послугуємось іншим прикладом. Термінологічний епонім **Brompton cocktail (Brompton mixture) –** «коктейль Бромптона» означає «суміш наркотичних речовин для обезболювання при онкологічних захворюваннях». Така дефініція підтверджується і контекстом: "*Heroin is thought to be better than other narcotics for treating some cases of cancer pain. The so-called* ***Brompton cocktail*** *, which can include both heroin and cocaine is valuable in treating nausea and other symptoms* (New York Times, Feb. 26, 1988). Відомо, що вперше суміш морфіну і кокаїну з метою полегшення страждань пацієнтів запропонував хірург Герберт Сноу. В епонімічному ж терміні використана назва Королівської Лікарні Бромптон в Лондоні, де вперше хірургом Гербертом Сноу була запроваджена практика вживання цієї суміші для вгамування страждань важко хворих на туберкульоз.

Епоніми хоч і поширені в медицині, проте в медичній практиці все частіше виникає необхідність в їхній заміні на більш описові терміни або у впровадженні синонімічних мовних одиниць. Ці терміни становлять чималий відсоток у медичній термінології і часто збільшують кількість синонімів, які є доволі незручними для спеціалістів у практичному використанні. Деякі термінологічні епоніми мають по декілька синонімів, приміром ***Gulf war syndrome –*** розлад нервової системи та органів дихальної системи осіб, які брали участь війні 1991 року в Перській Затоці [Янков 2013] ***(Al Eskan disease, desert fever, desert storm disease, desert storm health problems, desert storm illness, desert storm illness, desert storm pneumonitis, Gulf War Illness, Gulf war syndrome, Gulf War veterans' illness)***. А яка семантична і навіть семіотична гама значень виокреслюється у термінологічних епонімах ***Aztec two-step, Delhi belly, Montezuma's Revenge, gippy tummy, Bali Belly Delhi belly, Casablanca crud, Karachi crouch, Mexicali revenge, Mexican two-step, Montezuma Revenge***, ***Tokyo trots****, etc.* Адже всі ці словосполучення об'єднуються одним значенням «діарея, якою хворіють переважно туристи, перебуваючи в Мексиці чи в інших країнах» [Янков 2013].

Порівняно висока словотвірна продуктивність із компонентом-епонімом Alzheimer теж генерує не тільки низку синонімічних словосполучень типу ***Alzheimer's disease, Alzheimer's dementia, Alzheimer's sclerosis, Alzheimer's syndrome, Dementia of the Alzheimer type, Senile dementia of the Alzheimer type*** та інших епонімічних інновацій, таких як ***Alzheimer's baskets*** *"Condensed clumps of filaments between the nerve cells seen in advanced cases of Alzheimer's disease",* ***Alzheimer's stain*** *– "staining method for the detection of Negri bodies, a definitive indicator of rabies"* [Comprehensive Dictionary of Medical Eponyms], але навіть і породжує зрощення на кшталт ***Alcoheimers*** (зрощення слова ***alco****hol* зі

словосполученням ***Alzheimer's*** *disease*) – «розумова відсталість, спричинена надмірним вживанням алкогольних напоїв». До прикладу: *The doctor could see that John was suffering from* ***Alcoheimers*** *due to his life long drinking problem* (The Globe and Mail", May 12, 2004).

Термінологічні епоніми найчастіше складаються з однієї чи двох власних назв, наприклад: ***Tourette's syndrome –*** розлад нервової системи, який характеризується спазмами м'язів обличчя, плечей і кінцівок та супроводжується бурчанням і вигуками:. …*it was* ***Tourette's syndrome*** *that made Johnson's life a misery. He hadf the classic symptoms. Apart from involuntary movements and repetitive speech patterns , he had a compulsion to touch things , such as every lamp post along a street. If he missed one, he'd go back and touch it. Not being a conformist in other things, Johnson managed to refrain from expressing one trait of the syndrome: compulsive, involuntary swearing* (Maclean's, Apr. 13, 1988).

Два прізвища подаються у термінологічних епонімах через тире, приміром ***Louis-Bar syndrome*** або ***Ataxia telangiectasia*** – *"a rare, neurodegenerative, autosomal recessive disease causing severe disability"* чи **Brown-Symmers disease –***"acute fulminant, often post-viral encephalitis in children, accompanied by fever, vomiting, irritability, eventuating in bulbar and cerebral distubances with respiratory difficulties, strabismus, nystagmus, hemiplegia, the condition may be fatal within days*" [The Dictionary of Modern Medicine]. Термінологічні епоніми, які складаються із трьох власних назв, поміж проаналізованих нами епонімів трапляються рідше, як-от **Christ-Siemens-Touraine syndrome** – *"ectodermal dysplasia with anhidrosis, heat intolerance, andhypoplasia of sebaceous and sweat glands, resulting in dry, smooth and glossy skin. It is accompanied gonadal hypoplasia , ageusia, anosmia, absent nipples, partial anodontia or peg teeth, hypotrichosis, saddle nose, dysphagia, physical and mental retardation, feminine appearance and cleft palate; almost all patients are male"* [The Dictionary of Modern Medicine].

У процесі виконання номінативної функції окрім антропонімів (відантропонімних епонімів) в медичній лексиці зустрічаються і топонімні епоніми, приміром ***Australia antigen –*** речовина, яка знаходиться в людей інфікованих сироваткою гепатиту (гострого вірусного запалення печінки), ***Asian paradox*** – нижчий рівень серцево-судинних і ракових захворювань серед населення азіатських країн у порівнянні з населенням інших континентів. Термінологічний епонім ***Chinese restaurant syndrome*** називає низку симптомів, які з'являються після споживання китайської їжі. Парадоксальне явище ***Hispanic paradox,*** суттю якого є нижчий, у порівнянні із середньонаціональним, рівень хронічних хвороб серед американців латиноамериканського походження, незважаючи на порівняно невисокий економічний і соціальний статус, також є терміном-свідченням реалій. А такий термін, як ***Las Vegas voice,*** маючи визначення **–** подразнення горла, спричинене співом у переповненому тютюновим димом приміщенні, не потребує додаткових коментарів.

Подібними за структурою є й аналогічні епонімічні терміни, такі як ***Marburg disease (green monkey disease) –*** церкопітекова геморагічна пропасниця (гарячка, лихоманка), марбург-вірусна хвороба чи ***Marburg virus –*** марбург-вірус, який є збудником церкопітекової лихоманки та ***Minamata disease*** або ***(hatter's shakes) -*** тремтіння м'язів і кінцівок (внаслідок отруєння ртуттю). Ось як це виокреслюється в контексті: "…*fishermen and their families around Minamata Bay in Japan were stricken with a misteriuos neurological illness. The* ***Minamata disease,*** *as it came to be called, produced progressive weakening of the muscles, loss of vision. Impairment of other cerebral functions, eventual paralysis and in some cases coma and death. The victims had suffered structural injury to the brain* (Scientific American, May, 1981).

Завершують подібну низку відносно нових термінологічних епонімів, що мають у своїй основі конкретні топонімічні назви, такі як ***Philadelphia chromosome –*** ненормально мініатюрна хромосома, виявлена у кровотворних клітинах пацієнтів з мієлоцитарною лейкемією, ***Sendai virus –*** Сендайський вірус (від назви японського міста), параміксовірус, який сприяє швидкому злиттю типів клітин різних істот, наприклад, людини і миші, ***West Nile virus –*** вид енцефалітного вірусу, який передається людям після укусів москітів.

Впадає у вічі, що значна частина термінологічних епонімів утворена за аналогією, яку ми розглядаємо як прояв лінгвістичного механізму взаємодії синергетичних і логічно-асоціативних комбінаторних зв'язків у процесі віддзеркалення позначуваного (*signifié)* через позначаюче (*signifiant),* тобто відмінних ознак явищ, як і самих явищ чи процесів, пов'язаних з ними. До прикладу наводимо термінологічний епонім ***Medicon Valley***, який означає «новостворений центр "біофармакології" [Янков 2013]. Цілком очевидно, що це словосполучення створено за аналогією до словосполучення ***Silicon Valley***). «Словосполучення ***Silicon Valley,*** яке вживається на позначення центру виробництва комп'ютерної техніки, стало зразком для десятків словосполучень, що вказують на аналогічні центри в різних частинах земної кулі: ***Silicon Wadi*** (в Ізраїлі), ***Silicon Island*** (на Тайвані) [Зацний 2007, с. 25]. У контексті читаємо: *"We want to become the #1 bio-region in Europe in five years," says Dr.Belfrage, who chairs the board of the alliance, which is named* ***"Medicon Valley"*** (Christian Science Monitor, Aug. 27, 2001).

За аналогією до епоніма-словосполучення *The* ***Vietnam Syndrome*** з'явивились термінологічні епоніми ***Gulf war syndrome (Gulf War Illness, Gulf War veterans' illness)*** із значенням **–** розлад нервової системи осіб, які брали участь війні 1991 року в Перській затоці "*One of the many possible causes of desert fever, or* ***Gulf War syndrome*** *…is a combination of vaccinations and anti-nerve gas tablets.* (Guardian, Jan. 19, 1995); ***Gulf War Syndrome*** *(GWS), which is also known as "Gulf War Veterans Illnesses", is a collection of symptoms reported by veterans (and civilians like press and government employees) of the first Gulf war since August 1990. Veterans from every country that made up the Coalition forces have been affected; in the US alone more than 110,000 cases had been reported by 1999, according to official government sources* (www.ei-resource.org/illness). Чимало синонімічних словосполучень передають цю думку також за аналогією, приміром ***desert storm diseases (desert storm health problems, desert storm illness, desert storm plague, desert storm pneumonitis, desert fever, Al Eskan disease).*** У різних джерелах інформації читаємо: ***Gulf War Syndrome (GWS)****, which is also known as "****Desert Storm Diseases****" or simply "****Gulf War Veterans Illnesses****", is a collection of symptoms reported by veterans (and civilians like press and government employees) of the first Gulf war since August 1990. Veterans from every country that made up the Coalition forces have been affected; in the US alone more than 110,000 cases had been reported by 1999, according to official government sources* (www.ei-resource.org/illness).

Не маючи сумніву щодо значення термінологічного епоніма ***Gulf war syndrome,*** який є насамперед аналогічним, а також і логічно-асоціативним продовженням набагато давнішого ***Vietnam Syndrome***, що означало "… *public aversion to American overseas military involvements, following the domestic controversy over the Vietnam War*", розглянемо словосполучення ***Stockholm syndrome.*** За визначенням словника Барнхарта (третє видання) це словосполучення означає "*the desire of hostages to please their captors, to cooperate with them, and to condone or justify their action* [Barnhart 1990]. Вкотре переконуємось, що домінантою визначення смислу термінологічних епонімів є їхній перший компонент. Водночас і не заперечуємо, що слово *syndrome* теж зазнає певних семантичних модифікацій, спричинених топонімом – першим компонентом.

Переконуємось, таким чином, наскільки вірною є думка про те, що суттєву роль відіграє аналогія, тобто коли нову одиницю створюють не стільки за абстрактною моделлю, скільки за зразком конкретної мовної одиниці, (саме ця одиниця і є своєрідною моделлю) шляхом заміни в цій одиниці одних структурно-семантичних елементів іншими. Таким чином, значення аналогії в процесі словотворення слід, на нашу думку, розглядати з урахуванням того, що «роль словотвору полягає не стільки в створенні нових слів, скільки в породженні в мовленні вже тих одиниць, що існують» [Зацний 2007, с. 181]

Задля виявлення тенденцій у певному словотвірному процесі потрібно наводити переконливу кількість прикладів. А тому додатково стверджуємо, що за аналогією із словосполученням ***Tennis elbow*** *or* ***lateral epicondylitis,*** яке означає *"a condition in which the*

outer part of the elbow becomes sore and tender. The forearm muscles and tendons become damaged from overuse – repeating the same strenuous motions again and again. This leads to pain and tenderness on the outside of the elbow" утворено термінологічний епонім ***Wii elbow*** із значенням **–** оніміння чи біль в ділянці ліктьового суглоба, спричинений пристроєм дистанційного управління внаслідок надмірного захоплення відеогрою (така гра вимагає постійного виконання певних втомливих рухів).

В контексті це виглядає так: "*A videogame maker has finally succeeded in getting kids off the couch and moving around. But the new approach is turning out to be more exercise than some players bargained for. These surprisingly vigorous workouts are being triggered by Nintendo's new* ***Wii videogames****. The Wii game console, which went on sale last weekend, competes with Microsoft's Xbox 360 and Sony's new PlayStation 3. One of the Wii's distinguishing features is a motion-sensitive technology that requires players to act out their character's movements, wielding the game's controller like a sword or swinging it like a tennis racket. The new console has been wildly successful, selling out at stores and winning high marks from critics and game buffs. But as players spend more time with the Wii, some are noticing that hours waving the game's controller around can add up to fairly intense exertion — resulting in aches and pains common in more familiar forms of exercise. They're reporting aching backs, sore shoulders — even something some have dubbed "****Wii elbow****"* (The Wall Street Journal, Nov. 25, 2006).

Іншим аналогічним і подібним за структурою термінологічним епонімом є ***BlackBerry thumb (Tendinitis, Aggravated Arthritis)* –** біль та припухлість у ділянці великого пальця кисті руки, спричинений постійною довготривалою роботою з комп'ютерною технікою (вперше такого ґатунку сматфони були впроваджені у 1999 році): *There's a new indicator of the physical downsides to text messaging. A study from the U.K. finds that 38% more people suffer from sore wrists and thumbs due to "texting" than five years ago and 3.8 million people now complain of text-related injuries every year. This, of course, follows the recent revelations of people suffering from "****BlackBerry thumb****"* (InformationWeek, Febr. 21, 2006). Аналогічними термінами-епонімами є ***Nintendinitis, texting thumb, cellphone thumb, smartphone thumb, iPhone thumb***.

Недослідженими, на жаль, залишились питання епонімів у складі фразеологічних конструкцій, в яких власна назва пов'язана з побутом, літературою, фольклором, різні лексико-семантичні підгрупи термінологічних епонімів, епоніми, які використовуються для номінації медичного устаткування, епоніми в анатомічній та фармацевтичній термінології та багато інших не менш важливих нюансів такого суперечливого, неоднозначного і далеко не простого навіть для опису питання сучасних термінологічних епонімів.

Щодо **перспектив** значно глибших досліджень у сфері епонімії, вони виокреслюються насамперед у встановленні вмотивованості утворення та функціонування епонімічної термінології, у вдосконаленні лексикографічної практики в цій галузі, у розв'язанні задач їх стандартизації та в розробці відповідної довідкової та навчальної літератури з використання досліджуваних лексичних одиниць.

Література

Дзюба М. М. Епоніми в українській науковій термінології. Автореферат кандидатської дисертації. – Луцьк, 2011. – 22 с.

Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.

Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття : англо-український словник. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 360 с.

Зацний Ю. А., Янков А. В. Нова розмовна лексика і фразеологія : англо-український словник. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 224 с.

Чернявський М. Н. Краткий очерк истории и проблемы упорядочения медицинской терминологии: энциклопедический словарь медицинских терминов / М. Н. Чернявский; гл . ред. Петровский Б. В. – М. : Советская энциклопедия, 1984. – Т 3. – С. 410-425.

Энциклопедический словарь медицинских терминов / Гл. ред. В. И. Покровский. – 2-е изд. в 1-м т. 50 374 термина. – М. : «Медицина», 2001. – 960 с.

Янков А. В. Англо-український словник нової лексики і фразеології англійської мови сфери медицини та охорони здоров'я. Місіонер. Жовква. – 2013. – 431 с.

Ayto J. A Century of New Words. - New York : Oxford University Press, 2007. – 250 p.

Azzaretti M. Dictionnaire médical en six langues: français-anglais-allemand-espagnol-italien-russe / M. Azzaretti. – Paris : Maison du dictionnaire, 2008. – 236 p.

Barnhart R. K. The Third Barnhart Dictionary of New English. The H.W. Wilson Company. – 1990. – 565 p.
Chomsky N. Language and Mind / N. Chomsky. – Режим доступу : www.ugr.es/~fmanjon/Language%20and%20Mind.pdf
The Dictionary of Modern Medicine. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : books.google.com.ua/books/about/The_Dictionary_of_Modern_Medicine.html?id=FbSlyyshjOoC&redir_esc=y
Merriam-Webster's Medical Dictionary. – Springfield, Massachusetts, U.S.A.: Merriam-Webster, Incorporated, Publishers, 1996. – 894 p.
Canziani T. The status of medical eponyms : advantages and disadvantages / Tatiana Canziani (Università di Palermo) [Режим доступу : http://www.academia.edu/7721341/The_status_of_medical_eponyms_advantages_and_disadvantages
Who Named It? Comprehensive dictionary of medical eponyms // [Electronic Resource]. – Mode of Access : : (http://www.whonamedit.com/).

УДК: 804. 0-541.4; 800.1

ЯРЦЕВА Л. І.
(Запорізький національний університет)

КОНЦЕПТ SOUVENIR У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦУЗЬКОГО МЕТАФОРИЧНОГО СЛОВОВЖИВАННЯ)

У статті йдеться про відображення концепту SOUVENIR за допомогою термінів різних сфер. Виявлено декілька видів онтологічних, структурних, орієнтаційних метафор.
Ключові слова: мовна картина світу, концепт, метафора, думка

Ярцева Л. И. Концепт SOUVENIR в языковой картине мира (на примере французского метафорического словоупотребления). В статье речь идет об отображении концепта SOUVENIR посредством терминов разных сфер. Выявлено несколько видов онтологических, структурных, ориентационных метафор.
Ключевые слова: языковая картина мира, концепт, метафора, мысль

Yartseva L. I. The Concept SOUVENIR in the Language Picture of the World (on the Example of French Metaphoric Word Usage). The article is devoted to the problem of actualization of the concept SOUVENIR in modern French Linguistic Model of the World (on the example of French metaphoric wordusing).
Metaphor appears as mode of cognition and reality conceptualization. According to D. Lakoff engaging metaphor for understanding the experience is one of the greatest triumphs of the human mind. Rational thinking is mainly based on the metaphorical models. Any adequate approach to rationality requires the use of the imagination and the latter is inseparable from the metaphorical reasoning. Metaphors as linguistic expressions are possible precisely because there are metaphors in a person's conceptual system. Our conceptual system thus plays a central role in defining our everyday realities.
Based on the classification of D. Lakoff and M. Johnson, we have discovered several types of ontological metaphors, allowing to talk about SOUVENIR as a certain entity, to characterize them, to give them an evaluative character.
The spatial metaphor indicates the place where memories exist in metaphorical picture of the world, and it may be: brain, memory, heart, liver, throat, cheeks and body.
The analysis of examples allowed to identify several types of structural metaphors when one concept is structurally ordered in terms of another. We have discovered 40 verbs, pointing to acts committed by SOUVENIR. They wake up (s'éveiller), come up in man's memory, sing (chanter), pursue (poursuivre), give tears (arracher des larmes), pain, terrify (terrifier),
Key words: language picture of the world, concept, metaphor, thought.

Настоящее исследование посвящено актуальной проблеме современной лингвистики – изучению картины мира, отраженной в языке. Материалом для анализа служили метафорические словоупотребления французского языка, отображающие интеллектуальную деятельность человека. **Цель** статьи состоит в исследовании специфики метафорической репрезентации концепта SOUVENIR во французской художественной литературе. **Объектом** исследования является указанный концепт в современной французской языковой картине мира. **Предметом** исследования избраны контексты, в которых вербализуется концепт SOUVENIR. **Актуальность** исследования национально-культурной специфики картины мира признана мировой наукой.

Термин «картина мира», впервые предложенный Л. Витгенштейном, получив распространение в конце XIX – начале XX в. в рамках физики, использовался по отношению к картине мира, создаваемой на основе научного, в первую очередь физического знания. Понятие «языковая картина мира» восходит к В. фон Гумбольдту, который высказал мысль о существовании особого языкового мировидения. Идея немецкого лингвиста о том, что

каждый конкретный язык создает особую модель действительности, получила развитие в трудах Л. Вайсбергера, А. А. Потебни, Э. Сепира, Б. Уорфа, Э. Гуссерля.

Концепции мира в разные исторические периоды и в разных культурах рассматривали Н. Д. Арутюнова, В. В. Иванов, В. Н. Топоров, В. Н. Плунгян, Е. В. Урысон, Т. В. Цивьян и другие. Вопросы отличия «наивной» картины мира от «научной» разрабатываются современными лингвистами (Ю. Д. Апресян, Ю. Н. Караулов, О. А. Корнилов, Е. С. Кубрякова, Б. А. Серебренников, Н. И. Сукаленко и другие). Факты национальной самобытности, то, что выделяет культурную сферу жизни одной нации из многих других, представляют большой интерес для лингвистов. Различия между картинами мира, отраженными в разных языках, исследовали Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицкая, Г. Д. Гачев, В. Д. Телия, А. Д. Шмелев и другие. Понятия «языковая картина мира», «концептуальная картина мира», «модель мира» являются ключевыми понятиями когнитивной лингвистики.

В основе когнитивного подхода лежит фундаментальная идея о том, что мышление представляет собой манипулирование внутренними (ментальными) репрезентациями типа фреймов, планов, сценариев и других структур знания [Петров 1995, с. 5]. Язык – это основное орудие, с помощью которого человек структурирует свой опыт [Блум 1988, с. 93]. Концептуализация считается одним из важнейших процессов познавательной деятельности человека, «заключающейся в осмыслении поступающей к нему информации и приводящей к образованию концептов, концептуальных структур и всей концептуальной системы в мозгу человека» [Кубрякова 1996, с. 93].

Один из постулатов когнитивной лингвистики состоит в том, что знания человека о мире, его жизненный опыт организуются и хранятся в виде определенных концептуальных структур – фреймов, сценариев, моделей, схем, концептов. Объектом настоящего исследования является концепт. Данный термин широко используется в лингвистической литературе, но до сих пор не имеет однозначного толкования. Так, В. А. Маслова отмечает три основных подхода к пониманию концепта, базирующихся на общем положении: концепт – это то, что называет содержание понятия, синоним смысла [Маслова 2004, с.42-46]. Е. С. Кубрякова считает, что «концепт – термин, служащий объяснению единиц ментальных или психических ресурсов нашего сознания… оперативная единица памяти, ментального лексикона, концептуальной системы и языка мозга» [Кубрякова 1996, с. 90].

Когнитивный подход к пониманию концепта развивают З. Д. Попова и И. А. Стернин, определяя концепт как «глобальную мыслительную единицу, представляющую квант структурированного знания» [Попова, Стернин 2001]. В. З. Демьянков рассмотрел употребление термина «концепт» в разных языках: русском, латинском, французском, испанском, итальянском, английском и немецком [Демьянков 2001]. Каждый естественный язык имеет свой специфический способ концептуализации мира. Д. Лакофф и М. Джонсон, настаивая на зависимости реальной картины действительности от того, как человек ее концептуализует, отводят основное место в отражении этой объективной реальности процессам метафоризации.

Привлечение метафоры для понимания опыта является одним из величайших триумфов человеческого мышления. Рациональное мышление в значительной мере опирается на метафорические модели. Любой адекватный подход к рациональности требует использования воображения, а воображение неотделимо от метафорического рассуждения [Лакофф 1995, с. 182]. Метафоры как выражения естественного языка возможны именно потому, что они являются метафорами концептуальной системы человека [Лакофф, Джонсон 2008, с. 27]. Метафора имеет непосредственное отношение к формированию концептов и рассматривается скорее как процесс на когнитивном уровне и в меньшей степени как результат, который фиксируется в языке.

Слово «воспоминание» трактуется толковыми словарями как: 1) мысленное воспроизведение чего-либо, сохранившееся в памяти; 2) записки или рассказы о прошлом [Лопатин 1998, с. 65]. Во французском языке *souvenir désigne*: 1. mémoire 2. ce qui revient ou

peut revenir à l'esprit des expériences passées; image que garde et fournit la mémoire; 3. Objets concrets. Ce qui fait souvenir, ce qui reste comme un témoignage de qch, qui appartient au passée [Le nouveau Petit Robert 1993, p. 2385]. Мы рассмотрели более 200 примеров из произведений французских писателей XIX – XXI вв, содержащих метафорические словоупотребления с концептом SOUVENIR. Исходя из классификации Д. Лакоффа и М. Джонсона [Лакофф, Джонсон 2008, с. 48], выделим несколько типов онтологических метафор, позволяющих говорить о воспоминаниях как определенной сущности, характеризовать их, выделяя те или иные аспекты, причины.

1. Воспоминание как сущность: *Les souvenirs, **ces auto-tamponneuses** des chocs mentaux, ils étaient tous là.* [Arnoty 1976, p. 73]. *Tous ces souvenirs ajoutés les uns aux autres ne formaient plus qu'**une masse**, mais non sans qu'on put distinguer*…[Proust 1970, p. 192].

2. Качественно-оценочная характеристика:

Следующие 20 прилагательных дают качественно-оценочную характеристику SOUVENIRS: *affectueux, brumeux, confus, emmagasinés, figés, hideux, lisses, maigres, moisis, nivelés, réveillés, pourris, sordides, tristes, tendres, ternes, troubles, vagues, vifs, vilains:*

*Déjà la «lingerie fine» avec ses slips de dentelle… n'évoquaient que de **maigres souvenirs** dans sa mémoire* [Tournier 1986, p. 162].

ФЕ *maigres souvenirs* ассоциируется с прямым значением прилагательного *maigres* (qui pèse relativement peu pour sa taille et par rapport à son ossature) [Petit Robert, p. 1130].

Память имеет низкий уровень. Воспоминания – слабые.

*Je m'appliquais donc à récolter tous les souvenirs que j'avais de lui, **les moindres brins** d'images, les plus petites miettes de mémoire* [Cardinal 1975, p. 77].

Пространственная метафора указывает на место, где находятся воспоминания. Во французской метафорической картине мира это может быть:

1) ***esprit:** Les souvenirs de la veille se représentaient **à mon esprit** sans ombres, sans obstacles et gaiement escortés des expériences du soir* [Dumas 1980, p. 133].

2) ***cerveau:** …cette nuit **dans le cerveau** sans réparation possible, n'était pas assez complète, sans doute pour qu'un souvenir emmagasiné ne pût s'éveiller brusquement*… [Zola 1978, p. 313].

3) ***mémoire:** Puis un souvenir vague se réveille **au fond de sa mémoire*** [Zola 1978, p. 320].

4) ***cœur:** Le souvenir vif et imprévu de Mme de Chasteller avait fait une révolution **dans le cœur** de Lucien* [Stendhal 1973, p. 695].

5) ***foie:** … mon père est mort. D'hépatite. **Son foie avait** conservé le souvenir de l'alcool et de la drogue*… [Werber 2001, p. 117].

6) ***gorge:** De souvenirs tendres encombraient **sa gorge*** [Sagan 1957, p. 84].

7) ***joues:** **Les joues** gardaient encore le souvenir de la moustache rêche qui les avaient effleurées* [Troyat 1976, p. 129].

8) ***corps:** Si vous saviez comme **le corps** garde le souvenir de mille choses que l'ésprit n'a pas pris la peine de retenir* [Maupassant 2008, p. 247].

Рассмотренные метафоры позволили выявить тесную связь между пространственной метафорой и метафорой действия. Действия над SOUVENIR выражают 40 глаголов, среди которых *apporter, accumuler, arranger, descendre, enterrer, emmagasiner, évoquer, chasser, conserver, jongler, niveler, rassembler, récolter, rectifier, renverser, réveiller, servir.*

Анализ примеров позволил выделить несколько типов структурных метафор (когда одно понятие структурно упорядочивается в терминах другого) и других метафор, использованных в репрезентации концепта SOUVENIR:

1) метафора охоты: *Il **chassa** bien vite tous ces souvenirs, qui peuvent mener à des imprudences* [Stendhal 1973, p. 29].

2) кулинарная метафора: … *sortir des souvenir et les **server comme dessert*** [Arnoty 1976, p. 193].

3) борьбы: *Pourtant, au bout de quelques jours pendant lesquels le souvenir des deux jeunes filles **lutta avec** des chances*… [Proust 1970, p. 66].

Рассмотренные примеры позволяют выявить 40 глаголов, указывающих на действия, совершаемые воспоминаниями, среди которых *absorber, assombrir, arracher des larmes, chanter, déchirer, émerger, faire mal, gronder, lutter, mouiller les yeux, poursuivre, remonter, secouer, sortir, terrifier.* Воспоминания просыпаются, всплывают в памяти человека, вызывают радость или боль, омрачают, разрывают сердце: *Les souvenirs scolaires* ***émergent*** … [Tournier 1975, p. 255]. *Le souvenir de Marguerite* ***me poursuivait*** *sans cesse* [Dumas 1980, p. 261].

Итак, в своем исследовании мы попытались воссоздать фрагменты французской языковой картины мира, представляющие концепт SOUVENIR. В современном французском языке существуют различные способы лингвистической репрезентации качественных характеристик данного концепта, отражающие культурно-исторические особенности национального мировидения, результат осмысления действительности и переработки полученной информации об окружающем мире. Мы выявили несколько видов онтологических, структурных метафор, свидетельствующих о том, что концепт SOUVENIR может отображаться посредством терминов других сфер.

Література

Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Л. Мозг, разум и поведение. – М. : Мир, 1988. – 2488 с.
Демьянков В. З. Понятие и концепт в художественной литературе и в научном языке // Вопросы филологии. – 2001. – № 1. – С. 35 - 47.
Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. – М. : МГУ, 1996. – 246 с.
Лакофф Д. Когнитивная семантика / Язык и интеллект. – М. : Прогресс, 1995. – 416 с.
Лакофф Д., *Джонсон* М. Метафоры, которыми мы живем / Джордж Лакофф, Марк Джонсон : Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Изд. ЛКИ, 2008. – 256 с.
Лопатин В. В., *Лопатина* Л. Е. Русский толковый словарь. – М. : Рус.яз., 1998. – 832 с.
Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие / В.А. Маслова. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 296 с.
Попова З. Д., *Стернин* И. А.Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж : Истоки, 2001. – 191 с.
Язык и интеллект : Сб. / Пер. с англ. и нем. / Сост. и вст. ст. В. В. Петрова. – М.: Прогресс, 1995. – 416 с.
Arnoty C. J'aime la vie. – P. Grasset, 1976.- 320 p.
Cardinal M. Les mots pour le dire. – P. Ed. Grasset, 1975. – 369 p.
Dumas A. La dame aux Camélias. – P. Calmann. Lévy. 1980. – 315 p.
Le nouveau Petit Robert. – Paris, 1993. – 2838 p.
Le Robert. Dictionnaire historique de la langue française. Sous la direction de Alain Rey. – Paris, 1992. – T 2. – 2384 p.
Maupassant G.de. Mont-Oriol.- M. : KAPO. 2008. – 415 c.
Proust M. Du côté de chez Swann. / Marcel Proust. – M. Ed. du progrès, 1970. – 436 p.
Sagan F. Dans un mois dans un an. – P. : Réné Julliard, 1957. – 186 p.
Stendhal. Lucien Lewen. – P. , 1973. – 742 p.
Tournier M. Les météores. / Michel Tournier. – P. : Gallimard, 1975. – 628 p.
Tournier M. La goutte d 'or. – P. : Gallimard, 1986. – 222 p.
Troyat H. Grimbosq. – P. : Flammarion, 1976. – 252 p.
Werber B. L 'Ultime Secret. Ed. Albin Michel S.A., 2001. – 382 p.
Zola E. Le docteur Pascal / Emile Zola. – P. : Fasquelle, 1978 a – 502 p.

Факультет іноземної філології
Запорізького національного університету
запрошує науковців взяти участь
у IX Міжнародній науковій конференції
«Іноземна філологія у XXI столітті»,
яка відбудеться **6-7 жовтня 2017 року**,
із публікацією статей у фаховому
науковому збірнику «Нова філологія».
Детальна інформація за адресою:
novafilologia@ukr.net

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

Збірник зареєстровано в державному комітеті інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України як друкований засіб масової інформації 02.10.2009 р., свідоцтво – серія КВ, № 15875-434ПР.

Затверджено як фахове наукове видання (журнал) ВАК України 11.04.2001 р. за № 5-05/4.
Перереєстровано 11.07.2016 за № 820.

Відповідальний за видання: С. М. Єнікєєва
Технічний редактор: М. В. Воробйова
Дизайн обкладинки: В. Сташенко
Коректор: М. В. Залужна

Запорізький національний університет
69096, Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

Здано в набір 25.06.2017. Підписано до друку 30.06.2017.
Формат 60х84/16. Папір офсетний № 1. Гарнітура Таймс.
Друк принтерний. Ум. друк. арк. 14,50. Обл.-вид. арк. 25,56.
Друк. арк. Відбиток 1050,42. Наклад 65 прим.
Замовлення № 124.06.17-МВ

Макет віддрукований:
Фізична особа-підприємець В. В. Мокшанов
тел.: (061) 220-88-63

Дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України 2 103 000 0000 081508 від 02.12.2014 р.